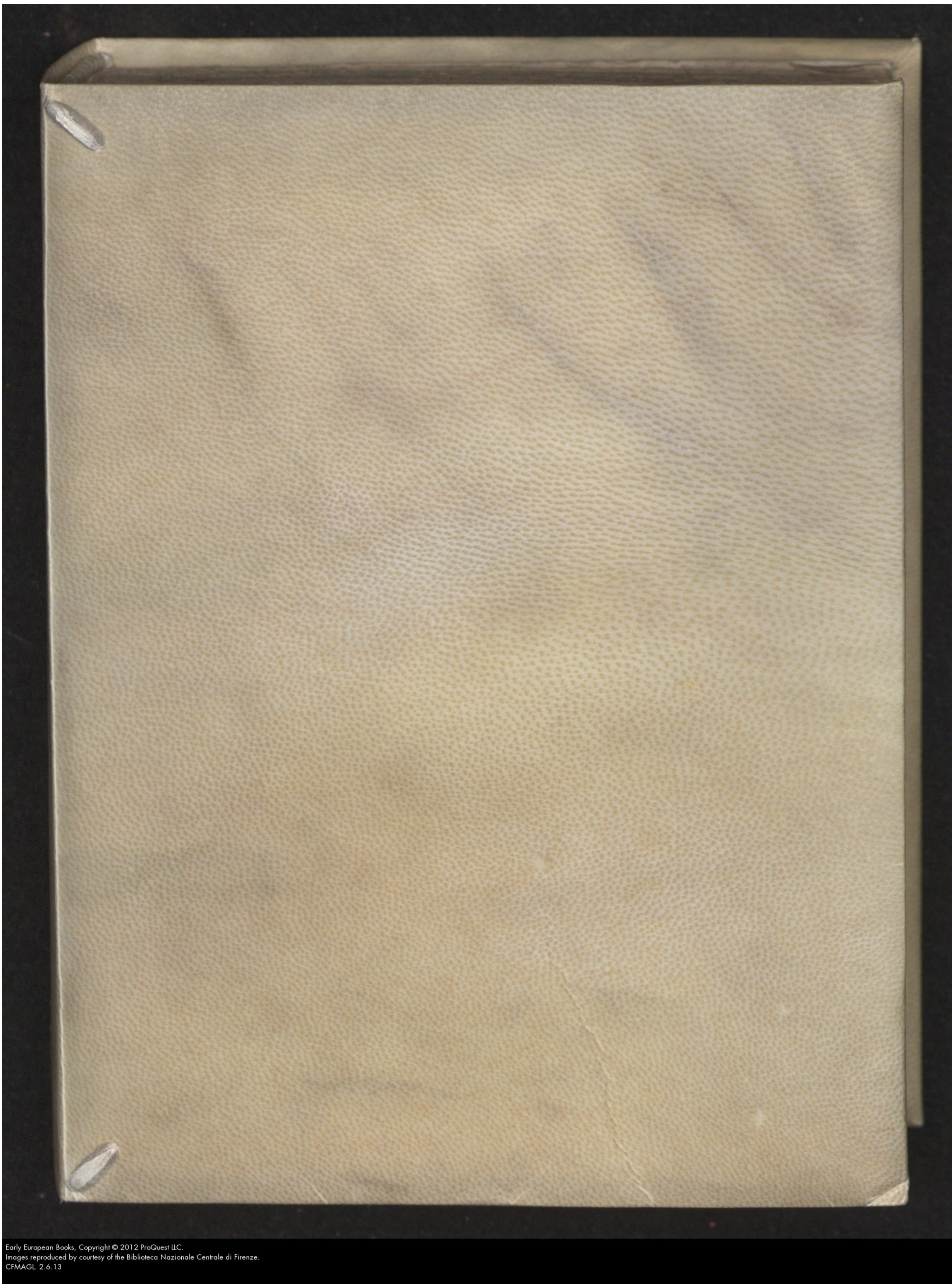
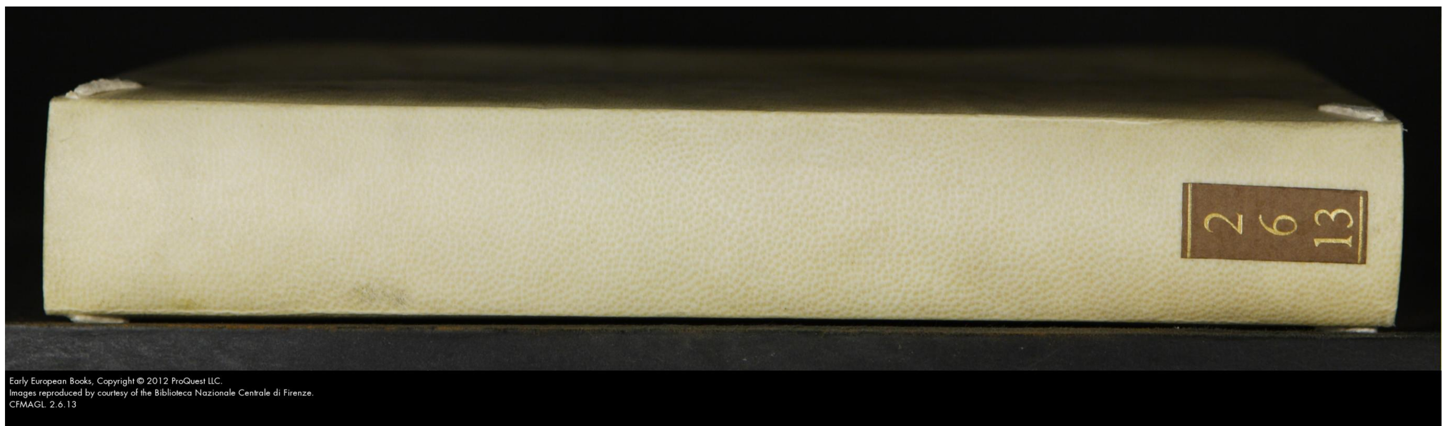
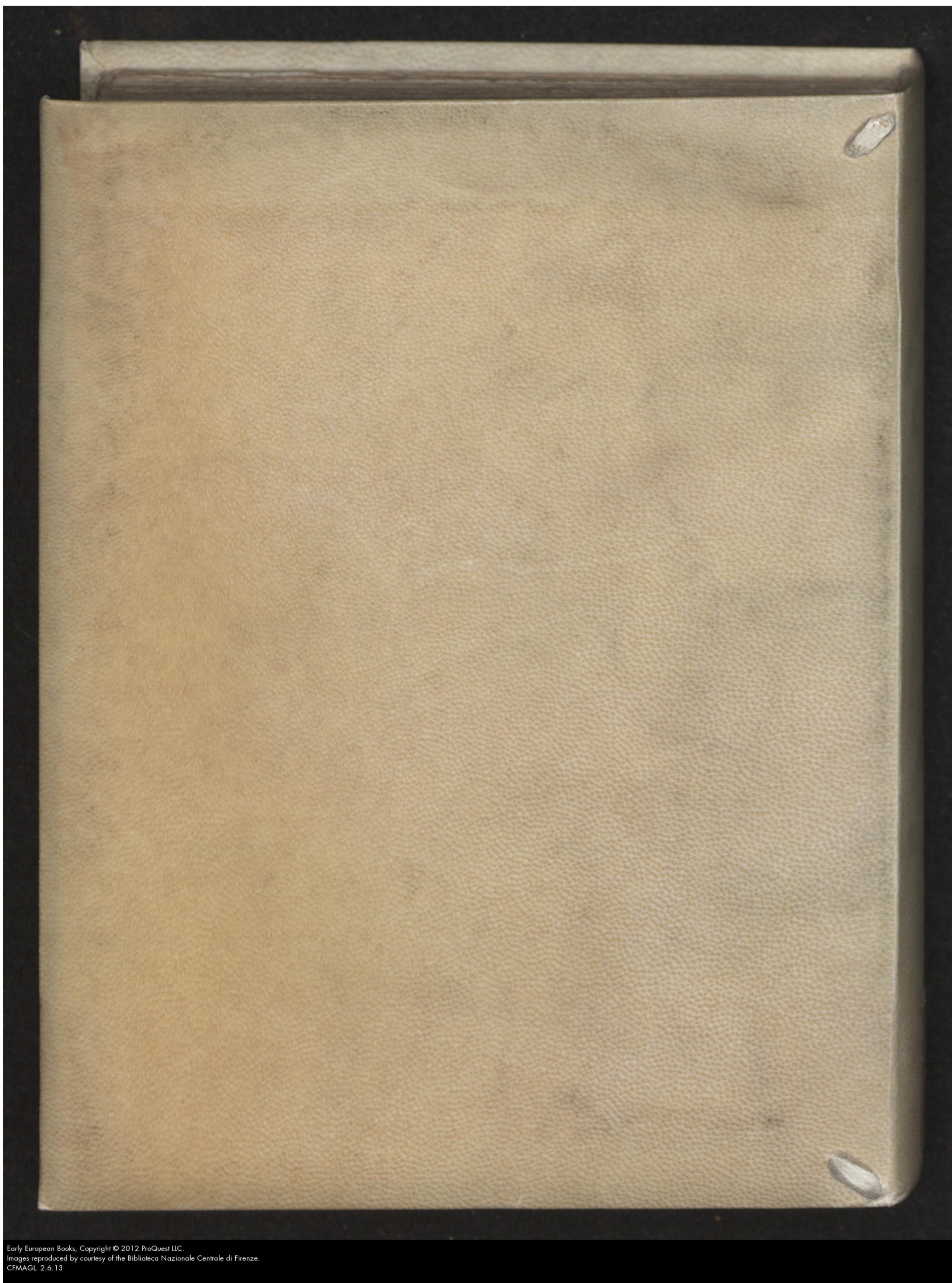

2
6
13

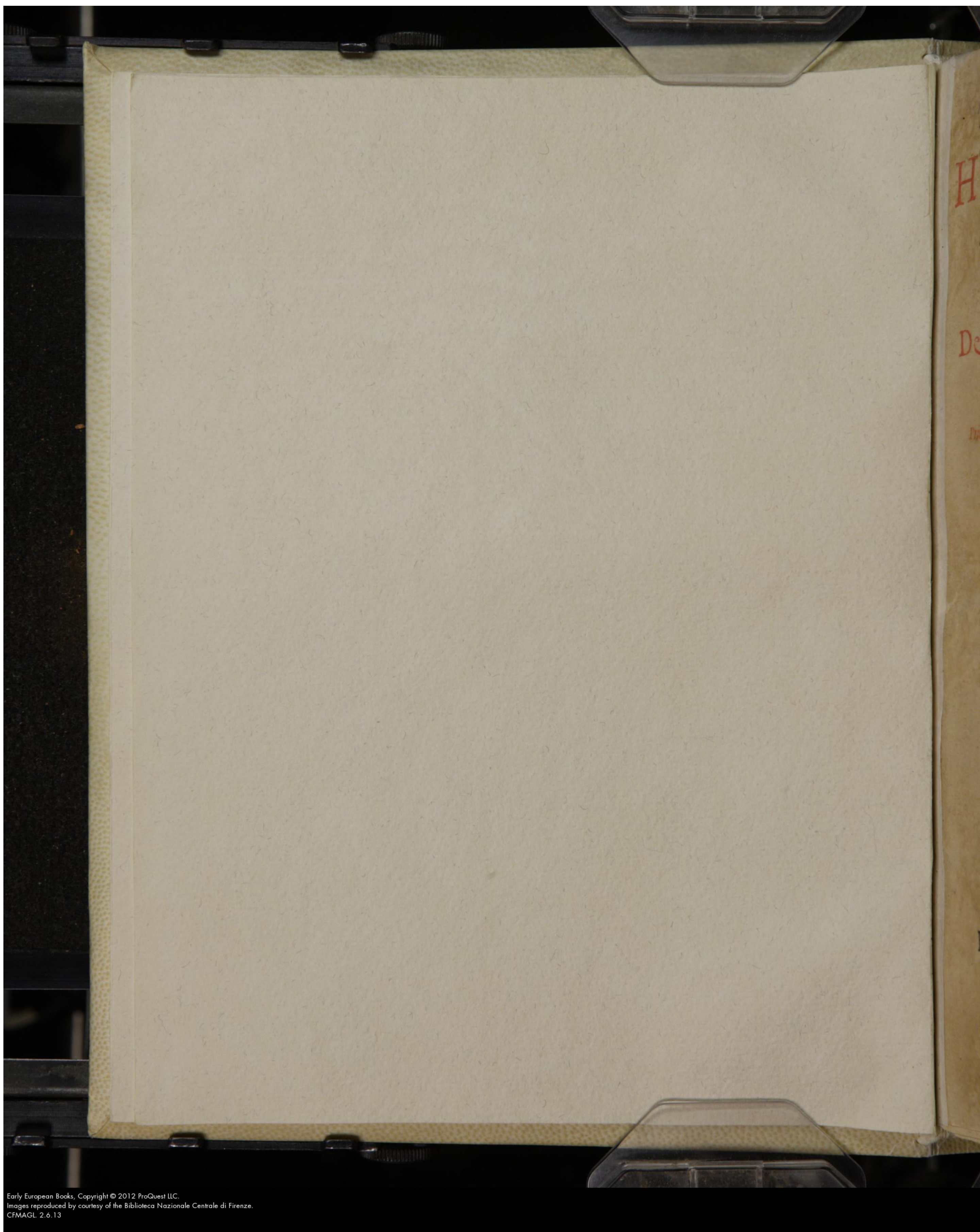

DN. HECT. FELICII, JURISCONSULTI ITALIÆ PRÆCLARISSIMI,

Tractatus desideratissimus

De Communione seu Societate,

Deque Lucro item ac Quæstu, Damno itidem ac Expensis,

Primum in Germania ab ANGELO FELICIO *Auctoris filio LL. Candidato publici juris factus.*

OMNIBUS TUM IN SCHOLIS TUM IN FORO versantibus utilis ac necessarius.

Accessit demum INDEX *rerum, verborum ac materiarum locupletissimus.*

Nunc denuò in lucem editus.

Cum notis & additionibus H. BOXELII J. C. Gorinchemiensis.

Ex Officinâ PAULI VINK, Bibliopolæ.

Anno M. D C. LXVI.

partes
lucina
henda
dus,
empli
ſe no
& h
Docu
us, &
ut cert
accura
dùm gr
ſtrum
ipſà di
dùm ad
antur. C
ctant &
ſingula
nes exa
& contr

AD LECTOREM.

T res ſunt innumeræ & facta hominum, ita univerſum jus longum & diffuſum tot caſibus ſcatet & varietatibus, ut in immenſum jàm dudùm provectum, interpretum ingenia variè exercuerit; adeò ut qui totum illud per omnes partes adſtruendo & refutando aggreſſi ſunt, aut ſæpè hallucinati ut in tàm vaſto opere, aut memorià lapſi deprehendantur. Quoties legentibus occurrit, Bartolus, Baldus, Jaſon, Alexander &c. ſibi contrarius. Quod exemplis ipſis confirmare non difficile foret, niſi rebus per ſe notis fidem velle adſtruere, eſſet operam perdere. Quin & hoc vitio etiam hujus ſeculi ſcriptores laborare videas. Documento ſit vel ipſe Faber Juriſconſultorum Coryphæus, & alij quos enumerare nihil attinet. Hæc eò ſpectant ut certo certius credamus, eos qui omnia tractant non tam accuratè id facere, quàm qui ſingula vel partes. Nam dùm grande & vaſtum opus moliuntur, & ingenium noſtrum ut humanum & imbecille vix par ſit tanto labori, ipſâ diuturna attentione hebeſcit aut fatiſcit: & ita fit ut dùm ad finem properamus, ſingula ferè negligentius habeantur. Cum illis qui tanti corporis partem aliquam pertractant & vires & tempus ſuppetat, omiſſa omni feſtinatione, ſingula diligenter enucleandi, aliorum opiniones & rationes examinandi: undè omnibus circumſtantijs ſimilibus & contrarijs attentè perpenſis, meliorem & veriorem ſen-

tentiam expromere valent. Quin & mihi persæpè contingit dùm clientibus consulo, ut opinioni & sententiæ in Academijs ut certæ à pręceptoribus generaliter & inter cæteras traditæ aliquoties renuntiare necesse habuerim: dùm quæstionem attentius perpendo, & quidquid profundiùs à primo quòd ajunt ovo rem explicare queat. Nam ut visus variè distractus singula perfunctoriè cernit, sic & intellectus ad omnia intentus, minus perspicax in partibus deprehenditur. Quare semper persuasum habui, illis præsertim qui suis clientibus de jure quotidiè respondere solent, singulos singuli juris tractatus quam totos totius, uberiorem usum præstarę. Et ut hosce discentibus, ita illos consulentibus magis accommodatos esse: ubi latiùs omnia & enucleatiùs invenire est, quæcunq; ad rem de qua disputatio instituta est quomodocunque pertinent. Inter eos autem qui juris particularis tractatus ediderunt, non minimæ autoritatis est auctor hic noster Hector Felicius. Qui sanè accuratissimè diligentissimèque omnium qui de societate libros conscripserunt, hanc materiam pertractat. Et dum aliorum opiniones diversè sentientium, ut illi mos est, ad amussim examinat ac firmis rationibus refutat, suamque firmioribus stabilire contendit; lectoris mentem adeò plane instruit, ut facilè quę sententia præponderet nullo labore dijudicare queat. Quin tàm latè & undecunque conquisitis quæstionibus, ad hunc juris titulum quoquomodo spectantibus, hunc campum decurrit; ut vel curiosissimus nihil hîc desiderare, contrà abun-

de

de ſatisfactus autoris ſolertiam & diligentiam mirari debeat. Quare cùm denuò operâ & ſumptibus Bibliopolæ noſtri in lucem ederetur, notis illum quibuſdam & additionibus illuſtrare aggreſſus ſatis ſuperque intellexi me làbore multo ab ipſo auctore ſublevatum: qui dùm meſſem hanc feliciter undecunque collegit, ſpicilegio vix locum fecit. Ideò cum notæ ſint breviores & ſparſim adjectæ, ſi quid deſiderabitur, id ipſe textus abundè ſuppleverit. De illarum autem utilitate aut neceſſitate lectoris eſto judiciũ. Quem & ſcire velim, me ad eas conſcribendas acceſſiſſe non tàm quòd in hoc muſtaceo laureolam mihi quæram: (neque enim tanti eſt) quàm ut petenti Bibliopolę hác meâ nec magni ingenii aut multi laboris opellâ, benignè ſatisfacerem.

IL-

ILLUSTRISSIMO ET REVEREN-
DISSIMO DOMINO

JOANNI BAPTISTÆ MAMMI-
ANO DE RUVERE, TERRÆ DU-
rantis Abbati dignissimo,

ANGELUS FELICIUS.

Patris mei de societate tractatum diversis prius in chartis sparsum, & à me in hanc, quam vides, formam redactum, & duplici indice locupletatum, in lucem editurus, Præsul amplissime, tuo nomini dicare censui: tum ut me à parentis mei instituto erga familiæ tuæ observantiam non esse degenerem ostendam; tum etiam, ut mihi ad tui gratiam adipiscendam anhelanti tali medio aditus aperiatur. Accipe igitur, illustrissime Antistes, libenti animo hosce studiorum meorũ flores, licet exiles: Si enim eos non despicies, ætate crescente, lucubrationum mearum etiam fructus degustabis. Vale, nostrorum temporum ornamentum: & quemadmodum virtutibus & dignitates prævenisti, & prudentia ætatem superasti, ita faxit Deus, ut debita præmia meritis tuis respondeant. Datum Forisempronii Kalendis Septembris. Anno 1606.

AD ILLUSTRISSIMUM ET REVEREN-
DISSIM. DOMIN.

JOANNEM BAPTISTAM MAMMIA-
NUM, è RUVERE, SANCTI ANGELI CO-
mitem, ac Durantis Abbatem Amplissimum,

IN

EXCELLENTISSIMI DOMINI HECTORIS FELI-
cii I. V. C. præclarissimum opus de societate Sebastiani Maccii Durantini, Philosophi, Theologi, ac I. V. D. Equitis & Comitis Palatini,

CARMEN.

Maximus Astrææ, felici ex arbore cretus
Hector, magnanimo corde, & virtutibus Hector
Maximus Astrææ, studio, vigilique labore
Pro sociis quondam primis sudavit ab annis,
Tolleret ut liteis, rixasque & tetrica bella,
Discordeisque animos concordi pace ligaret.
Angelus hæc juvenis virtute & grandibus ausis
Haud patri absimilis, decoratus acumine mentis
Egregio, jurisque simul sectator & æqui,
Pollicitis curis formam collegit in unam,
Atque laboravit paucis comprendere multa,
Ut labor & studium melius prodesset amicis,
Mentibus, & legum secreta arcana paterent
Quanquam autem haud veriti, toties quin talia mundus
Excipiat dona, & referat pro munere grates:
Attamen o Præsul, cui sceptra Metaurus obumbrat
Roboreis ramis & quercus glandibus aureis
Condecorat mitram, & ventura in tempora profert.
Ut libro accedat gravitas, fiatque perennis
Gloria, & æternos vitam producat in annos.
Et Pater & Natus devoto pectore sacrant
Hoc tibi nobile opus, tua sunt hæc munera, quando
Ingenium amborum, atque operis spectabile nomen
Statque, caditque tuo vultu, & capit inde perennem,
Aut vitam aut obitum, & penitus te innititur uno.
Tu potes & debes tantarum assumere laudum

Mite

Mite patrocinium, & tantis afferre salutem
Perpetuam rebus, nomenque extendere in omneis
Terrarum tractus, & tradere gentibus olim.
In te etenim pietatis amor, probitasque, fidesque,
Relligio, cultusque sacer, verumque refulgent,
Vt radios inter stellarum Solis imago;
Iura autem & leges, quibus omnia nomina parent,
Et Regum, atque Ducum divino in pectore condis,
Inque tuos populos divulgas, nobile sanctæ
Virtutis specimen, spectataque pondera rerum.
Unde etiam quondam totus mirabiter orbis,
Te unum præsignem sacrata in sede locatum,
Reddentemque tuis populis cœlestia jura,
Et sceleri pœnam, & justißima præmia sanctis
Mentibus, & totum moderari legibus orbem.
Vive igitur felix, sociisque hæc excipe lætus
Iura addicta piis, generis testantia nomen,
Virtutemque tui, & tam claris consule rebus,
Ut sit uterque diu, & te defensore per omneis
Vulgentur terras, & eat sub Tartara livor,
Livor edax, vivatque in secula vivida virtus.

IN

IN TRACTATUM DE SOCIETATE RECENTER EDITUM AB EXCELLENTISSIMO I. C. HECTORE FELICIO, Antonii Mariæ Actii Thomæ filii I. C. Epigramma.

Dum populos alii recta sub lance gubernant,
Quos solvunt curis, Patria, resque, domus;
Dum clamat aßiduus strepitosum juxta tribunal
Patronus, miseris litibus invigilans!
Dumque ignota aliis secreta latentia pandit
Parvo usu Mystes, celsus at ingenio!
O mirum! numero rerum compendia solus
Fert hic, Cecropiæ magnus amore Deæ.
Nam populos, lector, justa ut ratione gubernes,
Defendas causas, in cathedraque tones,
Omnigena sparsus doctrina, quæ urbibus apta est,
Hectoreus Felix *te docet iste liber.*
Ergo prisca suo quot grateis Papiniano,
Tot meritis debent secula nostra suis.

Εἰς τὸν αὐτὸν τοῦ αὐτοῦ Ἀκτίου.

Ἡρώων ὡς ἄριστος ἦεν Ἕκτωρ ὁ παλαιὸς
Τόσσον τῶν νομικῶν βέλτερος ἐσθ' ὁ νέος.

** ELEN-

ELENCHUS CAPITUM, ET EORUM,

QUÆ PRINCIPALITER QUOLIBET IN CAPITE

Hujus tractatus Domini Hectoris Felicii ICti de ſocietate continentur.

XI. Agi -

ELENCHUS CAPITUM.

XXVII. Agi-

TRACTATUS DE SOCIETATE DN. HECTORIS FELICII, U.I.D. AC IC. CLARISS. PRACTICABILIS.

Procemium & divisio totius Tractatus.

SUMMARIA.

1 *Universalia prius, deinde particularia sunt tractanda.*
2 *Amicitiæ tres sunt species: naturalis, hospitalis, & civilis.*
3 *Amicitia naturalis tres habes species: Pietatem, Indulgentiam, Necessitudinem.*
4 *Pietas quid sit. &* num. 6. *ex Cicerone.*
5 *Homo diversimode de aliis debitor efficitur.*
7 *Indulgentia quid sit.*
8 *Amoris paterni ardor est inæstimabilis.*
9 *Amicus melior quam pater non reperitur.*
10 *Amoris parentum in filios causa.*
11 *Amor parentum erga filios major, quam sit filiorum erga parentes, & quæ sit ratio.*
12 *Necessitudo quid sit.*
13 *Donatio præsumitur inter conjunctos.*
14 *Hospitalitas quid sit.*
15 *Hospitalitate considerata successio deferebatur.*
16 *Amicitia civilis tres habet species.*
17 *Homo natura animal sociale.*
18 *Virtus conciliat amicitias.*
19 *Amicorum omnia sunt communia.*
20 *Societas est species amicitiæ.*
21 *Pronomina,* meum, *&* tuum, *à Satana inventa denotantia mundum.*
22 *Societas quare inventa.*
23 *Societatis significatio quæ comprehendat.*
24 *Maritus & uxor dicuntur socii.*

25 *Maritus & uxor dicuntur consortes, quia hoc nomine socii nuncupantur.*
26 *Pater & filia in actione dotali dicuntur socii.*
27 *Socii dicuntur insimul militantes, & hereditas ab uno alteri relicta facit peculium castrense.*
28 *Socii dicuntur, qui rem communem habent.*
Societas alia incidens, alia conventionalis. ibid. *ex gloss.*
29 *Socii dicuntur illi, qui insimul junguntur delectationis causa.*
30 *Socii ad malum impropriissime socii nuncupantur.*
31 *Malus quis præsumitur ratione malæ societatis, juxta proverbium Florentinum.*
32 *Collegium dicitur societas.*
33 *Societas alia collegiata, alia singulorum.*
34 *Societas singulorum quæ sit.*
35 *Societatis appellatione quæ veniat in dubio.*
36 *Ordo totius tractatus.*

1 QUoniam sermones nostri clariores verioresque redduntur, cum universalib. † prius cognitis ad particularia descendimus, ut per Arist. *in lib. 1. phys.* & per Jureconsultos *in l. 1. ff. de just. & jur. & in l. 1. ff. si cert. pet. & in l. 1. ff. de testam. & in §. his itaque. Inst. de just. & jure.* & in multis aliis locis; Ideo prius in universali ad contractum societatis, de quo actu-
2 ri sumus, considerandum est, tres † reperiri amicitiæ species; una dicitur natu-
3 ralis, secunda hospitalis, tertia civilis. Et † naturalis amicitia tres similiter habet species, quarum prima appellatur Pietas, secunda Indulgentia, tertia Ne-
4 cessitudo. Pietas † est justus cultus & reverentia, qua Deum, patriam, parentes, & omnes alios majores secundum eorum diversam excellentiam prosequi-
5 mur. Homo † enim efficitur diversimode de aliis debitor secundum eorum diversam excellentiam, ob diversa beneficia ab eis suscepta. In omnibus autem Deus summum locum obtinet, quia excellentissimus est, & est essendi & gubernationis primum principium. Secundario vero nostri esse, & gubernationis principium sunt parentes, & patria, à quibus, & in qua nati & enutriti sumus, ita tradit
6 S. Thom. *2. 2. q. 101. art. 11.* & Cic. *lib. 2. de Invent.* dicit, quod † Pietas est, per quam sanguine junctis patriæque benevolis officium & diligens tribuitur cultus, *& in Orat. pro domo sua.* Nec est ulla erga Deos pietas, nisi honesta de numine eorum ac mente opinio, *& in Somnio Scipionis:* Cole pietatem, quæ cum sit magna in parentibus & propinquis, tamen in patria maxima est.

7 Indulgentia † secunda amicitiæ species est amor erga filios & descendentes, omnesque alios inferiores, & ita quod Indulgentia sit jus, quo superior uti potest: inferior vero non possit petere, tradit glossa *in cap. interfectores. 33. q. 2.* & in-

indulgentia utitur Princeps, quando suorum subditorum delicta remittit, *l. cum indulgentia. C. de sent. pass. §. 1. Instit. quib. mod. jus patr. potest. solu. l. si quis filio. §. penult. ff. de injusto rupto & irrito testam.* Et de patre dici solet, quod filius ejus nimia indulgentia depravetur, & dixit Bald. *in l. precibus col. 6. vers. verum dixi. C. de impub. & aliis substit.* ardorem † amoris paterni inæstimabilem esse. Et quod 8
† nullus melior amicus reperiatur quam pater, habetur *in l. quidam cum filiis. & ibi* 9
Dd. ff. de hered. instit. & † hujus amoris & indulgentiæ parentum in filios causam 10
esse dicit Arist. *lib. 8. Ethicor.* quia quiddam suum sunt, & dicit, quod † major est 11
amor parentum erga filios, quam filiorum erga parentes, quia magis sciunt parentes, quos generarunt, quam sciant filii ipsi, qui geniti sunt: vel quia major est propinquitas generantis ad generatum, quam econtra. Necessitud. † tertia 12
species est Charitas seu amor erga illos, qui nostro sunt de sanguine, & de familia, de qua Cic. *in lib. 1. Offic. ait: Sanguinis conjunctio & benevolentia devincit charitate homines, deinde subjungit: Arctior vero colligatio est societatis propinquorum.* Hinc
† videmus hac conjunctionis affectione & charitate considerata, aliqua donata 13
præsumi, quæ alias donata non dicerentur, *l. si patrono. C. de negot. gest. l. Procula. ff. de probat. l. si servus communis ff. de donat. inter vir. & uxor.* Secunda † principalis 14
amicitiæ species, quæ dicitur Hospitalis, est illa, qua utimur in recipiendo advenas & peregrinos in domibus nostris, benigne cum eis agendo, & commoda nostra pro eorum utilitate in commune redigendo, de qua habentur hujusmodi verba apud Cic. *lib. 2. Offic.* Recte enim à Theophrasto est laudata Hospitalitas: est enim valde decorum, (ut mihi videtur) patere domos hominum illustrium illustribus hospitibus, idque etiam Reipublicæ est ornamento, homines externos hoc liberalitatis genere in urbe nostra non egere, est etiam vehementer utile iis, qui honestè posse multa volunt, per hospites apud exteros populos valere opibus & gratia. Et † olim hospitalitatis benignitate considerata, jus succedendi ac- 15
quirebatur, Glossa *in l. nutritoribus. C. comm. de success.* Quod tamen, quia forsan benignitas hospitandi in malitiam fuit conversa, correctum reperitur à Ferdinando Imperatore, ut habetur *in extravag. de statut. & consuet.* posita sub tit. *Com. de succession.* Tertia amicitiæ species † appellata civilis tres similiter habet species. 16
Prima est, qua homines cujuslibet Civitatis insimul junguntur, de qua Cic. *lib. 1. Offic.* dicit: *Multa sunt civibus inter se communia, forum, fana, portiones, viæ, leges, jura, judicia, suffragia, consuetudines, præterea & familiaritates.* Idem habetur *in §. jus civile. Instit. de jure natur. gent. & civil. & in §. universitatis. Instit. de rer. divis.* Homo enim est omni ape, omnique animanti gregali civilius, & † est natura ipsa 17
sociale animal, longe magis quam apes, formicæ, grues, & hujusmodi genera, quæ gregatim aluntur, gregatimque se tuentur. At cum Deus per naturam dederit rebus singulis facultatem se conservandi, suisque resistendi contrariis, quan-
 tum

tum ad incolumitatem salutis, nec homines facultatem hanc dispersi assequi potuissent, iccirco instinctus eisdem adjectus est gregatim vivendi, societatemque civilem constituendi, ut adunati aliis sufficerent, victumq; facilius plures quam singuli compararent, tutiusque ab incursu ferarum & hostium degerent, ita post Arist. *lib.* 1. *Politic.* tradit Couar. *in cap.* 1. *pract. quæst. sub n.* 2. S. Thom. *in libr.* 4. *de regim. princip.* dicit, quod Civitas est hominum multitudo, societatis vinculo colligata, quæ virtute vera redditur beata. Bertaz. *in tract. de clauf. gl.* 24. *clauf.* 20. Altera
18 † amicitiæ species est, quæ à virtute proficiscitur, & est rara, quia rara est virtus, de ea ita tradit Cic. *in lib. de Amicit.* Virtus conciliat & conservat amicitias, in ea est enim convenientia rerum, in ea stabilitas, in ea constantia, quæ cum se extulit, & ostendit lumen suum, & idem aspexit agnovitque in alio, ad id se admovet, vicissimque accipit illud, quod in altero est, ex quo eorum exardescit sive
19 amor, sive amicitia, & de ista præcipue, & merito dicitur, *Amicorum † omnia esse*
20 *communia, c. dilectißim.* 12. *q.* 1. Altera, nempe † tertia & ultima amicitiæ species est illa, qua homines inter ipsos causa utilitatis utuntur, quæ proprie Societas seu societatis contractus nuncupatur, & de jure gentium, ut emptio & locatio, & cæteri similes contractus, inventa fuit, *l. ex hoc jure. ff. de just. & jur.* Postquam
21 † enim per imposturam Satanæ excrescente hominum malitia, inventa fuerunt pronomina illa, *meum*, & *tuum*, demonstrantia mundum, ut habetur *in d. c. dilectißimus, & ibi gloss. in ver. omnium.* quemadmodum cæteri contractus inventi fue-
22 runt causa utilitatis, seu necessitatis, ita † homines attendentes, quod ultra ea, quæ aliquo modo restabant communia, aliquando utilitas & lucrum suadebant, bonum esse, & expedire proprias res & labores in totum, vel pro parte, in commune ponere, ideo sub diversis modis & formis communionem in propriis rebus & laboribus inducere cœperunt, & societatis contractum introduxerunt. Papiens. *in forma libelli, in act. pro soc. in princip.* & de hoc contractu habemus *tot. tit. ff. & C. pro socio.* & de eo multa scripsit Angel. de Perigl. *in tractat. de Societat.* & Petr. de Ubald. *in tract. de duob. fratrib. & noviss. quidam.* Modernus Fanensis *in tract. de Societ. officior.* post hæc scripta visus. De hac societate & societatis contractu in præsenti tractatu acturi sumus, sed (ni fallor) magis plene, & magis distincte, quam fecerunt auctores præfati. Etiam in universali circa societatem conside-
23 randum est, quod † ipsius significatio comprehendit cujuslibet rei sive intellectualis, sive corporalis participationem, communionem, comitatum & com-
24 mercium. Hinc † videmus, quod maritus & uxor propter communionem animorum & corporum socii nuncupantur. Bart. *in l. divortio. §. interdum. num.* 3. & 4. *ff. solut. matrim.* Bald. *in l. nullam. n.* 4. *C. de jure dot.* Alex. *in cons.* 133. *lib.* 4. Couar. *super* 4. *decret. p.* 2. 6. 7. *§.* 1. *n.* 5. & *§.* 5. *sub n.* 20. & habetur in Genesi
25 *c.* 3. ibi: *Mulier quam dedisti mihi sociam.* Et † quod maritus & mulier appellentur
con-

consortes, quia hoc nomine socii nuncupantur, tradunt Bald. & Salicet. *in l. dudum. Cod. de contrah. empt.* Gozadin. *in cons. 79. in princip.* Menoch. *in cons. 122. num. 13. libr. 2.* Et pater † & filia socii nuncupantur ratione communionis, quam 26
habent in actione de dote, *l. qui hominem. § si gener. ff. soluto matrimon.* Et † com- 27
munio laborum & militiæ inter fratres insimul militantes, quod dicatur societas, & isti socii nuncupentur, & faciat ista societas, si unus alterum heredem relinquat, quod illa hereditas inter peculium castrense computetur, est text. *in. l. cum allegas. & ibi Dd. C. de castr. pecul. milit. lib. 12.* Et si † in alicujus rei communio- 28
nem incidimus, vel facto hominis, vel facto naturæ, quod communio ista dicatur societas, & socii dicantur, qui talem habent rem inter se communem, est text. *in l. ad officium. C. comm. divid. & in l. fin. ff. pro soc. & in §. etiam si tutor. Inst. de oblig. quæ ex quasi contract. nasc.* & habetur quasi *toto tit. ff. & C. commun. divid.* Et quod alia sit societas incidens, alia conventionalis, ponit gloss. *in l. 4. & in l. ut sit. ff. pro soc.* Jas. *in l. si unus in princip. ff. de pact.* Rimin. *in l. 1. n. 12. C. qui testam. fac. poss.* Cephal. præceptor meus eruditiss. *in cons. 340. n. 6. lib. 6.* Menoch. *cons. 46. n. 5. lib. 1.* Et similiter † si plures junguntur boni delectabilis ratione, quod dicantur 29
socii, & dicatur inter eos esse quædam societas, ponit Bald. *in rubr. C. pro soc.* qui dat exemplum in societatibus, quæ fiunt Perusii in festo S. Herculani, quæ continent delectationem & recreationem civium. Et licet † illis, qui ad malum per- 30
agendum coadunantur, sociorum & societatis nomen minime conveniat, quia delictorum turpis atque infida communio est, *l. quod autem. ff. pro soc.* Pract. Pap. *in form. libel. in act. pro. soc. num. 6.* ubi dicit, quod inter istos ense præda dividi debet: cum nulla actio detur. Bald. *in cons. 65. lib. 5. & in rub. C. pro soc. num. 6.* ubi dicit, quod istud nomen debet esse ad bonum finem, & dat exemplum de societatibus prædonum, qui tempore suo vexabant Italiam, & dicit, quod habent illicita nomina, & illicita facta, & quod istarum societatum finis est scelerata libido jurandi, terras occupandi, lites seminandi, & quod ista omnia sunt contra naturam, & dicit, quod isti socii incidunt in crimen læsæ Majestatis. Ponit etiam exemplum in ligis, & dicit: In Civitates, quæ non habent aliquid commune, invicem faciunt ligas, contra superiorem non valent, & de hujusmodi ligis quando valeant sive de jure, sive de consuetudine, habetur per eundem Bald. *in c. unico. §. conventicula. de pace juram. firm.* & per Bart. *in l. fi. col. 2. vers. permittere. ff. de colleg. illicit.* & per Card. Zabarell. *in Clem. 2. n. 2. de sent. & re judic.* licet, inquam, istis sociorum nomen non conveniat, nihilominus & ipsi socii nuncupantur, *l. si filium. C. de liber. causa. c. 1. de confess.* & habetur passim apud omnes criminales causas tractantes in materia sociorum ejusdem delicti. Et † juxta proverbium Flo- 31
rentinum dicitur etiam, quod ratione malæ societatis quis præsumitur malus, Bald. *in l. eum qui. n. 1. C. de Episc. & Cleric.* Et non solum hi, qui boni delectabilis

occasione junguntur, hoc nomine nuncupantur, ut dixi supra, sed etiam si junguntur boni honesti causa, socii dicuntur, ut per Bald. *in d. rubr.* C. *pro soc. n.* 6. qui dat exemplum in societate juvantium oppressos, pupillos, viduas, & mise-
32 rabiles personas. Et † si plures faciant Collegium, sive temporale, sive spiritua-
33 le, quod dicantur socii, & dicatur societas, & sic distinguatur, quod † alia sit societas collegiata, alia vero singulorum, & societas collegiata sit, quando plures legitime vel superiores auctoritate congregantur, habetur *in l.* 1. *ff. quod cujusque univer. nom.* & per Bart. *in rubr. ff. de colleg. illicit.* Et per gl. & Innoc. *in c. delicta. de*
34 *excess. præl. Bal. in d. rub.* C. *pro soc. n.* 2. et quod † singulorum societas sit, quando ordinatur ad bonum, seu utile acquisitivum, & ista sit, ex qua datur obligatio, & actio pro socio, de qua modo acturi sumus, tradit idem Bald. *in d. rubr.* 7. &
35 quod † societatis appellatione in dubio sit intelligendum de contractu isto societatis, ex qua datur obligatio & actio, tradit idem Bald. *in l. si convenerit. in fine. in lect. antiq. ff. pro soc.* Et ista de nomine societatis, & ejus significatu in universali dixisse sufficiat, cum solummodo de societatis contractu, & ejus obligatione &
36 actione acturi simus, & tractatus omnis hoc ordine distinguetur. Primo † videbimus, quid sit societas. Deinde de causis introducentibus societatem, & de ejus substantialibus, accidentalibus & naturalibus. Postmodum in specie de causa efficienti tractabimus, & demonstrabitur, qui possint contrahere societatem. Deinde de causa materiali subsequetur, & agetur de consensu, & de rebus, quę intervenire possunt in societate, & qualiter inter se res positę secundum earum proportionem considerentur, & de earum possessionis acquisitione, & dominii communicatione. Postmodum agetur de causa instrumentali, & qualiter societas expresse, & qualiter tacite contrahatur. Demum dicemus de causa formali; & quod societas alia est ad lucrum, alia ad quęstum, & quid sit lucrum, & quę lucra, & pro qua parte veniant communicanda. Et quid sit quæstus, & qui quæstus, & pro qua parte veniant communicandi. Et agemus de damnis, expensis, & de dolo, & de culpa, & de casibus fortuitis, & demum agemus de causa finali. Postea de ejus accidentalibus, & deinde de obligatione, & actione provenienti ex societate. Insuper videbimus, qualiter societas finiatur. Quis & qualiter rationem reddere teneatur, & de rerum societatis divisione. Et ultimo loco tractabimus de sociatis renovatione, & multa alia quotidie in practica evenientia cumulabimus. Rogo lectorem, ut bono & syncero animo omnia legat, & consideret, ubi erratum erit, corrigat ea, quæ Christianos viros decet, charitate, & sua opera diligentius edere edíscat, & ubi utilitatem reperiet, non mihi, sed Deo Opt. Max. gratias agat, omnium rerum creatori, qui semper nos adjuvet, & ad cœlestia regna fruenda producat.

N.9.

AD PROOEMIUM.

N. 9. Hinc optimè Hebræis pater dicitur *Ab*, & Syris *Abba*, à radice Hebræâ *Abbah*, quod est, voluit, acquievit: & sic nomen ipsum denotat propensam patrum voluntatem in liberos; quasi benè iis velint à natura, & super eo suaviter acquiescant. Hinc abbas, **een Abt.** Notatu dignissimum est, pleraque verba Hebraica naturam rei significatæ ipsa suâ etymologiâ designare: quorum exempla hîc proferre foret aprosdionyson, nam & Græca nostri respuunt.

N. 15. Hospitalitatem quasi speciem societatis considerat hic auctor. Et sanè hospites antiquitùs plerùmque bona peregrinorum apud se divertentium sibi tanquam hæredibus adrogabant, sed malo more: cui obviàm it Imperator, non Ferdinandus, sed Fredericus secundus, *per authenticam omnes peregrini Cod.* 6. 59. Romanorum imperator electus anno Christi salvatoris nostri 1212. Hujus varias Authenticas Codici inseruit Irnerius, quem & ejusdem volunt jussu novellarum omnium constitutionum argumenta collegisse, & singula sub nomine Authenticæ Codici intexuisse: at quàm benè aut malè, eleganter docet Wissenbach litterator & jurisconsultus insignis, in *Sylloge errorum Irnerianorum.*

TRAC-

TRACTATUS DE SOCIETATE

CAPUT I.

Quid sit Societas.

SUMMARIA.

1 *Diffinitio præmittenda.*
2 *Diffinitiones plures societatis.*
3 *Diffinitio rei substantiam demonstrat.*
4 *Diffinitio societatis secundum auctorem.*
5 *Conventio est genus, contractus species ipsius, & genus societatis.*
6 *Consensu perficitur societas tacite & expresse* & n. 7.
8 *Res aut opera, aut industria ponitur in societate.*
9 *Consensu sine re posse contrahi societatem qualiter intelligatur.*
10 *Communio necessario requiritur in societate.*
11 *Differentia quæ sit inter societatem & cæteros contractus, qui consensu perficiuntur.*

1 A Diffinitione † in quolibet tractatu incipiendum est, ut cognoscatur, quid sit illud, de quo disputatur, ut per Cic. *lib.* 1. *Offic.* & ab Imperatore fuit observatum *in tit de just. & jure. & in tit. de Iure nat. gent. & civili.*
2 *& in tit. de rerum division.* & à Iureconsultis *sexcentis in locis.* Multæ † quidem dantur Societatis diffinitiones. Aliqui dicunt, quod Societas est contractus, qui ex duorum vel plurium consensu perficitur, communionem inducens inter eos. Vel quod est communio pro indiviso, consensu contracta. Vel quod est communionis consensio inter aliquos. Vel quod est damni & lucri ex consensu facta connexio honesta & justa. Has diffinitiones ponit Iacob. Cujac. *in suis paratit. in tit. ff. pro socio.* Et quod sit participatio lucri & damni, & participare idem sit, quod socium esse, tradit Rota Senens. *decis.* 46. *num.* 1. Alii dicunt, quod societas est contractus ultro citroque obligatorius, lucrorum & damnorum communicativus atque decisivus eorum, sicuti æquitas dictat, Baldus *in cons.* 120. *n.* 1. *lib.* 1. Castr. *in tr. de societ. off. c.* 4. *n.* 16. Alii dicunt, & ista videtur magis recepta, quod societas est duorum pluriumve ob commodiorem usum, & uberiorem quæstum, rationabilis conventio. Hanc ponit. gloss. *in rubr. Instit. de societat.* Azo *in summa.* C. *pro soc.* Speculat. *in tit. de judic.* §. *& generalia. in vers. & nota.* Petr. de Ubald. *in tract. de duob. fratrib q.* 6. *n.* 24. Capic. *decis.* 174. *num.* 2. Iacob.

Graff.

Graff. *in suis decis. casuum. &c. libr. 2. cap.* 120. *num.* 2. Quia † diffinitio substantiam rei diffinitæ demonstrare debet, Gloss. *in l. omnis diffinitio. ff. de reg. jur.* Arist. *lib.* 6. *Topic.* & debet convertibiliter substantiam & propriam rei qualitatem complecti, ut per Bald. *in proœm. decret. Rex pacificus. in fi.* & debet constare ex genere & differentiis, Bart. *in l.* 1. *ff. de testam.* Dec. *in rubr. de jud. in* 1. *lect. n.* 27. Et genus immediatum, & differentiæ propriæ esse debent, ut in diffinitione hominis habetur posita per gloss. *in l. legato generaliter. ff. de leg.* 1. & declarat Cagnol. *in l. imperium. n.* 30. *ff. de jurisd. omn. judic.* His attentis mihi videtur, diffinitiones supra relatas parvo negotio posse subverti, & licet credam, diffinire esse valde periculosum, ut habetur *in l. mora. ff. de usur.* & credam etiam quamlibet diffinitionem facile subverti posse, ut dicit Jureconsultus *in l. omnis diffinitio. ff. de reg. jur.* tamen & ego meam diffinitionem prætermittere nolui, ad hoc ut huic tract. in omnibus satisfaciam. Dico igitur judicio meo, ita societatem diffiniri posse. Societas † est contractus, qui consensu, rebus vel operibus sive industria interveni- 4
entibus ad communem quæstum seu lucrum perficitur. Dixi, *contractus*, quia est nomen generis, & comprehendit sub se omnes contractuum species, ut est text. *in l. juris gentium. in princ. ff. de pact.* Non dixi, *conventio*, quia ad societatem † con- 5
ventio est genus mediatum, quia primo datur conventio, deinde contractus, denique societas. *l.* 1. *§. penult. & d. l. juris gentium. in princ. ff. de pact. l. ex hoc jure. ff. de just. & jure.* Dixi, *consensu*, quia contractus fiunt aut re, aut verbis, aut literis, aut consensu, *§. fin. Institut. de obligat. l.* 1. *& per tot. tit. ff. de act. & obl.* & † contractus societ. consensu perficitur, *l. consensu. ff.* 6
de act. & oblig. Simon de Præt. *cons.* 24. *n.* 26. Rim. jun. *cons.* 636. *n.* 52. *lib.* 6. & dixi, *consensu simpliciter*, ut comprehendatur tam † consensus tacitus quam expres- 7
sus, ut in societate intervenire potest, ut dicam infra agendo de causa materiali. Et ideo dum *in l.* 4. *ff. pro soc.* dicitur, societatem nos coire posse re & verbis, interpretatur re, id est, tacito consensu, verbis, id est, expresso consensu, ut per Cujac. *tit. ff. pro soc.* Petr. de Ubald. *d. tract. de duob. fratr. q.* 2. *n.* 1. *in fin.* Dixi, *rebus † vel operibus sive industria intervenientibus*, quia pro parte cujuslibet sociorum 8
ponitur aut res, aut opera, aut industria, *l. societas contrahitur. l. cum duobus. §. si injucunda. & l. si non fuerit. cum aliis similibus. ff. pro soc. §. nam & ita. Instit. de societ.* gloss. & Dd. *in l.* 1. *C. pro soc.* Dominicus sanctus frater S. Dominici, cujus religionis semper observantiss. fuit *in lib.* 6. *de just. & jur. q.* 6. *art.* 1. & de his similiter latissime dicam, dum agam de causa materiali. Et quatenus gloss. *in d. l. societas contrahitur. in vers. & verbis* videtur innuere, societatem † contrahi posse solo con- 9
sensu sine re, per textum, *Instit. de oblig. ex consens. in princ.* est intelligenda, non quod loquatur de societate simpliciter, sed de societate respective ad contractus, qui re contrahuntur, juxta textum, quem allegat. Ubi enim res inter socios actu

B seu

ſeu habitu communiter dividenda deficeret, ſocietatis eſſentia & forma deficeret, ut oſtendam agendo infra de cauſa materiali, & de cauſa formali. Dixi, *ad commu-*
10 *nem quæſtum vel lucrum*, quia † in ſocietate neceſſario requiritur communio, Bald. & cæteri *in leg. ſi paſcenda. Codic. de pactis.* & pro ejus fine & forma requiritur, ut ſit
11 ad lucrum vel quæſtum, *l. 1. & l. coire. ff. pro ſoc.* Et iſta † eſt differentia inter ſocietatem & cæteros contractus, qui conſenſu perficiuntur, ut eſt emptio, locatio, depoſitum, commodatum & mutuum. In iſtis enim non conſideratur pro eorum fine & forma communio ad lucrum, ſive quæſtum, ſed aut datur res mediante pretio, ut in emptione; aut fructus & uſus rei conceduntur, rei retento dominio, mediante mercede, ut in locatione; aut res penes aliquem deponitur, ſimiliter retento dominio, ut in depoſito; aut res traditur utenda, nulla conſtituta mercede, & dominio retento, ut in commodato; aut res datur ita, ut in totum dominium transferatur, cum obligatione tantundem reſtituendi in eodem genere, ut in mutuo, & nunquam in eis fit, ut res ad lucrum, ſive quæſtum, ut accidit in ſocietate, communicentur.

CAPUT II.

De cauſis ſocietatis, & de ejus ſubſtantialibus, naturalibus & accidentalibus.

SUMMARIA.

1 *Ad quamlibet rem introducendam cauſæ quatuor conſiderantur.*
2 *Cauſa efficiens quæ ſit.*
3 *Cauſa efficiens in ſocietate.*
4 *Cauſa materialis quæ ſit.*
5 *Cauſa materialis in ſocietate.*
6 *Cauſa formalis quæ ſit.*
7 *Cauſa formalis ſocietatis.*
8 *Cauſa finalis quæ ſit.*
9 *Cauſa finalis ſocietatis.*
10 *Cauſa inſtrumentalis quæ ſit.*
11 *Cauſa inſtrumentalis ſocietatis.*
12 *Contractus quilibet habet ſua ſubſtantialia, naturalia & accidentalia.*
13 *Subſtantialia quæ ſint.*
14 *Subſtantialia ſocietatis.*
15 *Naturalia quæ ſint, & quotuplicia.*
16 *Naturalia ſocietatis.*

17. *Acci-*

17 *Accidentalia quæ ſint.*
18 *Accidentalia ſocietatis.*
19 *Pacta contra ſubſtantialia, & naturalia ſocietatis quid operentur.*
20 *Pactorum ſex ſpecies.*
21 *Pactum informativum quid.*
22 *Pactum reformativum quid.*
23 *Pactum transformativum quid.*
24 *Pactum conformativum quid.*
25 *Pactum deformativum quid.*
26 *Pactum reſolutivum quid.*
27 *Notarius quid facere poßit circa ſubſtantialia, naturalia, & accidentalia, conficiendo (Inſtrumentum.*

AD † quamlibet rem introducendam quatuor cauſæ conſiderari ſolent, 1
efficiens, materialis, formalis & finalis. Duæ dicuntur fiendi, ut effi-
ciens & finalis, duæ vero eſſendi, ut materialis & formalis, Bald. *in l.*
dictam legem. ſub n.2. C. de condict. ob turp. cauſ. & in l. patre furioſo. in 1. ad-
dit. nu.5. ff. de his qui ſunt ſui vel alien. juris. Abb. *in procem. decret. col. pen.* Cauſa † effi- 2
ciens illa dicitur, quæ facit opus mediante materia, Abb. *in d. proœm. decret. col. fi.*
Bald. *in rub. ff. de juſt. & jure. n. 18. & in d. l. dictam legem. n.* 11. Cauſa † efficiens in ſocie- 3
tate eſt homo, ut in contractibus cæteris. Decianus præceptor meus eloquentiſſ.
in conſ. 64. n. 13. lib. 3. & dupliciter conſiderari poteſt, proxime & remote. Proxi-
me, quando quis contrahit per ſeipſum; remote, quando per nuncium, ſeu procu-
ratorem, juxta text. *in l. ſocietatem coire. ff. pro ſocio.* & per eundem Decianum *in*
conſ. 97. n. 36. lib. 2. ita declarat Abb. *in d. proœm. decretal. col. fin.* & poſt eum Ma-
ranta *in ſua pract. part. 1. ſub n. 21.* Cauſa † materialis illa dicitur, ex qua aliquid fit. 4
Ariſt. *lib. 2. Ethicor.* Gloſſa & Bart. *in l. ſi convenerit. ff. de pignor.* Abb. *in d. proœm. decret.*
col. final. Bald. *in d. l. dictam legem. n. 9.* & dicitur ſui natura formam præcedere, &
quod ſit in potentia ad formam, Bald. *in proœm. ff. in 2. lect.* & ibi late Cagnolus.
Cauſa † materialis in ſocietate eſt conſenſus, quia primo in homine requiritur 5
conſenſus, & de partium conſenſu fieri dicitur, *l. conſenſu. ff. de act. & obligat. §. 1. Inſtit.*
de oblig. ex conſ. Decian. *d. conſ. 64. n. 13. lib. 3.* qui dicit, conſenſum eſſe materi-
am, conſiderando ſeparatim conſenſu ſingularum partium, & de per ſe, ante-
quam conjungatur in contractu. Res etiam dicitur cauſa materialis in ſocie-
tate, quia circa res in ſocietate poſitas homo conſentiendo aget; & ſine
rebus ſocietas eſſe non poteſt, Bald. *in l. 2. C. de contrah. emptio. & in l. 1. nu. 1.*
C. pro ſoc. & in conſ. 452. ſub n. 2. lib. 3. Pariſ. *conſ. 82. num. 2. lib 1.* & væ illis,
qui dant pecunias ad ſocietatem officii, ſcientes officialem & officium non
obligari, ſed pecunias devenire ad manus alterius, ut per Caſtr. *in d. Tract.*

de societ: offic. c. 5. Et si aliquis dicat, consensum esse causam formalem, & non materialem, quia forma est illa, quæ dat esse rei, & non materia, *l. Julianus. ff. ad exhibend.* & ut dixi, iste contractus solo consensu perficitur, & substantiam capit, ut dicit text. *in §. 1. Instit. de obligat. ex causa.* & mutuus consensus in unum colligatus, quod formam constituat, considerat Decian. *in d. cons. 64. sub n. 13. lib. 3.* Etiam quod consensus sit causa formalis, & non materialis, ex eo probari posse videtur, quia (ut dixi) iste contractus consensu perficitur, & quia consensu perficitur, à cæteris differt, qui re, vel verbis, vel literis perficiuntur, & si differt consensu, necesse est, quod consensus sit causa formalis, & non materialis, quia differentia dat formam, & ab ea nova species sub eodem genere constituitur. Exemplum: Homo & equus in eo, quod sunt animalia, conveniunt, quia homo est animal, & equus est animal, sed in eo, quod homo habet rationem, separatur ab equo, quia data ratione in eo, & sic posita differentia, alia forma inducitur, & ipse appellatur animal rationale, equus vero irrationale. Habentur ista apud Logicos, & etiam traduntur per Bald. *in rubr. ff. si cert. pet. n. 6. & in l. fin. n. 5. C. de in integr. rest. min.* & per Dd. *in l. si quid earum. §. interemptum. ff. de leg. 3.* Respondetur, societatem dupliciter considerari. Uno modo, prout est contractus, qui consensu perficitur, & qui consensu attento differt à cæteris contractibus, qui re, verbis, vel literis perficiuntur, & hoc modo considerato, forma societatis, quod sit ipse consensus, dici potest: quia consensus constituit differentiam inter eam, & cæteros contractus, & consensu solummodo inspecto, à cæteris differre dignoscitur, ut *in d. l. 1. ff. de act. & oblig. & in d. §. final. Instit. de obligat.* Altero modo consideratur societas, prout differt à cæteris contractibus, qui solummodo verbis perficiuntur, & hoc modo erit materia, & non forma societatis. Nam (ut dixi in exemplo supra posito) quemadmodum homo & equus in hoc conveniunt, quia sunt animalia, & habent formam animalis, ita societas & emptio in hoc conveniunt, quia consensu fiunt, & in utroque pariformiter consensus reperitur, qui eis formam dat eandem, ita, ut dicantur contractus consensu celebrati. Et quemadmodum animal addita ratione fit homo, quia ob differentiam adjunctam datur nova forma, & mutatur prima, & non dicitur amplius, quod ille sit animal, sed dicitur homo, & animal in eo consideratur pro materia recipiente novam formam à ratione ei adjuncta, ita in societate evenire necessario dici debet, nempe, quod consensus, in quo cum emptione conveniebat, sit pro materia assumendus, & quod ei sit adjungenda differentia constitutiva speciei, & per consequens inductiva novæ formæ. Causa † formalis est illa, quæ dat esse rei, *d. l. Julianus. ff. ad exhibend.* Bald. *in l. patre furioso. in 1. addit. nu. 5. ff. de his qui sunt sui vel alien. jur.* & à qua rei nomen desumitur, *l. juris gentium. in princip. ff. de pact.* Bald. *in c. tanto. n. 28. de constit.* & qua destructa res ipsa destructa dicitur, Bald. *in l. non sunt liberi.*

6

n. 2.

n. 2. ff. de statu homin. & ideo dicitur, quod major est defectus formæ, quam materiæ, Bart. *in l. 1. §. si quis ita. ff. de verb. obligationib.* Baldus *in l. ex diverso. §. si in judicio. ff. solut. matrimon. & in leg. prima. Codic. de error. calculi.* Causa † formalis nostro 7
in contractu est communio ad lucrum, seu quæstum: assumptis enim rebus seu in actu, seu in potentia ab hominibus consentientibus velle contrahere, statim intentio dirigitur ad commune lucrum, seu communem quæstũ, & ita eorum consensus formam inducunt, & societatis contractum ad esse deducunt, qui, hac ejus forma attenta, differt à cæteris contractibus omnibus, qui consensu fiunt. Quia licet in eis adsit consensus, tamen non recipiunt formam, quod sint ad lucrum, seu quæstum communem, ut dixi *in c. superiori. in fine.* Causa † finalis illa dicitur, quæ 8
principaliter ab agente consideratur, Bald. *in l. 1. n. 17. C. de falsa ca. adiect.* & est semper prima in intentione, licet sit ultima in executione, Bart. *in l. ambitiosa. n. 29. ff. de decret. ab ord. faciend.* Couar. *lib. 1. var. resol. cap. 2. n. 2.* Causa † finalis 9
societatis erit quæstus sive lucrum, quia contrahentes dum consentiunt, habent intentionem ad lucrum, seu ad quæstum, & ideo lucrum seu quæstus, quod sit causa finalis, necessario dici debet, facit text. *in l. coire. & in l. sed etsi adjiciatur. ff. pro soc.* ita in emptione in emptore est res, in venditore pretium, Bal. *in l. si creditor. n. 3. C. de fidejuss.* & Bald. *in rub. C. pro soc. n. 7.* dicit, quod contractus societatis ordinatur ad bonum acquisitivum seu utile. Decian. vero *in d. cons. 64. n. 13. lib. 3.* dicit, quod causa finalis est ipsa obligatio, quia in hoc consentiunt & obligantur. Circa Baldi dictum *in d. rubr.* animadvertendum est, quod finis dupliciter considerari potest. Primo, quod sit finis operis, seu operationis. Secundo, quod sit finis operantis. Finis operationis est objectum, in quod suapte natura ipsa operatio dirigitur, finis operantis est, in quem per operantem operatio dirigitur. Et finis operationis est tantum unus, operarii vero finis multiplex esse potest. Exemplum ponitur in ædificante domum, ad hoc ut eam locando lucrum faciat. Finis operationis est domus, & sic unus. Finis vero operantis est lucrum, & quia est etiam ejus finis domus, & ejus finis etiam esse potest, uti domo ad aliquid aliud faciendum, ideo dicitur quod sit multiplex, ita post S. Thom. tradit Navar. *in c. inter verba 11. q. 3. concl. 5. cons. 6. n. 29.* Quare dum Baldus dicit, quod contractus societatis ordinatur ad bonum acquisitum, intellige quod loquatur de fine operantium, qui multiplex esse potest, & sic quod ipse bene loquatur. Quia etsi societatis finis, respectu operis, nempe ipsius contractus sit unus, nempe lucrum, seu quæstus, tamen respectu operantium, nempe sociorum, quod sit multiplex, dici potest, nempe ad lucrum, seu quæstum ad bonum, ad delectabile, & ad honestum, & ad augendum pecunias, seu alias facultates. Sed Deciani dictum, quod finis societatis sit obligatio, non placet, quia agimus de fine contractus societatis, & obligatio provenit à contractu jam in esse deducto, & est nimis gene-

generale dicere, quod obligatio ſit finis, cum hoc de quolibet contractu dici poſſit, vel poteſt dici, ſuſtineri poſſe ejus dictum, prout vere loquitur, agendo de contractu, & conventione in genere, juxta text. quem allegat *in l. obligationum ſubſtantia. ff. de act. & obligat.* Sed quia agens circa materiam, ut formam inducat juxta deſignatum in ſua intentione finem, uti ſolet inſtrumento aliquo, ideo cauſa inſtrumentalis etiam conſiderari ſolet, & præcipue conſideranda eſt in præſenti, quia ea attenta, ut dicam, notabilis diviſio, ſeu diſtinctio ſocietatis traditur
10 à Doctoribus. Cauſa inſtrumentalis † eſt illa, qua utitur agens verſando circa
11 materiam, ut inducat formam. Cic. *in Topic. libr.* 5. Cauſa † inſtrumentalis in ſocietate ſunt verba, ſive facta, quia & verbis & factis voluntas declaratur, *leg. Paulus. ff. rem rat. habit.* & conſenſus informatur ſive ad lucrum, ſive ad quæſtum, & ſocietatis contractus ad eſſe deducitur, *l. ſocietatem coire. & ibi gloſſ. & l. nam cum tractatu habito. & l. duo ſocietatem. ff. pro ſoc.* Et cum verbis & factis conſenſus ad lucrum & quæſtum informari poſſit, ſocietatem expreſſam verbis, & tacitam factis contrahi poſſe, dicunt Bartol. & cæteri *in l. Titium & Mævium. §. altero. ff. de admin. tut.* & Bald. *in l. ſi patruus. Cod. com. utr. jud.* ut latius dicam infra, dum tractabo de cauſa iſta inſtrumentali. His traditis de cauſis ſocietatis, quia
12 † in contractibus etiam dici ſolet, ineſſe quædam ſubſtantialia, & quædam naturalia, & quædam accidentalia, ut per gloſſ. & Dd. *in l. pacta conventa. ff. de contrah. empt. & in l. vendentis. C. eodem.* ideo & de eis hoc loco poſt cauſas præfatas tra-
13 ctare incongruum non erit. Subſtantia † eſt res ipſa, ſive ipſius rei eſſentia, qua remota, actus deficit, *l. 2. ff. de uſufr. earum rerum, quæ uſu conſum. l. obligationum ſubſtantia. & ibi Bart. col. 1. ff. de act. & oblig.* Cagnol. *in l. cum quid. n. 3. ff. ſi cert. pet.* Coraſ. *lib. 3. Miſcellan. cap.* 10. Menoch. *in conſ.* 37. *n.* 4. *l.* 12. Fernan. *in d. l. pacta conventa cap.* 1. *num.* 46. Et dupliciter ſubſtantia conſideratur. Uno modo complexive, hoc eſt, ut comprehendantur ſimul omnia ſubſtantialia contractus. Alio modo diſtinctive, hoc eſt, ut conſiderentur ſingulæ partes, ex quibus ſimul junctæ rei ſubſtantia fit, & ejus eſſentia, ita tradit Baldus *in dict. l. in vendentis. num.* 4. *Codic. de contrah. empt.* Et licet conſiderari ſoleat, quod ſubſtantia differat à forma, Baldus *in c.* 1. *n.* 1. *de nova for. fidelit.* tamen conſiderando ſubſtantialia complexive etiam forma ipſa comprehenditur. Fernand. *in d. l. pacta conventa. c.* 1. *ſub n.* 46.
14 Subſtantialia † in ſocietate ſive complexive, ſive diſtincte conſiderentur, erunt conſenſus, res, lucrum commune ſeu quæſtus, & quod partes ſint æquales. De conſenſu habetur in *§.* 1. *Inſtit. de oblig. ex cont.* Rimin. jun. *conſ.* 636. *n.* 52. *lib.* 6. de cæteris habetur *in l. coire. in l. ſed ſi adjiciatur. & in l. ſi coita. ff. pro ſoc.* Nam licet aliqui dicant, text. *in l. ſi coita.* loqui in accidentalibus, tamen quod loquatur in ſubſtantialibus, teneo cum Baldo *in d. l. in vendentis. n.* 23. ubi, ſalva pace Cyni tenentis *ibi col.* 2. *verſ. ſecundo caue. d. l.* loqui in accidentalibus, dicit, eam loqui in ſubſtantialibus, quia

quia portiones, de quibus loquitur, sunt de substantia societatis, ita tenet etiam Alex. *in l. si quis arbitratu. sub n.* 4. *vers. & tenendo.* & Socin. *ibidem sub n.* 25. *ff. de ver. oblig.* Et si etiam loqueretur tex. præfatus in naturalib. ut rectius teneri posse dicit Menoch. *in tr. de arb. jud. qu.* 68. *sub nu.* 33. posset etiam dici, quod loqueretur de substantialib. quia, ut dixi, complexive considerata comprehenduntur omnia, quæ pertinent ad societatis essentiam, substantiam, & formam, & sic etiam hac significatione complexive attenta, naturalia intrinseca cujuslibet contractus substantialia dici poterunt, licet inter se differant, & ita intelligendo salvari possunt illi, qui naturalia intrinseca substantialia vocant, licet eos male loqui, & improprie dicat Fernand. *in d. l. pacta conventa. c.* 1. *nu.* 47. Bene dicas male loqui Heinrichmannum quendam Germanum *in cons.* 8. *n.* 28. *lib.* 1. qui dicit, de essentia societatis esse, quod pecunias ponens in societate non desinat esse earum dominus, quia, ut dixi, & latius videbimus infra in c. 9. ubi agetur de causa materiali, necessario communio rerum positarum in societate requiritur, si super
eos societas contrahetur. Naturalia † dicuntur ea, quæ proveniunt ab ipso contra- 15
ctu, & quę contractui insunt, ab iis, quę extrinsecus accidere possunt, separata, *d. l. pacta conventa. & ibi gl. ff. de contr. empt.* Brun. *in tr. de form. col.* 2. Cagnol. *in d. l. cum quid. sub n.* 4. Fern. *d. l. pacta conventa. c.* 1. *n.* 47. Zas. *lib.* 1. *resp. c.* 12. *n.* 5. Bello Supput. *lib.* 1. *c.* 5. *ad fin.* Coras. *lib.* 3. *Miscellan. c.* 10. *n.* 3. Menoch. *d. cons.* 37. *n.* 11. *lib.* 1. Rimin. jun. *cons.* 400. *n.* 98. *lib.* 4.

Differunt naturalia à substantialibus, eo, quia substantialia à contrahentibus exprimi debent. Naturalia vero à contractu proveniunt, & contractui inesse dicuntur, licet non exprimantur. Fernand. *in dict. l. pacta conventa. c.* 1. *n.* 48. Naturalia sunt in duplici differentia, quædam quæ contractus substantiam respiciunt, & ita contractui conjunguntur, ut contraria conventione ipso contractu manente tolli non possint, ita tradit Coras. *d. lib.* 3. *Miscellan. cap.* 10. *sub n.* 3. Menoch. *d. cons.* 37. *n.* 12. quæ forte recte dixerimus, virtutem esse à propria contractus specie productam, quam Logici propriam passionem rerum nominant, veluti ab essentialibus principiis enatam, Zasius *d. lib.* 1. *respons. cap.* 12. *n.* 15. & post eum Rim. jun. *d. consil.* 400. *sub n.* 98. Et quod ista naturalia conveniant cum substantialibus, quod utraque abesse non possint à contractu, dicit Fernand. *d. l. pacta conventa. c.* 1. *n.* 48. *vers. conveniunt.* attamen subjungit, de substantia dici non posse, quemadmodum neque albedo, quæ est in cygno, & neque nigredo, quæ est in corvo, de cygni & corvi substantia dici possunt. Alia naturalia sunt, quæ ad substantiam non pertinent, sed simpliciter naturalia dicuntur, hoc est, qualitates quędam innatę, ex quibus virtus contractus proficiscitur, nisi pacto contrahentium aliter disponatur, Bald. *in proœm. feud. n.* 46. *Coras. d. c.* 10. *n.* 4. Sed videtur dicendum, ista etiam naturalia ad substantiam pertinere, ut de

de aliis dictum fuit, quia etiam ista origini & substantiæ contractus junguntur, si pacto aliter à partibus non fuerit dispositum, ut considerat Fernand. *in loco pluries supra allegato. sub n.* 47. Potest dici ista naturalia, de quo agimus modo, quod differant à prioribus, licet ista etiam ad substantiam pertineant, quia priora ex visceribus contractuum dicuntur desumpta, & ista posteriora non alia ratione naturalia dicuntur, nisi quod frequentiori & assidua consuetudine, quæ in nomen naturæ transit, ad contractus accesserunt. Ita ponentes exemplum in evictione, tradunt primo Zasius *d. c.* 12. *n.* 5. & post eum Menoch. *d. cons.* 37. *nu.* 21. *& nu.* 99. & Rim. jun. *d. cons.* 400. *sub. n.* 49. *lib.* 4. & cum his convenire videtur Bal. *in cons.* 352. *in princ. lib.* 1. dum dicit, quod natura est quædam ratio, quæ inhæret ipsi actui per dispositionem legis, vel consuetudinis, vel æquitate jus dicentis, sive principali sive accessoria. Considerat enim, quod naturalia etiam à consuetudine provenire dicuntur, prout à Zasio consideratur, & à Menoch. Sed veniamus ad exempla, quia ut vera loquar, regula certa & firma de his tradi non potest, & posset forsan dici, ista nomina esse delenda, ut dicit Duaren. relatus à Fernand. *d. c.* 1. *n.* 45. *in fine.* & judicio meo magis, quæ sint naturalia ista cujuslibet
16 rei exemplo, quam alio modo ostendi potest. Naturalia † societatis primo loco relata, ut ex Doctoribus tractantibus de hac materia colligere potui, sunt ista: Quod lucra seu quæstus inter socios, & proportionabiliter communicentur, & quod non sit leonina, Bald. *in rub. C. commod. n.* 16. Coras. *d. cap.* 10. *sub n.* 3. Fernand. *d. c.* 1. *sub n.* 49. Rimin. jun. *d. cons.* 400. *sub n.* 100. Naturalia societatis secundo loco relata erunt, quod sit contractus bonæ fidei, *§. actionum. Instit. de act. l. pro socio. ff. pro soc.* quod socius teneatur reddere rationem, & quod non posset conveniri, nisi in quantum facere possit, *l. verum. & ibi gloss. ff. pro soc.* & quod teneatur de culpa levi, *§. final Instit. de societ.* quod societas non transeat ad heredes, *l. adeo. ff. pro soc.* & erunt ea omnia, quæ de consuetudine in hujusmodi contractu
17 servari solent, Menoch. *d. cons.* 37. *nu.* 99. Accidentalia † sunt, quæ adesse & abesse possunt præter subjecti corruptionem, Bald. *in l. in vendentis. n.* 23. *C. de contrah. empt. & in l. pacta conventa. in pr. ff. de contrah. empt.* quam legit cum *l. juris gentium. §. adeo. ff. de pactis.* Cagnol. *in d. l. cum quid. n.* 4. *in fine. ff. si cert. pet.* Coras. *d. cap.* 10. Fernand. *d. cap.* 1. *nu.* 51. Menoch. *d. cons.* 37. *n.* 98. *lib.* 1. Exempla mul-
18 ta adduci possunt, sed pro nunc satis sit dixisse, accidentalia † ea omnia dici, quæ à partibus contrahentibus societatem in contractu apponuntur ultra ejus naturam, & de his videbimus infra *in cap.* 29. ubi de accidentalibus ponam. Ista omnia, quæ de naturalibus & substantialibus dicta fuerunt, inter alia utilissima etiam sunt ad cognoscendum, an pacta inter socios facta contra substantialia seu naturalia societatis valeant, & si non valeant, an sustineatur contractus societatis rejecto pacto, an vero contractus ipse in totum annulletur. Et erunt utilissima ad cognos-

cognoscendum, quæ ex substantialibus, naturalibus, & accidentalibus, Notarius rogatus conficere instrumentum possit in eo apponere, quia infra dum agendo de causa formali agemus, qualiter pacta † inter socios fieri possint, ideo modo 19
solummodo conclusio erit, pacta apposita contra substantiam à contrahentibus societatem non valere, & erit altera conclusio, pacta apposita contra naturalia intrinseca societatis non valere; erit & tertia conclusio, valere pacta apposita contra naturalia societatis extrinseca. Prima & secunda conclusio probantur ex traditis à Bart. *in l. ubi donat. ff. de donat. cau. mort.* ubi vult in precario pactum non valere, quod non possit revocari, & eum sequitur Dec. *in cons.* 293. *sub n.* 6. *lib.* 1. & Rim. jun. *d. cons.* 400. *n.* 95. *lib.* 4. Tertia conclusio, quod valeant pacta contra naturalia extrinseca, probatur *in d. l. pacta conventa. ff. de contrah. empt.* & per Rim. junior. *d. cons.* 400. *n.* 98. Circa accidentalia, cum possint adesse & abesse præter subjecti corruptionem, pacta valere circa ea, in dubium revocari non potest. Quando autem pacta sunt contra substantialia seu naturalia intrinseca societatis, an sustineatur pactum, sive rejecto pacto sustineatur societas, utique dicendum videbatur, societatis contractum sustineri pacto rejecto, Gomes. *variarum resolut. lib.* 2. *cap.* 5. ubi tractat de societate, sub *n.* 5. *vers. ex qua regula. & vers. secundò infertur.* ubi dicit, quod pactum contra naturam & substantiam societatis vitiatur, & non vitiatur contractus; & dicit, non tamen intelligas, quod societas sit nulla, sed quod pactum vitietur, & ipso jure annulletur, & allegat text. *in l. cum manu sata. in fin. ff. de contrah. empt. & in l. cum precario. ff. de precar.* Sed quia in juribus præfatis non dicitur, pactum rejici, & contractum remanere, sed *in d. l. cum precario.* solum habetur pactum contra substantiam precarii non valere, nempe, ut supra dixi, quod non restituatur, & *in d. l. cum manu sata.* non solum non probatur ejus intentio, sed totum contrarium, dum vult, quod pactum in venditione appositum, ne dominium transferatur in emptorem, faciat emptionem transire in aliam speciem contractus, videtur omnino dicendum, dictam Gomesii traditionem veram non esse. Pro vera cognitione an pactum contra naturalia intrinseca societatis, & contra ejus substantialia rejiciatur, & sustineatur societas, vel an sustineatur in vim alterius conventionis, etiam societate cessante, considerandum est, plura pacta reperiri. Et † quod sint sex pactorum 20
species, dicit Fernand. *in d. l. pacta conventa. c.* 1. *n.* 52. *ff. de contrah. empt.* nempe, informativum, reformativum, transformativum, conformativum, deformativum, resolutivum, Dec. *in l. lecta. num.* 1. *ff. si cert. petat.* Informativum † pactum 21
secundum opinionem gloss. Bart. Ias. & aliorum *in l. juris gentium. §. quinimo. ff. de pact.* dicitur informativum actionis, & non contractus, ut vult Dec. *in l. lecta. n.* 1. *ff. si cert. pet.* sed sive informet contractum, sive actionem parvi refert; sed videndum est, quid sit informare? Et dicas, informare esse quando pactio adjicitur super

accidentalibus contractus, remanente sua prima forma. Datur exemplum in vendente domum, si apponitur pactum, quod teneatur ire Romam, & ista est opinio gl. & etiam communis, ut testatur Coras. *d. c.* 10. *sub n.* 7. *&* 8. & Fernan. *d. c.* 1. *sub n.* 53. Et de hoc simile pactum, si in societate fuisset appositum, quæri, & in dubium revocari non potest, an vitiet, vel vitietur, quia non tangit substantialia, neque naturalia, & illud valere, & actionem extendere, Doctores omnes
22 admittunt. Reformativum † pactum dicitur, quando per illud tollitur renovaturque prior contractus, & fit secundus ejusdem speciei, & apponitur semper super substantialibus. Datur exemplum: Si à te emi rem, & rursus convenimus, quod sit empta majori vel minori pretio, probatur *in l. juris gentium. §. adeo. ff. de pact. & in dict. l. pacta conventa. ff. de contrah. empt. & in l. si quam ff. de rescind. vendit.* Dec. *in d. l. lecta sub n.* 1. Coras. *d. cap.* 10. *n.* 6. Fernand. *d. cap.* 1. *n.* 56. Et in societate exemplum poni posset, si fuisset conventum debere ponere in societate mille pro suo capitali, deinde fuisset conventum, quod tantum octingenta ponere teneretur. Et hoc pacto erit verum, priorem contractum cessare, & novum con-
23 tractum ejusdem speciei induci. Transformativum † pactum dicitur, quo à primo contractu receditur, celebraturque ex primo contractu, & ex pacto insimul, alter contractus & numero & specie diversus à primo, & hoc ideo fit, quia hujusmodi pactum apponitur contra substantiam, seu naturalia intrinseca primi contractus. Dec. *in d. l. lecta. sub n.* 1. Coras. *d. cap.* 10. *n* 10. Fernand. *d. c.* 1. *nu.* 57. Exemplum habetur *in l. ubi ita donatur. ff. de donat. cau. mort. & in l. cum manu sata. §. fin. ff. de contrab. empt. & in l.* 2. *in princ. ff. si cert petat.* Duo alia exempla ponit Dec. *in d. l. lecta. sub n.* 1. unum est de novatione, per text *in l.* 1. *ff. de novat.* & alterum est de Aquiliana stipulatione, per quam receditur à contractu juris gentium, ut deinde per acceptilationem stipulatio ipsa tollatur, *§. item per acceptilationem. Instit. quib. mod. toll. oblig.* Sed ista duo exempla huic pacto non conveniunt, quia novatio & acceptilatio conventiones sunt nominatæ, & vestitæ, & nos agimus de pacto nudo contractui apposito, & quia ex pacto transformativo, de quo agimus, & ex primo contractu insimul debet alius contractus resultare, & ita Dec. reprehendit Fernand. *d. c.* 1. *n.* 57. *in fi.* In societate pro nunc de hujusmodi pacto exemplum sumi potest ex *l. societas contrahitur. in fin. ff. pro soc.* ubi habetur, donationis causa societatem non contrahi, & gl. ibi declarat, quod inter duos si contrahatur societas, & conveniatur, quod unus nihil ponat, & lucri partem suscipiat, dicetur contracta donatio. Ita enim apparet, ex pacto fuisse transformatam societatem, ex causa & pacto adjuncto fuisse conrractam donationem; & sic ex hoc pacto verum erit, primum contractum cessare, & novum contractum inductum sustineri. Duæ difficultates circa hoc pactum considerari possunt. Prima est, an semper ex eo alius contractus resultet, seu potius cesset primus contractus, &

novus

novus contractus non inducatur, & ſic etiam pactum remaneat nullius effectus? Altera eſt difficultas, quis contractus reſultabit ex iſto pacto, quando novus contractus ex eo cauſatur? In prima difficultate duo jura contrarium diſponentia reperiuntur, ut ex eorum lectura prima facie apparere videtur. Nam habemus text. *in d. l. ubi ita donatur. ff. de donat. cauſ. mort.* ubi diſponitur, quod ſi donatio fiat cauſa mortis pacto appoſito, ut nullo caſu revocetur, dicitur facta donatio inter vivos. Et habemus text. *in d. l. cum precario. ff. de precar.* ubi diſponitur, pactum de non revocando precarium non valere, quia eſt contra ejus ſubſtantiam, & non diſponitur ibi, quod alius contractus inducatur. Pro iſtarum legum concordia Bar. *in d. l. ubi ita donatur.* dicit, aut verba patiuntur, quod poſſit pactum efficere, quod alius contractus inducatur, aut non patiuntur. Primo caſu dicit, novum contractum induci, & ita dicit eſſe intelligendam *d. l. ubi ita donatur.* Secundo vero caſu dicit, novum contractum non induci, & ita eſſe intelligendam *d. l. cum precario.* & ſubjungit, quod ſi nullum nomen contractus exprimeretur, ſed ſimpliciter narraretur hoc modo: concedo tibi fundum, hoc pacto, quod non liceat revocare, tunc, quia non eſt expreſſum nomen precarii, vel alterius contractus, intelligitur de eo: qui ex verbis colligi poteſt, & allegat dicta per eum *in l. ſi quis ante. in princ. ff. de acq. poſſeſſ.* Iſta ultima verba Bart. non faciunt ad propoſitum noſtrum, dum agimus de pacto transformativo appoſito ad contractum nominatum. Et ejus diſtinctio licet ſit communis, non tamen caret difficultate, quia ut dixi ſupra, gl. *in d. l. ſocietas contrahitur.* vult, quod fuerit contracta ſocietas, & ſic appoſitum nomen, & tamen determinat reſultare donationem, ſi fuit conventum, unum ex ſociis in ſocietate non debere quicquam apponere, & lucrum percipere & ſic licet nomen ſit penitus diverſum à ſocietate, & nihil commune cum ea habeat, nihilominus vult, donationem ex tali pacto reſultare. Et dictam Bart. diſtinctionem reprehendit etiam Fernand. *d. c. 1. ſub n. 58.* & ſibi videtur, quod quemadmodum donatio cauſa mortis tranſit in donationem inter vivos, ſi adjiciatur pactum, quod eam non liceat revocare modo aliquo; ita etiam contractus precarii debeat tranſire in contractum commodati, pacto appoſito, quod repetere non liceret, nec referre, quod donationes cauſa mortis, & inter vivos, habeant idem nomen generis, quia in earum ſpecie ſunt diverſa, quemadmodum ſunt diverſa precarium & commodatum. Et hoc fortificari poſſe videtur, quia nomen generis in d.l. ubi donatur. conſiderari non poteſt, quia uſus fuit donans nomine ſpeciei, & non uſus fuit nomine generis, ut Bartol. conſiderat, uſus, inquam, fuit nomine ſpeciei, quia dixit, donare cauſa mortis quemadmodum ille, qui dicit animal rationale, non utitur nomine generis quemadmodum uteretur, ſi diceret, animal, quia dicendo animal rationale utitur nomine ſpeciei,

ciei, nempe animalis rationalis, quod ſpecie differt ab animali irrationali: ita qui dicit, donare cauſa mortis, non utitur nomine generis, quemadmodum utitur dicendo, donare, ſed utitur nomine ſpeciei, quia donatio cauſa mortis ſpecie differt à donatione inter vivos. Et Fernand. contra Bart. conſiderat etiam, quod *in l. cum manu ſua. in ſi.* propter pactum appoſitum contra ſubſtantiam venditionis transfertur venditio in alium contractum, & tandem non habetur, quod transferatur in contractum, qui ſit ejusdem nominis, & idem probatur *in d. l. 2. in pr. ff. ſi cert. pet.* ubi habetur, mutuum propter pactum tranſire in alium contractum, qui non ſit ejusdem nominis. Quare cum ex his appareat, Bart. diſtinctionem non eſſe tutam in puncto juris, teneo Fernand. opinionem, nempe, veriſſimum eſſe, pacto appoſito contra ſubſtantiam ſeu naturam intrinſecam contractus alium contractum reſultare, numero & ſpecie diverſum, & non eſſe curandum, an eodem vel diverſo nomine nuncupetur, & placet mihi *d. l. cum precario.* intelligi debere de eo, qui precario conceſſerat rem alienam, ut idem Fernand. docte & ſubtiliter declarat *d. c. 1. n. 60.*

Et ita teneo in ſocietate evenire poſſe, ob pactum appoſitum contra ſubſtantiam & naturalia intrinſeca alium contractum reſultare, puta, donationis, ſeu alterius ſpeciei, prout ex verbis prolatis intelligi poterit, & iſta opinio comprobatur, quia videmus in contractibus potius attendi ejus naturam, quam verba, Bald. *in l. 2. C. commod.* Tiraq. *de retractu conventionali. gl. 1. n. 34.* Rolan. *conſ. 69. num. 40. lib. 3.* In alia difficultate ſupra poſita quis contractus reſultare dicatur, ex hujuſmodi pacto transformativo. Fernand. *d. cap. 1. n. 58. in ſi.* dicit, mirari nunquam deſiiſſe, quia neque Iureconſultus explicavit, neq; interpretes auſi fuerunt explicare, & figere pedem, quis contractus reſultet ex pacto transformativo, de quo habetur *in d. l. manu ſua. in fin. ff. de contrah. empt.* & deinde ſubjungit, ut jam ſupra dixi, eum contractum reſultare, qui colligitur ex relatione pacti ad contractum, & omnibus inſimul perſpectis, ſi reperiantur eſſentialia alicujus nominati, dicitur nominatus, & iſta eſt veritas judicio meo, & ita in materia ſocietatis, *in l. ſi paſcenda. C. de pact.* tenent Dd. aliquando ex pacto appoſito in
24 ſocietate dici initum fuiſſe contractum innominatum. Pactum conformativum † dicitur illud, quod eſt ejusdem formæ cum conrractu, ut per Dec. *in d. l. lecta. in princ.* qui dat exemplum de ſententiis conformibus, & in ſocietatis contractu habemus exemplum *in l. duo ſocietatem. ff. pro ſoc.* ubi ſtipulatio eſt conformis contractui, illud idem continet, & vocatur ſtipulatio coequina, gloſſ. *in l. 1. ff. de prear. ſtipulat.* Et licet ſtipulatio non ſit pactum nudum, tamen eſt pactum. Gloſ. *in l. 1. ff. de act. & oblig.* ponit hoc exemplum, & alia de hoc pacto Fernand. *d. c. 1. n. 62.* & de hoc ceſſat omnis dubitatio, an vitiet vel vitietur, cum conforme ſit
25 cum ipſo contractu. Deformativum † ſeu deforme pactum eſt, quod deſtruit ſeu

ſeu deturpat priorem formam contractus, Dec. *in d. l. lecta. in princ.* Fernand. *d. c. 1. n. 62. verſ. deformativum.* & ſub. *n. 63.* ponit exemplum per text. *in c. ad noſtr. de empt. & vend.* ubi habetur, quod pactum de retrovendendo deformavit & deturpavit contractum emptionis, ut cenſeretur uſurarius, & de iſto dicendum eſt, quod & vitiet & vitietur, & ſic quod nec contractus, nec pactum ſuſtineatur, ita tales conventiones non ſolum reprobari, ſed alios actus quibus cohærent, inficere, & inde fieri, ut bono jure deformativa aut rectius deformia nuncupentur, tradit Fernand. *ibid. n. 63. in fin.* Quare ſequitur, Gomeſ. relatum male loqui, dum vult pacta hujusmodi rejici, & contractum ſuſtineri, & per conſequens ſequitur, quod bene loquatur Rim. jun. *in d. conſ.* 400. dum tenet, ex tali pacto deformativo in totum contractum annullari. Reſolutivum † pactum eſt, quo 26
reſolvitur prior contractus, & ab eo receditur omnino, nec reſultat alius contractus, Fernand. *d. c. 1. n. 64.* Datur exemplum, ſi pactum apponatur in venditione, quod ſi ali die non fuerit ſolutum pretium, res ſit inempta, *l. 1. & 2. ff. de leg. commiſſoria.* Poſſunt exempla etiam iſta conſiderari in ſocietate, quando apponuntur pro ejus diſſolutione, ut infra apparebit, ubi de ejus diſſolutione agetur. Et ſic ex iſtis remanet declaratum, quæ pacta vitient contractum, quæ vero una cum ipſo contractu ſuſtineantur. Reſtat videre, quid † Notarius conficiens in- 27
ſtrumentum, facere poſſit circa ſubſtantialia, naturalia & accidentalia contractus. Circa ſubſtantialia dicas, ea nullo modo pertinere ad officium Notarii, ſed omnino pendere à facto partium, & ab iſtis partibus exprimi debere, & à Notario exprimi non poſſe, ſi ab ipſis partibus expreſſum non foret, Gabriel. *tit. de conſuet. concl.* 3. *n.* 27. & ſi ea ſubſtantialia exprimat aliter, quam à parte fuerit expreſſum, falſitatem committit, ſi non errore, ſed dolo id faciat, Dd. *in l. errorem. C. de teſtam.* Bald. *in rubr. C. de fide inſtrum. n.* 10. *& n.* 14. Circa naturalia intrinſeca aut quærimus, an ea poſſit apponere Notarius in inſtrumento, licet non fuerint expreſſa à partibus; aut quærimus, an poſſit ea mutare & alterare? Primo caſu dicas, Notarium poſſe in inſtrumento exprimere dicta naturalia intrinſeca, licet à partibus non fuerint expreſſa, quia iſta, ut dixi ſupra, etiam non expreſſa veniunt ab ipſius contractus natura, & ita videmus, Notarium in inſtrumento apponere poſſe clauſulas omnes ſolitas, & conſuetas, ut per Gabriel. *d. concluſ.* 3. *tit. de conſuetud.* Secundo caſu dicas, Notarium non poſſe ea mutare & alterare, & hoc patet, quia nec etiam à partibus fieri poteſt, ita tradit Menoch. *d. conſ.* 37. *n.* 18. *lib.* 1. De naturalibus extrinſecis idem dicas, quod à Notario poſſint apponi, quia licet partiũ conventione poſſint removeri & alterari, tamẽ ſi non fuerint remota & alterata, contractui ineſſe dicuntur, ideo à Notario poterunt in inſtrumento apponi, Menoch. *dict. conſil.* 37. *numer.* 22. non poterunt tamen mutari ab eo, nec alterari, quia hoc non pertinet ad ejus effectum,

num. 101. Circa accidentalia, quæ adesse & abesse possunt, conclusio erit, Notarium ea accidentalia apponere posse, quæ de consuetudine apponi solent in instrumentis, licet à partibus non fuerit dictum, quia censetur rogatus ea apponere. Gabriel. qui more suo infinitos citat, *in d. conclus.* 3. *in princ. tit. de consuet.* Sed adverte, quia (ut dixi) ista, quæ de consuetudine apponi solent, amplius dici non debent accidentalia, sed naturalia extrinseca, & ideo uti talia, si à partibus non fuerint immutata, apponi poterunt; ea vero, quæ proprie sunt accidentalia, de quibus non extat talis consuetudo, quod apponantur, non pertinent ad officium Notarii, & in eis se ingerere non poterit. Ita declarat Menoch. *d. conf.* 37. *n.* 101. Et sic remanent expedita omnia dicenda in præsenti Capitulo.

N. 5. Societas officii quid sit vide inferius cap. 34. n. 5. in notis.

N. 16. Distinctio illa actionis bonæ fidei & stricti juris, quanquam non mala ratione ab antiquis jurisconsultis fuit introducta: tamen si verum fateamur, meliori negligitur, ut nec moribus ampliùs observatur. *Groenewegen ad* §. 28. *Instit. de actionib.* 4. 6. *Gudelinus lib.* 3. *de jure novissimo, cap.* 13. & *Vinnius* §. 3. *Instit. de actionib.* Attamen non eo usque à recti tramite deviat, ut ejus observatio aliquod peccatum involvat: ut ideò magnus quidam Theologus opinari necesse habuerit, illam nec in foro conscientiæ locum habere, nec coràm Deo, quemadmodum narrat doctissimus *Wissenbach* in doctis suis vindiciis thesium de mutuo in fine.

Hodiè socius potest conveniri ultrà quam facere potest. vide cap. 31. n. 21. in notis.

N. 21. Hæc monstrosa verba, quæ Barbaries antè aliquot sæcula introduxit, nunc communis schola rejecit: quemadmodum & priscis jurisconsultis fuere ignota.

N. 23. Ergò pactum contrà naturam societatis, vel cujuscunque alterius contractus initum, servandum est; non vi societatis vel istius contractus cui adhæret; sed vi contractus qui ex dicto pacto resultare aptus est, sive ille nominatus sive innominatus fiet: nec rejicietur manente societate, vel quocunque alio contractu cui adjectum fuerat, ut sensit *Gomesius variar: resol: lib.* 2. *cap.* 5. *n.* 5. Nam in lege 80. §. 3. *ff. de contrah: empt:* 18. 1. *ita ait Labeo: Nemo potest videri eam rem vendidisse, de cujus dominio id agitur ne ad emptorem transeat, sed hoc aut locatio est aut aliud genus contractus.* Et Marcianus in *l.* 27. *ff. de mortis causa donationib.* 39. 6. *Ubi ita donatur mortis causa, ut nullo casu revocetur, causa donandi magis est, quam mortis causa donatio. Et ideò perinde haberi debet atque alia quævis inter vivos donatio: ideòque inter viros & uxores non valet, & ideò nec falcidia locum habet quasi in mortis causa donatione. Et eodem l.* 35. §. *sic quoque.* Quæ in societate, cur locum non habeant nulla est causa. Hinc dicendum est contractum societatis, inæqualibus partibus initum, si neuter reipsa alteri plus operæ vel pecuniæ contulerit, quia est contrà naturam societatis *l.* 29. *ff. pro socio* 17. 2. non quidem valere ut societas, valere tamen ut donatio per ll. superiùs adpositas. Et quamvis Azo contrarium sentiat, tamen Iohannis sententiam hoc pacto amplectendam putem: & quidem absolutè, sine distinctione, ut quidem facit doctissimus Busius *hic in d. l.* 29. *Ad l. cum precariò* 12. *ff. de Precario* 43. 26. respondet ipse auctor. *Vide l.* 46. *ff. locati* 19. 2. & ibi Gothefrid.

N. 27. Nota quousque se extendat potestas Notarii in conficiendis & extendendis instrumentis cum clausulis solitis.

C A-

CAPUT III.

De Causâ efficiente.

SUMMARIA.

1 *Digniora praeponenda.*
2 *Contrahere societatem quilibet potest.*
3 *Principes possunt contrahere societatem.*
4 *Mulieres possunt contrahere societatem.*
5 *Etiam super mercatura.*
* *Et cum extraneis.*
Cum fatribus.
6 *Cum marito.*
7 *Etiam si sit mulier rustica.*
8 *Doctori attestanti de consuetudine an sit credendum.*
9 *Congnito uno de contrariis, cognoscitur & alterum.*
10 *Minor 14. annis societatem contrahere prohibetur.*
11 *Minor proximus infantiae, seu proximus pubertati, quis dicatur.*
12 *Infans societatem contrahere non potest.*
13 *Neque etiam ad sui favorem.*
14 *Pupillus proximus infantiae ad se obligandum societatem non potest contrahere.*
15 *Sed bene obligat alterum secum contrahentem secundum aliquos.*
16 *Sed secundùm veram & communem non obligat alterum secum contrahentem.*
17 *Lex quod non dicit, nec nos dicere debemus.*
18 *Generi per speciem derogatur.*
19 *Generalitas non operatur, quando media non sunt habilia.*
20 *Actio à societate proveniens semper est directa.*
21 *Societas est leonina quod quis possit lucrari, & non perdere.*
22 *Usurae prohibitae sub omni jure.*
23 *Delinquendi occasio nunquam datur à lege.*
24 *Corneus* in conf. 183. lib. 3. *reprehenditur.*
25 *Ratificari non possunt nulla & iniqua.*
26 *Confirmatio operatur ex nunc, & non ex tunc.*
27 *Pupillus proximus pubertati non potest contrahere societatem.*
28 *Pupillus proximus pubertati obligatur ex juramento.*
29 *Pupillus tacite societatem contraxisse non praesumitur. &* num. 90.
30 *Fallit jussu patris praecedente juxta Baldi opinionem.*
31 *Fallentia ista damnatur.*

32 He-

32 *Heres adeundo obligatur ad omnia deposita in testamento.*
33 *Testatoris voluntas observanda.*
Fallit si mandet aliquid contra legis dispositionem.
34 L. qui negotiationem. ff. de adm. tut. *declaratur. &* n. 35.
36 *Baldi opinio declaratur.*
37 *Acquisita à fratribus citra societatem, si adsit inter eos unus qui sit minor, qualiter dividenda, pulchra distinctione declaratur, &* num 38. cum pluribus seqq.
38 *Acquisita proprio nomine, & cum propria pecunia sunt acquirentis.*
39 *Acquisita proprio nomine cum pecunia communi sunt acquirentis.*
40 *Acquisita proprio nomine cum pecuniis pupilli sunt acquirentis, & quid possit facere pupillus pro recuperatione suarum pecuniarum? Et an in subsidium res acquisita sit pupilli, & an ei competat hypothecaria?*
41 *Acquisita communi nomine cum pecuniis pupilli sunt communia, pupillo ratum habente.*
42 *Acquisita communi nomine cum pecuniis communibus cum pupillo sunt communia, pupillo ratum habente.*
43 *Negotia in dubio tractata præsumuntur non communi, sed proprio nomine, licet fuerint tractata cum pecunia communi. Fallit tamen ut* n. 45.
44 *Persona extrinseca in contractu comprehensa præsumi non debet.*
Declara ut n. 46.
47 *Ex inscriptione libri rationum conjectura sumitur, quo nomine in dubio fuerit facta acquisitio.*
48 *Negotia gesta præsumuntur eo nomine, quo jusserit testator.* & n. 49.
50 *Acquisitio præsumitur facta ex causa præcedenti.*
51 *Acquisitio quomodo facta fuerit, præsumitur à solito. &* n. 89.
52 *Ex libro æstimi præsumptio insurgit, qualiter acquisitio facta fuerit.*
53 *Acquisitio qualiter facta fuerit, præsumitur ab exclusione delicti.* n. 54. & 64. & seq.
54 *Furtum committtit, qui convertit pecunias communes in propriam utilitatem.*
55 *Interpretatio illa sumi debet, quæ sit exclusiva delicti.*
56 *Administrator convertens pecunias communes in propriam utilitatem, tenetur civiliter ad duplum, & criminaliter puniri potest.*
57 *Præsumptio exclusiva delicti superat alias præsumptiones.*
58 *Acquisitio facta communi nomine an præsumatur facta cum pecunia communi, vel acquirentis.* & n. 59. cum plurib. seqq.
61 *Acquisitio communi nomine facta an sit facta cum communibus seu propriis pecuniis, probatur conjecturis.* & n. 62. cum 2. seqq.
65 *Uxor præsumitur acquisivisse de bonis mariti, ad effugiendum suspicionem turpis quæstus.*

66 *Vidua, quæ poterat acquirere ex bonis mariti, & ex bonis sui filii pupilli, præsumitur acquisivisse ex bonis mariti, ad effugiendum delictum.*
67 *Lucrum ex propria pecunia vel aliena causa fieri possit absque delicto, quibus factum fuerit pecuniis, ad conjecturas est recurrendum.*
68 *Mater inops præsumitur acquisivisse ex bonis pupilli divitis.*
69 L. si defunctus. C. arbitr. tut. *quomodo intelligenda.* & num. 72. & nu. 86.
70 *Acquisitio ex quibus facta sit propriis an communibus pecuniis tempora sunt distinguenda, an ante rationes redditas, vel post. &* nu. 71.
73 *Dolus præsumitur in eo, qui male reddidit rationem suæ administrationis.*
74 *Probandi necessitas incumbit ei, qui agit.*
75 *Acquisitio in dubio censetur facta cum pecunia solventis. &* nu. 76. & 77.
76 *Quia ex possessione pecuniarum præsumitur dominium.*
78 *Sed contra hanc præsumptionem admittuntur aliæ præsumptiones.*
79 *Reo convento sufficit incertitudo ad hoc, ut obtineat contra Actorem.*
80 *Conjecturæ enumerantur, ex quibus probatur, quibus cum pecuniis acquisitio facta censeatur.* & n. 81. cum plur. seqq.
83 *Paupertate stante an quis præsumatur acquisivisse cum propriis pecuniis.* & n. 84.
85 *Pauper, non constito de ejus industria actu, an præsumatur acquisivisse de propriis pecuniis.*
87 *Maschard.* conclus. 611. n. 19. *reprehenditur.*
88 *Frater si statim emit mortuo patre aliquid, præsumitur emisse de pecunia reperta in hereditate.*
91 *Contrahens cum minore cogere eum potest, quod declaret, an velit stare contractui.* & n. 92.
93 *Declaratur, non procedere, si contractus sit illicitus & usurarius.*
94 *Declaratur etiam, procedere solum in minore, sed non in pupillo.*
95 *Declaratur, solum procedere in minore effecto majore.* & numero 196.
97 *Minori convento in judicio, si declaravit, velle stare contractui, an ei detur restitutio in integrum, & an procedat in pupillo æque ut in minore.* nu. 98. 99. 100. 101. 102.
103 *Pupillus non potest societatem approbare ad sui commodum, post oppositionem factam à consocio.*
104 *Pupillus licet non obligetur ex contractu, tenetur tamen eatenus, quatenus factus est locupletior.*
105 *Et tenetur actione negotiorum gestorum, si quod pro eo utile gestum fuit.*
106 *Tutor & negotiorum gestor in quibus differant.* n. 107.
108 *Negotiorum gestor tenetur de dolo, & culpa lata, & levi, non de levissima.* & n. 109.
110 *Tenetur etiam aliquando de levissima, & de casu fortuito.* numer. 111. 112. 113. 114.
115 *Negotiorum gestor tenetur aliquando necessario negotia exercere.* num. 116. 117.

118 *Negotiorum gestor tenetur etiam de neglectis ab ejus factore.*
119 *Administrator bonorum pupilli tenetur pecunias ponere ad honestum lucrum.* n. 120. & 121.
122 *Utiliter gesta pro pupillo valent absque ejus ratificatione.* & numero 123.

IN genere de causis societatis actum fuit, modo de qualibet causa in specie videndum est, ut earum magis cognitio clara habeatur. Et est in-
1 cipiendum à causa efficienti, quia in ea agitur de personis, quæ † uti digniores in qualibet tractatione sunt præponendæ *l. si quæramus. ff. de testam. §. final. Instit. de just. & jure.* Et conclusive dici debet, quamli-
2 bet † personam societatem contrahere posse, nisi aliter à jure dispositum reperiatur, *l. sicut ab initio. Codic. de action. & obligat.* & ibi glossa & Doctores communiter, Azo *in sum. tit. pro soc.* Gomes. *variar. resol. lib. 2. cap. 1. in princip.* Ioseph. Lu-
3 dovic. *conclus. 53. n. 165. vers. & generaliter.* Et † à Ducibus etiam & Principibus societatem contrahi posse, admittit loquendo de Duce Mantuæ Decian. *in consil. 97. num. 37. & seq. libr. 2.* & ponit regulam generalem, Imperatores, Reges, Duces,
4 Principes & Comites contrahere posse, Gomes. *d. cap. 1. sub n. 1.* A mulieribus † etiam societatem contrahi posse, est textus *in l. alimenta. §. final. ff. de alim. & cibar. legat. & in l. ex divortio diverso. §. 1. ff. soluto matrim.* & ibi hoc notat Baldus, sed eam legit cum *l. rei judicatæ. §. socero.* & idem notant ibidem Bartol. & Imola, & tradit Iason *in l. 1. n. 20. C. qui testament. fac. poss.* & Petrus de Ubald. *in dict. tractat. de duobus fratribus. qu. 4. sub num. 17. circa fin.* Anachar. *quæst. 40. num. 30. lib. 3.*

Et licet dubitet, an possit eam contrahere super mercatura, quia ei eam exercere sit prohibitum, Ioseph. Ludovic. *d. concl. 53. vers. fœminæ. n. 164.* tamen de hoc
5 non est dubitandum, quia quod etiam † fœminę mercaturam exercere possint, optime probat Stracha *in tractat. de mercatur. quæst. 3. num. 38.* & de muliere negociante, & quod ei debeatur interesse, habetur per Rot. Genuens. *decis. 28. numer. 3. in fin.* & de muliere exercente aliquam artem seu mercantiam tradit Petrus de Ubaldis *dict. q. 4. sub numero 17. circa medium.* Et intelligendum est, non solum cum extraneis mulierem societatem contrahere posse, & cum fratribus, & sororibus, & fratre sui mariti, ut exemplificant Bald. Ias. Petrus de Ubald. & Anchar. *in locis supra proxime citatis.* sed etiam cum proprio marito, ut habetur expresse *in dict. leg. alimenta. §. final.* Girar. *sing. 99.* Nec difficultatem facit asserere, non posse censeri contractum cum marito, quia ei operari tenetur, *l. sicut. ff. de oper. libert.* Nam respondetur, teneri tantum ad obsequia matrimonialia, sed sibi acquirere, si se exerceat in mercatura, vel in arte aliqua, cujus peritiam habeat, & super his societas subsistere potest, Petrus de Ubaldis *dict. quæstion. 4. sub numer. 17.* Ioseph. Ludovic. *decision. 28. numer. 8. & numer. 12. in decision.*

Perus.

Peruſ. part. prim. Menoch. *in dict. conſil.* 154. *numer. decimoquint. libr. ſecund.* Girard.
dict. ſing. 99. Et dum Couar. ſuper 2. *part. theor. capit. ſeptimo. §. primo. numero*
quinto dicit, jure non probari inter † maritum & uxorem, ex conjugali cohabita- 6
tione cenſeri contractam ſocietatem ſuper bonis acquirendis, ſi loquitur in caſu,
quo mulier exerceret aliquam artem, & negociationem, male loquitur & con-
tra textum expreſſum *in dict. leg. ex diverſo. §. ſecundo. ff. ſolut. matrimon.* & con-
tra oppoſitionem formatam à ſupra allegatis Doctorib. Si vere loquitur, ex
ſola cohabitatione ſocietatem non cenſeri contractam, in hoc caſu ejus opi-
nio veriſſima eſt, & nec jure, nec ratione probatur, ſocietatem inter eos præ-
ſumi contractum ſuper bonis acquirendis. Neque etiam dici debet, ſocietatem
à muliere contrahi non poſſe, ex eo, quia Petr. de Ubal. *d. q.* 4. *ſub. n.* 17. *parum*
ante finem dicit, quod † mulier ruſtica, quæ operatur & ligonizat in prædio, & 7
ſimilia opera ruſticalia facit, nihil percipere debet, ſed debet eſſe contenta ali-
mentis, quia ita de conſuetudine obſervatur. Nam hoc ejusdem vigeret ſolum-
modo, ubi in caſu ſuo eſſet † probata conſuetudo, quæ ſemper ab allegante pro- 8
bari debet, & non creditur Doctori de ea aſſerenti, & ſi crederetur, ſolummo-
do crederetur de Civitate, ubi eſſet ſolitus converſari. Gabr. *in ſuis com. concluſ.*
tit. de probat. concluſ. 4. & eo magis non eſt ei credendum de tali conſuetudine te-
ſtanti, reſpectu aliorum locorum, quia contrarium vidiſſe ſervari in partibus ſu-
is dicit Anchar. Regien. *d. q.* 40. *ſub n.* 30. *lib.* 3. Igitur ſtante vera concluſione,
ſocietatem contrahi poſſe à qualibet perſona, niſi à jure aliter diſpoſitum reperia-
tur, quia † cognito uno de contrariis, cognoſcitur & alterum, videbimus, qui ſint 9
illi, qui contrahere prohibentur, quia ex hac cognitione apparebit, quinam ſub
dicta concluſione generaliter affirmativa comprehendantur, juxta text. *in l.* 1. *ff. de*
his qui ſunt ſui vel alieni juris. & in §. 1. *Inſt. eod.* Et quia aliqui ſunt, qui contrahere
prohibentur ex defectu ætatis, aliqui vero ex defectu poteſtatis, & aliqui ex de-
fectu naturalis ſocietatis, & alii ex aliis variis cauſis, ideo primo videbimus de his,
qui contrahere prohibentur ex defectu ætatis. Primo † minores 14. annis ex de- 10
fectu ætatis contrahere prohibentur, *l. ut in conductionib. ff. pro ſoc.* Alex. *in conſ.*
49. *ſub n.* 1. *lib.* 1. Bart. *in l. Titium & Mævium. §. altero. ff. de adm. tut. & in l. ſi pa-*
truus. & ibi Bald. *C. com. utr. jud.* idem Bald. *in addit. ad Bart. in tract. de duob. fratr.*
nu. 17. Menoch. *præſ.* 56. *n.* 6. *lib.* 3. Ioſeph. Ludo. *concluſ.* 53. *n.* 129. & multo
magis contrahere prohibentur, ſi ex diſpoſitione ſtatuti, prout eſt Piſaur. *rub.* 85.
n. 2. redduntur inhabiles ad omnem obligationem contrahendam, ut per Simon.
de Pręt. *in conſ.* 24. *n.* 8. *& n.* 24. & per Rim. jun. *in conſ.* 280. *nu.* 11. *libr.* 3. ubi dicit,
etiã Ferrariæ extare ſimile ſtatutũ, Bald. *in conſ.* 109. *lib.* 2. Maſchard. *in tract. de pro-*
bat. concl. 31. *nu.* 11. *& concl.* 1309. Sed ut clare & diſtincte procedamus, quia † mi- 11
nores quatuordecim annis primo dicuntur infantes uſque ad ſeptennium, ſecundo

dicuntur proximi infantiæ usque ad decimum annum cum dimidio in masculo, in fœmina usque ad nonum cum dimidio; tertio dicuntur proximi pubertati, in masculo usque ad decimum quartum, in fœmina usque ad duodecimum, Glossa *in §. pupillus. Instit. de inut. stipul. & in l. 1. ff. de novat.* & ita communiter tenetur, ut dicit Dec. *in l. pupillum. in prin. ff. de reg. jur.* ideo videbimus de qualibet ætate separatim, quia & separate aliqua à Doctoribus de qualibet ætate considerantur, & sequentes ordinem naturæ agemus prius de infante. Infans socie-
12 tatem † contrahere non potest, quia est contractus ultro citroque obligatorius, & in eo requiritur simultaneus consensus ut per Alex. *in d. cons. 49. sub n. 1. lib. 1.* & in infante consensus considerari non potest, quia ignorantia excludit consensum, *l. sui fratres. ff. de pact.* & ipse quicquid videt, ignorat, *l. final. in fin. C. de falsa monet.* & non habet nec velle, nec nolle, *l. pupillum. ff. de reg ju.* Angel. *cons. 60. n. 2.* Barbat. *cons. 10. n. 15. lib. 4.* Et quia omnino consensu caret, contra-
13 ctus cum eo gestus † neque etiam ad sui favorem sustinetur, ita ut secum contrahens sit obligatus, licet ipse obligatus non remaneat, & sic cum eo dici non potest contractum claudicare, quicquid sit dicendum in proximo infantiæ, & proximo pubertati, ut infra videbimus, est text. *in d. §. pupillus. Instit. de inutil. stipula.* & ibi Angel. *n. 7. & in l. 1. in princip. & l. mulier. ff. de verb. oblig. & in l. 1. §. furiosus. ff. de act. & oblig.* & ita tenet & late comprobat Surd. *in cons. 9. n. 45. cum plur. seqq. lib. 1.* ubi etiam dicit, esse magis communem opinionem, etiamsi dicatur secundum opinionem aliquorum, infantem habere aliqualem intellectum, & loqui si sit major quadriennio, quia dicit ipse, quod talis ejus loquela est sine ratione, & ideo habetur pro non loquente, & ista est veritas. Transeamus modo ad proximum infantiæ.

14 Pupillus † proximus infantiæ etiam contrahere non potest, & ex parte sua contrahendo nulla oritur obligatio, & in hoc convenit cum infante, sed ab eo differt, quia contractus valet pro parte secum contrahentis, & sic claudicare permittitur. *d. §. pupillus. Instit. de inutil. stipul. & ibi Angel. sub n. 1. vers. Nota quod ex benignitate.* ubi hoc ex benignitate & ex gratia esse dicit, & dicit unum notabile verbum, quod ista benignitas, & ista gratia forte non haberet locum in dispositione statu-
15 ti, ubi stricte proceditur. Et hanc opinionem, quod † respectu pupilli societatis contractus possit claudicare, tenet Rom. *in cons. 453.* ubi etiam loquitur in fortioribus terminis, stante statuti dispositione, minorem non posse contrahere sine certa solemnitate. Et eandem opinionem, quod contractus societatis possit claudicare, tenet Socin. *in cons. 160. sub n. 12. lib. 2.* Corn. *in cons. 187. n. 5. lib. 3.* Ripa *respons. 1. sub nu. 6. tit. de confessis. fol. mihi. 89.* Lambert. *in tractat. de solemn. adhib. in contr. mulie. gloss. 1. in ver. in oblig. sub nu. 24.* ubi dicit, hanc opinionem veriorem, ex Socino *in d. cons. 160. sub n. 12.* & eam comprobari dicunt *in d. §.*

d. §. pupillus. Instit. de unitil. stipul. & in §. 1. Instit. de auct. tut. & in l. Iulianus. §. si quis à pupillo. ff. de act. empt. & in l. non eo minus. Cod. de procur. & in l. 1. ff. de novat. & ita tenet glossa *in l. cum causa. la. 2. §. 1. in vers. nec inter minores. ff. de minor.* ubi loquitur de societate. In † contrarium, quicquid sit in cæteris contractibus, quod societas non valeat, etiam respectu contrahentis cum minore, & sic quod non possit claudicare, tenet Bald. (cujus quanta sit auctoritas, nemo est qui ignoret) *in l. cum oportet. in princip. sub num. 9. Codic. de bon. quæ liber.* Ias. *in l. 1. sub numero 6. vers. amplia. Codic. qui testam. fac. poss.* Alex. *in d. cons. 49. sub n. 1. lib. 1.* Paris. *cons. 86. sub n. 2. lib. 1.* Bertrand. *in cons. 62. sub num. 4. libr. 1. part. 2.* Barbat. *in consil. 10. sub numer. 11. libr. 4.* Menoch. *in consil. 121. num. 35. libr. 2. & in tractat. de præsumpt. libr. 3. præsumpt. 56. numer. 11.* Cephal. *in consil. 248. num. 34. libr. 2. & in consil. 483. n. 20. lib. 4.* Rim. jun. *in consil. 180. num. 11. lib. 3.* Hanc opinionem esse de mente Doctor. *in d. l. si patruus.* dicit Socinus *in cons. 160. sub num. 12. libr. 2.* Et ista opinio vera & communis probatur per text. *in d. l. ut in conductionibus. ff. pro soc.* ubi expresse habetur, in societate consensum requiri, & ideo societate sine tutoris auctoritate coita, pupillum non teneri, sed teneri communiter gesto negotio. Non obstant jura ex adverso allegata, quia in eis nullum verbum habetur de societate, & † quod lex non dicit, neque nos dicere debemus, *l. illam. C. de collat.* & dici potest, text. *in §. 1. Institut. de auctor. tut.* non solum non obstare, sed facere pro negativa opinione, quia ibi connumerat contractus, qui favore minoris claudicare possunt, & tamen ibi societas non nominatur, & non est credendum, quod Imperator fuisset immemor nominare societatem, si eam cum aliis contractibus, qui consensu perficiuntur, nominare voluisset. Non obstat dicere, esse regulam generalem, contractus, in quibus mutuæ obligationes nascuntur, favore pupilli claudicare posse, & sub hac regula generali comprehendi etiam societatem, quia dicimus, in dicta regula generali comprehendi solum dictos contractus in specie nominatos, & non comprehendi societatem non nominatam, ea ratione, quia † generi per speciem derogatur. *l. sed etsi adjiciatur. ff. pro socio. l. uxorem. §. felicissi. ff. de leg. 3.* & solum sub generali regula debent intelligi comprehensæ species ibidem enumeratæ. Insuper dicta generalis regula non comprehendit societatem, quia generalitas † non operatur, quando media non sunt habilia, *l. si de cura. C. de transact.* & media in præsenti non sunt habilia, quia in societate dari non potest, quod unus sit obligatus, alter vero non sit obligatus, quemadmodum id fieri potest in aliis contractibus, qui consensu contrahuntur. Nam in aliis contractibus quilibet est obligatus pro parte sua, ut puta, venditor ad tradendam rem, emptor ad solvendum pretium, & in eis dantur † actiones directæ & contrariæ, sed in societate una & eadem inter socios consideratur obligatio, & una solummodo actio ab utraque parte, nempe directa, datur, ut est tex.

(Marginal numbers: 16 beside "tur de societate. In † contrarium…"; 17 beside "de societate, & † quod lex non dicit…"; 18 beside "natam, ea ratione, quia † generi…"; 19 beside "comprehendit societatem, quia generalitas †…"; 20 beside "ad tradendam rem, … † actiones di-")

in §. quibusdam. Institut. de pœn. temere litig. & tradit glossa *in §. actionum. in ver. pro socio. Institut. de action.* & Petrus de Ubaldis *dict. tractat. de duob. fratrib. qu.14. sub numero primo.* ideo in ea fieri non potest, quod adsit claudicatio, quæ in aliis contractibus consideratur, in quibus dantur actiones diversæ, & diversæ obligationes, tendentes ad diversa, & personæ in eis distinctæ considerantur, quia diverso nomine nuncupantur, & in societate cuique convenit idem nomen, nempe socii. Impossibilitas etiam magis in isto, quam in cæteris contractibus consideratur, quia in cæteris à tempore celebrati contractus usque ad ratificationem pupilli non potest ea iniquitas intervenire, quæ intervenire dicitur contra expressam ejus naturam & essentiam in contractu societatis.

21 Nam scimus, esse † leoninam societatem, quod quis possit lucrari, & non perdere, *l. si non fuerint. § Aristo. ff. pro soc.* & pupillus in medio tempore à contractu usque ad ratificationē posset lucrari, & non perdere, cum non esset obligatus, si omnia in societate existentia perirent, & si lucra facta fuissent, posset ea ratificando societatem percipere. Sed cum hoc sit omnino in societate, ejus natura attenta, impossibile, merito talem claudicationem admitti non posse, dicendum est.

22 Ulterius impossibilitas consideratur, quia † neque etiam pupillorum favore usuræ permittuntur, cum omni jure prohibitæ sint, ut per Sotum *libro sexto de justi. & jure. quæstion. 1. articul. 1.* & si claudicaret contractus, usura induceretur, quia pupillus ex pecunia, quam posuisset in societate, lucrum perciperet, obuentum eo tempore, quo non fuisset suppositus periculo. Quod enim inducatur hoc modo usura inter socios, infra *capite dicimo sexto* declarabo. Impossibile etiam est,
23 quod à lege favore pupillorum inducatur delictum, quia à † lege nunquam datur occasio delinquendi, *l. in fundo. ff. de rei vend.* & faciunt tradita infra *n. 93. & l. nec permutandum. ff. pro socio.*

24 Et † cavendum est à dictis per Corn. *in dict. consilio centesimo octuagesimo septimo, sub numero quinto, libr. 3.* qui ad sustinendam iniquitatem non reperiri in societate, licet claudicet, considerat, quod aut pupillus factus major, aut cum auctoritate tutoris ratificabit, & dicit ipse, quod non erit iniqua societas, quia obligatio erit hincinde contracta. Aut ratificare recusabit, & dicit, quod societas non erit contracta, & sic quod iniqua dici non poterit, cum non entium nullæ sint partes. Ista ejus dicta sustineri non possunt, quia, ut dixi, iniquitas consistit in societate ante ratificationem, quia eo tempore potest pupillus lucrari, & non perdere. Et si, ut ipse admittit, societas est nulla à principio, quomodo dici
25 potest, ratificatione iniquitatem cessare, cum † quod nullum & iniquum est, ratificatione confirmari non possit, Gloss. Bart. & Bald. *in l. licet. ff. de jud.* & ita tenent omnes, ut per Dec. *in c. prudentiam. n. 99. de offic. jud. deleg.* Inquam, quod iniquum & usurarium est, quod non possit ratificari & sustineri patet,

patet, quia si non potest iniquitas & usura à principio induci in ipso contractu, multo magis non poterit induci per ratificationem. Et quod nulliter gesta non possint confirmari in proposito, patet, quia † confirmatio operatur ex nunc, & 26
non uti ex tunc, ut per Bart. *in l. ab emptore. col. fin. ff. de pact.* Castr. *in l.* 1. C. *si major fact.* Bald. *in l. fin. C. de SC. Macedon.* Rolan. *in cons* 60. *n.* 40. *lib.* 4. & nos indigemus confirmatione uti ex tunc, ad hoc ut gesta medio tempore valida dici possint, quia de gestis post ratificationem nulla est dubitatio, & ita ratificationem nihil operari, tenet Menochius *cons.* 121. *n.* 35. *lib.* 2. Camillus Borellus inter consilia diversorum noviter impressa Francofurti, *cons.* 18. *n.* 16. *part.* 2. & sic cum hac opinione societatem à pupillo proximo infantiæ non valere, & non claudicare pertranseo, & in ea observari debere teneo id, quod communiter dici solet, contractus contra eorum naturam claudicare non posse, *l. litigatores. §. penult. & fin. ff. de arbitr. & in §. proximis. in Authent. de non eligend. secundo nub.* & sic viso de pupillo proximo infantiæ, videndum est modo de proximo pubertati. Pupillus etiam † 27
proximus pubertati societatem contrahere prohibetur, juxta textum *in d. l. ut in conductionibus. ff. pro soc.* quia ipse etiam contrahendo non obligatur civiliter, sed tantummodo naturaliter, Bartol. *in l.* 1. *sub n.* 7. *ff. de novat.* Angel. *in d. §. pupillus. sub n.* 3. *Instit. de inutili stipul.* & de isto etiam, uti de superiori proximo infantiæ dictum fuit, dici debet, ejus favore societatem claudicare non posse, cum militent ea omnia, quæ de superiori dicta fuerunt. Solum enim isti pupilli differunt in eo, quia proximus infantiæ, ut dixi, non obligatur, neque civiliter, neque naturaliter, proximus vero pubertati naturaliter tantum obligatur; & differunt in eo, quia proximus infantiæ non obligatur, etiamsi adhiberet juramentum in con-
tractu, sed † proximus pubertati juramento adhibito tenetur ad ejus observanti- 28
am, perinde ac si esset major, Corn. *in cons.* 187. *n.* 7. *usque ad finem consilii, lib.* 3. & ista est communis opinio in omnibus contractib. ut per Dec. & Cagnolum *in l. pupillum. ff. de reg. jur.* Gab. *tit. de minor. conclus.* 1. *num.* 39. Sera. *in tract. de privil. jur. privil.* 83. *sub num.* 24. Octau. Simoncell. *in tract. de decret. minor. lib.* 3. *tit.* 8. *inspect.* 18. Et stante supradicta conclusione, quod pupillus non possit contrahere societatem,
arguunt Doctores; quod nec etiam eam † tacite contraxisse præsumi poterit, 29
cum expresse eam contrahere non possit, & ideo dicunt, si plures fratres, seu patrui & nepotes insimul vivunt, ponendo omnia in commune, inter eos societatem contractam præsumi non posse, si unus ex eis sit infans, seu infantiæ proximus, seu proximus pubertati, Bart. *in l. Titium & Mævium. §. altero. sub nu.* 5. *ff. de admin. tut. & in l. si patruus. n.* 9. *C. com. utr. jud. & in l. cum duobus. §. Papinianus. n.* 3. *ff. pro soc.* Bald. *in d. l. si patruus. sub. n.* 13. *& in l. cum oportet. nu.* 9. *in fine. C. de bonis quæ lib. & in addit. ad tract. Bart. de duob. frat. sub n.* 17. *& cons.* 236. *lib.* 4. Petr. de Ubald. *d. tract. de duobus fratr. part.* 3. *num.* 3. Angel. *in cons* 60. Corn. *in cons.* 1. *lib.* 1. *&*

in

in conſ. 213. *lib.* 3. Caſtr. *in conſ.* 350. *incip. ex die quo iſte. lib.* 1. Roman. *in conſ.* 413. *n.* 14. Alex. *in d. conſ.* 49. *ſub n.* 1. *lib.* 1. *& in conſ* 30. *n.* 6. *lib.* 2. *& in conſil.* 37. *n.* 3. *lib.* 4. Cæpol. *conſ. civil.* 40. *n.* 1. Ludov. Bolo. *conſ.* 7. *nu.* 5. Barbat. *conſ.* 37. *lib.* 2. *& conſ.* 10. *lib.* 4. Socin. *in conſ.* 160. *lib.* 2. Pariſ. *in conſ.* 84. *n.* 8. *& n.* 58. *& conſ.* 86. *n.* 2. *lib.* 1. Cravet. *in conſ.* 286. *col.* 1. *lib.* 2. Dec. *in conſ.* 21. *lib.* 1. *& in conſ.* 556. *lib.* 2. Iaſ. *in l.* 1. *n.* 6. *C. qui teſtam. fac. poſſ.* Alciat. *in tract. de præſ. reg.* 1. *præſ.* 25. *numer.* 4. Cephal. *in conſ.* 247. *n.* 19. *lib.* 2. Anchar. *quæſt.* 40. *ſub n.* 2. *lib.* 3. Menoch. *in conſ.* 12. *lib.* 1. *& in tract. de præſumpt. lib.* 3. *præſumpt.* 56. *n.* 6. Ioſeph. Ludov. *d. concl.* 53. *verſ. debet etiam. n.* 161. Maſchar. *in tract. de probat. concl.* 1309. *num.* 4. & iſta eſt
30 communis opinio. Opinio iſta, ſocietatem † non cenſeri contractam inter fratres & inter patruum, & nepotem, ſi unus ex eis ſit minor, declaratur non eſſe vera, patris juſſu ſeu mandato præcedente in ejus teſtamento; ita per text. quem dicit ſingularem, *in l. qui negotiationem. in princip. ff. de adminiſt. tut.* hanc opinionem limitando tenet Bald. *in d. l. cum oportet. ſub n.* 9. *C. de bon. quæ lib.* & eum ſequuntur Alex. *in conſ.* 49. *ſub n.* 1. *lib.* 1. & Soc. *in conſ.* 4. *n.* 5. *lib.* 4. Iaſ. *in d. l.* 1. *ſub n.* 6. *verſ. ſecundo notabiliter. C. qui teſtam. fac. poſſ.* Barbat. *in conſ.* 31. *lib.* 1. Menoch. *in tract.*
31 *de præſumpt. lib.* 3. *præſ.* 56. *nu.* 18. Dec. *conſil.* 441. Sed † mihi videtur dicendum, hanc declarationem ſeu limitationem non eſſe veram, quamvis teſtator mandet communi nomine cum pupillo negotia, & alia omnia, ut fit in ſocietate, debere tractari. Quia ſi eſt verum, prout eſt veriſſimum, pupillum carere conſenſu, & non poſſe ſe obligare, ut ſupra dixi, & ſi eſt ſimiliter verum & indubitatum, ut jam pluries dixi, in ſocietate requiri conſenſum ſimultaneum, ut per Alex. *in conſil.* 132. *nu.* 20. *lib.* 5. adeo, ut ipſo jure conſenſu remoto ſocietas contrahi non poſſit, ut per Cravet. *conſ.* 605. *ſub n.* 6. *lib.* 4. non video, quomodo etiam teſtatoris mandato præcedente ſocietas cum pupillo conſenſu carente contracta dici poſſit, quia impoſſibile eſt, quod tanta in teſtatore auctoritas & poteſtas reperiatur, ut poſſit ejus juſſu & mandato inducere conſenſum in eo pupillo, in quo propter ætatis imbecillitatem adhuc non reperiatur. Nec id fieri etiam per modum fictionis dici poteſt, quia ab homine fictio, quę eſt contra veritatem, induci non poteſt, *l. ſi forte ff. de caſtr. pecul.* & agens circa perſonam patientem operari quicquam non poteſt, niſi perſona patiens ſit bene diſpoſita ſecundum Philoſophos, & habetur
32 *in c. venerabilem. de electione.* Neque obſtat dicere, quod † heres adeundo cenſetur obligari ad omnia ordinata in teſtamento, & ideo neceſſario ſequi, ſocietatem fuiſſe contractam, ut à teſtatore in ejus teſtamento diſpoſitum reperitur, ut dicit Socin. *d. conſ.* 4. *n.* 3. *lib.* 4. Nam facilis eſt reſponſio, & deſumitur etiam ex verbis ejuſdem Socini, dum dicit, heredem remanere ex aditione obligatum ad omnia ordinata per teſtatorem, quibus jura non reſiſtunt. Nam dico ego, ſocietatem mandato prę cedente contractam non cenſeri, quia jura reſiſtunt, cum pupillus ca-

careat conſenſu, & ſine conſenſu ſocietas iniri non poſſit, & dico regulam illam,
voluntatem † teſtatoris eſſe ſervandam, ut *in §. diſponat. in authent. de nupt.* non 33
procedere, quando teſtator diſponeret aliquid contra legis diſpoſitionem, *c. re-
quiſiſti. cap. ſua. de teſtam. l. nemo poteſt. ff. de leg.* 1. & non procedere quando manda-
ret impoſſibilia, *§. impoſſibilis. Inſtit. de hered. inſtit. l. Africanus.* 40. *in fine. de leg.* 1.
Et † non obſtat textus *in d. l. qui negotiationem.* quia non dicitur ibi, illum Pam- 34
philum ſuperlucrata jure ſocietatis reddere obligatum eſſe, ſed dicitur lucrum
facere ex tutela non debere, & ſic in illo textu probatur, verum juſſum teſtato-
ris adimpleri debere, ſed tamen adimpleri debere eo modo, quo poteſt, nem-
pe, cum ea facultate & auctoritate, quæ de jure tutoribus competit, & quod id
jure ſocietatis fieri debuerit, ibidem nullum verbum habetur. Unde tenendum
eſt ex juſſu teſtatoris de ſtando & ponendo omnia in communi, ſocietatem non
induci, ſed eo modo citra ſocietatem ejus juſſum eſſe adimplendum, quo de jure
adimpleri poterit, & ita videtur tenere Riminald. junior *in conſilio 636. numero*
52. *libr.6.* Dici etiam † poteſt, quod pupillus, ut teſtatori obediret, mandanti 35
ſocietatem ab eo debere contrahi, poſſet id facere cum tutoris auctoritate, vel id
facere poſſet tempore, quo eſſet legitimæ ætatis, & tunc incipere ſocietatem,
quaſi quod juſſus teſtatoris eſſet intelligendus, quod eum arctaret, quando ſu-
perveniſſet legitima ætas. Et dico, etiam † Baldi opinionem ſuſtineri, quod juſ- 36
ſus teſtatoris ſit obſervandus, nempe ut dicti majores, patrui, ſive fratres poſſint
& debeant teſtatori obedire, ut pupillus non poſſit contravenire, & iſta fieri de-
beant non quidem jure ſocietatis, ſed quia ita juſſit teſtator, cui ab heredibus pa-
rendum eſt, adita hereditate.

Sed † quæro deficiente juſſu teſtatoris, & admiſſo, inter fratres ſeu patruum & 37
nepotem ſocietatem contractam dici non poſſe, eo quia inter eos adſit unus, qui
ſit pupillus, quid erit agendum circa geſta & quæſita à majoribus pro tempore,
quo inſimul in communione ſteterunt? Utique pro habenda perfecta hujus quæ-
ſiti cognitione plures ſunt diſtinguendi caſus. Primus † erit caſus, quando nego- 38
tia à majorib. tractata fuerunt eorum propriis nominibus, & cum propriis pecu-
niis, & iſto caſu omni penitus difficultate ceſſante, acquiſita erunt propria acqui-
rentium, & in eis pupillus nullam partem prætendere poterit, *l. ſi patruus. Codic.
comm. utr. jud. & ibi gloſſa, Bart. & Bald. & cæteri Dd. communiter.* Secundus † erit 39
caſus, quando ſimiliter negotia à majoribus tractata fuerunt eorum propriis
nominibus, ſed tamen cum pecuniis communibus cum minore, & hoc
caſu etiam res acquiſita erit propria acquirentium, ut per textum *in l. filiæ.
ff. de ſolut.* tenent Bart. & cæteri Doctores *in d. l. ſi patruus.* Rimin. *in conſil.* 130.
num. 6. *libr.* 1. *& in conſil.* 332. *num.* 25. *libr.* 2. Alex. *in conſil.* 49. *numer.* 11. *libr.* 1.
Iaſ. *in l.* 1. *colum.* 3. *Codic. de furt. & in l.* 1. *colum.* 5. *Codic. qui teſtamen. fac. poſſ.* Ter-

40 tius est casus, quando † similiter bona à majoribus tractata fuerunt eorum propriis nominibus, sed cum propria pecunia ipsius pupilli, & hoc casu etiam pupillus in acquisitis partem aliquam prætendere non poterit, *l. ex ea. Codic. de rei vend.* Bartolus & Baldus *in dict. l. si patruus.* Rimin. *d. cons.* 130. *numero* 6. *libr.* 1. *& dict. consil.* 332. *numero* 25. *libr.* 2. Parisius *in consil.* 180. *numero* 19. *libr.* 1. Decian. *in consil.* 36. *numero* 39. *libr.* 1. Corn. *consil.* 213. *libr.* 3. Poterit tamen minor in his casibus solum repetere suas pecunias, *l.* 1. *Codic. si quis alteri vel sibi.* & ita admittunt supra citati Doctores, & tradit Cravetta *in consilio* 131. *sub num.* 12. *libr.* 1. etiam in subsidium res empta minori acquisita dicitur, & poterit rem vendicare, si acquirens non sit soluendo, Petrus de Ubaldis *in dict. tractat. de duobus fratribus. parte quinta, sub numero tertio.* Parisius *in consilio* 80. *numero* 20. *libro primo.* Maschard. *in tractat. de probat. conclusion.* 611. *numero* 9. & etiam pupillo competit hypo-
41 thecaria, Parisius *dict. consil.* 80. *numero* 30. Quartus est casus, quando † communi nomine etiam pupilli negotia tractata fuerunt, sed etiam cum propria pecunia ipsius pupilli, & tunc res quæsitæ erunt communes, pupillo ratum habente, sed, ut supra dixi, acquirentes erunt obligati, pupillo ratum non habente, restituere pecunias pro portionibus eis tangentibus, & etiam in subsidium poterit minor rem vendicare, & hypothecariam actionem exercere. Quintus est casus,
42 quando † similiter communi nomine etiam pupilli negotia tractata fuerunt, sed cum pecuniis communib. & hoc casu res acquisitæ erunt communes, pupillo ratum habente, ut dixi in superiori casu, *l. si ego. ff. de negot. gest.* & eo ratum non habente, erunt acquirentium, *l. fundus ille. ff. de contrah. emp.* Bart. Bald. & cæteri *in d. l. si patruus.* Bartol. *in dict. l. Titium & Mævium. §. altero. ff. de administ. tut.* Bald. *in consil.* 109. *libro* 2. & pecunias minor recuperabit seu aget in subsidium rei vendicatione, sed cum possit ratum habere, quod id faciat solummodo in
43 subsidium, non erit necesse. Sextus est casus, quando † sumus in dubio, quo nomine negotia tractata fuerint, ut plerunque evenire in mercantiis, in quibus instrumenta non conficiuntur, dicit Bald. *in d. l. si patruus, sub n.* 5. præsupposito tamen, constare negotia fuisse tractata cum pecuniis communibus, & dicendum videtur, in dubio præsumi debere negotia tractata fuisse proprio nomine gerentis, *l. & magis. ff. de solut. l. Titium & Mævium. §. profectos. & ibi Bart. ff.*
44 *de administr. tut.* & hoc ea ratione, ne † extrinseca persona in contractu comprehensa dicatur, *l. si ita stipulatus. §. Grisogonus. ff. de verb. oblig.* & ita tenet Bart. *in d. l. si patruus. C. com. utr. jud. & in d. l. Titium & Mævium. §. altero. Alex. in cons.* 132. *n.* 8. *& in cons.* 134. *in fine. lib.* 5. Petr. de Ubald. *d. tract. part.* 1. *sub. n.* 3. Menoch.
45 *in tract. de præsumpt. lib.* 3. *præs.* 46. *n.* 5. Et licet † in dubio ita præsumatur, nempe negotia proprio, & non communi nomine tractata fuisse, à tali tamen præsumptione receditur, si extant conjecturæ, & præsumptiones, ex quibus argui possit, ne-

gotia

gotia communi nomine fuisse tractata, ita tradit Bald. *in d. l. si patruus. sub nu.* 5. & respondet ad *§. Grisogonus.* quod † procedat, quando subintelligeretur persona, quę 46
redderet contractum inutilem, & in pręsenti subauditur persona, quæ contractum inutilem non reddit, & ita tradit etiam *in l penult. Codic. si quis alteri vel sibi.* & ita tenet etiam Bart. *in d. l. si patruus.* ubi in quæstione de facto sibi obventa de quodam fratre majore, qui acquisiverat multa bona cum pecuniis hereditariis communibus cum fratre pupillo, ad cognoscendum, au fuissent quęsita proprio vel communi nomine, refert fecisse sibi ostendi librum rationum, & quia in eo dicebatur: Hic est liber mercantię mei talis, & mei fratris, determinasse dicit, ex † hoc apparere, quęsita bona fuisse quęsita communi nomine, *argum. l. Nesennius. ff. de negot. gest.* & hanc Bart. determinationem approbant etiam ibidem Bal. & cæteri, & Alex. *in cons.* 132. *sub n.* 9. *& n.* 12. *lib.* 1. & Menoch. *in tractat. de præsumpt. lib.* 3. *præs.* 46. *sub n.* 7. Et † non solum ex libro rationum conjectura sumi potest, acquisitionem non proprio, sed communi nomine factam fuisse, sed etiam aliunde conjecturæ & pręsumptiones sumi possunt, & una erit conjectura, quę à testatoris jussu seu mandato desumitur, puta, si testator mandet ejus filio majori, quod communi nomine aliorum filiorum administret communem hereditatem: eo enim nomine, quo † jussit testator, negotia gesta præsumuntur, *l. qui negotiationem. in princip. ff. de admin. tut.* & semper acquirens communi nomine acquisivisse censetur, si ita facere † ex aliqua præcedenti causa tenebatur, Alciat. *in tract. de præsumpt. reg.* 2. *præs.* 24. *n.* 2. Menoch. *in tract. de præsumpt. lib.* 3. *præsumt.* 46. *nu.* 8. Altera † erit conjectura, quę desumitur à solito ipsus acquirentis. Si enim solitus erat acquirere communi nomine, & communi nomine acquisivisse censebitur, Baldus *in d. l. si patruus. sub num.* 5. Menoch. *de præs.* 46. *in fine.* Altera † conjectura desumitur à libro ęstimi, quia si ab acquirente in eo acquisita fuerunt descripta communi nomine, & communi nomine pro eis fuerunt solutę expensę, ex tali appositione resultat pręsumptio, quod res fuerint communi nomine acquisitę, seu potius inde sequitur, res ipsas propter talem appositionem fuisse communicatas, Bar. *in l. jura. per illum text. C. de om. agr. deser. lib.* 10. Dec. *in cons.* 21. *sub numer.* 10. *lib.* 1. Rimin. sen. *in cons.* 130. *n.* 5. *lib.* 1. Rol. *in cons.* 4. *lib.* 2. Altera † conjectura desumitur ab exclusione delicti. Si 53
enim constat, quod res de communi pecunia empta fuerit, prout pręsupponitur, & quod communi nomine empta fuerit pręsumi debet ad excludendum delictum: nam † convertere pecunias communes in propriam utilitatem, est delictum & 54
furtum, *l. rei communis. & l. seq. & l. marito. ff. pro soc. & l. si socius. ff. de furt.* & ideo ad evitandum delictum, quod communi nomine empta fuerit, pręsumi debet. Ita † semper, quod ea interpretatio sumi debeat, quę sit exclusiva delicti, 55
late probat Menoch. *in tract. de præsumpt. lib.* 5. *præs.* 2. Et loquendo in termi-

nis nostris, quod acquisitio communi nomine facta censeatur, quando est facta cum pecuniis communibus ad excludendum delictum, late comprobat Cravetta
56 *in consf.* 286. *lib.* 2. motus dicta ratione, quia † administrator deliquisse censeretur, & teneretur civiliter ad duplum, & etiam criminaliter puniri posset. Angel. *in cons.* 90. *pro decisione*. Socin. *in cons.* 190. *sub nu.* 5. *lib.* 2. Dec. *in cons.* 192. *in fin. lib.* 1. Borgnin. *in tract. de tutor. & curat. sub nu.* 116. Plot. *ad l. si quando. n.* 209. C. *unde vi.* Et ista opinio etiam comprobatur ex traditis per Bart. *in l. cum oportet. in fin.* C. *de bonis quæ liber.* ubi cæteri communiter eum sequuntur, ibi, inquam, dum
57 agit, ex quib. pecuniis res acquisitæ præsumantur, dicit, quod † illa præsumptio sumi debet ante omnia, quæ sit exclusiva delicti, & quod, ubi ista præsumptio delicti exclusiva non intret, resumi debeat ad alias conjecturas & præsumptiones, & idem tradit *in tract. de duob. fratrib. n.* 5. Ultima conjectura est, si negotium ad solum contrahentem pertinere non possit, Rota Genuens. *decis.* 14. *nu.* 96. ubi declarat, qualiter sit intelligendus Castr. *cons.* 242. *lib.* 1. & Socin. *cons.*
58 154. *n.* 10. *lib.* 1. Septimus est casus, quando † non constat, quibus cum pecuniis negotiatio & acquisitio facta fuerit. Nam jam dixi, quod si acquisitio facta fuit cum pecuniis communibus, sive cum pecuniis acquirentis, pupillum nullam partem in ea habere, sed quia, si acquisitio appareat facta communi nomine, si pupillus vult in ea partem habere, tenetur acquirenti pecuniarum partem restituere, *l.* 2. C. *pro soc.* ideo hunc præsentem septimum casum posui, ut videamus, quibus cum pecuniis acquisitio à patruo seu fratre majori facta præsumatur, quando
59 eam communi nomine fecisse apparet. Una est opinio, acquisitionem † præsumi factam à patruo seu fratre majore de communibus pecuniis, Specul. *in tit. de jud. §.* 4. *sub n.* 13. Bald. *in l. cum oportet. sub num.* 9. *Codic. de bonis quæ liber.* Silvan. late *in cons.* 86. ubi hanc opinionem de jure veriorem esse dicit Natta *consil.* 100. *nu.*
60 15. *& cons.* 358. *num.* 9. *&* 10. Altera † & secunda est opinio, acquisitionem præsumi factam de propria pecunia, ita tradit Bart. *in l.* 2. *per illum text.* C. *pro soc.* & monet contrahentes, quod in instrumento apponere faciant, rem fuisse acquisitam de communi pecunia, & dicit tenendum menti, quia valet ad mille aureos, & idem tenet ibidem Bald. *in l. pen.* C. *si quis alteri vel sibi.* & Bart. *in d. l. si patruus.* hanc eandem tenet opinionem, & affirmare videtur, non esse recurrendum ad conjecturas, per text. *in l. si defunctus.* C. *arbitrium tut.* ubi disponitur, tutorem censeri acquisivisse ex propria industria, licet esset pauper, & pupillo non datur rerum acquisitarum retentio, nec rei vendicatio, sed tantum ei permittitur, quod
61 agat tutelæ actione. Tertia est opinio ad cognoscendum, an † acquisitio communi nomine facta de communi pecunia facta fuerit, sive de propria, esse recurrendum ad conjecturas, Bald. *in l. si patruus. sub nu.* 5. Corn. *in cons.* 98. *col. pen. lib.* 4. *vers. debet autem intelligi.* Rom. *in cons.* 3. *viso themate. & in cons.* 274.

dicta

dicta mater. & *in conſ.* 346. *in hac cauſa.* & idem videtur firmare Abb. *in conſ.* 36. *col.* 1. *verſ. aliam ſolutionem. lib.* 2. ubi dicit, conſiderandum eſſe quis agat, & quis conveniatur: nam ſi agat frater minor, ad hoc, ut res quæſita ſibi communicetur, dicit, ſibi onus probandi incumbere, rem † ab ipſo petitam fuiſſe quæſitam de 62
communi pecunia; & ſi agat frater major, ut dictam rem quæſitam præcipuam habeat, dicit ei neceſſitatem probandi incumbere, & ſubjungit, ad probationem faciendam ſufficere conjecturas, & ita etiam eſſe conſiderandum, quis agat, tenet Alex. *in conſ.* 78. *n.* 5. *libr.* 2. & Silvan. *in d. conſ.* 86. *n.* 3. Et cum hac † opini- 63
one videtur concordare Bart. *in d. l. cum oportet. in fine principii. C. de bon. quæ liber.* ubi ſe ita dicere in hac materia ſolitum eſſe affirmat, nempe quod aut ſumus in caſu, in quo præſumeretut delictum, ſi præſumeretur lucrum factum de pecunia alterius, & hoc caſu præſumi non debet factum de pecunia alterius, ſed de propria, per text. *in d. l. ſi defunctus. C. arbitr. tut.* & hoc eſt, quod dicere voluit idem Bart. *in d. l. ſi patruus.* non eſſe recurrendum ad conjecturas, *in d. l. ſi defunctus.* nempe † non eſſe conjecturandum, quod factum fuerit lucrum de pecunia alterius, quia 64
eſſet præſumere delictum, & Bart. ita loqui intelligunt Corn. *in d. conſ.* 98. *col. penult. lib.* 4. & Siluan. *d. conſil.* 86. *ſub numer.* 1. Aut † effugitur præſumptio de- 65
licti, quando præſumitur lucrum factum cum pecunia alterius, & tunc factum cum pecunia alterius præſumi debet, ut dicitur de uxore, quæ ad effugiendum ſuſpicionem turpis quæſtus præſumitur acquiſiviſſe de bonis mariti, *l. quintus. ff. de donat. inter vir. & ux.* & *l. etiam. C. eodem.* & dicitur de vidua etiam, ut prę̨ſumatur acquiſita intra annum luctus acquiſiviſſe de bonis mariti ad evitandum turpis quę̨ſtus ſuſpicionem, Baldus *in d. l. cum oportet. in princ. C. de bon. quæ lib.* Angel. *in conſil.* 140. Pariſ. *in conſil.* 80. *lib.* 1. Gabr. *in ſuis concluſ. tit. de præſumpt. concl.* 15. Menoch. *in tract. de præſ. lib.* 3. *præſ.* 51. Maſchard. *in tract. de probat. concluſ.* 30. & Aret. *in conſil.* 31. ponit pulchrum caſum de † vidua, quę̨ prę̨ſumi poterat acquiſi- 66
viſſe de pecunia mariti, & de pecunia pupilli ſui filii, & determinat, prę̨ſumi debere acquiſiviſſe de pecuniis mariti, quia ſi prę̨ſumeretur acquiſiviſſe ex pecuniis pupilli, vel ex turpi quę̨ſtu, majus delictum commiſiſſe prę̨ſumeretur, & ſic vult inter duo delicta minus delictum eſſe prę̨ſumendum. Aut † poſſibile eſt, quod cum 67
propria vel aliena pecunia lucrum factum fuerit, & ſine delicto in utroque caſu, & tunc ex qua pecunia fuerit factum, eſſe recurrendum ad conjecturas dicit. Et hanc diſtinctionem ponit etiam *in tractat. de duobus fratribus. ſub num.* 5. & eum ſequuntur Doctores communiter *in d. l. cum oportet. in princip.* & Corn. *in dict. conſil.* 98. *col. pen. lib.* 4. & *in conſil.* 103. *ſub num.* 2. *libr.* 1: Quare cum dicat in hac ultima parte ſuę̨ diſtinctionis, eſſe ad conjecturas recurrendum, ſupradictam opinionem firmare videtur, quod non prę̨ſumatur quę̨ſita de propria pecunia, ſed quod ſit recurrendum ad conjecturas, ad cognoſcendum, an fuerit

68 acquiſitio facta de propria ſeu de communi pecunia. Hanc † eandem opinionem firmare videtur Bald. *in conſ.* 137. *quædam vidua. lib.* 5. ubi agendo de quadam vidua, quæ cum ſtaret cum propriis ejus filiis, quędam bona emerat, & ea ad ſe pertinere filii aſſerebant, dicit in dicto caſu eſſe recurrendum ad conjecturas, & ſi pupilli erant divites, & mater inops, pręſumi debere de bonis filiorum acquiſiviſſe, ſi autem erat mulier induſtrioſa, & pupilli pauperes præſumi potius ex ejus induſtria acquiſiviſſe. Si autem non apparebunt iſtę conjecturę, ſufficere matri poſſidenti filios non probaſſe, bona fuiſſe empta de eorum pecunia, per text.
69 in † *l. ſi defunctus. C. arbitr. tut.* & ſi non pręſumitur pro matre, ſufficit ei, quod non pręſumatur contra eam, quia ceſſantibus pręſumptionibus ad alterutrum extremorum ſufficit reo ipſa incertitudo; in his dictis, quod ſit recurrendum ad conjecturas, firmare videtur Bald. tum quia expreſſe dicit, eſſe recurrendum ad conjecturas, tum etiam, quia non firmat opinionem ſuam in pręſumptionem, quod quis pręſumitur quęſiſſe cum propria pecunia, ſed in eo, quia mater poſſidebat, etſi nihil probatum fuit pro ejus parte, nihil etiam probatum
70 fuit pro parte agentium. Quarta & ultima eſt opinio, eſſe † tempora diſtinguenda, nempe aut dubitatur, de qua pecunia facta fuerit acquiſitio ante redditam rationem, aut poſt redditam rationem. Si ante redditam rationem, utique dicendum ſit, pręſumi acquiſitionem factam de pecuniis, quas quis adminiſtrabat: ſi vero poſt redditam rationem, & reliqua, tunc ceſſare talem pręſumptionem, & cenſeri acquiſitionem factam de propriis pecuniis. Et ita intelligi
71 debere text. in d. l. ſi defunctus. C. arbitr. tut. quod † procedat poſt redditam rationem, & reliqua tradit Aret. *in d. conſ.* 31. *col.* 2. Unus pręterea, & ita tenere citat Bald. *in c. un. verſ. vel dic. melius. de contentione inter domin. & fidelem.* & eundem Bald. *in d. loco.* pro hac diſtinctione probanda citat etiam Maſchar. *concl.* 1134. *n.* 5. & ad eam comprobandam citat etiam Imolam *in c. inveſtigandum. in fin. de pecul. cleric.* & Franc. Luc. *in tract. de fiſco & privileg. ejus. in* 1. *parte principali. n.* 30. & Barbat. *in tract. de praſtan.* Cardinal. *in* 3. *quæſt.* 1. *partis. nu.* 22. *verſ. poteſt etiam.* Sed in hac ultima opinione parum eſt elaborandum, quia eſt contra text.
72 † *in d. l. ſi defunctus.* cum ibi expreſſe dicitur, pupillum debere agere actione tutelę, & non poſſe res à tutore quæſitas retinere, neq; pro eis conſequendis agere rei vendicatione, ita expreſſe præſupponitur adhuc, tutorem illam rationem non reddidiſſe, & nihilominus ibi præſumitur, interim antequam actione tutelæ conveniatur, res illas acquiſiviſſe cum propria induſtria. Et non eſt in ea elaborandum, quia ratione reddita ceſſat conjecturarum & præſumptionum inveſtigatio, cum, ſi bene & diligenter cum reſtitutione reliquorum reddita fuerit, ulterius ali-
73 quid à pupillo prætendi non poſſit. Si † autem perperam & male reddita fuerit, contra eum præſumitur dolus & delictum, & quod res pupilli converterit in

rit in proprium usum, ut per Rolan. *in conf.49. lib.1.* & per Borgnin. *in tract. de tut. & curat. n.223.* utique ulterius de aliis conjecturis & præsumptionibus non est quærendum, & ita loquitur Bald. *in d. c. unic. de controv. inter dominum & fidelem.* ubi ex bona reddita ratione dicit, non præsumi officialem acquisivisse ex re domini, sed bene ex re domini quæsivisse præsumi, si non reliqua restituit. Et loquendo de administratore hereditatis, si in ea reperta fuit pecunia, vel fuit extracta de venditione alicujus rei, & quid de ea factum fuerit, non appareat, quod de dicta pecunia & non de propria solutio ab administratore facta fuerit, tradit Roman. *in conf.276. variis dubiis. n.6. & 7.* Borgnin. *decis.37. n.10. par.1.* Circa † alias opiniones supra positas pro earum concordia & conci- 74
liatione admitto, necessitatem probandi semper incumbere ei, qui agit, juxta text. *in l. ei qui dicit. ff. de probat.* & admitto, probationes per conjecturas fieri posse, ut tradit Abb. *d. conf.36.* & tradunt cæteri omnes pro hac opinione confirmanda citati, sed dico, præcipuam conjecturam in dubio † esse, censeri acquisitionem factam 75
de pecunia solventis, quia † qui possidet pecuniam, censetur ejus dominium ha- 76
bere, *l. sicuti. §. si. quæratur.* Bald. *in conf.109. libr.2.* & non tenetur quis ostendere titulum suæ possessionis, Bald. *in d. l. cum oportet. n.12. Cod. de bon. quæ lib. & in l. ultra. ff. de donat. inter vir. & uxor.* Ita † quod in dubio censeantur quæsita cum propriis 77
pecuniis, firmat Bart. Bald. Salic. Angel. Castren. *in l.2. C. pro socio.* Bald. *in conf.137. quædam vidua. lib.5.* Abb. *conf.46. vers. circa tertium. lib.1.* Alex. *in conf.78. lib.2. & in conf.132. n.13. in conf.134. nu.3. & 7. libr.5.* Bertrand. *in conf.253. n.1. & 2. lib.3. part.1.* Barbat. *in conf.22. n.8. & 9. libr.1.* Dec. *in conf.21. n.11. lib.1. & in conf.349. n.5. & in conf.628. n.2. libr.2.* Rim. sen. *in conf.130. lib.1.* Cravetta *in conf.131. n.12. lib.1.* Natta *in conf.100. n.14. & 15. lib.1.* & ista est magis communis opinio, ut dicit Alex. *in d. conf.134. in fine li.5.* Menoch. *in conf.12. lib.1. sub n.20. & in tract. de præsumpt. lib.3. præs.46.* Curt. jun. *in l.1. n.11. C. de furt.* Maschard. *in tract. de probat. concl.611. n.1.* Insuper dico, quod † etsi verum sit secundum suprapositam opinio- 78
nem, acquisitionem in dubio præsumi factam ex propria pecunia, & ita procedat opinio affirmantium, hanc conjecturam sufficere ad probandum, cum propria pecunia acquisitionem factam fuisse, tamen verum esse, etiam secundũ alteram opinionem ad conjecturas esse recurrendũ, nempe, sufficere conjecturas ad probandũ contra suprapositam præsumptionem rem fuisse quęsitam de communi pecunia, ut per Speculator. *in d. §.4. sub n.13.* & per Bald. *in d. l. si patruus. & in l. pen. C. si quis alteri vel sibi.* & ibidem per Salicet. & per Bart. *in d. l. cum oportet. in ultim. part. suæ distinctionis.* & per Calcan. *in conf.22. n.11.* & per alios supra relatos, & ista est communis opinio, ut dicit Silvan. *in d. conf.87. n.14.* & ita istæ opiniones remanent concordatæ, nempe, quod in dubio procedat, præsumi debere acquisitionem factam de communi pecunia secundum primam opinionem, & quod aliis conjecturis contra-

trarium probari possit, secundum aliam opinionem, & consequenter etiam verissimum erit, quod si cessabunt præsumptiones ad alterutrum extremorum,
79 reo † sufficiet ipsa incertitudo, ad hoc, ut absoluatur, ut tradit Bald. *in d. cons.* 137. *lib.* 5. & Menoch. *d. tract. de præsumpt. lib.* 3. *præs.* 52. *n.* 8. *in fin.* Modo sic
80 conciliatis supradictis opinionibus, quæro, quæ sint † conjecturæ sufficientes ad probandum, rem fuisse quæsitam non de propria, sed de communi pecunia? Respondet ad hoc quæsitum Baldus *in d. l. si patruus. sub n.* 4. & dicit, considerandam esse quantitatem bonorum communium, & an major natu habeat eorum administrationem, & gestionem, & cujus sit conditionis, & utrum consuetus sit lucrari, & ita pręcisa verba Baldi referendo tradit Petr. de Ubald. *d. tract. de duob. fratrib. q.* 5. *sub num.* 3. *vers. secundo casu.* & has præsumptiones etiam considerandas esse Judicis arbitrio, tradit Luc. de Penna *in l. facultas. in fine. C. de jure fisci. lib.* 10. & post eum Menoch. *in d. tract. de præsumpt. lib.* 3. *præs.* 52. *n.* 8. Ulterius agen-
81 do magis in specie de conjecturis præfatis, quęro, quid † dicere voluerit Baldus, dum dixit, considerandam esse quantitatem bonorum communium? Respondeo, ideo dixisse, considerandam esse quantitatem bonorum communium, quia necesse est, ut bona communia sint in ea quantitate, ut possibile sit, cum eis acquisitionem fuisse factam. Si enim essent modicæ quantitatis, ut vix sufficerent pro victu, & expensis necessariis, utique pręsumi non posset, quod acquisitio de communi pecunia facta fuisset, ita considerat Bald. *in d. cons.* 137. *lib.* 5. & ita dum agunt de acquisitis à filio patris substantiam considerant Doctor. *in l. cum oportet. C. de bonis quæ liber.* & Crot. *in l. frater à fratre. n.* 119. *ff. de condict. in deb.* Secun-
82 do † quęro, quid importent alia verba Baldi, considerandum esse, an frater major habeat illarum administrationem? Dicas, significare necesse esse, quod ea administret, ad præsumendum, quod cum eis fecerit acquisitionem, cum quasi sit impossibile, præsumere cum eis acquisivisse, si ea non administret, & videmus in casu *l.* 2. *C. pro soc.* quod licet res ab uno ex sociis fuerit empta communi nomine, & etiam pręcedente conventione, quod ita emi deberet, ad hoc ut insimul essent in ea socii secundum unam opinionem glossę ibi, nihilominus pręsumitur empta de propria pecunia, & hoc ea ratione esse potest, quia emens alterius socii bona non administrabat, ita, ut cum eis emptionem communi nomine fecisse de communi pecunia pręsumi possit, & in eo, qui non administrat pecunias publicas, loquendo de officiali, quod non pręsumatur cum eis acquisivisse, considerat Ioan. de Plat. *in d. l. facultas. C. de jure fisci. lib.* 10. Tertio quęro, quid dicere velit. Bald. dum tradit. considerandum esse, cujus sit conditionis administrator? Dicere inquam, intendit, esse considerandum, an administrator sit dives vel pauper, & an sit homo industrius seu potius negligens, & parum,
83 aut nihil aptus ad negotiandum, & acquirendum sua industria, & suis † laboribus,

bus, quia probata paupertate, & probato quod industrius non fuit, cum pecunia communi acquisivisse, & non cum propria præsumetur. Licet enim præsumatur, administratorem acquirere cum propria pecunia, ut jam supra dixi, & hoc verum sit, etiam si administrator sit pauper, ut per Cuman. *in consf. 88. casus est talis. sub num.* 3. & etiam inopia laborante, ut per Cuman. *in consf. 62. n.* 13. inter consilia Alex. *lib.* 4. per text. *in d. l. si defunctus. Cod. arbitr. tut.* ubi † præsumi- 84
tur, tutorem pauperem acquisivisse suis laboribus, & multis aliis causis, & inde conclusio generalis desumitur, quem in diem ditari posse præsumi debere, ut per Bald. & Salicet. *in l. ex persona. C. de probat.* & per Alexand. *in consf. 16. num.* 3. *lib.* 5. & per Menoch. *in tract. de præs. lib.* 1. *quæst.* 24. *n.* 46. *& lib.* 6. *præs.* 28. *in princip.* Nihilominus constito † non solum de paupertate, sed etiam quod non esset 85
industrius, & sic quod sua industria aliunde quæsisse præsumi non potest, de communi, & non de propria pecunia acquisivisse præsumitur, & ita intelligitur text. *in d.* † *l. si defunctus.* & intelligitur conclusio supra relata, præsumi quem in diem 86
posse ditari, nempe ut procedat, quando sit habilis ad acquirendum, & habitu & actu, sed non procedat, quando fuit probatum, quod non erat industrius, & sic actu, quod acquisiverit, ejus industria præsumi non potest, ita declarat Roman. *in consf.* 346. *n.* 16. *usque in finem* & Purpur. *in addit. ad. Bar. in l.* 2. *C. pro socio.* & Angel. *in consf.* 141. *super* 1. *puncto. col.* 2. *vers. quod intelligo verum.* Aret. *in consf.* 31. Franc. Curt. *in consf.* 23. *col.* 2. *vers. nam præsumitur.* Præpos. *in c. significavit. in fin. de donat. inter vir. & uxor.* Barbat. *in capit.* 1. *de pecul. cleric.* Boer. *decis.* 81. *n.* 8. & ista est communis opinio, ut late per Paris. *in consil.* 80. *lib.* 1. Maschard. *in tract. de probat. conclus.* 30. *sub n.* 5. Bero. *consf.* 191. *nu.* 49. *libr.* 1. Et hac † opinione stante, male loquitur 87
Maschar. *in concl.* 611. *n.* 19. dum asserit, ab allegante rem fuisse quęsitam de communi pecunia, non sufficere probare, administratorem non fuisse industrium habitu, loquitur, inquam, male, quia loquitur contra supradictam opinionem magis communiter receptam, & loquitur male, quia lucrum non provenit ab industria habitu, sed requiritur actio & labor. Et ideo † videmus, quod si frater major sit 88
industrius, & statim post mortem patris aliquid emat, pręsumitur emisse cum pecunia communi reperta in hereditate, quia in tam brevi tempore, quod aliquid acquisiverit, videtur quasi impossibile, & sic ei non sufficit, quod habitu sit industrius, cum actu se exercere non potuerit. Angel. *in d. consf.* 141. *vers. unde posito.* Boer. *d. decis.* 81. *n.* 2. *in fine* & idem Maschard. *concl.* 30. *n.* 4. *vers. intellige igitur.* Quarto & ultimo quęro, quid importent ultima verba Baldi, quod sit † solitus lucrari? 89
Possunt intelligi, ut jam dixi, nempe, quod si fuit probatum, eum non lucratum esse actu, debere censeri acquisivisse de bonis communibus, quę administrabat, & possunt etiam intelligi, quod si fuisset probatum, ipsum fuisse solitum acquirere communi nomine, & cum communi pecunia, quod ita juxta ejus solitum es-

F set

ſet credendum, ipſum cum communi pecunia acquiſiviſſe. Ita à ſolito, quomodo acquiſitio facta fuerit, argumentatur Bald. *in d. l. ſi patruus. n.* 5. & Menoch. *in d. præſ.* 47. *in fin.* & faciunt late tradita per Everard. *in cent. ſua, in loco à ſolito.* & per Dec. *in conſ.* 441. *in.* 2. *vol.* His cognitis, circa quæſita à patruo, ſeu fratre
90 majore, ut redeam, unde digreſſus ſum, perſequendo ea, quæ ſupra dicebam, à † pupillo neque tacite neque expreſſe ſocietatem poſſe contrahi, cum ſupra dixerim, ſecundum aliquorum opinionem, contractum ſocietatis à pupillo geſtum poſſe claudicare, licet ego contrarium affirmaverim, ſi placet dicta opinio, clau-
91 dicare poſſe, notandum eſt, pupillum † cogere poſſe illum, qui ſecum contraxit, ut declaret, an dictæ ſocietati jam contractæ ſtare velit, text. eſt *in l. Iulianus.* §. *ſi quis colludente. ff. de act. empt.* Et dictum textum eſſe ſingularem, dicit Bald. *in l. dolum. in fin. Cod. de peric. & com. rei ven.* Alex. *in l. juri gentium.* §. *prætor.*
92 *ff. de pact.* & illum † dicit notabilem Anchar. *in c. quum ſit. col.* 1. *de elect. in* 6. ad id. quod ubicunque eſt in facultate unius, actum cum alio celebratum fieri validum vel invalidum, poteſt cum eo agi, ut approbet vel reprobet, & ita tenet Octau. Simoncel. *in tract. de decret. minor. libr.* 3. *titul.* 8. *inſpect.* 17. *in fin.* & hanc commu-
93 nem Doct. opinionem dicit Pinell. *ad l.* 1. *C. de bon. mater. p.* 3. *nu.* 34. Sed † adverte, quod iſta opinio recipit duas declarationes. Una eſt, quod non procedat in contractu illicito & uſurario, ut per Tiraquell. *de retract. convent. in fin. n.* 152. quod eſt valde notandum in materia ſocietatis, in qua facile dari poteſt, quod eſſet illicitum & uſurarium velle ratificatione ſecuta, percipere lucrum obventum tempore, quo pupillus periculum non ſuſtinebat, ut dixi ſupra *num.* 22. dum pro-
94 bavi, ſocietatis contractum claudicare non poſſe. Altera eſt declaratio, quod † procedat ſolummodo in minore, ſed non procedat in pupillo, ita ibi tenent Salicet. Alber. Caſtrenſ. Fulgoſ. & Pinel. *d. p.* 3. *n.* 5. & dicunt, quod ad hanc differentiam non advertunt aliqui ex Doctoribus, & quod contra eam loquitur Tiraq. *in tract. de leg. connub. gl.* 8. *quæſt.* 10. *n.* 91. Et videtur dicendum, quod non pro-
95 cedat neque in pupillo, neque in minore, ſed quod † tantum procedat contra minorem effectum majorem, ea ratione, quia facta à minore convento in judicio hac declaratione, non datur amplius contra eum reſtitutio in integrum, ut per Bart. Caſtrenſ. & Fulgoſ. *in d.* §. *ſi quis colludente.* & à minore beneficio reſtitutionis in integrum renunciari non poteſt. Si enim non poteſt ei renuntiare, & per talem declarationem dicitur ei renuntiare, conſequens fit, dictum textum eſſe intelligendum in minore effectu majore, in quo amplius reſtitutionis in integrum renunciatio non eſt in conſideratione, hoc argumentandi modo utitur Capic.
96 *in deciſ.* 110. Et dictum textum eſſe intelligendum, quod † loquatur de minore effecto majore, tenet ibidem Alex. *in addit. ad Bart.* & Imol. *in clem.* 1. *num.* 28. *de reſt. in integrum.* Contra hanc argumentationem tenet Pinel. *d. loc. part.* 3.

ſub n.

ſub n. 36. ubi dicit, minori † dari in integrum reſtitutionem, etſi conventus in ju- 97
dicio declaravit, ſe velle ſtare contractui, & hanc eſſe veriorem opinionem, dicit,
& eam comprobat Oddo *in tract. de reſt. in integr. qu.* 25. *art.* 2. *ſub n.* 15. Ego cre-
do, affirmandum † eſſe, quod procedat non ſolum in minore, ſed etiam in pupil- 98
lo, dummodo ſit ejus ætatis, ut poſſit contractus cum eo geſtus claudicare, ut
ſupra declaravi, & argumentatio ſupra relata non eſt attendenda, quia quod † 99
poſſit minor modo præfato facta declaratione amittere beneficium reſtitutionis
in integrum, eſt communis opinio, ut teſtatur præcitatus Oddo *d. art.* 2. *ſub. n.*
13. à qua non eſt recedendum, & ab ea etiam ipſe recedere non audet, ſed eam
limitat tribus modis. Primo † ut procedat ita demum, ſi minor approbat 100
actum cum his ſolemnitatibus, cum quib. à principio explicare debuit, alias ſe-
cus. Gabriel Sarayn. *in addit. ad Mattheſil. ſing.* 155. Secundo, ut † procedat ita de- 101
mum, ſi iſtam approbationem minoris Iudex approbaret, alias ſecus. Mallen. *in
ſuo repert. in verb. minor ſi contractu.* Aufr. *in addit. ad Toloſ. deciſ.* 53. *in fine. Mattheſil.
d. ſingul.* 155. Sed hanc limitationem ſibi non placere dicit Pinel. *d. par.* 3. *ſub n.* 36.
verſ. ſed ſic mihi non placent. Tertio, ut † hoc procedat quoad reſtitutionem peten- 102
dam adverſus ipſum adverſarium principalem, contra quem minor reſtitui non
poteſt, non autem quoad tutores & curatores, quorum conſilio actum appro-
bavit, contra quos habet recurſum, & ideo ſi illi ſoluendo non fuerint, dabitur
reſtitutio in ſubſidium ipſi minori, etiam adverſus ipſum adverſarium, dictus
Additionator ad Mattheſil. *ſing.* 155. licet videatur dubitare, tamen hanc limita-
tionem veriſſimam putat Oddo *d. q.* 25. *art.* 2. *in fine.* per ea quæ habentur *in l. pro-
perandum. in fine. C. de judic. & in l.* 3. *ad finem. ff. de eo per quem factum erit.* Ulterius
prædicta opinio, quod † ſocietas poſſit claudicare, & poſſit eam pupillus appro- 103
bare, ſi ſibi placuerit, declaratur, ut procedat ſolummodo ante oppoſitionem fa-
ctam à parte, re integra, & non procedat poſt factam oppoſitionem. Bald. *in c.*
1. *ſub n.* 15. *de reſcript.* Iaſ. *in l. non eo minus. n.* 1. *verſ. limita iſtam. C. de. prob.* Lapus
in repet. rubr. de donat. inter vir. & uxor. §. 68. *n.* 7. Tiraq. *de leg. connub. gl.* 8. *nu.* 881.
Chaſſan. *in conſuet. Burgund. rubr.* 4. §. 1. *n.* 27. Octau. Simoncel. *d. libr.* 3. *titul.* 8.
inſpect. 17. *n.* 131. Pinel. *d. par.* 3. *n.* 32. *verſ. hæc tamen intelligi debent.* & non procedit
poſt negotium ſocietatis completum, Menoch. *in conſ.* 121. *ſub n.* 34. *lib.* 2. Decian.
conſ. 60. *n.* 18. *lib.* 2. Ultimo loco prædicta declarantur, quod † licet pupillus ex con- 104
tractu ſocietatis cum eo geſto non obligetur, tenetur tamen eatenus, quatenus fa-
ctus eſt locupletior, *l. nam hoc natura. & l. naturaliter.* §. *fin. ff. de condict. indeb. & l.* 3.
in princip. ff. commod. & l. eatenus ff. de negot. geſt. Et ſi aliquid † utile pro eo geſtum 105
fuit, tenetur etiam actione negotiorum geſtorum, *l. ut in conductionibus. ff. pro. ſoc. l.
ſi pupill. in princip. ff. de neg. geſt. l. furioſus. n.* 123. *ff. de act. & oblig. l. in pupillo.* §. *pla-
ne. ff. de ſolut. & l.* 2. *& l. tutori. C. de negot. geſt.* Roman. *in conſ.* 453. *ſub n.* 3.

 & Petr.

& Petr. de Ubald. *d. tract. part.* 3. *n.* 4. Bald. *in consf.* 109. *sub n.* 1. *lib.* 2. Et quia pupillum actione negotiorum gestorum teneri diximus, ideo non erit incongruum & extra propositum, hic aliqua tractare de eo, puta patruo vel fratre majore, qui pupilli facultates & negotia administrat. Et primo sciendum est, quod licet etiam tutor pupilli negotia administret, tamen inter negotiorum gestorem & tu-
106 torem aliquæ adsunt differentiæ. Primo † differunt in eo, quia officium tutoris est necessarium, & officium gestoris est mere voluntarium, & tutoris officium non potest dimitti, nisi necessitate cessante, sed gestoris officium potest omitti pro libitu voluntatis. Secundo differunt, quia tutor omnia pupilli negotia gerere tenetur, sed gestor negotiorum potest quædam negotia gerere, & alia omittere.
107 Tertio † differunt, quia tutor potest contra extraneos actiones reales & personales pupillo competentes exercere, quia habet mandatum à lege, negotiorum vero gestor actiones exercere non potest, quia nullum habet mandatum, tantum si pupillo sit debitor, cujus negotia administrat, sibiipsi ad pupilli utilitatem solvere tenetur, hæc omnia habentur *in l. tutori.* ubi glossa, Bar. Bal. Castr. & cæteri communiter ita declarant, Decian. *in consf.* 85. *lib.* 2. Secundo scien-
108 dum est, quod † negotiorum gestor regulariter tenetur de dolo, lata & levi culpa, sed non de levissima. Ista enim actio connumeratur inter actiones bonæ fidei, & connumeratur iste quasi contractus inter contractus illos, qui gratia utriusque celebrantur, ideo tenetur solum de levi culpa regulariter, quia regulariter in contractibus cæteris bonæ fidei solum quis de levi culpa tenetur, Dec. *in l. contractus. sub n.* 38. *ff. de regul. jur.* & ibidem Igneus *n.* 49. Corn. *in consf.* 81. *n.* 7. *lib.* 4. *& in consf.* 103. *lib.* 1. Cephal. *consf.* 372. *n.* 15. *lib.* 3. Borgn. *decis.* 37.
109 *n.* 12. *part.* 1. Et † licet iste dicatur sua voluntate se ingerere in negotiis alterius, nihilominus de levissima regulariter non tenetur, ut facilius homines inducantur ad gerendum negotia absentium, quæ perirent, ita declarat Bald. *in l. quod merces. n.* 34. *ff. depositi.* Sed quia hoc verum est regulariter, ut dixi, ideo pro
110 hujus regulæ declaratione sciendum est, quod † negotiorum gestor tenetur etiam aliquando de levissima culpa, ac etiam de casu fortuito. Tunc de levissima culpa tenetur, quando alius diligentius negotium fuisset administraturus, & hoc sciens, nihilominus voluit se ingerere in eo, & administrare, *l. si pupilli. §. videamus. ff. de neg. gest. §. igitur. Institut. de oblig. quæ ex quasi contract. nasc.* Igne. *in d. l.*
111 *contractus. sub n.* 49. *ff. de reg. jur.* Decian. *in consf.* 85. *lib.* 2. Et de † casu fortuito etiam tenetur in sex casibus, quos enumerat gl. *in l. si negotia. in vers. sit solitus. ff. de negot. gest.* & primus casus inter enumeratos ab ea, qui est ad propositum, est, quando quis negotia pupilli administrat, & idem tradit Glossa *in §. igitur. in verb. obligatum. Instit. de oblig. quæ ex quasi contract. nasc.* Sed advertendum est, non
112 † esse simpliciter & absolute verum, gerentem negotia pupilli teneri de casu fortuito,

tuito, ſed eſt diſtinguendum, gloſſ. *in l. ſi pupilli. in princip. in verſ. locupletior. ff. de neg. geſt.* Nam dum ibi in textu dicitur, pupillum teneri ſi factus ſit locupletior, ſic ex eo textu patere ait, quod ſi quid de geſtis periit, etiam fortuito caſu, erit periculo gerentis. Deinde ita diſtinguit: Aut geſtor † impendit in rem 113
neceſſariam pupilli, & tunc pupillus tenetur in ſolidum, quemcunque exitum res habuerit, dummodo utiliter ſit cœptum, *l. ſed in ultro. §. 1. ff. de negot. geſt. & l. in pupillo. §. plane. ff. de ſolut. & l. verum. §. ſciendum. verſ. item non reſtituit. ff. de minor.* Aut † impendit utiliter, & obtinet quod ibi dicitur, nempe, pupillum 114
teneri quatenus factus eſt locupletior, & non teneri de eo, quod perit caſu fortuito, & an utiliter impenſum fuerit, dicit, inſpiciendum eſſe tempus litis conteſtatæ, *l. litis. in princip. ff. de negot. geſt. d. l. in pupillo. in princ. ff. de ſolut.* Et quia ſupra dixi, *numer.* 106. geſtoris officium eſſe voluntarium, & poſſe dimitti ad libitum voluntatis, cavendum eſt, hoc † non eſſe verum abſolute, quia, ut di- 115
cit Caſtr. *in d. l. tutori. n.* 2. ſi hoc anno cœpiſti accommodare vineas meas, teneris perficere uſque ad perfectum laborerium iſtius anni, ſed anno ſequenti non teneris, ſed mihi ſufficere debet, quod ſponte feciſti, *l. in commodato. §. ſicut. ff. commod.* & ſi habeam plures vineas, licet accommodando unam poſſis dimittere aliam accommodare, quando ſolum in intentione unam accommodare velle habuiſti, tamen omnes accommodare teneris, quando eo animo & intentione negotia gerere ſuſcepiſti, ut omnia ageres. Et qui hæc omnia negotia gerere incepit, tenetur omnia gerere, licet inter ſe ſint omnino diverſa, ut per Caſtr. *ibid. ſub. n.* 3. qui ponit hanc notabilem & magiſtralem diſtinctionem, nempe, aut acceſſit † negotiorum geſtor omnia geſturus, & ad omnia gerenda, 116
licet ſint diverſa, tenetur. Aut non acceſſit tanquam omnia geſturus, ſed quædam vel non appareat, & tunc aut illa non geſta erant geſtis connexa, vel erant pars geſtorum, & tenetur, *l. ſi cognati. ff. de negot. geſt. & l. in commodati. §. ſicut. ff. commod.* aut erant omnino ſeparata, & tunc aut alius fuiſſet geſturus omnia, ſi ipſe non acceſſiſſet ad gerendum aliqua, & ipſe hoc ſciebat, & tenetur, *l. ſi pupilli. §. final. ff. de neg. geſt.* aut alius † non fuiſſet geſturus, & tunc non tenetur, *d.* 117
l. ſi tutori. C. de neg. geſt. & ſecundum hanc diſtinctionem terminatur quæſtio, quæ fuit inter Ioann. & Guiliel. antiquos gloſſatores, adminiſtrator teneatur de neglectis, ut per Bart. *in dict. l. tutori.* & per Corn. *in conſ.* 81. *lib.* 4. nempe, quod teneatur quando acceſſit omnia geſturus. Hanc eſſe communem opinionem Dd. *in dict. l. tutori.* dicit Corn. *in conſ.* 81. *n.* 6. ubi enumerat, quæ requirantur, & quę probanda ſint ad hoc, ut adminiſtrator de neglectis teneatur. Et † non ſo- 118
lum tenetur de neglectis ab eo, ſed etiam de neglectis ab ejus factore ſeu coadiutore ab ipſo deputato, Borgn. *deciſ.* 38. *n.* 24. *part.* 1. Burſat. *in conſ.* 133. *n.* 62. *& ſeq. & in conſ.* 193. *n.* 3. *lib.* 2. etiam ſupradicta diſtinctione attenta utitur, quod male lo-

119 quatur Parif. *in conf.* 86. *n.* 16. *lib.* 1. qui † affirmat, adminiftratorem bonorum pupulli non teneri ponere pecunias ad honeftum lucrum, & loquitur in eo, qui adminiftrabat omnia bona. Et quamvis citet Dec. *in conf.* 178. *& decif. Neapol.* 192. tamen horum auctoritate ejus opinio fuftineri non poteft, quia *in d. confilio & in d. decifion.* ad propofitum nullum verbum habetur, ut confiderat etiam Decian. *in d. conf.*
120 85. *fub n.* 29. *in fin. lib.* 2. & videtur dicendum, quod † quando omnia bona adminiftrat, teneatur ponere ad honeftum lucrum pecunias, dummodo pro parte pupilli
121 fint probata ea, quæ ponit Corn. *d. conf.* 81. *lib.* 4. & per Aret. *in conf.* 31. *col.* 1. ubi † excufat, adminiftratorem, fi adfit confuetudo in contrarium. Tertio & ultimo cir-
122 ca negotiorum geftorem bonorum pupilli fciendum eft, quod † fi aliquid utile pro eo geftum fuit, abfque alia ejus ratificatione valet, & tenet, quia à lege ratificatũ dicitur, *l. Pomponius. l.* 1. *ff. de neg. geft. & ibi Bart. n.* 14. *& Ang. nu.* 4. Et hoc eft verum, etiamfi negotium fuiffet geftum nomine alterius, & non nomine pupilli, gloff. *in l. fi pupilli. §. fi Titii. in ver. Sempronium. & §. item quæritur. in verf. ipfo gefta. & ibi Alber. col.* 3. *& col. pen. ff. de neg. geft.* Gabr. *in conf.* 1. *num.* 37. *lib.* 1. ubi tenet, dotationem pro filia à jure factam prodeffe filio abfque ejus ratificatione, ad excludendum fi-
123 liam dotatam, & fic ejus fororem vigore Statuti. Et quod † pupillus teneatur abfque ratificatione, fi aliquod utile pro eo geftum fuit, eft textus expreffus *in d. l. ut in conductionibus. ff. pro foc.* cujus verba funt ifta: *Et ideo focietate fine tutoris auctoritate coita, pupillus non tenetur, attamen communiter gefto negotio tenetur.*

N. 7. In Belgio paffim obfervatur & præfertim in Hollandia, ut poft contractum matrimonium, bonorum omnium etiam futurorum, ut hæreditatum, legatorum &c. focietas introducatur (nifi illa pactis antenuptialibus expreffè fit exclufa). Quod adeò verum eft, ut etiam vi iftius focietatis conjugalis, æs alienum antè contractum, communicetur: id tamen fi durante matrimonio creditor exigere neglexerit, eo foluto, adverfus focium nulla ejus ampliùs eft actio, fed contrà eum qui ex conjugibus id contraxerat aut ejus hæredem. *Neoftad: de pactis antenuptialib. obf.* 12. *&* 13. Sed fi pacto focietas omnium bonorum fit exclufa, & ita reditum ad jus commune: dicendum eft conjugibus licere quamvis focietatem inire; ita tamen ut non fapiat donationem, quæ illam invalidam reddit, nifi morte confirmatam, *l.* 7. *§.* 6. *& l.* 32. *§.* 1. 2. 3. *ff. de don: inter vir: & uxo:* 23. 1.
Sic poffunt quoque conjuges quemcunque inter fe celebrare contractum, extrà donationem; de quo videndus Rodenburg *de jure conjugum. tit.* 2. *de conjugum gratificandi poteftate cap.* 4. *n.* 21.
N. 14. Vid. in not: cap. 5.
N. 22. Vid. not: cap. 17. & 18.
N. 28. Vid. not: cap. 5. & 39.
N. 35. & 36. An & quando focietas præfumatur, & communi nomine aliquid geftum effe dicatur, tractat hic autor. Sed an focietas quæ in hac Patria eft inter conjuges, continuata cenfeatur inter fuperftitem & liberos, fi nulla fit facta bonorum divifio? vide inferiùs *cap. ult: in notis.*
N. 40. Minor repetet pecunias cùm ufuris. vid. not. cap. 17. & 18.

CAPUT IV.

De eadem materia.

SUMMARIA.

1 *Societas inter pupillum & tutorem contrahi non potest.*
2 *Societas sine consensu esse non potest.*
3 *Societas à tutore cum pupillo publice & palam contrahi potest, & ejusdem ratio assignatur.* nu. 4.
5 *Intellige, super rebus mobilibus & aliis, quarum alienatio sibi permissa est.*
6 *Societas à tutore cum pupillo, jussu testatoris præcedente, contrahi potest.*
7 *Morte soluitur societas.*
8 *Non transit ad heredes.*
9 *Tutorem posse aucthorare in facto proprio.*
10 *Alienationem rerum minoris fieri posse, præcedente jussu testatoris absque alia solemnitate.*
11 *Limitatur quatuor modis.* & n. 12.
12 *Iussus testatoris probatur ex testamento invalido, non tamen ex scriptura ab eo confecta.*
13 *Iussus testatoris si non fuit observatus, societas in dubio contracta præsumi non potest.*
14 *Societas contrahi potest à pupillo cum uno ex tutoribus, altero contutore aucthorante.*
15 *Secus est si unus sine alio administrare non potest.*
16 *Societas à pupillo cum extraneo tutore auctorante contrahi potest.* & numero 17.
18 *Si expresse contrahitur societas, erit necessaria expressa auctoritas, si tacite, sufficit etiam tacita auctoritas.*
19 *Maxime si contrahatur super rebus, quæ servando servari non possunt.*
20 *Decretum Iudicis requiritur in alienatione rerum pupilli.*
21 *Decretum Iudicis requiritur in societate.*
22 *Decretum Iudicis non requiritur in tacita societate.*
23 *Etiam si sit societas omnium bonorum.*
24 *Solemnitates à Statuto requisitæ in contractu mulierum, cessant in contractu tacite inito.*
25 *Alienatio tacita rerum minoris fit sine solemnitatibus.*
26 *Alienatio rerum minoris proveniens à lege non requirit solemnitates.*

27 De-

VIdimus supra de pupillo carente tutore, an possit contrahere societatem, modo videndum est de pupillo habente tutorem; & ut clare & distincte procedamus, plures sunt considerandi casus. Primus erit casus, quando agitur de † societate inter pupillum & ejus tutorem contrahenda, & hoc casu conclusio erit, inter eos societatem esse non posse, ita dicit Bald. *in cons.* 109. *sub. n.* 1. *lib.* 2. ea ratione, quia tutor in facto proprio authorari non potest, *l.* 1. *ff. de auct. tut.* Rom. *in cons.* 413. *n.* 15. Dec. *in cons.* 21. *sub n.* 1. *lib.* 1. *& in cons.* 441. *n.* 6. *lib.* 2. Anchar. Regiens. *q.* 40. *n.* 2. *lib.* 3. Petrus de Ubald. *d. tract. de duob. fratrib. part.* 3. *sub nu.* 5. Alciat. *in tract, de præsumpt. reg.* 1. *præs.* 25. *n.* 2. Menoch. *in tract. de præs. lib.* 3. *præs.* 56. *nu.* 14. Et quatuor rationes pro hac opinione probanda adducit Petr. de Ubald. *d. loco.* Una est, quod societas † sine consensu esse non potest, *l. ut in conductionibus. ff. pro soc.* Secunda est, quod (ut jam dixi) tutor in facto proprio authorari non potest, *d. l.* 1. *ff. de auct. tut.* Tertia, quod in societate requiritur mutua collatio, & hoc cessaret in tutore, quia cum administret, sibiipsi communicaret, *c. fin. de instit.* Quarto & ultimo, quod de administratis tenetur reddere rationem, *toto tit. ff. de tutel. & rat. distrah.* & actione tutelæ esse agendum cessante societate admittit Corn. *cons.* 1. *in fine lib.* 1. Et quinta ratio addi potest, quod in societate aliquando, puta omnium bonorum, requiratur bonorum stabilium communicatio, & sic alienatio, quæ à minore fieri non potest, *l. lex quæ tutores. C. de admin. tut. toto tit. ff. & Codic. de rebus eorum.* Hanc rationem considerat Corn. *in cons.* 308. *sub n.* 1. *lib.* 1. Et his fundamentis attentis, hanc conclusionem verissimam esse, omni difficultate cessante, dicendum est, & si pupillus cum extraneo societatem contrahere non potest, multo magis

1 (margin, beside "sus, quando agitur de † societate")
2 (margin, beside "one probanda adducit Petr. de Ubald.")

to magis dicendum est, quod non possit contrahere cum ejus tutore, cum plura fundamenta sint hoc impedientia, & cum extraneo contrahere non adsunt tot fundamenta hoc prohibentia. Fallit ista conclusio, quando † tutor contrahit cum 3
minore palam & bona fide, ita tradit Socin. *in cons. 60. sub n. 15. lib. 3.* Corn. *in cons. 1. n. 8. & in cons. 308. sub n. 1. libr. 1.* Dec. *d. cons. 44. n. 6.* ea ratione, quia
† tutor palam contrahendo sibiipsi authorare potest secundum communem opini- 4
onem, à qua non esse recedendum in judicando dicit Socin. *d. cons. 60. sub n. 15.* & de communi testatur etiam Ias. *in l. 1. §. fuit quæsitum. ff. ad Trebellian.* & Borgn. *in tractat. de tutor. sub n. 179.* Declaratur tamen ista fallentia, ut † procedat so- 5
lum circa mobilia, & circa alia, quarum alienatio est sibi permissa, secundum Rip. *in d. l. 1. §. fuit quæsitum. n. 9. ff. ad* Trebellian. & Cephal. *in cons. 248. n. 3. lib. 2.* Fallit etiam supradicta conclusio, quando † jussus testatoris intervenit, ut 6
per Dec. *dict. cons. 441. lib. 2.* Nam in casu suo quidam testator cogitans, quantum honoris & utilitatis sibi attulisset, seu afferret Trafficus de Venetiis, voluit & disposuit, quod dictus Trafficus fieret & continuaretur per ejus filios & heredes cum sociis de Gualteruciis, si, & quando, & prout Antonio de Gualterotis videretur & placeret, & dictum Antonium constituit executorem, factorem, & procuratorem duraturum post mortem, circa omnia gerenda, facienda, & exercenda circa dictum Trafficum & societatem cum auctoritate, potestate, & talia plenissima posse prosequi facere, & de novo creare, & in plena forma. Admittit † 7
morte testatoris fuisse dissolutam societatem, *§. soluitur. Instit. de societ. & l. actione. §. morte. ff. pro soc.* & in heredem † transitum non fecisse, *l. furti. §. penultim. ff. de his qui* 8
not. infam. l. nemo potest. l. verum. §. in heredem. ff. pro soc. & à principio non potuisse pacisci, quod societas ad heredes transiret, *l. adeo. in princ. ff. pro soc.* Et licet dictus Antonius esset tutor dictorum filiorum & heredum, nihilominus † pro- 9
pter jussum testatoris determinavit, tutorem potuisse authorari in facto proprio, & societatem inter eos fuisse contractam. Et hanc Decii consultationem confirmat etiam Rim. jun. *in cons. 636. n. 6. lib. 6.* Et quamvis dixerim *in cap. præcedenti*, etiam jussu testatoris præcedente, inter pupillos consensu carentes societatem contrahi non posse, non sequitur, idem dicendum esse in præsenti, quia modo adest tutor, quem propter jussum testatoris authorari posse in facto proprio, admittitur. Ita videmus, posse, jussu testatoris præcedente, alienationem
† rerum minoris fieri à tutore, sine alia solemnitate. Menoch. *de arbitr. jud. casu* 10
171. num. 67. Octau. Simoncellus *in tract. de decret. minor. lib. 2. inspect. 7. n. 109.* Roland. *in cons. 99. libr. 2.* & hoc est verum, etiam si testamentum irritum factum fuerit, ut per d. Octau. Simoncell. *d. loc. n. 109.* Sed limitatur ista opinio † trib. 11
modis. Primo, ut alienatio fieri non possit, si non tendat in minoris utilitatem. Secundo, ut fieri non possit nisi servata forma testamenti. Tertio, ut non sufficiant

conjecturæ ad probandum voluntatem defuncti, in hoc, utputa si in ejus vita habuisset res venales, non per hoc est credendum, quod facultatem vendendi dictas res venales concesserit, istas tres limitationes ponit Octa. Simoncell. *d. loco sub n.*
12 112. Quartum adde, quod † licet ex testamento invalido probetur voluntas testatoris, non tamen probatur ex scriptura ab eo confecta, ita dicit Octau. Simoncel. *d. loc. nu.* 110. ex Dec. *in cons.* 448. *lib.* 2. Ad prædicta etiam adverte, quod
13 † jussus testatoris si non fuit observatus, societas contracta in dubio præsumi non
14 potest, Rim. sen. *cons.* 201. *n.* 7. *li.* 2. Secundus est casus, quando † pupillus duos habet tutores, & hoc casu considerandum est, an quilibet ipsorum in solidum habeat administrandi facultatem, an vero unus sine alio administrare non possit, siquidem quilibet habeat administrandi facultatem, & tunc inter eos & pupillum, & inter unum ex eis & pupillum, altero aucthorante, societas contrahi poterit, Bald. *in l. cum ipse. sub n.* 2. *C. de contrah. empt.* Socin. *in cons.* 160. *libr.* 2. *nu.* 24. ubi præsupponit, quod pupillus in casu suo haberet plures tutores, Petr. de Ubald. *d.*
15 *tract. q.* 3. *sub n.* 6. *& n.* 8. Cephal. *in cons.* 248. *num.* 32. *lib.* 2. Si † vero unus sine alio administrare non poterit, & tunc tutorum auctoritas necessaria erit, & de his duobus erit dicendum, prout de uno solo in superiori casu dictum fuit. Petr. de Ubal. *d.*
16 *qu.* 3. *n.* 6. Tertius est casus, quando pupillus habet tutorem, & † agitur de societate contrahenda cum extraneo, & non cum ipso tutore, & hoc casu Dd. communiter firmant, societatem contrahi posse à pupillo cum tutoris auctoritate, *l. ut in conductionibus. ff. pro soc.* Bald. *in l. si patruus. sub numer.* 15. *Codic. com. utr. jud. & in l. mandatum. sub numero quinto. Codic. mandati. & in addit. ad tractat.* Bartol. *de duobus fratribus, numero decimo septimo, in fine.* Abbas *in consilio octuagesimo septimo, in fine libr.* 2. Barbat. *consilio decimo, sub numero* 18. *libr.* 4. Corn. *consilio primo, in fine libri primi.* Iason. *in l.* 1. *numero* 6. *Codic. qui testament. fac. poss.* Socinus *in consilio* 160. *numero* 14. *libr.* 2. Petr. de Ubaldis *dict. tractat. de duobus fratribus. part.* 3. *sub numero* 5. Ancharan. *quæst.* 40. *numero* 4. *libr.* 3. Ceph. *consilio* 247. *num.* 1. *lib.* 2. Menoch. *in tractat. de præsumpt. lib.* 3. *præsumpt.* 56. *n.* 12. Maschard. *in tractat. de probat. conclus.* 31. *numero* 16. *& conclus.* 1309. *numero* 41. Ioseph. Ludou. *in suis conclusionib. conclusion.* 13. *vers. prima conjectura. numero* 129. Et si tres essent fratres, unus pupillus, & alii duo majores, & unus ex eis esset tutor pupilli, utique societas solum contracta præsumeretur inter pupillum & alterum fratrem non tutorem, & inter ipsos fratres majores, sed non præsumeretur contracta inter pupillum & ejus fratrem tutorem, Petr. *dict. tractat. part.* 3. *numero nono.* Sed
17 hanc opinionem, quod † pupillus possit societatem contrahere cum tutoris auctoritate, intellige, quod si pupillus sit infans, à tutore erit contrahendum, si vero sit major infante, erit ab ipso contrahendum cum auctoritate tutoris, alias societas non valeret, ita tradit Socin. *in cons.* 24. *num.* 45. *lib.* 1. *arg. text. in l.*

poterit.

poterit. Cod. de jure de liber. dummodo non sit proximus infantiæ, Gomes. *variar. resolut. lib. 2. cap.* 14. *sub n.* 1. Item intellige, quod si agatur † de societate expresse 18
contrahenda, erit etiam necessarium, quod verbis expressis tutor suam auctoritatem interponat.

Si vero agatur de societate tacite contrahenda, actus exercendo sociales satis erit, si tacite tutor suam auctoritatem interponat, ita declarat Baldus *in d. l. si patruus. sub numer.* 15. *& in d. l. mandatum sub num.* 5. *& in addit. ad tractat. Bartol. de duob. fratrib. num.* 18. Barbat. *in consilio* 10. *sub num.* 18. *libr.* 4. Dec. *in cons.* 19. *num.* 5. Tiraq. *in tract. de leg. connubial. Glossa* 7. *num.* 20. *&* 21. & est communis opinio Menoch. *d. tract. de præsumpt. libr.* 3. *præsumpt.* 56. *num.* 13. Lamberteng. *in tract. de solemn. requis. in contract. mulier. in ver. consensus. gloss.* 3. *num.* 3. *&* 4. Ista
distinctio transit sine difficultate, quando † societas contrahitur super rebus, quę 19
servando servari non possunt, ut si contrahatur super fructibus solummodo, quæ servando servari non possunt, & super lucris, quæ proveniunt ab aliqua negotiatione, vel aliunde, quæ indies consumantur, ut per Alex. *in cons.* 49. *numer.* 4. *libr.* 1. & per Iason. *in l.* 1. *sub n.* 6. citando Alex. *d. loco. C. qui testam. fac. poss.* & per Menoch. *in tractat. de præs. lib* 3. *præs.* 56. *num.* 18. Sed quæro, quid sit dicen-
dum, quando † societas contrahitur super rebus, pro quibus alienandis Iudicis de- 20
cretum requiritur, juxta tradita per Roland. *in cons.* 54. *lib.* 2. *& in cons.* 7. *lib.* 3. & per Menoch. *in tractat. de arbitr. judic. casu* 171. inquam, supra dicta distinctione
attenta, communiterque recepta, dicendum videbatur, in † expressa societate, 21
quemadmodum tutoris auctoritas expressa requiritur, quod ita etiam requiratur Iudicis decretum, quia in societate dominium transfertur, *l.* 1. *in fine. ff. pro socio.* & quemadmodum in cæteris contractibus, in quibus dominium transfertur, requiritur decretum, ita quod in isto requiratur, dicendum videtur, cum contrarium de jure cautum non reperiatur. Hanc conclusionem late comprobat Octau. Simonc. *in tractat. de decret. minor. lib.* 1. *tit.* 1. & diligentissime scripsit, & non reperio, quod regulam præfatam in societate non procedere declaraverit.

In tacita vero † societate videbatur dicendum, non requiri decretum Iudicis 22
quia si Iudicis decretum requireretur, nunquam daretur casus, quod ea tacite contrahi posset, prout tacite contrahi posse admittunt Doctores, tacite auchorante tutore in supradicta eorum distinctione. Et si diceretur, eos loqui in societate, quæ contrahitur super reb. quæ servando servari non possunt, re-
spondetur, eos loqui etiam de † societate omnium bonorum, in qua fit re- 23
rum immobilium alienatio, ita videtur loqui Bald. *in dict. l. si patruus. sub numero* 15. *Codic. commun. utr. jud. & in l. mandatum, numero sexto. Codic. mandati. & in addition. ad Bart. in tractat. de duobus fratrib. numero decimo septimo, in fine.*

Corne. *in consilio* 213. *numero* 1. *libr.* 3. ubi ponit verba dicta à Decio *in consil.* 21. *in princip.* Petr. de Ubaldis *dict. tractat. de duobus fratribus. part.* 3. *numero* 5. Menoch. *de præsum. præsum.* 56. *numero* 12.

24 Et horum opinio comprobari videtur, quia videmus, quod † si statutum disponatur, solemnitates aliquas requiri in contractu mulierum, non habet locum in contractu tacito, sed solum in expresso. Ita loquendo de societate tacite contrahenda à muliere, tradit Lamberteng. *in tract. de solem. adhib. in contract. mulier. in ver. consensus. gloss.* 7. *numero* 3. & ejus opinio vera videtur, licet contrarium teneat Menochius *in consilio* 121. *numero* 100. *libr.* 2. loquendo tamen de societate renovanda per solam dimissionem capitalis, de qua materia agam suo loco. Et vi-
25 detur comprobari opinio præfata, quia quod † tacita alienatio rerum minoris possit fieri sine solemnitatibus, quicquid dicat Octau. Simonc. *in dict. tract. de decret. minor. libr.* 3. *tit.* 8. *inspect.* 10. *n.* 72. tenet Bald. *in l. sed & si pecunia.* §. *si jus. ff. de rebus eorum.* ubi dicit, quod si alienatio procedit per negligentiam, & non per aliquod factum, non requiruntur solemnitates, & idem tenet Rom. *in consilio* 199. *numero* 13. & Fabian. de Monte *in tractat. de empt. & vendit. qu.* 5. *principali. tit.*
26 *de solemn. in alien. minor. requis. numer.* 89. Etiam † quod non requirantur solemnitates in alienatione rerum minoris, quæ provenit à legis dispositione, tradit Alciatus testando de communi opinione *in l.* 1. *in princip. numero* 14. *ff. de verborum obligation.* Cephal. *in consilio* 396. *numero* 35. *libr.* 3. Ego sum in opinione, socie-
27 tatem omnium bonorum à pupillo tacite authorante † tutore sine solemnitatib. contrahi non posse, quia in ea requiritur communicatio, & sic alienatio, & est indubitata conclusio, res minoris sine solemnitatibus alienari non posse. Nec me retrahit ab hac opinione, quod in alienatione obvenienti ob negligentiam, & ex dispositione legis, solemnitates non requiruntur, quia in societate contrahenda negligentia operari non potest, sed requiritur actus positivus, nempe, quod quilibet sociorum bona sua conferat, ut infra suo loco dicam: & iste actus positivus etiam fit expresse, & non tacite, licet ex eo postea tacite resultet societas, & si fit expresse, quod in eo procedant ea, quæ de actu tacito dicuntur, affirmari non potest.

28 Et non † potest in societate considerari tacita legis dispositio, ex qua inducatur alienatio sine solemnitatibus, quia hoc lege cautum non reperitur, & erubescimus sine lege loqui, *l. illam. Codic. de collat.* Et ita societatem omnium bonorum à pupillo accedente etiam tutoris auctoritate contrahi non posse, quia in ea intervenit alienatio, quæ fieri non potest sine solemnitatibus, tradit Corn. *in consilio* 308. *sub numero* 1. *vers. his tamen. libr.* 1. Quæro insuper, quid
29 dicendum sit de societate † contrahenda cum pecuniis pupillaribus? Utique regula erit, societatem cum tutoris auctoritate sive expresse, sive tacite contrahi

posse

posse absque Iudicis decreto, ea ratione, quia pecunia est de rebus, quæ servando servari non possunt, ita tutorem, hac ratione attenta, posse distrahere & expendere pecunias pupillares, post infinitos, quos citat, tradit Simoncel. *d. tractat. de decret. minor. libr.* 3. *titul.* 8. *inspection.* 16. *numer* 115. Et † cum ea posse contrahi 30
societatem officii, tradit Castrac. *in tractat. de societat. offic. capit.* 12. Et non solum id fieri potest, sed † bene faciet tutor, si cum pecuniis pupilli contrahet societatem, 31
ut inde lucrum percipiat, quia non debet illas tenere otiosas, sed tenetur ponere ad honestum lucrum, puta, in cambiis, seu in mercatura, si sit in Civitate, ubi cambia & mercatura exerceantur. Borg. *in tractat. de tutor. numer.* 115. Roland. *in consilio* 49. *numero* 35. *libr.* 1. Simoncel. *dict. inspect.* 8. *numero* 117. alias tenetur emere prædia, Borgn. *dict. tractat. numero* 115.

Primo, ista regula † fallit, si pupillaris pecunia sit destinata in emptionem 32
prædiorum. Nam licet secundum magis communem opinionem pecuniæ in emptionem prædiorum destinatæ, si sunt majorum, inter immobilia non computantur, ut per Boer. *dicisione ducentesima nona.* Simoncel. *dict. inspect. decimasexta, numero centesimo decimo septimo.* tamen bene inter immobilia computantur pecuniæ pupillares, favore minoris ætatis. Simoncel. *dict. inspect. decimasexta, numero centesimo vigesimo secundo.* ubi inter alios ad hoc probandum citat Horatium Lutium Calliensem, virum equidem summi ingenii, *in tractat. de Privileg. scholar. privileg.* 27. *vers. quarto amplia.* & certe fuit vir maxima eruditione præditus in utroque jure, & fecit etiam annotationes ad Concilium Tridentinum, & nisi fuisset immatura morte præventus, alia etiam opera edidisset, & præcipue tractatum *de Archiepiscop.* & quædam ejus consilia reperiuntur impressa inter consilia criminalia diversorum compilata à Piletto, ubi etiam adsunt consilia quædam D. Bartholomæi Ghisii avunculi sui Civis Calliensis, qui similiter fuit in utroque jure bene eruditus. Lucas de Callio etiam fuit Doctor excellentissimus, Petrus de Ubaldis *in tractat. de duobus fratribus. part.* 6. *sub numero vigesimoquarto.* & mendax fuit quidam æmulus gloriæ Civitatis præfatæ, quia ausus fuit asserere in ea, Doctorem aliquem non fuisse, qui ejus scripta promulgaverit. Et ut redeam unde digressus sum, ubi cum pecuniæ † pupillares, ut dixi, destinatæ in 33
emptionem prædiorum inter immobilia computantur, sine decreto alienari non possunt, ideo sine decreto super eis societas contrahi non poterit.

Secundo fallit, si † pecunia jam sit erogata in emptionem censuum seu Consti- 34
tutionem Pii V. commentatam à Havarr. in ejus tractat. de usur. Dicti enim census distrahi non possunt, ut pecunia inde redacta convertatur in societatem, quia inter immobilia computantur, *Clem. exivi. de verborum signification.* Roland. *consilio* 54. *libro secundo.* Sed † ista fallentia non procedit, quando census à debi- 35

toribus juxta facultatem eis competentem extinguerentur, talis enim extinctio fieri potest sine decreto, quia decretum non requiritur, quando tenetur quis aliquid de necessitate facere, *l. à Divo Pio. §. final. ubi Alex. & Ias. ff. de re jud.* Simoncel. *dict. inspect.* 8. *numero* 119. *& seq.* Et sic pecunia licet sit redacta ex re immobili, nihilominus inter mobilia computanda est, prout dicitur de alia qualibet pecunia redacta ex aliis rebus, secundum Baldum *in l. ea demum. Codic. de collat.* Tiraquell. *in tractat. de retra. ligna. §. 1. glossa 7. numero* 113. & vide eundem *in dict. tractat. in fine. quæstion.* 13.

36 Tertio † fallit, si pecunia jam sit posita in mercatura, vel penes aliquem emptorem, nam inde amoveri non potest, sine Iudicis decreto, quia inter immobilia computatur, Baldus *in c. cum causa, ad fin. de re jud.* Tiraq. *d. gl. 7. n.* 114.

37 Quarto fallit, si † pecunia sit jam erogata in officiis seu montibus, qui habentur in Romana Curia, seu sit posita in societate officiorum, his etiam casibus inter
38 immobilia computatur, & sine † decreto inde amoveri non potest, Simoncell. *dict. inspect.* 16. *numero* 118. qui *numero* 121. dicit, quod licet disdicta societatis officii à minore fieri possit, maxime si in infirmitate tenetur de ejus morte, ne pecuniæ perdantur, tamen quod societas sine decreto alienari non potest, licet per-
39 maneant in periculo, si minor moreretur. Et dicit non obstare, quod res † alienari potest, si sit supposita periculo sine decreto, ut tradunt Doctores de molendino, quia, ut ipse dicit *in dict. titul.* 8. *inspect.* 12. *numero* 86. male loquuntur Dd. quia etiam si adsit periculum interitus, requiritur decretum, & periculum interitus erit causa sufficiens pro ipso Iudice ad decretum interponendum. Potest etiam dici, quod non obstet decisio Doctorum loquentium de molendino existenti in periculo, quia loquuntur de periculo interitus imminente circa rem ipsam, & in societate periculum consideratur circa personam eveniente morte, quæ à quolibet, & in qualibet ætate est continue expectanda, juxta illud: *Estote parati.* Et cum societas non possit alienari sine Iudicis decreto, videtur etiam dicendum non posse fieri disdictam, & recuperare pecunias, quia cum non possint recuperari alienando, videtur etiam quod non possint recuperari disdicendo, cum idem sequatur effectus.

Quartus erit casus principalis, prosequendo suprapositam materiam, quando pupillus habet tutorem, qui citra societatem ejus bona administrat. Nam quemadmodum dixi *in capite præcedenti* de fratre seu patruo administrante bona fratris pupilli, ita hic incongruum non erit agere de tutore administrante citra societatem, & quia quasi omnia dicta supra de fratre administrante bona communia citra societatem conveniunt huic casui, ideo ea non repetam, sed tantum dicam ea, quæ in particulari circa tutoris personam consideranda ve-
40 niant. Et dico, quod † si tutor aliquid acquirit cum pecunia communi,

erit

erit id commune cum pupillo, quicquid ſit in fratre, qui non ſit tutor, tam ſi acquirat nomine communi, quam etiam ſi acquirat nomine proprio, Bart. *in l. Titium & Mævium. §. altero. ff. de admin. tut. & in l. ſi patruus. & ibi Bald. Codic. comm. divid.* ubi idem tradunt de re empta à tutore cum pecunia pupilli, quod ſit ipſius pupilli.

Si autem † acquiſitio fuerit facta à tutore, non de pecunia pupilli, neq; de pecunia communi, ſed pecunia redacta ex re pupilli, ſeu ex re communi, res acquiſita non erit pupilli, neque communis, quia pecunia redacta ex re communi, ſeu ex re pupilli, eſt ipſius tutoris, & ideo ipſius eſt etiam res empta cum ea, Bartolus *in d. §. altero. & in d. l. ſi patruus. ubi etiam Bald. C. com. utr. judic.* 41

Et eſt † ratio differentiæ inter pecunias redactas, & inter rem acquiſitam, quia pecunia facile conſumitur, ideo voluit lex favore pupilli, quod tutor ſit debitor in genere, propter periculum ſi periret, quod pereat tutori, & non pupillo, ita declarat Bart. *in dict. §. altero.* & Bald. *in d. l. ſi patruus.* Et licet pecunia efficiatur tutoris, & res ſimiliter quęſita cum ea ſit ipſius, tamen † tenetur pupillo ad intereſſe, ut Bart. & Bald. tradunt *in locis præfatis.* 42 43

In dubio † autem an pręſumatur tutor contraxiſſe de propria pecunia, late explicavi ſupra *in capite præcedenti.* & explicavi etiam quando pręſumatur contraxiſſe nomine proprio ſine nomine pupilli. Et nota unum, quod ſi tutor contraxit ſub nomine officii, nempe uti tutor, pręſumitur contraxiſſe & acquiſiviſſe eis, quorum nomine gerebat tutelam, Menochius *in tractat. de præſumptionibus, libro tertio, præſumption. 46. numero nono.* 44

Et contrahendo etiam de † re ſpectante ad pupillum, nomine pupilli contrahere pręſumitur, Menoch. *d. tractat. libr. 3. præſumption. 49. numero quinto.* 45

Sed ſi ſpectare † poſſet etiam ad ipſum tutorem, tum proprio nomine contraxiſſe pręſumeretur, niſi aliter appareret ex lectura ſuorum librorum, Borgn. *in tractat. de tutor. ſub num. 243, & 244.* 46

N. 37. vid: not: cap. 34. n: 5.

CAPUT V.

De eadem materia.

SUMMARIA.

1 *Minor habens curatorem, non poteſt ſine ejus auctoritate ſocietatem contrahere.*
2 *Minor non habens curatorem poteſt ſocietatem contrahere, & quemlibet contractum facere.* n. 3.

4 *Et*

4 *Et multo magis procedit in Iudæo minore.*

5 *Decretum requiritur in societate contrahenda à minore carente curatore.*

6 *Minor descriptus in albo mercatorum poterit societatem contrahere sine decreto.* num. 7. 8. 9. & 10.

7 *Consuetudo circa alienationem rerum minorum stricte intelligenda.*

8 *Procurator constitutus ad vendendum poterit ea omnia facere, quæ de consuetudine in contractu venditionis requiruntur.*

10 *Res eadem diverso jure censeri non debet.*

11 *Consequens præsupponit necessarium antecedens.*

12 *Minor non potest res mobiles, quæ servari possunt, alienare sine decreto, &* num. 13.

13 *Dispositio legis in uno ex æquiparatis procedit etiam in alio.*

14 *Potest illas alienare, quæ non possunt servari.*

15 *Minor, qui veniam ætatis impetravit, non potest alienare immobilia sine decreto, & mobilia quæ servari possunt. &* n. 17.

16 *Minor an posit alienare sine decreto, stante Statuto, quod ætas decem & octo annorum intelligatur ætas perfecta & legitima, & recensentur tenentes negativam.*

18 *Affirmativam tenet auctor, & citati ab eo.*

19 *Statuto disponi potest, quæ ætas dicatur legitima & perfecta.*

20 *Argumentum à venia ad legitimam ætatem non procedit. &* numero 21.

22 *Castrensis saluatur.*

23 *Argumentum à juramento ad dictum Statutum valet.*

24 *Iuramentum firmat contractum minoris factum sine decreto.*

25 *Iuramentum firmat etiam societatem à minore jam celebratam.*

26 *Iuramentum an firmet contractum Iudæi minoris.*

27 *Iudæus obligatur juramento.*

28 *Restitutio in integrum conceditur minori adversus societatem.*

29 *Limitatur, si societas dolo contracta fuit.*

30 *Declaratur non procedere quoad societatem rescindendam, sed ut ad æqualitatem reducatur.*

31 *Declaratur non procedere, ubi pro annullanda societate daretur remedium ordinarium. &* n. 32.

33 *Restitutio in integrum non datur, si in societate damnum proveniat ex accidenti.*

34 *Minor non restituitur ob damnum obventum casu fortuito.*

35 *Minor non restituitur adversus judicium sortis.*

36 *Minor non restituitur adversus contractum, ex quo potest dubitari, an obventurum damnum sive lucrum.* & numero 37. cum pluribus sequentibus.

38 *Emptio minori pretio fieri potest, si venditor non vult teneri de cautione, & ad pretii restitutionem.*

40 *Resti-*

SEquendo suprapositum ordinem, quia vidimus de pupillo, modo videndum est de minore viginti quinque annis, & majore quatuordecim, an societatem & quando contrahere possit?

Primo agemus de minore habente curatorem; secundo agemus de minore curatorem non habente. Si minor † habebit curatorem, de eo dicendum est, ut supra dictum fuit *in capite præcedenti* de pupillo habente tutorem, nempe, non posse obligari, neque tacite, neque expresse, sine auctoritate curatoris, *l. si curatorem habens. Codic. de in integrum restit. minor.* & ideo neque posse expresse, neque tacite sine curatoris auctoritate societatem contrahere, Iason *in l. prima, sub numero 6. Codic. qui testam. facere poss.* Cephal. *consilio* 146. *numero trigesimo secundo, libro* 1. Ioseph Ludo. *conclusione quinquagesima tertia, vers. & istæ societates. numero sexto.* Me- 1

to. Menoch. *in tractat. de præsumptionib. libro tertio, præsumptione quinquagesima sexta, numero nono.*

2 Secundo † agendo de minore carente curatore, de eo dicendum est, & expresse & tacite posse societatem contrahere, Rom. *in consilio* 453. *parum ante finem.* Alex. *in consilio* 45. *sub numero quarto libri primi.* Corn. *in consilio* 24. *columm. final. vers. tamen societas. libr.* 1. dicit tamen, quod operæ minorum minus sunt æstimandæ, & *in consil.* 27. *numero decimo quarto, libr.* 2. Menoch. *in consil.* 656. *numer.* 8. *libr.*
3 7. Et verum esse & procedere † in quolibet contractu, tradunt communiter Doctores *in dict. l. si curatorem habens. Codic. de in integrum restitution.* Gomes. *libr.* 2.
4 *resol. jur. capit.* 14. *sub numero* 1. Et hoc procedere † multo magis in Iudæo minore, quia cum eis sit servanda lex Mosaica, tradit Riminaldus junior *in consilio* 399. *numero* 12. *libr.* 4.

5 Intellige tamen, quod † ubi minor iste carens curatore vellet societatem contrahere super rebus requirentibus decretum, quod id sine decreto facere non poterit, ut dixi supra *capite præcedenti*, loquendo de pupillo. Ita, quod etiam in alienatione, quæ fit à minore carente curatore, requiratur Iudicis decretum, tenet Roland. *in consilio* 54. *numero* 34. *& seq. libr.* 2. Et hanc esse communem & veriorem opinionem, respondendo ad contraria, tradit Simoncell. *d. tract. de decret. minor. lib.* 3. *tit.* 8. *inspect.* 2. *nu.* 26. *cum plurib. seqq.*

6 Quod si minor † fuit in numero seu albo mercatorum descriptus, utrum ex causa mercaturæ poterit obligare immobilia sine decreto? Stracha *in tractat. de mercat. parte* 3. *numero* 29. *& numero* 30. tenet affirmativam opinionem, quia hodie mercatores ut plurimum instrumentis negociantur, in quibus de more hypothecam & omnium bonorum obligationem apponunt, ideo secundum mercaturæ consuetudinem in albo descripto minores censeri debent. Negativam opinionem tenet Simoncell. *in dict. tractat. de decret. minor libro secundo, titul.* 6. *inspect.* 4. *numero* 46. Nam dicit ipse, licet consuetudo mercatorum sit, ut hypothecam omniumque bonorum obligationem adjiciant, poterit tamen id verum esse in mercatore, qui sit major, secus in mercatore minore, & ad obtinendum ex isto capite consuetudinis, necessarium esset, quod præcise probent consuetudinem extare, ut mercatores etiam minores essent soliti eorum bona stabilia obligare,
7 cum † consuetudo circa rerum minorum alienationem sit strictissime intelligenda. Dec. *in consilio* 142. *numero quinto.* Ego credo, Strachæ opinionem sustineri posse, præsupposito tamen, Consules, qui minorem in albo mercatorum descripserunt, facultatem & auctoritatem habuisse cum eo dispensandi, quod possit obligare immobilia sine decreto, & præsupposito extare consuetudinem, ut hujusmodi obligationes & hypothecæ apponantur in instrumentis mercatorum. Secundum enim istud ultimum præsuppositum dico, minorem

rem censeri debere descriptum, quia videmus, si † procurator constituatur 8
ad vendendum, poterit ea omnia facere, quæ de consuetudine in contractu emptionis & venditionis intervenire solent, ut post alios quos citat tradit Gabriel. *in suis comm. conclus. titul. de consuetudin. conclus.* 1. *numero* 22. *cum sequenti usque ad* 24.

Neque obstat Simoncelli consideratio, consuetudinem esse intelligendam in mercatore majori, & non in mercatore minori, quia consuetudo non respicit personas, ut ipse præsupponit, sed mercaturam & contractus, quia ita exercetur mercatura, & ita fuit contractus cum obligatione & hypotheca, ideo minor habilitatus, ut mercaturam exercere possit, censeri debet habilitatus, ut eam exercere valeat, prout de consuetudine fieri solet. Ita enim evenit in mandato ad vendendum, solum enim ex eo procurarori † datur aucto- 9
ritas & facultas vendendi, & inde sequitur, ut possit ea apponere, quę sunt de consuetudine, non quia consuetudo respiciat personam, sed quia respiciat contractum ab ipso celebratum. Et quod respiciat mercaturam, & sic causam, & non personam, tradit Roland. *consilio nonagesimo secundo, numero undecimo, libro tertio.*

Insuper considerari potest contra Simoncellum in albo mercatorum describi eos omnes, qui habent auctoritatem mercaturam exercendi, prout de consuetudine fieri potest, & alii mercatores diversę speciei in eo descripti non reperiuntur, ideo debere dici, quod ex descriptione sint effecti ejusdem speciei, & quod diversa species inducta censeri non debeat, ne † eadem res diverso jure censea- 10
tur, *l. eum qui ædes. ff. de usucap.* & ne dicatur recessum à solito, *l. si quis donaturus. & ibi glossa ff. de usufruct.* Etiam ista opinio Stracchę contra Simoncellum adjuvatur ex vulgata regula, qui † vult consequens, vult etiam necessarium antece- 11
dens, ut dicitur de servo proprio tutore relicto, præsumi ei datam libertatem, quia alias turor esse non posset, *§.* 1. *Institut. qui testamen. tutor. dari poss.* Qui enim nolunt, minorem posse contrahere mercaturam, si mercatura requirit de consuetudine, quod bona obligentur, censendum est, quod voluerint etiam minorem posse obligare, prout ad mercaturam contrahendam requiritur, & ista regula procedit etiam in odiosis. Everard. *in loco à concessione consequentis, post princip.*

Quid dicendum est de † mobilibus, quę servando servari possunt, utrum 12
poterit ea alienare minor carens curatore sine decreto? Negative respondendum esse non posse, dicit Simoncell. *dict. tractat. libr.* 3. *titul.* 8. *inspect. secunda. numer. vigesimo primo.* Et probari affirmat hac ratione, quam dicit validissimam, si duo casus sunt parificati per legem † antiquam, & lex nova aliquid di- 13
sponit in uno, censetur etiam disponere in alio, etiam in materia correctoria, glossa *in l. si quis servo. Codic. de furtis, & in l. quod vero contra. ff. de legibus.* Ideo cum in

alienatione rerum immobilium sint parificati minores habentes, & non habentes curatorem, lex nova, nempe *l. lex quæ tutores. Codic. de administr. tutor.* quæ de novo disponit, minores curatores habentes non posse sine decreto alienare immobilia, & mobilia, quæ servando servari possunt, etiam habebit locum in alio casu, quippe in minore non habente curatorem.

14 Ita dicit Simoncell. & subjungit quod minor † curatore carens possit res mobiles, quæ servando servari non possunt, alienare sine decreto, *d. l. lex quæ tutores. & l. ultim. §. ultim. ff. de administrat. tut. & l. final. Codic. quando decr. opus non sit.* & hoc nullam habet difficultatem, Alex. *consil.* 49. *num.* 4. *libr.* 1.

15 Quid dicendum † de minore, qui carens curatore veniam ætatis impetravit? Et de isto etiam dicendum est, quod non possit bona immobilia & mobilia, quæ servando servari possunt, sine decreto alienare, *l.* 1. *& l. eos. Codic. de his qui ven. ætat. impetrav.* Gomes. *resolut. variar. lib.* 2. *c.* 14. *num.* 12. Simoncel. *d. tit.* 8. *inspect.* 3. *n.* 23.

16 Sed † utrum stante statuto, (prout est Florentiæ) quod ætas decem & octo annorum intelligatur ætas perfecta & legitima, poterit minor existens in ætate præfata bona alienare sine decreto, adsunt contrariæ opiniones. Nam quod alienatio sine decreto fieri non possit, tenet Castr. *in consilio* 106. *sub numero* 2. *libr.* 2. Socinus *in consilio* 130. *numero* 3. *libr.* 1. Roland. *consilio* 7. *numero* 17. *libr.* 3. Simoncell. *dict. libr.* 3. *inspect.* 3. *titul.* 8. *numero* 26. qui hanc dicit receptiorem & veriorem. Dicunt, quod hujusmodi statutum potest verificari tribus modis. Primo in contractibus & obligationibus, in quibus non continetur alienatio. Secundo, in contractibus, in quibus continetur alienatio mobilium & aliarum rerum, quæ possunt alienari sine decreto. Tertio, in contractibus super alienationibus immobilium. Et dicunt, quod debet intelligi de primis duobus, ad hoc, ut jus commune lædatur minus, quam sit possibile, ad not. per Bart. *in l. omnes populi. in quæstione sexta. ff. de justic. & jure.* & per Doctores *in l. si servi vestri. Codic. de noxal.*

17 Et dicunt, quemadmodum † venia ætatis concessa non potest alienare immobilia sine decreto, *l.* 1. *& l. eos. C. de his qui ven. ætat. impetrav.* ita Statutum debet interpretari, quod sine decreto ab eo alienatio non sit permissa.

18 Contrariam opinionem, posse † alienationem immobilium fieri sine decreto, tenet Castrens. sibi contrarius *in l. omnes. numero nono, Cod. de his qui ven. ætat. impetr.* Corn. *in consilio* 108. *libro tertio.* Cardinal. Alba. *in lucubrat. ad Bartol. in l. magis puto. §. si pupillus. ff. de rebus eorum.* & ab hac opinione non esse recedendum puto, propter illa verba Statuti, quod ætas octo & decem annorum sit ætas legitima & perfecta. Nam si de jure communi ætas perfecta & legitima dicitur in vigesimo quinto

mo quinto anno, *l. final. Codic. de his qui ven. ætat. impetr.* & in ea ætate poteſt alienatio fieri ſine decreto.

Et † ſi à Statuto etiam poteſt determinari, quod ætas legitima & perfecta ſit 19
in 18. anno, ut probat Corn. *dict. conſilio* 108. *ſub numero ſexto, libro* 3. Tiraquell. *de nobilit. cap.* 20. *numero* 42. ſequitur neceſſario, quod iſte etiam, qui eſt in ætate legitima & perfecta, ex diſpoſitione Statuti poterit alienare ſine decreto. Et argumentum, quod Statutum tribus modis intelligi poſſit, & duobus modis debeat intelligi, ut minus deroget juri communi, quam ſit poſſibile, tollitur & removetur, conſiderando, Statutum non diſponere, quod minor poſſit alienare, ſed diſponere circa ætatem, conſtituendo, quænam ſit legitima & perfecta ætas. Et in hac ejus determinatio non tribus, ſed uno tantum modo intelligi debet.

Non obſtant dicta de venia ætatis: quia † ab ea ad præſens Statutum argu- 20
mentari non licet. Nam in ejus conceſſione ſolum conceditur venia, & non diſponitur, quod ætas ſit perfecta & legitima tunc, quando conceditur; ſecus eſt in Statuti diſpoſitione, quia in ea diffinitur & determinatur, quænam ſit ætas legitima & perfecta, ita conſiderat Corn. *dicto conſilio centeſimo octavo, numero octavo.* Et dicta de † venia non obſtant, quia quoties requiritur perfecta & 21
legitima ætas, non ſufficit impetrare veniam ætatis, ſed ea requiritur, quæ à lege legitima & perfecta declaratur, ut eſt textus expreſſus *in dict. l. final. Codic. de his qui ven. ætat. impetr.* & diſpoſitum in jure non habemus, quod legitima & perfecta ætas à Statuto declarata pro tali haberi non debeat, ubi ea opus eſt, ſed bene habemus in jure determinatum, in qualibet Civitate Statuta eſſe obſervanda, quia faciunt jus, *leg. omnes populi. ff. de juſtitia & jure.*

Et dum † Caſtr. *in dict. leg. omnes.* dicit eſſe magis favorabile ſtatutum, quam 22
reſcriptum, non eſt adeo falſum, quam quod falſiſſimum. (ut aſſerit Simoncell. *in d. tit.* 8. *inſpect.* 3. *ſub num.* 26. ubi etiam miratur, quod Caſtr. ita locutus fuerit.) Nam poteſt magis favorabile dici ſtatutum, quia procedit à mera voluntate ſtatuentium, & venia conceditur ad partis inſtantiam, & favorabilior eſt conceſſio, quæ fit motu proprio, quam illa, quę fit ad inſtantiam partis, *c. quamvis. & c. ſi pluribus, de præbend. in* 6. & ita ſtatutum eſſe magis favorabile conſiderat Corneus *d. conſ.* 108. *num.* 9. Confirmatur dicta opinio, quia cum adhibito † 23
juramento teneat alienatio à minore facta, ſine decreto, ea ratione, quia juramentum facit eum majorem; ita & valere debet ſtante prędicta ſtatuti diſpoſitione. Ita argumentatur Caſtr. *in d. l. omnes, ſub num.* 9. Quod autem † contra- 24
ctus à minore factus ſine decreto, & ſine ſolemnitatibus à ſtatuto requiſitis, valeat, ſi juravit, eſt magis communis opinio. Gabr. *tit. de minor. concl.* 5. *n.* 20.

H 3 Gabr.

Gabr. *in conſ.* 127.*n.* 8. *lib.* 1. Et eam late diſputando defendit & comprobat Rim. jun. *Inſtit. quib. alien. licet, vel non. in princip. num.* 199. *cum pluribus ſeq. uſque ad num.* 228. & hanc eſſe magis communem & veriſſimam dicit Seraph. *in tract. de privil. juram. privil.* 61. *in princip.* & loquendo de ſocietate tradit Corn. *in conſ.* 187. *ſub*
25 *n.* 7. *lib.* 3. Poſſe † etiam ſocietatem jam contractam à minore validari, & etiam à pupillo pubertati proximo, & juramentum confirmare contractum jam celebratum, tenent gloſſa *in cap.* 1. §. *item ſacramenta, de pace juram. firman.* & gloſſa *in Auth. ſacramenta puberum*, C. *ſi adverſ. vendit.* Lamberteng. *in tract. de ſolemn. requiſit. in contract. mulier. in fine, num.* 76. ſed intellige, quod confirmet contractum jam celebratum, ſi fuerit poſt contractum in continenti appoſitum. Gabr. *d. tit de minor. concluſ.* 5. *num.* 25. Seraph. *d. privil.* 61. *num.* 8. & ex hoc redditur dubia Cornei opinio, qui loquitur in juramento adhibendo longe poſt contra-
26 ctum celebratum. Sed quæro, utrum † iſta dicta de juramento procedant in juramento Iudæi, pro veraque parte tam affirmativa quam negativa multos citat more ſuo Tiraq. *in tract. de jure primogen. q.* 66. *num.* 27. *& ſeq.* Gabr. *tit de donat. concluſ.* 3. *num.* 25. *&* 26. Maranth. *in pract. in* 3. *parte princip. ſub num.* 55. putat Doctorum diſſidentium opiniones concordari poſſe hac diſtinctione. Aut Iudæus contrahit cum alio Iudæo, aut contrahit cum Chriſtiano. Si cum alio Iudæo, procedit opinio tenentium ipſum non obligari, ſi cum Chriſtiano, procedit alia opinio Dd. tenentium ipſum obligari, ſed iſta ejus diſtinctio mihi non placet, quia in juramento attenditur perſona jurantis, & non perſona illius; cui juratur; & ejus vinculum cauſatur à voluntate jurantis, & non à voluntate ejus, cui juratur. Et non placet etiam, quia eſt contra communem opinionem, nempe contra opi-
27 nionem Doctorum affirmantium ſimpliciter, & ſine diſtinctione, Iudæum † juramento obligari, hanc enim eſſe communem, dicit Io. Maria. Riminal. *in l. non erit, col. penul. verſ. in ea gloſſa, in fine. ff. de jurejur.* & poſt eum Lamberteng. *d. tract. de ſolem. mul. in fine, ſub num.* 59. *& num.* 60. dicit eam eſſe veriorem, & eam eſſe veriſſimam & magis communem dicit Seraph. *d. tract. de privileg. juram. privileg.* 123. *ſub num.* 6. Dicet fortaſſe aliquis, in vanum quæri, dum agimus de ſocietate, an Iudæus obligetur juramento, quia cum eis ſocietatem inire non licet? Dico, de hoc in vanum non tractari, quia ſocietas inter ipſos contrahi poteſt, & an Chriſtiani etiam cum ipſis eam contrahere poſſint, videbimus infra, *cap.* 8. Pro
28 complemento hujus materiæ, quia † minores frequenter contra contractus ab ipſis geſtos petunt reſtitutionem in integrum, ideo & de ea modo aliqua ſcribenda ſunt. Multa dici poſſunt, ſed conſulto omitto, quia plena manu doctiſſime & diligentiſſime de ea tractatum fuit ab eruditiſſimo & excellentiſſimo Sfortia Oddo præceptore meo; ſolum aliqua magis neceſſaria ad ſocietatem apponam. Equidem minor reſtituitur etiam adverſus ſocietatem à ſe contractam. *l. ait. præ-*

prætor, *in princip. ff. de minor.* in illis verbis: *Proinde ſi emit aliquid. ſi vendidit, ſi ſocie-
tatem coiit, ſi mutuam pecuniam accepit, & captus eſt, ei ſuccurritur.* Gomeſ. *var. reſo-
lut. lib.2. cap.14. ſub num.1.* Corn. *in conſ.308. ſub num.3. verſ. & qui poterant, lib.1.*
Oddo *in d. tract. de reſtit. in integr. q.56. art.4. num.26. & art.6. nu.50.* ubi loquitur
de ſocietate officii. Duobus modis opinio iſta limitatur ſecundum Odd. *in d.quæſt.*
56. Primo † limitatur, ſi ſocietas dolo contracta fuit, quia tunc ipſo jure non 29
tenet, & ideo reſtitutione non eſt opus. *l. in cauſæ la 2. ff. de minor.* Et hoc eſt ve-
rum, etiam ſi pro parte minoris fuit juratum, ut per Bald. *in conſ.213. lib.1.* Secun-
do † limitatur ſeu declaratur ut non procedat quoad ſocietatem reſcindendam, 30
quia remedio ordinario, & de ſui natura ſemper ab ea recedere licet, *§. manet au-
tem. Inſt. de ſociet.* ſed intelligitur concluſio quo ad pacta ſocietatis à minore per-
peram appoſita, quorum vigore ipſe in lucris dividendis, vel in damnis reparan-
dis lęſus fuit: poterit enim reſtitui non ad hoc ut ſocietas contracta non ſit,
ſed ut bona fide ſingula dividantur, & ad æquitatem rationabilemque participa-
tionem tam lucri quam damni pacta rediguntur. Sed advertendum † eſt ad hanc 31
ſecundam limitationem, quod ſi pacta erant talia, ut omnino deſtruant ſocieta-
tem, de quibus locutus fui ſupra. *cap.2. num.25.* & dicam infra *cap.8.* reſtitutione
uti opus non erit, quia jure ordinario annullantur pacta & ſocietas, & ideo ceſſat
remedium reſtitutionis extraordinarium. *l. in cauſæ, la 2. ff. de minor.* Tunc igitur
reſtitutione opus erit, quando † pacta & ſocietas ſuſtinentur, & ceſſat remedium 32
ordinarium. Nam ſocietas etiam inter majores, ſi ęqualiter non ſit contracta,
non valet. *l. ſi non fuerint. ff. pro ſoc.* & ut ad æqualitatem reducatur, non eſt opus
reſtitutione. Et † ſi ſocietas fuit rite contracta eo modo, quo quilibet majori 33
diligentia contrahi potuiſſet, & ex accidenti damnum eveniat, reſtitutio denega-
tur. Dec. *in conſ.441. ſub num.13. verſ. nec iſto caſu. loc.2.* quia non reſtituitur
† minor ob damnum fortuito caſu obventum. *l. verum. §. ſecundum. ff. de minor.* 34
Odd. *d. tract. art.5. q.4.* ubi *num.23.* teſtatur de vera & communi opinione. Et
† videmus, quod nec etiam reſtituitur, ſi aliquid ei obveniat judicio ſortis. Bald. 35
in l. & ſi ſine ff. de minor. Gomeſ. *leg.2. reſol. jur. cap.14.* Odd. *q.66. art.4. ſub num.
25. verſ. limitatur ſecundo.* Neque † etiam reſtituitur adverſus contractum, ex quo 36
poteſt veriſimiliter dubitari an lucrum ſeu damnum ſit allaturum, ut per Odd. *d.
tract. q.4. art.6. nu.40.* ubi ita diſtinguit & ſubtiliter & docte quidem more ſuo.
Quandoque minores in ſuis conventionibus exponunt ſe lucro & damno, & ita
eſt veveriſimile unum, ſicut aliud, quandoque exponunt ſe periculo tantum,
quod tantum poteſt, & non poteſt evenire.

Primo caſu dat exemplum † in aditione hereditatis, in qua poteſt eſſe, quod 37
lateat, vel quod non lateat æs alienũ, & dicit hoc caſu non debere reſtitui, ſi dam-
num accipiat, quia poterat etiam lucrum accipere, & quilibet etiam major ita de-
cipi

cipi potuisset, quod minor non restituatur isto primo casu, quando contrahendo se pariformiter exponit lucro, & damno. Est communis opinio, ut Odd. *ibid.* dicit, sed exemplum de aditione hereditatis mihi non placet, quia cognito quod sit damnosa, licet hoc non appareret, datur ei restitutio. Odd. *d. tract. q.* 36. *art.*
38 6. *num.* 50. *& seq.* Aliud † exemplum ponit Natt. *in cons.* 181. *in fin. lib.* 1. de emente rem pretio deteriori, eo quia venditor non vult teneri de evictione, neque etiam ad restitutionem pretii, & dicit, licet ęquitas suadeat, quod venditor teneatur restituere pretium, quando non vult teneri de evictione, tamen ęquitas cessat, quando venditio fuit facta deteriori pretio, & ita emendo deteriori pretio potest se submittere periculo, & est licitum ita contrahere propter dubium eventum, an damnum seu lucrum sit contractus allaturus, & hanc emptionem licitam esse comprobat, ex hac conclusione, quod ubi aliquid habet se ad lucrum & damnum, si damnum causaliter potest contingere, non dicitur quis adeo lęsus, quod in tali casu minori datur restitutio. Retuli hoc exemplum, quia quotidie evenire potest in practica & modo habeo prę manibus, &
39 multum etiam confert ad societatis materiam. Aliud † exemplum de compromisso ponit Bertrand. *cons.* 191. *n.* 6. *& seq. lib.* 4. Et exemplum de locatione, crescentibus postea fructibus forte fortuna, ponit Rebuff. *de rest. in integr. art.* 1. *gloss.* 2. *n.* 8. Et exemplum de transactione facta super fidei commisso reciproco
40 habetur *in l. de fidei commisso. & ibi Dd.* C. *de transact.* Et exemplum † dari potest in nostro contractu societatis, quia in ea ignoratur, an damnum seu lucrum sit eventurum, & licet eum non ponat Odd. *in d. q.* 4. *art.* 6. *num.* 40. tamen ponit eum, ut supra dixi, *num.*28. *q.* 56. *art.* 4. *num.* 26. *& art.* 6. *num.*50. ubi loquitur de contractu societatis officii, & ita distinguit. Aut eques minor contrahit societatem super ejus officio, & lęditur dissipando pecuniam acceptam, & restituitur. Aut ipse minor accommodat officium suum ad utilitatem alterius, sive majoris, sive minoris, qui non solvit fructus, vel suo tempore facta disdicta non reddit sortem & restituitur, sed tenetur cedere actionem ei, qui pecunias posuit in societatem ad hoc ut possit agere contra eum, cujus favore societas contracta fuit tam pro fructibus, quam pro sorte. *l. patri.* §. *si pecuniam. ff. de minor.* Aut contrahitur societas favore minoris, sed super officio majoris, & ipse minor recipit pecunias, & eas dissipat. & non efficitur locupletior, & tam contra equitem, quam contra eum qui pecunias dedit restituitur, sicut accidit in mu-
41 tuo. *l. patri.* §. *si pecuniam. ff. de minor.* Aut † societas contrahitur à minore, quia ipse pecuniam ponit super officio majoris, & perditur pecunia, quia moritur ille, sub cujus vitę periculo posita fuerat, & disdicta facta non fuit per quindecim dies ante mortem, prout fieri debuerat, & non restituitur, quia non ex negligentia sua sola, sed ex accidenti, eveniente ejus morte, lęsus fuit, adeo quod tempore mor-

mortis non competebat ipsi restitutio, quia non adhuc erat completa læsio, unde ad heredem illam transmittere non potuit, & consequenter ex persona minoris defuncti restitui non poterit. *l. interdum. ff. de minor.* & non obstat *l. Pannonius. & trad. ibi per gloss. & Dd. ff. de acquir. hered.* quia secundum communem opinionem restitutio ibi competit ex clausula generali, & ex capite justi impedimenti, non autem ex edicto minorum. Neq; quod modo concedi debeat ex clausula generali dici potest propter casum mortis, quia hoc est contra terminos legum in hac materia, cum non restituatur minor ex casu fortuito. *d. l. veram. §. si locupleti. ff. de minor.* Præterea non est æquum, quod restituatur ex casu fortuito, quia in hoc consistit hujus contractus fundamentum, quo sublato illicitus redderetur, & usurarius. Secundo casu † juxta distinctionem supra positam, quando minor 42
exponit se periculo, quod potest & non potest evenire, non tamen sperat consequi posse lucrum aliquod, ut si locat domum potentiori se: nam potest esse, quod potentior ille non solvat pensionem conventam debito tempore, & hoc casu, quia lucrum aliquod sperare non potest, sed tantum damnum timere, non potest dici, nisi male rem suam gessisse, ita quod prudens paterfamilias non ita gessisset, & ideo quod ei erit concedenda in integrum restitutio. Abb. *in cap. pervenit. in fin. extra de arbitr.* Roch. *de Curt. in cap. fin. de consuet. colum.* 113. Cravett. *cons.* 192. *num.* 4. *lib.* 1. & faciunt tradita ab eodem Odd. *quæst.* 4. *art.* 5. *num.* 38. ubi loquitur de obligatione facta à minore sub conditione, quæ, licet sit dubium, an evenire debeat, & sic an minor lædatur; tamen restitui debet, solum propter dubium, quod conditio evenire potest, qua obventa sequeretur damnum. Fulgos. *in l. nam & postea. §. si minor. num.* 4. *ff. de jurejur.* Ad prædicta etiam, quia agimus de eo, qui veniam ætatis impetravit, & de descripto in albo mercatorum, & de statuto Florentino, & de juramento, quæro, an in his casibus cesset in integrum restitutio? In primo casu impetrata † venia, si mi- 43
nor contrahit super rebus, super quibus contrahere potest sine decreto, denegatur ei restitutio in integrum, ne is, qui cum eo contrahit, imperiali auctoritate circumscriptus videatur. *l.* 1. *& ibi Bart. & Bald. & cæteri. C. de his qui ven. ætat. impetr.* Gomes. *loc.* 2. *resolut. jur. cap.* 14. *num.* 11. Odd. *quæst.* 23. *art.* 9. *nu.* 27. sed si contrahit super rebus, in quibus requiritur decretum, si contrahit sine eo, quia alienatio est nulla, opus non est restitutione in integrum. *l. in causæ. la* 2. *ff. de minor.* si vero contrahit cum decreto, ei restitutio in integrum est concedenda, Gomes. *dict. cap.* 14. *num.* 12. & est communis opinio Odd. *d. q.* 23. *num.* 4. In secundo casu † de descripto in albo mercatorum, dico ei restitutionem non esse 44
concedendam, ita stante industria minoris publice in actis redacta, quod ei non sit concedenda restitutio in integrum, ut si sit descriptus in matricula alicujus artis, tenent Petr. Cin. & Bar. *in l.* 1. *C. qui & adversus quos.* Rom. *in l. si vero. §. de*

viro. num. 3. ff. ſolut. matrim. Aret. *in l. minoribus. in fin. C. de reſt. in integr.* Angel. *in l. civitas. ff. ſi cert. pet.* & eſt magis communis opinio, Vivius *in ſuis commun. opinion. in verſ. doctor. verſ. 1. in fin.* Odd. *d. tract. quæſt. 23. art. 4. ſub. num. 12.* Et loquendo in ſpecie de minore deſcripto in matricula mercatorum, quod ſi decipiatur in his, quæ pertinent ad mercaturam, reſtitutionem in integrum ei non concedi tradit idem Odd. *d. q. 23. art. 6. num. 21.* poſt Strach. *in tract. de mercat. part. 3. num. 26.* Limitatur iſta concluſio, ſi minor ſemel vel bis tantum exercuerit mercaturam, Odd. *d. loco num. 22.* & pro hac limitatione probanda citat Bero.
45 *quæſt. 115.* Sed ego credo, hanc † limitationem non eſſe veram, quia concluſio, quod minor deſcriptus in albo mercatorum non reſtituatur, in eo fundata eſt, quia iſte pro idoneo publice approbatus eſt, & talis præſumitur præſumptione juris, & de jure, ut declarat idem Odd. *d. q. 23. art. 4. n. 13.* ubi etiam ponit quaſdam declarationes, & cum in hoc ſit fundata parum refert an ſemel, bis vel pluries contraxerit, Neque obſtant tradita à Bero. *d. quæſt. 115.* quia ip-
46 ſe † loquitur de ſtatuto Bononiæ, in quo diſponitur, quod mercatores etiam minores 25. annis poſſint ſe obligare uti majores, & dicit, quod ille, qui uti vult d. ſtatuti diſpoſitione, tenetur probare, minorem illum qui contraxit, fuiſſe mercatorem tempore contractus, & dicit ad probandum eum fuiſſe mercatorem non ſufficere probare, ipſum ſemel vel bis exercuiſſe mercaturam, ſed debere probari pluries mercaturam exercuiſſe, & hoc non facit ad propoſitum, de quo agimus, quia minorem eſſe mercatorem in caſu noſtro probatur ex eo, quia deſcriptus eſt in albo mercatorum. Et nota ad dicta ibi per Bero. quod diſpoſitio dicti ſtatuti non habet locum, ſi minor contraxit extra territorium Bononienſe, etiamſi Bononiæ vigore dicti contractus conveniretur, ſed ſervanda eſſet diſpoſitio juris communis. In tertio caſu, de ſtatuto Floren-
47 tino † ſeu alio ſimili ſtatuto diſponente, quod ætas decem & octo annorum habeatur pro ætate legitima & perfecta, an reſtitutio ſit concedenda, & quod ſit prohibita concludendum videtur, ita de ſtatuto abbreviante ætatem, videlicet quod ætas minor, quæ de jure communi eſt 25. annorum, ſit 20. annorum, quod dicatur denegata reſtitutio in integrum, tenet Bald. *in l. ſi captivi. num. 4.* ubi magiſtraliter diſtinguit. *C. de Epiſc. & cler.* Bald. Novell. *in tract. de Dote. part. 6. privileg. 63. in fin.* Ruin. *in conſ. 126. ſub num. 4. & ſeq. lib. 5.* Et ita eſſe concludendum ſine ſcrupulo dicit Odd. *d. tract. quæſt. 15. art. 9. num. 78.* In
48 quarto & ultimo caſu † de juramento, an impediat reſtitutionem in integrum, de eo late ponit Odd. *d. tract. 1. q. 24.* Videbimus modo ſolummodo de duobus caſibus, nempe quando minor adhibet juramentum in contractu ſocietatis, ut communiter fieri ſolet, & quando adhibito juramento aſſerit ſe eſſe majorem.
49 Primo † caſu ob juramentum ſimpliciter appoſitum in contractu ſocietatis non impe-

impeditur restitutio in integrum, ita loquendo de omnibus contractibus tenet Odd. *d. q.* 24. *n.* 13. post Barb. *in consf.* 53. *col.* 1. *&* 2. *lib.* 2. Soc. jun. *consf.* 3. *n.* 32. *lib.* 2. *& consf.* 8. *n.* 5. *lib.* 4. Cur. jun. *consf.* 119. *n.* 8. *& seq.* Secundo casu,
quando minor † se majorem esse asserit cum juramento, habemus textum expres- 50
sum *in l. si alterius*, C. *si minor se majo. dixe.* in qua secundum communem intellectum ita distinguitur. Aut præstitit minor corporaliter hoc juramentum, & amplius non auditur, etiam si clare probare vellet se esse minorem. Aut non corporaliter, sed verbotenus præstitit. Et tunc aut vult probare testibus se esse majorem, & pariter non auditur, & hanc distinctionem ponit Odd. *in d. q.* 24. *art.* 2. *n.* 6. *& seq.* Seraph. *in tr. de priv. jur. privil.* 63. *sub n.* 3. *& priv.* 96. Declara-
tur, quod si minor † offerat probare evidenter minorem ætatem, debet audiri in 51
petitione restitutionis in integrum saltem per viam denunciationis Euangelicæ, ita dicit Odd. *d. q.* 24. *art.* 5. *n.* 39. & subjungit, quod si Iudex esset, cognita veritate ætatis minoris, & erroneo ejus juramento sine dolo interposito, omnino admitteret minorem ad restitutionem petendam, non obstante rigore *d. l. si alterius.*
sed judicio meo ista opinio † sic simpliciter affirmata dubia redditur per ea, quæ 52
tradit Meno. *in tr. de præs. lib.* 1. *q.* 79. ubi agit, an adversus præsumptionem juris, & de jure admittatur denunciatio euangelica, & inter alia dicit peccato cessante denunciationem non concedi, & in eo, qui utitur legis dispositione, à jure canonum non improbata, cessat peccatum, merito videtur dicendum cessare debere denunciationem euangelicam, & vide Dd. *in c. venit. cum plurib. seq. de re jud.*
Declaratur secundo, quod licet denegetur † minori restitutio ex capite minoris 53
ætatis, tamen non ei denegatur ea, quæ ex alia causa etiam majori concederetur.
Seraph. *d. tract. de priv. jur. d. priv.* 96. *n.* 11. Declaratur tertio, quod minor † non 54
restituitur, si dolose juravit se esse majorem; secus vero, si juravit absq; dolo, credens se talẽ esse. Seraph. *d. tr. priv.* 96. *n.* 12. & hoc procedit, etiam si minor dolo adversarii inductus corporaliter juravit. Odd. *d. q.* 24. *n.* 43. ea evidenti ratione, quia unius juramentũ dolum alterius purgare non debet. Qui enim jurat, semper dolũ alterius excludere censetur. *c. quintaval. cum ibi notatis per omnes. de jurej.* Bar. *in l. si*
societatẽ. §. arbitror. n. 32. *ff. pro soc.* Ex hac limitatione infertur, quod si filia † re- 55
nũciat hereditati paternę, & jurat se esse majorẽ, quę vere nõ est, hoc non obstante restitui poterit. Castr. *in consf.* 455. *n.* 5. 6. *lib.* 2. quia pręsumitur, imo clare patet, quod pater dolo eam ad ita jurandũ induxit, cũ melius quã ipsamet filia ejus ętatẽ
scire posset. Odd. *d. q.* 24. *art.* 5. *n.* 45. Et infertur, quod si ex aspectu † evidẽter appa- 56
reret de minori ętate jurantis, ut quia esset 16. annorũ, & juraret se esse majorẽ, hoc casu etiam diceretur constare de dolo adversarii recipientis tale juramentum, & per consequens daretur in integrum restitutio. Seraph. *d. tract. de priv. jur. d. priv.*
96. *in fin.* Declaratur quarto, quod licet minori † denegetur restitutio adversus 57

adversarium, non denegatur adversus alios extraneos Bal. *in d. l. si alterius. n. 2. Ang. ibi n. 3. Castr. n. 6.* quia voluit decipere adversarium & non extraneos Odd.
58 *d. q. 24. art. 6. n. 50.* Declaratur quinto, quod si minor † & contrahens cum eo fuerint in pari dolo, ut quia contrahens etiam cum eo juret, eum esse minorem, restitutio non denegatur, ea ratione quia dolus cum dolo compensatur, & quia sibi imputare debet adversarius, qui hoc sciens contraxit, & ista est magis communis opinio, Borgn. *in tract. de tuto. sub num. 299.* Odd. *d. q. 24. art. 7. num. 51.*
59 Declaratur sexto, quando minor † solummodo juravit generaliter, omnia & singula in instrumento contenta vera esse, tunc ex tali juramento restitutio in integrum non impeditur, quia specifice interponi debet, & generaliter præstitum non ligat. Cagnol. *in l. si quis major. num. 73. Cod. de transact.* & quia verba illa, *omnia & singula*, intelliguntur de obligationibus, & pactis principaliter contentis in instrumento, Aret. *in l. gerit. sub num. 6. ff. de aquir. hered.* Contrarium tenet Paris. *in cons. 97. num 8. lib. 1.* qui pro ejus opinione allegat Anchar.
60 *in cons. 226.* Veriorem opinionem, quod restitutio † non impediatur, esse dicit Odd. post alios, quos citat *d. q. 24. art. 3. sub num. 16.* & ad ita tenendum ultra alias rationes dicit magis moveri, quia dicta clausula apponitur à Notariis in instrumentis de eorum stilo, & consuetudine, neq; intelligunt partes utplurimum, & præsertim minores, quod ultra generalem obligationem ad aliud extendantur, & à consuetudine fieri non potest, ut intelligatur fuisse juratum, ubi juratum non fuit. Cagnol. *in d. l. si quis major. num. 74. C. de transact.* & Galiaula *in l. 1. p. 1. in fin. ff. de verb. oblig.* Et ad dicta per Anch. & Paris. respon-
61 det, quod eorum † opinio vel sit parum secura, vel quod possit salvari, ubi adesset clausula, referendo singula singulis, quæ aderat in casu Paris. Vel
62 potest etiam dici, quod semper, quando † ex generalitate verborum potest modo aliquo coniecturari, fuerit cogitatum á minore de assertione se esse majorem, quod tunc dicendum sit id affirmasse, quia tali casu juramentum habet vim specialis expressionis, ut per Seraph. *in d. tract. de privil. jur. privil. 70. n. 16. in fin. & num. 17.*
63 Declaratur septimo, quando contractus † esset nullus, & ista est communis opinio, quicquid dicat Paris. *in cons. 97. lib. 1.* ut per Riminal. jun. *in §. 2. num. 28. & seq. Instit. quib. alien. lic. vel non.* Borgnin. *d. tract. de tutore. nu. 266.* & Odd. *d. q. 24. art. 4. sub. num. 26. & 29.* ubi hanc opinionem dicit veriorem & magis communem, & ultra alios eam probat subtilissima & fundamentali argumenta-
64 tione. Limitatur ista opinio † magis communis, primo ut non procedat in nullitate præcedente ex causa ætatis, puta propter non interpositum decretum, sed solum in nullitatibus præcedentibus ex qualibet alia causa. Anchar. *cons. 226. sub*
65 *num. 3.* Paris. *d. cons. 97. num. 61. lib. 1.* Sed ista limitatio † vera non videtur, quia

quia Doctores pro opinione dicta magis communi adducti loquuntur etiam de
hac nullitate, ut tradit Odd. *dict. q.* 24. *art.* 4. *sub num.* 37. Limitatur † secun- 66
do, ut procedat solum de jure civili, non autem de jure canonico. Paris. *d.*
cons. 97. *num.* 59. *lib.* 1. Et ista limitatio † etiam non videtur tenenda, quia 67
ratio nulla religionis & periurii hoc suadet, ut per Odd. *d. loco num.* 38. Li-
mitatur tertio, nisi † utrumque juramentum adesset, nempe assertorium, & 68
confirmatorium. Paris. *d. cons.* 97. *num.* 60. *lib.* 1. Bero. *q.* 43. *nu.* 3. Et hanc li-
mitationem † veram putat Odd. *d. loco num.* 40. quia juramentum confirmato- 69
rium contractus supplet etiam defectum nullitatis, secundum magis communem
opinionem totius mundi hodie. *in auth. sacramenta puberum. C. si advers.* Limitatur
† quarto, si minor dolose asseruisset, se esse majorem. Ang. *in cons.* 160. *num.* 5. 70
Odd. *d. loco. num.* 41.

N.2.15.43. Minores sive mares sive fœminæ vix repererint in hac patria cum quibus contrahant, propter facilem in integrũ restitutionem: ideò à DD. Ordinibus, ut Hollandiæ summo Magistratu, si ad annum vigesimum & ultrà pervenerint & justa causa subsit, veniam ætatis non difficulter impetrant; quam video quotidiè concedi, dùm nomine Urbis Patriæ inter dictos DD. Ordines deputati vice fungor. Vis hujus concessionis in eo consistit, quod liberam omnium bonorum, etiam feudorum administrationem habeant, non secus ac si majores essent, secundùm jus & mores Patriæ, absque contradictione quorumcunque sive cognatorum, sive hæredum, sive eorum quibus cessa est actio. Hæc summa est concessionis. Ex qua elicitur tales minores etiam immobilia alienare ut solent majores; non putem tamen temerè aut promiscuè, sed cùm id res familiaris & negotia requirunt. An absque decreto? ita dixeris ex tenore litterarum, quæ verbotenus permittunt: **sulx te disponeren ende handelen als na rechten ende costuymen geoorlooft soude wesen als hy synen wettigen ouderdom soude hebben gehaelt.** *Papegay in titulo, Venia ætatis.* Aliter jus civile, quod absque decreto ne quidem immobilium oppignorationem concedit, nedum alienationem. *l.* 3. *Cod. de his qui veniam ætat:* 2. 45. *Grotius in introductione l.* 1. *cap.* 10. *& Groenew. ad d. titulum.* Sed & fœminas 18. annorum hoc beneficio frui sinit, cùm mares vigesimum superasse oporteat, eadem lege 2. Melius mores patrii, qui in utrisque vigesimum annum requirunt. Nam quamvis sequior sexus priùs munia comparis æquare, quàm masculinus aptus sit, & ideò illi nuptiis contrahendis duodecimus, huic verò decimus quartus à jure sit attributus: tamen cùm utrique antè vigesimum quintum annum non dispar sit providentia, aut potius imprudentia in rebus suis administrandis, rectè sanè eandem temporis metam ambos explesse oportuit, ut huic beneficio locus esse possit. Denegatâ porrò ipsis in integrum restitutione *juxtà l.* 1. *dicti tituli.* nempe ex capite minorennitatis, absque ulla distinctione, quam d.l. non admittit: Nam quo casu majores, eodem & hi restituendi sunt. Sed ex rescripto principali major factus, si putet restitui oportere in iis quæ minor gessit, quadriennium illi currere incipit ab impetratione veniæ & insinuatione judici factâ. *l.* 5. *Cod. de tempo: in integrum restit.* 2. 53. *Perezius ibidem.*

N.51. De denuntiatione euangelica in hisce regionibus inusitata & incognitâ habetur *cap.* 13. *Novit ille lib.* 2. *decret: Gregor: tit.* 1. *de judicijs*, ubi hujus materiæ fons est & se-

des. Rex Anglorum queritur apud Innocentium tertium, à Francorum rege Philippo Fœdus cum ipso, interveniente juramento, ictum, non servari. Hoc judicium sibi adsumit Papa, etiam altera parte invita; quia, inquit, non de feudo sed de peccato judicabimus. Allegat verba Christi salvatoris nostri apud *Matthæum cap.* 18. *vers.* 15. *dicentis: Quod si peccaverit in te frater tuus, ito & argue eum inter te & ipsum solum: si te audierit lucratus es fratrem tuum. Sin verò te non audierit, assume tecum adhuc unum aut duos, ut ex ore duorum aut trium testium confirmetur res tua. Quòd si neglexerit eos audire, dic Ecclesiæ. Quod si Ecclesiam audire neglexerit, sit tibi velut ethnicus vel publicanus quispiam.* Ergò cùm quis adversarium suum bis admonuit de causa sua, nec quidquam obtinuit, denunciabit ecclesiæ, id est Prælato suo: qui causâ cognitâ sententiam feret, & si pars adversa non obediverit, excommunicatur. Hæc est denuntiatio euangelica, de qua hìc auctor noster: & accuratè *Alciatus tractat. ad. d. cap.* 13. *novit ille.* Utuntur eâ ut plurimum qui justam putant habere causam, & in natura fundatam, cujus tamen jus civile rationem non habet: vel in causa fœderis & juramenti aut etiam miserabilium personarum. Sic ajunt peccare hæredem qui non servat voluntatem testatoris, licet invalidam propter defectum solemnitatis aut testium, & posse cogi per denuntiationem euangelicam. Sic stipulationem alteri factam & de jure invalidam præstare quis cogitur, ut & nudum pactum per denuntiationem euangelicam. Sic sententia notoriè iniqua annullatur. Sic filius familias licet senatusconsulto Macedoniano tutus, tamen si nummos in bonos usus converterit, nec dilapidaverit, per denuntiationem euangelicam eos restituere tenetur. *Vid: Alciat: d. l.*

N.24. & sequent: Multus hìc est auctor in contractibus cum juramento à minore initis: qui præsertim in hac Patria non magnum habent usum: ubi quævis negotia, etiam inter majores, nullo interposito juramento, transigi moris est. Ita ut perniciosa illa Frederici authentica *lib.* 2. *Cod. tit.* 28. hìc in desuetudinem abierit. *Groenew: ibidem.* Vide de illa Authentica *Ioh. à Sande, de prohibita rerum alienatione parte* 1. *cap.* 1. §. 6. *n.* 98. ubi illam adductis multis authoritatib. ut abominandam exsibilat, & multis Italiæ statutis, ut & in Gallia, aliisque locis ubi rectiùs respublicæ constitutæ sunt, esse abrogatam. Ad hanc Authenticam scripsit latissimè *Christophorus Richter in expositione sua omnium Authenticarum.*

N.31. Beneficium, ne socius ultrà quam facere possit, conveniatur, moribus cessare diximus ut & in Galliâ. *Groenew.* §. 38. *Inst. de Actionib.*

CAPUT VI.

De his qui contrahere prohibentur ex defectu potestatis.

SUMMARIA.

1 *Filius familias prohibetur contrahere ex defectu potestatis.*
2 *Potest contrahere etiam cum patre super peculio castrensi vel quasi.*
3 *Non potest cum eo contrahere super peculio adventitio, quia dicti peculii usus fructus pertinent ad patrem.*

4 Et

4 *Et non datur in eos civilis obligatio, & est inutilis contractus sine civili obligatione.*
5 *Societas inter patrem & filium contrahi non potest super adventitiis.* & num 6.7. & 8.
9 *Contrariam opinionem affirmativam tenent aliqui.* num. 10. & 11. *Sed non est vera.* num. 12.
13 *Quia secundum gl. opinionem inter eos datur civilis obligatio, saltem datur civilis obligatio de jure canonico non est verum. Et quia quæsita à filio cum præsentia patris suis laboribus sunt communia inter eos. Declara ut* num. 14.
15 *Opinio affirmativa, societatem posse contrahi, procedit in adventitiis, in quibus patri non quæritur usufructus.*
16 *Et ex sola obligatione naturali licet non detur actio, potest peti ejus observantia per denunciationem euangelicam seu manu regia.*
17 *Et erit servanda, si fuerit adhibitum juramentum.*
18 *Quæsita à filio suis laboribus, & cum præsentia patris, qualiter in eos sint dividenda.*
19 *Quæsita à filio cum pecunia patris & nomine patris, pertinent in totum ad patrem.*
20 *Quæsita simpliciter à filio cum pecunia patris ad patrem pertinent, quia ejus nomine præsumitur in dubio negotiari.*
21 *Quæsita à filio cum pecunia patris proprio nomine & proprio periculo pertinent ad filium.*
22 *Quæsita à filio cum pecunia patris negotiante communi nomine inter eos communiter dividi debent pro medietate.*
23 *Imo arbitrio boni viri.*
24 *In dubio pro medietate, sed apparente, cui magis debeatur arbitrio boni viri.*
25 *Si filius lucratus multa fuerit, & non constet, quomodo & cum qua pecunia, quid sit agendum. &* num. 45.
26 *Societas inter fratres existentes sub eadem patris potestate contrahi potest super peculio castrensi, vel quasi. Sed non potest contrahi super adventitiis secundum aliquos.*
27 *Contrariam opinionem posse contrahi inter eos super adventitiis, tenet auctor.*
28 *Filius familias potest societatem contrahere cum extraneo.*
29 *Et si non habet bona, erit obligata persona, & contra personam erit facienda executio.*
30 *Sed patre mortuo contra personam filii amplius executio fieri non potest, quia teneretur solummodo, quatenus facere potest.*
31 *Et quilibet socius tenetur solummodo, quatenus facere possit.*
32 *Sed perditur hoc beneficium stante juramento.*
33 *Filius vivente patre non obligatur in legitima, quia ei vivente patre non debetur.*
34 *Fallit, si legitima filio à patre fuerit assignata.*
35 *Pater obligatur ex contractu filii, si ei concessit peculium, sed solummodo pro peculii quantitate.*
36 *Actio ex peculio contra patrem est annalis, contra filiam perpetua.*

37 *Actio*

37 *Actio de in rem verso contra patrem est perpetua.*
38 *Ex societate contracta à filio jussu patris obligatur pater.*
39 *Et actio quod jussu datur contra patrem.*
40 *Contra patrem heredem filii actiones provenientes ex facto filii dantur perpetuo.*
41 *Et prædicta de filio sunt vera, etiamsi habitet seorsum à patre absque ejus voluntate.*
42 *Filius quando seorsum à patre de ejus voluntate, vel ex legitima causa habitare dicatur.*
43 *Filius legitime habitans seorsum à patre societatem potest contrahere.*
44 *Emancipatio præsumitur, si filius per decennium habitavit seorsum à patre.*
46 *Servi ex defectu potestatis societatem contrahere prohibentur.*
47 *Servus habens peculium, & etiam jussu domini societatem contrahit.*
Dominus ex facto servi tenetur actione quod jussu, & de in rem verso.
48 *Religiosi societatem contrahere prohibentur propter defectum potestatis.*

IAm vidimus de his, qui contrahere prohibentur ex defectu ætatis; modo juxta propositum ordinem videndum est de his, qui contrahe-
1 re prohibentur ex defectu potestatis. Primo ex defectu potestatis † contrahere prohibentur filiifamilias, sed quia hoc non est simpliciter & absolute verum, ideo distinctione hac uti debemus. Aut filiusfamilias contrahit cum patre; aut cum fratre; aut cum extraneo. Primo casu
2 considerandum est, quod † filius potest habere bona castrensia, bona quasi castrensia, bona adventitia, & bona profectitia. Circa castrensia & quasi castrensia dicendum est, posse filium cum patre contrahere societatem, quia in his bonis pro patrefamilias reputatur, *l. 2. ff. ad Maced. l. fin. C. de inoff. testament.*
3 Circa adventitia † vero dicendum videbatur, inter eos societatem contrahi non posse, quia cum usufructus bonorum adventitiorum pertineat ad patrem, *l. cum oportet. C. de bonis quæ lib. & Instit. per quas person. nobis acqu. in princ.* quod ad
4 eum jure societatis pertinere debeat, fieri non potest. Et quia inter patrem † & filium in ejus potestate existentem non datur obligatio civilis, *l. frater à fratre. §. quantum. ff. de condict.* & per consequens non datur actio, *l. actiones. ff. de act. & obligat.* & non datur lis aliqua, *l. lis nulla. ff. de. jud.* Et quod contractus, qui solam obligationem naturalem parit, & non civilem, reputetur inutilis, dicit loquendo de societate Corn. *in cons. 272. sub n. 5. lib. 1.* Et in specie societatem
5 inter patrem † & filium contrahi non posse, tenet Bart. *in l. si quis pro eo. §. 1. in fin. ff. de fidejuss.* Bald. *in auth. ex testamento. sub n. 25. C. de collat. & in l. cum oportet. in princ. num. 9. Cod. de bonis quæ lib.* Henrichman. *cons. 7. lib. 1. tom. 1.* & ita
6 videtur tenere Angel. *in cons. 85.* ubi loquitur † de patre, qui habebat plures filios,

filios, quibus tradiderat pecunias ad mercaturam exercendam, & plura lucrati
fuerunt, se exercendo, & ponendo vitam in periculo, & determinat quæsita
omnia ad patrem pertinere. Et Angeli consilium approbat Iason *in l. illud. sub
nu.* 8. *C. de collat.* & Socin. *in cons.* 162. *sub n.* 3. *libr.* 2. & Ihob. *in cons.* 92. *num.* 4.
& num. 5. Et idem Angel. *in cons.* 112. affirmat, societatem † inter patrem & 7
filium contrahi non posse. Nam in casu suo Vannutius & Antonius ejus filius per
multos annos insimul steterunt in eadem familia cum Luca fratre consobrino Antonii, omnia communiter agendo, & dum quærit, an quæsita debeant inter eos
dividi in tres partes, quarum unam habeat Vannutius, alteram Antonius, tertiam Lucas, determinat solum in duas partes dividi debere, quarum una sit Vannutii & Antonii, altera vero Lucæ, quia persona patris & filii unica reputatur,
& Lucas dicitur socius Vannutii & Antonii, sed Antonius non dicitur socius
Vannutii sui patris, quia cum eo societas esse non potest, & hanc Angeli opinionem probat Paris. *in consilio* 94. *nu.* 31. *lib.* 1. Et societatem † non contrahi in- 8
ter patrem & filium, tenet etiam Corn. *in consilio* 272. *lib.* 1. qui loquitur de quodam Iacobo, qui negotiabatur cum pecunia patris & patrui, & lucra ponebat
in domo communi patris & patrui, & Corn. approbat Matt. Brun. *in cons.* 151.
n. 11. *& seq.* In contrarium, societatem † super bonis adventitiis inter patrem 9
& filium contrahi posse, dicendum videtur, quia super eis inter patrem & filium
datur obligatio naturalis & civilis secundum opinionem gloss. *in d. l. frater à fratre.
in princ. ff. de condict. indeb.* Et quia licet de jure civili † inter eos non daretur ob- 10
ligatio civilis, tamen datur de jure canonico Mart. de Laud. *in repet. d. l. frater à
fratre.* ut refert ibi Caccialup. *nu.* 29. & refert & sequitur Eugen. *in cons.* 78.
n. 40. Et etiam † quia si filius acquirit cum pecunia patris, & industria sua, lu- 11
cra quæsita communiter sunt inter ipsum patrem & filium, Roman. late in *cons.*
469. & his fundamentis motus inter patrem & filium societatem super adventitiis
subsistere posse tenet, dicens, esse veriorem & magis communem opinionem
Eugen. *in dict. cons.* 78.

Sed de ejus dictis videtur † valde dubitandum, & primo dum dicit, istam es- 12
se magis communem opinionem, judicio meo toto aberrat cœlo, quia qui sint
isti Doctores, qui constituant magis communem opinionem, ipse non aperit,
imo dum refert, Bart. Bald. Angel. & Corn. tenuisse contrarium, eorum opinionem esse magis communem affirmare debebat, attenta eorum maxima auctoritate, & attento alios Doctores paris auctoritatis non reperiri, qui contrarium
affirment, & ita ego teneo, quod Bart. & Baldi opinio sit communis, & etiam
vera. Et non obstat dicere † de jure canonico dari obligationem inter patrem 13
& filium, quia ista opinio non est vera, ut per Caccialup. *in d. l. frater à fratre.
n.* 29. ubi dicit de ea dubitari & dicendum sibi videri, quod introducatur obliga-

tio civilis de jure canonico in casibus, in quibus jus canonicum illam oriri abhor-
14 ret. Neque etiam obstant † tradita per Roman. *in dict. cons.* 469. Quia etsi verum sit, quod quæsita per filium suis laboribus, & cum pecunia patris, sint communia, tamen hoc non est jure societatis, ut Eugenius præsupponit, sed quia ita æquitate inspecta de jure dispositum reperitur, ut per Corn. *d. cons.* 272. *in fin. lib.* 1. & per Angel. *in d. cons.* 118. *parum ante finem.* & Dd. qui *in l. cum oportet. C. de bonis quæ lib.* tractant de hac acquisitione & communione inter patrem & filium, non dicunt, quod sit jure societatis, sed ex legis dispositione. Et quia à jure dispositum habemus, qualiter lucra adventitia inter patrem & filium sint communia, affirmare possumus, ulterius de obligatione ex societatis contractu non esse quærendum.

15 Ista dicta de bonis † filii adventitiis, in quibus pater habet usumfructum, non procedunt in adventitiis illis, in quib. pater non habet usumfructum, quia in eis datur inter eos obligatio naturalis & civilis. ut datur exemplum in pecunia acquisita ex maleficiis, *l. quod servus. in fin. ff. de acquir. poss.* & datur exemplum de omnibus bonis, in quibus patri ususfructus non quæritur, Cagn. *in d. l. frater à fratre. num.* 240. *ff. de condict. indeb.* Similiter secundum est, ex sola obligatio-
16 ne † naturali, licet non detur actio patri ad agendum, poterit peti observantia talis obligationis per denunciationem euangelicam, aut per implorationem
17 manus regiæ, petita † tamen prius venia vocandi patrem, Ias. *in l. juris gentium. §. sed cum nuda. col.* 3. *ff. de pact.* Crot. *in d. l. frater à fratre. col.* 5. *& ibi Cagn. num.* 41. *&* 42. *ff. de condict. indeb.* & si fuerit adhibitum juramentum, erit omnino ser-
18 vandum, Alex. *in cons.* 8. *lib.* 2. Contra societatem † qualiter quæsita à filio suis laboribus, & cum pecunia patris sint inter eos dividenda, hac distinctione uti debemus, quam ponit Roman. *in d. cons.* 469. *sub num.* 5. Aut filius negotiatur cum pecunia patris, & nomine patris: aut negotiatur simpliciter: aut proprio nomine, & proprio periculo: aut communi nomine & communi peri-
19 culo. Primo casu quæsita † in totum pertinent ad patrem, ita tenet ibidem Roman. ea ratione, quia à patre tanquam institor censetur ad negotiandum constitutus, & idem tenet Angel. *in d. consil.* 85. *ex themate.* & allegat plura fundamen-
20 ta. Secundo casu † similiter quæsita pertinent ad patrem ea ratione, quia in dubio censetur negotiari nomine patris, argumento text. *in l. post. mortem. §.* 1. *&*
21 *in l. fin. ff. quando ex facto tuto.* Tertio casu quæsita † in totum pertinent ad filium, quia nomine proprio, & proprio periculo negotiatur. *l. idemque si mandavero. ff.*
22 *mandati. l. si unus ex sociis. §. si quid unus. ff. pro socio.* Quarto & ultimo casu † quæsita à filio negotiante cum pecunia patris & suo & patris nomine, inter eos communiter dividi debent, sed dubitatur, qualiter ista divisio sit facienda, an pro medietate, an vero arbitrio boni viri, qui considerare debeat, an magis

ab operibus, quam à pecunia vel econtra lucra pervenerint. Quod ſimpli-
citer lucra pro medietate inter patrem & filium dividi debeant, tenet Bart. *in l. 1. §. nec caſtrenſe. col. 3. ff. de collat. bonorum.* Bald. *in conſil.* 259. *lib.* 5. & hanc
dicit communiorem & veriorem poſt alios, quos citat Mandoſ. ad Roman. *in*
dict. conſ. 469. Quod debeant dividi arbitrio † boni viri ſecundum aliam Baldi 23
opinionem, determinat Roman. *in d. conſ.* 469. *ſub n.* 2. *& ſub n.* 5. & ita tenet
Cravett. *in conſ.* 165. *n.* 1. *&* 2. Poſſunt ſalvari iſtæ opiniones, conſiderando pri-
mam † procedere regulariter, & in dubio ubi non conſtat, an magis de lucro ſit 24
tribuendum pecunię, quam operibus, & ſecunda procedat, ubi conſtaret, an
magis pecunię, quam operibus vel econtra eſſet tribuendum, quia eſſet ini-
quum conſtito de veritate, cui magis eſſet tribuendum, ſi diviſio fieret pro me-
dietate.

Et caſus à Romano conſideratos, nempe † ubi non conſtaret, quomodo & 25
cum qua pecunia filius lucratus fuiſſet, & quod de lucris ſit agendum, vide Ro-
lan. *conſ.* 90. *lib.* 2. *& conſ.* 54. *lib.* 3. Altera ſuprapoſita diſtinctionis † pars eſt, 26
quando filius contrahit cum ejus fratre pariter ſub eadem patris poteſtate exiſten-
te, quia ſi non eſſet ſub eadem poteſtate, diceretur extraneus, *l. fin. C. de in jus voc.* & ſimiliter, ut ſupra dixi, agendo de ſocietate inter patrem & filium, ſu-
per caſtrenſi & quaſi caſtrenſi peculio, inter eos ſocietas contrahi poterit, quia in
talibus peculiis pro patribusfamilias reputarentur, *d. l. 2. ff. ad Maced.* Et quia
quicquid acquirunt filii, patribus acquirunt, exceptis peculiis, videtur dicen-
dum inter eos neq; etiam ſuper adventitio peculio ſocietatem contrahi, cum, ut
dixi ſupra, ex legis diſpoſitione abſque ſocietate uſusfructus patri quæratur, & ita
tenet Angel. *in d. conſ.* 112. & Pariſ. *d. conſ.* 94. *num.* 31. *libr.* 1. Menoch. *in tractat. de præſ. lib.* 3. *præſ.* 56. *n.* 5. Sed quicquid ſit inter patrem & filium, affirmari poſ-
ſe videtur inter † fratres ſub eadem patris poteſtate exiſtentes ſuper peculio ad- 27
ventitio ſocietatem contrahi poſſe. Quia licet inter patrem & filium legis diſpo-
ſitione diſpoſitum reperiatur, qualiter ex tali peculio provenientia dividi debeant,
& ſocietate non ſit opus: tamen ſecus eſt inter fratres, quia quoad proprietates
acquirendas & augendas poſſunt inſimul convenire, qualiter inter eos ſint dividen-
da, ſalva acquiſitione patri facienda de uſufructu, & ad hoc faciunt tradita per Ce-
phal. *in conſ.* 775. ubi determinat, acquiſitionem proprietatis eſſe inter filios ope-
rantes dividendam in capita, licet uſusfructus pertineat ad patrem, à quo ſit com-
municandum cum ejus fratre. Tertia † & ultima pars † diſtinctionis eſt, quando 28
filiusfamilias contrahit cum extraneo, & poteſt ſe obligare, & contrahere ſocie-
tatem, *l. tam ex contractibus. ff. de judic. l. filiusfamilias. la 2. ff. de act. & oblig. l. quoties. ff. de noxal. act. l. ſe ad quod. §. ſi filiusfamilias. ff. pro ſoc.* Decian. *in conſ.* 11. *num.* 2. *lib.* 1. Pariſ. *conſ.* 94. *num.* 2. *lib.* 1.

29 Et ſi non habet bona, obligatio † ab ipſo contracta contra ejus perſonam erit exequenda, niſi bonis ceſſerit, *l. penult. C. qui bon. cedere poſſ.* Bart. *in l. filiusfamilias. ff. de fidejuſſ.* Sed quod executio in perſonam fieri † poſſit contra filiumfamili-
30 as, verum eſt, durante patria poteſtate, quia ea diſſoluta per mortem patris, ſive per emancipationem, non tenetur filius, niſi eatenus quatenus facere poſſit, *l. 2. ff. quod cum eo. Brun. in tractat. de ceſſ. bon. q. 4. prin. n. 7. & 8.* Etiam ex obli-
31 gatione † provenienti ex ſocietate dicendum eſt, teneri ſolummodo eatenus, quatenus facere poſſit, ſive duret, ſive ſit diſſoluta patria poteſtas, & hoc provenit à natura ſocietatis, quæ ſe habet inſtar fraternitatis, *l. ſunt qui. ff. de re jud. §. ſed & ſi quis. Inſtit. de act.* ubi gloſſ. Pract. Papienſ. *in forma libelli, in cauſa ſocietat. in gloſſ. ad dividendum.*

32 Sed quod hoc beneficium † ne conveniatur ultra quam facere poſſit, perdatur in aliquibus caſibus, & etiam appoſito juramento in contractu, tradit Corn. *conſil. 128. in princ. lib. 3.* Seraf. *in tract. de privileg. juram. privil. 56.* Surd. *in tractat. de alim. tit. 1. q. 78. num. 27.*

33 Et quod filius obligetur † ex ejus contractu, & non obligetur ejus pater, *ut toto titul. Codic. ne filius pro patre.* eſt verum, & procedit etiam reſpectu legitimæ debitę filio, quia in ea nullum jus habet filius vivente patre, *l. 1. §. ſi impuberi. ff. de eo. bo.* Bart. *in l. Sticho. ff. de pen. leg.*

34 Bene ſi filio pater † in ejus vita legitimam aſſignavit, poterit filius ſuper ea cum quocunque contrahere, & in ea plenum jus habere dicitur, ac ſi eſſet ſui juris. Baldus *in l. cum oportet. §. non autem. ad fin. Codic. de bon. quæ lib.* Iaſon *in dict. l. frater à fratre. numero vigeſimo tertio, ff. de condict. indeb.*

35 Et ſi pater filio in ejus poteſtate † exiſtenti peculium conceſſit, ex filii contractu pater obligatur, quia concedendo ſibi peculium tacite velle videtur poſſe à filio obligari. Quia tamen talis voluntas abſolute non præſumitur, ſed cenſetur limitata à peculii conceſſione & quantitate, non obligatur in ſolidum, ſed ſolummodo pro ipſius peculii quantitate, *§. actiones. Inſt. de act. l. 1. cum ſeq. ff. de pecul. & ibi Bart. Ang. in d. §. actiones. Iaſon in d. l. frater à fratre. n. 9. & Cagn. n. 51.*

36 Intellige tamen, quod poſt † mortem vel emancipationem filii iſta actio contra patrem ſolum durat per annum, licet contra filium actio perpetuo competat, ut *toto tit. ff. quando de pecul. actio ſit annal.*

37 Et intellige etiam, quod † ſi ex contractu filii aliquid verſum ſit in patris utilitatem, perpetuo datur contra eum actio de in rem verſo. *leg. Macedoniani. Codic. ad*
38 *Macedonian.* Et ſi juſſu patris à filio † erit contracta ſocietas, pater erit obligatus, quia attenditur perſona principaliter conſiderata in contrahendo, *l. fin. ff. pro ſoc.* ſecundum intellectum, quem dicit magis communem Decian. *in d. conſ. 11. ſub*

n. 2.

n. 2. *&* 3. *lib.* 1. & talis † actio, quod jussu perpetuo, datur contra patrem, Iason *in d. l. frater à fratre. n.* 9. 39

Similiter si pater † post mortem filii ejus bona occupat, non jure patriæ potestatis, prout erat olim, sed jure hereditario, prout hodie fit, actiones contra patrem ex contractu filii dantur perpetuo, Bartol. *in l.* 1. *ff. de pœnis.* Bart. Socin. *in d. l. frater à fratre. n.* 22. Et prædicta de filio sunt † vera, etiam si habitet seorsum à patre absque ejus voluntate, Angel. *conf.* 75. Cæpol. *conf.* 159. Rolan. *consil.* 54. *lib.* 3. Boer. *decis.* 95. Et quando filius seorsum à † patre de ejus voluntate, vel ex aliqua legitima causa habitare dicatur, tradunt Cæpol. *d. conf.* 159. & Rolan. *d. conf.* 54. De filio habitante legitime † seorsum à patre, quod societatem contrahere possit, tradit Bald. *in addit. ad tract. Bart. de duobus fratribus. n.* 25. & Petr. de Ubal. *d. tract. de duob. fratr. p.* 3. *n.* 2. *in fin.* Et filium habitantem † per decennium seorsum à patre emancipatum præsumi, tradunt Gabr. *in suis comm. concl. de præsumpt. concl.* 1. *numer.* 31. Cæphal. *in conf.* 687. *n.* 5. Qualiter quæsita † per filium quæsita præsumantur, an ex pecunia patris seu aliunde, ponunt late Calcan. *in conf.* 19. Rolan. *in conf.* 90. *lib.* 2. *& in conf.* 54. *lib.* 3. Eugen. *in conf.* 78. Menoch. *in conf.* 364. *lib.* 4. *& in tract. de præsumpt. lib.* 3. *præs.* 50. Secundo principaliter † ex defectu potestatis servi societatem contrahere prohibentur, quia tantum ex eorum contractu naturalis oritur obligatio, & non civilis, *§. sunt inutiles. Instit. de inutil. stipulat. l. si quod dominus. ff. de condict. indeb.* Sed si servus † contrahat societatem, quia sit propositus institor, vel alias jussu domini, vel habeat peculium, & si aliquid ex ejus contractu sit versum in domini utilitatem dantur actiones contra ipsum dominum, & de eo quod jussu, & de in rem verso. *l.* 1. *in fin. & l. seq. & l. habeat. §. fin. & l. seq. ff. de inst. l.* 1. *& l.* 2. *ff. quod jussu. l. si. servus. & ibi gloss. & l. fin. ff. pro socio.* Petr. de Ubal. *d. tract. de duob. fratr. part.* 9. *sub n.* 1. Tertio principaliter † propter defectum potestatis religiosi contrahere societatem prohibentur, quia statim religione ingressa, se suaque Deo dicare dicuntur, *auth. ingressi. & auth. si qua mulier. C. de sacrosan. Eccl. c. quia ingredientibus. & c. si qua mulier.* 19. *q.* 3. *& c. non dicatis.* 12. *q.* 1. & non habent nec velle, nec nolle, *c. si religiosus. de cler. in* 6. & quoad mundum pro mortuis habentur, *l. Deo nobis. C. de Episc. & Cler.* & transeunt in potestatem sui superioris, Bart. *in l. patre furioso. ff. de his qui sunt sui vel alien. jur.* Et idem judicari de religione superveniente, quod de servitute superveniente, dicit Bald. *in l.* 2. *circa fin. C. de sentent.* Dec. *in c. decernimus. n.* 85. *de judic. & in cap. bonæ memoriæ. n.* 7. *de appellat.* & in specie Monachum societatem contrahere non posse, dicit Baldus *in l. si fratres. in lect. antiq. sub nu.* 1. *ff. pro. soc.* Petr. de Ubal. *d. tract. de duob. fratr. part.* 6. *sub num.* 16.

40 41 42 43 44 45 46 47 48

N. 16. Vide notas cap. 5. n. 51.

N. 18. & 21. Vide l. 6. cod. de bonis quæ liberis. 6. 61. ubi contrarium deciditur.

N. 22. Quicquid filius in potestate constitutus ex substantia vel pecunia patris adquirit, non sibi sed patri adquirit. *d. l. in verbis: Si filius familias aliquid sibi adquirit, non ex ejus substantia cujus in potestate sit:* Nam si ex ejus substantia, tunc manet jus antiquum & totum patri adquiritur. *Secus* est si adquisitio fiat ex aliis quibuscunque causis, tunc enim patri adquiritur ususfructus tantum, exceptis castrensibus peculiis vel quasi, *ut d. l.* 6. latiùs explicatur.

N. 45. Profectitia bona præsumuntur, si filius habitet cum patre, & bona ejus administret: nisi filius sit artifex, & ex lucro negotietur: vel ab extraneo mutuasse pecuniam appareat, vel pater valdè sit pauper. Adventitia præsumuntur, si filius seorsum habitet à patre, & mercaturam exerceat. Eam dat rationem Baldus; quia non tenetur dicere titulum suæ possessionis, cùm agenti contrà possessorem incumbat onus probandi. Militia empta præsumitur pecunia patris. *l. ult. Cod. de pignoribus*, 8. 14. Et in dubio pro possessore judicandum, id est, esse adventitium. *Menoch. de præsumptionibus lib.* 3. *præsumpt.* 50. ubi etiam disquirit, adquisita per uxorem, per quæstorem Principis, vel reipub: per clericum & Ecclesiæ Prælatum, unde provenisse sint præsumenda. De adquisitis per tutorem licet pauperem *vid. l.* 10. *Cod. arbitr: tutelæ.* 5. 51. *Et nostrum auctorem cap.* 3. *n.* 83. *& sequentib.* Nam ex pecuniâ propriâ adquisivisse præsumitur.

N. 48. An & Pastores nostri & Prædicantes? ita videtur juxtà textum *in nov.* 123. *cap.* 5. *&* 6. Ubi Episcopi tutelam gerere, ut & publica aut privata conducere prohibentur, & contravenientium bona Ecclesiæ vindicantur. Et subjicitur ratio præcipua, ne sacra ministeria impediantur. Quod repetitur in *lege* 52. §. 1. *Cod. de Episcopis & Clericis.* 1. 3. Ubi tutelæ immunitatem etiam legitimæ ipsis concedit imperator: nempe ut aliis omnibus derelictis Dei omnipotentis ministeriis inhæreant. Qua ratione ipsis interdictum sit lucri gratia societatibus & mercaturæ vacare: Exemplo militum qui in hoc cum Ecclesiastis pari passu ambulant, ut videre est in novella 116. Uterque enim, diversimodè tamen militat, & suis rebus intentus, aliis omnibus se abdicat. Episcopos autem Ecclesiastis & pastoribus æquiparari, tàm notum est, quàm quod notissimum. Vid. *Calvinum ad Timotheum* 1. *cap.* 3.

CAPUT VII.

De his, qui contrahere prohibentur ex defectu naturalis sanitatis.

SUMMARIA.

1 *Societatem contrahere prohibentur consensu carentes ex defectu sanitatis. Societas est ultro citroque obligatoria.*

2 *Mutus & surdus non possunt contrahere societatem. &* num. 3.

4 *Furiosus.*

5 Et

5 *Et pro eo non tenet datio fidejussoris.*
6 *De furioso habente dilucida intervalla.*
7 *Ebrius.* & num 8.
8 *Etiam juramento adhibito.*
9 *Dicta de ebrio non procedunt in exhilarato à vino.* & nu. 10.
11 *Amator non potest contrahere.*
12 *Intellige de amore voluptuoso.* & num. 13.
14 *Pictura & sculptura à muliere amante inventæ fuerunt.*
15 *Stultus & fatuus contrahere prohibentur.*
16 *Stulti & fatui qui dicantur.* & num. 17.
18 *Lætitia percitus contrahere non potest.*
19 *Iratus etiam non potest contrahere.* & num. 20.
21 *Mente capti.*
22 *Lunatici.*
23 *Frenetici.*
24 *Prodigi.*

OMnes, qui legitimo consensu † carent ex defectu naturalis sanitatis, so- 1
cietatem & alios contractus inire prohibentur, ea manifesta ratione, quia consensu deficiente, societas, quæ est ultro citroque obligatoria, contrahi non potest, *l. societates contrahuntur. §. ultim. ff. pro soc.* & tales esse dicuntur muti & surdi, furiosi, ebrii, amantes, stulti, fatui, lætitia perciti, irati, mente capti, lunatici, frenetici, & prodigi.

In muto & surdo † ita distingui solet. Aut quis est simpliciter mutus, sive acci- 2
dentaliter, sive à natura, aut est simpliciter surdus ex accidenti, quia si esset à natura, esset etiam mutus secundum Aristot. *libr. 4. de Natura animal. capit. nono.* & isti contrahere possunt. Aut quis est insimul mutus & surdus à natura, & non poterit contrahere. Aut est ex accidenti, & contrahere poterit, ita distinguitur *in l. discretus. Codic. qui testamen. fac. possunt.* & per Gomesium *libro secundo resolut. jur. capite decimo quarto, numero* 29.

Et mutus & surdus † ex accidenti, licet verbis uti non possit, & per consequens 3
non possit contrahere stipulationem, cæteros contractus, & in specie societatem inire poterit, actus exercendo sociales, & scriptura, & aliis signis voluntatem suam declarando, ut per Gomes. *dict. cap.* 14. *sub numero* 19. & si non posset modo aliquo explicare suum consensum, & suam voluntatem, contrahere etiam non posset, & esset ei providendum de curatore, Rip. *in l.* 1. *in princ. numer.* 71. *ff. de verbor. obligat.* & Iason *in l. mutum. ff. de acquir. hered.*

De furioso † dicitur, quod id, quod agit, non intelligit, *§. furiosus. Instit.* 4
de

de inutili stipulat. c. sicut. 47. dist. & quod furiosi nulla est voluntas, *l. furiosi. ff. de regul. jur. §. præterea. Institut. quib. non est permiss. facere testament.* & ideo de eo traditur, societatem contrahere non posse, *l. final. Codic. pro soc. l. 1. §. furiosum. ff. de act. & obligat. l. in negotiis. ff. de regul. jur. l. qui ad certum. ff. locati.* Petrus de Vbaldis *dict. tractat. de duob. fratrib. part. 6. sub numero* 16. Barbat. *in consil.* 37. *numero* 7. Stracc. *in tractat. de Mercat. part.* 3. *num.* 18. Vanz. *in tractat. de nullitate ex defectu mandati. num.* 15. Gomes. *d. cap.* 14. *numero* 28. Boer. *decis.* 23. *numero* 47. Afflict. *deci.* 365. *numero* 2. Tiraq. *de pœnis leg. temper. causa* 2. Couar. *super* 4. *decret. part.* 2. *cap.* 2. *num.* 5. & multa de furore probando ponit Genitor meus in ejus *consil.* 25. *lib.* 1. secundum ordinem à me modo compilatum animo & intentione promulgandi consilia præfata, annuente Deo.

5 Neque etiam pro furioso † tenet datio fidejussoris. Boer. *decis.* 23. *num.* 50. & *num.* 48. dicit, quod nec etiam ejus contractus firmatur juramento, post Baldum
6 *in l.* 2. *q.* 10. *Cod. de rescind. vendit.* Quid dicendum sit † de furioso habente dilucida intervalla, tradunt ad satietatem Ioseph. Lud. *decis.* 1. *in decis. Perus.* Menoch. *in consil.* 82. *num.* 220. *libr.* 1. Cephal. *in consil.* 753. *libr.* 5. & Maschard. *in tractat. de probat. conclus.* 824. & *seq.*

7 Ebrius etiam † quid loquatur, nescit, *c. sane.* 15. *quæst.* 1. & ebrietas mentis inducit exilium, *cap. à crapula. de vita & honest. Cler. cap. vinolentum.* 35. *dist.* Ebrietas rationem perturbat, intellectum hebetat, memoriam enervat, oblivionem immittit, errorem infundit, & ignorantiam inducit, ubi ebrietas, ibi furor dominatur: ubi furor, ibi nulla sapientia, sed insipientia pervagatur, Boetius *in libello de disciplina scholastica, cap.* 2. Ebrietas est pestis sevissima animorum simul & corporum labes, quæ rationis hominem impotentem facit, & multorum malorum fomitem subministrat. Vitr. *in lib. de modo studendi & docendi de legibus.* Ebrium non debere dare operam liberis procreandis, quia qui vino refertus est, tam animæ, quam corporis rabie concitatus, quovis & trahit & trahitur, & verisimile est, eum fœtus inæquales, instabiles, obliquos, tam membris quam moribus procreare. Et *in lib.* 3. *Esdræ cap.* 3. dicitur, forte est vinum, prævalet omnibus hominibus, qui bibunt illud, seducit mentem; & habetur *in libro Proverbiorum capite vigesimo.* Luxuriosa res vinum, tumultuosa ebrietas, quicunque his delectatur, non erit sapiens. Et Plato *in dialogo* 1. *de legibus* verba ista profert: *Tale quiddam interrogo, an vini usus, voluptates, dolores, iras, amores vehementius concitet? Maxime quidem. Verum etiam seorsus memoriam, opinionem, intelligentiam similiter vehementiora efficiat. An prorsus extinguat, si quis ebrietate fuerit occupatus, omnino certe extinguit. Ad eum igitur animi habitum redit, quem puer primis ab annis habebat. Profecto. Quare tunc minime ipsius compos erit. Minime. Erit itaque pessimus? Valde. Non solum igitur senex, ut videtur, bis erit puer, sed ipse etiam temulentus.*

Meri-

Merito igitur ebrium † contrahere non posse, tenendum est, ut tenet glossa 8
in capit. unusquisque. 22. quæstion. 4. & Dec. *in consilio 112. libro primo*, & Tiraquel. *in tractat. de pœnis legum tempor. causa 6. numero 8.* Socinus *consil. 47. columm. 3. libr. 3.* & ejus contractus non valet etiam interveniente juramento, Ripa *in l. final. sub numero septuagesimo sexto. Codic. de revoc. donat.* ubi etiam dicit, quod si quis aliquem ad prandium invitavit, & illum inebriavit, & postea secum contraxit, quod etiam talis contractus dicitur dolo initus. Ista sunt vera † in eo, qui vere ebrius est, 9
sed non procedunt in eo, qui propter vinum sit tantum gaudens & exhilaratus, Dec. *in d. cons. 112. nu. 1.* Ripa *in d. l. final. num. 79.* Gomes. *super regul. cancel. de infir. resigna. q. 10.* Couar. *in clem. si furiosus. de homicidio. p. 3. in princip. sub num. 3.* Cephal. *in consil. 753. in fin. lib. 5.* ideo dantur versus:

Aut nulla ebrietas, aut tanta tibi sit, ut curas

Sublevet † si quæ est inter utrumque nocet. & Bald. *in c. 1. de testib.* dicit, con- 10
siderandam esse qualitatem ebrietatis, & Iudicis arbitrio considerari ebrietatem ad minuendam pœnam, ponit Menoch. *in tr. de arb. jud. casu 326.* Amatorem etiam † ut de furioso dictum fuit, contrahere non posse affirmandum videtur, quia 11
furioso æquiparatur, *§. illud quoque. in authen. quib. mod. nat. effic. leg.* ubi gloss. ponit hos versus:

Non frater fratri cum furor ille venit,

Igneus ille furor nescit habere modum.

Gloss. *in §. final. Institut. de success. sublatis.* ubi dicit, ut vino quis capitur, & bacchatur, ita & amore & fervore amoris vehementius nihil reperiri, ut idem dicit glossa *in leg. uni. in ver. capta. Codic. de Senat. claud. tol.* & quod neque Philosophi à furore amoris agitati continentes esse potuerunt, ut habetur *in dict. §. illud.* Et amorem puellarum pervertere sensum, tradit Baldus *in l. 2. §. initium. ff. de origin. jur.* & habetur *libr. 3. Esdræ, capite 4.* diligit homo uxorem suam magis quam patrem & matrem, & multi dementes & servi facti sunt propter uxores suas, & multi peccaverunt. David Rex & Propheta magnus propter Bersabeam commisit adulterium & homicidium, *libr. 2. Regum capit. 11. & 12.* Samson Hebræorum fortissimus vilis mulierculæ amore devictus oculos primum amisit, & demum vitam cum morte commutavit, *in libro Iudicum, capite decimo sexto.* Et Salomon Rex omnium sapientissimus alienigenarum mulierum amore devictus idolis templa construxit, *libr. 3. Regum, capite undecimo. &c. Salomon. 32. quæstion. 4.* & scriptum reliquit: *Vinum & mulier apostare faciunt.* Et Appius Claudius amore virginis captus omne fas & nefas miscuisse dicit, *leg. 2. §. initium. ff. de origin. jur.* Cravetta *in tractat. de antiquit. tempor. part. 1. sub numero 8.* Boer. *decisione vigesima tertia, sub numero septuagesimo quinto.* ubi ex Aristot. *in libro tertio Ethicorum capite tertio* dicit: Iram & cupiditates venereas cæteraque similia corpus

manifeste permutasse, atque nonnullos in furorem & in insaniam adegisse. Et amore durante hominem quo cœcus præcipitetur ignorare, & in bestiæ naturam devolvi, tradit Marsil. Ficin. ad Plat. *in conviv. oration. 7. capite duodecimo.* Et amorem esse furoris speciem, dicit Tiraquell. *in tractat. de pœnis leg. causa* 4. ubi more suo plura congerit. Et amorem ecstasim seu mentis alienationem inducere potius morti quam somno comparandam, declarat Leo Hebræus Medicus *in suis dialogis de amore, dialog. 3. in princip.*

12 Prædicta sunt intelligenda † de amore voluptuoso atque ferino, qui nascitur, quando quis proclivis est ad vitam voluptuosam, & mentem excedat, & in furorem & insaniam inducat. Cæterum ex amore, quo ducimur ad vitam contemplativam, talia dici non possunt, talis, inquam, amor incipit ab aspectu, & statim formæ corporalis aspectu ad spiritualis atque divinæ considerationem erigimur, ac per gradus ascendimus, atque demum, quid ipsum pulchrum sit, contemplamur, Plat. *in conviv. in Orat. Socratis.* & legitur de Poeta Etruscho:

Che mirando si ben fiso quanto & quali
Eran bellezze in quella sua speranza,
Duna in altra sembianza
Potea tirarlo all' alta cagione prima.

Et legitur de quodam, cujus nomen modo in mentem non venit, qui sedens ad mensam cum Rege Francorum, & ejus pulcherrima uxore, ab ea oculos nunquam divertit, quid comederit non gustavit, & accumbentes alios non cognovit, à forma pulcherrimæ mulieris præfatæ ad beatorum spirituum & gloriæ cœlestis & omnipotentis Dei contemplationem erectus.

13 Et ex amore, quo † ducimur ad vitam activam, consistente in videndi atque conversandi oblectatione, prædicta etiam de amore voluptuoso dici non possunt. Quinimo affirmandum est, amorem istum inter homines amicitias indissolubiles, societatesque frequentes parere, hominibus, omnibusque viventibus pacem & cubile securum elargiri. Dicitur bonorum studiosus, malorum spretor, in labore, in timore, in desiderio, in sermone gubernator, perfectus adiutor, servatorque præcipuus. Cum primum amor iste afflaverit ruditas ab hominibus removetur, & isto amore duce virtutes omnes cognitæ, & artes liberales inventæ fuerunt, & exercentur, Plato *in convi. in 2. orat.*

14 Et me legisse † recordor, picturam & sculpturam à muliere quadam virum suum amante inventas fuisse. Etenim mulier quædam in Civitate Corinthi, quę amati viri ad bellum proficiscentis imaginem in sui absentia semper præ oculis retinere cupiebat, quemadmodum in corde indelebiliter sculptam conservabat,

dum

dum viri facies apposita ad lucernę lumen umbram in muro reddebat, accepto carbone leviter, quasi tenui penicillo, lineas in muro protraxit, juxta extremas imaginis ab umbra designatę partes, & sic chari & amati viri imaginem designavit & pinxit, qua visa, ejus pater, qui figulus erat, accepto luto, levi manu ad imaginis similitudinem statuam fecit, & eam coxit in fornaci cum suis vasibus, & ita cęteri postea ex imagine illa pingere, & ex illa statua fingere didicerunt.

Stultus & fatuus † contrahere prohibentur, Boer. *decision.* 23. *sub numero* 42. quia furioso ęquiparantur, *l. tam dementes. Codic. de Episcop. aud. & l. vel surdo. ff. de privil. credit.* & non est intelligendum de stultitia illa, quę aliquando fingi solet, juxta illud: *Stultitiam simulare loco summa prudentia est.* ut aliquando solent facere delinquentes ad evadendum pœnas delictorum, ut refert Alber. *in l. furiosum. ff. de curat. furio. & in l. divus. ff. de offic. prat.* 15

Stultus dicitur ille, qui † imprudens est, & improvidus; fatuus vero ille dicitur, qui plane insipiens est, tractum à sapore ciborum. Nam quemadmodum quando non sapiunt, fatui dicuntur, sic homo, qui non sapit, fatuus appellatur. Laurent. Vall. *libro quarto, capite decimo tertio*, & Martialis: 16

Ut sapiant fatuæ fabrorum prandia Betæ,
O quam sæpe petit, vina piperque coquus.

Et fatuus quoties ad homines refertur, idem est, quod insulsus, Terentius *in Eunucho:*

Fatuus, insulsus, tardus.

Alii dicunt, stultitiam † quatuor modis dignosci, aut cum non venit in mentem quod oportet; aut cum venerit, non retinetur; aut bonum consilium non admittitur; aut malum admittitur. Vel dicitur stultus in factis, & fatuus in verbis, juxta illud *Esaiæ c.* 32. *Fatuus fatua loquar.* Vel proprie stultus est, qui per stuporem non movetur injuria, gloss. & Dominic. *in c. Constantinopolitanæ.* 22. *distinct.* 17

Lętitia percitum contrahere † non posse, dicendum est, quia lętitia est animi motus, & elevatio sine ratione, & talis mentis perturbatio rationis est expers, & in lętante, sicut in ebrio, impetus & quędam privatio sensus reperitur. Et hoc eo magis, quia vehemens repentinumque gaudium non solum privat intellectu & ratione, sed etiam exanimat, ut assignata ratione docet Alex. Aphrodis. *in suis problematibus*, & Ioseph. Mainar. *in rub. Codic. pub. læt. vel consul. libr.* 12. *in secunda parte* incipiente, *Altera quæstio. numero* 2. *&* 5. & apud Valer. Max. *lib.* 9. *cap.* 12. legitur: Mulieres duas nimia lętitia periisse. Una nunciata clade facta apud lacum Trasimenum, hodie Perusinum nuncupatum, filio superstiti redeunti obvia facta in complexu ejus expiravit. Altera, 18

cum audito falso nuntio de morte filii domi mœsta rediret, ad primum conspe-ctum filii redeuntis exanimata remansit. Genus casus inusitatum, quos dolor non extinxerat, lætitia consumpsit. Philippus quoque Comœdiographus, cum in certamine Poetarum præter spem vicisset, ac propterea lętissime gauderet, & inter illud gaudium repente mortuus est. Gellius *libro tertio, capite decimo quinto.* Igitur timendum est, lętitia percitum his rationibus attentis contrahere non posse, & ita tenet glossa *in §. servi. in verb. balneum. Institut. de libert.* & facit textus *in c. unusquisq;* 22. *q.* 4. & trad. per Gomes. *in reg. de infir. resignant.*

19 Iratus habet oculos † truces, os turbidum, immaniter clamat, in spumam ruboremve effervescit, pudenda dicit & pœnitenda, trepidat & gestit. Plutarchus apud Gellium *libr.* 1. *capit. ultim.* Ira inexpugnabilis invictaque est, mentem alienans, & species est morbi humani, quo infra hominis speciem homo deiicitur, & ex homine brutum quodammodo redditur, quoniam qui ira vexantur, altè vociferantur, in obvios irruunt, & seipsos aut alios cędunt, & ut cerebri vel cordis vitio laborant, vel una aut altera bili occupantur, effervet sanguis, visus eorum corrumpitur, ut unum videntes duo propter motum spirituum judicent vidisse, agitantur, inflammantur, & succenduntur, & tanquam dementes quandoque redduntur, Ioseph. Mainar. *in dict. rubr. Codic. pub. læt. vel consul. lib.*
20 12. *part.* 2. *num.* 2. Ideo non mirum, si † ita iratus contrahere non potest, *l. quicquid calore. ff. de regul. jur. & ibi Bart. & Dec. l. divortium. ff. de divort. gloss. in c. si quis iratus,* 2. *quæstion.* 3. Iason late *in l. si filiam tuam numero* 4. *Codic. de inoff. testam. Gomes. super reg. de infir. resignant. quæstion.* 18.

21 Mente capti † contrahere prohibentur, Stracc. *in tractat. de Mercat. part.* 3. *numero* 21. quia eis mens & consilium animi defecit, Baldus *in l. humanitatis. numero decimo quinto, & ibi Dec. sub. numero* 1. *Codic. de impub. & aliis substit.* & furiosis ęquiparantur, *§. furiosi. & ibi gloss. Institut. qui testament. fa. possunt. l.* 2. *Codic. de curat. fur. l. consilio. §. cum dementis. & l. observare. ff. eodem. l. si furiosi. Codic. de nuptiis. & l. tam dementis. Codic. de Episcop. audient. Alex. in consilio* 54. *sub numero* 1. *libr.* 1. *Iason in l. patre furioso, numero tertio. ff. de his qui sunt sui vel alien. jur. Boer. decision.* 23. *n.* 4. *Vant. in tract. de nullit. titul. de nullitate ex defectu mandati. n.* 18.

22 Lunatici sunt, quorum † mens propter lunam suum non facit officium, & ideo defectu hujusmodi durante contrahere prohibentur. Stracc. *dict. tractat.*
23 *de mercat. par.* 3. *numero vigesimo tertio.* Phrænetici sunt † illi, qui propter febrim in phrænesim incidunt, *l. ob quæ vitia. in princip. ff. de ædil. edict.* & ea phrænesi durante contrahere prohibentur, Baldus *in l.* 2. *num.* 33. *C. de rescinden. vend. Dec. in d. l. humanitatis. n.* 6. *C. de impub. & aliis substit.* Stracc. *d. tract. de mercat. part.* 3. *n.* 24.

Pro-

Prodigi etiam furiosis † æquiparantur, & contrahere prohibentur, *§. furiosi. Institut. de curat. l. 1. ff. de curat. l. Fulvius. §. adeo. ff. quibus ex causis in poss. eatur. l. 1. Codic. de curat. furio. l. si prædia. ff. de rebus eorum. §. & hic dicimus. in authent. ut si qui obligat. se habere perhibent res mino. Alex. in consilio centesimo octuagesimo secundo, libro quinto.* Iason & cæteri ab eo relati in *l. is cui bonis. ff. de verb. obligat.* Doctores omnes *in l. is cui lege. ff. de testament. Petrus de Ubaldis dict. tract. de duobus fratribus. part. 6. sub numero 16. Gomes. libr. 3. resolut. jur. cap. 14. numer. 30. Vant. in tract. de nullitat. tit. de nullit. ex defect. mand. num. 3. Stracc. in tractat. de mercat. part. 3. sub numero* 20. Et de his, qui ob defectum sanitatis contrahere non possunt, saltem per modum exempli dixisse sufficiat. 24

N. 9. De Ebrio contrahente ita Nicolaus Burgundus *in prologio ad consuetudines Flandriæ: Homines Septemptrionales interno calore Flagrantes siti magis urgentur & ad pocula proniores sunt: & ideò tota ferè Flandria frigori exposita & commercio addicta sancitum fuit, ut ab obligationibus in taberna potoria celebratis, alterutro contrahentium postridiè antè meridiem recedere liceat.* Idem asserit Grotius, si nempè intrà viginti quatuor horas contractui renuncietur. *Introduct. lib. 3. cap. 14. in principio.* **Upt het gunt hier boren.** Quod & rationi consentaneum putat *Anthon: Matthæi disput. de Obligat: n. 12.* Dummodò, inquit, captus ubi villum edormierit tempestivè renuntiet adversario, ne subsecuta taciturnitate consensisse videatur. Et sanè multa & facimus & dicimus imprudenter, cum paulò liberaliùs aspersi sumus flore Liberi Patris, quæ aliàs aut facta aut dicta nollemus. Quare etiam condonandum putem contrahenti inter pocula, si tempestivè, id est, postridiè pæniteat: cùm id sine læsione tertii procedat facilè: Ut ut sit in delinquente ebrio: quem & damnum læso resarcire, & in exemplum, reipublicæ satisfacere oportere volunt. Et ita statuit *Car: quintus anno 1531. teste Damhoudero praxi crimin: cap. 84. n. 14.*

N. 10. De Ebrio delinquente *vide latè Gail lib. 2. obs. 110. Gomesium resolt: tom. 3. cap. 1. n. 73. Perezium Cod. ad. l. Corn: de Sicariis n. 10. 11. Gudel. lib. 5. Cap. 17. juxtà principium. Item jurisconsultissimum van Leeuwen in parati. jur. nov. lib. 4. par. 3. cap. 3. n. 4.* Sed exemplum quod ibi allegat pœnæ capitalis, quam Scabini Delphenses ob commissum homicidium cuidam Vander Have inflixere, latiùs accuratiùsque deductum & tractatum vide in de Duytse consult: lib. 4. consil: 292. 293. & 294. & anteriùs.

CAPUT VIII.

De quibusdam aliis, qui à lege contrahere probibentur.

SUMMARIA.

1 *Aliqui sunt probibiti à lege contrahere societatem.*
2 *Officialis cum subdito.*

3 Me-

3 *Medicus cum infirmo.*
4 *Advocatus cum suo clientulo.*
5 *Tutores & curatores cum pupillis & adultis.*
6 *Excommunicatus, sed contra.* ibidem.
7 *Excommunicatione non dissolvitur societas.*
8 *Maritus potest conversari cum uxore excommunicata.*
9 *Excommunicatus non potest agere.*
10 *Acquisita ab excommunicato an sint pauperibus irroganda.*
11 *Mercatura & negotiatio aliquibus est interdicta, ut puta Clericis.*
12 *Ideo non poterit super eis societas contrahi.*
13 *Potest Clericus necessitate victus aliquid quaerere ejus artificio.*
14 *Contractus Clerici super negotiatione non est nullus.*
15 *Sed quid agendum sit de quaesitis ab eo.*
16 *Milites armatae militiae non possunt mercaturam exercere.*
17 *Proceres palatii seu consiliarii*
18 *Nobiles omnes.* num. 19.
20 *Nisi mos regionis aliud suadeat.*
21 *Christianis est prohibitum contrahere societatem cum haereticis, hostibus & Saracenis.*
22 *Cum Iudaeis contrahi potest, quicquid dicant aliqui.* num. 23.
24 *Sed super rebus & negotiis, super quibus datur cum eis commercium.*
25 *Sed optimum est consilium, à talibus societatibus abstineri.*
26 *Carcerati contrahere non possunt, quod tamen ibidem declaratur.*
27 *Pactum de succedendo inter socios non valet.*
28 *Principibus Christianis quando licitum sit inire foedus cum infidelibus.*

1 SUnt & alii, qui adeo à lege contrahere † prohibentur, ut eorum contractus nec etiam juramento firmentur, *l. non dubium. Cod. de legib. & ibi gloss. & Dd.*

2 De officiali temporali † quod non possit cum suo subdito contrahere, dicitur *in l. non licet, & in l. qui officii causa. ff. de contrah. empt. & in l. 1. ff. de condit. indeb. & in l. qui quis. & ibi Dd. C. si cert. pet. & in l. principalibus, & ibi Ias. Dec. & caeteri. ff. si cert. pet.* Bart. *in l. aufertur. §. quod à praeside. ff. de jure fisci.* Bald. *in l. solent. in §. fin. in 2. q. ff. de offic. procons. & leg. & in cons. 333. col. 1. lib. 3.* Put. *in tract. de syndicat. in ver. contrahere.* Strach. *in tract. de mercat. part. 3. n. 17.* Rolan. late *in cons. 83. lib. 2.*

3 Medicus etiam † quod non possit contrahere cum infirmo, infirmitate durante, est tex. *in l. Medicus. ff. de var. & extraord. crimin. & ibi Alber.* gl. *in l. quisquis. vers. contractum. C. de postulan.* Practi. Papien. *in forma libelli. in act. reali. in vers. veris ac legitimis. sub. num. 16.* Gome. *lib. 2. resolut. jur. c. 14. num. 33. in fin.* Traditur etiam

tiam de aduocato, quod † non possit contrahere cum suo clientulo lite durante. *l.* 4
quisquis. & glos. ibi & Dd. C. de postulan. Gomes. *d. c.* 14. *circa fin. lib.* 2. *resolut. jur.*
Tutores & curatores † etiam cum pupillo vel adulto contrahere prohibentur. *l. si* 5
in emptione. §. fin. ff. de contrah. empt. l. Titium & Mævium. §. altero. ff. de administr. tut. Dec. *in cons.* 441. *num.* 5. Petr. de Ubald. *d. tract. de duob. fratr. part.* 3. *n.* 5. late dixi supra *in c.* 3.

De excommunicato aliqui † etiam tenere videntur, quod non possit contrahe- 6
re. Host. *in c. veritatis. de dolo & contumac.* Fortun. *in l. Gallus. §. & quid si tantum. n.* 21. *ff. de lib. & posthum.* & agendo de dissolutione societatis, ita videtur tenere Petr. de Ubald. *in d. tract. de duob. fratr. part.* 11. *in princip.* Sed in contrarium excommunicatum contrahere posse, est text. *in c. felicis. §. verum. de pœnis. in* 6. & ita tenet Abb. *in d. c. veritatis. n.* 33. *de dolo & contumac. & in c. ad probandum. & ibi Felin. sub num.* 1. *de re judic.* Ioan de Silva. *in tract. de benefi. part.* 3. *q.* 4. *col.* 3. Alfons. à Gast. *in tract. de potest. leg. pen. lib.* 2. *cap. ult. col.* 2. & ita tenent Dd. communiter. *in c. si vere. de sent. excom.* ut testatur Couar. *in* 1. *parte. in c. alma mater. §.* 1. *sub. n.* 9. *de sent. excom.* Dec. *in c. cum parati. num.* 2. *de appellat.*

Et ex causa excommunicationis † societatem non dissolvi, & licere socio com- 7
municare cum consocio excommunicato, tenet glos. *in c.* 1. *distinct.* 41. *& in c. si vere. in glos. penult. de sentent. excommunic.* Et societatis coniugalis † ratione pos- 8
se maritum communicare cum uxore excommunicata, post alios tradit Covar. *in d. part.* 1. *relect. ad c. alma mater. §.* 1. *sub n.* 8. Et quamquam excommunicatus † non arceatur à contrahendo, non poterit tamen ex contractu age- 9
re in judicio, nisi obtenta absolutione. Abb. *in c. ad probandum. num.* 8. *de sent. & re jud. & in c. veritatis. sub num.* 35. *de dolo & contumacia.* Aliqui tenuerunt, acquisita † ab excommunicatis negociando distribui debere pauperibus, sed 10
contrarium tenet Abb. *in c. cum sit, sub n.* 2. *de Iudæis* per text. *in c. fin. de Simon.* Sunt etiam aliqui, quibus est interdicta mercatura, & negotiatio, & eam exercere non possunt, ideo quatenus super mercatura & negotiatione societatem contrahere intendunt, id à lege facere prohibentur, & datur exem-
plum † in clericis sive secularibus sive regularibus, quibus mercatura & nego- 11
tiatio prohibita est. *c. fornicationem, & c. fornicari.* 88. *dist. c.* 1. *& c. canonum* 14. *quæst.* 4. *cap.* 1. *ne cler. vel monach. & ibi Abb. sub num.* 6. *& num.* 10. *clem.* 1. *de vita & honest. cler. & ibi Cardin. Concil. Trident. sess.* 22. *de refor. cap.* 1. Franc. *in c. quamquam. in fin. de censib.* Bertac. *in tract. de Gabell. part.* 3. *in princ.* Strac. *in tract. de mer-*
cat. part. 3. *numero quarto.* Et cum sit eis prohibita † mercatura, & negotiatio, 12
per consequens super eis prohibitum est contrahere societatem. Menoch. *in cons.* 12. *num.* 12. *lib.* 1. *& in tract. de præsumpt. lib.* 3. *præs.* 56. *num.* 8. Rimin. jun. *consil.* 280. *num.* 14. *lib.* 3. Ioseph. Lud. *conclus.* 53. *vers. undecima conjectura. & vers. cum clericis.* Declara-

13 clara, quod possit clericus † necessitate victus rem aliquam emere, ut aliquid operetur, & rem postea mutata prima forma vendat, quia hoc casu non dicitur facere mercaturam & negotiationem, sed dicitur quærere ex artificio, ut erat Apostolis permissum. *c. 1. 22. q. 1. glos. in sum. 14. quæst. 3.* tradit Strac. *d. tract. de mercat. part. 3. num. 5.* Graf. *in suis decisionibus part. 1. lib. 2. cap. 119.* Item decla-
14 ra contractum clerici † super negotiatione & mercatura non esse nullum, Dec.
15 *in consil. 115. sub num. 4. vers. secundo respondetur. lib. 1.* Et quid sit agendum † circa quæsita à clerico ex negotiatione & mercatura, an sint eroganda pauperibus, seu uti spolia ad Cameram Apostolicam pertineant, vide Strac. *d. tract. de mercat. part. 3. num. 8. & seq.* Abb. *in cap. 1. ne cler. vel monac. sub num. 11. in fin. & in c. quia plerique. num. 34. de immun. eccl. summ. Thab. in vers. emptio. num. 16. in fin. & in ver. Clericus sub num. 2. Navarr. in tract. de spoli. §. 7. not. 4. & not. 5.* In milite
16 etiam † armatæ militiæ exemplum datur, quod mercaturam & negotiationem exercere non possit. *l. uni. & ibi Bald. & Salic. C. ne milit. lib. 12. l. milites qui à repub. C. de re milit. lib. 12. l. milites. C. locati. & l. uni. C. in quib. caus. milit. & l. officium. §. patronus. ff. de re milit.* Strac. *d. tract. de mercat. part. 3. num. 11.* Tiraq. *in tract. de*
17 *nobilita. cap. 33. num. 4.* Proceres palatii etiam † seu consiliarii inter prohibitos exercere mercaturam & negotiationes enumerantur. *l. fin. & ibi glos. 1. C. de rescind. vendit. l. nullum. C. de offic. rect. pro.* Bald. *in l. fin. C. de rescind. vendit.* Strac. *d.*
18 *tract. part. 3. num. 16.* Insuper nobiles omnes † inter prohibitos mercaturam & negotiationes exercere enumerantur. *l. nobiliores. C. de com. & mer.* Marti. Laud. *in tract. de nobilit. quæst. 66.* Bald. *in l. nobiliores.* Strac. *in d. tract. part. 3. num. 14.*
19 Tiraq. *in d. tract. de nobilit. cap. 33.* Et ideo super negotiatione † & mercatura societatem contrahere erit prohibitum, ut per Tiraquel. *d. loco cap. 37. num. 162.* ubi vult, societatem tacitam contractam fuisse præsumi non posse inter nobiles, quia non potest introduci absque negotiatione, & ipsi negotiari non possunt, sed decipitur in hoc, quod non possit præsumi contracta sine negotiatione, ut per Natt. *in consil. 91. lib. 1.* & per Cephal. *in consil. 247. num. 4. lib. 2.* & dicam
20 infra suo loco. Declara mercaturam † derogare nobilitati, nisi mos regionis aliud inducat, vel nisi simus in loco, in quo fere nulli alii reditus haberi possunt. Vel si quis exerceat eam non per se, sed per ejus ministros. Tiraquell. *d. loco num. 21. & seq.* Hodie ubique & ab omnibus passim mercatura exercetur, & ideo an nobilitati deroget, non est ulterius disputandum. Ulterius quia non
21 † cum omnibus indifferenter contrahere permissum est, ideo cum hæreticis, hostibus & Saracenis societatem contrahere prohibitum erit, quia cum eis nulla datur nobis participatio, Innoc. *in c. super iis. de voto.* Felin. *in cap. cum ego. ff. sub nu. 8. de juram.* Boer. *decis. 179. numero septimo.* Strac. *in tract. de mercat. part. 4. numero duodecimo, & numero decimo septimo.* Navarr. *in c. ita quorundam. de Iudæis.*

& ha-

& habemus bullam, quæ legitur in die cœnæ Domini.

Quid dicendum de Iudæis, an † cum eis societatem contrahere liceat? Et qui- 22
dem de jure permissum videtur cum eis contrahere. *l. quicunque. & l. Iudæi. C. de Iudæis.* Alex. *in consil* 75. *num.* 6. *lib.* 5. Corn. *in consil.* 260. *lib.* 3. Felin. *in d. c. cum ego. ff. sub num.* 8. *de juram. Ripa in l. si insulam. num.* 10. *& seq. ff. de verb. obligat.* Boer. *decis.* 179. *num.* 6. Dec. *in c. consuluit.* 3. *num.* 2. *de appellat.* Cravet. *cons.* 37. *num.* 25. *lib.* 1. Rimin. *consil.* 119. *num.* 7. *lib.* 2. & immunitas concessa Titio & sociis intelligitur etiam concessa socio Hebræo, ut per Becci. *consil.* 84. quod tamen intel-
lige, ut per Rimin. *in d. cons.* 119. *num.* 43. Non posse cum eis † societatem con- 23
trahi, etiam jure communi inspecto, tenet Ioseph. Lud. *in concl.* 53. *vers. & hodie.* sed à priori opinione non est recedendum. Declara tamen, cum eis permissum es-
se † contrahere societatem solummodo super rebus & negotiis, super quibus da- 24
tur nobis cum eis commercium. Et super quibus rebus nobis cum eis commercium habere permissum sit, dispositum reperitur in bullis publicatis à Paulo PP. IV. & à Pio PP. V. ita declarat Castr. *in tract. de societ. officii. cap.* 13. Ioseph. Lud.
d. concl. 53. *vers. & hodie.* Et in omni casu bonum † esse abstineri à commercio & 25
societate Hebræorum dicit Castr. *d. cap.* 13. *in fin.* & ita ego aliquando interrogatus consului quibusdam amicis meis, qui societatem quandam cum Iudæo quodam inire volebant, & ita semper consulerem.

Carceratos etiam † contrahere non posse est text. *in l. qui carceres. ff. quod met.* 26
caus. intellige tamen quod non prohibentur contrahere inter ipsos & ad eorum favorem, & eorum contractus favorabiles, ut probat in ardua causa consultus à serenis. Duce Parmæ Decian. *in cons.* 102. *in princ. lib.* 3. Quid si socii om-
nium † bonorum paciscantur inter eos, super successione an valeat conventio? 27
Dic eam non valere, distinguendo tamen ut late ponit Pract. Papien. *in forma li-
belli, in act. pro socio. in ver. societatem. num.* 7. Quid dicendum de principibus † 28
Christianis, utrum bello oppressi ab aliis Principibus Christianis, non volentes se aliter tueri necessitate ducti, possint fædus, ligam seu confœderationem inire cum infidelibus & invocare eorum auxilium, ut fecisse Iunonem legitur apud Poëtam *lib.* 7. *Æneidos.*

Flectere si nequeo superos Acheronta movebo.

Ponit hanc quæstionem Oldr. *in cons.* 71. ut quia licet vim vi repellere, & necessitas non habet legem, & multis aliis fundamentis determinat hoc Principibus Christianis facere licere. Contrariam sententiam constanter existimat esse veram, scilicet nefas esse Christianis Principibus fœdere & amicitia infidelibus jungi, ab eisque contra Christianos auxilium, etiam ad sui rerumque suarum defensionem petere. Et hanc opinionem probat pluribus fundamentis, & ad ea quę in contrarium allegantur respondet Osas. in sua disputat. pariter in fine

M suarum

suarum decisionum, salva semper determinatione sanctæ ecclesiæ, tamen non esse recedendum ab opinione Oldr. *in d. consilio* 71. quem in omnibus sequitur & comprobat Io. Andr. fons & lucerna juris canonici *in addit. ad Speculat. in rub. de Iud. col.* 3. *vers. convertendo hunc casum.* & hanc opinionem tenet, & alios multos eam tenentes refert Decian. *cons.* 20. *lib.* 3. ubi in fine dicit, quod nullus est I C. quem ipse viderit qui negare audeat hoc omni jure licere. Etiam ultra ab eo citatis Oldradi opinionem approbat Julius Ferret. *in tract. de justo & injusto bello. num.* 115. Nauar. *in c. ita quorundum. de Judæis. not.* 4. *n.* 15. ubi dicit hanc esse communem resolutionem *in c. ad liberandum. de Judæis.* Gans. *in suis decisionibus aureis. part.* 2. *lib.* 2. *cap.* 20. *de bello. num.* 39. ubi hoc sine peccato fieri posse dicit. Et cum hac opinione etiam eandem in fine dictæ suæ disputationis videtur tradere Osas. dum Oldradi opinionem temperandam esse dicit, juxta trad. à Io. de Ana. & Felin. *in d. c. ad liberandum. de Judæis.* & à Io. Andr. *in d addit. ad Speculat. in rub de Judæis.* Et hanc opinionem sequendam esse etiam mihi dixit excellentiss. & admodum reverendiss. Dominus Alexander Ambuginus. I. V. D. peritus, & sacræ Theologiæ studiosus, dum in civitate F. in ejus propria domo benigne receptus hæc scribebam, bene ad effugiendum omnem scrupulum in conscientia subjungit, quod ipse semper principib. Christianis conscriberet, quod se ab hujusmodi ligis & confœderationibus abstinerent. Et pro hac opinione videri possunt etiam tradita à Gram, *decis.* 65. *num.* 14. *& num.* 66. & à Ioanne Brunell. *in repet. c.* 1. *de homicid. in* 4. *part.* 11. *conclus.* 11. *n.* 28.

N. 20. An Mercatura nobilitati deroget disputant *Dd. ad l. tertiam Cod. de commerciis & & mercat.* 4. 63. Adductis etiam *ll.* 31. *& ultima Cod. de locato.* 4. 65. Qui textus hoc nullo modo probant. Quod cuivis facilè pateat inspicienti rationes quas ibi allegant imperatores. Itaq; hæc opinio ex insita Nobilibus superbia & consuetudine inter eos magis introducta videtur, quàm quod aliquibus ll. sit fulcita. Loquimur de copiosa & divite mercatura, quam in peregrinis & vicinis regionibus, non tam ipse nobilis quàm procuratores ipsius exerceant. Nam ll. quæ pro contraria opinione allegari solent, de minori & tabernaria mercatura loquuntur: qua res non adeò copiosæ emuntur & minutatim venduntur, quod Galli dicunt vendre en destail, & hæc nobilitate indigna est ut probant *Dd. ll. & l.* 6. *ff. de dignitatibus.* 12. 1. *l.* 12. §. 3. *Cod.* 12. 58. *& l.* 7. *Cod. de incestis nuptiis* 5. 5. Idem dicendum videtur si nobilis arte mechanica & manibus victum quærat. *Bald. ad. l.* 3. *suprà de commerciis:* qui & privilegia nobilitatis amisisse censendus est. Unde mirari subit decisionem Senatus Sabaudiæ *Cod. fabrian. lib.* 9. *tit.* 29. *def.* 3. quæ nobilitati non derogatum statuit in eo qui colendos alienos agros conduxerat. Nec decidendi rationes ibi adeò magni sunt momenti. Sed existimantur tales Nobiles privilegia amittere tantisper donec in sordidis artibus aut tenui mercatura versantur. Nam si desistant antiquam nobilitatem recuperare. *Guid. Pap. decis.* 196. 217. *&* 391. *Tiraquellus de nobilitate cap.* 27. *n.* 5. Filios tamen qui nihil se commisere indignum, priorem generis retinere splendorem. *Faber in Cod. fabr. lib.* 9. *tit.* 24. *def.* 14.

Vide

Vide eleganter & latè *Besoldum in tractatu suo de Nobilitate sub finem*. In Italiâ pasſim & apud Venetos mercatura, nempè ampla illa & copiosa, citrà nobilitatis imminutionem exerceri, non item in Gallia & Germania in comperto esse volunt *Tuldenus ad d. Tit. C. de commerciis*. 4. 63. *Tholosanus syntagm. juris lib.* 21. *cap.* 5. *n.* 11. *quem & vide lib.* 25. *cap.* 15. ubi intemperanter in mercaturam invehitur, corrasis quibuscunq; ad suum propositum facientibus auctoribus. Meliùs *Cujacius ad d. l.* 3. *in paratit. vid. Christinæum lib.* 3. *tit.* 63. *decis.* 106. *qui* Cujacio accinit. *Mynsingerus prò & contrà disputat cent.* 6. *ob.* 54. *Videatur & Tiraquellus de Nobilitate. cap.* 27.

N. 21. Mira jurisprudentia quæ societatem cum Judæis permittit, cum hæreticis prohibet. Et sic quidem Canonistæ. Cùm tamen à Judæis quàm hæreticis majus impendeat periculum. Nam hi fortè quibusdam articulis sæpè non magni momenti, illi toto cœlo à nobis diffident, & Christum Deum fundamentum Christianæ religionis planissimè pernegant. Societatem conjugalem cum judæo vel judæa prohibet *l.* 6. *Cod. de judæis & Cœlicolis*. 1. 12. sub pœna criminis adulterii. Cum Heterodoxo vel diversæ religionis homine *l.* 16. *Cod. de Episcop. audient.* 1. 4. & *l.* 5. *de sponsal. in medio.* 5. 1. Ergò multo magis cum infideli. De quo vid. *Tholosa. Synt. lib.* 9. *cap.* 13. *tit.* 8.

N. 28. Gregorius Tholosanus in sua Republ. refert controversum fuisse inter Carolum quintum Imperatorem, & Franciscum primum ejus nominis Regem Galliæ, nùm Christiano Principi liceat infidelium, Turcarum aut Saracenorum auxiliaribus copiis uti adversus alium Principem Christianum. Et, ait, qui satis non habent virium, in extrema necessitate, invasi ab hostibus Christianis, ut putant injustè, se non peccare existimant, si tale auxilium, alio destituti, advocaverint; non magis quàm cùm utuntur, ensibus, balistis, hastis, clypeis, bombardis & similibus aliis instrumentis quibus hostes etiam Christianos repellunt. Ut probet autem hoc licitum esse ad sui defensionem, variis utitur argumentis & exemplis ex S. Scriptura petitis, ad quem lectorem brevitatis causa remitto lib. 11. cap. 3. n. 7. de Republica. Est & auctor quidam anonymus, qui vindicias Gallicas conscripsit, & cap. 23. disquirit an Franciscus primus cum Turcis fœdus inierit, atq; id licitum esse cap. 27. testimoniis exemplisq; probat, etiam cum Hollandis & Suecis, quamvis diversæ religionis. cap. 24. & 25. Quid enim? antequàm lex antiqua Israelitis fuisset promulgata, viri sanctissimi Abrahamus cum Eschol & Aner, Isaacq cum Ochozath & Pichol, Jacob cum Labano Idolis addicto, æquo fœdere amicitiam & societatem contraxere. Neque verò jus illud naturale legem divinam postmodùm per Moysen promulgatam abrogasse usquam legimus. Nam & inter Hebræos & Ægyptios, Davidem & Achidem, Salomonem & Hyramum Tyriorum regem, Iosaphatum & Ochosiam, Asam & Benhadum, Machabæos & Romanos fœdera intercessisse scimus. Quæ antiquæ Tabulæ exempla idem auctor anonymus latius diducit & explicat cap. 20. & sequentib. In lucem prodiit hic liber anno 1638. contrà quendam qui se indigetat Alexandrum Patricium Armacanum, atq; etiam, si diis placet, Theologum: Cujus scriptio titulum præ se fert: Mars Gallicus seu de justitia armorum & fœderum Regis Galliæ: suppresso loco impressionis atq; addito ficto nomine auctoris ut est verisimile & solet in famosis libellis. Hic Satyricus dum ibi acerbissimè Francorum Reges ab omni antiquitate laudatissimos Principes insectatur & more canis rabie correpti mordicus adlatrat: revera hîc histrio in scenam prodiit, non sub Alexandri Armacani, ut ipse voluit, sed spurcissimi Thersitæ Homerici personâ. Novimus Usserium Armacanum Theologum doctisimum, cujus scripta omnes litterati venerantur & tantum non adorant. At Alexandrum Armacanum quis novit? Cu-

jus ille unquam fando pervenit ad aures? Therſitem novimus, cujus hic ſtudioſiſsimè perſonam agit:

Ἔχθιστος δ' Ἀχιλῆϊ μάλιστ' ἦν ἠδ' Ὀδυσῆϊ.
Τὼ γὰρ νεικείεσκε· τότ' αὖτ' Ἀγαμέμνονι δίῳ
Ὀξέα κεκληγὼς λέγ' ὀνείδεα: *Qui infenſus Achilli atq; Ulyſſi, cum illis inimicitias gerebat. Tunc verò magna vociferatione etiam divinum Agamemnonem maledictis inceſſit.* Quales Heroas! qui mortales omnes ſupergreſſi ferire jàm ſydera vertice videbantur. Nobiliſſimam Francorum regum proſapiam quis his divinis viris non comparet? Quis hos non pleniſsimo omnium laudum cumulo exornet? Quis verò animum inducat inſectari niſi alter Therſites redivivus?

Θερσίτης δ' ἔτι μοῦνος ἀμετροεπὴς ἐκολῴα,
ὅς ῥ' ἔπεα φρεσὶν ᾗσιν ἄκοσμά τε, πολλά τε ᾔδη.
Μάψ, ἀτὰρ οὐ κατὰ κόσμον ἐριζέμεναι βασιλεῦσιν. *Solus his obſtrepebat Therſites homo verboſus & loquax, cujus conceptus multi quidem ſed confuſi & inordinati erant: Et hîc ſanè nulli uſui. Cum Regibus maledicere neminem mortalium deceat.* Quis autem hunc hiſtrionem compeſcat potiùs quam alter item Ulyſſes Homericus, qui (ut Græca omittamus) Therſitem torvè intuens ac ſeverè duriterq; increpans, ſilentium impoſuit ori petulanti ac procaci: minatus præterea, ſi item ad eandem inſanam linguæ intemperantiam prolabatur, mori potiùs & non appellari ampliùs velle Telemachi pater, ſi non illum pallio tunicâq; ſpoliatum, nudumq; & planè exutum verberibuſque acriter cæſum, ad naves ut ſpurciſsimum nebulonem ejiciat: atq; ita ſcipione dorſum hominis non leniter demulcens, plorantem dimiſit. Hom. Iliad. lib. 2. Hem! quid aliud voveas huic aut reponas noſtro Therſiti, qui tàm petulanter in ſancta coronata capita inſultat: *Omnes Cælicolas, omnes ſupera alta tenentes*, quod certè ſpero & voveo. Quis porrò ferat hunc hiſtrionem reliquam fabulam ita ut cœpit, inſulſè peragentem; ut etiam in ſcenam producat innocentiſsimos Batavos, quos ut execrandos & infandos nefariè exagitat. *Quid enim referam*, inquit, *cætera illa inuſitata ſcelera hiſtoriiſq; celebrata Batavorum?* Et cætera quæ impurum illud os mendaciſsimis næniis ſcatens ut turpis canis noxio paſtu turgidum evomit in cacatam chartam, quam infeliciter concinnavit aliorum projectiſsimus adulator: hic ſcilicet Theologus noſter, cui maledicere tam in proclivi quàm imber eſt cùm pluit: qui & fœdus Francorum regum cum Batavis initum acerbiſsimè inſectatur & contrà fas ſeveriſsimè damnat: quaſi mortaliter peccet qui cum Hæreticis, ut vocat Batavos, aliquod fœdus ineunt. Sed cui libeat crambem hanc recoquere; cùm dicta & allegata à Theologo noſtro, toties ſint redicta & refutata, ut hanc ſerram reciprocare ſit operam ludere. Præſertim poſtquam uſus & praxis jàm id palàm adprobaverit, ut contrà hiſcere neſcientis, deblaterare inſanientis ſit. Exempla ſubminiſtrant ipſi Hiſpaniarum Reges Catholici, qui inducias & mox fœdus æternum cum Batavis pepigere. Item Luſitaniæ Reges. Uterq; cum Anglis ut ut diverſæ religionis. Quid Cæſares cum Proteſtantibus Principibus? Francorum porro Reges Chriſtianiſsimi cum Batavis, cum Suecis &c. Germanorum Imperator contrà Turcas hodiè mittit auxilia petitum ad quoſcunq; Chriſtianos Principes reformatos: Anglos, Suecos, Danos & item Batavos. Ejus Legatus, dùm hæc ſcribo, ſingulos Hagæ Comitis ambit Dd. Ordinum, & quidem oſtiatim, quos inter etiam Dd. Deputatos Gorinchemienſes. Ita ut præſens præſentem viderim ac audiverim ſatis enixè reverenterque ſubſidia orantem. Hic fœdus atq; amicitiam non renuat eorum, quorum opes atq; operas ad tutelam ſui prodeſſe ſibi exiſtimat. Itaq; iſta velle acerbè traducere in contumeliam tantorum

Prin-

Principum, quibus à latere ſunt viri & ſapientiſsimi & prudentiſsimi, & queis pectus ſanè plus quàm iſti fungo ſapit; non theologi ſani aut prudentis ſed hominis ſtulti ſit & dementis. Quare ut tandem concludam, cùm pro meritis ſatis inclementer in hunc dici nequeat, putem: electiſsima ſcilicet, ejus ſcripta eſſe Tardipedi Deo tradenda infelicibus uſtulanda lignis. Ut idem illis obtingat quod Annalibus Voluſi apud Catullum. Incomparabilis noſter, & in omnium ſcientiarum genere verſatiſsimus Hugo Grotius *in libro 2. de jure belli ac pacis cap.* 15. *n.* 8. de hac quæſtione diſputaturus: De fœderibus inquit frequens eſt quæſtio licetne ineantur cum his qui à vera religione alieni ſunt. Quæ res in jure naturæ dubitationem non habet. Nam id jus ita omnibus hominibus commune eſt, ut religionis diſcrimen non admittat. Sed de jure divino quæritur, ex quo hanc quæſtionem tractant, non Theologi tantùm ſed & juriſconſultorum nonnulli, inter quos Oldradus & Decianus. Sed cùm Grotius ejuſdem ſit ſententiæ cum ſuperioribus auctoribus & item cum noſtro, eamq; ſanè apodicticè ut ſua omnia probet, ac iſte liber cunctorum ſaltem doctiorum atq; elegantiorum hominum manibus teratur, ad eum lectorem relego.

CAPUT IX.

De cauſa materiali.

SUMMARIA.

1 *Cauſa materialis proxima eſt conſenſus.*
2 *Cauſa materialis remota eſt res.*
3 *Societas poteſt contrahi ſuper omnibus rebus, quæ non ſunt à commercio exemptæ.*
4 *Et ſuper negotio non turpi & prohibito.*
5 *Super omnibus rebus univerſaliter.*
6 *Simpliciter non ſpecificatis rebus.*
7 *Super re particulari.*
8 *Super nominibus debitorum.*
9 *Super artificio.*
10 *Super conductione publicarum functionum.*
11 *Super pretio rei vendendæ.*
12 *Quod unus ponat rem, alter laborem, tertius induſtriam.*
13 *Quod unus ponat rem, alter auctoritatem.*
14 *Super animalibus.*
15 *Super hereditate ventura.*
16 *Super officiis Romanæ curiæ.*
17 *Super fructibus abſque re principali.*

18 *Super rebus, quæ adhuc non sunt, sed esse sperantur.*
19 *Societas absque rebus, quæ sunt aut esse sperantur, contrahi non potest.*
20 *Persona socii non dicitur quid pro materia positum.*
21 *Societas super spe, quæ nihil est, contrahi non potest.*
22 *Capitalia, æqualia, & inæqualia esse possunt in societate.*
23 *Capitalia licet inæqualia sint, in societate ad lucrum tamen omnia dividuntur pro æquali portione, non sic in aliis, in quibus qui plus ponit, & plus operatur, plus percipere debet.*
24 *Æqualitas in rebus, attento pondere, numero & mensura, & astimatione seu valore, facile cognoscitur.*
25 *Ubi bonitas & numerus considerari possunt, attenditur potius bonitas, quam numerus.*
26 *Ubi ponuntur operæ & artificium, æqualitas & inæqualitas terminatur Iudicis arbitrio.*
27 *Ubi mixtim ponuntur res corporales, operæ & industria, servanda est conventio, si de ea constat, & non sit turpis, inhonesta, & leonina, &* n. 28.
29 *Etiam æqualitas considerari & terminari potest à tertio electo partium consensu.*
30 *Et si inique arbitratus fuit, non est attendenda ejus opinio, sed remittitur ad Iudicem.*
31 *Et si arbitrari recusaverit, evanescit societas.*
32 *Et non recurritur ad Iudicem.*
33 *Ubi non constat de partium conventione, attenditur consuetudo sociorum, deinde regionis.*
Et si non constat de consuetudine, variæ sunt opiniones.
34 *Una est opinio, quod regulariter operæ & industria censentur correspondere interusurio pecuniarum, & non capitali, & quod esse potest, quod correspondeant etiam capitali in parte, & in totum.*
35 *Secunda est opinio, æstimandum esse periculum pecuniarum.*
36 *Tertia est opinio, quæ approbatur, de sorte ad operas, & de operibus ad sortem rationem habendam esse.*
37 *Prima opinio reprobatur.*
Partes capitales considerantur principio societatis, licet in discursu temporis semper ratio operarum sit habenda, quo ad lucra dividenda.
38 *Secunda opinio reprobatur.*
39 *Operæ & industria in dubio correspondent capitali pro æquali parte.*
40 *Et si allegaretur inæqualitas, quæstio esset remittenda arbitrio boni viri.*
Idem dicendum est, si plures sint socii diversa ponentes, nempe auctoritatem, operas, industriam & pecuniam.

41 Do-

41 *Dominium & possessio an communicentur, pluribus modis consideratur.*
42 *Dominii communio requiritur in societate.*
Societatis titulus onerosus.
43 *Actiones inter socios adinvicem praestari debent, & non transferuntur.*
44 *Communio rerum in societatibus particularibus non inducitur absque communione.*
45 *Communicantur res omnes in societate universali absque alia traditione.*
46 *Possessio non transfertur, licet dominium communicetur.*
Contraria opinio, quod possessio transferatur, probatur.
47 *Traditio in societate, licet non interveniat, tamen creditur intervenire.*
48 *Communionem necessario non requiri in societate tenent aliqui.*
Intellectus l. si tibi avae ff. de praescript. verb.
Intellectus l. si merces, §. vis major. ff. locati.
Intellectus l. cum duobus. §. si in coeunda. ff. pro soc.
49 *Super fructibus societatis contrahi potest, licet non contrahatur super re principali, declaratur.* n. 51.
50 *Finis, ad quem quodlibet negotium tendit, potius inspiciendus est, quam quod praesens est.*
51 *Accessorium, quod sequitur naturam principalis, non procedit quando in accessorio adest diversa ratio.*
52 *Societas an contracta fuerit super fructibus, an super re principali, quomodo cognoscatur.*
53 *Societas est contractus correspectivus.*
54 *Communio in ea inducitur, quia adinvicem fit collatio, declaratur,* num. 58. 59. & 60.
Et cessante collatione cessat communio.
55 *Ideo pecunia ab uno solummodo posita non commnicatur.*
56 *Animalia si hinc inde fuerunt collata, dicitur in eis inducta communio.*
Si ab uno solummodo ad pascendum simpliciter sint data pastori, dicitur initus contractus innominatus.
Si essent data pastori, ut lucrum proveniens ex eis dividatur, in lucro erit inducta communio & societas.
Si erunt data pastori cum pacto, quod in fine societatis dividantur, erunt effecta communia, & super eis dicetur contracta societas.
57 *Aestimatio in societate operatur, ut appareat rei valor, & ut dominium communicetur.*
60 *Pecuniae ab uno solummodo positae aliquando communicantur, ratione aequalitatis servandae.*

61 *So-*

61 *Societas an dicatur contracta inter colonum partiarium, & dominum, contrariæ adsunt opiniones.*

62 *Concordantur secundum aliquos, quod affirmativa procedat fructibus à solo separatis. Negativa procedat fructibus in re existentibus.*

63 *Opinio affirmativa probatur.*

Intellectus l. si merces. §. vis major. ff. locati.

Xplicito tractatu de causa efficienti, videndum est modo juxta propositum ordinem de causa materiali, circa quam efficiens versatur, ut formam in mente consideratam inducat. Causa materialis, ut dixi supra *in 2. c.* consideratur dupliciter, sc. quod alia sit causa materialis proxima, alia remota. Proxima causa † materialis dicitur consensus, quia
1 homo, qui est causa efficiens, primo circa consensum proxime versatur, & ideo dicitur, istum contractum perfici consensu. §. 1. *Instit. de oblig. ex consen. & l. 2. ff.*
2 *de act. & oblig.* Remota causa dicitur † res, super qua societas ipsa contrahitur, dum adhibito consensu ad finem deliberatum ordinatur, nempe aut ad quæstum, aut ad lucrum. In præsenti principaliter agendum erit de rebus, quia satis fuit dictum de consensu *in d. c.* 2. & ut in omnibus ordinate procedamus. Primo videbimus, super quibus rebus societas contrahi possit. Et quia in societate circa res æqualitas & inæqualitas consideratur, secundo loco videbimus, qualiter æqualitas & inæqualitas circa res ipsas sint consideranda. Tertio, quia per contractum societatis transfertur Dominium, de ipsarum rerum dominio & possessione videbi-
3 mus. Circa primum, † super quibus rebus societas contrahatur, regula est generalis, societatem super qualibet re contrahi posse, quæ à commercio nostro non dicatur exempta. §. 1. & 2. *Instit. de inutil. stipulat. & in §. nullius. Instit. de rerum di-*
4 *vis. & in l. inter stipulantem §. sacram. ff. de verb. oblig.* & dummodo non † contrahatur super aliquo negotio turpi & prohibito. *l. nec permittendum. ff. pro soc.* & dixi *in*
5 *proœmio.* Et potest contrahi † super omnibus rebus universaliter. *l. 1. & l. 3. §. generaliter. & l. si fratres. §. socium. & l. si societatem ff. pro soc.* Et potest contrahi
6 † simpliciter non facta declaratione, super quibus rebus contrahatur. *l. coiri. cum*
7 *seq. ff. pro soc.* & super aliqua † re particulari. *l. cum proponas. C. pro soc. l. 2. C. com.*
8 *divi. l. cum duobus. in princ. ff. pro soc.* & super nominibus † debitorum, Bero. *in cons.*
9 161. *num.* 20. *lib.* 1. & super aliqua † negotiatione seu artificio. *l. societas, & l. cum duobus. §. cum duo argentarii. ff. pro soc.* Bald. *in cons.* 120. *lib.* 1. *& in cons.* 452. *& in*
10 *cons.* 453. *lib.* 3. *& in cons.* 395. *lib.* 5. & super conductione † publicarum functionum. *l. societas. & l. adeo. ff. pro soc.* Forn. *in tract. de Gallis. num.* 189. & super pre-
11 tio alicujus † rei vendendæ. *l. si tibi rem. & l. si tibi arcæ. ff. de præscript. verb. l. si margarita. & l. si id quod quis. & l. si fratres. §. item ex facto. ff. pro soc.* Menoch. *in cons.* 122. *num.*

num. 28. *lib.* 2. Et poteſt † ſocietas contrahi, ita quod unus ponat rem, alter la- 12
borem, & tertius induſtriam, vel quod unus ponat rem, alter ſimul laborem &
induſtriam, ut habetur *in §. & ita. Inſtit. de ſociet. & in l. ſocietas, & in l. cum duo-*
bus, §. ſi in coeunda. ff. pro ſoc. Dominicus Sotus eruditiſſimus *in lib. 6. de juſt. & jur.*
q. 6. art. 1. verſ. quinvero. Martinus Navarra Doctor multæ lectionis *in Manuali. c.*
17. *num.* 251. & quod unus ponat † nomen & auctoritatem, & alter pecunias, 13
Decian. *in conſ.* 97. *lib.* 2. Corn. *conſ.* 121. *ſub num.* 2. *lib.* 1. Et poteſt contrahi † 14
ſuper animalibus *l. ſi paſcenda. C. de pact. l. cum duobus. §. ſi in coeunda. ff. pro ſoc.* & ſu-
per aliqua hereditate † ventura. *l. 3. §. de illa. ff. pro ſoc.* & ſuper officiis Romanæ 15
† curiæ, de qua ſocietate aliqua ponit Dominicus Sotus. *d. li. 6. de juſt. & jur. q. 6.* 16
art. 2. in fin. & Gabr. *in conſ.* 78. *lib.* 1. & poſt hæc ſcripta tractatus de ea publica-
verunt Caſtrac. Ianen. & Virginius Bacca. & poteſt contrahi ſuper † fructibus 17
abſque re principali, Alex. *in conſ.* 491. *lib.* 1. Dec. *in l. ſi paſcenda. num.* 13. *C. de*
pact. & ſuper rebus omnibus, quæ † adhuc non ſunt, ſed tamen eſſe ſperantur, jux- 18
ta text. *in l. nec emptio. & in l. ſi conſenſum. ff. de contrah. empt. & in l. 3. §. de illo. &*
in l. ſi margarita. ff. pro ſoc. Bart. Socin. *in d. l. ſi paſcenda circa fin. C. de pact.* Et abſ-
que rebus, quæ † ſunt aut eſſe ſperantur, ſocietas contrahi non poteſt, quia defice- 19
ret cauſa materialis. *l. verum. §. fin. ff. pro ſoc.* Bald. *in l.* 1. *num.* 1. *C. pro ſoc. & in l.*
2. *C. de contrah. empt.* Henrichman. *conſ.* 7. *num.* 17. *lib.* 1. *tom.* 1. Et perſonæ ſocii
† non dicuntur quid pro materia poſitum in ſocietate, Alex. *in conſ.* 131. *ſub num.* 20
8. *lib.* 5. Petr. de Ubald. *in tract. de duob. fratrib. part.* 5. *ſub n.* 27. *verſ. primo quia.* Et
faciunt † in propoſito tradita per Bart. *in l. is poteſt. num.* 5. *ff. de acquir. hered.* ubi di- 21
cit, quod ſi ſit contracta ſocietas ſuper hereditate ventura, quod ipſa ſpes non com-
municatur, ſed communicanda venit hereditas obveniens, quia ſuper ſpe, quę ali-
quid non eſt, ſocietas contracta dici non poteſt. *argum. l. nec emptio. ff. de contrah.*
empt. & determinat illum, cui hereditas defertur, adire debere, & alterum ſocium
adire non poſſe. *l. actione. §. diximus. ff. pro ſoc.*

Circa ſecundum, qualiter res poſitæ † ſint conſiderandæ ad cognoſcendum 22
æqualitatem & inæqualitatem, præſciendum eſt, in qualibet ſocietate, inter ca-
pitalia à ſingulis ſociis poſita, æqualitatem & inæqualitatem reperiri poſſe, quia
poteſt unus ſocius ponere centum, & alter ducenta, & poteſt unus ponere cen-
tum, alter vero operam & induſtriam, & magis valeant opera & induſtria,
quam illa centum; & econtra poteſt eſſe, quod pecunia excedat operas & in-
duſtriam, & ſimiliter eſſe poteſt, quod omnia ſint in pari quantitate, juxta
text. *in §. nam & ita. Inſtit. de ſociet. & in l. ſi non fuerint. ff. pro ſoc.* Bald. *in l. ult. in*
princ. ſub num. 8. *C. commun. de legat.* Et licet dixerim, capitalia † inæqualia in 23
qualibet ſocietate poni poſſe, tamen non inde ſequitur, in qualibet ſocietate
eandem diſpoſitionem eſſe ſervandam. Nam in ſocietate ad lucrum univerſali,

quamvis à principio fuerunt posita capitalia inæqualia, nihilominus justa judicatur, quia potest esse, ut minus ponenti majora lucra obveniant. Corn. *cons.* 187. *col. pen. lib.* 3. *& cons.* 310. *col.* 4. *vers. nec obstat. lib.* 4. Socin. *cons.* 74. *nu.* 5. *& cons.* 160. *col.* 6. *vers. ex quibus. lib.* 2. Ias. *cons.* 2. *col.* 6. *vers. octavo. lib.* 3. Ioseph. Ludov. *conclus.* 53. *fol.* 124. *vers. in qua societate*, ubi reprehendit Cravet. aliter sentientem *in consil.* 159. *in fin.* Rubeus Utinen. *cons.* 32. *num.* 36. Marchabr. *cons.* 5. *num.* 98. Cravet. *in cons.* 173. *sub num.* 1. *lib.* 1. Et in cæteris societatibus, qui plus posuit, & qui plus operatus fuerit, plus etiam percipere debet *l. si non fuerint. ff. pro soc.* &
24 dicam latius infra suo loco. Ad cognoscendum æqualitatem † & inæqualitatem, quæ in societate intervenire possunt, hac distinctione uti debemus. Aut sumus in casu, in quo uterque socius ponit res corporales: Aut in casu, in quo quisque ponit operas seu artificium; Aut ultimo loco sumus in casu, in quo mixtim ponuntur, à quolibet res corporales, operæ & industria.

Primo casu facile est cognoscere æqualitatem & inæqualitatem, quia pondere, numero, & mensura, & æstimatione seu valore, æqualitas & inæqualitas perpendi possunt, ad tradita *in l.* 2. *§. mutui datio. ff. si cert. pet. & in l.* 1. *ff. de contrah. empt.*
25 Sed in rerum valore † cognoscendo, illius qualitatis ratio habenda est, ex qua utilitas pro societate resultat, quippe si sint exempli gratia pecudes positæ in societate, non attenditur earum numerus in cognoscenda æqualitate & inæqualitate, sed attenditur bonitas, quia illę, quæ sunt in minori quantitate, possunt in bonitate superare alias, quę sunt in majori quantitate, & possunt societati majorem afferre utilitatem, ut per Afflict. *decis.* 58. *n.* 5.

26 Secundo casu † ęqualitas & inęqualitas cognoscuntur arbitrio boni viri, qui socii diligentiam, operam & industriam considerabit, Bald. *in d. l. ult. in princ. C. commun. de legat.* & suo loco dicam infra.

27 Tertio casu † est magis difficile cognoscere ęqualitatem & inęqualitatem, quia Dd. diverso modo locuti fuerunt. Et ego pro faciliori intelligentia puto duos casus esse considerandos. Primus est casus, quando constat de expressa partium conventione. Secundus est casus, quando societas contracta fuit nulla facta expressione seu declaratione.

28 In primo casu † ex declaratione facta optime æqualitas & inęqualitas apparebit, & erit servanda, nisi sit turpis, inhonesta & leonina, *l. si. societatem. la* 1. *in fin. ff. pro soc. &. §.* 1. *Instit. de societ. l. si non fuerint. ff. eod.* Et quemadmodum ex
29 consensu † & declaratione facta à sociis percipitur ęqualitas & inęqualitas, ita etiam poterit cognosci ex declaratione facta à tertio, de sociorum voluntate electo, ad constituendum partes societatis. *l. si ita coita. cum plurib. seqq. ff. pro soc.*
30 Advertendum est tamen † circa hanc declarationem faciendam à tertio, eam non esse attendendam si inique arbitratus fuerit, sed recurritur ad Iudicem. *l. societatem,*

tem. cum ſeq. uſque ad l. ſi ſocius. ff. pro ſoc.

Et ſi arbitrari † recuſaverit, evaneſcit ſocietas, & non recurritur ad Iudicem, 31
& ab arbitri jam electi perſona non receditur. *l. ſi coita. ff. pro ſoc.* Menoch.
in tract. de arbitr. jud. quæſt. 68. *nu.* 32. *& in conſil.* 93. *n.* 7. *lib.*1. Et ideo in hoc caſu † non recurritur ad Iudicem, quemadmodum fit, quando arbiter electus inique 32
arbitratus fuit, quia quando arbitratus fuit inique, per ſuum arbitrium contractus ad eſſe deductus fuit, cui poteſt deſervire officium Iudicis, in reducendo eum ad æqualitatem, ut *in d. l. ſi ſocietatem. §. arbitrorum. & in l. unde ſi venit. ff. pro ſoc.* ſed quando non fuit arbitratus non fuit contractus ad eſſe deductus, ideo ſuper eo Iudex non poteſt officium ſuum impertiri, ita declarat gloſ. *in d. l. ſi ſocietatem. §. arbitrorum. & ibid. Bart. ſub. num* 3. *ff. pro ſoc.*

In ſecundo caſu † quando non conſtat de partium conventione, in primis eſt 33
obſervanda conſuetudo ſociorum, deinde conſuetudo regionis, quia quod conſuetum eſt fieri tacite actum videtur *l. item quantum. §. qui impleto. ff. locati*, Bald. *in l.* 1. *ſub. num.* 21. *Cod. pro ſoc.* Petr. de Ubald. *in tract. de duob. frat. part.* 4. *ſub num.* 7. & quando non conſtat de conſuetudine ſociorum & regionis Doctores diverſa dicunt. Dicit Petr. de Ubald. *d.* 4. *part. ſub num.* 3. 4. *&* 7. & Corn. *in l. ſi paſcenda. Cod. de pact.* & Socin. *conſil.* 265. *num.* 2. *lib.* 2. quod regulariter 34
operę & induſtria cenſentur correſpondere interuſurio pecuniæ, & non ipſi ſorti, per text. *in l. cum duob. §. ſi in coeunda. ff. pro ſoc.* & dicit, quod iſta regula fallit, quia aliquando correſpondent toti ſorti, & interuſurio, aliquando parti ſortis, & interuſurio, quod quando ſit, quia certa regula dari non poteſt, Iudicis arbitrio terminandum relinquit, & ſubjungit impoſſibile eſſe, ut detur caſus in principio ſocietatis, quod operæ & induſtria in totum vel in parte correſpondeant ſorti & interuſurio, ſed eſſe poſſe, quod ſocius ſuis operibus & induſtria in principio ſocietatis ſolum correſpondeat interuſurio, & poſt aliquod tempus correſpondeat interuſurio, & parti ſortis, & demum in fine ſocietatis correſpondeat iuteruſurio, & toti ſorti, & hanc ſuam opinionem exemplis declarat, ſed loquitur ſatis confuſe, ut vix certus ſenſus ex ejus dictis colligi poſſit.

Dominicus Sotus † *in d. lib.* 6. *de Iuſt. & jur. quæſt.* 6. *art.* 1. *col.* 2. aliter loqui- 35
tur, & dicit ad cognoſcendum quantitatem capitalis ſolummodo æſtimandum eſſe periculum pecuniarum, ut ſi ſint poſiti duo mille aurei in ſocietate & eorum periculum aſſecuraretur ſolummodo pretio, ſeu mercede centum aureorum, quod ſolum capitale poſitum æſtimari debeat ea quantitate, pro qua aſſecuraretur, & dicit, quod iſte eſt caſus. *l. ſi non fuerint. ff. pro ſoc.* Alii dicunt,
& iſta † eſt verior opinio & communis pro æqualitate & inæqualitate cognoſ- 36
ſcenda de tota ſorte poſita, ad operas & induſtriam, & de operibus & induſtria

ad

ad totam sortem rationem habendam esse, ita tradunt Cin. & Bald. *in l. 1. num. 14. Cod. pro soc.* Angel. de Periglis in suo parvo tractatu *de societate. in princ.* posito inter alios tractatus, *in 5. volum.* secundum antiquam impressionem. Socin. *in cons. 265. sub num. 2. lib. 2.* & Navarr. *in ejus manuali. c. 17. num. 251.* quia qui ponit pecuniam, ponit eam respective ad operas & industriam, & qui ponit operam & industriam facit respective ad pecuniam, & loco pecuniæ considerantur & dicuntur pecunię velamentum, ut habetur *in d. l. cum duobus. §. si in coeunda. ff. pro soc.* & ita videtur etiam declarare Petr. de Ubald. sibi contrarius *in d. 4. part. sub num. 7. vers. primo casu.* & ab ista non est recedendum.

37 Opinio Petri de Ubald. supra † relata sustineri non potest, quia dum ipse dicit, ex tractu temporis fieri posse, ut magis sit tribuendum operibus & industrię, quam à principio, stare non potest, quia pecunia, ut declarabo infra, non communicatur neque à principio, neque ex tractu temporis, & si non est communis à principio, neque quod tractu temporis communis efficiatur, dici potest, ne eadem res, nempe societas, diverso jure censeatur, contra tex. *in l. cum qui ædes. ff. de usucap.* Et hoc etiam esse non potest, quia sequeretur, quod si diu duret societas, & semper crescerent operę, & industria, quod alter socius nihil, vel parum, de lucro & capitali percipere posset, quod est absurdissimum, & contra mentem sociorum, & contra naturam societatis, in qua capitale pro ponente, nisi perdatur, salvum semper esse debet, & semper debet pro eo lucrari. Et esse non potest etiam, quia partes capitales considerantur in principio societatis, & non habito respectu ad futurum eventum, Corn. *in cons. 24. num. 4. in fin. lib. 1.* Bene in discursu temporis operę sunt considerandę, quoad lucrum dividendum.

38 Socin. *cons. 265. num. 3. lib. 2.* Id etiam quod dicit Dominicus. Sotus † est novum inventum, quo ad hoc nulli negotiatores usi sunt, ut tradit Navar. *d. c. 17. num. 251.* & sustineri non potest, quia si ponuntur mille in societate, ex eorum commoditate, seu dicas interusurio, ut per Bald. *in l. 1. sub num. 14. C. pro soc.* lucrum causatur, & non causatur ab ęstimatione, quę fit de periculo, & sustineri non potest, quia mille ponuntur in societate, & pericula sunt qualitates,

39 quę extra societatem considerantur. Et stante supra posita † opinione veriori & communi, de tota pecunia rationem habendam esse, an dicatur adesse inter socios ęqualitas seu inęqualitas, uno ponente operas & industriam, & altero ponente pecuniam, videndum est? Equidem in dubio pręsumendum est, pecuniarum quantitatem respondere ad operas & industriam pro ęquali parte, Petr. de Ubald. *d. 4. part. sub num. 3.* Natt. *in cons. 403. sub num. 5. lib. 2.* Ioseph. Lud. *in suis commun. concl. concl. 53. n. 156.* Andr. Fachin. *controver. jur. lib. 2. c. 94.* Et si inę-

40 qualitas † allegaretur, nempe operas & industriam excedere commoditatem pecuniarum, vel econtra. quæstio ista boni viri arbitrio terminanda veniret, considera-

ſideratione adhibita circa pecunias poſitas, operas, & induſtriam, & quod aliquando plus eſt ponere in diſcrimine vitam, quam patrimonium, Petr. de Ubald. *in d. part.* 4. *num.* 3. Bald. *in l. ſi non fuerint. num.* 2. *ff. pro ſoc.* Roman. *in conſ.* 460. & Menoch. *de arbitr. jud. caſu* 125. Socin. *conſ.* 265. *lib.* 2. Et ſi plures ſint ſocii diverſa ponentes, nempe auctoritatem, operas, induſtriam & pecunias, ſecundum ſupradicta arbitrio boni viri poterit determinari ęqualitas & inęqualitas inter ipſos, quia vere certa regula & certa determinatio afferri non poteſt.

Videamus modo de dominio † & poſſeſſione, ut ſequamur ſuprapoſitum ordinem. 41
Et quidem duobus modis dominium & poſſeſſio in prę ſenti agendo de ſocietate conſiderari poſſunt. Primo modo poſſunt conſiderari circa res, quę erant ſociorum ante contractam ſocietatem. Secundo modo circa res quęſitas, durante ſocietate, ſed modo ſolummodo agimus de dominio & poſſeſſione rerum, quę erant ſociorum ante ſocietatem, quia agitur modo de cauſa materiali, & de dominio & poſſeſſione quęſitorum, durante ſocietate, agemus infra latiſſime ſuo loco *cap.* 14. In primis in hac dominii † tractatione regula ponenda eſt, 42
quę procedit tam in ſocietate univerſali, quam etiam particulari, nempe communionem dominii in ſocietate requiri. *l.* 1. *in fin. & in l. ſi id quod. in ver. cæterum. ff. pro ſoc. & in l. ſi tibi avæ. in fin. ff. de præſcrip. verb.* Dd. communiter *in l. ſi paſcenda. C. de pactis.* Rom. *in conſ.* 168. *num.* 3. Et licet à contrahentibus fuerit dictum ſocietatem inter eos contrahi: tamen deficiente dominii communione ſocietas contracta dici non poteſt. Rim. jun. *in conſ.* 218. *num.* 95. *lib.* 2. & quia hinc inde fit collatio, ſocietas dicitur titulus oneroſus, Bald. *in l. coire. in lect. ante. in fin. ff. pro ſoc.* procedit, inquam, in qualibet ſocietate regula iſta, & conveniunt etiam ſocietas univerſalis & particularis in actionibus cuique ex ſociis † competentibus, 43
quia adinvicem prętari debent, & non transferuntur. *l.* 3. *& ibi gl.* & communiter Dd. *ff. pro ſoc.* Petr. de Ubald. *d. tract. de duob. fratr. part.* 5. *num.* 2. *in fin.* Sed in modo † inducendi communionem differunt, quia in ſocietatibus particularibus, 44
in quibus deficit univerſalis titulus, rerum communio non inducitur abſq; traditione. *l. ſi ager. & ibi Bart. ff. de rei vendic. & in l. traditionib. C. de pact.* Menoch. *in conſ.* 122. *n.* 6. *lib.* 2. Et in ſocietatibus † univerſalibus res omnes, quæ 45
ſociorum ſunt, abſque alia traditione communicantur. *l.* 1. *& l.* 2. *& ibi gl. & communiter Dd. ff. pro. ſoc.* Dd. omnes *in l. ſi ſocius. ff. ſi cert. pet.* Bald. *in l. qui ſibi. C. de his qui à non dom. & in l.* 1. *C. de uſucap. pro do. & in l. nulla. C. de jure dot.* Petr. de Ubald. *d. tract. part.* 5. *ſub num.* 2. Rom. *in conſ.* 106. *num.* 2. Dec. *in l. traditionib. num.* 3. *C. de pact.* Gomeſ. *lib.* 2. *reſolut. jur. c.* 5. *ſub num.* 3. Menoch. *d. conſ.* 122. *num.* 5. *lib.* 2. Et licet communio rerum † inducatur in ſocietate univerſali, tamen 46
quod poſſeſſio non transferatur, tenet gloſ. *in d. l.* 2. *ff. pro ſoc.* & gloſ. *in l. ſi*

fratres. §. idem respondet. ff. eod. & ita in omnibus casibus, in quibus transit dominium absque traditione, quod non transeat possessio, quia habet plurimum facti, videntur tenere regulariter glos. & Dd. *in auth. ingressi. C. de sacrosanct. eccl. & in c. in præsentia. deprobat.* Cepol. *in tract. de usucap. pro dote. n.* 18.

Contraria opinio, etiam possessionem transferri absque traditione, tenenda est, quam tenet glos. secundum primam opinionem, *in d. l. 2. ff. pro soc.* Bald. *in l. 1. in lect. antiqua. sub num. 1. ff. eod.* Bart. *in l. & ideo. sub num. 3. ff. de cond. furt.* Ant. *in §. 1. sub num. 1. Instit. de societ.* Couar. qui testatur de communi opinione,
47 *lib. 3. variar. resolut. c. 19. sub num.* 1. Et hoc est specialiter † introductum in societate, quia in ea licet traditio non interveniat, vere tamen creditur intervenire, textus est expressus *in d. l. 2. ff. pro soc.* & ita declarant Bart. & Bald. *in d. l. 1. ff. eod.* & sic communiter tenent Dd. quod quilibet socius videatur habere & tenere bona sua nomine proprio, & alterius socii, tanquam per clausulam constituti. Ias. *in d. l. si socius. sub num. 1. ff. si cert. pet.* Gomes. *d. lib. 2. resolut jur. c. 5. sub num. 3. in fin.* Couar. *d. c. 19. sub n. 1. lib. 3. variar. resol.* A regula suprapoſita, communionem
48 nem † reperiri in qualibet societate, recedit Alex. *in d. l. si pascenda. sub num. 2. C. de pact.* ubi necessario in societate communionem non requiri tenet, per text. *in l. si tibi avæ. ff. de præsc. verb. & in l. si merces. §. vis major. ff. locati. & in l. cum duob. §. si in coeunda. ff. pro soc.* & hanc opinionem videtur etiam tenere Nat. *in cons. 405. num. 2. lib. 2.* Sed non est recedendum à communi opinione, & dicta ab Alexandro facile removentur. Nam societas potest contrahi super re principali, & potest contrahi super fructibus absque re principali, & potest contrahi super re futura, puta super pretio redigendo ex aliqua re, ut dixi supra. Ideo dicta per Alexan. & jura per eum allegata non obstant, quia loquuntur in societate contracta in fructibus, & in re futura, & solum dicunt, quod in re principali non est inducta communio, & bene, quia in ea non est inducta societas, ita loquitur tex. *in d. l. si tibi avæ,* nempe de societate contracta super pretio redigendo, & ideo dicit pretium & non rem ipsam debere communicari, & est similis tex. & ibi gl. declarat *in l. si margarita. ff. pro soc.* & ita tradit Socin. *in d. l. si pascenda. sub nu. 12. C. de pact.* & ita intelligi debet tex. *in d. l. si merces. §. vis major.* nempe quod non dicatur inducta communio in fundo, quia non erat contracta societas super fundo, sed super fructibus. Sic etiam intelligi debet tex. *in d. l. cum duob. §. si in coeunda,* nempe quod loquatur de societate in fructibus contracta, & non in re principali, & ita declarat Dec. *in d. l. si pascenda. sub num. 13. C. de pact.* & ita etiam videtur firmare Petr. de Ubald. *d. tract. part. 8. sub. num.* 11. De locatione molendini comprehensa in societate, licet in eo non sit comprehensum molendinum, tradit Alex. sibi contrarius *cons. 49. num. 10. lib.* 1. Et prædi-
49 ctis non † obstat dicere, super fructibus societatem conrrahi non posse, si non

sit

ſit contracta ſuper re principali, ea ratione, quia acceſſorium ſequitur naturam ſui principalis, ut per Bald. *in d. l. ſi paſcenda. C. de pact.* Quia reſpondetur principale † eſſe, quod ſocietas contrahatur ſuper fructibus, & re futura, & acciden- 50
tale eſſe, quod res principalis tradatur abſque communicatione, ita reſpondet Dec. *in d. l. ſi paſcenda. ſub num.* 3. Et quod finis, ad quem quodlibet negotium tendit, potius inſpiciendus ſit, quam quod præſens eſt, tradit Tiraq. *in tract. de utroque. retract. §.* 1. *gl.* 7. *num.* 5. *fol. mihi* 29. Et reſpondetur, argumentum de acceſſorio ad principalem non procedere, quando in acceſſorio adeſt diverſa ratio. *l. ſtipulatio iſta. § alteri. ff. de verb. oblig.* ita ſimiliter reſpondet Dec. *d. loco.* Et ratio diverſitatis eſt, inter acceſſorium & principale, in præſenti, quia principale, quod communicetur, non eſt conveniens, cum alter ſocius nihil in commune ponat, & eſt conveniens, quod acceſſorium communicetur, quia provenit non ſolum ex re principali, ſed etiam ab operibus alterius ſocii. Etiam ſalvando † Baldi opinionem dici poteſt, ejus opinionem procedere, ſuper fru- 51
ctib. contrahi non poſſe communionem & ſocietatem, abſque re principali, dum fructus ſunt in re ipſa, & adhuc non ſunt à re ſeparati, & quod tunc ſuper eis dicatur contracta, quando ſunt à re ſeparati; quia uti acceſſoria, cum ſunt ſeparati, amplius non conſiderantur, ita declarat Rom. *in conſ.* 309. & Socin. *in d. l. ſi paſcenda. C. de pact.* Quippe ſtante ſocietate † contrahi poſſe ſuper re futura, & 52
ſuper fructibus, abſque re principali, quæro, quomodo erit cognoſcendum, ſuper quibus rebus contracta fuerit ſocietas, & inducta communio, ſi non conſtat de expreſſa partium conventione. Inquam mihi dicendum videtur, hanc cognitionem haberi poſſe conſiderando, quid à quolibet ſociorum in ſocietate poni debeat.

Nam contractus † iſte dicitur conſpectivus, ut per Bald. *in conſ.* 452. *n.* 2. *lib.* 3. 53
& in eo inter ſocios ideo communio inducitur, quia adinvicem collatio fit, ut per Bart. *in l. Titium & Mævium. §. altero. num.* 5. *ff. de adminiſtr. tutor.* Quare ſi unus † 54
ex ſociis poneret tantum operas, & alter pecuniam, cum inter eos ceſſet mutua collatio, dicerem pecuniam non fuiſſe communicatam, & ſuper ea ſocietatem non fuiſſe contractam, ſed contractam fuiſſe ſuper lucro, ab ipſa pecunia & operibus obventuro. Si vero quilibet poneret pecunias in pari ſive diſpari quantitate, dicerem ſic interveniente mutua collatione fuiſſe inductam communionem & ſocietatem, etiam in pecunia, in paribus partibus ſtante pari collatione, ſed ſtante diſpari collatione ſecundum portionem, quam quiſque poſuiſſet. Soc. *conſ.* 265. *ſub num.* 2. *lib.* 5. Et pecuniam communicatam † non cen- 55
ſeri, tenent communiter Dd. *in d. l.* 1. *c. pro ſoc.* & Bald. *in conſ.* 61. *in princ. lib.* 2. Alex. *in conſ.* 117. *& ibi addit. lib.* 1. *& in conſ.* 131. *n.* 7. *in fi. lib.* 5. ubi addit. dicit hanc eſſe communem opinionem & æquiorem. Corn. qui ſimiliter de communi teſta-

tur

tur *in l. si pascenda. sub num.* 16. C. *de pact.* Natt. *in cons.* 403. *num.* 2. *lib.* 2. Rot. Genuens. *decis.* 159. Rim. jun. *in cons.* 399. *num.* 34. *& in cons.* 400. *num* 54. *lib.* 4. Ex
56 suprascripta distinctione † & ex supradictis fundamentis colligi potest, etiam quid sit dicendum in societate, seu, ut vulgo dicitur, socida animalium. Inquam dicendum erit, si animalia hinc inde à quolibet sociorum erunt collata, inter eos fuisse super eis inductam communionem & societatem. Conrad. *de contract. c.* 92. *in princ. summ. Ihab. in ver. usura. il.* 3. *num.* 6. Et si simpliciter erunt data pastori ad pascendum non censeri communicata, sed dici debere initum fuisse contractum innominatum. *d. l. si pascenda, & ibi glos. & Dd.* C. *de pact.* Gabr. *in cons.* 62. *in princ. lib.* 1. si autem erunt data pastori ut lucrum ex eis proveniens dividatur, in lucro dicitur inducta communio & societas. *l. cum duobus. §. si in coeunda. ff. pro soc.* glos. *in d. l. si pascenda. in ver. compellitur.* Et si erunt pastori data cum pacto, quod in fine societatis dividi debeant, erunt effecta communia, & super eis societas contracta dicetur. Bald. *in l.* 1. *num.* 12. C. *de fruct. & lit. expens.* Petr. de
57 Ubald. *d. tract. part.* 8. *sub num.* 21. Gabr. *d. cons.* 62. *num.* 2. *lib.* 1. Et cavendum † est, ne decipiaris, quando animalia dantur æstimata. Quia etsi dici soleat, æstimationem facere emptionem, & per consequens operari translationem dominii rei æstimatæ in totum. *l. quoties.* C. *de jur. dot. cum simílib.* tamen non sic est in societate, quia in ea ejus natura attenta, non requiritur translatio dominii in totum, sed tantum pro medietate, & ideo solum æstimatio operatur, & ad hoc apposita censetur, ut valor rei appareat. Bald. *in l.* 1. *vers. ergo quæstio.* C. *pro soc.* Soc. *cons.* 24. *num.* 18. *lib.* 1. *& nu.* 34. Et ut solum pro parte operetur dominii communicationem, ita probat text. *in l. cum duobus. §. damna. ff. pro soc.* ubi stante æstimatione solum pro parte dominium translatum præsumitur, & ita declarat Petr. de Ubald. *d. tract. de duob. fratr. part.* 5. *sub num.* 11. *& sub num.* 27. *& part.* 8. *sub n.* 21. & Ioseph. Lud. post alios, quos citat *in decis. Perus. decis.* 10. & Graf. *in suis decis. aureis.*
58 *part.* 1. *lib.* 2. *c.* 120. *num.* 25. Sed si hoc fieri potest in societate † animalium, quod efficiantur communia & dividi debeant in fine societatis, licet alter socius nihil conferat, videtur dicendum hoc esse contra conclusionem supra positam, ideo communionem fieri in societate, quia intervenit in ea mutua collatio, & videtur, si hoc in animalibus fieri potest, posse etiam fieri in pecunia.

59 Dico hoc non esse contra † conclusionem supra positam, quia fit communio stante collatione, sed non excluditur, communionem fieri etiam non posse alio modo. Potest, inquam, fieri eo modo, ut fit in societate animalium, & est licitus modus. Dantur enim animalia pastori pascenda, cum pacto, quod lucra inde obvenientia sint communia, & quod debeat durare societas per quinquennium, & quod in fine quinquennii dividantur, est iste licitus modus, quia pastor

paſtor gubernat & cuſtodit animalia, & ideo judicatur, ad hoc ut convenientem partem recipiat ex ſocietate, quod debeat habere lucra pro medietate & etiam partem animalium in fine quinquennii. Et ſi ſocietas partium voluntate diſſolveretur, prout fieri poteſt ex communi obſervantia, ſiquidem diſſolveretur, in primo anno paſtor non haberet dimidiam animalium, ſed ſolum haberet partem ſibi proportionabiliter debitam, reſpectu habito ad ſumptus anni, quo duravit ſocietas, & ad tempus quinquennii, quo durare debuiſſet, utputa decem animalia data fuerunt æqualiter dividenda in fine quinquennii, & quia de decem paſtor haberet quinque, & ſic apparet quolibet anno eum lucrari unam, dicendum eſt, ſi in primo anno dividatur ſocietas, ſolum unam habere debere, ſi in ſecundo duas, & ſic de ſingulis.

Idem etiam in pecunia † fieri poſſe admitto, quod ponatur in ſocietate, ita ut in 60
ejus fine inter ſocios dividatur, & interim durante ſocietate lucra ſint pro medietate communia, Socin. *in conſ.* 265. *num.* 2. *lib.* 2. & non erit iſta communicatio inducta ratione mutuæ collationis, ſed ad hoc, ut æqualitas conſervetur, quia ſocius ratione ſuarum operarum dignus reputatur acquiſitione dominii, pro parte dictarum pecuniarum, & hoc ex pacto fieri poſſe, & factum cenſeri credo ſtante conſuetudine, ſed in dubio non eſſe modo aliquo communicatam, ut ſupra dixi, tenendum eſt, & dicam infra agendo de lucro *ſc.* 16.

Quæro etiam in propoſito † an inter dominum & colonum inducatur commu- 61
nio & ſocietas, loquor de colono partiario, & non de eo, qui nummis colit? Inter eos ſocietatem contractam dici non poſſe, tenet Bald. *in l. certi. ſub num.* 8. C. *locati.* Abb. *in c. propter. ſub num.* 8. *de locato.* Menoch. *in tract. de acquir. poſ. ſub num.* 87. Et ita deciſum fuiſſe in Rot. Rom. de menſe Februarii de anno 1588. refert Honded. *in conſ.* 85. *ſub num.* 4. *lib.* 1. & pro hac opinione allegatur text. *in l. ſi merces. §. vis. major. ff. locati.* ubi habetur, quod quaſi jure ſocietatis colonus partitur damnum & lucrum cum domino fundi. Si enim fit quaſi jure ſocietatis, ſequitur inter eos non adeſſe ſocietatem, quia dictio, *quaſi*, denotat improprietatem. *l.* 2. *ff. de inoffic. teſtam. l. in ſuis. & ibi Bald. & cæteri. ff. de lib. & poſthum.* In contrarium inter eos cenſeri contractam ſocietatem, tenet Bart. *in d. l. ſi merces. §. vis. major. & in l. ſi apes. §. item conſtat. ff de furtis.* Anchar. Regien. *quæſt.* 68. *lib.* 2. *& quæſt.* 43. *num.* 23. *lib.* 3. Honded. & relati ab eo *in d. conſil.* 85. *num.* 12. *cum plurib. ſeqq. lib.* 1. Burſat. *in conſil.* 330. *lib.* 3. & pro hac opinione eſt textus expreſſus *in d. l. cum duobus. §. ſi in coeunda. ff. pro ſoc.* Petr. *d. tract. part.* 8. *num.* 11. Poſſunt opiniones † concordari, quod negativa procedat, dum fru- 62
ctus non ſunt à ſolo ſeparati, & affirmativa procedat, quando fructus ſunt à ſolo ſeparati, ut dixi ſupra ex Rom. *in conſil.* 309. & ita videtur tenere etiam Burſat. *in conſil.* 71. *num.* 26. *lib.* 1. dum vult, colonum non eſſe dominum fructuum,

antequam à solo separentur, & erunt ista bene consideranda ad cognoscendum, qua actione agere debeat colonus, ut dicit Rom. *in d. cons.* 309. & habetur per Alex. *in l. si filio familias. §. fin. sub n.* 17. *ff. sol. matrim.*

63 Ultima opinio affirmativa † est tenenda, & non obstat text. *in d. l. si merces. §. vis major.* quia ibi certum erat non fuisse contractam societatem, sed contractum innominatum, & utitur Jureconsultus dictione impropriętatis, *quasi jure societatis*, quia contractus innominatus, inter dominum & colonum initus, regulatur secundum contractum societatis, cui magis assimilatur, ut per Abb. *in d. c. propter sterilitatem. sub num.* 14. & per Socin. *in d. l. si pascenda. num.* 5. & tradunt Dd. *in l.* 1. *§. si quis servum. ff. depositi.* Et ista de causa materiali dixisse sufficiat.

N. 47. Tanquam per clausulam costituti. Quale sit hoc constitutum docet Tiraquellus in tractatu de jure constituti possessorii in principio. Et est aliud à constituto de quo in titulo *de constituta pecunia ff.* 13. 5. *&* *Cod.* 4. 18. Cùm videlicet quis constituit se id quod debetur, daturum facturumve pro se vel aliis. Sed hîc dicimus constituere, cùm vendens, donans aut concedens, rem quam ipse vendit, donat aut concedit, sese constituit possidere vel simpliciter vel precariò ejus nomine, cui ea conceditur, quem constitutarium vocant: sicut depositarium, mandatarium, legatarium &c. Et autor hîc de hoc posteriori constituto loquitur.

N. 15. Vid. quæ diximus cap. 34. n. 5.

CAPUT X.

De causa instrumentali.

SUMMARIA.

1 *Consensus declaratur verbis & factis.*
2 *Societas duplex, tacita & expressa.*
3 *Expressa societas verbis contrahitur.*
4 *Etiamsi non omnia, sed quædam ad societatem pertinentia expressa fuerint.*
5 *Etiam habita relatione ad expresse contracta in alia scriptura.*
6 *Societas expressa omnium bonorum quibus verbis contrahatur.*
7 *An copulative plura verba universalia sint exprimenda.*
8 *Verborum superfluitas tolleratur ad cautelam.*
9 *Lucri & quæstus verba insimul prolata non important societatem omnium bonorum.*
10 *Verbum,* lucrum, *universale restringitur ab adjuncto verbo quæstus, quod est speciale.*

11 Intel-

11 *Intellectus* l. sed & si adjiciatur. ff. pro soc. *&* n. 12.

13 *Societas particularis expressa qualiter contrahatur.*

Societate simpliciter contracta, intelligitur de societate ad quæstum, nisi aliud suadeat qualitas contrahentium.

14 *Verba prius, & non quid actum fuerit, attenduntur, ad cognoscendum, quæ societas fuerit contracta.*

Quia obtinent principatum significandi.

Etiam si aliquo modo natura contractus alternetur, sed ubi verba repugnarent naturæ contractus, potius attenditur quid actum, quam quid dictum.

15 *Societas omnium bonorum quod tacite contrahi non poßit tenent aliqui.*

16 *Societas omnium bonorum etiam tacite contrahi potest, & ista opinio probatur.*

17 *Societas omnium bonorum tacite ad hoc, ut contracta censeatur, tria copulative requiruntur, insimul habitatio, lucrorum communicatio, & ad invicem non reddita ratio.*

18 *Actus isti important societatem, quia citra jus societatis fieri non possunt.*

19 *Et important societatem arguendo à contrariis, quia actus his contrarii sunt dissociativi.*

20 *Genere etiam considerato, & differentiis, isti actus important societatem omnium bonorum.*

21 *Cohabitatio debet esse in eadem domo.*

Cohabitatio in diversis apartamentis non sufficit.

22 *Imo sufficit, si vivant in communi, & sufficit etiam si habitent in diversis domibus, & in diversis civitatibus.*

23 *Cohabitatio debet esse longæva per decennium.*

24 *Sed etiam absque tali longæva habitatione potest probari societas.*

25 *Collatio à quolibet socio fieri debet, ad hoc ut dicatur contracta societas.*

Collatio fieri debet de omnibus quæsitis, quia facta retentione de aliquibus, non censeretur contracta societas omnium bonorum.

26 *Collatio si fuit uniformis societas omnium bonorum contracta non præsumitur.*

Actus nostri non extenduntur, ultra quam gerantur, & n. 28.

27 *Bart. dicta in l.* Titium & Mævium. *qualiter sint intelligenda, declaratur.*

29 *Collatio difformis, licet unus tantum, vel nemo negotietur, sufficit, ad contrahendam societatem omnium bonorum, &* n. 30.

31 *Lucrorum inæqualitas, licet sit magna præsumptio societatem non fuisse contractam, tamen non attenditur, quando adsunt aliæ præsumptiones in contrarium, &* n. 32.

32 *Collatio diversorum sufficit etiam si facta sit solum pro parte unius.*

Collationi diversorum factæ pro parte unius, si alter consentiat, ex hoc præsumitur, quod voluerit contrahere societatem universalem.

33 *Conferens plus non censetur donare, sed id facere titulo societatis.*
34 *Collatio facta diversorum, importat societatem omnium bonorum, & si necesse esset, quod omnia, quæ sunt conferenda, in hac societate conferrentur, nunquam contracta præsumeretur. Bald. à Menochio impugnatus salvatur.*
35 *Societas incepta dicitur ab eo tempore, quo cœptum fuit communicare.*
36 *Communicare solitus censetur continuasse communicationem.*
37 *Societas inducta etiam per unum actum sustinetur.*
38 *Societas inducta non dissolveretur, si in abscondito alter socius faceret actus dissociativos.*
39 *Ratione retenta de acquisitis excluditur præsumptio societatis.*
40 *Ratione retenta pro memoria, non excluditur præsumptio societatis.*

1 DUo sunt instrumenta † sive causæ instrumentales, quibus consensus declarari, & societas formari & ad esse deduci potest, ut dixi supra *c.* 2. nempe verba & facta: verbis enim & factis hominum voluntas declaratur. *l. nam cum tractatu. §. duo societatem. & l. societatem coire. & ibi glos. ff. pro soc. & l. Paulus. ff. rem rat. haberi* Bart. & cęteri *in l. Titium & Mævium §. altero. ff. de administr. tut.* Bald. *in l. si patruus. C. com. utr. jud.* Dec. *in consil.* 552. *nu.* 1. *lib.* 2. Ruin. *consil.* 92. *num.* 1. *lib.* 1. Et quia istis duobus
2 † instrumentis, ad societatem introducendam, homines utuntur, duas reperiri societatum species, Dd. communiter declarant, nempe tacitam & expressam. Dicunt illam esse expressam, quæ verbis contrahitur, & illam esse tacitam, quæ contrahitur actus exercendo sociales. Bartol. *in d. l. Titium & Mævium. & ibi cæteri omnes.* Bald. *in d. l. si patruus. & in consil.* 19. *& in cons.* 120. *lib.* 1. *& in cons.* 452. *lib.* 3. Petr. de Ubald. *d. tract. de duob. fratr. part.* 2. *num.* 1. *& part.* 5. *sub num.* 36. Foller. ad Marant. *in Specul. part.* 4. *dist.* 4. *num.* 4. Dec. *in consil.* 68. *lib.* 1. Thob. *in consil.* 64. & Rolan. *in consil.* 91. *nu.* 24. *lib.* 1. Ideo in præsenti capitulo videbimus, qualiter expressa societas, & qualiter tacita contrahatur.

3 Expressa societas † consensu, verbis, stipulatione, vel pacto contrahitur. *l. societatem coire & ibi. gl. Bald. & cæteri. ff. pro soc. l. nam cum tractatu habito. & l. duo societatem. ff. eod.* Socin. *in cons.* 4. *lib.* 4. Ruin. *in cons.* 92. *lib.* 1. Dec. *in consil.* 68. *lib.* 1. Rol. *in cons.* 91. *nu.* 24. *lib.* 1. Mascar. *in tract. de probat. concl.* 1309. *num.* 5. Et hoc
4 est verum, etiam † si non omnia, sed quædam tantum ad societatem pertinentia expressa fuerint. Quia quemadmodum ex pluribus licet non omnibus actibus tacitis colligitur tacita societas, ita ex pluribus actibus expressis colligitur expressa, ita declarat Dec. *in d. cons.* 68. *sub num.* 2. Et est verum, etiam † si societas contra-
5 hatur, juxta dispositionem factam à testatore, in ejus testamento, dici expresse con-

contractam, ex eo, quia habet relationem ad expresse contenta in testamento. Socin. *in d. consil.* 4. *num.* 4. *lib.* 4. Roman. *in consil.* 291. *sub num.* 8. Et est verum, etiamsi de partibus lucri & quæstus nihil dictum fuerit. Rim. jun. *consil.* 400. *num.* 102. *lib.* 4.

Pro contrahenda † societate expressa omnium bonorum datur exemplum, sic 6
dicatur, quod societas sit generalis, vel universalis omnium bonorum, vel omnium fortunarum, vel quod omnia undecunque quæsita, vel qualitercunque communicentur, vel quod sint socii ad lucrum; & quod expensæ omnes quomodocunque contingentes de communi erogari debeant, vel quod sint socii omnium vel totorum bonorum, vel quod omnia communicabunt, quæ acquirent ex quacunque causa. *l.* 1. *&. l.* 3. *& l. sed etsi adjiciatur. & l. si fratres. §. idem Papinianus. & §. socium. & l. si societatem universorum. ff. pro soc. §.* 1. *& ibi glos. & Aret. num.* 2. *Instit. de societ.* Soc. late *in d. consil.* 4. *sub num.* 6. *cum plurib. seqq. lib.* 4. Crot. *in consil.* 40. *num.* 6. Natt. *in consil.* 100. *in princ. lib.* 1. Anto. Cioffus. *in cons.* 11. *num.* 1. *lib.* 2. Ioseph. Ludo. *concl.* 53. *vers. societatis. fol.* 123. Et male loquitur Practicus
Papiensis † *in forma libelli, in actione pro socio, in ver. societatem.* dum dicit, quod tunc 7
societas dicitur contrahi ad lucrum, quando fit sub nomine & signo universali, ut *omne, quodcunque* & similia, expresse acto quod sit generalis societas, & sapienter facere Notarium, si dicat, in instrumento societatis: *Hoc acto inter partes quod præsens societas sit, in & super omnibus bonis præsentibus. & futuris, quovis modo & qualitercunque acquisitis, & adquirendis, tam ex industria, quam à fortuna, & tam inter vivos, quam in ultima voluntate.* Male, inquam, loquitur præsupponendo ista verba omnia copulative necessaria esse, ad contrahendam societatem omnium bonorum, quia sufficit socios usos fuisse aliquo ex verbis habentibus generale significatum, & quia non est opus exprimere esse communicanda bona quęsita & acquirenda ex industria & ex fortuna, quia ubi ex alio signo universali constat de societate omnium bonorum, veniunt ista omnia, absque expressa mentione ex natura societatis, ut declarat Ruin. *in consil.* 101. *sub num.* 10. *lib.* 1. & Socin. *in d. consil.* 4. *sub num.* 6. *lib.* 4. Bene dici potest, quod non † male faciat Notarius, si præ- 8
dicta omnia verba explicet, quia toleratur in contractibus, quod comprehensum implicite, replicetur explicite, & toleratur superfluitas verborum, quando exprimitur aliquid ad cautelam dubitationis tollendæ gratia, Ruin. *in d. consil.* 101. *sub num.* 10. & Socin. *in d. consilio quarto, numero septimo.*

Contra prædicta dum asserui † dici contractam societatem universalem, si fuit 9
contracta ad lucrum, difficultas insurgit ex eo, quia si dictum sit, ut & quæstus & lucri socii sint, solummodo ad quæstum, & non ad lucrum societas contracta dicitur, text. est *in l. sed & si adjiciatur. & in l. duo societatem. ff. pro soc.* Respondetur,

detur, ideo verbum, *lucri*, non importare societatem universalem in dictis legi-
10 bus, quia non fuit de per se prolatum, sed fuit prolatum † cum verbo, *quæstus*. Cum enim *lucri*, verbum sit generale, restringitur à verbo *quæstus*, quod speciale est, quia ista est natura speciei, ut si apponatur generi, dicatur stare expositive & limitative, ut in puncto loquendo de dictis legibus declarat Bart. *in l. quæsitum, §. si quis fundum. num. 6. ff. de fundo instruct. & in d. l. sed & si adiiciatur. & ibi Bald.* & idem Bald. *in d. l. duo societatem. in fin.* & Rimin. jun. *in cons. 216. num. 61. lib. 2.*
11 Sed quia isti Doctores, ut † apud eos videre licet, præsupponunt, tunc generi per speciem derogari, quando prius generis verbum & deinde speciei verbum appositum fuit, ut quia fuit dictum & lucri & quæstus, eorum determinatio dubia redditur; quia in libro meo *in d. l. sed & si adiiciatur.* quæstus nomen prius appositum reperio.

Potest dici, quod eorum opinio verissima sit, dato & non concesso, *in d. l.* scriptum reperiri prius nomen *quæstus*, deinde *lucri*, quia potest dici jam probari *in d. l. duo societatem.* ubi stat positum nomen *lucri*, ante nomen *quæstus*, & solum societatem ad quæstum, & non ad lucrum censeri contractam disponitur. Et ad
12 *l. sed & si adiiciatur.* responderi † potest, ibidem non probari censeri contractam societatem ad quæstum ex eo, quia nomen quæstus precedens esset junctum cum nomine lucri subsequenti, sed ex eo quia *d. l.* est posita continuative ad *l. coire.* in qua agitur de societate ad quæstum, non retentis terminis, quod ageretur de societate ad questum, in ea disponitur, socios contrahentes societatem ad questum, talem societatem contrahere, etiam si cum verbo *quæstus*, apponerent verbum *lucri*, quia verbum *lucri*, est intelligendum secundum subjectam materiam, nempe de lucro provenienti ex questu, de quo tunc agebatur, ita declarat Ruin. *in consil. 101. lib. 1. sub num. 10. vers. quod ultra eos.* & tradunt passim Doctores, verba esse intelligenda secundum subjectam materiam.
13 *l. si uno. ff. locati.* Sic cognito, quibus verbis † contrahatur societas expressa omnium bonorum, modo esset videndum, quibus verbis contrahatur expressa societas particularis, sed quia esset quasi impossibile de singulis societatum formis verba afferre, ideo sat erit dicere, quod si non erunt prolata verba significantia societatem universalem ad lucrum, illa societas contracta dicitur, quæ à partib. verbis expressa erit, ut de societate particulari ad lucrum extat exemplum. *in l. 3. §. de illo. ff. pro soc.* & de societate particulari ad questum extant plura exempla in universo dicto titulo, & precipue *in l. cum duobus. §. quidam sagariam.* Et de societate simpliciter contracta, si non sit expressum inter contrahentes, super qua re, seu negociatione contracta fuerit, quod dicatur contracta super omnibus, que ex questu proveniunt, est text. & ibi glos. *in d. l. coire. ff. pro soc.* nisi aliud
14 suadeat qualitas personarum. Sed quero in proposito † in cognoscendo, que socie-

ſocietas contracta fuerit, an potius attendantur verba, ſeu effectus, & natura
ipſius contractus? Dico in primis eſſe attendenda verba, quia ſunt notę earum,
quę ſunt in animo paſſionum, Decian. *conſil.* 12. *num.* 11. *lib.* 2. & obtinent
principatum ſignificandi, & ſunt majus mentis noſtrę teſtimonium, Rol. *in
conſil.* 34. *num.* 13. *&* 15. *lib.* 4. & dico & eſſe attendenda, etiam ſi aliquo modo
natura contractus alteraretur. *l. Lucius. & l. dic.* §. 1. *ff. depoſiti.* Sed ubi verba re-
pugnarent naturę ipſius contractus, ſeu eſſent contra ejus ſubſtantiam, dico
quid actum, & non quid dictum ad cognoſcendum, quę ſocietatis ſpecies con-
tracta fuerit, inſpiciendum eſſe, Rol. *in conſ.* 69. *n.* 40. *& ſeq. lib.* 3. Boſſ. *tit. de
remiſ. merci. publi. num.* 1. Gabr. *in conſ.* 61. *in princ. lib.* 1. Menoch. *in tract. de præ-
ſumpt. lib.* 1. *q.* 26.

Videamus modo † qualiter ſocietas tacite contrahatur. Dixi ſupra eam con- 15
trahi actus exercendo ſociales, ſed cum habeamus ſocietatem univerſalem, &
habeamus ſocietates particulares, de ſingulis ſeparatim agendum eſt, & primo
videbimus de ſocietate univerſali. Atque aliqui ſunt Doctores, qui tenent ſo-
cietatem omnium bonorum tacite contrahi non poſſe, per text. & ibi gloſ. *in l.*
3. §. *cum ſpecialiter. & in l. cum duobus.* §. *ſocium ff. pro ſoc.* ubi dicitur ad hoc, ut
veniant omnia in ſocietate neceſſe eſſe, quod expreſſe ſit contracta omnium bo-
norum, ita tenet Caſtr. *in conſil.* 349. *in fin. lib.* 1. Alex. *in conſil.* 48. *num.* 4. *lib.* 2.
Barba. *in conſil.* 22. *lib.* 1. *col. penult. & in conſ.* 10. *colum.* 5. *lib.* 4. Menoch. *in conſ.*
12. *num.* 10. *lib.* 1. *& in conſil.* 222. *num.* 1. *lib.* 3. Sed alii ſunt Dd. tenentes † con- 16
trariam opinionem, nempe poſſe ſocietatem omnium bonorum contrahi tacite
actus exercendo ſociales, quia eſt de contractibus, qui conſenſu perficiuntur.
§. 1. *Inſtit. de obl. ex conſ. & l.* 2. *ff. de act. & oblig.* & conſenſus & voluntas factis,
ſicut verbis declaratur. *l. Paulus. ff. rem rat. hab.* & par eſt virtus taciti & expreſſi.
l. cum quid. ff. ſi cert. pet. ita tenet Bald. *in conſ.* 452. *lib.* 3. *& in conſ.* 284. *in fin. lib.*
5. Ruin. *in conſ.* 104. *colum.* 8. *verſ. non obſtat. lib.* 1. Rom. *in conſ.* 291. *ſub num.* 4.
& ibi add. qui communiter teſtatur, & alios quam plures allegat Corn. *in conſ.* 61.
lib. 1. Socin. *in conſ.* 291. *lib.* 2. *num.* 1. Dec. *in conſil.* 66. *ſub num.* 1. *& in conſ.* 68.
ſub num. 2. *verſ. non obſtat. in conſ.* 303. *num.* 5. *& ſeq. lib.* 1. *& in conſ.* 547. *ſub num.* 5.
& in conſ. 628. *num.* 3. *lib.* 2. *& in rub.* C. *qui teſtam. fac. poſſ num.* 18. Cravet. *in conſ.*
26. *num.* 1. *& num.* 5. *& in conſ.* 149. *ſub num.* 1. *lib.* 1. Rolan. *in conſ.* 91. *num.* 28. *&
ſeq. lib.* 1. Rubeus Utinenſis *in conſ.* 32. Thob. *in conſ.* 64. *num.* 7. Cephal. *in conſ.* 247.
num. 7. *lib.* 2. Decian. *in conſ.* 36. *num.* 4. *lib.* 1. Rim. jun. *in conſil.* 466. *in fin. lib.* 4. Et
iſti hanc partem tenentes ad gloſ. & jura in contrarium allegata reſpondent, quod
licet dicant neceſſe eſſe ſocietatem fuiſſe expreſſe contractam omnium bonorum,
ad hoc ut veniant omnia quoquomodo quæſita, non per hoc ſequi, non poſſe
tacite etiam ſocietatem contrahi, ſed id dici ad differentiam ſimplicis ſocietatis,

& non

& non ad differentiam societatis omnium bonorum tacite contractæ, & dicunt, quod opinio Castr. & sequacium est contra alios Dd. communiter Ruin. *in d. consil.* 104. *num.* 1. *colum.* 8. *vers. non obstat. lib.* 1. *& in consil.* 121. *num.* 3. *lib.* 5. Dec. *in d. consil.* 66. *& in d. consil.* 68. *lib.* 1. Cravet. *in d. consil.* 26. *num.* 5. Thob. *d. consil.* 64. *num.* 7. & Rolan. *d. consil.* 91. *num.* 30. *lib.* 1. Stante hac opinione veriore
17 † & communiter recepta, societatem omnium bonorum tacite contrahi posse actus exercendo sociales, dico ad hoc, ut contracta præsumatur, tria copulative requiri, insimul habitatio, lucrorum in unum collatio, & adinvicem non reddita ratio. Specul. *in tit. de Iud. §. sequitur vers. ut autem.* Bart. *in l. Titium & Mævium. §. altero. num.* 5. *ff. de admin. tut.* Bald. *in l. si patruus. num.* 13. *C. com. utr. jud. & in tract. de duob. fratr. sub num.* 13. *& in consil.* 59. *libro primo.* Petr. de Ubald. *in tract. de duob. fratr. part.* 2. *sub num.* 1. Anchar. *in consilio* 203. Rom. *in consilio* 291. Socin. *in consilio* 160. *sub num.* 2. *libro secundo.* Paris. *in consilio* 84. *num.* 50. *& seq. libro. primo.* Alciat. *in tract. de præs. reg.* 1. *præs.* 25. qui testatur de communi. Dec. *in consilio* 21. *num.* 2. *& in consilio* 68. *num.* 1. *lib.* 1. *& in consilio* 547. *sub num.* 5. ubi testatur de communi & *in rub. & in l.* 1. *C. qui testam. fac. pos.* Cravet. *in consil.* 159. *lib.* 1. Nat. *in consil.* 91. *num.* 26. *& seq. lib.* 1. Cephal. *in consil.* 247. *num.* 2. *lib.* 2. *& in consil.* 340. *num.* 12. *lib.* 3. *& in consil.* 483. *numero* 2. *lib.* 4. Simon de Præt. *in consil.* 24. *num.* 10. Menoch. *in tract. de præs. lib.* 3. *præs.* 56. *num.* 37. ubi testatur de magis recepta opinione canendo palinodiam, & *in cons.* 121. *num.* 103. *lib.* 2. *& in cons.* 375. *num.* 6. *lib.* 4. *& in cons.* 656. *lib.* 7. Ri 1. jun. *in consil.* 280. *lib.* 3. & ita resolutum fuit in Rom. Rot. in quadam causa *de Cruciariis* die 20. Febr. de anno 1568. coram R. P. D. Lancelloto tunc temporis Rotæ auditore erudi-
18 tissimo, & hodie Cardinali meritissimo. Et ea ratione ex his actibus societas † omnium bonorum inducta censetur, quia non possunt fieri citra jus societatis. Nam in vim donationis fieri non possunt, quia donatio à liberalitate procedit, & in hoc casu ideò unus confert, quia etiam alter confert, & non possunt fieri in vim hereditatis simul retentæ, & non veniunt in judicio familiæ ercifcundæ, quia in tali judicio veniunt solum ea, quæ quis facit ut heres, & non veniunt in judicio communi dividundo, quia illud datur ad dividendum, & non ad communicandum, ita declarat Bart. *in d. l. Titium & Mævium §. altero. sub numer.* 5. *ff. de admin. tut.* Petrus de Ubald. *in dict. tractat. de duob. fratrib. part.* 3. *sub numer.* 20. & Iason. *in consil.* 3. *columm.* 1. *vers. ratio prædictorum. lib.* 3. & Angel. *in consilio* 31. *in fin.*
19 Etiam alia ratione † ex actibus præfatis probatur, inductam censeri societatem omnium bonorum, nempe ex eo, quia si considerentur actus, qui sunt dissociativi, ut sunt habitare in diversis locis, retinere bona divisa, & acquirere, & lucrari proprio nomine, & proprias rationes retinere, apparebit quod actus supra relati, qui his contrarii sunt, necessario sociativi dici debent, & sic arguendo à con-

contrariis declarat Bald. *in d. conſ.* 452. *ſub nu.* 3. *lib.* 3. & Soc. *in conſ.* 87. *n.* 13. *lib.* 1.

Subtilius etiam † ad probandum ex actibus præfatis cenſeri contractam ſocietatem conſiderat Bald. *in d. conſ.* 452. *ſub nu.* 2. *lib.* 3. quod in quolibet actu probando debemus conſiderare genus & differentias. Quoad genus dicit apparere, hanc eſſe ſocietatem, quia adeſt inſimul habitatio, lucrorum communicatio, & adinvicem non reddita ratio. Quoad differentias ſimiliter apparere dicit, hanc eſſe ſocietatem omnium bonorum, quia omnia in iſta conferuntur, & in cæteris ſocietatibus non omnia conferuntur. 20

Circa cohabitationem † notandum eſt, dici debere, non ſufficere habitare in eadem domo, ſed in diverſis apartamentis, *l.* 1. *§. habitare. & ibi Bart. ff. de his qui.* Angel. per illum text. *in l. quid ſit fugitivus. §. apud Celſum. ff. de ædil. edict.* Barb. ad Bald. *in l. fin. C. de collat.* & faciunt tradita per Cephal. *in conſil.* 247. *& in conſ.* 248. Eſt verum, non ſufficere † habitare in diverſis apartamentis, quia ubi omnia non ſunt communia, ſocietas iſta contracta dici non poteſt, & data diverſitate in apartamentis & habitationibus, communia omnia dici non poſſunt, ſi apartamenta eſſent diverſa & non communia, & ſi diverſæ eſſent domus, ſed communes, etiamſi eſſent in diverſis Civitatibus, viveretur tamen communibus expenſis, dicendum eſſet, habitationem eſſe communem, & ſufficere ad inducendam ſocietatem, intervenientibus cæteris requiſitis, Menoch. *in conſ.* 656. *nu.* 10. *lib.* 7. & Anch. *conſ.* 31. & Dec. *conſ.* 628. & Decian. *conſil.* 36. *num.* 2. *lib.* 1. Rub. Utinenſ. *conſil.* 32. *num.* 105. Et non eſt contra naturam ſocietatis, ſed imo maxime aliquando ſocietati expedit, quod ſociorum habitationes ſint diverſis in Civitatibus, & in diverſis regionibus, ut facilius & utilius mercaturam & negotiationes exercere poſſint, ut quotidie experientia rerum magiſtra docet, & ad hoc facit, quia videmus, poſſe ſocium navigare & peregrinari pro ſocietate. *l. ſi non fuerit. ff. pro ſoc.* quod facere non poſſet, ſi deberet habitare ſub eodem tecto, & videmus abſentia unius ex ſociis ſocietatem non diſſolvi, *l. idemque in princ. ff. pro ſoc.* & ſi unus ex ſociis intret per annum in monaſterium, non dicitur diſſoluta ſocietas, Bart. *in conſ.* 35. *& prima facie, numero* 3. 21 22

Et habitatio non ſolum † debet eſſe communis, ſed etiam longæva, ut dictum fuit *in d. deciſion. Rot. Roman. ſupra relata*, & tradit Anchar. *in dict. conſ.* 302. *columm.* 1. & Alex. *in conſ.* 48. *ſub num.* 6. *lib.* 2. & Cephal. *in conſilio* 247. *numero* 34 *libr.* 2. Et dum Dec. *conſil.* 21. *ſub numero ſecundo* dicit, habitationem debere durare per annos 30. male loquitur, ſeu potius credo librum meum eſſe male ſcriptum, quia quod ſufficit continuatio habitationis per decennium admittit Baldus *conſilio* 482. *in princip. libr.* 5. & Ceph. *conſil.* 483. *numero* 3. *libro* 4. qui ita loqui intelligit 23

Dec. *in d. consilio* 21. *& in consilio* 435. *num.* 5. *lib.* 2.

24 Sed si constaret de communi ratione † & de non reddita ratione, etiam si minori tempore durasset insimul habitatio, probari contractam fuisse societatem, dicendum est. Quia licet ex tali longæva habitatione cæteris requisitis intervenientibus censeantur in dubio omnia communicata, tam quoad fructus, quam quoad proprietatem: tamen non per hoc excluditur, quod alio modo constito de communione, & de non reddita ratione, non possit præsumi contracta societas, licet habitatio non fuerit continua per decennium. Non enim per unum modum approbatum probandi communionem, & successive societatem, excluditur, quod etiam alio modo probari non possit, & videbimus in subsequenti capite, ubi agitur, qualiter probetur communio & societas.

25 Circa collationem à quolibet † socio faciendam, ad hoc, ut cognoscatur fuisse contractam societatem omnium bonorum, Dd. multa dicunt, ut videre licet per Bart. *in l. Titium & Mævium. §. altero. ff. de admin. tut. & per Bald. in l. si patruus. C. com. utr. judic. & per Petr. de Ubald. in tract. de duob. fratrib. part.* 3. *num.* 12. *cum plurib. seqq.* & adeo diversa loqui videntur, ut vix ex eorum dictis, quid tenendum sit, colligi possit. Et ut clarius, quoad fieri poterit, procedam, hac distinctione utendum esse censeo. Aut constat, socios non omnia communicasse, aut constat omnia communicasse.

Primo casu, quando non omnia communicavit, ut quia communicavit solum quæsita uno modo, sed non quæsita alio modo, societas omnium bonorum contracta præsumi non potest, quia facta retentione de aliquibus omnium bonorum societas, in qua omnia quoquo modo legitime quæsita conferri debent, contracta dici non potest, & in hoc omnes Dd. conveniunt, ea ratione, quia esset repugnantia, quod esset societas omnium bonorum, & quod aliquid reservaretur, Bald. *consil.* 482. *lib.* 5. Butr. *consil.* 7. Alex. *consil.* 3. *num.* 6. *lib.* 2. Corn. *cons.* 299. *nu.* 2. *lib.* 4. Ias. *cons.* 2. *col.* 3. *ver. septimo. lib.* 3. Natt *cons.* 100. *n.* 5. *& seq.* 1. Cravet. *cons.* 26. *n.* 6. *li.* 1. Cephal. *cons.* 340. *num.* 9. *lib.* 3. Rub. Utinens. *consil.* 32. *num.* 20. Maschar. *in tractat. de probat. concl.* 1309. *n.* 28. *& seq.* Ioseph. Lud. *conclus.* 53. *vers. & propterea. fol.* 124. Secundo casu, quando

26 omnia † communicata fuerunt, nulla facta reservatione, subdistinguendum est: aut collatio fuit uniformis, aut difformis. Primo casu societas omnium bonorum contracta præsumi non poterit, quia actus nostri non extenduntur ultra quam geruntur, *l. tutores qui post. §.* 1. *ff. de admin. tut.* & ideo societas ultra ea, quę collata fuerunt, contracta præsumi non potest, ut declarat Bart. *in l.* 1. *§. hoc interdicto. ff. de itin. actuque privat. & in d. l. Tit. & Mævium. §. altero. ff. de admin. tut.* qui in hac parte, dum loquitur de actionum conformitate, magis communiter approbatur, ut per Ias.

Iaſ. *in conſ.* 5. *col.* 1. *lib.* 1. Secundo caſu, quando de actuum † difformitate conſtat, 27
& quod diverſa collata fuerunt, Bart. *in d. l. Tit. & Mæv. §. altero. ff. de admin. tut.*
affirmare videtur ſecundum aliquos, ſi ambo ſocii non negotiantur, etiam ſi unus
ex eis negotietur, ſocietatem omnium bonorum contractam fuiſſe, dici non poſſe.
Sed hoc non dicit Bar. ſolum dicit, quod ſi fratres retineant communem hereditatem indiviſam, & non negotientur, & ſic ad invicem nihil conferant, inter eos
non cenſetur inducta ſocietas, quæ ex mutua collatione inducitur, *l. ex parte. §. filius. ff. fam. erciſc. & l. ſi fratres. in prin. ff. pro ſoc.* Et hoc dicit eſſe verum, etiam ſi
unus negotietur, cum eſſet mutua collatio, quia alter, qui non negotiatur, quid
conferat, non habet, & ille qui negotiatur, ſi conferret, acquiſita ceſſante alterius
collatione donare diceretur, *l.* 5. *in fin. ff pro ſoc.* Bene declarat poſtmodum, ſi
uterq; negotiatur, & uterq; confert, inter eos cenſeri contractam fuiſſe ſocietatem ſtante mutua collatione, ex qua neceſſario ſocietas reſultare dicitur, *arg. tex. in l. in concubinatu ff. de concub. & in l. in liber. ff. de rit. nupt.*

Et per iſta dicta ab eo de ſocietate præſumenda inter fratres ex mutua & uniformi collatione non poteſt dici, quod dicat, neceſſarium eſſe ad præſumendam ſocietatem omnium bonorum, quod uterq; ſocius negotietur. Et hoc eo
magis patet ex verbis ſubſequentibus, ibi, ſed denuo reſtat dubium, quæ ſocietas ſit contracta, an omnium bonorum, an unius negotiationis, an vero dicatur contracta ſocietas ſimpliciter, an ad quæſtum? Si enim determinaſſet,
ſocietatem omnium bonorum non poſſe contrahi, niſi uterque negotietur, non
doceret dubium reſtare, quæ ſocietas eſſet contracta. Imo ex dubii ſolutione, quam ponit, conſtat, ſecundum ejus mentem non eſſe neceſſarium, quod
uterque ſocius negotietur ad præſumendam † ſocietatem omnium bonorum. 28
Nam ponit regulam, quod actus noſtri voluntarii non extenduntur ultra,
quam gerantur, *l. final. Codic. ne uxor pro marit. l.* 1. *§. hoc interdicto. ff. de itin. actuque privat. l.* 1. *&* 2. *C. de neg. geſt. & l. tutores qui poſt. §.* 1. *ff. de auct. tut.* Deinde ſubjungit, quod ſi communicaverunt lucra unius negotiationis, illius negotiationis tantum videtur contracta ſocietas, ſi vero erant diverſæ, illarum contracta ſocietas videretur. Dum enim vult, quod ex actibus deprehendatur, an
ſocietas vniverſalis fuerit contracta, certe neceſſario inferendum eſt, quod non
ſe reſtringat ad negotiationem, cum & alio modo etiam collatio mutua inter
ſocios fieri poſſit, puta conferendo ſalaria, ſtipendia, & diverſa modo provenientia titulo lucrativo. Quare dicendum eſt, ad præſumendam † ſocieta- 29
tem omnium bonorum negotiationem non eſſe neceſſariam, ſed ſufficere,
ſi etiam aliis modis difformibus collatio facta fuerit, & hoc probari auctoritate Bartol. *in dict. leg. Titium & Mævium. §. altero. ff. de adminiſtrat. tutor.*
& ita expreſſe non contradicendo Bartol. ut aliqui credunt, ſed ejus dicta

declarando & ampliando tenet Baldus in l. si patruus. numero decimo quarto. Codic. com. utr. jud. & in addit. ad tractat. Bartol. de duobus fratribus. numero decimo septimo. Petrus de Ubaldis dict. tractat. de duobus fratribus. part. 3. numero decimo quarto. Anchar. consil. 302. materia de qua quæritur. columm. 2. Romanus consilio 291. cum isti fratres. Barba. consilio 22. columm. 1. libr. 1. & consilio 22. col. 1. & seq. libr. 2. Alex. consilio 49. col. 2. lib. 1. Iason. consilio 2. columm. 5. & consil. 3. colum. 3. lib. 3. Natta. cons. 91. nu. 1. libr. 1. Socinus cons. 160. colum. 2. lib. 2. Menoch. qui testatur de communi cons. 12. n. 7. lib. 1. & cons. 656. lib. 7. ubi n. 9. à se dicta in tract. de præ-
30 sumpt. lib. 3. præs. 56. num. 24. quod non censeatur inducta societas † uno tantum negotiante, declarat procedere, quando sola extat habitatio, & unus tantum negotia pertractat, Decian. consil. 85. numer. 18. libr. 2. Rimin. jun. consil. 280. numer. 6. lib. 3. Marchabr. consil. 5. nu. 76. ubi num. 77. dicit, quod licet inæqualitas
31 † lucrorum sit magna præsumptio, societatem non fuisse contractam, Baldus in l. penult. Codic. com. utr. jud. tamen non attenditur, quando adest alia præsumptio in contrarium, secundum Salic. in d. l. pen. & per Ias. cons. 2. colum. 4. lib. 3. Cra-
32 vetta cons. 159. n. 3. lib. 1. ubi vult sufficere † collationem diversorum esse factam solummodo pro parte unius, & in cons. 605 sub n. 2. lib. 4. Hamin. Rub. Utinens. cons. 32. n. 82. & seq.

Et quod sufficiat diversitas collationis ab uno solummodo facta probari videtur ex eo, quia non attenditur in hac societate omnium bonorum præsumenda, an unus plus altero contulerit, quia attenditur, quod etiam minus ponenti quid majus obvenire posset, Bald. in dict. l. si patruus. num. 16. Codic. com. utr. jud. Anchar. d. cons. 302. Ioseph. Lud. d. conclus. 53. vers. in qua societate. fol. 123. Cum enim unus solus diversa conferat, & alter consentiat, ex hoc præsumptio insur-
33 git, quod diversa conferre intendunt, & nolunt contrahere societatem † omnium bonorum. Et licet Menoch. in dict. tractat. de præsumpt. lib. 3. præs. 56. numero 42. in fin. dicat, quod ille, qui plus confert, donare dicitur alteri illud plus, videtur mihi dicendum, quod commune efficiatur non titulo donationis, sed jure societatis, cum societas contrahatur, etiam si unus plus ponat, quam alter, & hoc tolleretur, ut dixi, ex mente Bald. & aliorum ratione dubii eventus. Et prædictis non obstat, si dicatur, ex communicatione hincinde inter socios facta diversorum lucrorum non censeri contractam societatem omni-
34 um bonorum. Nam censetur solum † contracta quoad illa lucra, & non quoad cætera, ut per Menoch. in d. tract. de præsumpt. lib. 3. præs. 56. n. 30. & dicit, minus recte sensisse Bald. in d. l. si patruus. n. 16. C. com. utr. jud. & Barb. cons. 37. col. 13. vers. mihi videtur. lib. 2. & Ias. in l. 1. sub n. 12. C. qui testam. fac. poss. & quod ratio à Baldo considerata, quod actuum difformitas inferat communicationem bonorum, vere non probatur. Nam respondetur censeri contractam societatem

ex

ex tali difformi collatione, quia ex ea colligitur, socios intentionem habere diversa comprehendere in societate, & hoc casu extendi actus non dicuntur, sed voluntas declaratur contrahendi societatem in rebus omnibus diverso modo obvenientibus. Si enim ad inducendam societatem omnium bonorum necesse esset, quod omnia, quæ in ea venire possunt, communicarentur, certe tradita à Dd. de tali societate tacite inducenda essent vana & frustratoria, quia nunquam daretur casus, quod omnia, quæ communicari possunt, fuissent communicata, & semper dici posset, ista non est societas omnium bonorum, quia omnia bona non fuerunt communicata. Et ratio à Baldo considerata sustinetur, quia non dicit ipse, quod actuum difformitas inferat communicationem bonorum, sed dicit ex communicatione diversorum censeri contractam societatem omnium bonorum, & ita Doctores ex lucrorum communicatione, non reddita ratione, & longæva habitatione loquuntur, quod censeatur inducta communio & societas omnium bonorum, & ita admittit ipse Menoch. *d. præs.* 56. *n.* 34. *& n.* 37. *& in cons.* 656. *lib.* 7. & potest forsan dici, quod reprobat Bald. Menoch. secundum opinionem, quam tenuit *in cons.* 12. *nu.* 10. *lib.* 1. *& in cons.* 222. *n.* 1. *lib.* 3. à qua postmodum recessit *in d. præs.* 56. *n.* 37.

Ulterius circa collationem sciendum est, quod ab eo † tempore societas in- 35
cepta dicitur, in quo fuit ceptum communicare, Bart. *in d. l. Titium & Mævium.* §. *altero. sub n.* 6. *vers. nam ab eo tempore. ff. de administr. tut.* Bald. *in cons.*
452. *lib.* 3. Et ubi constaret à principio, socium † lucra communicasse, ea 36
etiam communicasse successivis temporibus, ejus solito attento, nisi de contrario doceretur, præsumeretur, ut post Bald. probat Socin. *cons.* 46. *sub n.* 8.
lib. 1. Et licet plures actus ad societatem † inducendam requirantur, tamen ea 37
inducta etiam per unum actum conservatur, facilius enim conservatur, quam inducitur, Rom. *cons.* 291. *sub. n.* 9. qui dat exemplum de jurisdictione, quæ per plures actus acquiritur, sed per unum conservatur, idem tradit Cephal. *cons.* 483. *n.* 9. *lib.* 4. & Rimin. jun. *cons.* 280. *num.* 28. *lib.* 3. Et post introductam socie-
tatem † si unus ex sociis altero inscio faceret actus dissociativos, non per hoc 38
societas jam contracta dissoluta censeretur. Simon de Prætis *cons.* 24. *n.* 14. Ioseph. Lud. *concl.* 53. *vers. quarto modo. fol.* 132. & dicam infra, dum agam de societatis dissolutione.

Ultimo loco ad prædicta de societate † tacite contrahenda circa redditionem 39
rationis, dum dictum fuit, non esse reddendam rationem ad effectum præsumendi societatem fuisse contractam, non est intelligendum de ratione illa, quam reddere tenentur socii administrantes durante seu finita societate, de qua infra suo loco videbimus, sed est intelligendum, quod societas contracta præsumi non potest, ubi quilibet socius vel alter ipsorum in totum, vel in partem de acqui-

ſitis propriam retineret rationem, quia ex hac ratione ſic retenta excluderetur prȩſumptio communionis, & per conſequens ſocietatis, Dec. *conſ.* 1. *n.* 6. *lib.* 1. Natt. *conſil.* 100. *n.* 3. *lib.* 1. Cephal. *conſ.* 340. *n.* 11. *lib.* 3. Ioſeph. Lud. *d. concluſ.* 53. *verſ. decimaquinta conjectura. fol.* 129. Maſchar. *d. concl.* 1309. *n.* 33. Menoch. *d. conſ.* 12. *nu.* 17. *libr.* 1. *& conſ.* 121. *nu.* 9. *lib.* 2. Sed intelligen-
40 dum eſt tunc demum, hanc rationem † retentam excludere communionis & ſocietatis prȩſumptionem, ſi hac intentione ſit facta, ut bona quȩſita ſint propria & non communia. Nam ſi ſit facta ſolummodo ad effectum ut memoriȩ teneatur, quid fuerit quȩſitum, communionis & ſocietatis prȩſumptio non excluditur, Menoch. *d. tract. de præſ. lib.* 3. *præſ.* 56. *n.* 43. *&* 44. ubi dicit, ſic eſſe intelligenda ejus dicta *in conſil.* 12. *numer.* 17. *libr.* 1.

CAPUT XI.

De Societatibus particularibus qualiter tacite contrahantur

SUMMARIA.

1 *Tacite ſocietas contrahitur actus exercendo ſociales.*

2 *Communio poteſt eſſe ſine ſocietate.*
Societas vero non poteſt eſſe ſine communione.

3 *Societas ut cognoſcatur, ſuper quibus rebus ſit contracta, erunt conſiderandi actus agentium, & quid fuerit communicatum.*

4 *Fructus ſolummodo ſi fuerunt communicati, & non proprietas in fructibus, & non in proprietate dicetur contracta ſocietas.*

5 *Fructus ſi fuerunt communicati cauſa convivendi ſolummodo ſocietas convivendi contracta dicetur.*
Differentia inter ſocietatem ſimpliciter contractam ſuper fructibus, & inter ſocietatem convivendi.

6 *Fratres retinentes ſolummodo paternam hereditatem indiviſam, in ea ſolummodo ſocii dicentur.*

7 *Lucris pluribus etiam difformibus communicatis, de quibus retentis ſolummodo in communicatis dicetur contracta ſocietas.*

8 *In omnibus negotiationibus, & in omnibus quæſtualibus ſolummodo in communicatis cenſetur inita ſocietas.*

9 *Communio ſuper quibus rebus facta fuerit, ſi verbis fuit expreſſum, conjecturis opus non eſt.*

10 Di-

10 *Dicta & conventa probantur per instrumentum vel aliam scripturam etiam privatam.* num. 11.

11 *Per literas unius ex sociis.*

12 *Per testes etiam singulares.*

Sed debent deponere de actibus socialibus, qui sensu corporis percipiuntur, & non sufficit, si dicant, tales esse socios.

13 *Confessio extrajudicialis etiam probat societatem.*

Et si fuit consensum alicui ex majoribus dicentibus, eos esse socios.

Verba enunciativa probant societatem, quando ea enunciata fuit petita divisio.

14 *Signum, quo utuntur mercatores, probat communionem & societatem.*

15 *Liber extimi probat communionem & societatem.*

16 *Ex conventione, quod ab uno ponantur operæ, & ab alio pecuniæ, probatur societas.*

17 *Ex conventione de habendo lucrum ex re aliqua, probatur societas.*

18 *Societas probatur ex communiter facta institutoris deputatione.*

19 *Libri rationum communi nomine subscripti probant societatem.*

20 *Societas probatur, si in aliqua partita libr. quis socius nuncupatur, societas probatur ex communi reputatione, stantibus aliis adminiculis.*

21 *Libri probant etiam negativam societatem non fuisse contractam, si non fuerunt subscripti nomine communi.*

22 *Libri, quando constat de collatione & communione, non probant negativam, quia præsumptio insurgens ex libri intitulatione tollitur ex alia vehementiori præsumptione insurgente ex communicatione.*

23 *Communio cum possit esse sine societate, quomodo cognoscatur ex ea resultare societatem.*

24 *Communio si proveniat ex accidenti, in ea non censetur contracta societas.*

25 *Societas insidens nuncupata non est proprie societas, & ex ea non datur actio pro socio, & opinio illorum, qui dicunt ex ea dari actionem pro socio, non est tenenda.*

26 *Empta re communiter secundum unam opinionem, societas in ea contracta non præsumitur, nisi concurrant aliæ conjecturæ.*

27 *Empta re, communiter in ea alia declaratione non facta, censetur contracta societas.*

28 *Leges, quæ allegantur contra hanc secundam opinionem, declarantur procedere, ubi aliquo modo constat de contraria voluntate.*

29 *Emptione communiter de re facta, si statim res dividatur, argumentum est non adfuisse animum contrahendi societatem.*

30 *Societas in mutuo etiam communiter recepto censetur contracta.*

31 *Societas censetur contracta etiam in re communiter couducta.*

32 *Societas an censeatur contracta, si alicui margarita vendenda data fuit, ea conditione, quod si decem venderetur, decem redderentur, sin pluris, quod illud plus retineretur.*

Intel-

Intellectus l. si margarita. ff. pro soc. & n. 34. 35. 36. 37.
Intellectus l. si fratres. §. item ex facto. ff. pro soc.
Intellectus l. si id quod. ff. pro soc.
Intellectus l. si tibi rem. ff. de præscript. verb.

1 VIdimus de societate † universali tacite contrahenda, videndum est modo de cæteris societatibus, qualiter tacite contrahantur, utique ut dixi supra de societate omnium bonorum, ita & de aliis societatibus dicendum est, nempe quod tacite contrahantur actus exercendo
2 sociales, ex *l. Paulus. ff. rem rat. hab.* Et quia licet communio † possit esse sine societate, *leg. ut sit. ff. pro soc.* tamen societas non posset esse sine communione, *l. 1. in fine. & l. si id quod. in vers. cæterum, ff. pro soc. & in l. si tibi avæ. in fin. ff. de præscrip. verb.* Rom. *in consilio centesimo sexagesimo octavo, numero tertio. Dd. in l. si pascenda. Codic. de pactis.* ideo considerandum erit, quid communicatum fuerit ad effectum cognoscendi, quæ societas contracta dicatur, & super quibus rebus, & actus ipsi agentium erunt considerandi, & ea dicentur com-
3 municata, & super eis contracta societas præsumetur, quæ ex † actibus ipsis, & non ultra communicata apparebunt, *l. prima, §. hoc interdicto. ff. de itine. actuque privat.* Baldus *in consilio* 125. *& in consilio* 55. *libr.* 5. Bartolus *in consilio* 168. *sub numero* 1. *libr.* 1. Rom. *dict. consilio* 168. *sub numero* 3. Corn. *in consilio* 9. *libr.* 1. Petrus de Ubaldis *in tractat. de duob. fratrib. part.* 3. *sub numero* 21. Decian. *cons.* 36. *lib.* 1.
4 Hinc fit, quod si † inter fratres seu alios sint communicati solummodo fructus, & non proprietas, in fructibus solummodo & non in proprietate dicetur contracta societas, Salicet. *in l. si patruus. col. penul. vers. sed ego dico.* Baldus *in consil.* 120. *lib.* 1. *& in consil.* 452. *& in cons.* 453. *libr.* 3. *& in cons.* 395. *libr.* 5. Corn. *in consil.* 272. *num.* 3. *lib.* 1. Alex. *cons.* 24. *in fin. & cons.* 49. *numer.* 3. *lib.* 1. *& in cons.* 48. *num.* 8. *lib.* 2. Dec. *in cons.* 21. *num.* 4. *& in cons* 435. *numero* 5. *& in cons.* 651. *colum.* 1. Cephal. *consil.* 47. *nu.* 28. *& cons.* 65. *num* 43. *& in cons.* 146. *num.* 34. *lib.* 1, *& cons.* 247. *num.* 26. *lib.* 2. *& cons.* 569. *nu.* 15. *lib.* 4. Anchar. Regien. *quæst.* 40. *num.* 1. *lib.* 3. Menoch. *in tract. de præsumpt. lib.* 3. *præs.* 56. *sub n.* 30. Petrus de Ubaldis *d. tract. de duob. fratrib. p.* 3. *num.* 31. Decian. *consil.* 36. *libr.* 1. Ioseph.
5 Lud. *concl.* 53 *vers. fallit. num.* 126. Et si fructus inter fratres † seu alios in communi positi fuerint, solummodo causa convivendi, societas convivendi solummodo inter eos contracta dicetur, Baldus *in l. fin.* C. *de collat. & in c. si duo fratres. de duob. frat. de novo ben. invest.* Petrus de Ubald. *d. tract. part.* 1. *nu.* 1. *& par.* 3. *n.* 22. *& part.* 6. *sub num.* 24. Et est differentia inter istas duas societates, quia prima contrahitur simpliciter ex fructuum communione, secunda vero contrahitur

tur simpliciter ex fructuum communione, secunda vero contrahitur facta solum communione fructuum pro communi mensa, & sic limitate ad communem mensam, Ioseph. Lud. *concl.* 53. *vers.* *& properea. numero* 118. Et de his fructuum communicationibus qualiter sint considerandæ, tradit Bald. *in l.* 1. C. *qui testa. fac. poss. & in l. si patruus.* C. *com. utr. jud.* Angel. Alex. Ias. Dec. & cæteri *in d. l. ultim. Cod. de collat.* Corn. *in consil.* 301, *colum. ult. lib.* 1. *& in cons.* 122. *lib.* 2. Barbat. *in cons.* 22. *colum.* 4. *libr.* 1. *& cons.* 37. *col. ult. lib.* 2. Ias. *in cons.* 5. *col.* 2. *lib.* 1. Ruin. *cons.* 101. *lib.* 4. Anchar. *cons.* 303. *in fin.* Menoch. *de arbitr. jud. casu.* 127. Ita similiter dicendum est † inter fratres retinentes paternam hereditatem indivisam, 6
solummodo inter eos censeri societatem contractam in ea, licet non dicantur socii omnium bonorum, ut dixi supra *in cap. præcedenti. num.* 25. est textus *in l. ex parte. §. filius. ff. famil. ercifcund. & in l. si fratres. in princip. ff. pro soc.* Petrus de Ubaldis *d. tractat. part.* 3. *numero vigesimoquarto.* Rimin. junior *consilio* 377. *numero* 28. *libro* 4.

Et si communicata fuerunt lucra † plura aliquibus retentis, licet communicata 7
sint difformia, tamen attenta retentione facta de aliquibus, solum in communicatis societas contracta dicetur, & ista erit declaratio ad ea, quæ dixi *in præcedenti cap. num.* 26. *&* 27. ex communicatione diversorum censeri contractam universalem societatem, ut intelligantur, si nihil reservatum fuit, quia ex reservatione facta de aliquibus solum in communicatis societas contracta censetur, Cravetta *cons.* 26. *num.* 2. *libr.* 1. Menoch. *cons.* 12. *n.* 14. *lib.* 1. *& in tract. de præsumpt. præs.* 56. *lib.* 3. *n.* 45.

Ita similiter in omnibus † negotiationibus, & in omnibus quæstualibus dicen- 8
dum est, ut solummodo super communicatis societas contracta dicatur, Petrus de Ubaldis *d. tractat. de duobus. fratribus. part.* 3. *num.* 23. & late plura exempla ponit Menoch. *d. præs.* 56. Sic cognito, quæ societas † contracta fuerit, percipi 9
à communione rerum, quæ facta probatur, videndum est modo, quomodo probetur communio ista, ex qua societas contracta præsumatur. Ubi adest conventio verbis declarata, opus non erit investigare conjecturas, quia id ex verbis & conventione probabitur, ut dixi supra *cap.* 10. *num.* 3. & tradit Maschar. *in tract. de probat. concl.* 1309. *num.* 4. Et sic dictum, & sic † conventum fuisse, 10
& fuisse contractam societatem, poterit probari per instrumentum, vel aliam scripturam super inde confectam. Aret. *in §.* 1. *Instit. de societ.* Crot. *cons.* 40. *num.* 6. Rolan. *consil.* 91. *nu.* 24. *lib.* 1. Decian. *consil.* 97. *num.* 3. *lib.* 2. Ioseph. Lud. *in suis com. concl. concl.* 53. *vers. societas igitur.* Maschar. *dict. concl.* 1309. *num.* 5. Rubeus Utinensis *consilio* 32.

Poterit etiam † probari per literas alicujus socii alteri socio scriptas. Maschard. 11
dict. conclus. 1309. *num.* 6. Decianus *dict. consil.* 97. *num.* 28. *lib.* 2. & ratio est, quia

 literæ

literæ alicujus, præsertim sigillatæ, probant, & præcipue contra scribentem, *l. Publia. ff. depositi. l. cum de indebito. ff. de probat.* Baldus *in l. ult. C. si cert. pet.* late Maschar. *in conclus. 626.* Et quod scriptura privata probet societatem, tradit Paris. *cons.* 83. *lib.* 1. & Decian. *d. cons.* 97. *n.* 30. Rub. Utinens. *d. cons.* 32.

12 Probatur etiam, fuisse † inductam communionem & societatem, per testes, Ruin. *consil.* 92. *lib.* 1. etiam si sint singulares, deponentes de diversis actibus, Baldus *in consil.* 125. *lib.* 5. Corn. *in consil.* 134. *lib.* 1. Alex. *in cons.* 134. *libr.* 5. Gabr. *in suis comm. concl. tit. de test. concl.* 2. *n.* 44. Sed adverte, si testes dicant, tales esse socios, non probant, quia hoc non percipitur sensu corporeo, sed judicio intellectus, ideo ad hoc ut probent, debent deponere de actibus socialibus, Castr. *consil.* 73. *in causa, quæ vertitur inter Gabrielem, numero* 4. *libr.* 2. Corn. *consil.* 220. *numero*
13 2. *libr.* 3. Maschard. *conclus.* 1309. *in fin.* Etiam probatur communio † & societas, quando extrajudicialiter socii fassi fuerunt, se esse socios. Verba enunciativa etiam non probant societatem, sed fallit, si enunciata societate fuit ei renunciatum, vel si fuit petita divisio, Marchabr. *cons.* 5. *n.* 49. *& seq.* vel si consensissent alicui ex suis majoribus, dicenti, quod socii esse deberent: Aret. *in cons.* 51. Rom. *cons.* 291. Paris. *consil.* 92. *n.* 28. *lib.* 1. Ruin. *cons.* 92. *lib.* 1. Menoch. *in d. tract. de præs. lib.* 3. *præs.* 56. *n.* 33. Bursat. *cons.* 118. *n.* 3. *lib.* 1.

14 Ex signo etiam, quo † mercatores utuntur, deprehenditur, quod sit inducta communio & societas, ut si sit appositum super rebus, de quibus agitur, Stracc. *in tract. de mercat. part.* 2. *num.* 11. Menoch. *in consil.* 122. *num.* 30. *lib.* 2. Maschar.
15 *concl.* 1048. Insuper ex libro æstimi † probatur communio & societas, ut si bona quæsita fuerint de communi consensu in eo descripta, Rom. *d. cons.* 291. *nu.* 7. Menoch. *in d. cons.* 122. *n.* 29. *lib.* 2. *& in d. præs.* 56. *sub num.* 21. *& nu.* 32. Io-
16 seph. Lud. *d. concl.* 53. *vers. decima tertia conjectura.* Et societas etiam † verbis contracta probatur, si conventum sit inter aliquos simpliciter, quod in aliqua negotiatione ab uno operæ, & ab alio pecunia ponatur, Decian. *dict. respons.*
17 97. *num.* 37. *lib.* 2. Maschard. *d. concl.* 1309 *numero* 11. Ex sola etiam † conventione, etiam de habendo ex re aliqua commune lucrum, censeri contractam societatem, tradit idem Decian. *d. cons.* 97. *nu.* 12. sed limitatur non procedere,
18 si parva essent lucra, Maschar. *d. concl.* 1309. *n.* 13. Probatur etiam societas † contracta, si duo vel plures communi nomine ad aliquam negotiationem exercendam deputaverint institores, Decian. *d. cons.* 97. *num.* 40. Maschard. *dict. con-*
19 *clusion.* 1309. *numero* 14. Item, si inter mercatores † libri rationum communi nomine fuerint inscripti, præsumitur inter eos super mercatura contracta societas, Bartol. & Bald. *in d. l. si patruus. C. com. utr. jud.* Socin. *in consil.* 87. *col. fin. libr.* 1. *& in cons.* 164. *sub num.* 4. *lib.* 2. Aret. *in consil.* 51. Alex. *in cons.* 132. *sub nu.* 9. *lib.* 5. Stracc. *de mercat. part.* 2. *n.* 53. *& seq.* Maschard. *d. concl.* 1309. *n.* 16. Menoch. *in cons.* 12. *n.* 16. *libr.* 1.

Et

Et etiam probatur † societas, si in aliqua partita libri rationum quis socius 20
nominatur, Bald. *in dict. l. si patruus.* Rim. sen. *consil.* 349. *libr.* 2. Bertazol. *consil. civili* 19. *n.* 30. *libr.* 1. Maschar. *dict. conclus.* 1309. *n.* 17. Ex communi reputatione societas non probatur, Ruin. *cons.* 92. *ad fin. lib.* 1. Rim. jun. *consilio* 377. *in fin. libr.* 4. sed probatur stantibus aliis adminiculis, Baldus *consilio* 482. *libro quinto.*

Sed adverte ad unum † in proposito ex inspectione libri rationum, si non sint 21
inscripti communi nomine, probari etiam negativam societatem non fuisse contractam, Rim. sen. *consil.* 201. *nu.* 5. *lib.* 2. Aret. *in d. cons.* 51. *in princ.* Socinus *d. consil.* 160. *sub num.* 4. qui male reprehenditur à Menoch. *in dict. consil.* 12. *numero* 16. ut considerat Joseph. Lud. *dict. concl.* 53. *vers. declaratur ista opinio.* Sed intellige, quando constat † de collatione & communione, libros dictam negativam 22
non probare, licet non sint inscripti nomine alterius socii, & hujus rei ratio est, quia ex intitulatione præsumptio tantummodo inducitur, quæ tollitur ab alia vehementiori præsumptione resultante ex communicatione, Socin. *d. consil.* 160. *sub numero* 4. & Ioseph. Lud. *d. concl.* 53. *vers. declaratur.* & Maschar. *d. concl.* 1309. *numero* 36. Sed quæro, quid dicendum sit † pro jurium concordantia, in quibus 23
dicitur aliquando ex communione societatem censeri contractam, ut videre licet *in l.* 2. *ff. com. divid.* cujus verba sunt: *Cum societate res communis est, veluti inter eos, qui pariter eandem rem emerunt, sine societate communis est, veluti inter eos, quibus eadem res testamento legata est.* Et videre licet *in l.* 2. *Cod. pro soc.* ubi dicitur: *Cum proponas te prædium conjuncto dominio cum patrono tuo comparasse judicio societatis, id quod eo nomine præstari oportuerit, consequeris.* Et videre licet *in l. ut sit pro socio actio. ff. pro. soc.* cujus verba sunt: *Nec enim sufficit, rem esse communem, nisi societas intercedat.* Communiter autem res agi potest etiam citra societatem, puta cum non affectione societatis incidimus in communionem, ut evenit in re duobus legata, item si à duobus simul res empta sit, aut si hereditas vel donatio communiter nobis obveniat, aut si à duobus separatim emimus partes eorum non socii futuri, & habetur *in seq. l.* Nam cum tractatu habito societas coita est, pro socio actio est, cum sine tractatu negotium communiter gestum videtur, & subjungitur *in seq. l.* ut in conductionibus publicorum, item in emptionibus. Nam qui nolunt inter se contendere, solent per nuncium rem emere in communi, quod à societate longe remotum est.

Utique jura ista † in communione provenienti ex accidenti, consensu aliquo 24
non procedente, conveniunt, societatem ex ea contractam non censeri, ea ratione, quia deficit consensus, & sine consensu societas esse non potest, & in hoc conveniunt insimul gloss. & Dd. quod ista non sit vere societas, sed solum quædam societas incidens, ex qua non datur actio pro socio. Et male loquitur Galiaula. *in l. stipulationes non dividunt. n.* 25. *ff. de ver. oblig.* dum dicit, etiam † socie- 25
tatem

tatem incidentem esse proprie societatem, & ex ea dari actionem pro socio, per text. *in d. l. proponas.* C. *pro soc.* quem sequi videtur Menoch. *in cons.* 46. *sub n.* 5. *lib.* 1. male, inquam, loquitur, quia loquitur contra supra dicta & alia jura expresse dicentia dari communionem sine societate, & tunc demum dari actionem pro socio, si adsit societas, & dictam opinionem reprehendit Jas. *in d. l. stipulationes non dividuntur. nu.* 9. ut refert ipse Menoch. sub *d. n.* 5. Contrarietas con-
26 sistit in eo, quia † dicta jura modo dicere videntur ex emptione communiter facta de re aliqua censeri contractam societatem, modo non censeri contractam, Gl. *in d. l.* 2. *ff. com. divid. in ver. emerunt.* dum exponit animo societatis contrahendæ, declarat tenere, ex sola emptione societatem contractam non censeri, & idem tenet *in d. l. ut sit pro socio actio. & in d. l.* 2. C. *pro soc. & in §. item si inter. Instit. de obligat. ex quasi contract.* & ita tenet etiam Roma. *in cons.* 168. *n.* 3. ubi dicit, quod ad hoc, ut ex emptione communiter facta censeatur contracta societas, debent concurrere alia signa, & ita tradit Ronchigal. *in l. tandem. §.* 1. *sub num.* 22. *ff. de duob. reis.* Et quod societas non censeatur contracta ex sola emptione communiter facta, probari videtur expresse *in d. l. ut sit pro socio actio. & in d. l. ut in conductionibus.* ubi ad ostendendum, in re communiter quæsita absque affectione societatis contrahendæ societatem non dici contractam, ponit exempla in re duob. legata, & in re à duobus empta, & in conductionibus publicorum, etiam in emptionibus, & sic æquiparat emptionem acquisitioni factæ incidenter ex titulo legati, & si ex emptione censeretur contracta societas, non poneret eam inter exempla acquisitionis, quæ communiter & incidenter fiunt sine societate, & non diceret, prout expresse dicit, quod incidimus in communionem sine effectu societatis contrahendæ, quando à duobus rem emit. Alia gloss. *in dict. leg. ut*
27 *in conductionibus.* tenet † communiter re empta, in ea censeri contractam societatem, dum ibi exponit in emptione non censeri contractam societatem, quia fuerat contracta non animo societatis contrahendæ, alioquin sunt socii, & ita quod in dubio alia declaratione non facta in re communiter empta tenent Bart. & Bald. *in d. lege secunda, Codic. pro soc.* & post eos Petrus de Ubaldis *in dict. tractat. de duobus fratribus. part.* 1. *sub numero* 2. Alex. *in consilio* 38. *sub num.* 1. *libr.* 5. post Cuman. quem citat. *in l. reos. ff. de duobus reis.* Socinus *in cons.* 87. *numero* 12. *libr.* 1. ubi ita tenentes Bartol. & Bald. citat *in l. quidam Iberus. ff. de servit. urb. præd.* Menochius *in d. consil.* 46. *sub numer.* 5. *libr.* 1. Decian. *in cons.* 97. *n.* 35. *lib.* 2. ubi etiam citat Paris. *in cons.* 81. *lib.* 1. Maschar. *in tractat. de probat. concl.* 1309. *num.* 10. Et ista opinio, quæ communis est, probatur *in d. l.* 2. *ff. com. divid. & in d. l.* 2. C. *pro. soc.* ubi expresse dicitur, societatẽ censeri contractam inter ementes † rem communi nomine. Et leges in contrarium allegatæ non obstant & concordantur, quod sint intelligendę, ex emptione communiter facta non censeri

censeri contractam societatem, quando aliquo modo constat, ementes communiter non habuisse intentionem contrahendi societatem, ut dicit glossa *in d. l. ut in conductionibus.* & Alex. *in d. cons.* 38. *sub num.* 1. *libr.* 5. post Cuman. *in d. l. reos. ff. de duobus reis.* & ita istarum legum contrarietas remanet concordata. Et unus
modus cognoscendi, ementes † non habuisse intentionem contrahendi societa- 29
tem in re communiter empta, est, quando emptione facta statim rem diviserunt, *Addit. ad Bart. in d. l.* 2. *C. pro soc.* Alex. *in d. cons.* 38. *n.* 1. *libr.* 5. Menoch. *dict. consil.* 46. *nu.* 5. *lib.* 1. Et hoc ea ratione, quia ex subsequentibus, qualis fuerit animus in præcedentibus, declaratur *l. sed & Iulianus. §. perinde. ff. ad Maced.* Alex. qui loquitur de contractu societatis, *in cons.* 132. *num.* 4. *libr.* 5. & Menoch.
in cons. 122. *num.* 29. *lib.* 5. Et dicta in emptione † communiter facta, quod in re 30
empta præsumatur contracta societas, procedunt etiam in mutuo recepto, *Add.*
ad Bart. in d. l. 2. *C. pro soc.* Et procedunt etiam † in duobus conducentibus rem 31
communiter, Bald. *in l.* 1. *quæst.* 11. *C. pro soc. Addit. ad Bart. ibidem.* Alex. *in cons.* 133. *in princ. lib.* 2.

Sed quid erit dicendum † de eo, cui data sit margarita ad vendendum, ea con- 32
ditione, quod si decem vendiderit, decem redderentur, sin pluris, quod illud plus retineretur, an hoc casu dicatur contracta societas? In hoc casu etiam & similibus videtur, quod adsint jura contraria. Nam *in l. si margarita. ff. pro soc.* verba ita sonant: *Si margarita tibi vendenda dedero, ut si ea decem vendidisses, redderes mihi decem, si pluris, quod excedet, ut haberes, mihi videtur, si animo contrahendæ societatis id actum sit, pro socio esse actionem: sin minus præscriptis verbis.* Et *in l. si fratres. §. item ex facto. ff. eodem.* verba ista habentur, inter Flavium Victorem & Bellicum Asiaticum placuerat, ut locis emptis pecunia Victoris monumenta fierent opera & peritia Asiani, quibus distractis pecuniam Victor in certa quantitate reciperet, superfluum Asianus acciperet, qui operam in societatem contulit, erit pro socio actio. Et in *l. si id quod. ff. eodem.* dicitur: Cum tres equos habens, & ego unum, societatem coivimus, ut accepto equo meo quadrigam venderes, & ex pretio quartam mihi redderes. Si igitur ante venditionem equus meus mortuus sit, non putare se Celsus ait, societatem manere, nec ex pretio equorum tuorum partem deberi; nec enim habendæ quadrigæ, sed vendendæ coitam esse societatem. Et in *l. si tibi rem. ff. de præscript. verb.* hæc verba leguntur: *Si tibi rem vendendam certo pretio dedissem, ut quo pluris vendidisses, tibi haberes, placet neque mandati neque pro socio actionem esse, sed id factum quasi alieno negotio gesto, quia & mandata gratuita esse debent, & societas non creditur in eo contracta, quod se non admisit socium distractionis, sed sibi pretium certum excepit. In d. l. si margarita.* licet fuisset conventum de certa quantitate reddenda, nempe decem, nihilominus dicitur contracta societas, si conventio inita fuit animo societatis contrahen-

dæ. Similiter *in d. l. si fratres. §. item ex facto.* fuit conventum, quod Victor certam quantitatem haberet, & tamen dicitur contracta societas, & ibi etiam dicitur nihil fuisse conventum animo societatis contrahendæ. Et *in d. l. si id quod.* præsupponitur, contractam fuisse societatem, & conventum fuisse de quarta parte pretii recipienda, & *in d. l. si tibi.* dicitur, non fuisse contractam societatem, quia ille, qui rem dedit, sibi pretium certum excepit. Gloss. *in*
33 *d. l. si tibi rem.* dicit, eam † procedere, quia non adfuit animus contrahendi societatem, & citat *d. l. si margaritam.* & sic vult, quod in dubio ex conventione posita in dictis juribus non censeatur contracta societas, sed quod tunc contracta censeatur, quando id actum erit, & ita secundum hanc glossæ expositionem erit intelligenda *d. l. si fratres. §. item ex facto.* conventionem fuisse factam animo societatis contrahendæ, & ita expresse de societate contracta loquitur textus *in d. l. si id quod.* & ista est bona concordantia in hac parte, &
34 de animo societatis contrahendæ potest etiam † apparere ex conjecturis, utputa si recipiens margaritam, promisit illam portare in regionem longinquam, & illam vendere, sed secus esset, si illam retinere promisisset, ut faciunt venditores librorum, qui simpliciter libros recipiunt, ita declarat gl. *in d. l. si margar.* ubi similiter pro concordantia dictarum legum ponit supradictam distinctionem, & eam approbat etiam Meno *in cons.* 122. *n.* 28. *lib.* 1. Alia restat contradicto in d. jurib. circa certam pretii quantitatem, quia facta conventione de certa pretii quantitate restituenda, quod non sit in eo contracta societas, habetur *in d. l. si tibi rem.* & contrarium videtur determinari aliis legib. sup. positis, ubi agitur de certa quantitate. Gl. *in d. l. si fratres. §. item ex facto. in verb. quantitat.*
35 exponit, id est, quotitate, † sc. tertia lucri, vel quarta, cum alia sit quantitas ad oculum designata, & alia ad intellectum, & dicit, si conveniretur de certa quantitate, & non de quotitate, quod non esset societas, sed fœnus. An possit conveniri de certa lucri quantitate, videbimus inf. suo loco, pro nunc satis est ex ista gl. manifestari ejus opinione attenta leges præfatas loquentes de quantitate, esse intelligendas loqui de quotitate ad hoc, ut præsumatur contracta societas. Sed ista ejus opinio non conciliat dictas leges, quia in eis agitur de certa quantitate, & nihilominus dicitur societas contracta, si animo eam contrahendi conventio facta fuit. Rim. ju. *in cons.* 400. *n.* 57. *li.* 4. ponit intellectum *ad d. l. si margar.* & dicit,
36 quod illud pactum, si † vendidisses margaritam, redderes mihi decem, sicq; certum quid, ideo valebat, quia non erat de certo lucro à principio, sed de pretio rei sic à domino marg. taxato, qui tanto contentus erat. Plus a. quo venderetur alteri dimissum lucrum erat, & innuit pretium fuisse taxatum, & non lucrum, ideo societatem valuisse. Sed iste intellectus licet stare possit, non tamen tollit difficultatem insurgentem ex *d. l. si tibi.* ubi, ut dixi, non censetur inducta societas ob certam

certam pretii taxationem factam. Ego credo *in dict. leg. si margaritam.* contractam† 37 dici societatem, quia data fuit margarita, non apposito pacto, quod darentur decem domino, sed quod darentur, si tanti venderetur, & si pluris venderetur, quod illud plus esset venditoris. Et licet non dicatur in text. quid agendum fuisset, si minus vendita fuisset, intelligendum est, quod non decem, sed pretium redactum dominus habere debuisset. Et *in d. l. si tibi rem.* dici facta taxatione pretii in certa quantitate, in eo non censeri contractam societatem, quia ibi dominus rei pactus fuit de certa pretii quantitate, puta decem vendenda & sibi danda, & ex tali pacto de certo pretio sibi dando in certa quantitate dicitur in pretio exclusa societas, & non est exclusa *in d. l. si margaritam.* quia pretium non erat taxatum, & ex pretio, quo venderetur, decem domino dari debebant, & si quid aderat ultra decem, dari debebat venditori, & ita in pretio sic dividendo socii dicebantur, quemadmodum in pretio taxato non dividendo socii dici non poterant.

Et ista de causa instrumentali hucusque dixisse sufficiat.

CAPUT XII.

De Causa formali.

SUMMARIA.

1 *Finis est primus in intentione, & est objectum intellectus.*
Ideo causa formalis est illa, quæ fine considerato causatur.
Societatis forma aliquando consistit in lucro, aliquando in quæstu.
2 *Lucrum comprehendit omnia quoquo modo quæsita, & ea omnia, quæ excogitari possunt.*
3 *Lucrum comprehendit etiam res ab uno ex sociis quæsitas, quæ ab aliis quæri non potuissent.*
Pater si vult, quod ejus filius spurius habeat sua bona, faciat eum contrahere societatem cum alio, deinde dictum socium heredem instituat.
4 *Immunitas competens uni socio prodest etiam alteri socio.*
5 *Procedit solum in immunitatibus realibus secundum aliquos; secus in personalibus.*
6 *Procedit etiam in personalibus, & ista opinio probatur.*
7 *Quia alius socius immunis sentiret damnum, cum omnia prospera & adversa sint inter eos communia.*
8 *Immunitas & privilegium personale in connexis & individuis, extenditur etiam ad alterum socium.*
9 *Minor si retineat viam privilegio minoris ætatis, prodest socio majori.*

10 Re-

10 *Restitutio in integrum concessa socio sive minori, sive majori, prodest etiam alteri socio. &* num. 11.
12 *Immunitas concessa uni ex sociis propter numerum duodecim filiorum, prodest etiam alteri socio.*
13 *Privilegio Doctori competenti gaudet etiam ejus socius.*
14 *Clerici privilegio quoad forum gaudet etiam laicus, si habent causam communem.*
15 *Ecclesia & laicus si habent fundum communem, in eo præscribendo requiritur tempus, quod requiritur in præscribenda re Ecclesiæ.*
16 *Laicus, qui babet bona communia cum Clericis, super collectis gaudet privilegio Clerici.*
17 *Laicus poterit cogi ad dividendum bona, quæ communia habet cum Clericis, ne publica utilitas vacillet.*
18 *Laicus divisione facta erit obligatus solummodo ad collectas futuras, etiam ad præterita secundum aliam opinionem.*
19 *Colonus partiarius Ecclesiæ solvit decimam de parte sua, licet Ecclesia eam non solvat de sua parte.*
20 *Colonus partiarius Ecclesiæ solvit gabellam de parte sua, licet Ecclesia non solvat, & ratio est, quia solvit post divisionem.*
21 *Lucra omnia sive proprio, sive communi nomine acquirantur, sive ex communi, sive ex propria pecunia proveniant, communicantur.*
22 *Hereditates, legata, & donationes conferuntur.*
23 *Ius accrescendi habet locum inter socios, in re donata ab Imperatore, exclusis heredibus, exceptis filiis.*
24 *Capta & inventa & dona fortunæ conferuntur.*
25 *Inventa ab uno ex sociis itineris alteri socio non communicantur.*
26 *Salaria & stipendia communicantur.*
27 *Dos communicatur.*
28 *Sed debet esse apud socios eo modo, quo esse debet apud maritum.*
29 *Dotis lucrum proveniens ex Statuti dispositione communicatur.*
30 *Quæsita propter delictum commissum in personam unius ex sociis communicantur.*
31 *Clerici fructus ex re Ecclesiæ provenientes socio communicare debent.*
32 *Ius congrui competens uni ex sociis, competit etiam alteri.*
33 *Quæsita mediante alterius persona communicantur. &* num. 34.
35 *Feudum non communicatur.*
36 *Emphyteusis non communicatur.*
37 *Communicantur fructus.*
38 Cap. uni. de fratr. de novo. benef. investi. *declaratur procedere in societate particulari.*

39 *Expensæ pro feudo acquisito titulo lucrativo fiunt de communi, sed in acquisito titulo oneroso secus est.*
40 *Quæsita ex turpi causa non communicantur.*
41 *Lucrum illicitum communicatum, ignorante socio, auferri non potest à socio, nisi sit condemnatus.*
42 *Lucrum illicitum, si fuit collatum sciente socio, poterit auferri, & socius erit etiam obligatus ad pœnam.*
43 *Condemnatus dicitur socius, si in conscientia tenetur ad restitutionem.*
44 *Lucrum illicite acquisitum, si licite retinetur, communicari debet.*
45 *Societas si sit lucri particularis solum provenientia ex tali lucro particulari communicantur.*
46 *Societate coita, si quæ justa hereditas obveniat, quod sit communis, intelligitur de hereditate obveniente ab intestato, & non de obveniente ex testamento.*
47 *Hereditas debita ab intestato, si proveniat ex testamento, confertur.*
48 *Contrarium, quod non debeat communicari, nisi socius ab intestato successurus in fraudem procurasset institui in testamento, prima opinio approbatur.*
49 *Hereditas est adeunda ab eo, cui differtur.*
Societas super hereditate incerti hominis contrahi debet, super hereditate certi hominis non valeret, nisi eo consentiente.

TRanseamus modo ad † causam formalem nostri contractus, quia finis 1
est primus in intentione, & est objectum intellectus, Baldus *in l.* 1. *num.* 17. *C. de falsa causa.* Ideo causa formalis est illa, quæ ad esse deducitur fine considerato: assumptis enim consensu & rebus pro materia à causa efficienti, nempe ab homine, in intentione consideratur, ad quid materia ipsa præparetur & ordinetur, & ex tali consideratione informatur, & contractus ad esse deducitur, qui ex ejus forma societatis esse cognoscitur, ut supra declaravi late *in c.* 2. Et quia fines, qui in societate considerantur, non sunt uniformes, sed inter eos adest aliqualis differentia, quia finis aliquando consistit in lucro, & aliquando in quæstu; ideo aliquando apparebit, societatis formam esse ad quæstum, & aliquando esse ad lucrum. Quare videbimus in præsenti, quid sit lucrum, & quæ veniant in societate lucri, & quid sit quæstus, & quæ veniant in societate ad quæstum contracta. Lucrum est nomen † valde generale, & secundum ejus generale significatum convenit solum 2
societati omnium bonorum, & comprehendit omnia quomodocunque quæsita sive titulo lucrativo, sive oneroso, & omnia inter socios communia fieri dicuntur, *l.* 1. *& l.* 3. *& l. si fratres. §. idem Papinianus. & §. socium. & l. si societatem universorum. & ubique gloss. & Dd. communiter. ff. pro soc.* Petr. de Ubald. *d. tractat. de*

 duob.

duob. fratr. part. 5. *sub numero.* 2. Gomes. *libr.* 2. *resolut. jur. capit.* 5. *numero* 4. Dec. *consilio* 66. *nu.* 2. *lib.* 1. Thob. Nonius *consilio* 29. *numero* 26. *& consilio* 64. *numero* 8. Rol. *cons.* 91. *num.* 51. *libr.* 1. *& consilio* 54. *in fin. libr.* 3. Decianus *consilio* 86. *numer.* 7. *libr.* 2. Et uno verbo sub nomine lucri in societate omnium bonorum venire ea omnia, quæ excogitari possunt, dicit Cravet. *in cons.* 294. *sub nu.* 1. *lib.* 2. Britannici socii communicabant etiam uxores, ut per Rub. Utinen. *consil.* 32. *n.* 52.

3 Et in ea veniunt etiam † res quæsitæ ab uno ex sociis, quæ ab altero quæri non potuissent, Bart. *in l. si is ff. de liber. lega.* ubi dat cautelam patri, qui vult filio suo spurio bona relinquere, quod faciat eum societatem contrahere cum aliquo, deinde dictum socium instituat heredem: ita enim bonorum medietas erit ipsius filii spurii, & ita etiam tradit Baldus *in l.* 1. *n.* 38. *C. pro soc.* Felin. *in c.* 1. *sub n.* 5. *de præscript.* Cepol. *in cautel.* 38. *vers. septima cautela.*

4 Et si unus ex sociis habet † immunitatem aliquam & privilegium aliquod, hujusmodi immunitas & privilegium etiam alteri socio prodest, gl. *in l. fin. C. de muner. & honor. non con. lib.* 10. Iason. *in l.* 1. *n* 2. *C. de transact. & in l. si emancipati. n.* 9. *C. de collat.* Felin. *in c.* 1. *n.* 6. *vers. & dicit glossa, de præscript.* Anch. Regien. *quæst.*
5 43. *n.* 23. *lib.* 3. Sed quod hujusmodi dictum † procedat solum in immunitatibus realibus, secus vero sit in personalibus, tradit Natta *in cons.* 1. *sub n.* 10. *lib.* 1. Felin. *in d. c.* 1. *sub n.* 6. *de præscript.* Rolan. *cons.* 61. *n.* 22. *libr.* 4. Ioseph. Ludo. *in suis con-*
6 *clus. concl.* 53. *n.* 83. Verum † tenendum est, procedere tam in reali, quam in personali privilegio, quia ubi socius privilegiatus & immunis in aliquo læditur, sive principaliter sive secundarie, si immunitas sua & suum privilegium alteri socio non prodesset, essemus in connexis & individuis, vt declarat Natt. *d. cons.* 1. *sub n.* 11. & Rol. *d. cons.* 61. *n.* 19. *libr.* 4. Menoch. *cons.* 136. *n.* 19. *& sub n.* 24. *& seq. lib.* 2. Sfort. Odd. *in tract. de restit. in integr. part.* 1. *quæst.* 46. *art.* 5.

7 Et in societate ista † quod unus ex sociis sentire onus non possit, & expensas pro parte sua absque damno alterius socii, certissimum est, cum omnia inter eos sint communia, & inter eos sit communis fortuna prospera & adversa, ut dicit Baldus *in l. si patruus. C. com. utr. jud.* Socinus *consil.* 4. *num.* 41. *vers. nisi. lib.* 4. Ioseph. Lud. *d. concl.* 53. *vers. & propterea. sub nu.* 74. Et quod immuni-
8 tas † & privilegium etiam personale in connexis & individuis extendatur etiam ad alterum socium, tradit Natt. *in d. cons.* 1. *lib.* 1. Menoch. *in d. cons.* 136. *lib.* 2. Aret. *cons.* 25. *col.* 3. *vers. circa secundum.* Steffan. Lambert. *in tractat. de solemn. requi.*
9 *in contr. mulier. in fin. numero* 239. Ita videmus, si duo † sint socii, & unus sit minor, quod privilegio minoris ætatis retinent viam, & ejus usum, quam alter socius solus retinere non posset, *l. si communem. ff. quemadmodum servit. amit.* Couar. *cap.* 34.
10 *pact. quæstion. sub num.* 1. *& num.* 2. Et quod socius major † gaudere debeat restitutione in integrum concessa minori, tradit Menoch *d. cons.* 136. *sub. num.* 23. *libr.* 2. Et id esse

esse verum † in restitutione in integrum, etiam concessa majori ex generali clausula, tradit Sfort. Odd. *in d. tractat. de restit. in integr. part. 1. quæst. 46. artic. 4. & art. 5. num. 19.* Ita de immunitate † concessa uni ex sociis propter numerum duodecim filiorum, quod ea alter socius gaudere debeat, tradit Marsf. *sing.* 180. & ejus opinio verissima est, licet eam reprehendat Couar. *d. c. 34. n. 2. in fin.* 11 12

Et quod privilegium † competens Doctori super collectis prosit etiam ejus socio, tradit Baldus *ad Specul. in tit. de magistr. in fin.* Barb. *in consil. 1. num. 44. lib. 2.* Natta. *d. consil. 1. num. 10. & cons. 65. in fin. lib. 1.* ubi citat Georgium Nattam ejus patruum, *in c. quamvis. de pactis. in 6.* Ita si Clericus † & laicus habeant causam communem individuam, quod privilegio Clerici quoad forum etiam laicus gaudere debeat, tradit Couar. *d. capit. 34. pract. quæst. sub num. 2.* Socin. *in consil. 12. num. 17. lib. 1.* Et si laicus habet † fundum communem cum Ecclesia, quod præscribi non possit contra laicum minori tempore requisito contra Ecclesiam, quia fundus stante communione est individuus, cum in quolibet capite terrę habeat partem suam laicus, quę oculo corporeo demonstrari non potest, juxta textum *in l. Mævius. §. duorum. ff. de leg. 3.* Io. And. *in c. uni. de præscript. in 6.* Abb. *in c. de quarta. 18. part. de præscript.* Natt. *d. consil. 1. numero 11. libr. 1.* ubi etiam dicit, quod laicus, qui † habet bona communia cum Clericis, privilegio & immunitate Clericorum gaudere debet super collectis & aliis muneribus, & ita intelligit sequi Specul. *in titul. de cler. conjug. vers. quod si Clericus.* Et ex intentione ejusdem † Speculatoris dicit, ne publica utilitas vacillet, quod Iudex ex ejus officio bona communia dividat, vel dividere faciat, per text. *in l. 2. C. quand. & quib. quarta par.* & quod ante divisionem † laicus non potest cogi, & post divisionem erit obligatus solummodo ad onera futura, & non ad preterita, à quibus fuerat excusatus ratione communionis, licet contrarium teneat Felin. *in d. c. 1. sub numero 6. de præscript.* Nec prędictis obstat, quod † colonus partiarius Ecclesię solvat decimas de sua parte, licet monasterium, à quo conduxit, non solvat, & in fructibus socii dicantur, Bursat. *d. consil. 25. numer. 3. & cons. 47. n. 14. lib. 1.* Et quod solvat etiam de eis † gabellam, licet Ecclesia solvere non teneatur, ut tradit idem Bursat. *d consil. 25. numer. 3.* & Roland. *consil. 61. numer. 15. lib. 4.* quia potest dici, istos non esse proprie socios, secundum opinionem aliquorum, & potest dici cogi ad solvendum facta divisione, quo tempore amplius socii non dicuntur, etiam cum agamus modo de societate universali, potest dici, tenentes dictam opinionem loqui in societate particulari, in qua illa connexitas considerari non potest, quę in generali societate consideratur. 13 14 15 16 17 18 19 20

Et ut redeamus, unde † abivimus, quod socii omnium bonorum omnia com- 21

muni-

municare teneantur, procedit in acquisitis tam proprio quam communi nomine, & tam communi pecunia, quam propria, si propriam habere possint, Baldus *in l. si patruus. sub numero* 1. *C. com. utr. jud. & in consil.* 262. *libr.* 4. Roman. *consil.* 291. Alex. *consil.* 78. *libr.* 2. Petr. de Ubal. *d. tractat. de duob. frat. part.* 5. *sub n.* 3.

22 Conferuntur † hereditates, legata & donationes, quæ uni ex sociis obveni-
23 unt, *l.* 3. *& l. ita. & l. si societatem. ff. pro soc.* Et nota in † proposito, quod inter socios in re donata ab Imperatore habet locum jus accrescendi, & socius vivens prefertur cuilibet heredi alterius socii morientis, exceptis liberis, *l. uni. C. si libera. imper. lib.* 10. Iason. *in l. re coniuncti. num.* 223. *ff. de leg.* 3. & tene menti, quia quilibet immemor, *d. l.* responderit contrarium. Et ea que tradit Ioseph. Lud. *in d. concl.* 53. *vers. hinc secundo infertur.* de donatione & legato an fuerint facta, ut socio acquirantur sive societati, non faciunt ad presentem tractatum de societate universali, & quid dicendum fuerit in ceteris societatibus, videbimus infra suo loco.

24 Capta etiam & inventa que † fiunt capientis & occupantis, & dona fortune, ut sunt animalia, gemme, lapilli & thesauri, juxta textum *in §. feræ igitur bestiæ. & in §. thesauros. Institut. de rerum divis. & in cap. sicut invenisti.* 14. *quæst.* 5. socii communicare tenentur, Baldus *in l. nec adjicit. in lect. antiq. ff.*
25 *pro soc.* Petrus de Ubaldis *d. tractat. de duob. fratr. part.* 5. *num.* 9. ubi ex † intentione Cyni determinat questionem puerilem, quod si duo sint socii itineris, & unus aliquid inveniat, istud inventum inter eos non erit communicandum.

26 Salaria etiam & stipendia † sunt communicanda, que dantur Notariis, Assessoribus, Medicis, Ambasiatoribus, Decurionibus, Advocatis, Iudicibus, Ducibus, Caporalibus & domesticis Principum, & salaria provenientia ex operibus diurnis, *l. si fratres. §. idem Papinianus. & ibi Sagur. in addit. ad Bald. ff. pro soc.*
27 Etiam dos ab uno ex sociis † habita & ejus fructus communicari debent, Baldus *in l. si patruus. numero decimo quarto, Codic. commun. utr. jud. & in tractat. de duob. fra-*
28 *tr. sub numero* 17. *vers. sed ego dico.* Sed intellige, quod apud socios † eo modo esse dicatur, quo potest, natura dotis attenta, & eo modo, quo stetisset apud maritum solum, nempe quod eam alienare non possint, si sit inalienabilis, & de ea sustineant onera matrimonii, & quod in casu restitutionis de communibus bonis, vel in individuo in re data, ut opus erit, sit percipienda & restituenda, *l. in actione. §. fin. & l. quod si eo tempore. & l si socius pro filia. ff. pro soc.* Socinus *consil.* 213. *num.* 13. *lib.* 2. Decianus *consil.* 39. *num.* 16. *lib.* 1. Paris. *consilio ultimo, nu.* 21. *lib.* 2. Modern. Papien. *in tractat. de juris & facti ignor. cent.* 2. *dist.* 96.

Lu-

Lucrum etiam dotis † marito proveniens, mortua uxore ex dispositione statu- 29
ti, cum socio communicari debet, l. quod si eo tempore. ff. pro soc. Bald. in l. in actio-
ne. §. fin. ff. pro soc. & in cons. 284. præponitur in facto. lib. 5. Angel. cons. 60. Rom.
cons. 406. n. 2. cons. 471. nu. 2. Petrus de Ubaldis d. tract. de duobus fratr. part. 5.
num. 19. Socinus consil. 40. num. 7. lib. 4. Dec. cons. 66. num. 2. & consi. 67. nu. 2.
lib. 1. Campeg. in tract. de dot. part. 1. q. 7. in fin. Rolan. cons. 91. nu. 41. lib. 1. &
in tract. de lucro dotis. quæst. ult. nu. 7. Modern. Papien. in tract. de juris & facti ignor.
cent. 2. dist. 96. in fin. Quæsita † etiam ab uno ex sociis propter delictum in ejus 30
personam commissum communicari debent, l. si fratres. §. socium. & ibi Bald. ff. pro
soc. Etiam Clericus ejus socio † tenetur conferre obvenientia sibi ex rebus Eccle- 31
siæ, Bald. in l. si patruus. numero 14. Cod. com. utr. judic. & in tract. de duobus fratr.
part. 3. numero 12. in fin. & part. 6. numero 18. Decianus consil. 85. num. 7. lib. 2.
Sed hoc dictum verum esse intelligo in illis rebus, de quibus Clerici libere dispo-
nere possunt. Ius congrui etiam, quod uni socio † competit, & alteri socio compe- 32
tere dicitur, Tiraq. de retract. lignag. §. 26. gloss. 1. numero 33. Alex. consilio 135. libr.
5. Ea † etiam, quæ mediante alterius persona quæruntur, communicari debent, 33
l. si fratres. §. socium. ff. pro soc. & ibi Bald. Bero. consil. 190. circa finem. lib. 1. ubi de-
clarat, loquendo de filio, hoc † verum esse, quando filius acquirit patri, si quando 34
sibi filius acquirit, sive in totum, sive quoad proprietatem solummodo, quod tunc
non est agendum de communicatione facienda alteri socio ab ejus patre, de non si-
bi per filium quæsitis, sed tantum de quæsitis.

Et licet supradicta regula sit generalis, omnia à socio quæsita venire lucri ap-
pellatione, & esse conferenda: tamen recipit restrictionem in rebus illis, quæ
ex concedentis voluntate & dispositione in aliam personam ultra acquirentem
transire non possunt, ut est feudem † non ab uno ex sociis quæsitum, alteri socio 35
non est communicandum, ea ratione, quia non est conveniens, quod dominus
alium vasallum habeat, quem habere non cogitavit. c. una. de fratri. de novo benef.
Camillus Borellus inter consilia diversor. impressa Francofurti cons. 18. p. 2. Et eadem
ratione † idem dicendum est in emphyteusi quæsita ab uno ex sociis, ut eam alteri 36
socio communicare non teneatur, Alex. in cons. 48. n. 3. lib. 2. Burs. in cons. 190.
n. 42. & seq. li. 1. Dec. in cons. 435. n. 7. lib. 2. Ubi tamen DD. † præfati decla- 37
rant, fructus omnes ex feudo & emphyteusi provenientes communicari debere
Et dum in fine d. c. un. † dicitur, expensas factas à socio acquirente reficiendas esse 38
alteri socio, loquitur in societate particulari, & non in societate universali, ut
præsupponit Bero. in d. cons. 190. n. 42. lib. 1. Non est intelligendum hoc pro-
cedere etiam in societate universali, quia in eo omnia sunt communia, & expen-
sæ omnes de communi fieri debent. Et in ea judicio meo † acquisitio feudi seu 39
emphyteusis facta ab uno ex sociis dupliciter considerari debet, nempe an facta

ſit titulo lucrativo, ſive titulo oneroſo. Si lucrativo, quod expenſæ, ſi quæ
factę fuerint, debeant eſſe de communi, & communicari debeant fructus; ſi ti-
tulo oneroſo, quod de expenſis reficiendis ab altero ſocio jure communi non ſit
agendum, ſed quod factus ſit actus diſſociativus, & contra naturam ſocietatis,
cum non conveniat ſocietati naturę, quod unus ſocius ea ſibi comparet, & ac-
quirat titulo oneroſo, quę cum altero ſocio communia eſſe non poſſunt, ut di-
cam infra ſuo loco. Et ratio differentię in titulum oneroſum & lucrativum
eſt, quia titulus oneroſus provenit à propria voluntate, & proprio facto; lu-
crativus vero provenit principaliter à voluntate & à facto alterius, & acci-
40 dentaliter. Inſuper non veniunt † appellatione lucri, & in hac ſocietate non
ſunt communicanda quęſita ex turpi & prohibita cauſa, cum natura ſocie-
tatis ſit, ut non comprehendat turpia & illicita, & generaliter verum ſit,
rerum inhoneſtarum nullam eſſe ſocietatem, *l. nec permittendum. l. ſi fratres. §.
ſocium. l. quod autem. & l. ne quicquam ff. pro ſoc.* facit text. *in l. ſi à reo. §. fin. ff.
de fidejuſſ. l. ſi remunerandi. §. res turpes. ff. mandati. & in l. quod ſæpe. §. veneris. & in
l. ſi in emptione. §. item ſi emptor. ff. de contrah. empt.* Bald. *in conſil.* 65. *lib.* 5. Alex.
in conſ. 77. *in fin. lib.* 5. Petr. de Ubal. *in tract. de duob. fratr. par.* 5. *n.* 24. Rot. Sen-
nenſ. *deciſ.* 193. *n.* 9.

Et ſi ſocius communicavit lucrum illicitum, aut communicavit ignorante ſo-
41 cio, aut eo ſciente. Primo caſu ſocius † lucrum illicitum collatum auferre
non poteſt, niſi ſit condemnatus, *l. quod enim. & l. ſi igitur. ff. pro ſoc.* Bald. *in d.
42 tract. de duobus fratrib. part.* 5. *num.* 4. Secundo caſu non ſolum † ſi ſit condemna-
tus, poterit ex ſocietate lucrum collatum auferre, ſed etiam pœna de commu-
ni erit ſolvenda, quia conveniens eſt, ut cujus participaveris lucrum, partici-
43 pes & damnum, *l. ſi igitur. ff. pro ſoc.* Quare ſecundum † prędicta, ſi unus ex
ſociis dedit pecuniam fœnori, & multa lucratus fuit, quę in ſocietate contulit,
poterit condemnatus ad reſtituendum collata auferre, & reſtituere, & ſatis di-
cetur condemnatus, ſi ſacerdoti in confeſſione ſacramentali reſtitutionem facere
promiſit. Petr. de Ubald. *d. tractat. de duob. fratr. part.* 5. *ſub num.* 4. quia ſacer-
dotis pręceptum dicitur ſententia, ut ipſe dicit ſecundum Hoſt. *in c. fin. de ſepultu-
ris.* Et quia etiam alteri ſocio de illicite acquiſitis participare, & ea retinere non
licet, Sotus *lib.* 4. *de Iuſt. & Iur. quæſt.* 7. *art.* 3. tamen prædicta declarari poſ-
44 ſunt † procedere ſolummodo in lucris, quæ illicite acquiruntur, & illicite retinen-
tur, & quod ſecus ſit in lucris, quæ licite retinentur, licet illicite acquirantur, ut
ſunt lucra à meretricibus acquiſita, *l.* 4. *§. ſed & quod meretri. ubi Dd. ff. de cond. ob
turp. cauſ.* & habetur per Couar. *ad reg. peccatum. de reg. jur. in* 6. *part.* 2. *§.* 2. *&* 3.
45 Prædicta † omnia, ut dixi, procedunt in lucro univerſali, & in ſocietate univer-
ſali, videndum eſt modo de lucro particulari, & de ſocietate contracta ad parti-
cula-

culare lucrum. Et quidem quemadmodum lucri generalis significatio, ut dixi, omnia comprehendit, quomodocunque quęsita, ita lucri particularis significatio solum ea quęsita comprehendit, quę à tali particulari lucro proveniunt. Quia quemadmodum genus comprehendit omnes suas species, ita species solum comprehendit ejus individua, & individuum de uno solo prædicatur, & ista est natura omnium societatum, ut ultra communicationem & conventionem non extendantur, ut pluries dixi ex Bart. communiter recepto, *in l.* 1. *§. hoc interdicto. ff. de itinere actuque privat.* Exemplum habemus, si † sit coita societas, ut si 46
quę justa hereditas alteri obveniat, communis sit, *l.* 3. *§. de illo ff. pro soc.* ubi disponitur, quod in ista societate solummodo comprehenditur legitima hereditas proveniens ab intestato, & non illa, quę ex testamento defertur, & ita tradit Alex. *consil.* 56. *n.* 4. *lib.* 2. Gomes. *lib.* 2. *resolut. jur. c.* 5. *sub n.* 4. *in fin.*

Et si talis hereditas debita † ab intestato sit relicta in testamento, nihilominus 47
communicari debet. Et quamvis aliqui ex Dd. antiquis ante Bart, tenuerint, communicari debere solummodo pro parte, nempe quatenus comprehendit legitima, quę ex juris necessitate debetur, *arg. tex. in l. si arrogato. ff. de adopt.* tamen quod tota hereditas debeat communicari, est *in l.* 3. *n.* 8. *ff. de leg.* 1. quia tacite tota hereditas debebatur ex pręsumpta voluntate. *l. conficiuntur. in princ. ff. de jur. codicill.* & tacitum si exprimatur, nihil operatur, quia inter tacitum & expressum nulla adest differentia. *l. cum quid. ff. si cert. pet.* & cum hac oppositione transeunt communiter Dd. ut dicit Alex. *in d. l.* 3. *num.* 13. & Ias. *num.* 52. *ff. de leg.* 1. Contra communem † à qua non est recedendum, tenent Ripa & alii relati per eum *in d. l.* 3. 48
num. 45. *& in l. hæc verba. num.* 45. *ff. de leg.* 1. ubi declarat, quod communis opinio procederet, quando socius ab intestato successurus in fraudem in testamento institui solicitasset. Et notandum est, ubi daretur † casus hujus societatis, quod 49
hereditate obveniente, ab eo esset adeunda, cui delata fuisset, ut declarat Bart. *in l. is potest. num.* 5. *ff. de acquir. hered.* Et notandum est, quod ista † societas iniri de- 50
bet super hereditate incerti hominis, quia inita super hereditate certi hominis viventis non valeret, nisi accedente ejus consensu. Bald. *in l.* 4. *in princ. ff. de cond. incert.* etiam si fuerit juratum, Seraf. *in tract. de privil. jur. privileg.* 20. Aliud exemplum posset poni in hereditate communiter retenta, aliud in fructibus communicatis, de quibus dixi supra *cap.* 11. & alia etiam exempla in facto evenire possunt, quę omnia insimul colligere nimis esset laboriosum, satis est ista posuisse, ut intelligatur, quid sit lucrum particulare, & quę veniant ejus appellatione & in ejus societate: videamus modo de quæstu.

N.4.5.& 6. Distinctionem Nattæ puto veriorem. Quia personæ sociorum sunt separatæ, ut & privilegia & immunitates personales: Et si quod incommodum ex eo personale uni ex sociis accidat, id certè alter non sentiat, cùm sit personale. Sic si socius sit immunis à militia civili e. c. **van de burgerwachten**/ fortè quia Doctor vel Advocatus vel Senator sit aut Magistratus honore fungatur: quo pacto alter socius hoc privilegio gaudeat, non video. Nam separata à separatis obiri possunt: Et socio privilegia socii communicantur ratione connexionis & rerum inseparabilium intuitu. Cùm etiam minima pars fundi ad omnes socios indistinctè pertineat, ut habetur in *l.66. §.2. ff. de leg.2.31.* quod in qualibet re idem est. Allegatur *Cap. in sacris de sepult.* ubi dicitur ossa excommunicatorum in loco sacro sepulta, aliisque piorum ossibus permixta ut discerni nequeant, manere cum reliquis: at si separari commodè possint, projici & exulare procul ab ecclesiastico solo debere. Sic propter indiscretionem impios privilegiis piorum frui videmus. Ita Clericus ab onere reali immune præstat patrimonium quod cum fratribus indivisum possidet. Item si laicus fundum cum ecclesia communem possideat, non minoris temporis contrà illum quàm contrà ecclesiam currit præscriptio. *ita Natta tom.1. consil.1.n.11. & auctor n.15.* Privilegium restitutionis minoris si rem communem cum majore possidet, utrisque communicatur. Hoc & alia exempla adfert *Oddo par. quæst. 46. arti.5. de restitut. in integrum & ipse auctor hîc.* Ex quibus apparet propter rem individuam, alterum alterius privilegio frui: quod quia in personali onere secus est, ideò de eo etiam secus est judicandum. Sed hanc theoriam difficulter in praxi hîc obtinere putem; nisi commune individuum, adeò sit individuum, ut ne cogitatione quidem dividi queat; ut de ossibus piorum impiorumque inter se permixtis superiùs dictum est. Quanquam in societate conjugali, quæ hîc excipienda est, maritum utriusque tàm realis quàm personalis privilegii participem facere uxorem quotidiè videmus.

N.23. Hâc l. unicâ Cod.10.14. quam auctor tantopere commendat, ait Imper. Iubemus, ut si quis fortè ex his quibus communiter à nobis aliquid donatum sit, nullo hærede decesserit, ad consortem potiùs solatium, quàm ad personam aliam pars decedentis perveniat. In Feudo tamen quamvis liberaliter concesso secus est, de quo *Gothefri. ibi.*

N.32. Hæc obscuriùs ab autore relata, clarius efferuntur à Tiraquello d. l. Si consanguineus retrahens sit socius bonorum alterius extranei, certè retrahendo per ipsum consanguineum, alteri extraneo socio acquirit in re retracta pro portione societatis. argum. *l. si quis duos ff. de liberat. legat.34.3.* ubi unus ex duobus sociis qui incapax est, propter eum qui capax est, capit per consequentiam. Hæc enim sunt verba ejus legis, cujus authoritate suffultus Dynus & post eum Bartolus ibi in fine tradit: quod licet spurius non possit capere à patre, tamen si ipse spurius contraxerit societatem cum alio capace, iste alius potest institui hæres à patre spurij. Atque ita transibit dimidium bonorum in spurium.

Sec hic casus retractus in socio intelligendus est, ut intrà annum à soluta societate ipse consanguineus socius, aut ejus hæredes, eam partem alteri olim socio extraneo acquisitam possit retrahere restituendo pretium pro rata ejusdem partis. *Tiraquellus ibid. n.38.* quod & inter conjuges soluto matrimonio locum habere d. loco asserit.

N.47. in fine. Nullam esse differentiam inter tacitum & expressum non semper est verum. Nam quamvis tacitè, ex consuetudine patriâ, omnia bona ipso matrimonio communicentur inter conjuges, etiamsi alterutri ex primis nuptiis sunt liberi, *contrà l. hac edictali 6. Cod. de secundis nuptiis 5.9.* Tamen si quis pactis antenuptialibus id expressè à vi-

à viduo vel vidua quibus ex priori matrimonio procreati sunt liberi, stipuletur, vel etiam dimidio minus, aut etiam plus quàm sit portio uniuscujusque liberorum, nihil egerit. Et tantundem si testamento id caveat aut alio quocunque pacto. Quia id vetitum *l. hac edictali.* Ex quo apparet taciti & expressi hoc casu magnam esse hîc differentiam.

CAPUT XIII.

De quæstu.

SUMMARIA.

1 *Quæstus appellatione non veniunt lucra obvenientia ex titulo lucrativo.*
2 *Quæstus non comprehendit lucra, etiamsi uni socio obveniret causa & occasione societatis.*
3 *Donata propter societatem, hoc est, contemplatione societatis, conferuntur, secus si contemplatione personæ.*
4 *Donatio in dubio facta censetur socii, & non societatis contemplatione.*
5 *Quæstus appellatione veniunt ea omnia, quæ ex opera cujusque descendunt, hoc est, lucra ex emptione, & locatione, & ex solertia sociorum, quæ circa mercaturam, negotiationem, & artificium versatur.*
6 *Mercatura, negotiatio, & artificium differunt, sed non differunt respectu quæstus.*
7 *Negotiationis nomen comprehendit mercaturam & artificium.*
8 *Quæstus communicantur provenientes ex re, quæ principaliter non sit posita in societate, exemplum in locatione molendini.*
9 *Quæstus particularis multa exempla.*
10 *Quæstus limitati sunt conferendi, si societas est contracta limitate ad talem quæstum.*

Lia est forma societatis ad quæstum, ut dixi *in c. superiori*, ideo modo de quæstu videndum est, & societate contracta ad quæstum. Quæstus † appellatione, & in societate ad quæstum, non veniunt lucra 1
obvenientia titulo lucrativo, *l. nec adjecit. cum 2. seqq. ff. pro soc.* Sagur. ad Bald. *in l. si fratres. §. si inter fratres ff. eod.* Gomes. *d. lib. 2. resolut. jur. cap. 5. num. 4.* Et hoc adeo verum est, ut † procedat etiam, si talia lucra obvenissent uni ex so- 2
ciis causa & occasione societatis, utputa si socius accessit ad Principem, propter negotia societatis, & sibi à Principe aliquid donatum fuit, nam tale quid donatum sibi, alteri socio communicare non tenetur, *l. socium. §. socius. & ibi Bart. ff. pro soc.* Thob. *cons. 91. n. 5. & 10.* Sed distinguendum † est, donata 3

duobus modis considerari. Uno modo propter societatem, hoc est, contempla-
tione societatis, & tunc conferri debent. Alio modo propter societatem, hoc
est, societas fuit causa remota, & donatio fuit facta contemplatione personæ, &
conferri non debet. *l. aditio hereditatis. ff. de acq. hered.* Gl. Bart. & Bald. *in d. l. so-*
4 *cium. §. socius. ff. pro soc.* Et ubi non constaret, an † donatio fuisset facta socii,
sive societatis contemplatione, in dubio socii & non societatis contemplatione
facta censeretur. Bald. *in l. cum oportet. nu. 3. C. de bon. quæ lib.* Menoch. *in tract. de*
5 *præsumpt. lib. 3. præs. 26. n. 24. & præs. 27. sub n. 7.* Veniunt appellatione † quæ-
stus, & in societate ad quæstum ea, quæ ex opera cujusque sociorum descendunt.
l. quæstus. ff. pro soc. hoc est, si quod lucrum ex emptione, venditione, locatione, condu-
ctione descendit, *l. coire. ff. eod.* & solertia & diligentia sociorum, ut interpretatur
gl. *in l. quæstus. in ver. opera. ff. eod.* quæ circa mercantiam, negotiationes & artificia
versantur. Sagur. ad Bald. *in d. l. si fratres. §. si inter fratres. ff. eod.* & ita dum quæ sint
provenientia ex quæstu, ex negotiatione interpretatur Ruin. *in cons. 101. sub n. 10.*
6 *vers. sed præmis. lib. 1.* Et quamvis † mercatura, negotiatio & artificium sint diver-
sa, & circa acquisita aliquando dubitari contingat, an dici debeant acquisita ex ne-
gotiatione, artificio vel mercatura, ut per Strach. *in tract. de mercat. part. 1. sub nu.*
5. tamen ista investigatio cessat in præsenti, quia quæstus appellatione veniunt,
ut dixi, omnia provenientia ex negotiatione, artificio & mercatura, indifferen-
7 ter, & sufficeret, si diceretur, venire solum provenientia † ex negotiatione,
quia ejus significatio generalis est, & comprehendit mercaturam & artificium,
ut post Signorol. *cons. 95.* & Aret. *in §. introduxit. Instit. quod cum eo.* tradit Strach.
8 *d. tract. de mercat. part. 1. sub n. 5.* Et provenientia † ex quæstu & negotiatione
communicari debent inter socios, etiam si negotiatio versetur circa res, quæ
principaliter in societate non sunt comprehensæ, ut per Alex. *in cons. 49. n. 10.*
lib. 1. ubi tractat de locatione facta de quodam molendino non comprehenso in
societate, & vult, quod provenientia ex ejus locatione dicantur provenire ex
quæstu, & inter socios ad quæstum sint communicanda. De particulari quæ-
9 stu † & de societate contracta ad particularem quæstum habemus *in l. si fratres. §.*
quidam sagariam, & in l. duo societatem. & in l. cum duobus. in fin. & in l. si fratres. §. item
ex facto. & in l. si margarita. & in l. si id quod. ff. pro soc. & in l. 2. C. eod. & in §. 1. In-
stit. de societ. & tot exempla ponuntur, quot sunt negotiationes particulares, super
quibus societas ipsa contrahi posset. Et quia quæ quæstus appellatione veniant, &
quid sit conferendum, unica conclusione terminatur; ideo omissa exemplorum
prolixa longitudine, dico, quod illi quæstus in qualibet societate particulari ve-
10 niunt, & erunt conferendi, super quibus societas † quælibet limitate contracta
apparebit, ut dixi loquendo de societate ad tale lucrum, & tradit Bart. *in l. 1. §.*
hoc interdicto. ff. de itinere actuque privat. Petr. de Ubald. *d. tract. de duob. fratr. part. 5.*
sub n.

sub n. 3. *& n.* 10. Dec. *in cons.* 21. *n.* 5. *lib.* 1. Menoch. *cons.* 122. *n.* 4. *lib.* 2. *& in cons.* 552. *lib.* 6. & est tex. *in l. cum duob. in fin. & in l. si fratres. in princ. ff. pro soc.* & ista est communis opinio, ut post multos, quos citat, tradit Ioseph. Lud. *concl.* 53. *vers. natura autem. n.* 16.

Si pactis antenuptialibus bonorum communio excludatur, manente societate quæstus & damni, ut sæpe fit, quæsitum fuit an quæstus nomine veniant hæreditates, legata, donationes &c. & responsum est non venire, *per. l.* 8. *ff. pro socio.* 17. Quod autor hic latius probat: & ita observatur.

CAPUT XIV.

Quæsita à sociis an statim inter eos sint communia, seu veniant communicanda?

SUMMARIA.

1 *Communio in societate requiritur.*
2 *Alienata si sit res à socio quæsita, non effecta communis alteri socio, non datur actio contra tertium, etiam si alienatio sit societati damnosa.*
3 *Communis si res sit effecta, à socio non poterit alienari, nisi pro ejus parte.*
4 *Res quæsita ab uno ex sociis omnium bonorum communi nomine, statim fit communis, & quoad dominium, & quoad possessionem.*
5 *Res quæsita ab uno ex sociis omnium bonorum non efficitur statim communis, sed venit communicanda, si sit quæsita proprio nomine.*
6 *Alia est opinio, quod efficiatur communis, & videtur verior.*
7 *Dominium transfertur inter socios, quia titulus universalis accedit personæ.*
8 *Dominium communicatur inter socios, propter æqualitatem servandam.*
9 *Socius præsumitur tenere & possidere bona etiam nomine alterius socii, tanquam ex clausula constituti. &* n. 10.
11 *Constituti virtus se extendit ad bona futura, appositi in contractu societatis, quia in eo veniunt bona futura.*
12 *Fictiones duæ non possunt concurrere in eadem causa, & eodem tempore.*
Fallit, quando una est alterius consecutiva.
13 *Actiones inter socios communes non efficiuntur, sed adinvicem sunt præstandæ.*
Argumentum sumptum ab actionibus ad res non procedit.

14 *Actiones ab uno ex sociis quæruntur socio absenti.*
Intellectus l. 3. ff. pro soc.
15 *Intellectus* l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus. ff. de verb. oblig.
Persona extrinseca in contractu comprehensa non dicitur.
Fallit, si persona extranea non reddat contractum inutilem.
16 *Intellectus* l. si socius. ff. si cert. petat.
17 *Acquirens debet habere animum acquirendi in communi, ad hoc ut res communis efficiatur.*
18 *Constitutum quo ad futura operatur solummodo, si acquirens eo animo acquirat res, ut cadant sub constituto.*
In quærendis potest quis alteri præjudicare, cui quærendum erat.
19 *Socius altero socio invito societatis naturam mutare non potest.*
20 *Socius ut socio acquirat, opus non est, quod habeat expressam intentionem ei acquirendi.*
21 *Intentio acquirendi alteri socio in socio acquirente semper adesse præsumitur, & voluntas mutata non censetur.*
22 *Intellectus* l. si actiones. §. quod si quid post. ff. pro socio.
23 *Intellectus* l. fin. C. de acquir. possess.
24 *Intellectus* l. si quis societatem. ff. pro soc.
25 *Res proprio nomine quæsita communicari debet, sive sit empta cum propria, sive cum communi pecunia in societate omnium bonorum, & non est agendum de pecuniarum restitutione.*
26 *Acquisitio si sit facta proprio nomine, & alter socius taceat, sibi præjudicat.*
27 *Acquisitio à socio omnium bonorum facta, in dubio præsumitur facta communi nomine, quia socius tenetur acquirere in communi.*
28 *Quod teneatur in communi ponere, & non in communi acquirere, tenent aliqui, sed male.*
29 *Dominio non translato in socium acquirentem, quod in alium socium translatum fuerit, in societate particulari dici non potest.*
30 *Actio ab uno ex sociis alteri socio non quæritur, nisi facta cessione.*
Alteri stipulari nemo potest, procedit regula etiam in societate.
31 *Etiam juris canonici dispositione inspecta.*
32 *Denunciatio Euangelica etiam pro ea non datur.*
33 *Actio quæritur socio sine cessione stante juramento.*
34 *Actio ex Notarii stipulatione quæritur sine cessione*, n. 37. 38. & 39.
35 *Ratificatio absentis non requiritur, maxime inter socios, &* n. 36.
40 *Possessio & dominium absenti socio non quæruntur, nisi ratificatione secuta.*
41 *Contraria opinione probatur, quod non requiratur ratificatio,* n. 42. 43. 44. 45. 46. & 47.

43 Con-

43 *Contractus claudicare non debent.*
44 *Mandatum socius à socio habere dicitur.*
45 *Mandatum inter socios dicitur provenire à societatis natura, non solum ad acquirendum, sed etiam ad obligandum.*
46 *Ratificatione non est opus, ubi quis pro alio utilia facit.*
48 *Constituti virtus etiam Notario stipulante non operatur, non secuta ratificatione absentis, etiam in acquisitione facta communi nomine.*
49 *Contraria est opinio, ratificatione opus non esse.*
50 *Ista probatur, cum adest juramentum, & cum adest duplex stipulatio, nempe socii, & Notarii, &* n. 51.
52 *Ratificatio fit verbis & factis remissive.*
53 *Ratificatio emptionis fit à socio, si pretium pro sua parte solvat.*
54 *Si fructus ex re empta percipiat.*
55 *Si rationes de re empta sibi reddi postulet.*
56 *Si rem emptam in libro suarum rationum describat.*
57 *Si scivit rem emptam suo nomine, & tacuit.*
58 *Scientia non præsumitur, nisi probetur.*
59 *Scientia facile præsumi potest inter socios.*
60 *Ratificatio fieri debet re integra, antequam alteri sit jus quæsitum.*
61 *Ratificatio à socio fieri potest, etiam post mortem socij acquirentis, & fieri potest ab herede ejus, cujus nomine acquisitio facta fuit, &* n. 62. & seq.
64 *Tempus attenditur in societate, quo pertinentia ad societatem cœpta fuerunt.*
65 *Pretii partem socius alteri socio restituere tenetur, si vult partem habere in re empta.*
Et erit habenda ratio fructuum perceptorum & interesse pretii non soluti.
66 *Fructus ex re empta percepti, ante pretii restitutionem, in sortem computari debent, secundum unam opinionem.*
67 *Et hoc est valde notabile ad acquirendum rem sine pretio.*
68 *Opinio ista procedit mandato præcedente, & etiam subsecuta ratificatione.*
69 *Contraria est opinio, fructus in sortem non esse computandos. &* num. 70. 71. & 72.
73 *Et hanc tenet auctor in societate.*
74 *Res empta proprio nomine in societate particulari communicari non debet, etiam si empta fuit cum pecunia communi.*
75 *Etiam si empta fuit cum propriis pecuniis alterius socii.*
76 *Et poterit socius agere solummodo, ut pecunia sibi restituatur cum usuris.*
77 *Contraria est opinio, quod res empta proprio nomine cum pecunia communi communicari debeat.*
78 *Opiniones distinctione concordantur.*

79 *Res empta, ſi pertineat ad ſocietatem, communicari debet, & n. 80.*
81 *Res empta ſi non pertineat ad ſocietatem, communicari non debet.*
82 *Res in dubio non præſumitur pertinere ad ſocietatem, & ſocio alleganti, pertinere ad ſocietatem, incumbit onus probandi, & poteſt probari per conjecturas.*
83 *Conjectura deſumitur à ſociorum conſuetudine, ſi erant ſoliti empta omnia communicare.*
84 *Conjectura deſumitur à qualitate rei, & perſonarum.*
85 *Res empta ab omnibus ſociis communi nomine ſtatim efficitur communis.*
86 *Res empta ab inſtitore efficitur communis.*
87 *Res in dubio præſumitur empta proprio nomine.*
88 *Contrarium probatur coniecturis, & præſumptionibus.*
89 *Præſumitur empta communi, quando pro ea emenda fuerit contracta ſocietas.*
Quia emendo proprio nomine ſocius maligne & doloſe egiſſet.
90 *Præſumitur empta communi nomine, ſi fuit empta de pecunia deſtinata in ejus emptionem.*
91 *Pecuniæ ſemper dicentur deſtinatæ ad quæſtum, ſi omnes quæſtus conferri debent.*
92 *Præſumitur empta communi nomine, ſi ita communi nomine emere ſoliti erant ſocii.*
Præſumptiones ponuntur, remiſſive.
93 *Empta res in dubio cenſetur cum pecunia emptoris.*
94 *Titulum pecuniarum à ſe poſſeſſarum ſocius oſtendere non tenetur.*
95 *Emptio quomodo præſumatur facta de pecunia communi, remiſſive.*

QUia dum agimus de forma ſocietatis ſeu ad lucrum ſeu ad quęſtum,
1 admittimus lucra † & quęſtus inter ſocios communia eſſe debere, quia, ut pluries dictum fuit, ſocietas ſine communione eſſe non poteſt, ideo videndum eſt in pręſenti, an quęſita à ſociis ſtatim inter eos communia efficiantur ſeu veniant communicanda. Quid ſit dicendum de rebus, quę erant ſociorum ante contractam ſocietatem, declaravi ſupra, dum egi de cauſa materiali, *in c. 9. num. 41.* modo agam de quęſitis ſocietate durante, an ſint ſtatim communia ſeu veniant communicanda? Et hoc ſcire utile erit, quia res
2 quęſita ſi ſtatim communis facta non fuit, ſi erit alienata † à ſocio acquirente, actio ex ſocietate proveniens ab altero ſocio contra rei emptorem exerceri non poterit, quia non datur contra tertium, *l. cum cui. C. de act. & obligat.* Bald. *in l. 1. num. 4. C. ſi quis alteri vel ſibi.* & emens erit tutus, & non poterit moleſtari, licet emptio ſit ſocietati damnoſa. Bald. *in l. ſi ſocius. in fin. ff. ſi cert. pet.* & Iaſ. *ibi. n. 1.* Alciat. *num. 5.* & Dec. *num. 5.* Alex. *in conſil. 152. num. 6. lib. 7.* Anchar. Regien. *quæſt.*
3 742. 20. *lib. 1.* Et ſi erit effecta † communis, à ſocio acquirente ſolo non poterit neque

neque alienari, neque pignorari, nisi pro ejus parte. Bald. *in l. si socius. ff. si cert. pet.* Menoch. *d. cons.* 122. *sub n.* 78. *lib.* 2. Et quia præsens investigatio habet aliquantulum difficultatis, propter diversos casus, qui evenire solent, & propter diversas Doctorum opiniones, ideo ut clare, & omni penitus difficultate cessante, omnia percipiantur, ponam separatim casus ipsos, qui evenire solent, & quid in quolibet casu dicendum & terminandum sit, demonstrabo.

Primus casus † erit in societate omnium bonorum, quando unus ex sociis aliquid acquirit expresso nomine omnium sociorum, & hoc casu res statim efficitur communis, & quoad dominium, & quoad possessionem, Castr. *cons.* 349. *vers.* 2. *lib.* 1. Alex. *in cons.* 134. *n.* 1. *lib.* 5. Tiraq. *in tract. de jure constit. part.* 2. *ampliat.* 32. Couar. *lib.* 3. *var. resol. cap.* 19. *sub num.* 1. Et quando communi nomine acquisitio facta dicatur, declarat Menoch. *consil.* 122. *sub num.* 12. *lib.* 2. Bursat. *consil.* 118. *in princ. lib.* 1. Ioseph. Lud. *conclus.* 53. *num.* 80. *vers. Hinc sexto infertur.* 4

Secundus casus erit † similiter in societate omnium bonorum, quando unus ex sociis aliquid acquirit suo nomine proprio, & nulla de ceteris sociis mentione facta, & hoc casu dicendum videtur, rem non communicari statim, sed quod veniat communicanda, & quod acquisitio à socio proprio nomine facta sibi patrocinari non debeat, Odofr. Alber. Bald. & Fulgos. *in l.* 1. *§.* 1. *ff. pro soc.* Bald. *in l. si socius ff. si cert. pet. & in l. si patruus. sub num.* 1. *C. com. utr. Iud. & in consil.* 262. *lib.* 4. *& in l.* 1. *C. si quis alteri vel sibi. & in l. si ut proponis. in fin. Cod. de rei vend. & in l. si fratres. in lect. antiq. ff. pro soc. & in l. cum oportet. colum.* 4. *Cod. de bonis quæ lib. & in l. fin. §. quatuor. ff. de leg.* 2. & Alex. Ias. & Dec. & ceteri *in d. l. si socius. ff. si cert. pet.* Anchar. *in cons.* 138. Angel. *cons.* 271. Fulgos. *cons.* 209. *col. penult.* Alex. *cons.* 49. *num.* 11. *lib.* 1. *& cons.* 78. *num.* 2. *& cons.* 152. *num.* 6. *lib.* 7. Tiraq. *in consuet. Picto. §.* 31. *num.* 17. Port. Imol. *cons.* 68. *num.* 21. Couar. *c.* 19. *sub num.* 1. *lib.* 3. *var. resolut.* 5

In contrarium, quod statim † fuerit effecta communis, & quoad dominium, & 6
quoad possessionem, videtur tenere gl. *in l. si patruus in ver. oportet C. com. utriusque judic.* Lupus *in rub. de donat. inter vir. & uxor. §.* 66. *num.* 24. Chassan. *in consuet. Burgun. rub.* 4. *§.* 2. *n.* 6. *vers. sunt ergo.* Dida à Sigur. *in tract. de bonis lucrat. const. matr. num.* 44. Gomes. *lib.* 2. *resolut. jur. c.* 5. *nu.* 3. Menoch. *cons.* 656. *lib.* 7. Alciat. *cons.* 359. *ad fin.* Socin. *cons.* 269. *col.* 4. *vers. nec præmissis. lib.* 2. Et videtur dicendum, quod ista sit opinio sustentabilis contra communem ac etiam verior. Nam si in societate omnium bonorum absque traditione aliqua ideo dominium transfertur, &
inter socios communicatur, quia titulus † universalis accedit personæ, ut consi- 7
derat Ias. *in d. l. si socius. sub num.* 1. *ff. si cert. pet.* utique erit dicendum, quod etiam societate durante quæsita statim communia efficiantur, quia ratio ista militat etiam in rebus postea quæsitis, ut probatur *in l. si adoptavero. ff. de precar. & in auth. ingressi. & in l. fin. C. de sacrosanct. eccl. in c. in præsentia. de probat.* Similiter si attenda-

8 tendamus † ad aliam rationem, quæ eſt, quod bona in ſocietate efficiantur communia, propter æqualitatem timendam, ut tradit Dec. *in d. l. ſi ſocius.* nulli dubium eſt, quin iſta æqualitas ſit ſervanda; & in principio, & in medio, & in fine ſocietatis, ne eadem res diverſo jure cenſeatur.

9 Et ſi ideo bona à principio † ſocietatis communia efficiuntur, quia quilibet ſocius præſumitur tenere & poſſidere bona etiam nomine ſocii tanquam ex clauſula conſtituti, ut per Bald. *in l.* 1. *ff. pro ſoc.* & dixi ſupra. *c.* 9. *num.* 47. dici debet,
10 quod † iſta ratio militet etiam in rebus quæſitis, durante ſocietate, quia contractus ſocietatis non eſt momentaneus, ut in eo ſolummodo comprehendantur res, quæ ſociorum ſunt tempore contractus, ſed ejus virtus durat, & ſuos operatur effectus in communione facienda, donec & quouſque ſocii in eodem conſenſu
11 perſeverant. Et virtus conſtituti ſimiliter † ſe extendit ad bona futura ſecundum communem opin. & receptam in practica, ut teſtatur Tiraq. *in tract. de jur. conſt. part.* 2. *limit.* 32. *n.* 12. Nec obſtat, ſi dicatur, quod virtus conſtituti tunc comprehendit futura, quando expreſſe id dictum fuit, & non alias, ut per Rolan. *in conſ.* 79. *n.* 46. *lib.* 1. & per Cephal. præceptorem meum, qui teſtatur de magis communi, *in conſ.* 147. *num.* 8. *lib.* 1. Quia reſpondetur, quod ea eſt natura ſocietatis, ut dixi, ut comprehendat etiam futura, & clauſula conſtituti, quando adjicitur contractui comprehendenti futura bona, tunc etiam ab ipſa conſtituti virtute futura bona, abſque alia expreſſione comprehenduntur, ut per Tiraq. poſt alios, quos citat *in d. ampliat.* 32. *n.* 19. 20. 21.

12 Similiter non obſtat, ſi † dicatur eſſe non poſſe, quod duæ fictiones dentur in eodem actu, eodem tempore. *l.* 1. *C. de dotis promiſ.* & quod duæ fictiones darentur, ſi conſtitutum intelligeretur ineſſe in ſocietate, & etiam futura bona comprehenderet, ut conſiderat Couar. *d. c.* 19. *ſub n.* 1. & Tiraq. *d. ampliat.* 32. *ſub n.* 8. *in fin.* Quia reſpondetur, quod ſocius teneat bona nomine alterius ſocii non provenit vigore fictionis, ſed hoc in veritate provenit à propria natura ſocietatis. *d. l.* 1. *ff. pro ſoc.* Et quod comprehendantur bona futura, ſimiliter provenit non vigore alicujus fictionis, ſed quia ea eſt natura ſocietatis, ut etiam futura comprehendat, quæ vere & non ficte ab uno ex ſociis acquiruntur. Et dato etiam ſed non conceſſo, quod adeſſent duæ fictiones, tamen id in præſenti fieri poſſe dicendum eſt, quia prius fingitur adeſſe virtutem conſtituti, & poſtea ex tali conficta virtute futura comprehenderentur, & eſſe poteſt, quod dentur duæ fictiones, quando una eſt alterius conſecutiva, Bart. *in l. ſi is qui pro emptore col. ult. ff. de uſucap.* Menoch. *in tract. de præſumpt. lib.* 1. *quæſt.* 47. *num.* 10. Nec obſtat,
13 quod actiones † inter ſocios communes non efficiantur, ſed adinvicem præſtari debeant. *l.* 3. *ff. pro ſoc.* Menoch. *d. conſil.* 122. *num.* 17. *lib.* 1. Quia reſpondetur ab actionibus ad res argumentum non procedere, quia inter eas adeſt diverſa ra-

ratio. Nam in rebus cadit possessio, sed non cadit in actionibus, ut considerat glos. *in d. l. 3. ff. pro soc.* reddendo rationem, quare res & non actiones inter socios communicentur, & ipse Menoch. *in cons. 656. lib. 7. n.* 10. dicit ista formalia verba. Porro acquisita à socio † quovis in loco efficiuntur alteri socio communia, cum 14
negotia communi commodo & damno dicantur pertractata, & ob id obligatio ab uno ex sociis uno in loco transit ad alium socium alio in loco existentem, sicut tradit Bald. *in l. certum. n.* 8. *C. famil. ercis. & in l. cum te. nu.* 1. *vers. extra opp. C. si cert. pet.* ex quibus videtur probari, non solum res quęsitas communicari, sed etiam actiones absque alia cessione, & dici potest, *d. l. 3. ff. pro soc.* loqui in actionibus, quę competebant ante societatem, & non habere locum in actionibus quęsitis post contractam societatem.

Ulterius non obstat † tex. *in l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus. ff. de verb. obligatio.* 15
ubi habetur, extrinsecam personam in contractibus comprehensam dici non posse. Quia respondetur in contractibus non comprehendi extraneam personam, quę redderet contractum inutilem, sed bene censeri posse fuisse comprehensam personam illam, quę contractum inutilem non redderet. Bald. *in l. si patruus. sub num.* 5. *C. commun. utr. jud.* Et respondetur, dominium non communicari cum socio vigore contractus initi cum extraneo, sed dominium acquisitum à socio communicari cum altero vigore societatis. Insuper non obstat † text. *in l. si socius.* 16
ff. si cert. pet. qui loquitur in societate omnium bonorum secundum Menoch. & alios ab eo citatos *in d. consil.* 122. *sub n.* 17. quia negatur, quod loquatur in societate omnium bonorum, cum de tali societate in ea nullum verbum habeatur, & est potius dicendum, quod de alia particulari societate loquatur, propter illa verba, *propriam pecuniam*, quia socii omnium bonorum proprium habere non possunt, cum inter eos omnia sint communia, & ratio dubitandi in illo textu insurgebat ex eo, quia cęteri socii contradicebant, forsan prętendentes, quod esset conferenda ad utilitatem societatis, & quod non posset mutuari contra societatis utilitatem. Ulterius non obstat † si dicatur, quod acquisita proprio nomine 17
dici non possint statim communicata, quia ad hoc, ut statim communicentur, requiritur quod sint acquisita communi nomine, & sint etiam acquisita eo animo & intentione, ut sint communia, ita ex Mudęo. *in l.* 1. *§.* 1. *sub nu.* 2. *ff. pro soc.* tradit Menoch. *d. consil.* 122. *num.* 12. *lib.* 2. Et de constituto, quod, licet
† extendatur ad futura, tamen id verum sit & procedat, quando ille, qui constituit, acquisivit postea bona eo animo & intentione, ut sint supposita constituto, secus si acquisivit eo animo, ut non sint supposita, tradit Bald. *in rub. C. de contrah. empt. quæst.* 21. per text. *in l. actione. §. quid si quis post. ff. pro soc.* ubi disponitur, quod si socius acquisivit facta renunciatione sibi acquirit, & per text. *in l. ult. C. de acquir. poss.* ubi habetur, quod in quęrendis potest quis ei prędicare, 18

 cui

19 cui acquirere debet. Nam respondetur, socium † non posse alteri socio invito mutare naturam societatis. *l. actione §. diximus. ff. pro soc.* & dolosa acquisitio ab uno ex sociis facta, ut supra dixi, sibi prodesse non debet, & quia de societatis natura est, omnia debere esse communia, ideo dici non posse, socium eo animo acquirere posse, ut non acquirat societati, sed dici debere eum, sive velit sive nolit, societati quærere, ejus natura attenta.

20 Et dico opus non esse, quod † socius in acquirendo habeat expressam intentionem acquirendi in communi pro ceteris sociis, quia si hoc verum esset, hereditas, quæ uni socio obvenit, cum ei obveniat, non præcedente animo acquirendi, non esset communicanda. Sed quia communicari debet, ut dixi supra *cap.* 12. sequitur in actu acquisitionis talem intentionem habere non esse necessarium, *argum. §. pavonum. Instit. de rerum. divis.*

21 Et etiamsi talis intentio † esset necessaria, dicendum est, ea semper in socio reperiri, quia hac intentione contraxit à principio, & mutatio voluntatis non præsumitur *c. majores. de baptis. l. cum tacitum. ff. de probat.* & mutari non potest. Et de constituto. explosa Bald. opinion. statim operetur suas vires, facta acquisitione, & non possit per constituentem præjudicari constitutario tradit post alios, quos
22 citat, Tiraquell. *d. ampliat.* 32. *num.* 14. Et non obstat † textus à Bald. allegatus *in d.l. actione. §. quod si quid post. ff. pro soc.* quia ibi ideo acquisita ab uno socio alteri non communicantur, quoniam erat legitime dissoluta societas. Si enim non fuisset legitime deducta, sed callide, ut renuncians sibi soli aliquid acquireret, nihilominus communicare teneretur, ut est text. expressus *in §. manet. Instit. de societ.*

23 Similiter non obstat † textus ab eodem Baldo allegatus *in l. fin. Cod. de acquir. poss.* quia loquitur in non acquisitis, nempe quando non fuit acquisitum à Procuratore, seu colono: tunc enim dicitur domino præjudicari, & nos agimus de acquisitis, an statim efficiantur communia. Et si ageremus de non acquisitis, jam dixi vigore societatis, quicquid sit in Procuratore & colono, non posse socium sibi, aut extraneo, & non societati acquirere. Ad dictum textum alio modo etiam respondetur ex intentione Salic. & Alex. Tiraq. *d. ampliat.* 32. *n.* 16.

24 Ultimo loco non obstat † text. *in l. si quis societatem. ff. pro soc.* cujus verba sunt: *Si quis societatem contraxerit, quod emit, ipsius fit, non commune, sed societatis judicio cogitur communicare.* quia dici potest, quod non loquatur de societate omnium bonorum, vel verius dici potest ejus sensum esse, quod res empta ab uno ex sociis ratione emptionis solummodo non efficiatur communis, quia persona extrinseca non comprehenditur in contractu, sed efficiatur communis judicio societatis. Quia quemadmodum contractus emptionis operatur, ut dominium trans-

transferatur in socium ementem, ita ex virtute contractus societatis jam initæ causatur dominii communicatio inter socios, & sic bene procedit, quod non ex emptione, sed ex societate bona communicentur. Retenta tamen prima † opinione, à qua in consulendo & judicando recedi non debet, quia commu- 25
nis est, dico, & hoc procedit etiam in primo casu suprapoſito, quod nulla ratio habeatur, an res fuerit empta de propria, sive de communi pecunia. Nam quemadmodum in primo casu, quando emitur communi nomine, statim efficitur communis, & non est agendum de restitutione pecuniæ, quia ea etiam erat communicanda, ita in secundo casu, quando emitur proprio nomine absque ulla pecuniarum restitutione, communicari debet. Ceph. *conſ.* 247. *n.* 9. *lib.* 2. Et si pecuniarum restitutio non est facienda in hac societate omnium bonorum, superfluum quærere, & investigare, an pecunia, cum qua fuit facta acquisitio, esset socii acquirentis secundum communem, & si hoc investigandum esset, cum in particulari aliquid sociis retinere non liceat, dicerem in dubio præsumi esse communem, ut per Cravet. *conſ.* 159. *num.* 2. *lib.* 1. Dico insu- 26
per † quatenus fuit firmatum, secundum communem opinionem, acquisita nomine proprio socium debere communicare, hoc verum esse, nisi alter socius sciat acquisitionem sic proprio nomine fuisse factam, & taceat, & non contradicat, quia ex tali taciturnitate sibi præjudicat, cum permittat fieri actus dissociativos, Cravet. *conſ.* 26. *num.* 9. *& conſ.* 123. *nu.* 7. *lib.* 1. Tertius erit casus, etiam † in eadem societate bonorum omnium, quando sumus in dubio, & non 27
constat, an socius communi vel proprio nomine acquisiverit. Et hoc casu acquisitionem communi nomine factam censeri debere dicendum est ea ratione, quia socius tenetur acquirere in communi, & si præsumeretur acquisivisse nomine proprio, dolus præsumeretur, & doli præsumptio semper est excludenda. *l. merito. ff. pro ſoc. l. quoties. §. qui dolo. ff. de probat. c. fin. de præſumpt.* & ita tenet Bald. *in conſil.* 61. *num.* 3. *lib.* 2. & Crauet. *d. conſil.* 159. *ſub num.* 2. *lib.* 2. Neque huic opinioni repugnat † consideratio Gabriel. Mudęi relata à Menoch. *d. conſil.* 122. 28
ſub num. 20. quod socius teneatur in communi ponere, & non in communi acquirere. Quia respondetur teneri in communi acquirere, cum videamus, si proprio nomine acquirat, callide & dolose facere dicatur, ut supra proxime dixi. Nam dolose & callide facere non diceretur, si nomine societatis acquirere non teneretur, & non diceretur facere actus dissociativos, & naturę societatis, & sociorum intentioni contrarios, prout facere dicitur, ut per Crauet. *d. conſ.* 26. *n.* 9. *& d. conſ.* 123. *n.* 7. *lib.* 1.

Quartus erit casus † non in societate omnium bonorum, sed in societate ge- 29
nerali ad quęstum seu in cęteris societatibus particularib. an communi nomine quęsita statim cum cęteris sociis communia efficiantur? Duę sunt con-

ſtituendę inſpectiones. Prima erit, quando ab uno ex ſociis res fuit quęſita, puta
empta communi nomine, ſed adhuc ei non fuit tradita poſſeſſio. Secunda erit,
quando ab uno empta fuit communi nomine, & ei data fuit poſſeſſio. In prima
inſpectione dicendum erit, rem emptam communi nomine communem fuiſſe
effectam dici non poſſe, quia re non tradita tantum emptori competit actio ex
empto, & in eum dominium non transfertur. *§. traditionib. Inſtit. de rerum diviſ.*
§. cum autem, ibi, quia ſane qui nondum rem emptori tradit, adhuc ipſe dominus eſt. In-
ſtit. de empt. & vend. Nam ſi non fuit translatum dominium in ſocium emen-
tem, quod in alterum ſocium fuerit translatum, & fuerit inter eos communi-
catum, dici non poteſt; quia in alium nemo plus juris transferre poteſt, quam
ipſe habeat, *l. nemo plus. ff. de reg. jur.* Neque etiam dici poteſt, actionem com-
petentem ſocio ementi competere etiam alteri ſocio, cujus nomine etiam em-
30 ptio facta fuit, quia ex contractu † communi nomine geſto ab uno ex ſociis,
cęteris actio non quęritur, ſed ceſſione opus eſt. *l. 3. & l. ſi quis ſocietatem. ff. pro*
ſoc. & regula, *quod alteri ſtipulari nemo poßit*, procedat etiam inter ſocios, Alex. *in*
l. 2. §. ex his. n. 16. ff. de verb. obl. per text. *in l. proprium. ff. com. præd.* & de hac re-
31 gula dicam infra latius ſuo loco. Et procedit regula iſta † etiam juris canonici
diſpoſitione inſpecta. Innoc. *in c. cum contingat. de jurejur.* Rimin. *conſ.* 277. *n.*
8. *& conſ.* 523. Gabriel qui alios refert. *tit. de verb. obl. concl.* 1. *ſub n.* 67. Rimin.
jun. *conſ.* 521. *nu.* 34. *lib.* 5. ea ratione, quia niſi expreſſe cautum reperiatur, non
eſt inducenda differentia inter jus civile & jus canonicum, *c. 1. & c. 2. de oper. nou.*
nunc. & quia etiam de jure canonico non auditur, niſi ille, cui intereſt. *c. cum*
32 *inter. de elect. & c. non ſolet. 2. q. 7.* Et hac ratione attenta † non competere
etiam denunciationem Euangelicam, tenuit Bart. *in extravag. ad reprimendum. in*
ver. denunciationem. col. 1. in fin. & Imol. *in l. ſtipulatio iſta. §. alteri col. 3. ff. de verb.*
oblig. ſed de hac Bart. & Imol. opinione valde dubitandum eſt, quia in contra-
rium ex tali ſtipulatione competere denunciationem Euangelicam tenent quam-
plures non modicæ auctoritatis relati à Gabr, *d. concluſ. 1. n. 68.*
33 Verum licet prædicta † vera ſint regulariter, actionem à ſocio emptore com-
muni nomine cæteris ſociis non acquiri, niſi facta ceſſione, tamen declarantur
non procedere, quando in ipſa venditione fuit adhibitum juramentum, quia tunc
ejus vigore actio transfertur ſine ceſſione, ea ratione, quia Deo juramentum
præſtitum cenſetur, *c. debitores. de jurejur.* & quia Deus ubique præſens eſt, dici-
tur ſupplere præſentiam partis abſentis, & dicitur recipere promiſſionem vice
partis. *l. properandum. §. ſin autem reus. ibi. Dei præſentia. C. de Iud.* & plures hanc
opinionem tenentes citat Gabr. *d. concl.* 1. *n.* 69. & quod procedat etiam de jure
civili, dicit ſub *n.* 71. & ita tenet Rolan. *in conſ.* 119. *n.* 33. *lib.* 2. & eam dicit
communem Seraf. *in tract. de privil. jur. privil.* 25. *nu.* 3. & Burſat. *conſ.* 119. *num.* 5.
& 6.

& 6. lib. 1. & alios multos tenentes hanc opinionem refert Tessaur. *decis.* 70. *sub n.* 8. *vers. sed contrarium.* Similiter declarantur † non procedere, quando Notarii 34
stipulatio interposita fuisset, quia ex ea absenti quæritur actio sine cessione. Gabr. *in d. concl.* 1. *num.* 98. *vers. contrariam.* ubi plures citat testantes hanc esse communem & magis communem opinionem Bursat. *d. cons.* 118. *num.* 6. *lib.* 1. Rol. *d. cons.* 19. *num.* 17. *lib.* 1. Osach. *decis.* 33. Crauet. *cons.* 815. *lib.* 5. Clar. *§. donatio. q.* 13. Thob. *cons.* 56. *n.* 16. Borgn. *decis.* 42. *nu.* 15. *part.* 1. Et quamvis Tessa. *d. decis.* 70. *n.* 4. *vers. si sunt.* asserat, contrariam opinionem sibi videri veriorem & communiorem, tamen credo ego hanc nostram esse magis communem, ac etiam in practica receptam citra omnem difficultatem. Neque in his
duabus † limitationibus dicendum est acquiri absenti actionem sine cessione, ac- 35
cedente ejus ratificatione, & non alias, & ante ratificationem posse revocari quicquid actum fuit, ut per Seraf. *d. tract. de privil. jur. privil.* 25. *n.* 3. & per Tessaur. *d. decis.* 70. *n.* 5. quia quod absque alia ratificatione irrevocabiliter sit quæsita actio absenti, vigore juramenti dicendum est, ex eo, quia venditor jurans non potest venire contra juramentum, & juramentum etiam actum revocabilem facit irrevocabilem, si sit promissorium, ut concordando opiniones tradit Tessaur. *d. decis.* 76. *num.* 5. & ita tenet Bursat. *d. consil.* 118. *n.* 6. *lib.* 1. vbi testatur de magis communi opinione. Et adeo irrevocabiliter transit vigore jura-
menti actio † in absentem, ut nec etiam ab ipso absente ei renunciari possit, 36
quando ejus renunciatio tenderet in præjudicium aliorum, ut declarat Bursat. *d. consil.* 118. *num.* 8. *& seq. lib.* 1. Et quod ei renunciari non possit à socio absente, eo magis dicendum est, quia jam in contractu societatis consensit de acquirendo in communi, & ejus consensum revocare non potest *l. actione. §. diximus. ff. pro soc.* Quod similiter sit † socio absenti quæsita irrevocabiliter, ex sti- 37
pulatione Notarii, absque ratificatione, dicendum est, quia tutores tenentes, ex stipulatione Notarii acquiri actionem absenti, & testantes hanc esse magis comnem & in practica receptam opinion. loquuntur præsupposito, nullam extare ratificationem, ut videre licet, & tradit Rolan. *d. consil.* 19. *sub num.* 28. *vers. non obstat.* & ita affirmat Bursat *d. consil.* 118. *num.* 5. & idem Rolan. *cons.* 4. *num.* 1. *lib.* 1.

Et sine dubio ista opinio † in præsenti caret omni penitus difficultate, quia 38
si venditio fuit facta socio præsenti, ab ea recedere venditori non erit licitum, & si actio transivit in socium absentem, cujus nomine etiam emptio facta fuit, neque ei licitum erit eam non acceptare, contra ejus consensum jam præstitum in societate contracta. *d. l. actione. §. diximus. ff. pro soc.* Et non poterit juri † & 39
actioni sibi quæsitæ ex dicta emptione renunciare, non solum respectu socii sed etiam respectu creditorum, ut per Bursat. *d. cons.* 118. *n.* 10. *lib.* 1. In secunda inspectione, agendo non de actione, sed de ipsa re empta, cujus etiam posses-

ſio tradita fuit ſocio emptori, dicendum videtur, eſſe neceſſariam ratificationem
40 ſocii abſentis, ad hoc ut ei quęratur † poſſeſſio & dominium, juxta text. *in*
l. ſi ego. ff. de neg. geſt. & in l. fundus. ff. de contrab. empt. ita tenet Bald. *in l. ſi patruus ſub*
n.3. C. *com. utr. jud.* & Bart. *ibid. ſub n.4. & in l. Titium & Mævium. §. altero. ſub num.*
2. ff. de admin. tut. Collegium Patavinum inter conſilia Zabarel. *conſ.27.* Alex. *conſ.*
134. *num.3. lib.5.* Menoch. *conſ.122. ſub num.20. lib.2.* Put. *deciſ.72. lib.2.* ſecundum
41 librum meum manuſcriptum. Sed mihi dicendum † videtur, rem emptam à ſocio,
& ei taditam, ſtatim communicari cum cæteris ſociis, quorum nomine empta fuit,
& non eſſe neceſſariam ratificationem, & ad ita tenendum moveor per tex. *in l. cum*
duob. in princ. ff. pro ſoc. ubi probatur mandanti licere emere fundum pro ſe, non ob-
ſtante mandato alteri facto de emendo, in communi, ſed non licere uni ſocio
emere fundum pro ſe, ſuper quo emendo in communi fuerat contracta ſocietas, &
ſi ematur dividi debere cum altero ſocio, & eſt ratio diverſitatis inter mandatum
& ſocietatem, quia in mandato licet pœnitere ſed non licet in ſocietate, ut ibi
Bart. tradit in ſummario. Si igitur res efficitur communis, quia non licet pœnite-
re, ergo non eſt opus ratificatione, cum à conſenſu jam præſtito in ſocietate rece-
42 dere non liceat, & eſt tex. *in l. ſi fratres. §. ſi quis ſocietatem. ff. eod.* Etiam ut † di-
ctam opinionem teneam, moveor ea ratione, quia ſi ſocius unus ſolus peregri-
netur & naviget in longinquis partibus, nihilominus alteri ſocio abſentia non
obſtante acquirit. *l. cum duob. §. quidam ſagariam. ff. pro ſoc.* Menoch. *conſ.* 656.
lib.7. & ſi neceſſaria eſſet ratificatio, proculdubio ei non acquireret, quia ab ig-
norante fieri non poteſt, Pariſ. *conſ.* 42. *n.* 97. *lib.* 1. Et ſi in omnibus contracti-
43 bus † dici ſolet, eos claudicare non debere. *l. litigatores. §. penul. ff. de arbitr.* & eos
eſſe poſt fact. neceſſitatis, licet à principio ſint voluntatis. *l. ſicut.* C. *de act. & oblig.*
dici etiam debet, quod contracta ſocietate generali ad quæſtum ſive ad talem quę-
ſtum, & emptis rebus ad quæſtum pertinentibus, ſtatim communes eſſe debent,
abſque alia ratificatione, quia ſi deberet expectari ratificatio, interim contra-
ctus penderet, & claudicaret, & eſſet in poteſtate ſocii, non ratificando rece-
44 dere à contractu & ejus obligatione. Cum etiam dici ſoleat, in rebus † ſocie-
tatis ſocium à ſocio habere mandatum gl. *in l. nemo. ff. pro ſoc. & in l. de pupillo. §.*
ſi plurium. ff. de nou. oper. nunciat. Alex. *in l. ſervi electione. §. Labeo. n. 3. ff. de leg.* 1.
Dec. *conſ.566. n.1. lib.2.* Ceph. *conſ.768. n.25. lib.5.* Ioſeph. Lud. *concl.53. ver. ſo-*
cii. n.47. Dec. *conſ.60. nu.4. lib.2.* dici etiam debet de ratificatione non eſſe quęren-
dum, quia ea non eſt neceſſaria præcedente mandato, *d. l. ſi ego. ff. de neg. geſt. d. l.*
45 *ſi fundus. ff. de contrab. empt. & l. ſi.* C. *ad Macedon.* Et ſi negetur † ſocium à ſocio ha-
bere mandatum, reſpondetur, etſi vere ſocius non dicatur à ſocio habere expreſ-
ſum mandatum, de quo habetur *toto tit. ff. &* C. *mandat.* tamen habet auctori-
tatem emendi pertinentia ad ſocietatem, vigore ipſius ſocietatis initę ad quęſtum,
in

in commune quærendum, & hoc modo etiam dicitur habere tacitum mandatum *d.l. cum duob. in princ. & l. si unus. §. si unus. ff. pro soc.* Crauet. *consil.* 129. *lib.* 1. Bartez. *cons.* 558. *num.* 13. *& seq. lib.* 2. *cons. Crim.* Surd. *dec.* 213. *num.* 2. ubi dicit habere mandatum ad obligandum etiam bona. Ex eo etiam, quia si socius † emat communi 46
nomine pertinentia ad quęstum, dicitur utilia facere *l. coire. ff. pro soc.* tenendum est, non esse necessariam ratificationem, quia in omni negotio, si quis pro alio utilia facit, ejus ratificatio, ad hoc ut detur actio negotiorum gestorum, non est necessaria, id omnium Doctorum consensu firmari dicit Gabr. *cons.* 5. *n.* 39. *lib.* 1. Rot. Genuen. *dicis.* 14. *n.* 68. Et hanc opinionem † his motus 47
fundamentis veriorem esse puto & esse sequendam. Et dico non obstare contraria, quæ ex adverso allegantur, quia aut procedunt inter non socios, & non præcedente aliquo contractu, ex quo resultet auctoritas, & facultas emendi communi nomine. Aut procedunt inter socios in rebus non comprehensis in ipsa societate. Sed dato & non concesso † necessariam esse ratificationem, 48
quæro, an necessaria sit, quando socius acquisivit communi nomine interveniente stipulatione Notarii, juramento, & clausula constituti, & an ante ratificationem socius acquirens possit de ea disponere in prejudium alterius socii, ita ut à socio acquisitio amplius ratificari non possit? Doctores in hoc diversa dicunt. Aliqui tenent, virtute clausulæ constituti appositæ à Notario non transferri possessionem & dominium in socium absentem, cujus nomine etiam emptio facta fuit, nisi secuta ejus ratificatione. Socin. *in l.* 1. *§. jusserim. in fin. ff. de acq. poss.* Ruin. *cons.* 121. *in fin. & cons.* 180. *col.* 3. *in fin. lib.* 1. Dec. *in l. contractus. col.* 5. *vers. & ampliatur. ff. de reg. jur.* Rol. *in cons.* 4. *n.* 10. *lib.* 1. & multos hanc opinionem tenentes refert & sequitur Tessaur. *d. decis.* 70. *n.* 7. Alii sunt Doctores † tenentes contrariam opinionem, virtute clausulæ præfatæ, à Nota- 49
rio appositæ, favore obsentis ei possessionem & dominium acquiri. Socin. *in cons.* 90. *lib.* 3. Ruin. *cons.* 172. *col.* 4. *lib.* 3. Socin. jun. *cons.* 67. *lib.* 3. Moderniores Parisiens. *cons.* 60. *n.* 13. Decian. *cons.* 1. *n.* 19. *& seq. lib.* 3. Ioseph. Lud. *decis. Perus.* 29. *n.* 13. *&* 18. *part.* 1. Borgn. *decis.* 42. *nu.* 18. *&* 29. *part.* 1. Rol. *con.* 19. *n.* 23. *lib.* 1. Bursat. *cons.* 118. *lib.* 1. Et hanc opinionem † puto ego esse veriorem, & 50
omnino esse sequendam in casu nostro, si cum clausula constituti adsit etiam juramentum, cujus virtute revocabilia efficiuntur irrevocabilia, Borgn. *dec.* 42. *n.* 6. & absens pro pręsente habetur Rol. *d. cons.* 19. *n.* 83. & Bursat. *d. cons.* 118. *n.* 6. & etiam adsit duplex stipulatio, nempe stipulatio facta à socio emente, & stipulatio facta à Notario. Albc. *in cons.* 36. *post Bart. in d. l. si ego. ff. de neg. gest.* Tessaur. *d. decis.* 70. *n.* 13. Et jus socio acquisitum † dictis duabus personis, nempe socio emptore, & Nota- 51
rio stipulante, quod ab ipso emptore ante ratificationem socii absentis tolli non possit, tradit Tessaur. *d. decis.* 70. *n.* 14. ubi dicit Notarium hoc facere non posse

etiam

etiam cum consensu alterius personæ, quæ cum eo stipulata fuit post, Affl. super *constit. regn. c. Baiulus. nu.* 43. Et hoc nullam habet difficultatem inter socios, quia statim re communi effecta per Notarii stipulationem & constitutum amplius in præjudicium alterius socii, & sine ejus consensu alienari non potest. Bald. *in l. si*
52 *socius. ff. si. cert. petat.* Et casu, quo ratificatio † sit necessaria, eam factam fuisse apparebit non solum verbis, sed etiam factis, *l. Paulus ff. rem ratam haberi.* Quæ verba inducant ratificationem facile est percipere. De factis aliqua dicam. Exempli gratia & plura alia videri poterunt per Maschar. *d. concl.* 1255. per Rol. *cons.* 4. *lib.* 2. *& cons.* 60. *lib.* 4. & per Bursat. *cons.* 118. *& cons. seq. lib.* 1. & per Menoch.
53 *in tract. de recup. possess. rem.* 15. *nu.* 120. Socius facto ratificasse dicitur † emptionem ab altero socio factam communi nomine, si pretium pro sui parte debitum solvat. *l. Iulianus. §. ult & l. seq. ff. ad. Maced. l. cum fidem. C. de non numer. pecun.*
54 Et dicitur ratificasse, si † fructus ex re empta percipit. Socin. *cons.* 18. *n.* 3. *lib.* 3. Tiraq. *de jur constit. part.* 3. *limit.* 30. *n.* 11. *& seq. & n.* 21. Menoch. *in tract. de præsumpt. lib.* 2. *præs.* 39. *n.* 6. *& in tract. de recuper. possess. rem.* 15. *n.* 120. Bursat. *d. cons.*
55 118. *num.* 16. *lib.* 1. etsi rationes de re empta † sibi reddi petat. Dec. post Castr.
56 quem allegat *in l. semper qui non prohibet. nu.* 8. *ff. de reg. jur.* etsi in libro suarum † rationum dictam rem emptam describat Menoch. *cons.* 79. *n.* 16. *lib.* 1. *& d. præs.*
57 39. *num.* 7. *lib.* 2. Etiam si solum † scivit rem fuisse emptam suo nomine, & tacuit, ratificasse dicitur, Ruin. *cons.* 174. *col.* 3. *vers. sed ex alio. lib.* 1. Dec. *cons.* 58. *col.* 2. *lib.* 1. Paris. *cons.* 89. *col. pen. lib.* 3. Cephal. *cons.* 33. *n.* 19. *lib.* 1. Rol. *cons.* 19. *n.* 36. *lib.* 1. *& cons.* 4. *n.* 29. *lib.* 2. Menoch. *cons.* 189. *nu.* 10. *lib.* 2. *& cons.* 229. *n.* 26. *lib.* 3. *& in d. præs.* 39. *in fin. lib.* 2. Bursat. *d. cons.* 118. *n.* 11. *& d. cons.* 119. *n.* 1. *lib.* 1.
58 Et quamvis † scientia non præsumatur, nisi probetur saltem per conjecturas, Bald. *cons.* 74. *& cons.* 392. *num.* 1. *lib.* 1. *& cons.* 437. *lib.* 5. Borgn. *decis.* 36. *part.* 1.
59 late Maschar. *in d. tract. de probat. concl.* 1293. ea tamen facile † præsumi poterit inter socios, qui ut plurimum insimul habitant, vel sunt consanguinei, vel insimul conversantur, late Maschar, *d. concl.* 1293. Rolan. *d. cons.* 19. *lib.* 1. *d. cons.* 4. *lib.* 2. *& d. cons.* 60. *lib.* 4. Bursat. *d. cons.* 118. *& d. cons.* 119. *lib.* 1. Cephal. *d. cons.* 33. *n.* 19. *lib.* 1. Honded. *cons.* 35. *n.* 26. 27. *&* 28. *lib.* 1. Sed ad hoc ut facta ra-
60 tificatio † valeat, constare etiam debet fuisse factam re integra, id est, antequam alteri sit jus quæsitum, quia si facta appareret post jus alteri quæsitum, non retrotraheretur. Alex. *cons.* 10. *col.* 2. *lib.* 1. *& cons.* 26. *lib.* 2. *& cons.* 135. *col.* 2. *lib.* 6. Ruin. *cons.* 172. *n.* 14. *lib.* 1. Dec. *cons.* 247. *col.* 3. *lib.* 1. Gozad. *cons.* 14. *col.* 2. Rolan. *d. cons.* 19. *n.* 12. *lib.* 1. *& d. cons.* 4. *n.* 10. *& seq. lib.* 2. Et re existen-
61 te integra, quod non sit † in ea alteri jus quæsitum, poterit ratificari à socio, cujus nomine empta fuit etiam post mortem socii emptoris, & poterit mortuo socio, cujus nomine quæsita fuerit ratificatio, fieri ab ejus herede. Quod possit

possit ratificari ab herede socii, cujus nomine quæsita fuit, tradit Gabr. *cons.* 80. *n.* 3. *lib.* 1. per tex. *in l. si sine.* §. *si procuratori. ff. rem rat. hab.* & citat Din. *in c. ratum. col. pen. de reg. jur. in* 6. Bart. *in l. bonorum. colum.* 2. *ff. rem rat. hab.* Dd. *in l. ejus qui in provincia. ff. si cert. pet.* ubi Alex. *num.* 7. & Dec. *in fin.* Ruin. *cons.* 168. *col. pen. lib.* 1. Et quod possit † ratificatio fieri etiam mortuo acquirente, quicquid dicat 62
Cephal. loquendo de donatione *in cons.* 440. *num.* 35. *lib.* 3. tenet similiter in donatione loquendo Tessaur. *in d. decis.* 70. *sub num.* 5. & dicit Cephal. opinionem procedere, quando à donatore vivente fuisset revocata donatio, & ista opinio probatur per textum, quem ipse Cephal. allegat *in l. bonorum. ff. rem rat. haber.* ubi disponitur, quod si quis accipiat possessionem nomine meo, potero ratum habere etiam post ejus mortem, & *hujus l.* dispositione stante ab hac opinione non est recedendum, & quod iste sit *l.* 1. intellectus tradit Nat. ad Alex. *in consil.* 24. *num.* 9. *lib.* 5.

Et non obstat, si dicatur, morte † societatem dissolvi. *l. adeo. ff. pro soc.* quia 63
pertinentia ad societatem incepta & non completa transeunt ad heredes. *l. heres socii, & ibi Bald. ff. pro soc. Glos. fin. in l. nemo. ff. eod.* Et in societate attenditur † 64
tempus, in quo pertinentia ad societatem tractari incepta fuerunt. *l. nam & Servius.* §. *si vivo. ff. de neg. gest.* gl. *in l. verum.* §. *in heredem. ff. pro soc.* quam communiter receptam dicit Osasch. *decis.* 76. *sub num.* 3. Cum autem socius † cujus nomine 65
res empta fuit, si vult partem in re ipsa habere, teneatur alteri socio emptori restituere partem pecuniarum expensarum, *l.* 2. *& ibi Bart. & Bald. & cæteri. C. pro soc.* Alex. *in cons.* 134. *lib.* 5. & sit habenda ratio melioramentorum, fructuum perceptorum & interesse pretii non soluti, ut per Alex. *cons.* 77. *col. fin. lib.* 6. & per Rol. *in cons.* 4. *in fin. lib.* 2. dubitari potest, an fructus † ex re perceptos ante 66
pretii restitutionem in sortem imputare teneatur? Et affirmative tenendum videbatur, esse imputandos, quia si mandato alterius quis rem aliquam emat, & de propria pecunia pretium solvat, & rem retineat tanto tempore, ut fructus percepti sortem adæquent, rem dare erit obligatus, & repetere pretium non poterit, cum de eo fuerit satisfactus ex fructibus perceptis. Bald. *in rub. C. de contrahen. empt. quæst.* 15. Ias. *in l. non amplius.* §. *fin. col.* 1. *de leg.* 1. *& in l. divortio.* §. *ob donationes. colum. ult. ff. sol. matrim. & in l.* 2. §. *mutui datio. col. ult. ver. decimo quinto fallit.* ubi Purpur. *num.* 120. *ff. si cert. pet.* Cotta. *in memor. ver. Procurator emit.* Cremens. *sing.* 160. Gerard. *sing.* 31. Ferrat. *caut.* 54. qui dicit, hoc † esse 67
valde notabile & cordi tenendum ad acquirendum rem sine pretio. Et quamvis isti Doctores † loquantur in mandato præcedente: tamen idem dicendum videtur in ratificatione secuta, quia mandato æquiparatur. *l. si ego. ff. de neg. gest. c. ratihabitionem. de reg. jur. in* 6. In contrarium, quod fructus in † sortem non sint 69
computandi, dicendum videtur, quia cum simus inter socios, qui quæstus acquirere

quirere ſtudent, & ad hoc ſocietatem contraxiſſe dicuntur, erit habenda ratio non ſolum quantitatis expenſæ, ſed etiam intereſſe, etiam lucri ceſſantis, & ita fructus non cum ſorte ſed potius cum intereſſe erunt compenſandi, & hoc videtur probari per tex. *in l. ſi unus. §. ſi quid unus. ff. pro ſoc.* cujus verba ſunt : *Si quid unus ex ſociis neceſſario de ſuo impenderit in commune negotium, judicio ſocietatis ſervabit & uſuras, ſi forte mutuatus ſub uſuris dedit, ſed & ſi ſuam pecuniam dedit, non ſine cauſa dicitur, quod uſuras quoque percipere debet, quas poßit habere, ſi alii mutuum*
70 *dediſſet.* Et ad hoc etiam † probandum allegatur text. *in l. ſi vero. §. ſi mihi mandaveris. ff. mandati.* ubi Iuriſconſultus inquit, quod ſi quis mihi mandaverit, ut rem aliquam emam, egoque emero meo pretio, non tantum quod expenſum eſt conſequi poſſe me, ſed etiam uſuras, uſuras autem non tantum ex mora admittendas, verum etiam Iudicem æſtimare debere, ſi exegit à debitore ſuo & ſolvit, cum uberrimas uſuras conſequeretur : ęquiſſimum enim erit, ejus rei rationem haberi, aut ſi ipſe mutuatus eſt gravibus uſuris, ſolvit, & iſtum textum ad hoc ibi notat Bald. & ſequitur Bald. Afflict. *deciſ.* 91. *num.* 1. Et ita hanc opinionem per iſtum textum tenet Beccius *conſil.* 113. *numero* 33. & ex Cotta. *d. memoral. Procurator emit.* dicit, quod difficile erit dare caſum, in quo quis habeat fundum ſine pretio, maxime inter Genuenſes & Florentinos, qui pecunias in
71 arca non recondunt. Et pro hac opinione † probanda conſideratur etiam, dominium rei emptæ non tranſire in ſocium, cujus nomine empta fuit ante ejus ratificationem, & ante pretii reſtitutionem, ſed permanere penes emptorem, quia ea mente, & ea intentione videtur eam emiſſe, ut ſibi pretium reſtituatur, & ſic dominium transferatur pretio ſibi reſtituto, & non alias, ex tradi-
72 tis ab Alex. *conſil.* 232. *n.* 3. *lib.* 6. Si enim dominium † eſt penes ementem ante ratificationem, & pretii reſtitutionem, per conſequens etiam fructus ad ipſum pertinere deberent, & ratione æquitatis, & ratione dominii, ad trad. per Dec. *conſil.* 543. *colum. ult. libro ſecundo.* Et ita hac ratione motus fructus pertinere ad ementem tenet Gabr. *conſil.* 80. *num.* 4. *libro primo.* & poſt eum
73 Becc. *d. conſil.* 113. *num.* 33. agendo de ſociis, ſi res empta † ſtatim fuit effecta communis, ut ſupra tenui, fructus etiam erunt communes, & pecunia pro parte erit reſtituenda, & poterit ſocius non ſolum conſequi pretium ſed etiam intereſſe, quod ſibi debebitur ratione pretii ſoluti de propria pecunia, ut habetur *in d. l. ſi unus. §. ſi quid unus.* & hoc ex natura ſocietatis. Si vero ſtatim non fuit effecta communis, dico, quod ſecuta ratificatione, quemadmodum res ipſa debet communicari, ita etiam de fructibus perceptis ratio à ſocio erit reddenda, & poterit conſequi intereſſe paſſum, ratione pretii ſoluti de ſua pecunia, quia ita operatur natura ſocietatis, & ubi non adſit ſocietas, tranſeat cum opinione
74 Gabr. & Beccii. Quintus eſt caſus, quando † res fuit empta proprio nomine, &
non

non nomine aliorum sociorum, & hoc casu dicendum videtur non effici communem, imo nec etiam communicari debere, & ad communicationem faciendam socium cogi non posse, etiam si fuerit emptio facta cum communibus pecuniis. Glos. *in l. si quis societatem. ff. pro soc.* Bart. & Bald. *in d. l. si patruus. C. com. utr. Iud.* Bart. *in l. Titium & Marium. §. altero. ff. de admin. tut.* Bald. *in l. si fratres. in princ. vers. sed quid si sunt duo. ff. pro soc.* Colleg. Patau. inter consilia Zabarel. *cons.* 27. Io. de Anania *cons.* 65. *viso puncto. in 2. dubio.* Lud. Bologn. *cons.* 7. *col. pen. in fin.* Rimin. sen. *cons.* 300. *n.* 92. *lib.* 2. Corn. *consil.* 54. *n.* 2. *lib.* 1. Ruin. *cons.* 216. *n.* 4. *lib.* 1. Petr. de Ubald. *in tract. de duob. fratr. part.* 5. *n.* 3. & ista est communis opinio secundum Menoch. *in consil.* 121. *nu.* 32. *& n.* 78. *& in consil.* 122. *n.* 2. *in fin. & sub n.* 20. *lib.* 2. *& in consil.* 419. *n.* 5. *lib.* 7. Ioseph. Lud. *concl.* 53. *ver. in societate. n.* 60. Et quod ista opinio
75 † vera sit, etiam si emptio fuerit facta de propriis pecuniis alterius socii, tradit Roman. *consil.* 291. *sub n.* 6. Menoch. *d. consil.* 122. *n.* 40. *lib.* 2. *& in d. consil.* 419. *sub n.* 5. *l.* 5.

Et solum socius ille, cujus † pecunia fuit expensa, poterit agere pro pecunia sua 76
expensa, ut sibi restituatur una cum usuris. Menoch. *in cons.* 121. *n.* 78. *lib.* 2. ubi citat se aptum *in consil.* 12. *n.* 20. *lib.* 1. *& in d. consil.* 419. *sub n.* 5. *lib.* 5. In contrarium, quod res empta † ab uno ex sociis nomine proprio cum pecunia communi 77
communicari debeat, tenent Bald. & Salic. *in l. pen. C. si quis alteri vel sibi.* Bald. *in consil.* 260. *unus videlicet. num.* 3. *& in consil.* 304. *Non est novum. in 2. dubio. lib.* 1. *& in consil.* 125. *Quidam Ioannes. col.* 1. *vers. & dicit lex. lib.* 5. Angel. *cons.* 174. *filius Ugonis. n.* 2. Anchar. *in consil.* 149. *n.* 4. *& consil.* 302. *num.* 3. Dec. *consil.* 254. *lib.* 1. & Socin. *consil.* 254. *lib.* 2. Contrariæ istæ opiniones † optima distinctione concordari 78
possunt, quam ponit Petr. de Ubald. *in d. tract. de duob. fratr. part.* 5. *n.* 3. Nam dicit ipse esse considerandum, an res emptæ pertineant ad societatem, an vero non pertineant, vel an simus in dubio, an pertineant.

Primo casu determinat, res emptas † ad societatem pertinentes debere communi- 79
nicari, etiam quod emantur proprio nomine, quia ista est natura societatis ad quæstum, ut omnia in ea veniant empta causa quæstus, per text. *in l. coire. ff. pro soc.* Et multo magis † hoc verum erit, si res aliqua empta fuerit, super qua particularis 80
societas fuerat contracta. *l. actione. §. si in rem certam. ff. pro soc.* Et ita procedit opinio tenentium rem debere communicari, nempe quando res empta fuit pertinens ad societatem.

Secundo casu determinat † res non pertinentes ad societatem communicari non 81
debere, per tex. *in l. cum duobus. §. fin. & in l. si fratres. in princ. ff. pro soc.* & in hoc casu procedit communis opinio, sive res ematur de propria pecunia ementis, sive de communi, sive de propria alterius socii.

Tertio casu, quando dubium † est, an res pertineat, vel non pertineat ad socie- 82
tatem, regulariter est dicendum, non pertinere ad societatem, & non debere com-

 muni-

municari, & socio alleganti contrarium incumbere onus probandi, admittit Petr. de Ubald. *d. loco.* ubi tamen declarat posse probari contrarium per conjectu-
83 ras. Et primam conjecturam † desumit à consuetudine ipsorum sociorum, nempe si consueti erant omnia empta communicare, quod ex tali consuetudine præsumi debeat res emptas pertinere ad societatem, & per consequens, quod eam communicare teneatur, per tex. *in l. universorum. ff. de pign. act.* & per tradi. à Bald. *in l. si patruus. C. com. utr. Iud.* ubi dicit, societatem inter socios contractam censeri juxta ipsorum consuetudinē, Menoch. *consil.* 122. *nu.* 72. *lib.* 2. Secundam conjectu-
84 ram, consuetudine † cessante, desumit à qualitate rei, & ex qualitate socii, & dicit eas esse considerandas arbitrio boni viri. Et ponit exemplum si patruus vel frater socius omnium, quæ ex quæstu descendunt, emat domum, qua egebat pro sua habitatione, vel fundum prope bona sua, & dicat, quod tales emptiones non præsumerentur factæ causa negociandi, & sic causa quæstus, & ideo non debere communicari, cum quid sint extra societatem, sed si emat mercantias seu fundum in bono foro ad revendendum has res, bonus vir arbitrabitur emisse causa quæstus, & debere communicare. Et ab hac Petri distinctione non est recedendum, quia optime probatur per jura per ipsum allegata, & faciunt tradita à Bald. *in d. l. si patruus. sub n.* 5. *C. cum. utr. Iud.* & à Guido. Pa. *cons.* 20. *num.* 8.
85 Sextus erit casus quando † omnes socii simul emerunt, & tunc citra difficultatem res empta statim efficitur communis, Alex. *cons.* 134. *sub n.* 2. *lib.* 5. Bursat. *cons.*
86 118. *n.* 1. *lib.* 1. Septimus erit casus † quando emptio facta fuerit ab institore sociorum, & similiter hoc casu statim emptione facta res communis erit. *l. si pro-*
87 *curator. ff. de acquir. rerum domin.* Octavus erit casus, quando † non constat, an res fuerit empta communi, seu proprio nomine, cujus nomine empta pręsumatur, proprio & non communi nomine regulariter emptam fuisse pręsumi debere tenendum est, ut late dixi supra *c.* 3. *n.* 43. *cum plurib. seqq.* & tenent Bart. & Bald. *in l. si patruus. C. comm. utr. & in l. Titium & Mævium. §. altero. ff. de administr. tut.* Alex. *in cons.* 132. *n.* 8. *& cons.* 134. *num.* 61. *lib.* 5. Petr. de Ubald. *d. tract. part.* 5. *sub n.* 3. *vers. tertio casu.* Menoch. *in tract. de præsumpt. lib.* 3. *præs.* 46. *n.* 5. *& in cons.*
88 122. *n.* 74. *lib.* 2. Sed ab ista regula † receditur, quando extant conjecturę & pręsumptiones, ex quibus dici possit, rem emptam fuisse communi nomine, ut dixi *c.* 3. *n.* 45.

89 Et prima erit conjectura † quando res empta fuit, pro qua emenda fuit contracta societas, quia alias si non emisset communi nomine socius, sed proprio, maligne & dolose egisse diceretur, Corn. *in cons.* 61. *col.* 2. *in fin. lib.* 1. Menoch.
90 *cons.* 122. *sub n.* 73. *lib.* 2. Secunda erit conjectura † quando appareret, rem fuisse emptam de communi, seu de propria unius ex sociis pecunia destinata in emptionem rei, quę empta fuit, seu aliorum similium, tunc etiam communi nomine

empta censeretur, ne præsumeretur, socium pecuniam destinatam ad talem rei emptionem convertisse in proprios usus. Crauet. *cons.* 286. *lib.* 2. Et intelligo dici
debere † pecunias esse destinatas etiam tacite, ut quia socii sint omnium prove- 91
nientium ex quæstu. Nam intelligo, quod pecuniæ sint destinatæ ad quæstum, quę sunt communes, sive cujuslibet sociorum, & ideo si expendantur in rebus quęstualibus, quod communi nomine expensæ dicantur, cum quæstus communes inter
eos esse debeant, ex tradit. supra, *n.* 48. *& seq.* Tertia erit conjectura † desumpta à 92
consuetudine sociorũ. Si enim sunt soliti emere in communi, & in communi emisse erit pręsumendum Bald. *cons.* 61. *n.* 3. *lib.* 2. Petr. de Ubald. *d. tract. part.* 5. *sub n.* 3. *vers. tertio casu.* dixi supra *n.* 48. Menoch. *d. præsumpt.* 46. *in fin. lib.* 3. Alias conjecturas posui *in d. c.* 3. *nu.* 48. *cum pluribus seqq. & c.* 11. *n.* 14. & quia ibidem videri possunt, eas hic repetere prętermitto.
Nonus & ultimus † casus erit, quando non constat, an emptio de rebus perti- 93
nentibus ab societatem facta fuerit de propria, vel de communi pecunia? Et regulariter in dubio tenendum est, censeri factam cum pecunia solventis, ea ratione, quia qui possidet pecunias, earum dominium habere censetur. *l. sicuti. §. si quæratur. ff. si seru. vend.* Bald. *in cons.* 109. *num.* 2. & non tenetur quis † ostendere titu- 94
lum suę possessionis. Bald. *in l. cum oportet. n.* 12. *C. de bonis quæ lib. & in l. ultra. ff. de donat. inter vir. & uxor.* Et ita quod emptio de propria ementis pecunia facta censeatur, firmant Bart. & Bald. Salic. Angel. & Castr. & omnes alii à me relati supra *cap.* 11. *num.* 79. ubi dixi, hanc esse magis communem opinionem ex Alex. *in cons.* 134. *in fin. lib.* 5. & hanc esse magis communem opinionem tradit Ioseph. Lud. *concl.* 53. *vers. sed quando non essemus. n.* 81. Et hoc esse menti tenendum, quia potuit valere mille aureis, dicit Bart *in d. l.* 2. & alii eum sequuntur, quos refert Becc. *in cons.* 113. *sub num.* 28. & testatur de magis communi opinione & dicit parvi faciendum esse Nat. qui contrarium consuluit *cons.* 358. maxime cum ipse
etiam fateatur hanc opinionem † esse crebriorem. Qualiter autem pręsumptio- 95
nibus probari possit, rem fuisse emptam de communi pecunia, late examinavi supra *in d. c.* 11. ubi videatur, ne si ea repeterem crambe recocta noceret, & ponit Natt. *cons.* 100. *n.* 19. & 15. & Crauet. *cons.* 129. *n.* 13. *& cons.* 191. *n.* 8. & Ioseph. Lud. *concl.* 53. *vers. fallit. n.* 82.

N. 9. & 18. De clausula constituti vide in notis ad cap. 9.

N. 28. ait l. 1. & 2. ff. pro socio 17. 2. In societate omnium bonorum, omnes res quæ coeuntium sunt, continuè communicantur: quia licet specialiter traditio non interveniat, tacitè tamen creditur intervenire. Si hoc fit in bonis ante initam societatem, quidni, imò quidni magis in adquisitis quoquomodo in ipsa societate? nam eadem ratio, nempe vis & natura societatis, & priora bona & posteà adquisita absque traditione statim vel continuò communia esse dictat. Nec ulla differentia dari possit.

*N.*30. Imò de conſuetudine rectè quis alteri ſtipulatur, & per conſequens ſocius ſocio, ita ut hæc lex, *Proprium* 5. *ff. communia prædiorum.* 8. 4. *& l.* 19. *ff.* 8.3. cum cæteris ejuſdem naturæ, moribus abolitæ ſint. *Groenew. dd. ll. & latius ad* §. 19. *Inſtit. de inutilibus ſtipulat. lib.* 2. *tit.* 20. Nam quemadmodum per denuntiationem euangelicam de qua ſuperiùs ad cap. 5. quis alteri validè ſtipulatur & promiſſor ſtare dictis tenetur: ita hoc uſus ipſe introduxit, non tam reſpiciens ad juris ſubtilitatem, quàm ad fidem datam quam unuſquiſque alteri præſtare tenetur. Ergò ſi de promiſſis alteri factis debitè conſtet, ex jure naturæ illa adimplere tenemur *vid. Grot. lib.* 2. *de jure belli cap.* 11. *n.* 18. *& Doctiſſimum Cyprianum in cenſurâ Belgica ad* §. 3. *Inſtit. de inutilib. ſtipulat.* Quanquam diligentiùs intuenti patebit Imperatores ipſos, huic juris ſubtilitati derogaſſe, ut inferiùs demonſtramus n. 41.

*N.*41. Bene probat hìc autor rem emptam à ſocio communi nomine, communem fieri inter ſocios abſque ratificatione. *Et l. fundus* 64. *ff. de contrahenda empt.* 18. 1. quæ obſtare videbatur, in eo fundata eſt, quòd de jure antiquo alteri non rectè ſtipulemur, *Tum d. l.* 24. *ſi ego ff. de nego. geſtis.* 35. diſsimilem planè caſum habet à noſtro, ut benè animadvertit auctor *n.* 47. nam quæſtio ibi propoſita à Paulo non eſt inter ſocios, id eſt non reſultat ex contractu, qui auctoritatem concedit & facultatem emendi communi nomine, ut facit ſocietas. adde *l.* 42. §. 1. *ff. de adquirenda poſſeſſ.* 41. 2. *Et ad l.* 3. *&* 74. *ff. pro ſocio*, optimè reſponderi poteſt: illam loqui de obligat: & nominibus antè coitam ſocietatem jàm exiſtentibus, in quibus debitor neque expreſſè neque tacitè cum altero ſociorum contraxerat: in hac verò l. ſocium non emiſſe communi nomine ſed proprio. Et ſi ratione agimus, omninò dicendum eſt rem emptam communi nomine communem eſſe, ut & jus aut actio ad illam obtinendam, etiam abſque ceſsione. Nam e. c. quod ſocius emit communi nomine, hoc emit & ſibi & mihi, nam hoc eſt emere communi nomine, cur non ergò æque mihi ac ſibi actio & jus adquirat? Et venditor qui & ſocio meo, ementi communi nomine ergò & mihi vendidit, annon etiam mihi ſe obligavit? Quo pacto igitur mihi jus aut actio æquè ac ſocio meo, non competat? Quod certè dicendum eſt, non per denuntiationem euangelicam, ut voluerunt auctores per Gabrielem hìc relati n. 32. ſed ſimpliciter, tanquam ſit juri naturæ & æquitati conveniens. Ad exemplum Tutoris, Curatoris, actoris Civitatis; ex quorum ſtipulationibus, pupillo, adoleſcenti, Civitati, utilem actionem dari placuit. *l.* 5. §. 9. *ff. de pecunia conſtituta.* 13. 5. Imò quod ampliùs eſt, qui rem tuam quam apud ſe quis habebat alteri commodavit, aut apud eundem depoſuit, ea lege ut is eam tibi domino reſtitueret: nulla tibi ſtricto jure ex hoc pacto competit actio, quid ergò? utilis, inquiunt Imperatores depoſiti vel commodati; propter æquitatis rationem. *l.* 8. *Cod. ad exhibend.* 3. 42. Et eſt textus in terminis in. *l.* 3. *Cod. de donatio. quæ ſub modo.* 8. 55. Ubi qui ea lege donat, ut donatio poſt certum tempus tibi e. c. reſtituatur. Veteris juris autoritate reſcriptum eſt tibi nullam competere actionem. Sed cùm poſteà benigna juris interpretatione, divi Principes ei qui ſtipulatus non eſt utilem actionem, juxtà donatoris voluntatem competere admiſerint, ea tibi competet. Item ſi pro te ſolvi indebitum, tibi agenti pecunia reſtituetur à debitore. Qui nec queri poteſt ſe malè conveniri à te, cum quo ipſi nullum tamen interceſsit commercium. *l.* 6. *Cod. de condicti. indeb.* 4. 5. Et tandem ſi nummos meos, tuo nomine dedero, veluti tuos abſente te & ignorante, Ariſto ſcribit tibi adquiri condictitium. *l.* 9. §. 8. *ff. de reb. creditis.* 12. 1. Et ſic videmus poſteriores Imperatores plus juri naturæ & æquitati, quam ſubtilitati veterum juriſconſultorum tribuiſſe. Hinc puto planum eſſe, ſocio ex contractu ſocii communi

muni

muni nomine inito, etiam de jure competere actionem saltem utilem. Quod latiùs deduxi, quia ob mercaturam in hâc patria vigentem, frequens hic casus obtingit.

CAPUT XV.

Qualiter lucri & quæstus divisio inter socios sit facienda?

SUMMARIA.

1 *Lucrum à capitali in societate omnium bonorum non distinguitur, & non attenditur, quis plus posuerit, & quis plus lucratus fuerit, sed omnia æqualiter communia sunt, & æqualiter dividuntur, & ista probatur.* n. 7. & 8.
2 *Societas ista omnium bonorum justificatur, ratione dubii eventus.*
3 *Lucri partes esse faciendas, ita ut qui plus posuit, plus habere debeat, tenent aliqui.*
4 *Et hoc procedit inter rusticos, declaratur* n. 9.
5 *Et inter alios operarios.*
6 *Naturalis ratio dictat, ut ille plus consequatur de lucro, qui plus posuit, vel plus operatus fuit.*
7 *Quæsita ex propriis laboribus communicari debent.*
Socin. jun. conf. 74. lib. 2. *declaratur.*
9 *Crauet.* conf. 159. lib. 1. *declaratur.*
10 *Quæstus societate durante extrahi non possunt.*
11 *Contrariam opinionem tenent aliqui. &* n. 12.
13 *Prima opinio probatur, quia ut adsit lucrum, cognosci non potest, nisi finita societate.*
Et multo magis procedit, si societas gubernaretur ab institore.
14 *Fallit dicta opinio stante partium conventione, quod lucrum extrahere liceat quolibet anno.*
15 *Fallit stante consuetudine.*
16 *Fallit, si societas fuit contracta super lucro provenienti ex capitali, & non super lucro provenienti ex lucro.*
Lucrum convertitur aliquando in capitale.
17 *Fallit, si socius deberet vivere expensis societatis.*
18 *Fallit, si quilibet ex sociis de lucro accepisset, quia hoc casu unus alium redarguere non posset.*
19 *Fallit, si socius sciat, quod alter socius lucrum extrahat & taceat, declarat.* n. 23.
Si aliquid fuit extractum de societate, an præsumatur extractum de lucro seu de capitali?
20 *Lucrum si convertitur in capitale, extractio dicitur facta de capitali.*

21 *Lu-*

21 Lucrum præsumitur extractum & non capitale, si extrahi poterat.
22 Constito tamen, quod lucrum adesset, & n. 36.
23 Capitale extrahens, etiam altero socio sciente, tenetur ad interesse.
24 Capitale si non ponat socius in summa promissa, sed in minori, tenetur ad interesse.
25 Protestatio non requiritur ad hoc, ut interesse debeatur, & n. 84.
26 Lucrum dedisse socius administrans alteri socio, & non de sorte censetur, & n. 27. 28. 29. 30. 31. & 32.
29 Solutio facta præsumitur in duriorem causam.
30 Solutio in quam causam cedere debeat electio est debitoris.
31 Solutio facta præsumitur ex causa magis certa.
32 Solutio facta præsumitur pro debito antiquiori.
33 Debitum an antiquius dicatur, attenditur tempus solutionis.
34 Solutio cedere debet in causam lucri, augmenti, & fructuum, & non in causam sortis, & n. 35.
36 Lucrum datum censetur à socio administrante alteri socio & non capitale, etiam si pro socio non remaneret lucri pars, & n. 37.
38 Lucrum & capitale simul si finita societate remanerent in manibus socii administratoris, pariformiter cederet in debitum alterius socii, & n. 39.
40 Quæstus partes inter socios æquales esse debent.
41 Æqualitas consideratur inspecta rerum quantitate & bonitate.
42 Æqualitas consideratur habito respectu ad capitale, operam, industriam, & gratiam cujuslibet socii, & n. 43. & 44.
45 Quæstus in dubio pro medietate dividi debent inter ponentem pecuniam, & ponentem operas & industriam.
46 Æqualia enim inter se præsumuntur, & ista præsumptio est juris, & ab eo allegari debet, qui se fundat in ea.
47 Quæstus dividi debent secundum consuetudinem sociorum, & secundum consuetudinem loci.
Et sic de consuetudine observari.
48 Consuetudo probatur ex Doctoris attestatione.
49 Quæstus Iudicis arbitrio dividuntur.
50 Principio societatis inspecto, considerantur operæ, industria & capitale.
Et impeditus operari à casu, de quo non tenetur, nihilominus quæstus partem debitam, societatis principio considerato, habere debet, & num. 51. & 53.
52 Bald in l. si patruus, & in consf. 178. lib. 4. declaratur.
53 Petr. de Ubald. declaratur.
54 Capitale potest poni ultra summam conventam, si ita fieri consuetum est. & n. 55. 57. & 58.

Con-

Consuetudine observata censentur deducta in societate.
56 *Etiam si in contrahendo fuisset apposita dictio taxativa.*
59 *Capitale quod augeri poßit etiam cessante consuetudine, & n. 61.*
60 *Quod tibi non nocet, & alteri prodest, facile concedi solet.*
62 *Capitale quod augeri non poßit, cessante consuetudine. & n. 71.*
Socio non licet alterare formam societatis.
63 *Socio non licet assumere alterum socium.*
64 *Capitale augere alteri socio damnosum esse potest.*
65 *Socio non licet agere suo nomine ultra conventa, & si hoc faceret, esset in dolo, & etiam si dolus cessaret. & n. 66.*
Proprietario non licet mutare formam rei, etiam in melius, & etiamsi id faciat sine dolo.
67 *Socius si posset ultra capitale emere ad credentiam, hoc facere debet. & n. 70.*
68 *Contraria est opinio, quod consuetudine cessante non debet emere ad credentiam ultra capitale. & n. 69.*
72 *Quæstus proveniens ex augmento capitalis ad augentem pertinere debet.*
73 *Etiam si capitale sit auctum sciente & consentiente altero socio, cum distinctione tamen.*
74 *Capitale si fuit auctum à ponente pecunias, sciente & patiente altero socio, idem judicatur de augmento, quod de capitali.*
75 *Capitale si fuit auctum inscio altero socio ponente operas, quæstus ex eo proveniens pertinet ad ponentem & augentem, non jure societatis, sed jure dominii, pro medietate, & pro alia medietate ad ponentem operas.*
76 *Quia ad eum etiam damnum pertineret. & n. 77.*
78 *Ratificatio de gestis non nomine societatis, uti de gestis nomine societatis fieri non potest.*
79 *Ratificatio re integra non existente, fieri non potest.*
80 *Capitale si fuit auctum in pecunia à ponente operas, quæstus ex eo proveniens in totum pertinet ad operantem.*
Capitale respectu operarum non dicitur augeri.
81 *Capitale non ponens in quantitate conventa, sed in minori, tenetur ad interesse. & n. 83.*
82 *Arbitrio boni viri terminandum.*
84 *Protestatio an sit necessaria ad hoc, ut socius poßit ad interesse agere contra socium non ponentem capitale in summa conventa.*
85 *Reverentia stante protestatio non est necessaria.*
Protestatio est necessaria, ubi cum taciturnitate alius actus concurrit.
86 *Quæstus provenientes ex re communi debent esse communes pro ea parte, quam quisque in re habet. & nu. 88. & 89.*

Exemplum ponitur in fundo communi in bobus communibus.

87 *Semen debet poni à colono.*

89 *Fructuum pars datur domino fundi, & alia pars dividitur inter colonos.*

90 *Quæstus etiam dividuntur inter socios habito respectu ad filios cujuslibet socii.*

91 *Quæstus pertinent ad filios, quoad proprietatem, & ad patrem, quoad usumfructum.*

92 *Quæstus divisio inter operantes fit in capita, ita tamen, ut qui plus operatus est, plus percipiat.*

93 *Quæstus dividuntur habito etiam respectu operarum uxoris ligonizantis in prædio.*

94 *Filiorum minorum operæ non sunt in consideratione, nisi quoad alimenta percipienda.*

PRosequendo propositum ordinem, videndum est modo de lucri & quæstus divisione facienda inter socios, & primo videbimus de lucro, 1 deinde de quæstu. In lucro † conclusio erit, divisionem debere fieri pro æquali portione, nempe quod quisque socius habeat æqualem portionem in quantitate & valore. Et capitale à lucro in hac societate omnium bonorum non distinguitur, & non attenditur, si unus plus posuerit, & plus lucratus fuerit, & alter minus, sed omnia æqualiter communia sunt, & æqualiter dividuntur, Corn. *cons.* 187. *n.* 6. *& cons.* 266. *sub n.* 2. *lib.* 3. *& cons.* 310. *n.* 6. *lib.* 4. Socin. *cons.* 160. *sub n.* 17. *lib.* 2. Dec. *cons.* 66. *& cons.* 68. *lib.* 1. Crauett. *cons.* 173. *sub n.* 1. *lib.* 1. Couar. *lib.* 3. *var. res. c.* 2. *sub n.* 3. *vers. quintus est casus.* Purp. *in l. si pascenda. n.* 38. C. *de pactis.* Ang. Anchar. & Alex. citati à Socino junior. *cons.* 74. *n.* 5. 6. *&* 7. *lib.* 2. Ias. *cons.* 2. *col.* 6. *vers. octavo. lib.* 3. Rubeus Alex. *consilio* 32. *numero* 36.
2 Ioseph. Lud. *conclusion.* 53. *fol.* 123. *vers. in qua societate.* Et hoc fit ratione dubii † eventus, quia potest esse, quod à principio unus minus ponat, & nihilominus cursu temporis magis lucretur. Et à dubio eventu, quod societas justificetur, est textus *in leg. tertia*, §. *de illo. ff. pro soc.* ubi contrahitur societas super hereditate ventura, & nescitur, cui obvenire debeat, & uni obveniens, licet alter nihil ponat, communicatur, & faciunt tradita *in c. in civitate. & in c. fin. de usur.*

3 Contra hanc conclusionem † communem & verissimam tenet Crauetta *consilio* 159. *in fin. libri primi.* & Socinus junior *in dict. consilio septuagesimo quarto libri secundi*, ubi *numero* 10. dicit, quod contra eam est communis opinio, nempe, divisionem esse faciendam habito respectu, ut ille plus habere debeat, qui plus contulit operarum, & quod prima opinio, esse faciendam pro æquali divisionem, procedere possit, forte quando omnes socii laborassent, sed unus plus quam alter. Et contra eam etiam faciunt tradita à Doctoribus com-
4 muniter de divisione facienda † inter socios rusticos. Etsi enim omnia communia habeant, & omnia in communi contulerint: tamen inter eos divisionem debere fieri, non pro æquali portione, sed habito respectu ad capitale & ope-

& operas cujuslibet ipsorum, concludunt Baldus *in l. si patruus. numero decimo septimo, Cod. comm. utr. jud. & in l. 1. numero decimotertio, Codic. pro soc. & in l. rei judicatæ. §. final. ff. solut. matrimon. & in tractat. de duobus fratribus. in fin.* Petrus de Ubaldis ejus frater, *in tractat. de duobus fratribus. part. 4. sub numero 20.* Aret. *in §. final. numero 20. Institut. de societat.* Iason *in §. sequens. numero quadragesimo septimo. Institut. de act.* Alex. *in consilio 99. lib. 2. & in consilio 77. lib. 5.* Menoch. *cons. 221. num. 12. lib. 4.*
Et hanc opinionem † procedere inter alios operarios non rusticos, tradit Cephal. 5
in consilio sexagesimo nono, libr. 1. & Decianus *in consilio 39. lib. 1.* qui ad ita tenendum
† moventur ex eo, quia ratio naturalis dictat, quod quis non fraudetur laboribus 6
suis, & præcipuum habeat sibi, quod sua industria suoque sudore lucratur, *l. is qui in potestate. §. fin. ff. de leg. præst.* & ex eo, quia esset iniquum genus societatis, si unus plus poneret, & plus laboraret, & minus consequeretur, *l. si non fuerint. §. fin. ff. pro socio.*

Non est recedendum à communi † opinione, quicquid isti dicant. Primo, quia 7
Doctores omnes ab eis citati loquuntur in societate particulari, ut videre licet, ideo ex eorum auctoritate formari non potest communis opinio, uti Socinus junior asserit. Secundo, quia non est verum, in societate omnium bonorum esse propria acquirentis ea, quæ acquiruntur ex propriis laboribus. Quod enim veniant communicanda, est text. *in l. si fratres. §. idem Papinianus. & ibi Sag. in addit. ad Bald. ff. pro soc.* Com. *in cons. 58. sub numero 8. libr. 4.* Tertio, quia † regula illa, 8
quod qui plus ponit, & plus operatur, plus etiam de lucro habere debeat, procedit solummodo, quando ad dividendum acquisita solum attenduntur partes positæ in societate, & an unus plus altero operatus fuerit, sed non procedit, quando prout est in societate omnium bonorum æqualitas & divisio habito respectu ad futurum eventum considerantur, ut posui exemplum supra in hereditate ventura, quæ uni obvenit, & cum altero communicatur, qui nihil posuit.

Et non obstat opinio † communis de divisione facienda inter rusticos, quod de- 9
beat haberi ratio operarum, quia hoc ideo est, quia inter rusticos ob eorum paupertatem non potest dari casus, quod inter eos fuerit contracta societas ad lucrum, & idem dico de cæteris operariis pauperibus, & ita dicta à Cephalo & Deciano salvari possunt, & si inter ipsos appareret, vere contractam fuisse societatem ad lucrum, etiam inter ipsos divisio secundum supra relatam communem opinionem contra Socin. jun. esset facienda. Et quod Crauett. *in d. cons. 159.* male loquatur, tradit Ioseph. Lud. *conclusion. 53. fol. centesimo vigesimo tertio. vers. Crauetta tamen.*

Vidimus de lucri divisione: videamus modo de quæstu. Et primo videamus,
an † quæstus societate durante ex ea extrahi possint? Et extrahi non posse ante 10

 revi-

revisam rationem, tenet Bartolus *in l. auri statura. Codic. de frum. urb. constit. libro decimo.* Petrus de Ubaldis *in tractat. de duob. fratrib. part.* 5. *sub numero* 38. Socinus *in consilio* 93. *numero decimo quinto, libro primo. & in consilio* 254. *sub numero* 8. *libr.* 2. Corset. *in singul. in ver. lucrum.* Stracc. *in tractat. de mercat. numero decimo sexto, fol. mihi.* 82. Decianus *consilio* 60. *num.* 20. *lib.* 2. In contrarium Menochius *in consil.*
11 121. *sub numero* 49. *lib.* 2. consulendo in eadem causa † contra Decianum dicit, communi usu mercatorum observari, quod capitale reservetur; ex lucro autem aliquid indies extrahatur, cum præsertim vident negotia feliciter succedere, & quod à solitis argumentum sumere licet, *l. certi condictio. §. si nummus. ff. si cert. pet.* Et extrahi posse lucrum consulendo in eadem causa admittit Cephal. *consilio*
12 *quardringentesimo septuagesimo quinto, in* 2. *dubio, libro quarto.* Et dicit Menoch. non † repugnare, fieri posse, quod negotium feliciter succedat primo anno & secundo, sed non tertio, & cæteris annis, & ideo finis & exitus spectandus sit, quia hoc procedit, quoad lucri certitudinem, non autem quoad spem probabilem, quæ efficit, ut socii partem lucri deducant.

Prima opinio regulariter verissima est, ante societatem finitam & revisam ra-
13 tionem lucrum extrahi non posse, quia an adsit lucrum † vel damnum, cognosci non potest, nisi finita societate, & revisis rationibus, *l. Mutius. ff. pro soc.* Rota Genuens. *dicision.* 173. *numero decimo sexto.* & capitale societate durante extrahi non potest, ita dicit Petrus de Ubald. *in d. tract. part.* 5. *sub nu.* 38. & si extraheretur, esset facere contra ejus naturam, & ejus obligationem, & esset eam dissoluere, & ista regula multo magis procedit, si societas ab institutore gubernetur, Ioseph. Lud. *concl.* 53. *num.* 29. *vers. quartus est casus.* & qui extraheret de capitali, teneretur ad interesse. Aret. *consil.* 156. *num.* 6. Prima regula fallit, si inter
14 socios fuisset conventum, quod aliquid annuatim † de lucro extrahere liceret, quia conventio esset servanda, *l.* 1. *§. convenit. ff depositi. l. si convenerit. ff. pro soc.* Pet. de Ubaldis *d. loco.* Castr. *consil.* 415. *lib.* 1. & ita ex conventione fit in societate officiorum Romanæ Curiæ, in societatibus animalium, & in societate inter dominum & colonum, & in quamplurimis societatibus, quæ contrahuntur super negotiationibus duraturis plures annos.

15 Secundo fallit, stante † consuetudine: nam juxta consuetudinem absque alia conventione lucrum extrahere liceret, *l. si uno. ff. locat.* cum aliis similibus adductis à Petro de Ubal. *d. loc.* & argumentum sumit à consuetudine Menoch. *in d. cons.* 121. *n.* 50.

16 Tertio fallit, si contracta † fuisset societas in lucro provenienti quolibet anno ex capitali, & non fuisset contracta in lucro provenienti ex lucro, ut considerat Menoch. *in d. cons.* 121. *num.* 58. tunc lucrum poterit extrahi, si aderit; sed non posset, si etiam super lucro provenienti quolibet anno societas contracta fuisset.

Exem-

Exemplum, est contracta societas duratura per quinquennium super frumento emendo, & vendendo quolibet anno, ita ut facta venditione quilibet socius lucri partem ferat, hoc casu lucrum poterit extrahi, sed si fuisset conventum facta venditione, etiam lucra cum sorte principali essent semper durante societate in emptionem frumentorum eroganda, & hoc casu quia societas diceretur contracta etiam super lucro, ex lucro proveniente societate durante aliquid extrahere non liceret. Faciunt tradita per Crauett. *consilio* 433. *numero trigesimo, libro tertio.* ubi agit de eo, qui debet habere ex dispositione testatoris sextam partem lucrorum fiendam in apotheca, quolibet anno, & determinat deberi lucrum ex lucro non extracto, quia sit conversum in capitale.

Quarto fallit, si † unus ex sociis deberet vivere expensis societatis: Nam de pecuniis in ea existentibus pro quantitate boni viri arbitrio terminanda, ei percipere liceret, Petr. de Ubald. *d. part.* 5. *sub n.* 38. 17

Quinto fallit, si quilibet † socius accepisset de rebus societatis, quia unus alterum hoc casu redarguere non posset, *arg. l. marito atque uxore. ff. solut. matr.* ita tradit Ioseph. Lud. post hæc scripta visus *in suis concl. conclus.* 53. *vers. tertius est casus. n.* 29. Alex. *cons.* 47. *n.* 11. *lib.* 1. 18

Sexto fallit tacito † accedente consensu alterius socii, puta si socius administrans sciat, & taceat, alterum socium accipere de rebus societatis, *argument. l. qui patitur. ff. mandati.* Ioseph. Lud. *dict. conclusion.* 53. *vers. secundus est casus.* 19

Ad prædicta quæro, quid in dubio dicendum sit, ubi non constat, an extractum fuerit de lucro, sive de capitali, an censeatur extractum lucrum, seu capitale? Plures sunt distinguendi casus.

Primus est † casus, quando durare debet societas per tempus determinatum, puta per quinquennium, & interim lucra extrahi non debent, sive ex conventione, sive ex alia causa, quia etiam lucra sunt reponenda in societate ea durante, & hoc casu cum lucrum etiam capitale constituere debeat, dicendum erit, extractionem de capitali fuisse factam. 20

Secundus erit casus, quando † societas fuit contracta ad tempus, sive in perpetuum, sed tamen ejus naruræ est, ut quolibet anno lucra percipiantur, & hoc casu extractio facta censebitur de lucro, & non de sorte principali, quia præsumendum est id factum fuisse, quod licite fieri potest, & non id, quod licite fieri non potest, *l. merito. ff. pro soc.* Est tamen intelligenda ista præsumptio, quando constaret in societate lucrum adfuisse, quia si extractio † fuisset facta in principio societatis, quando lucrum adesse non poterat, intelligitur facta de capitali, quia de eo, quod non erat extractio facta, præsumi non potest, & ita tenet Ioseph. 21 22

Lud. *d. concl.* 53. *num.* 29. *verſ. Quintus eſt caſus.* & ſufficit, quod adſit pro quantitate extracta, Menoch. *d. conſ.* 121. *ſub num.* 52. Et quamvis ita extractio † facta
23 fuiſſet ſciente altero ſocio, & patiente, nihilominus extrahens ſic de capitali minus de lucro perciperet in fine ſocietatis, quia cenſeretur permiſſa extractio, ſed non cenſeretur permiſſum, quod in fine ſocietatis de eo, quod extractum fuerat, ratio non haberetur, ita tenet Ioſeph. Lud. *d. loc.* Et ad hoc facit, quia †
24 videmus, quod ſi unus ex ſociis promiſit ponere mille in ſocietate, & minus ponat, tenetur ad intereſſe, & de lucro obvento minus percipiet, Petrus de Ubald. *in d. tract. de duob. fratr. part.* 5. *n.* 21. *& n.* 22. Menoch. *de arbitrar. jud. caſu* 125. *ſub n.* 4.

25 Et licet de tali † extractione facta ab uno ex ſociis, & de tali immiſſione facta in minori ſumma, alter ſocius non fuerit proteſtatus, nihilominus non dicitur conſenſiſſe, ita ut de tali extractione, & de tali immiſſione facta in minori ſumma, non ſit habenda ratio in diviſione ſocietatis, Afflict. *deciſ.* 58. *ſub n.* 2.

26 Tertius erit caſus, ſi † ſocius adminiſtrans alteri ſocio dederit de rebus ſocietatis, ſive aliquam pecuniarum quantitatem, & in ſocietate lucrum reperiatur, an cenſeatur dediſſe de ſorte ſeu de lucro, ſtante quod adſit lucrum in ſocietate, & quod lucrum in ſortem converti non debeat? Et tenendum eſt, ut dixi ſupra, dediſſe de lucro & non de ſorte, quia id factum cenſeri debet, quod ſecundum ſocietatis naturam fieri poteſt, & lucrum ſecundum ſocietatis naturam dari poteſt, ſed ſi daretur capitale, eſſet contra naturam ipſius, quia remoto capitali deſtrueretur, Cephal. *conſ.* 475. *in* 2. *dub. lib.* 4.

27 Et non obſtat, ſi dicatur, prout † dicit Decianus *in dict. conſilio* 60. *ſub numero* 21. quod etiam lucrum extrahi non poteſt, quia replicatur hoc verum eſſe, quando, ut dixi, lucrum etiam in ſortem converti debet, ſed non eſt verum, quando
28 lucrum in ſortem converti non debet. Et non obſtat, ſi † dicatur lucrum extrahi non poſſe ante reviſam rationem, quia dico hoc eſſe verum, nempe non poſſe ſocium, ſi adminiſtrat, adſtringi ad dandum lucrum ante reviſam rationem, & modo ponitur caſus, quod ab eo fuit data pecunia, ſeu res, & dubitatur, an fuerint datæ de lucro, ſeu de ſorte, & dicitur præſumi datum de lucro, quia dare de ſorte eſſet deſtruere ſocietatem.

29 Neque obſtat, quod ſolutio † facta præſumatur in duriorem cauſam, *l. cæterum. ff. de ſolut.* Bartolus *in lege prima, numero ſecundo. & in l. cum ex pluribus. columm.* 2. *ff. eodem.* & durior ſit cauſa capitalis, quam lucri, quia in lucro tantum lucrum conſideratur, in capitali vero damnum, quod in eo evenire poſſet. Reſpondetur, iſtud argumentum in præſenti fieri non poſſe, quia non eſt verum, quod ſocius adminiſtrans durante ſocietate ſit debitor capitalis: non enim tenetur illud reſtitue-

ſtituere, niſi finita ſocietate.

Et etiam non eſt verum, quod cauſa capitalis ſit durior propter damnum, quod in eo evenire poſſet, quia iſtud damnum non pertineret ad ſocium adminiſtrantem, ſed ad alterum ſocium, qui poſuit capitale, cum damnum capitalis ad ponentem pertineat, ut infra ſuo loco dicam.

Etiam non obſtat dicere, in † electione debitoris eſſe, in quam cauſam voluerit cedere ſolutionem, *leg. prim. ſecund. & tert. & l. Paulus. la 2. §. Paulus. ff. de ſolution.* & debitore non eligente hoc creditorem facere poſſe, Rom. *in conſilio* 49. *numero tertio.* Pariſius *in conſilio* 122. *numero ſexto. & ſequent. libr.* 4. qui in ſpecie loquitur de ſolutione facta per ſocium, ſed debere eligere illam cauſam, quam elegiſſet, ſi ipſe debitor fuiſſet & ſolviſſet, ut dicit textus *in dict. leg. prima. ff. de ſolution.* & eſſe credendum, electionem à creditore fieri debere ſolutionem ſibi factam fuiſſe de ſorte, & non de lucro, quia id debitori utilius eſſet, nempe ſolvere potius de ſorte, quam de lucro. Reſpondetur, hoc argumentum fundatum in eo, quod magis expedit debitori, removeri ex traditis pro reſponſione ad proxime præcedens argumentum, nempe verum non eſſe, quod ſocius ſit debitor capitalis ſocietate durante, & quod teneatur de damno obventuro in capitali, quia non poſſet cum quantitate reſtituta ulterius lucrari. 30

Ulterius non obſtat † dicere, ſolutionem præſumi factam ex ea cauſa, quæ magis ſit certa, *l. ſi is cui. §. Flavius. ubi Bartol. ff. de ſolution.* & quod magis ſit certum debitum capitalis, quam debitum lucri, quia non poteſt lucrum cognoſci in ſocietate, niſi prius deducto capitali, Decianus *dict. conſilio* 60. *numero* 26. Reſpondetur, quod iſta argumentatio procederet, quando vere eſſet debitor ſortis & lucri; tunc enim poſſet quæri, an eſſet magis certum debitum ſortis ſive lucri, ſed cum ſocius durante ſocietate non ſit vere debitor, neque ſortis neque lucri, tale argumentum fieri non poteſt, & reſpondetur non militare in præſenti, quia admittimus adeſſe ſortem & lucrum in ſocietate, & cum ambo adſunt, ſi eſt verum, ſocium ad utrumque teneri, non poteſt dici, quod magis certum ſit debitum lucri quam ſortis. 31

Ultimo loco non obſtat dicere, ſolutionem † cenſeri factam pro debito antiquiori, *l. in his. in princ. & l. ſi ex pluribus. §. ultim. ff. de ſolut.* & debitum ſortis antiquius dici debere, cum prius fuerit cauſatum, quam debitum ex lucro. Nam reſpondetur, ut jam pluries dixi, durante ſocietate debitum dici non poſſe, neque ſortis neque lucri. Item reſpondetur, conſiderari non poſſe debitum ſortis † eſſe antiquius, quia non attenditur tempus celebrati contractus, ad cognoſcendum, quodnam ſit debitum antiquius, ſed attenditur tempus ſolutionis fiendæ, Bart. *in l. cum ex pluribus. colu. 2. verſ. & intelligo. ff. de ſolut.* Imol. 32 33

in l.

in l. 1. *col.* 6. *verſ.ſi autem neutrum.ff. eod.* Ruin. *conſ.* 126. *num.* 15. *lib.*4. Menoch. *d.*
conſ. 121. *n.* 56. *lib.* 2. *& in tract. de arbitr. caſu* 493. *in fin. cent.* 5.

Et cum attendatur tempus ſolutionis, iſtud argumentum poteſt retorque-
ri, & poteſt dici, quod debitum lucri ſit antiquius, quia capitale non red-
34 ditur ſine finita ſocietate, & lucrum ea † durante ad eſſe deducitur. Et ſolet
dari quolibet anno de conſuetudine, & aliquando etiam ex conventione.
Neque hoc caſu ſolutio facta cenſeri poteſt pro rata capitalis, & pro rata
ſortis, ut cenſeri debere dicit Bart. *in d. l. cum ex pluribus.* quando ſtantibus duabus
cauſis, non apparet, quænam ſit antiquior, & eum refert Menoch. *d. caſu* 493.
in fi. quia, ut dixi, capitale non eſt debitum ſocietate durante: & eſt contra
naturam ſocietatis, quod ſolvatur lucrum, & capitale ea durante. Et quod
35 ſolutio † cedere debeat non in cauſam ſortis, ſed in cauſam lucri, augmenti
& fructuum, tradit Ruin. *in conſ.* 49. *col. ult. verſ. nam ſecundum.* & multo aper-
tius *in conſ.* 162. *n.* 17. *lib.* 5. & poſt eum Menoch. *d. conſ.* 121. *n.* 57. Quartus
36 eſt caſus, quando † ſocius adminiſtrans dedit alteri ſocio de rebus ſeu de pecu-
niis ſocietatis, & poſtmodum cognitum fuit, quod lucrum tunc temporis pro
dicta quantitate non aderat, & dicendum eſt, aut nihil lucri aderat, aut aderat
ſolummodo in ea quantitate, quæ data fuit, nihil remanente pro ſocio admini-
ſtrante, ſi nihil lucri aderat, neceſſario dicetur datum fuiſſe de capitali, & erit
dicendum, quod erit de iſto capitali dato ratio habenda in fine ſocietatis, ut dixi
ſupra in ſecundo caſu. Si vero lucrum aderat pro quantitate data, nihil rema-
nente pro altero ſocio, nihilo minus data cenſerentur de lucro in totum, & non
37 de capitali, ut conſiderat Menoch. *in d. conſ.* 121. *ſub n.* 52. In caſu ſuo † con-
tracta fuerat ſocietas de menſe Februarii, & de menſe Aprilis, à ſocio admini-
ſtrante alteri ſocio fuerat ſoluta quædam quantitas, & dicit, quod indies fiebat
lucrum. Et ideo quamvis non remaneret ſocio adminiſtranti de lucro pro ea-
dem ſumma, quæ ab eo ſoluta fuit: tamen parum ei fuit ſolvere dictam ſum-
mam alteri ſocio, quæ aderat tunc temporis, cum ipſe paulo poſt tantundem
conſequi poſſet. Et quia in ſocietate maxima bonæ fidei exuberantia conſide-
rari ſolet, certe facile admitti debet, eſſe cenſendum, ſocium adminiſtratorem
abſque ſui damno conceſſiſſe alteri ſocio dictam lucri quantitatem, cum videa-
mus, iſtos adminiſtratores ſolere extraneis etiam concedere res ſocietatis, ha-
bita fide de pretio, ut conſiderat Menoch. *d. loco. num.* 53. Quintus & ultimus
38 eſt † caſus, quando fuit contracta ſocietas per quinquennium, ſeu pro alio tem-
pore, & à ſocio adminiſtratore fuit alteri ſocio datum de rebus ſocietatis, & pe-
cuniis, ſocietate durante, & tranſacto tempore ſocietatis, expunctis rationi-
bus, repertum fuit adeſſe & capitale, & lucrum, ſed ea remanſiſſe penes ſocium
adminiſtratorem, dubitatur, an ſocius ſatisfeciſſe dicatur ejus debito, cum ſor-
te ſeu

te seu cum lucro, quæ reliquit in manibus socii administratoris, à quo fuerat descriptus debitor, pro quantitatibus & rebus habitis in libro rationum societatis? Mihi dicendum videtur † & de capitali, & de lucro censeri relictum pro 39
satisfactione earum rerum & pecuniarum, quæ datæ fuerant, & ad ita tenendum moveor, quia transacto tempore dicitur finita societas, *l. actione. §. item qui societatem. in fin. ff. pro soc.* Decian. *consil.* 60. *num.* 31. *libr.* 2. & dicam infra suo loco, & lucrum & capitale uti diversa considerantur, solum societate durante, & ea finita non amplius uti diversa, sed pariformiter ad socium earum dominum pertinere dicuntur, ita & pariformiter adsque ulla distinctione in debiti solutionem converti dici debent relicta in manibus creditoris, & ita teneo, quicquid ad invicem pugnantes dicant Decian. & Menoch. *in consiliis supra citatis.*

Et prosequendo quæstus † materiam, nempe qualiter de eo divisio fieri debeat? Primo dico, partes quæstus inter socios æquales esse debere, *l. si non fuerint. in princip. & l. si societatem. la* 1. *in fin. ff. pro soc. & in §.* 1. *Instit. eod.* & ista conclusio nullam habet difficultatem. Difficultas insurgit in cognoscendo, qualiter partes sint constituendæ, ad hoc ut inter eas æqualitas adesse dicatur, quia duobus modis possint considerari. Uno modo inter se, inspecta earum qualitate & quantitate, utputa habemus centum aureos, & duo sunt socii, si cuique dentur quinquaginta, partes inter se in earum quantitate erunt æquales. Vel si habemus centum oves ejusdem bonitatis, & cuique dentur quinquaginta, similiter partes erunt æquales † in earum quantitate & qualitate. Sed si non essent 41
ejus qualitatis, quia ex eis quædam excederent alias bonitate, & uni dentur sexaginta, quia sunt de pejoribus, & alteri quinquaginta, quia sunt de melioribus, erunt partes æquales inter se inspecta earum qualitate, ut considerat Afflict. *decis.* 58.

Alio modo considerari † potest, quod partes sint æquales, habito respectu ad 42
capitale positum in societate, & ad operas, & industriam cujuslibet sociorum, ita ut æquales dici debeant, quando erunt capitali & operibus & industriæ correspondentes, licet inter se sint in quantitate & qualitate differentes, est textus expressus *in dict. l. si societatem. la* 1. ibi: *& conveniens est viri boni arbitrio, ut non utique ex æquis partibus socii simus*, veluti si alter plus operæ, industriæ, pecuniæ in societatem collaturus sit, & *in dict. l. si non fuerint. ff. pro soc.* cujus verba sunt: *Si non fuerint partes societatis adiectæ, æquas eas esse constat.* Et quod sit intelligendum, partes æquas esse debere, habito respectu ad operas & pecuniam, tenet ibidem gloss. 1. dum interpretatur, quod æqualiter † contulerunt, 43
quasi dicat, quod aliter esset facienda divisio, si capitale non esset æquale, & sic considerat æqualitatem respectu capitalis, & ista est verissima opinio, par-

tium æqualitatem esse considerandam habito respectu ad capitale, nempe ad pecunias in societate positas, & ad operas, & industriam cujuslibet sociorum, Socinus junior *consilio* 74. *num.* 10. *lib.* 2. & est textus expressus *in l. quod enim. ff. pro soc.*

44 Igitur altera conclusio erit, inter socios quæstus † partes æquales esse debere, habito respectu ad capitale, operas, industriam, & gratiam cujuslibet socii, ita ut qui plus posuit, sive de capitali, sive de operibus, sive de industria, plus percipere debeat, Baldus *in dict. leg. si societatem. & in leg.* 1. *numero* 22. *Codic. pro soc.* & ibi Fulgos. & Salic. post Cynum Salic. *in l. Mutius. q.* 7. *ff. eodem.* Corn. *consil.* 24. *nu.* 2. de communi. *& cons.* 61. *lib.* 1. *& cons.* 233. *col.* 1. *lib.* 2. *& cons.* 152. *n.* 11. *& cons.* 311. *n.* 2. *lib.* 3. *& cons.* 212. *nu...lib.* 4. Venafr. *cons.* 62. *n.* 4. *&* 5. Paris. *cons.* 85. *n.* 12. *lib.* 1. Angel. *cons.* 113. Socin. *cons.* 72. *& consil.* 265. *lib.* 2. Alex. *in cons.* 80. *& cons.* 99. *& cons.* 113. *lib.* 2. *& in cons.* 73. ubi de magis communi *lib.* 5. Petr. de Ubald. *d. tractat. de duob. fratrib. part.* 4. *numer.* 10. *&* 11. Anchar. *q.* 40. *n.* 9. *lib.* 3. Socin. jun. *consil.* 74. *n.* 8. *lib.* 2. Gomesius *lib.* 2. *resol. jur. cap.* 5. *n.* 5. Sotus *de just. & jur lib.* 6. *q.* 6. *art.* 1. Couar. *variarum resolut. lib.* 3. *cap.* 2. *n.* 2. Menoch. *cons.* 121. *n.* 26. *lib.* 1. *& in tract. de arbitr. jud. casu* 125. *& in cons.* 222. *lib.* 3.

Et in dubio, ubi apparere non potest de operibus & industria, & de capitali cu-
45 juslibet † sociorum, dimidia quæstus pecuniis attribuitur, & altera dimidia attribuitur operibus & industriæ, & ista dimidia, si inter duos erit dividenda, quorum unus posuit operas, & alter industriam, pro medietate similiter in dubio dividenda erit, Petrus de Ubald. *d. loco. part.* 4. *n.* 10. Alex. *in cons.* 132. *sub n.* 22. *lib.* 5. Socin. jun. *d. cons.* 74. *numero* 3. *libr.* 2.

46 Et hanc esse † præsumptionem de jure, & ab eo allegari debere, qui se fundat in ea, tradit Ruinus *consil.* 92. *lib.* 1. *num.* 12. Et ubi adesset consuetudo loci seu so-
47 ciorum, qualiter divisio esset facienda, secundum † consuetudinem divisio esset facienda, Baldus *in dict. leg.* 1. *numero vigesimo tertio*, *Codic. pro soc.* Petrus de Ubaldis *d. loco. sub num.* 7. & faciunt tradita per Bartolum *in leg.* 1. *§. nec castrense. ff. de collat. bon.* & per Castr. *in l. illud. coll. fin. Codic. de collat.* dum dicunt, quod communis consuetudo observat, ut dimidium lucri tribuatur industrię & laboribus, & dimidium pecuniæ, Socin. jun. *d. cons.* 74. *n.* 9. *lib.* 2.

48 Et est notandum † ex eorum dictis, non solum deduci, divisionem esse faciendam secundum consuetudinem, sed etiam consuetudinem istam communem sic adesse, probari, cum Doctoribus de consuetudine attestantibus credatur, Gabr. *tit. de probat. concl.* 4. Maschar. *in tractat. de probat. concl.* 426. Ubi autem non essemus in dubio, sed apparere posset de industria & operibus & capitali
49 cujuslibet sociorum, quia potest † esse, quod sint inæqualia, & non potest dari certa & determinata regula, an adsit excessus in capitali, sive in operibus & indu-

& industria, & an adsit excessus inter operas & industriam, lucra arbitrio boni viri dividenda esse, tradit Rom. *cons.* 168. *in ult. dubio.* Couarr. *lib.* 3. *variar. resolut. capit.* 2. *vers. quarto hinc.* Corn. *cons.* 24. *lib.* 1. *& cons.* 27. *lib.* 2. Petr. de Ubald. *d. loc. part.* 4. *sub n.* 3. *& sub n.* 11. Menoch. *in d. tract. de arbitr. casu* 125. & Socin. jun. *d. cons.* 74. *nu.* 10. *lib.* 2. & ista, ut dixi, supra *n.* 44. est communis opinio. Aliqualem regulam ad considerandã æqualitatem & inæqualitatem arbitrio boni viri ponit Socin. *cons.* 265. *n.* 8. *lib.* 2. & intellige, quod † ille, qui plus contu- 50
lit in societate; sive de bonis, sive de operibus, & industria, plus de lucro consequi debeat, inspecto principio societatis, & nulla consideratione habita de prospero successu, & aduersa fortuna, utputa socius, qui plus posuit, ivit in mari cum mercantia, & fecit id, quod diligentissimus fecisset, sed omnia vi ventorum & adversa fortuna amisit; Socius vero, qui minus contulit, fortuna favente multa lucratus fuit, nihilominus socio, qui à principio plus posuit, plus de lucro dari debet, & socio, qui minus contulit, dari debet minus, ita tradit Corn. *in d. cons.* 24. *sub num.* 4. *lib.* 1. ea ratione, quia à principio, sive tacite, sive expresse sit actum, dicitur, cum à principio consideretur spes lucri, & timor seu periculum damni, non successus prosperus, vel adversus, gloss. *in l. si non fuerint. in ver. damnum.* exponendo periculum damni, & facit text. *in l. si id quod. §. si filiusfamilias. ff. eod.* & à principio consideratur, cujus diligentiæ sit socius, *l. socius socio. ff. pro soc. §. fin. Instit. de societ.* Similiter hac eadem † ratione considerata, quod quid 51
actum fuerit, à principio sit considerandum, si unus socius poneret operas in societate, & alter poneret mille, eo acto, quod lucra ęqualiter dividerentur, quia verisimiliter capitalia æqualia reputabantur, si ponens operas in firmitate impeditus operari non potuit, & de suis operibus parum contulit, sed institores prosequendo negotiationem multa prospere lucrati fuerunt, lucrum, ut à principio actum fuit, æqualiter dividitur, Corn. *in d. cons.* 24. *n.* 4. *in fin. lib.* 1. ubi dicit, ita intelligi debere dicta à Baldo *in l. si patruus. ante fin.* ibi: *Non considero † in prædi-* 52
ctis, an unus plus lucretur, quam alter. C. com. utr. jud. & ita etiam poterunt intelligi dicta ab eodem Bald. *in cons.* 178. *lib.* 4. dum vult, quod lucrum dividatur per capita, etiam si socii non essent æqualis iudustriæ & valetudinis, & eum refert Petr. de Ubaldis *d. tract. part.* 4. *n.* 18.

Et ex his dictis à Corneo † aperte percipere licet, non esse sequenda ea, quæ 53
circa tractum temporis ad augendum operas & industriam considerat Petr. de Ubald. *d. tract. part.* 4. *num.* 4. ut etiam dixi supra *c.* 9. *num.* 37. Bene admitto, ex tractu temporis posse probari, quanta sit industria socii, ut per Socin. *cons.* 265. *n.* 8. *lib.* 2. & dico, si operæ augerentur ultra formam consideratam à principio, lucrum etiam augeri debet, ut dicitur de pecunia, & ideo si socius non operatur, nihilominus datur ei lucrum, quia non operatur impeditus à casu, de

quo non tenetur. Quid si socius ponat ultra capitale conventum in societate, an de lucro majorem partem consequi debeat, ratione dicti pluris positi in
54 societate ultra conventionem? Hęc quęstio in duas † partes dividi debet. Primo videndum est, an socio liceat immittere in societate ultra summam conventam? Secundo videndum est, an totum lucrum ex ea summa factum suum esse debeat?

55 Circa primum, quia † in aliquibus locis extat consuetudo, quod socio liceat in societate ponere ultra summam conventam, dico, quod talis consuetudo erit observanda, quia societas censetur inita juxta consuetudinem, ut supra pluries dixi, & inter socios censetur hinc inde data facultas faciendi ea, quę sunt de consuetudine, Angel. *in l. bene à Zenone. in vers. pacta conventa. C. de quadr. præs.* Bart. *in l. quid si nolit. §. qui assidua. ff. de ædil. edict.* Aret. *cons.* 31. *col.* 1. etiam si in con-
56 tractu † fuisset apposita dictio taxativa, *tantum*, quia nihilominus potest socius ea facere, quę soliti sunt facere cęteri socii, Bart. *in l. viros. C. de diu. eff. lib.* 12. Rom. *in l.* 3. *§. jurari. ff. de jurejuran. & in cons.* 114. *in* 2. *dubio.* Ias. *in l. mora. n.* 6. *ff. solut. matr. & in l. si procurator. col. pen. vers. istam quæstionem. ff. si quis jus dicenti.* Decian. *cons.* 60. *n.* 4. *& seq. lib.* 2. Menoch. *cons.* 121. *n.* 11. *lib.* 2. Et si consuetudi-
57 nis probatio † erit facta indistincte, non restricta ad certam summam, indistincte erit observanda, & non erit restringenda ad modicam summam, sed quęlibet summa poterit addi, *l. de pretio. cum similibus. ff. de public.* Decianus *dict. consil. numero* 8. *libr.* 2.

58 Quamvis etiam de contractu † societatis fuisset confectum instrumentum, posset pecunia in ea augeri juxta consuetudinem, nullo confecto instrumento,
59 ut per Decian. *d. cons.* 60. *n.* 9. Consuetudine cessante † etiam capitale à socio augeri posse, dicendum videbatur, ut admittit Petrus de Ubald. *in d. tract. part.* 5. *q.* 20. & Menoch. *in tract. de arbitr. jud. sub nu.* 4. *&* 5. *casu* 25. *lib.* 2. & hoc suade-
60 tur. Primo, quia quod tibi non † nocet, & alteri prodest, facile concedi debet, *l.* 2. *§. item verus. ff. de aqua plu. arcen.* late Iason *in l. rescripta. n.* 4. *C. de prec. Imp. offer.* & alteri socio non nocet, sed imo prodest, quod merces in majori quantitate augeantur, ut considerat Menoch. *d. cons.* 122. *n.* 9. faciunt trad. à Cicer. *lib.* 1. *offic. versus finem*, cujus verba sunt: *Mercatura autem, si tenuis est, sordida*
61 *putanda est; sin magna & copiosa, non est admodum vituperanda.* Secundo, quia ita † tenuerunt Petr. de Ubald. & Menoch. *in locis proxime citatis*, & Castr. *in cons.* 41. *ista fuit societas. in fin. libr.* 1. ubi manifeste supponit, licuisse uni sociorum immittere pecuniam propriam in negotiatione, & lucrum esse suum, sicut erat periculum, & Corn. *in cons.* 311. *n.* 4. *lib.* 3. ubi dicit, pecuniam mutuo acceptam à socio, & immissam in societate, stare ejus periculo, & lucrum ad eum pertinere, & sic clare presupponit; licere socio immittere pecuniam in societate ultra capitale

pitale

pitale conventum, & ita tenet Decianus *d. conſ.* 60. & idem Menoch. *in dict. conſ.* 121. *n.* 8.

In contrarium dicendum videtur, in ſocietate ſocio non licere imponere ultra capitale conventum. Primo ea ratione, quia non licet † ſocio alterare ſocieta- 62
tem, & videmus, uni ſocio alterum ſocium ſibi aſſumere non licere invito conſocio, *l. qui admittitur. ff. pro ſoc.* Petrus de Ubaldis *dict. tractat. part.* 10. *numero tertio.* & videmus, diſpoſitionem non poſſe alterari in præjudicium ejus, cui jam jus quæſitum fuerat, *l. perfecta. C. de donat. quæ ſub modo.* Couar. *libro primo variarum reſolution. capite decimo quarto.* Et huic fundamento † non videtur tutum re- 63
ſpondere, prout facit Menochius *d. conſ.* 121. *ſub n.* 12. nempe eſſe diverſam rationem inter novum ſocium aſſumptum, & pecuniam immiſſam, quia ideo prohibetur admitti novus ſocius, ne videat ſecreta ſocietatis, & hoc in pecunia conſiderari non poteſt, iſta, inquam, reſponſio non videtur tuta, quia ſocius novus admitti prohibetur, non propter ſecreta ſocietatis, ſed quia deficit conſenſus, ut *in d. l. qui admittitur* habetur in illis verbis: *Cum enim ſocietas conſenſu contrahatur, ſocius mihi eſſe non poterit, quem ego ſocium eſſe volui.* & ita in propoſito videbatur dicendum, non eſſe licitum immittere pecuniam uni ſocio, quia deficit conſenſus alterius ſocii. Et non eſt verum, quod † iſta immiſſio non poſſit fa- 64
cere deteriorem conditionem alterius ſocii, ut aſſerit Menochius, quia poteſt facere deteriorem ejus conditionem hoc modo. Emuntur merces pro ſumma capitalis, puta mille ſcutorum, & venduntur ſpatio unius anni, & in majori quantitate unius anni ſpatio non venderentur. Si igitur adauctis pecuniis eſſent emptæ merces in majori quantitate, & non erunt expeditæ ſpatio unius anni, erit damnoſum ſocietati, quia pecuniæ exactę in fine anni fuiſſent converſę in aliis mercibus ad alia lucra, & ſi non exactę non fuerunt converſę, hoc in ſocii damnum merito reſultabit.

Poteſt etiam damnum reſultare ex majori quantitate, quia copia mercium facit, ut viliori pretio vendantur, & certe ſi iſta immiſſio majoris quantitatis fieri poſſet ſine damno ſocii, ego etiam ejus eſſem opinionis, reſponſionem ſuprapoſitam procedere.

Secundo videbatur dicendum, non † poſſe ſocium immittere pecunias in ſo- 65
cietate ultra conventa, quia, ſocietate inita, ſocio aliquid ſuo nomine agere non licet, alias dicitur in dolo, Rim. ſenior *conſilio* 243. *n.* 88. *lib.* 2. & ſuo nomine agere diceretur, ſi ultra conventa immitteret ſuas pecunias in ſocietate.

Huic argumento † reſpondet Menochius *dict. conſil.* 121. *numero* 13. dicendo, 66
ceſſare dolum, quia actus immiſſionis ſui natura non eſt prohibitus; & quia dolus in ſocio prǽſumi non poteſt, quando ex ſuo facto nulla utilitas ſibi valeat,

nullaque commoditas ab altero socio aufertur, Bart. *in l. si socius. ff. de furtis.* juncta *l. merito. ff. pro soc.* quem ita considerat & deducit Crauet. *cons.* 319. *sub n.* 19. *vers.* 21. *lib.* 3. Sed replicari potest, auferri commoditatem ab altero socio, si, prout dixi, supra merces emantur in majori quantitate, & ob earum quantitatem vendantur in minori quantitate, & viliori pretio, & cessante dolo, etiam ei aliquid facere non licere, contra formam societatis, ut videmus in proprietario, qui non potest mutare formam rei invito usufructuario, etiamsi in melius mutet, & absque dolo, *l. si ususfructus. §. item Nerva. & ibi gl. ff. de usufr.* & dicam infra agen-
67 do de causa finali. Tertio & ultimo videbatur † capitale augeri non posse, quia dolus & machinatio, quantum fieri potest, sunt evitanda, *l. in fundo. in fi. ff. de rei vendic.* Et quia mercatores, quando pecuniæ deficiunt, sub fide de pretio emere solent, & sub fide de generali consuetudine eis merces vendi solent, si socius non emit sub fide, sed cum suis pecuniis, dolose egisse dicendum est, & quod dolose fuerit versatus, cum ad commodum consocii non fecerit ea, quæ fieri solita erant, sed potius propriæ utilitati & commoditati studuerit, ponendo
68 proprias pecunias. Respondet idem Menochius † huic argumento *in d. cons.* 121. *sub num.* 17. negando, talem extare consuetudinem, & si aliqui mercatores consueverint hoc facere, nihilominus dicit non sequi, quod sit omnium consuetudo, ut per Venafr. *cons.* 16. *n.* 14.

Præterea dicit, quod actus emendi sub fide pretii est voluntarius, & eum, qui ita fecit aliquando, ad ita faciendum iterato cogi non posse, *l. voluntarie. C. de ex-*
69 *cusat. tut.* & quod facta emptione † sub spe pretii ultra capitale posset alter socius dicere, nolo teneri ultra capitale, & talem emendi licentiam ultra capitale tibi non dedi, Castr. *in cons.* 416. *in fin. lib.* 1. Anchar. *cons.* 333. *col. ult.* Dec. *in l. si socius. num.* 4. *ff. si cert. pet.* Crauet. *consil.* 129. *num.* 12. *lib.* 1. Stracc. *in tract. de mercat. n.* 14. *&* 15. *tit. de contr. mercat.*

70 Posse replicari videtur, notorie † constare de tali consuetudine emendi sub fide pretii, & ideo talem adesse consuetudinem negari non posse, & socium non posse asserere, nolle teneri de emptione facta sub fide pretii, quia tenetur approbare facta juxta consuetudinem, ut supra dixi, & non potest se socius excusare, quod emere sub fide sit actus voluntarius, quia si hoc facere expedit societati, dicitur actus necessarius, quia socius ea, quæ utilia sunt, societati facere tenetur, & ea rata consocius habere debet.

71 Quid dicendum? Quidem † potest dici, quod poni possint respectu personæ ponentis, quia suum erit damnum & lucrum ex eis proveniens, & potest dici, quod poni non possint respectu alterius socii, quia ipse ex tali immissione neque damnum neque lucrum sentire debet, ut dicitur de socio assumente alterum socium, *in d. l. qui admittitur. cum* 3. *legib. seqq. ff. pro soc.*

Secun-

Secundo principaliter agendo † de lucro provenienti ex pecuniis immissis in societate ultra capitale, cui pertinere debeat, Cephal. *in cons.* 475. *in 1. dubio. lib.* 4. qui scripsit in eadem causa Ravennaten. in qua scripserunt Decian. & Menoch. tenet quod debeat esse commune, sed ego dico, pertinere debere ad immittentem. Quia quemadmodum ex nova socii assumptione facta ab uno ex sociis, alter socius damnum sentire non debet, neque lucrum, *d. l. qui admittitur.* ita ex nova quantitatis immissione ab uno ex sociis facta, alter socius neque lucrum neque damnum sentire debet, quia deficit ejus consensus, & sine cosensu societas esse non potest, & hanc opinionem tenet Menoch. *in d. cons.* 121. *n.* 26. *& seq.* & Decian. *dict. cons.* 60. *n.* 19. Et dato etiam, quod † tali pecuniarum immissioni consentiret alter socius, nihilominus ex eis neque damnum neque lucrum sentire deberet, quia capitale stat sub periculo ponentis, & ei, & ex eo queritur, cujus sub periculo stat, ut dicit Decian. *in d. cons.* 60. *n.* 19. & probat, & forsan nimis laborando Menoch. *d. cons.* 121. *n.* 26. Et ut clare † percipiatur, qualiter istud lucrum ex capitalis augmento dividi debeat, ita distinguendum esse credo. Aut capitale fuit auctum in pecuniis ab immittente pecunias, altero socio ponente operas: aut fuit auctum à socio ponente operas, altero socio ponente pecunias.

Et primo casu, si capitale fuit auctum sciente & patiente altero socio, & sic concurrente ejus consensu, dico de augmento esse judicandum, prout fuit actum à principio. Et quemadmodum à principio conventum fuit juxta societatis naturam, capitale positum debere stare sub periculo ponentis, & lucrum debere dividi pro medietate, attributa medietate operibus, & altera medietate capitali: ita & de lucro provenienti ex capitali aucto stante sub periculo ponentis medietas ipsi ponenti erit danda, & altera pertinebit ad ponentem operas, ita tenet Petrus de Ubald. *in d. tract. part.* 5. *q.* 20. & Menoch. *d. cons.* 121. *n.* 34. Si vero capitale fuit † auctum à ponente pecunias inscio altero socio, ponente operas, dico, jure societatis lucrum ex capitali aucto, pertinere non posse, neq; ad ponentem capitale, neque ad ponentem operas, quia deficit consensus, & deficit societas in illo augmento, *l. ut sit. ff. pro soc.* sed bene dico, quod lucrum obventum, quia causatum fuit à capitali aucto, & ab operibus, erit dividendum inter dominum capitalis, & eum, qui operatus fuit, cum non sit conveniens, quod dominus capitalis aucti privetur lucro ex eo obvento, & ponens operas privetur lucro obvento ex suis operibus. Et si nullum † lucrum fuisset causatum ex tali augmento, dico, quod si socius passus fuit damnum in administrando majorem capitalis quantitatem, quod sibi tale damnum refici debet ab eo, qui in societate ultra summam conventam posuit, cum non sit conveniens, quod damnum patiatur ex facto alterius socii augentis capitale.

Et

77 Et hoc caſu ceſſat illa conſideratio, quæ † fit, an capitale auctum ſtet ſub pe-
riculo ponentis operas, quia non debet ſtare ſub ejus periculo, ſed ſub periculo
ponentis, & lucrum, quod datur ponenti operas, legitime datur, licet ſtet ca-
pitale ſub alterius periculo, quia non recipit lucrum ratione capitalis, ſed ratio-
78 ne ſuarum operarum. Eſt advertendum † etiam ad id, quod Petrus de Ubaldis de
ratificatione dicit, dicto loco, nempe quod ſocius, qui ignoravit augmentum
capitalis, poterit poſtea cognita veritate ratificare, quia quod id factum fuerit
nomine ſocietatis, cum ſocietatis nomine factum non fuerit, ratificari non
79 poteſt, *l. ſi pupilli. §. ſed ſi ego. ff. de neg. geſt.* Et quia ratificatio † poſtea de per-
actis in ſocietate, & ſic re integra non exiſtente, fieri non poteſt, Meno. *d.
conſ.* 121. *n.* 34. *in fi. & n.* 35. & Decianus *d. conſ.* 60. *n.* 18. & quia, ut dixi, abſque
ratificatione lucrum ex pecunia, & ex operibus obventum, pro parte tribui de-
bet domino pecuniarum, & pro parte ei, qui operatus fuit, Dd. *in l. cum oportet.
C. de bon. quæ lib.*

80 Secundo ſi capitale fuit † auctum in pecunia à ponente operas, hoc caſu dico,
lucrum ex eo obventum in totum pertinere ad augentem & operantem, quia
provenit ex pecunia ſua, & ex ejus operibus, & ita tenent & proprie in hoc ca-
ſu ſcripſerunt Menoch. & Decian. *in ſupra allegatis conſiliis*, & iſte caſus nullam
habet difficultatem, ſive capitale fuerit auctum inſcio, ſive ſciente altero ſo-
cio, bene ſi ex tali augmento ſocietati aliquo modo damnum fuiſſet cauſatum,
in tali damno alter ſocius indemnis conſervari deberet, ut dixi ſupra de ſocio aſ-
ſumpto ab uno ex ſociis. Et adverte in propoſito, quod capitale in operibus
non dicitur proprie augeri, quia operibus non aſſignatur certa menſura à prin-
cipio, ſed coventum cenſetur, quod ſemper ſocius cum ea, qua tenetur di-
ligentia, operari teneatur, niſi aliquo modo & abſque ejus culpa impeditus
fuerit, & quoquo modo magis operabitur, majorem quæſtus partem ha-
bebit.

81 Iſta ſunt dicta de ſocio † augente capitale conventum, quæro modo è contra,
quid ſit dicendum, ſi ſocius, qui promiſit ponere mille, poſuit ſolummodo quin-
quaginta? Hanc quæſtionem ponit Petrus de Ubaldis *dict. tractat. part.* 5. *quæſtion.*
19. ſub hac forma: Duo contraxerunt ſocietatem, unus promiſit ponere tria
millia, alter operam & induſtriam, hoc acto, quod lucri duas partes haberet
ponens capitale, & tertiam partem haberet ponens operas, & qui promiſit po-
nere tria millia, poſuit tantum mille quingenta, dicit prius dicendum videri,
quod ponens operas debeat habere duas lucri partes, & ponens pecuniam unam
tantum, quia ſic ponens operas habebit lucrum de mille, ut actum fuit à princi-
pio, & ponens pecunias habebit lucrum de quingentis. Deinde determinat, lu-
crum debere dividi, ut conventum fuit, ſed quod ſocius, qui minus poſuit, quam
ponere

ponere deberet, alteri socio teneatur ad interesse arbitrio boni viri, & hanc opinionem probat etiam Menochius *in tractat. de arbitr. jud. casu.* 125. *sub numero* 4. quod poterit arbitrio boni † viri determinari, non solum considerata quantitate 82
superlucrata cum pecuniarum quantitate posita, sed considerata quantitate, quæ à diligentibus viris ejusdem exercitii superlucrata fuit, ut per Alex. *in cons.* 47. *num.* 1. *libro* 1.

Alterum casum huic similem ponit Pet. de Ubal. *d. par.* 5. *q.* 18. dicit, duos
contraxisse † societatem, in qua unus promisit ponere tria millia, & alter operam 83
& industriam, & pacti fuerunt, ut ponens tria millia solum haberet lucrum de bis mille, alter vero ponens operam & industriam haberet lucrum de mille, evenit, quod mille solummodo posita fuerunt ab eo, qui tria millia ponere debebat, & dicit, quod ex quo expresse conventum fuit, ut ille, qui ponebat operam & industriam, deberet habere lucrum de mille, conventio est ei observanda, & sic quod debet habere totum lucrum, & non obstare, quod pars lucri tribuatur pecuniæ, quia id procedat, quando non adest conventio, quæ ubi adest, servanda est, *l. si non fuerint. ff. pro soc.* vel dicit, quod iste, qui non posuit eam pecuniarum quantitatem, quam ponere promiserat, tenebitur alteri socio ad interesse, *l. stipulationes non dividuntur. vers. Celsus. ff. de verb. obligat.* & ista est verior opinio &
sequenda, ut dixi in casu proxime præcedenti. Sed ad prædicta quæro, utrum † 84
ad hoc, ut socius possit agere ad interesse contra socium, teneatur protestari, quod non posuerit in societate promissam pecuniarum quantitatem, & an tacendo dicatur consentire, & sibi præjudicium afferre? Afflict *in decis.* 58. dicit, quod ex tali protestatione facta ab uno socio contra alterum socium clare constaret de exclusione consensus, secundum Bald. *in l. si quis testium. C. de testib.* sed si non est facta, quod ex hoc non sequatur, ergo consensit, quia talis taciturnitas sibi præjudicaret, & taciturnitas in actis præjudicialibus non inducit consensum, quando daretur reverentia ex parte illius, qui debebat protestari, & tunc præsumitur dissensus, Bart: *in l. quæ dotis. ff. solut. matr.* dum allegat *l.* 1. *§. quæ onerandæ. ff. quarum rer. act. non datur.* ubi habetur, socium habere exceptionem, si conveniatur ex societate contracta ob metum reverentialem. Et etiam dicit, quod ex protestatione non facta non inducitur consensus, quando agitur de evidenti præjudicio, *l. penult. de furt.* Bald. *in l. si fin. C. ad Velleian. & in l.* 1. *C. de bon. mater. & in l. filius. §. invitus. & ibi gloss. ff. de proc.*

Reverentia stante ex parte socii † protestari debentis, teneo, ex non facta 85
protestatione consensum non induci, ut *in d. l.* 1. *§. quæ onerandæ.* Sed deficiente reverentia, dico, protestationem esse necessariam ad hoc, ne socius dicatur consensisse, quia cum ejus taciturnitate & non facta protestatione convenit actus receptionis pecuniarum, & earum administratio in emendo & negociando, & ubi

cum taciturnitate alius actus concurrit, consensus præsumitur, etiam in præjudicialibus, Bart. *in l. quo minus. §. Iulianus. ff. rem rat. hab.* Alex. *cons.* 131. *num.* 4. *& seq. lib.* 2. Socinus junior *consil.* 46 *sub num.* 4. *libr.* 2. Iason *in l. quæ dotis. num.* 99. *ff. sol. matr.* & est communis opinio, Capr. *in reg.* 56. *num.* 8. Mascher. *in tractat. de prob. conclus.* 1153. *numero* 44.

Sed ut redeam unde abii, nempe ad conclusionem supra firmatam *n.* 44. lucri partes esse faciendas inspecto capitali, operibus & industria cujuslibet sociorum, dico, quod si mediante re communi, puta fundo, servo & bobus, lucrum obvenerit, erit dividendum pro ea portione, quam quisque in re ipsa habebit,
86 *l. communis servus. ff. de acquir. rerum domin.* Et ponitur exemplum de rusticis † insimul laborantibus in fundo communi, & in fundo conducto, & cum bobus communibus, & secundum tradita à Bartol. *cons.* 186. Cuviarellus lucra inter istos duos rusticos ita sunt dividenda, prius detrahendæ sunt impensæ factæ ab
87 eis, *l. si unus ex sociis. §. si quid unus ff. pro soc.* & inter impensas † semen connumeratur, ut per Alex. *consilio* 99. *numero* 6. *libr.* 2. Sed quia semen debet poni à colono de suo proprio, *cap. tua. de decimis.* cavendum est, debere deduci
88 ex parte coloni, & non ex parte pertinente † ad dominum, ut tradit Natt. ad Alex. *in dict. consil.* 99. *in ver. dominii.* Secundo debet detrahi lucrum, quod bobus attribui debet, & debet dari domino boum, si unus sit dominus, & si duo, erit dividendum pro ea portione inter eos, quam quisque in eis habet, & si sint alicujus extranei, debent detrahi expensæ factæ in eis conducendis. Pro qua par-
89 te autem lucrum † bobus sit tribuendum, certa regula dari non potest, & Iudicis arbitrio terminandum relinquitur, Petrus de Ubaldis *d. tractat. part.* 4. *sub num.* 12. *vers. Præterea de hoc videtur.* & male loquitur Baldus *in c.* 1. *de benef. fratr. n.* 2. His detractis, quia fructus provenientes ex fundo alieno debent prius dividi cum ipsius fundi domino, ideo medietas domino prius danda erit, & alia medietas erit dividenda inter ipsos rusticos, qui prædium laboraverunt. Et si fructus fuerunt recollecti ex proprio fundo, erunt inter laborantes dividendi pro ea parte, quam quisque in prædio habet, Bartolus *in d. cons.* 186. Petrus de Ubaldis *d. loc. part.* 4. *sub n.* 12. Angel. *cons.* 112 *& in consil.* 113. Aret. *in §. fin. n.* 3. *instit. de societat.* Corn. *cons.* 24. *col.* 5. *lib.* 1. *& in l. si pascenda. C. de pactis.* Iason *in §. sequens. n.* 47. *Inst. de act.* Alex. *cons.* 99. *& consil.* 113. *lib.* 2. *cons.* 77. *lib.* 5. Paris. *consil.* 85. *lib.* 1. Anchar. Regien. *q.* 40. *libr.* 3.

90 Sed quid dicendum, si † unus ex istis rusticis habeat filios operantes & laborantes, an ex eo, quia habent alimenta in domo communi patris & patrui, teneantur etiam in communi operari, & acquirere, vel acquirant eorum patri? Baldus *in capite primo, de benef. fratr. numero secundo.* videtur tenere, harum operarum nullam habendam esse rationem, dum ponit quæstionem de duobus rusticis

rusticis simul stantibus, quorum unus laboravit cum bobus communibus, & dicit, lucrum debere esse commune, quia opera inter fratres præsumitur gratuita, & amicitia fraterna impensa, *argument. ff. de neg. gest. l. ex duobus. in princ. & §. fin.* & subjungit, quod, licet Bartol. medietatem lucri consignet operibus personalibus, & alteram medietatem operibus boum, ita quod qui laboravit debeat habere tres partes, & alter unam, tamen sibi prima opinio magis placeat, argumento illius textus, licet aliquando tanquam discipulus secutus fuerit magistrum suum consulendo.

Sed quicquid Baldus dicat, tenendum † est, quæsita ex operibus filiorum, detractis impensis victus eorum pertinere ad filios, quoad proprietatem, & ad patrem eorum quoad usumfructum, ita tenet Angel. *in l. ex duobus. ff. de neg. gest.* Baldus *in l. 1. q. 9. C. pro soc. & in addit. ad tract. Bart. de duob. fratr. & in l. si patruus. quæst. penult. C. com. utr. jud.* Angel. *d. consil.* 112. *& cons.* 113. Ant. de Butr. *cons.* 7. Petr. de Ubald. *d. tract. part.* 4. *sub num.* 12. Alex. *in cons.* 99. *numero* 5. ubi dicit, quod hæc sententia est probabilior & communior ea, quam tenuit Bald. *in d. c.* 1. ubi de his locus fuit *lib.* 2. *& in consilio* 133. *num.* 1. *eodem lib.* & eam etiam esse magis communem dicit *in cons.* 77. *n.* 3. *lib.* 5. Sed intellige, quod ista divisio † erit facienda in capita inter operantes, non pro æquali portione, sed habito respectu ad operas positas à quolibet ipsorum, quia qui plus operatus fuit, & plus de lucro percipere debet arbitrio boni viri, Alex. *in d. cons.* ut dixi supra *num.* 44. Petr. *d. part.* 4. *sub nu.* 18. *&* 19. Quid si unus ex istis rusticis habeat uxorem ligonizantem in prædio, & facientem alia opera † rusticalia, an suarum operarum ratio haberi possit? De jure esse habendam rationem etiam suarum operarum, tenet Petr. de Ubald. *d. part.* 4. *sub n.* 17. sed in fine dicit, contrarium observari de consuetudine, & ego etiam ita pluries observari vidi, & observatum fuisse audivi. Sed Anchar. Regien. *quæst.* 40. *sub n.* 30. *lib.* 3. dicit, contrarium vidisse observari in partibus suis: erit igitur attendendum, quod in quolibet loco observetur, & non apparente de observantia erit servandum jus commune, & vide quæ dixi supra *cap.* 3. *numer.* 4. *cum plurib. seqq.* Et si unus ex dictis rusticis habeat filios minores in divisione lucri operarum, ipsorum ratio non est habenda, sed compensari debent cum alimentis perceptis, si ad hoc sufficientia erunt, Petr. de Ubald. *d. part.* 4. *num.* 16. *& sub n.* 18. *& num.* 10. Et secundum prædicta considerato capitali, operibus & industria, qualiter lucrum dividi debeat, in aliis similibus casibus, qui evenire possunt, percipi poterit.

Margin: 91 (beside "Sed quicquid Baldus dicat"), 92 (beside "Sed intellige, quod ista divisio"), 93 (beside "zantem in prædio").

N.59. Hæc quæstio certè dubia est, & in utramque partem subtiliter à jurisconsultis disputatur. Veri tamen similior mihi esse videtur opinio negantium, socio licere separatim, inscio & invito altero socio, contractus inire super rebus in societate comprehensis, idque sua vel re vel pecunia propriâ. Nam quomodocunque id excusetur, tamen fieri non posse absque præjudicio societatis, palàm est. Deinde quàm diligenter ll. caverint, ne fraudibus ulla detur occasio vide *in notis cap. 20. n. 7.* Quid obstet ergò quin socius, si ex contractu suo vel damni periculum immineat, illud societati, vel si spes lucri affulgeat, sibi soli imputet? Nam hoc illi in proclivi est, si duplicem personam in hac scena agere liceat.

CAPUT XVI.

An ille, qui capitalis periculum non sustinet, possit ejus ratione lucrum percipere?

SUMMARIA.

1 *Capitale si fuit communicatum, facta mutua collatione, quilibet suæ partis periculum sustinere debet.*

2 *Quia res domino perit.*

Et quia conveniens est, ut quis rei periculum sustineat, ex qua lucrum percipit.

3 *Capitale si fuit communicatum, quia sic placuit ponenti, ratione dominii ponens eum solum pro parte erit obligatus, sustinere dominium.*

4 *Periculum etiam lucri ratione, pro parte translata, sustinere erit obligatus, si vult lucrum pro dicta parte etiam ad eum pertinere, ea ratione, quia vult sentire lucrum.*

5 *Capitale si non fuit communicatum, & ex eo lucrum percipiatur, periculum ad ponentem pertinet, ratione dominii & ratione lucri.*

6 *Periculum operarum ponens operas sustinere debet, quia ex eis percipit lucrum, & quia alter socius sustinet periculum capitalis, & sic servatur æqualitas.*

7 *Socii duo si sint discordes, quo in loco merces vendi debeant, & unus cum eis vadat Venetias, alter non debet habere lucrum, quia periculum non sustinuit.*

8 *Sed socius, qui merces vendidit, tenetur ad interesse.*

9 *Socius si revisis rationibus relinquat centum in societate, & faciat, sese scribere creditorem, lucrum ex eis sentire non debet, quia non sustinet periculum.*

10 *Pecunia si pereat ante operas exhibitas, damnum est commune, ne contractus claudicet, declaratur.* n. 11.

Et ea ratione, quia res propria unius ex sociis si pereat occasione societatis, damnum est commune. Declaratur n. 12.

11 *Intel-*

11 *Intellectus* l. cum duobus. §. quædam sagariam. ff. pro soc.
12 *Intellectus* l. si id quod. §. item celsus. ff. pro soc.
13 *Capitale positum in societate non dicitur communicatum, ideo si perdatur, dammum est ponentis, & non commune, &* num. 14.

T quia in lucri divisione periculum consideratur, ideo etiam de periculo † videndum est. Duo considerandi sunt casus. Primus casus est, 1
quando pecunia communicatur; secundus casus est, quando pecunia non communicatur. In primo casu considerandum est, quod pecunia dupliciter communicari solet. Uno modo, quia quilibet pecunias ponit; altero modo, quia uno ponente operas & industriam, alter ponit pecunias, & contentatur, quod communicentur, & in fine societatis dividantur, ut dixi supra *cap. 9. numer.* 60. Si erit communicata pecunia ob mutuam collationem, socius ad hoc, ut ex ea lucrum percipere possit, erit etiam obligatus sustinere ejus periculum pro parte ad eum pertinente, ex qua lucrum percipere intendit, & hoc duplici ratione. Primo quia res domino perire debet, *l. quæ fortuitis. Codic. de pign. act. c.* 1. *de commod.* Secundo, quia qui ex re † lucrum percipit, con- 2
veniens est, quod etiam ejusdem rei periculum sustineat, *l. si non fuerint §. fin. & leg. Mutius. & l. cum duobus. §. quædam sagariam. in fin. ff. pro soc. & §.* 1. & facit textus *in l. secundum naturam. ff. de regul. jur. & in l. manifestissimi. Codic. de furtis.* & est textus *in l. si Titius. ff. de præscript.* quem ad hoc probandum singularem dicit Socinus *in consilio* 268. *numero quarto, vers. confirmatur. libro secundo.* Si vero erit communicata, quia sic eam † ponenti placuit ratione dominii, ejus periculum so- 3
lummodo pro parte sustinere erit obligatus, cum solummodo pro parte sit dominus. Ratione lucri vero, an periculum subire teneatur, distinguendum est, an ex parte translata in socium lucrum percipere intendat; an vero solummodo intendat lucrum ex ejus parte percipere, quæ in ejus dominio remansit?

Si intendat percipere lucrum † ex parte translata in socium, erit etiam obli- 4
gatus sustinere ejus periculum non ratione dominii, sed alia ratione, quia conveniens est, ut supra dixi, quod quis sustineat periculum ejus rei, ex qua lucrum percipit, *d. l. cum duobus. §. quædam sagariam.* ubi disponitur, quod si unus ex sociis perdat propriam pecuniam, alter socius etiam damnum sentit, & hoc ea ratione, quia ex ea lucrum sentire poterat, ut per Socin. *d. cons.* 265. *vers. secundo & clare.*

Si vero lucrum ex ea percipere non intendat, periculum ejus sustinere ratione aliqua non erit obligatus. In secundo casu, ubi pecunia † non est communica- 5
ta, quia in fine societatis ea ponenti restitui debet, dico periculum in totum ad

eam ponentem pertinere debere, ex rationibus supra adductis, nempe quia res domino perit, & quia ille periculum sustinere debet, qui percipit lucrum. Et hanc opinionem tenere gloss. Oldr. Bart. Bald. Angel. Castr. & esse communem
6 tradit Socin. *d. cons.* 265. *sub n.* 2. *circa medium. lib.* 2. & ista dicta de capitali † & de pecunia procedunt etiam in socio ponente operas & industriam, quia etiam ipse suarum operarum amissionem pati debet, cum earum ratione lucrum percipere intendat, & ita etiam, ut æqualitas inter socios servanda servetur, fieri debet, quia si alter socius sustinet periculum capitalis, ita quod ponens operas earum periculum sustineat, conveniens est, Socin. *in d. cons.* 265. *in* 1. *dub. lib.* 2.

7 Et ea ratione, quia non subeunti † periculum lucrum non debetur, si duo sint socii discordantes, quo in loco merces societatis vendi debeant, & unus mercibus præfatis acceptis vadat Venetias, alter socius, quia non sustinet periculum de lucro ex mercibus præfatis redacto, non participabit, ita determinat Bartolus *in leg. quia poterat. ff. ad Trebellian.* & ibi eum sequitur Alex. *columm.* 1. Aret. *in §. illud. Institut. de act.* Bertrand. *consilio septuagesimo primo, numero secundo, libro* 2. *part.* 1. Roman. *cons.* 575. Petr. de Ubald. *d. tract. de duob. fratrib. part.* 5. *numer.* 6. Dec. *in l. secundum naturam. sub n.* 2. *ff. de reg. jur.* Rim. jun. *cons.* 779. *n.* 81. *lib.* 7. *& cons.*
8 508. *n.* 15. *lib.* 5. bene socius, qui vendidit † merces suo periculo, alteri socio tenebitur ad interesse pro ea quantitate, qua venditæ fuissent in loco, à quo asportatę fuerunt, gloss. *in l. si unus ex sociis. ff. pro soc.* per text. *in l. socium. ff. eodem.* Ea-
9 dem ratione etiam † attenta, si duo socii, revisis rationibus, scuta centum pro quolibet invenerint in societate, & unus ipsorum accepit sua centum, & alter sua centum in societate reliquit, & fecit se in libro societatis creditorem, & permisit ibidem ea permanere absque ejus periculo, lucrum ex eis percipere non pote-
10 rit, Petr. de Ubald. *d. part.* 5. *n.* 20. Sed ad prędicta, quatenus pręsupposui † pecuniam non communicari, & damnum pertinere in totum ad ponentem, primo obstare videntur tradita per Petr. & Cynum *in l.* 1. *C. pro soc.* qui volunt, quod, quando pecunia perit ante operas exhibitas, tunc damnum sit commune, ea ratione, ne contractus claudicet, *l. si id quod. ff. de rescind. vend.* & refert Socin. *in d. cons.* 265. *sub nu.* 2. *vers. aliquando & tertio.* & ea ratione, quia res propria unius ex sociis si pereat occasione societatis, damnum est commune, *l. si id quod. §. item Celsus. ff. pro soc.*

11 Sed dico, ista non obstare, quia à principio † societas sub futuro eventu juste contracta fuit, & ex eo, quod postea casu fortuito evenit, eam claudicare dici non potest, *l. cum duobus. §. damna. ff. pro soc.* & sive jactura eveniat in principio, sive in medio, sive in fine negotiationis, Navarr. *in manu. c.* 7. *n.* 252. Andr. Fachin. *Controv. jur. lib.* 2. *c.* 94. *&* 95. Et dico non obstare tradita de re propria, quia, ut dixi

ut dixi supra, declarando *l. cum duobus. §. quidam sagariam.* ideo socius sentit damnum de propria pecunia unius socii, si perdatur occasione societatis, quia ex ea poterat sentire lucrum, Et textus *in d. l. si id quod. §. item Celsus.* non obstat, quia loquitur de † sociis, qui insimul contulerunt pecunias, & ideo disponitur in ea, 12
quod quilibet suarum pecuniarum damnum patiatur, ut per Socin. *d. cons.* 265. *vers. secundo.* & clare sub *n.* 1. Fachinæus *d. cap.* 94. Secundo etiam prædictis obstare videtur, quia Bursat. *in cons.* 320. *n.* 49. dicit, quod secundum † communiorem 13
opinionem, si capitale perdatur, antequam expendatur, quod socius tenebitur ad refectionem, maxime capitali effecto communi, & de communiori opinione testantem citat Decian. *cons.* 97. *n.* 64. *lib.* 2. & de communi testantem citat Navar. *in manu. c.* 17. *n.* 252. *& n.* 253.

Ego dico, & Bursato & Deciano testantibus, hanc esse magis communem † opinionem, non esse credendum, quia quod opinio Alex. *in cons.* 131. *lib.* 5. in 14
qua se fundant, sit communiter reprobata, dicunt Adden. ad eum, *in vers. quod non.* & Dec. *in l. si pascenda. in* 1. *not. C. de pactis.* Et quod capitale non censeatur communicatum, & quod ita teneant Theologi, & Corn. *in d. l. si pascenda. q.* 4. & Bald. *in cons.* 260. *Unus videlicet. circa medium. lib.* 1. *& in cons.* 396. *committere pecuniam lib.* 5. Et hanc opinionem esse communiorem & æquiorem tradit Nat. ad Alex. *in d. cons.* 131. *vers. quod capitale.* & hanc opinionem amplectitur etiam Navar. *in d. c.* 17. *n.* 252. *&* 253. Et istam etiam esse magis communem opinionem apparebit infra, dum agam, an liceat pacisci, quod capitale sit salvum & inde lucrum percipiatur, etiam si aliqua modica lucri quantitas pertineret ad socium, nihilominus quod periculum pertineat in totum ad dominum tradit Crauet. *cons.* 247 *num.* 1. *vers. secundo considero. lib.* 1. Et ista de lucro dividendo absque partium conventione dixisse sufficiat.

N. 5. 6. *&* 11. Quod hîc decidit auctor, pecuniæ jacturam dominum ferre, non etiam socium qui operas contulit, id variè disputatur. Hujus quæstionis quatuor sententias refert Fachinæus & postremæ accedit quæ cum auctore nostro convenit: hac etiam ratione quæ hic non allegatur. Quia nempe oriretur inæqualitas si damnum esset commune. Cùm is qui operam ponit duplici afficeretur incommodo: uno quòd operam & industriam perderet, altero quòd sentiret partem damni: alter verò socius non totam pecuniam amitteret, sed partem dumtaxat.

N. 2. Hoc non semper verum est nam: & creditor ex causa mutui periculum non subit ejus pecuniæ cujus usuras percipit. Et quid si ut quis se periculo eximat, minimam lucri portionem accipiat, relicta maxima parte socio, in pretium periculi quod in se recepit? de quo *vide cap.* 17. *n.* 20. *& cap.* 19. *in notis.*

CAPUT XVII.

De quæstu dividendo ex partium conventione.

SUMMARIA.

1 *Taxatio lucri in certa quantitate fieri poteſt ſecundum unam opinionem.*
2 *Taxatio hujuſmodi fit in ſocietate officiorum.*
3 *Taxatio hujuſmodi fit in ſocietate animalium, & num.*4. *declaratur, & n.* 16. & 17.
5 *Taxatio hujuſmodi fit ex communi obſervantia in omnibus ſocietatibus.*
6 *Taxatio hujuſmodi fit etiam de intereſſe veriſimili.*
7 *Taxatio hujuſmodi fit de lucro, ſi capitale ſtet ſub periculo.*
8 *Taxatio hujuſmodi fieri non poteſt, ſecundum aliam opinionem. Diſtinguitur* num. 20.
9 *Taxatio hujuſmodi quod ſit uſuraria, quando etiam dictum fuit capitale periculo non debere ſubjacere.*
10 *Idem ſi fuit dictum, capitale pro parte non debere ſubjacere periculo.*
11 *Idem quod ſit uſuraria, etiam ſi capitale ſubjacet periculo. Capitale non ſolum, ſed etiam lucrum ſub periculo poni debet. & n.* 19.
12 *Intellectus* l. ſi fratres. §. item ex facto ff. pro ſoc.
13 *Intellectus* l. ſi margaritam ff. pro ſoc.
14 *Uſurarius à conſuetudine non excuſatur in foro Poli. Uſurarius non excuſatur à conſuetudine etiam in foro fori. Uſurarius quod non ſit contractus à conſuetudine, declarari poteſt.*
15 *Uſurariam non eſſe ſocietatem officii, fuit à conſuetudine declaratum propter periculum vitæ.*
18 *Taxatio veriſimilis fieri poteſt, ſi res vere adſit, & non alias.*
20 *Pactum de certa lucri quantitate præſtanda, ſive adſit, ſive non adſit, & etiam ſi adſit, & quod capitale ſtet in tuto, non valet, & eſt uſurarium.*
21 *Pactum ſi lucrum eſt veriſimile ſuper certa ejus quantitate præſtanda, & quod capitale permaneat ſub periculo, valet.*
22 *Quia potentialiter plus & minus in ea conſiderari poſſunt, & ratione incertitudinis ſuſtinetur.*
23 *Lucrum dicitur ſtare ſub periculo taxatione facta, quando eſt veriſimile, quod in majori quantitate evenire poſſit.*
24 *Pactum de certa quantitate valet, ſi lucrum eſt veriſimile, etiam ſi non fuit dictum, quod*

quod capitale subjaceat periculo, quia hoc sic fieri debere intelligitur.

25 *Pactum de certa lucri verisimilis quantitate praestanda, & quod capitale stet sub periculo, facta declaratione, quod si lucrum adesset in majori quantitate, esset ipsius negotiantis, si in minori, quantitas taxata non deberetur, valet.*

26 *Lucrum debere dividi arbitrio boni viri, si pactum fuit, valet.*

27 *Si inique fuerit arbitratus, recurritur ad Iudicem.*

28 *Lucri divisionem debere fieri arbitrio unius ex sociis, si pactum fuit, valet. &* n. 29.

30 *Pactum de stando simplici dicto creditoris super interesse valet. &* n. 31.

32 *Si inique arbitratus fuerit socius, receditur ab ejus arbitrio, & itur ad Iudicem.*

33 *Pactum de inaequali divisione lucri facienda an valeat, nempe ut qui minus posuit magis, & qui magis posuit minus habeat, plures referuntur opiniones.* n. 34. & 35.

Non valere, communis est opinio. n. 36.

37 *Pactum, quod posito inaequali capitali, lucrum aequaliter dividatur, valet, si capitale etiam sit in fine societatis aequaliter dividendum, & valet quoad capitale titulo donationis.* n. 38. 39. & 40.

41 *Maxime si adsit juramentum, cujus virtute contractus sustinetur eo modo, quo valere potest.*

Intellectus l. si societas. in fin. ff. pro soc.

IAm egimus, qualiter quaestus seu lucra sint dividenda citra partium conventionem, modo agendum est de divisione, quae qualiter sit facienda ab ipsis sociis † conventum fuit. Et prima quaestio erit, 1
utrum inter socios pacisci liceat de lucro praestando, non per quotas, puta dimidia, tertia, vel quarta, sed incerta quantitate, puta decem vel duodecim? Et pactum valere dicendum videbatur per *l. si margarita. & l. si fratres. §. item ex facto. ff. pro soc.* Nam. *d. l. si margarita.* fuit conventum de margarita vendenda, & quod ea vendita, darentur decem domino, & similiter *in d. §. item ex facto*, disponitur, quod distractis monumentis, unus ex sociis pecuniam in certa quantitate reciperet, & superfluum haberet alter socius. Et ita quotidie † observatur in societate officiorum, in qua fructus taxantur ad rationem 2
duodecim annua pro centenario, & talis taxatio permittitur, & in judiciis approbatur, & eam licite fieri posse admittit Castra. *in tract. de societ. offic. c.* 10. & Virgin. Bon. similiter in suo tract. *de societ. offic. n.* 18. *& seq.* Talem etiam † taxa- 3
tionem fieri posse in societate animalium admittit Petr. de Ubald. *in d. tract. de duob. fratr. part.* 5. *sub n.* 29. *vers. secundo casu.* ubi dicit, posse conveniri de quantitate frumenti certa praestanda quolibet anno à rustico tenente animalia jure societatis. Et in societate † animalium eam similiter admittit Crauet. *in cons.* 145. 4
lib. 1.

lib. 1. ubi vult, posse conveniri de certo numero animalium percipiendo quolibet
5 anno, ut declarat sub num. 15. & 16. Et videtur, quod sit † ista communis observantia, non solum in societatibus officiorum, ut dixi, sed etiam in cæteris omnibus societatibus, quæ cum mercatorib. data pecunia iniri solent, in quibus apponitur pactum de certa & determinata lucri quantitate prestanda quolibet anno, ita enim approbante consuetudine dicendum videtur, hujusmodi taxationem licite fieri posse. Oldr. cons. 207. in fi. Bald. in l. uni. in 3. q. C. de his qui pœn. nom. Abb. in cons. 15. col. 1. vers. quid ultra. li. 1. Crauet. d. cons. 145. n. 12. lib.
6 1. Castr. d. tract. d. c. 10. in fi. Insuper ubi agitur † de interesse verisimili, quod in vim probationis attento verisimili taxatio de certa quantitate fieri possit, tenet Bald. in l. rogasti. §. si tibi. col. 2. ff. si cert. pet. & ibi Purpur. n. 39. Dec. in c. cum venerabilis. sub n. 14. de except. Couar. lib. 3. var. resolut. c. 4. sub n. 5. vers. septimo. Ca-
7 stra. d. c. 10. n. 11. Rimin. jun. cons. 177. n. 27. lib. 2. Ulterius si capitale † positum permaneat sub periculo, quod taxatio de lucro verisimili præstando quolibet anno fieri possit, tenet Calcan. cons. 84. num. 5. Crauet. in d. consil. 145. num. 16. lib. 1. Rimin. jun. cons. 177. num. 26. vers. Præterea nescio videre. lib. 2. & in consil. 400. sub num.
8 33. lib. 4. In contrarium, pactum † hujusmodi de certa quantitate præstanda non valere tenet Glos. in d. l. si fratres. §. item ex facto. ubi dum in textu dicitur quantitate interpretatur quotitate, scilicet tertia lucri, vel quarta, & subjungit, quod ex pacto de certa quantitate prestanda non societas, sed fœnus contractum videretur. & ita tenet Bald. consil. 453. lib. 3. Feder. de Senis. cons. 303. Io. de Ana. & ibi Addit. cons. 93. Abb. cons. 114. lib. 2. Alex. cons. 80. lib. 3. Ias. cons. 33. lib. 3. Rom. cons. 500. & cons. 520. Dec. cons. 516. n. 2. Castr. in cons. 55. lib. 2. Ruin. cons. 102. lib. 1. qui de communi opinione testatur. Rim. jun. cons. 399. n. 26. & in cons. 400. n. 25. ubi de communi, & in cons. 463. sub nu. 36. lib. 4. Henrichman in cons. 8. n. 20. 21. 22. lib. 1. part. 1. Peguer. in suis quæstionib. crim. c. 33.

9 Et quod pactum hujusmodi † non valeat, & sit usurarium, omnino admittitur, quando non solum actum fuit de certa quantitate præstanda, sed etiam dictum fuit capitale periculo subjacere non debere, sed integrum esse restituendum, quia nemo est, qui neget, contractum esse usurarium, quando quis vult ex pecunia posita recipere lucrum certum, & damno non esse suppositum, Bald. in l. 1. quæst. 9. C. pro soc. & in hoc habemus Constitutionem Sixti V. publicatam
10 anno 1586. Insuper quod sit usurarium † non solum quando fuit conventum de toto capitali, quod staret in securo, sed quando fuit ita conventum de parte capitalis, ita tenet Rim. jun. in d. cons. 463. sub n. 36. lib. 4. post Abb. in cons. 77. colum. 2. lib. 1. & post Socin. in cons. 263. col. 5. vers. secundo quia. lib. 2. Quinimo
11 pactum † esse usurarium, etiam si pecunia posita staret sub periculo, tenet Ruin. in d. cons. 102. sub num. 2. lib. 1. Castren. d. cons. 55. lib. 2. Rimin. jun. d. cons. 463. sub nu.

sub nu. 36. Henrichm. *d. cons.* 8. *sub nu.* 21. & rationem esse dicit, quia oportet utrumque ponere sub fortuna, & sub periculo, tam lucrum quam capitale, & idem ante eum dixit Castr. *in d. cons.* 55. *sub num.* 1. & ita etiam tradit Rim. jun. *in d. cons.* 463. *num.* 40. *in fin.* Et hanc opinionem tenendo, pactum † hujusmodi non 12
valere, ad contraria ita responderi posse videtur. Et primo ad *d. l. si fratres.* §. *item ex facto*, respondetur, dum in ea dicitur de quantitate, esse intelligendum de quotitate, uti gl. exponit, & ejus expositio est sequenda, quia communiter approbatur, ut dicit Ruin. *in d. cons.* 102. *num.* 2. *lib.* 1. Secundo ad *l. si margarit.* respondetur, in ejus casu † non fuisse conventum de certo lucro, sed de certo pre- 13
tio, ita respondet Rim. jun. *cons.* 400. *num.* 57. vide quæ dixi supra *c.* 11. *num.* 37. ubi posui alium intellectum. Tertio ad ea, quæ † dicuntur de observantia, respon- 14
detur, observantiæ parum esse fidendum, quia ubi agitur de usura, licet excusationem præstaret in foro fori, tamen eam non præstat in foro poli, ut Cravet. fatetur *in d. cons.* 145. *lib.* 1. Imo ubi constat de usura, quod nec etiam in foro fori consuetudo excuset, tradit Rim. jun. *cons.* 218. *n.* 53. *usque ad n.* 59. *lib.* 2. *& cons.* 399. *num.* 58. *& cons.* 400. *num.* 35. *usque ad num.* 47. *lib.* 4. Peguer. *in suis quæst. crim. q.* 34. Et licet Decian. *in con.* 2. *num.* 81. *lib.* 1. velit, posse declarari à consuetudine, an contractus sit usurarius, ejus dicta non obstant, quia loquitur ipse, quod contractus dubius possit à consuetudine declarari, & modo agimus de contractu certe usurario. Quarto ad tradita de contractu † societatis officii potest dici, à consuetudine 15
fuisse declaratum non esse usurarium propter periculum vitæ, & ejus incertitudinem, ut per Castr. *in d. tract. c.* 10. *num.* 25. & Bo. *d. loco. num.* 20. *in fin.* Quinto ad ea, quæ dicuntur de animalibus, pro quibus præstatur certa † quantitas fru- 16
menti, respondetur sustineri posse, quia est contractus locationis, in quo de certa mercede conveniri potest, licet non possit fieri in lucro societatis, ut declarat Alex. *in cons.* 80. *sub. nu.* 5. *lib.* 3. Sexto ad dicta de animalibus † certis perci- 17
piendis ex societate per Crauet. *d. cons.* 145. *num.* 15. respondetur, quod ipse loquitur, quando erant extrahenda animalia, si aderant, & capitale erat suppositum periculo, ut declarat sub *num.* 16. & ipse etiam solum intendit probare contractum in casu suo non fuisse usurarium. Septimo ad taxationem, quæ † quod super 18
verisimili fieri posset, dicitur, respondetur, hanc opinionem non esse tutam, quia contrarium tenet Brabe. *cons.* 88. *col.* 2. & si vera esset, etiam non procedit in pręsenti, quia lucrum in certa quantitate pręstari debet à socio alteri, etiam si non adsit, & taxatio de certa quantitate super verisimili tunc procedit, quando vere adest res taxata, ita declarat Rim. jun. *in d. cons.* 463. *nu.* 47. Et responderi potest, hanc † taxationem fieri non posse in lucro societatis, quicquid sit in cęte- 19
ris rebus, quia, ut supra dixi, non solum capitale, sed etiam lucrum debet stare sub periculo & sub fortuna, ad hoc ut societas valeat, ut per Castr. *in d. cons.* 55. *lib.* 2.

Unde ſic reſolutis contrariis, rejecta prima, cum hac ſecunda opinione tranſe-
undum eſſe videbatur. Tamen mihi dicendum videtur, neque cum prima, ne-
que cum ſecunda indiſtincte eſſe tranſeundum, ſed aliquos eſſe conſiderandos ca-
20 ſus. Et primus erit caſus, quando fuit † conventum, quod capitale ſtaret in tu-
to, & quod certa quantitas lucri præſtaretur, ſive adeſſet ſive non adeſſet, &
in hoc caſu citra omnem difficultatem tenendum eſt, contractum omnino eſſe illi-
citum, & uſurarium, quia ex pecunia, quæ ſit reſtituenda, aliquid ultra ſortem
recipere non licet, & ſi recipiatur, uſura eſt, quoquo nomine contractus initus
vocetur, ut late per Rim. *in d. conſ.* 390. *& d. conſ.* 400. *& d. conſ.* 463. & per Lu-
pum *in c. naviganti. commen.* 3. *§.* 1. *nu.* 24. ubi de communi & magis communi
opinione teſtatur, & eſt verum, etiam ſi fuiſſet dictum, lucrum debere præſta-
ri, ſi adeſſet, & non alias. Nat. *conſ.* 403. *lib.* 2. Secundus erit caſus, ſi fuit
21 dictum † certam lucri quantitatem debere præſtari, & fuit declaratum, quod ca-
pitale ſtaret ſub periculo ponentis, & lucrum erat veriſimile, percipi etiam po-
terat in majori quantitate, & hoc caſu dico pactum non eſſe uſurarium neque illi-
citum. Nam in hoc caſu non cadit mutui ſpecies, ex qua cauſatur uſura, quia
pecunia ſtat ſub periculo ponentis, ut conſiderat Crauet. *d. conſ.* 145. *n.* 17. &
22 taxatio de certo lucro non facit eum illicitum, quia cum lucri † quantitas ſit in-
certa, & poſſit veriſimiliter excedere ſummam taxatam, ratione incertitudinis
taxatio illicita dici non debet, & non dicitur excedere modum, cum potentiali-
ter plus & minus in ea conſiderari poſſunt, ut eſt text. *in l. oleo. ubi Bald. & Salic.*
C. *de uſur.* Socin. *in conſ.* 265. *n.* 4. *parum ante finem. lib.* 2. Rim. jun. *conſ.* 400. *n.*
78. *lib.* 4. & ratione incertitudinis pacta tolerantur, quæ alias non tolerarentur.
l. ſi ea lege. C. de uſur. c. naviganti. & c. in civitate. de uſur. Dec. *conſ.* 111. *n.* 10. *lib.* 1
Et hoc caſu procedit opinio ſupra relata, quod liceat paciſci de certa quantitate,
ſi ſit veriſimilis, quia vere ex tali taxatione non tangitur natura & ſubſtantia ſo-
cietatis, ſed tantum fit in vim probationis fundata ſuper veriſimili. Et non ob-
23 ſtat opinio † Caſtr. *in d. conſ.* 55. quod non ſolum capitale, ſed etiam lucrum de-
beat ſtare ſub fortuna, & ſub periculo, quia ſtat ſub fortuna & ſub periculo,
dum ſocius poteſt percipere veriſimiliter etiam ultra ſummam taxatam. Et etiam
dici poteſt, ejus opinionem procedere, quando lucrum taxatum non eſſet veri-
ſimile, ſed non procedere, quando, prout præſupponimus, eſt veriſimile,
quia tunc, ut dixi, veriſſima eſt opinio, taxationem in vim probationis fieri
poſſe. Et non obſtat Sixti V. conſtitutio, quia loquitur, quando capitale eſt
24 tutum. Tertius erit caſus, quando † contracta ſocietate fuit conventum de certa
lucri quantitate præſtanda, & lucrum erat veriſimile, ſed quod capitale ſtaret
ſub periculo ponentis, nihil dictum fuit, & hoc caſu etiam credo ſocietatem,
& pactionem valere, quia non dicta & non expreſſa de capitali remanerent ſub
diſpo-

diſpoſitione juris communis, *l. quod, ſi nolit. §. qui aſſidua. ubi Bart. ff. de ædil. edict.* & cum de jure communi capitale debeat ſtare ſub periculo. *l. ſi non fuerint. in fin. ff. pro ſoc.* quod periculo fuerit ſuppoſitum erit intelligendum, maxime quia agitur de excluſione delicti, nempe de uſura. *l. merito. ff. pro ſoc.* Burſat. *conſ.* 320. *nu.* 46. *lib.* 3. Quartus & ultimus eſt caſus, quando, prout † factum vidi à prudentiſs. & religioſiſs. viro, fuit de certa lucri & veriſimili quantitate præſtanda conventum, puta ſex, vel ſeptem annua pro centenario, ſtante capitali ſub ipſius ponentis periculo, & fuit dictum, quod ſi lucrum adeſſet in majori quantitate, ultra ſummam conventam, quod eſſet ipſius ſocii negotiatoris; & ſi minus adeſſe oſtenderet, quod ſummam conventam præſtare non teneretur. Et hoc caſu omni penitus dubitatione ceſſante tenendum eſt, hanc ſocietatem & hanc pactionem valere, & undequaque licitam eſſe, cum neque in ſorte, neque in lucro ſocius negotiator damnum ſentire poſſit, & ſummopere viri Chriſtiani laudandi eſſent, ſi ſub hac forma officiorum & cæteras ſocietates contraherent, in quibus de certa lucri quantitate præſtanda paciſcitur. Secunda erit quæſtio † principalis, an inter ſocios paciſci liceat, lucrum debere dividi arbitrio alicujus tertii? Et hoc fieri poſſe eſt text. *in l. ſocietatem. ff. pro ſoc.* & ejus arbitrium erit ſequendum *l. in propoſita ff. eod.* & ſi ejus arbitrium erit pravum & iniquum, per Iudicem erit corrigendum. *l. unde ſi Nerva. ff. eod.* Et ne arbitrium dicatur iniquum, qualiter † diviſio ſit facienda, docet Iuriſconſ. *in l. quid enim. ff. eod.* his verbis: *Illud poteſt conveniens eſſe boni viri arbitrio, ut non utique æquis partib. ſocii ſimus, veluti ſi alter plus operæ, induſtriæ, gratiæ, pecuniæ, in ſocietate collaturus erat.* Tertia erit quæſtio, utrum paciſci † poſſit, quod lucrum dividatur arbitrio unius ex ſociis? Et licet regulariter dicatur, contractus pendere non poſſe à voluntate unius ex contrahentium *l. vendentes. & ibi Dd. C. de contr. empt.* nihilominus pactum valet, quia agitur modo ſolummodo de lucri diviſione, & regula procedit in ſubſtantialibus † ipſius contractus, ut per Bald. *in d. l. vendentis. ſub n.* 12. Et ita pactum valere admittit Angel. de Perigl. *in tract. de ſociet. in 7. quæſit.* & Alex. *in conſ.* 47. *n.* 4. *lib.* 1. & ad hoc facit † opinio Bart. *in l. fin. ff. de præt. ſtipulat.* ubi admittit pactum valere à debitore factum ſuper intereſſe de ſtando ſimplici dicto creditoris, ſed intellige, quod arbitrari debet, prout † in quæſtione præcedenti arbitrari debere à tertio dixi, quia ſi intelligitur ſibi datum arbitrium ita & taliter, quod boni viri arbitrium ſequi non teneretur, pactum non valeret, ut per Bart. & omnes, & præſertim per Imol. *in d. l. fin.*

Et ſi inique arbitraretur † ab eo recedere, & ad Iudicem ire liceret, ut ibidem à Dd. traditur, & in materia ſocietatis officii tradit noviſſime Caſtr. *in tract. de ſociet. offic. c.* 44. Quinta erit quæſtio, utrum † liceat paciſci de inæquali lucri diviſione facienda, nempe ut qui minus poſuit, magis habeat, & qui magis po-

 ſuit,

ſuit, minus habeat? Gloſ. *in l. ſi non fuerint. in verb. ſocietati. ff. pro ſoc.* refert tres opiniones. Prima eſt Azo. dicentis pactum non valere per textum ibi, cujus verba ſunt: *Si vero placuerit, ut quis duas partes vel tres habeat, alius unam, an valeat? Placet valere ſi modo alquid plus contulerit ſocietati, vel pecuniæ, vel operæ, vel cujuſcunque alterius rei cauſa,* & per text. *in l. quid enim. §. illud. ff. eod.* cujus verba retuli ſupra *num.* 27. & etiam movetur ea ratione, quia ſocietas habet jus fraternitatis. Unde licet alias hujuſmodi pacta ſerventur, ut *l.* 1. *§. ſi conveniat. ff. depoſiti.* tamen in ſocietate non valeret, *d. l. ſi non fuerint. in fin.* cujus verba ſunt: *Et nos conſentimus. talem ſocietatem nullam eſſe, & alter lucrum ſentiret, alter vero nullum lucrum, ſed damnum ſentiret.* Iniquiſſimum enim genus ſocietatis eſt, ex qua quis damnum, non etiam lucrum ſpectet, & *l. verum. ff. eod.* ubi dicitur, cum ſocietas jus quodammodo fraternitatis in ſe habeat.

34 Secunda eſt opinio † Ioan. pactum valere, qui in text. *d. l. ſi non fuerint.* ſubaudit verbum, *maxime,* ibi, *placet valere maxime, ſi modo, &c.* Nam dicit ex eo, quod quis ſocius ſit, affert commodum alteri ſocio, *arg. l. fundi partem. ff. de contr. empt.*
35 ubi probatur, quod pactum eſt loco pretii. Tertia eſt opinio † Al. dicentis, pactum valere jure pacti, ſed non jure ſocietatis, & quod ſit donatio, niſi alia ratio
36 impediat, tenet gl. *in l. ſocietas. in fin. ff. eod.* Primam opinionem, pactum † non valere, veriorem eſſe ibidem dicit gl. præfata in fine. Eam tenet Azo etiam *in ſumm. C. pro ſoc. nu.* 9. Bald. & Salic. *in l.* 1. *C. eod.* Abb. *conſil.* 77. *lib.* 1. Corn. *in l. ſi paſcenda. C. de pact. colum.* 1. & Purpur. *col.* 2. teſtant. de communi, *Cod. de pactis.* & Decius etiam dicit eam eſſe communem, licet ſub *num.* 6. contrarium teneat, cui tamen & de communi teſtando reſpondet ibidem Curt. jun. *col.* 1. Fulgoſ. etiam dicit eam eſſe communem *in d. l. ſi non fuerint. in princ.* Corn. *conſ.* 139. *col.* 1. *& conſ.* 243. *col.* 2. *lib.* 1. *& conſ.* 233. *col.* 2. *lib.* 2. *& conſ.* 152. *col. pen. lib.* 3. Crauet. *conſ.* 173. *num.* 1. *lib.* 1. Couar. *lib.* 3. *var. reſolut. c.* 2. *num.* 3. *circa medium.* Socin. *in conſ.* 265. *ſub num.* 9. *lib.* 2. Urſil. ad Afflict. *deciſ.* 58. *num.* 4. 5. *&* 6. Decian. *conſ.* 97. *ſub nu.* 54. *lib.* 2. Ioſeph. Lud. *concl.* 53. *verſ. & ea poteſt. num.* 24. *& verſ. imo non*
37 *valeret. num.* 120. Hanc opinionem, pactum † non valere, tunc demum veram eſſe, quando ponuntur capitalia æqualia, & pactum fit de inæquali diviſione facienda, ſed non eſſe veram, quando ponuntur capitalia inæqualia, & fit pactum de æquali diviſione facienda, citando Bart. *in conſ.* 98. tenet Corn. *in conſ.* 187. *ſub num.* 6. *& in conſ.* 266. *ſub num.* 2. *lib.* 3. *& in conſ.* 310. *ſub num.* 7. *lib.* 4. & cum eo *in d. l. ſi paſcenda.* videtur tranſire Dec. *num.* 7. *C. de pact.* & Crauet. *in conſ.* 173. *ſub num.*
38 1. Sed hanc Cornei opinionem † veram non eſſe dicendum videbatur, quia, communi concluſione ſtante, de qua *in c. prædenti. num.* 44. partes lucri æquales eſſe debere, habito reſpectu ad capitale, tam erit contra concluſionem præfatam, paciſci de minori parte danda ei, qui magis poſuit, quam de majori parte

danda

danda ei, qui minus poſuit, cum eſſe non poſſit, quod uni detur magis, & alter
non habeat minus, & uni detur minus, & alter non habeat magis, licet capita-
lia ſint inæqualia. Et contra Corn. tenet Purpur. *in d. l. ſi paſcenda. num.* 31. &
Couar. *d. lib.* 3. *var. reſolut. c.* 2. *ſub n.* 3. *verſ.* 3. & Ioſeph. Lud. *d. concl.* 53. *verſ. &*
ideo. num. 26. Ego vero non puto ita † indiſtinctè hanc opinionem Corn. eſſe reji- 39
ciendam, ſed conſidero duos caſus. Primus eſt, quando ponuntur capitalia,
quæ cuique ponenti, ſi aderunt in fine ſocietatis, in eadem quantitate erunt re-
ſtituenda, & hoc caſu dico pactionem de inæquali lucro percipiendo, ſeu de
æquali lucro percipiendo, ſi ſint inęqualia, non valere, quia lucrum quiſque per-
cipere debet pro ea parte, quam in ſocietate habet. Secundus eſt caſus, quando
ponuntur capitalia inęqualia, ita tamen quod ęqualiter ſint dividenda, ſi ade-
runt in fine ſocietatis. Et hoc caſu cum Corneo teneo de ęquali lucro percipiendo
pactum valere, quia ſi capitalia ſunt communicata, adeo ut ſint communia pro
ęquali portione, utique juſtiſſimum erit pactum, quod lucrum pro ęquali por-
tione dividatur, & erit, ſecundum opinionem Doctorum communiter affirman-
tium, lucrum dividendum habito reſpectu ad capitale. Et dici non poteſt, inju-
ſtitiam † verſari in communicatione capitalium, ut ſint communia pro æquali 40
portione, cum pro inęquali portione ponantur. Nam reſpondetur id fieri non ju-
re ſocietatis, ſed quia ſic placet, & titulo donationis, & volenti non fit injuria,
& donatio à lege permittitur, & donationis contractus quod non poſſit pręcedere
contractum ſocietatis, de jure prohibitum non reperitur, & non eſt contra fra-
ternitatem, quę in ſocietate conſideratur, ſed imo maxima eſt fraternitas, ſi unus
ſocius cum altero ſocio hac liberalitate utatur, ut conſiderat Corn. *in d. conſ.* 310.
ſub nu. 7. *lib.* 4. ubi eo magis † conventionem in caſu ſuo valuiſſe dicit, quia fue- 41
rat appoſitum juramentum, cujus virtute contractus ſuſtinetur eo modo, quo
valere poteſt. *l. cum pater. §. filius matrem. ff. de leg.* 2. Et pręd ictis non obſtat tex-
tus *in d. l. ſocietas. in fi. ff. pro ſoc.* in illis verbis: *donationis cauſa ſocietas rectè non con-*
trahitur. qui loquitur de donatione, quę inſimul cum ſocietate eſſe debeat, &
hoc fieri non poteſt, quod ſtante ſocietate donatio contrahatur, quia donatio re-
pugnat verbis ſignificantibus ſocietatem, & repugnat naturę ſocietatis. Et nos
agimus de donatione pręcedente contractum ſocietatis, quia prius res donatur,
& ſuper re donata ſocietas introducitur, & hoc naturę ſocietatis non repug-
nat.

N. 20. Imò hic contractus eſt legitimus ſi non vi ſocietatis at ſaltem mutui, cui uſura ad-
jecta eſt, quod licitum de jure, modò juſto major non ſit Cod. tot. tit. de Uſuris lib. 4.
tit. 42. Et ita aliquid ultrà ſortem accipere, praxis hic obtinuit. De quo eleganter di-
ſputantem vid. Grot. inrrod. lib. 3. cap. 10. **Alſoo men in bruyckleening evenveel etc.**

ut & de jure belli & pacis lib. 2. cap. 12. n. 21. Latissimè Salmasius in tractatu de usuris & modo usurarum, etiam de fœnore Trapezitico per totum. Carol. Molinæus de usuris n. 10. & sequentib. quem quòd usuris Faveat malum theologum appellat Faber in cod. lib. 4. tit. 24. defin. 2. nu. 5. illas tamen rectè tolerari asserit in fine ibidem & de errorib. pragmati. decad. 10. err. 1. Et quanquam Gail. lib. 2. obs. 5. usuras tàm ex jure canonum, quàm Maximiliani & Car. 5. constitutionib. planè improbat: tamen ut nunc in Belgio passim, ita in Germania novis constitutionib. imperij de an. 1654. §. 172. quincuncis 5. ten hondert licitæ æstimantur. Everard. Fabricius in Gail enucleato d. obs. 5. juxtà finem. In Brabantia mihi compertum est, ob prohibitas usuras, obligationes mutui singulis annis trienniis vel quadrienniis renovari & sortem in iis à debitoribus augeri cum præteritis usuris. Vel etiam prima vice obligatio sortem cum usura primi anni continet. Et ita creditores, scrupulosas nimis Canonistarum Divini & civilis juris interpretationes vafrè eludunt. Idem fortè alibi fit in usu. Nam Societas humana & quotidiana negotia pecuniarum commerciis carere sine magno incommodo non possunt. Videatur. Carpz. par. 2. constit. 30. def. 5. 6. 7. & 8. ubi latè de usuris etiam non stipulatis cùm debitor in mora est solvendi. Et hæc de usuris, nunc propiùs ad rem. Et dicendum est contractum hunc esse legitimum etiam jure societatis Couvar. variar. resolut. lib. 3. cap. 2. n. 4. ubi licitè, inquit, dari pecuniam alteri, qui eâ quæstum faciat, ut suscepto ejus periculo, lucri majorem partem arbitrio boni viri in pretium periculi retineat, quod alioquin æquis partib. dividendum foret, quod eleganter & multis probat. vid. cap. 19. in notis.

CAPUT XVIII.

An valeat pactum, quod capitale sit salvum, & inde lucrum percipiatur.

SUMMARIA.

1 *Pactum an valeat, quod capitale sit salvum, & inde lucrum percipiatur, plures considerantur casus.*

2 *Ponens operas, si non vult sentire earum periculum, pactum non valet,* & num. 4. & 5.

3 *Ponens pecuniam, si non vult subire ejus periculum, & lucrum percipere, pactum non solum est injustum, sed etiam usurarium, &* n. 8.

6 *In contractibus non attenditur, quid dictum, sed quid actum.*

Mutuare ita, ut aliquid recipiatur ultra sortem, usura est.

7 *Contractus si complectitur mutui rationem, non attento quid dictum fuerit, usurarius judicatur.*

9 *Pactum hujusmodi valere, quod capitale sit salvum, tenent aliqui, &* n. 10.

11 *Verbis significatur & probatur, contractam fuisse societatem, quia obtinent principatum significandi.*

12 *Fallit, quando ex gestis apparet contractam non fuisse societatem.*

13 So-

13 *Societas dicitur honesta, si est super re licita. &* n. 14.
Societas dicitur licita, si pecunia non communicatur.
15 *Societas, in qua socius non sustinet periculum pecuniarum, est leonina.*
16 *Societas quare dicatur leonina, & quare etiam possit dici asinina. &* n.17.
18 *Societatis diffinitioni non convenit, quod socius non sustineat damnum pecuniarum.*
19 *Pactum, quod capitale sit salvum, respicit naturalia, & non substantialia societatis, & naturalia pacto mutari possunt.*
20 *Contraria opinio, quod respiciat substantialia, probatur, &* n. 21. & 22.
21 *Intellectus* l. si coita. ff. pro soc.
23 *Naturalia complexiva, & quæ contractui cohærentia sunt, pacto tolli non possunt.*
24 *Intellectus* §. 1. & §. & adeo. Instit. de societ. n. 25.
26 *Intellectus* l. si non fuerint. ff. pro soc.
27 *Intellectus* l. Mutius. in fin. ff. pro soc.
28 *Intellectus* l. cum duob. §. quidam sagariam. ff. pro soc.
29 *Intellectus* l. si id quod, §. item Celsus. ff. pro soc.
30 *Intellectus ad* c. per vestras. de donat. inter vir. & uxor.
31 *Usura non est usura, quæ communiter licita reputatur.*
32 *Contractus quod sit licitus, à consuetudine declarari potest.*
33 *Consuetudinem introducere & probare, difficile est.*
Doctori Theutonico testanti de consuetudine non est credendum in regionibus nostris.
34 *Usura est prohibita de jure naturali & divino.*
Iura naturalia & divina consuetudine tolli non possunt.
Ideo usura quod non sit usura, à consuetudine fieri non potest.
35 *Etiam summi Pontificis dispensatione.*
36 *Usura quod non sit usura, consuetudine fieri potest, quoad pœnam criminalem, secundum aliquorum opinionem.*
37 *Pœnæ enim temporales sicuti à lege, ita à consuetudine tolli possunt.*
38 *Minus malum respectu majoris mali habet speciem boni. Declaratur* n. 44.
39 *Præcipere aliud est, aliud permittere.*
40 *Usura, quod non sit punienda in foro fori, à consuetudine fieri non potest, secundum aliam veriorem & communiorem opinionem. &* num. 41. 42. & 43.
44 *Usura aliquando dissimulatione non punitur, ratione majoris mali.*
45 *Contrarium probatur.* n. 46.
47 *Opinio communis est sequenda. &* n. 54.
48 *Lege probatum dicitur, quod ratione probatur.*
49 *Usura an sit usura, stante dubietate, à consuetudine declarari potest. Declaratur* n. 50.
50 *Usura an sit declaratio, pertinet ad Iudicem ecclesiasticum.*

51 *Societas officii quod licita sit, an à consuetudine sustineatur.*
Consuetudo de uno contracta ad alium non extenditur.
Consuetudo debet esse uniformis.
52 *Opiniones probabiles si sint plures, unam in conscientia eligere licet.*
53 *Et non est necesse eligere meliorem, quia quod melior eligatur est consilii, & non præcepti.*
55 *Opinio illa est sequenda, quæ non continet peccatum, relicta illa, quæ peccatum continere dubitatur.*
56 *Raro evenit, quod pecunia casu fortuito perdatur, & ea, quæ raro eveniunt, non sunt in consideratione. &* n. 57.
58 *Contra etiam quæ raro accidunt, sunt in consideratione.*
59 *Culpa in aliquo non præsumitur.*
60 *Socius non tenetur de casu fortuito.*
61 *Delictum non præsumitur.*
62 *Pecunia in societate stat sub periculo decoctionis.*
63 *Sed stare debet supposita omni periculo.*
64 *Mali eventus non sunt in consideratione.*
65 *Capitale & lucrum omni periculo suppositum esse debet.*
66 *Pecunia si datur super exercitio à sciente, quod non exerceatur, si lucrum percipitur, usura est.*
Mutuans si suscipit periculum pecuniæ, aliquid ultra sortem recipere non potest.
Culpam timere, ubi culpa non reperitur, bonarum mentium est.
67 *Societas est injusta & non usuraria secundum aliquos, pacto apposito, quod capitale sit salvum.*
68 *Mutuum non potest dici contractum, si non libere transfertur pecuniarum dominium, sed ideo dantur, ut exerceantur in mercatura. contra* n. 72.
69 *Dominium non dicitur translatum ex eo, quia pecuniarum periculum pertineat ad recipientem. Declaratur* n. 73.
70 *Usura ut evitetur, potius præsumitur contracta societas, quam mutuum. Declaratur* n. 85.
71 *Mutuum dicitur contractum, & non societas, pacto apposito, quod capitale in securo permaneat, &* n. 74.
Veritas non immutatur per nostrum affirmare vel negare.
Usurarius si sit contractus, non desinit esse talis, licet deficiat animus fœnerandi.
74 *Mutuum fuisse contractum probatur argumento sumpto à cæterorum contractuum dinumeratione.*
75 *Societas quod non sit.*
76 *Commodatum quod non sit.*

77 Do-

77 *Donationem non esse.*
78 *Depositum non esse.*
79 *Locationem non esse.*
80 *Precarium non esse.*
81 *Permutationem non esse.*
82 *Venditionem non esse.*
83 *Contractum innominatum non esse.*
84 *Ideo consequens fieri, quod sit mutuum & usurarium.*
85 *Conjecturæ & præsumptiones cessant, ubi constat de veritate.*
Usura contracta apparet, ubi aliquid recipitur ultra sortem.
86 *Pactum, quod capitale sit salvum, est injustum & usurarium, etiam si non fuit conventum de toto capitali, sed solum de parte.*
Quia idem jus, quod est in toto, quoad totum, est in parte, quoad partem.
87 *Socius non debet gravari, ut sustineat periculum operarum, & partis capitalis.*
88 *Socius, qui amittit operas, dicitur damnum pati.*
89 *Operæ correspondent sorti, & non interusurio.*
90 *Pactum hujusmodi usurarium non rejicitur, firma manente societate, sed totus contractus annullatur.*

PRosequendo eandem materiam divisionis lucri faciendæ, juxta coventa, prima hujus capitis † quæstio erit, an valeat pactum in societate, 1
quod capitale non sit periculo suppositum, & inde lucrum percipere liceat? Et ut distincte, & ordinate procedamus, primo videbimus, an hujusmodi pactum valeat ita simpliciter appositum, nulla considerata recompensatione in persona sustinentis periculum? Secundo videbimus, an data recompensatione, & quomodo tale pactum sustineri possit? Et primo agendo de pacto simpliciter apposito, nulla considerata recompensatione, dico plures casus esse considerandos. Primus est casus, quando unus socius ponit operas, & alter pecunias, & ponens operas paciscitur, nolle subire periculum suarum operarum, sed quod pertinere debeat ad ponentem pecuniam, ita quod, si in fine societatis lucrum non adesset, ipse suarum operarum recompensationem ab altero socio recipere intendat, ne sit in damno ob earum amissionem. Et pactum hujusmodi † non valere dico, quia, cum ex suis operis lucrum percipere 2
intendit, ita conveniens est, quod earum periculum sustineat, ut dixi *in c. præcedenti in fi.* ex Socin. *in d. cons.* 265. *in* 1. *dubio lib.* 2. Et quia quemadmodum ponens pecuniam sustinet periculum amissionis non solum interusurii, sed etiam sortis, ita alter operarum periculum sustinere debet ad hoc, ut æqualitas servetur, quæ maxime inter socios servari debet. *l. Mutius. ff. pro soc.* Secundus est casus,

3 ſus, quando † ponens pecunias paciſcitur nolle earum periculum ſuſtine-
re, ſed quod pertineat in totum ad ponentem operas, & dico non ſolum hu-
juſmodi pactum eſſe iniquum, illicitum & nullum, ſed etiam uſurarium. Quod
ſit iniquum, illicitum & nullum probatur *in l. ſi non fuerint. §. Ariſto. ff. pro
ſoc.*

4 Et probatur ea † ratione, quia, ut dixi, non licet ſocio percipere lucrum, &
5 non ſubire periculum capitalis *d. §. Ariſto, cum aliis ſimilib.* Et probatur ea † ratio-
ne, quia tale pactum, quod periculum in totum pertineat ad unum ex ſociis, eſt
contra æqualitatem, quæ inter ſocios, uti inter fratres, ſervari debet, *d. l. Mu-*
6 *tius.* Quod autem ſit uſurarium † probatur ex eo, quia in contractibus non atten-
ditur, quid dictum fuerit, ſed quid actum. *l. ſi unus. in princ. ff. locati.* & dare pe-
cuniam, quod reſtituatur in genere ſuo, eſt mutuum. *l. 2. §. mutui datio. ff. ſi cert.
pet.* & eam dare cum pacto aliquid recipiendi ultra ſortem eſt uſura, quoquo nomi-
ne contractus initus nuncupetur *c. plerique. & c. ſeq.* 14. *q.* 3. Ita ſemper non at-
7 tentis † verbis contrahentium contractum uſurarium judicari, ſi ſecum complicet
mutui rationem, tenet Abb. *in rub. de uſur. n.* 2. *& ibi Bero. num.* 37. *& in c.* 1. *n.*
75. *de in integr. reſtit.* Sotus *de juſt. & jur. lib.* 6. *q.* 1. *art.* 1. *col.* 2. Rim. jun *conſ.*
218. *n.* 59. *lib.* 2. *& conſ.* 399. *n.* 66. *& ſeqq. & conſ.* 463. *n.* 30. *& ſeq. lib.* 4. Nat. *conſ.*
8 670. *lib.* 4. Et pactum hujuſmodi † eſſe illicitum, injuſtum & uſurarium, tenent
Card. Præpoſ. & Abb. *in c. per veſtras. de donat. inter vir. & ux.* Abb. *conſ.* 77. *lib.* 1.
& conſ. 114. *lib.* 2. *& in c. fin. de uſur.* Bald. *in l.* 1. *q.* 9. C. *pro ſoc.* Salic. *in auth. ad hæc.
n.* 14. C. *de uſur. & in l. mutui. n.* 2. *ff. ſi cert. pet.* Rom. *conſ.* 238. *n.* 7. *& ſeq. & conſ.* 500.
n. 11. *& conſ.* 520. *nu.* 6. *& ſeq.* Aret. *in §. de illo. Inſtit. de ſociet.* Alex. *in conſ.* 131. *lib.*
5. Iaſ. *in conſ.* 174. *lib.* 2. *& conſ.* 33. *lib.* 3. Bertran. *conſ.* 48. *lib.* 1. Bero. *conſ.* 168. *num.*
19. *lib.* 1. Alex. de Nevo. *conſ.* 96. *n.* 6. Nat. *conſ.* 403. *lib* 2. Crauet. *conſ.* 145. *n.* 16.
lib. 1. Gomeſ. *lib.* 2. *reſol. jur. c.* 5. *ſub n.* 5. Socin. *in c.* 1. *num.* 120. *de uſur.* Dec. *in l. ſi
paſcenda. num.* 8. C. *de pact. & in conſ.* 116. *num.* 5. *& in conſ.* 123. *col.* 2. *lib.* 1. Burſar.
conſ. 320. *num.* 9. *lib.* 2. divus Thom. 2. 2. *q.* 28. *art.* 2. Summ. Angel. *in ver. ſocietas.
num.* 2. Summ. Thab. *in ver. uſura tertio* Conrad. *de contract. quæſt.* 97. Nauar. *in Ma-
nual. cap.* 17. *num.* 252. *&* 253. Lupus *in c. naviganti. comm.* 3. *§.* 1. *num.* 24. late Rim.
9 jun. *conſil.* 399. *& conſil.* 400. *conſil.* 463. *num.* 5. *lib.* 4. ubi dicit, hanc opinionem †
tenere paſſim Dd. utriuſque Iuris, & cum eis Theologos etiam concordare. Et
Iacobus de Graff. *in ſuis deciſ. aureis. part.* 1. *lib.* 2. *cap.* 120. *num.* 37. dicit, quod ta-
lis contractus hodie reperitur expreſſe prohibitus per conſtitutionem Sixti V. Cę-
10 terum dicta opinio licet † ſit communis, non tranſit ſine difficultate, nam Hen-
richm. *in conſ.* 8. *lib.* 1. *part.* 1. qui fuit diſcipulus Socini & Decii, ut ipſe dicit *in
conſ.* 1. *n.* 126. *& num.* 159. *lib.* 1. *& in d. conſ.* 8. multa cumulat ad ſuſtinendum
11 hujuſmodi pactum valere, & non eſſe uſurarium. Primo pactum † valere de-

ducit

ducit argumento ſumpto à probatione verborum, quia contrahentes dicunt expreſſe, ſe contrahere & inire ſocietatem cum hoc pacto, quod capitale ſit ſalvum, & inde lucrum percipiatur, & ex verbis potiſſimum percipitur, qualis contractus à contrahentibus initus fuerit, quia ſunt ſignificativa eorum, quæ ſunt in animo, Decian. *conſil.* 12. *num.* 11. *lib.* 2. obtinent principatum ſignificandi, & ſunt major mentis teſtimonium, Rolan. *conſil.* 34. *num.* 13. *&* 16. *lib.* 4. Reſpondetur huic argumento † verum eſſe regulariter ex verbis cognoſci, qualis contra- 12
ctus initus fuerit, ſed tamen verborum ſonus non attendi, quando ex geſtis vere cognoſcitur, ſocietatis contractum non fuiſſe initum, quia tunc attenditur, quid actum, & non quid dictum ſit. *l. ſi unus. in princ. ff. locati.* Quod autem ex actis ſocietatem non fuiſſe contractam reſultet, apparebit ex reſponſione ad ſubſequens argumentum. Secundo pactum † valere deducitur argumento ſumpto à 13
ſocietatis diffinitione, ponendo duas diffinitiones, ut per Henrichman. *d. conſil.* 8. *num.* 27. Una eſt Gloſ. & Azonis, quam ſupra poſui *in cap.* 1. quod ſocietas eſt duorum pluriumve conventio honeſte contracta ob commodiorem uſum, & uberiorem quæſtum. Altera eſt ex ſuo capite, quod ſocietas † eſt contractus, in 14
quo aliquis res ſuas communicat alteri, faciendo eum comparticipem dominii & uſusfructus earundem pro aliquo alio temporali ſibi ſimili modo communicando.

Primæ enim diffinitioni contractum convenire apparet, quia eſt honeſtus, nempe ſuper mercatura & negotiatione licita, & quia eſt ad commodiorem uſum & uberiorem quæſtum. Secundæ ſimiliter diffinitioni convenire apparet, quia dominium pecuniæ in ſocium non transfertur, ſed tantum ponens eam facit ſocium comparticipem dominii, & uſusfructus ejuſdem. Reſpondetur, argumentum † non obſtare, imo pugnare contra proprium auctorem, 15
quia ſi ſocietas eſt rationabilis conventio, pro ut eſt cum effectu, iſta ſocietatis nomen non meretur, quia non eſt rationabilis, non ex eo, quia non ſit contracta ſuper negotiatione rationabili, ſed eo quia ponens capitale ejus periculum ſubire non intendit. Talem enim ſocietatem eſſe nullam, iniquiſſimam & leoninam, eſt text. expreſſus *in l. ſi non fuerint. ff. pro ſoc.* & leoninæ nomen ſumpſit à Fabella Æſopi Philoſophi Frigii moralis, ut dicit Rim. jun. *conſ.* 400. *n.* 48. *lib.* 4. Nam aſinus, leo & vulpes † ſocietatem inivernt, ut quod 16
venatu cœpiſſent, id in commune partirentur, præda quadam nacta, leo juſſit, ut aſinus partiretur, ille, ut erat ſtolidus, in tres partes diſtribuit. Quamobrem indignatus leo aſinum dilaniavit, & vulpi, ut de integro partiret, juſſit. Illa totam fere prædam leoni attribuit, ſibi vix quandam parvam portiunculam ſervans, leo comprobata diſtributione rogavit, quinam illam partiendi artem docuiſſet? Vulpes inquit, ea aſini calamitas. Et talem ſocietatem † non ſolum 17
leoninam, ſed aſininam appellat Burſat. *conſ.* 230. *nu.* 9. *lib.* 3. Forſan ex eo,

 quia

quia aſinus miſellus in tragœdia illa principalem perſonam tam inique moriendo
repræſentavit.

18 Et pugnat etiam contra † proprium auctoris argumentum reſpectu ſecundæ
diffinitionis. Quia licet verum eſſet, quod dominium non transferatur in ali-
um, quod tamen omnino negatur, quia dare pecuniam ita, quod transferatur
periculum in recipientem, & reſtituatur in eodem genere, eſt mutuum, ut dixi
ſupra, *num. 6.* nihilominus diffinitio contractui non convenit, quia in ea ad-
mittitur, quæſita debere communicari, & cum admittatur debere communi-
cari, per conſequens etiam admittitur damnum debere eſſe commune, quia
ſemper in ſocietate dicta de lucro procedunt etiam in damno. *§. illud. Inſtit.
de ſociet.* Et ſi admittitur damnum commune eſſe non debere, merito con-
tractui diffinitio non convenit, cum damnum pecuniam ponens ſentire non in-
19 tendat. Tertio ad pactum † ſuſtinendum ita argumentatur. Pactum hujuſ-
modi, ne ſocius teneatur de periculo capitalis, reſpicit non ſubſtantiam & eſ-
ſentiam, ſed naturalia ſocietatis. Et quia naturalia non ſolum ſocietatis, ſed
cujuslibet contractus poſſunt pacto mutari, & alterari, & tolli, merito quod pa-
ctum hujuſmodi valeat, dicendum eſt, Henrichman. *d. conſ.* 8. ubi ſub *n.* 50. di-
cit, ita etiam tenere Theologos, & citat quendam Summen. quem tamen vi-
20 dere non potui. Reſpondetur † neque veram eſſe primam, neque ſecundam
propoſitionem argumenti. Primam, inquam, veram non eſſe apparet, quia
quod partes ſint æquales, non conſideratur ſolum habito reſpectu ad capitalis
& lucri quantitatem, ſed etiam habito reſpectu ad periculum & damnum, *l. Mu-
tius. ff. pro ſoc. §. illud. Inſtitut. eod.* Et ideo quemadmodum quod partes ſint
æquales habito reſpectu ad lucri & capitalis quantitatem, ita quod ſint æqua-
les reſpectu periculi & damni, neceſſario etiam conſiderandum venit. Et
quemadmodum quod partes ſint æquales reſpectu quantitatis lucri, & capi-
talis, reſpicit ſubſtantiam, & eſſentiam ſocietatis, & pactum initum in con-
trarium non valet, ut dixi ſupra *c.* 17. *n.* 36. ita etiam pactum ſuper damno &
periculo capitalis, quod ſubſtantiam reſpiciat, dicendum eſt. Et quod partes
21 ſint † æquales, ſit de ſocietatis ſubſtantia, probatur *in l. ſi coita. ff. pro ſoc.* ubi
agitur de partibus ſocietatis conſtituendis à tertio, & tertio non arbitrante, di-
ſponitur ſocietatem non fuiſſe ad eſſe deductam, & hoc ea ratione, quia dum lo-
quitur de partibus, loquitur de ſubſtantialibus, ut per Bald. *in l. in vendentis. ſub
n.* 23. *C. de contrah. empt.* & per Alex. *in l. ſi quis arbitr. ſub n.* 4. & per Socin. *ibi ſub
22 n.* 25. *ff. de verb. obligat.* Et ſi dictus textus loqueretur † in naturalibus, ut per Me-
noch. *in tract. de arbitr. jud. q.* 68. *ſub n.* 33. nihilominus etiam & ſecundam propoſi-
tionem argumenti veram non eſſe probaret, nempe quod naturalia ſocietatis circa
partes, ea ſalva, pacto tolli & removeri poſſint. Dictam ſecundam propoſitio-
nem

nem etiam veram non esse apparere dico, quia non omnia † naturalia contra- 23
ctus pacto tolli & removeri possunt, quia ea, quæ complexiva sunt de substan-
tia, ut dixi supra, *c.* 2. *n.* 13. *&* 14. & quæ contractui cohærentia sunt, societate
salva tolli non possunt. Rim. jun. *d. cons.* 400. *n.* 98. *lib.* 4. Sarmi. *lib.* 1. *selecta. inter-*
pr. c. 11. *n.* 3.
Quarto quod pactum † valeat, adducitur tex. *in §.* 1. *& §. & adeo. Instit. de so-* 24
ciet. & in l. si non fuerint, & in l. Mutius. & in l. cum duob. §. quidam sagariam. & in l. si
id quod. §. item Celsus. ff. pro soc. & in c. per vestras. de donat. inter vir. & uxor. Re-
spondetur, textum *in d. §.* 1. *& §. adeo.* non obstare, quia *in §.* 1. Titius posue-
rat † centum & operas, & Sejus ducenta & operas, & *in §. & adeo.* Titius posue- 25
rat pecunias, & Sejus operas. Et ideo dicitur *in §.* 1. pactum valere quod Titius
habeat duas partes lucri, & damni tertia, quia in cumulo capitalis habet solum-
modo tertiam partem, nempe centum, & dicitur, quod Sejus habeat duas partes
damni, quia in cumulo capitalis habet duas partes de tribus, nempe ducenta, & lu-
crum datur Titio pro duabus partibus, & Seio pro una tantum, quia, ut subjungi-
tur in textu, sæpe quorundam ita est opera, ut eos justum sit conditione meliori in
societatem admitti, & sic in dicto textu non probatur per pactum fieri, quod non
sustineatur periculum capitalis, cum vere in eo disponatur, quemlibet socium sui
capitalis periculum sustinere. Ita fit etiam *in §. & adeo.* eadem ratione, ut quis
lucrum ferat, & de damno non teneatur, quia percipit lucrum ratione suarum
operarum, & damni nullam partem sustinet, quia pertinet in totum ad ponen-
tem pecunias. Eodem modo loquitur † text *in d. l. si non fuerint.* nempe quod po- 26
nens pecuniam sentiat in eis damnum, & lucrum sit commune, quia, ut in tex-
tu dicitur, plerunque tanta est industria socii, ut plus societati conferat, quam
pecunia, & ita jura præfata esse intelligenda tradit Abb. *in c. per vestras. de donat.*
inter. vir. & uxor. & in cons. 77. *lib.* 1. Anan. *in c. fin. de usur.* Sotus *lib.* 6. *de Iust. &*
jur. q. 6. *art.* 1. Couar. *lib.* 3. *var. resolut. c.* 2. *vers. sexto poterit.* Natt. *cons.* 403. *sub*
n. 1. *lib.* 2. Rim. jun. *cons.* 400. *n.* 62. Ad text. *in l. Mutius. in fin.* respondetur † cla- 27
re loqui licere pacisci de lucro deducto damno, & inde colligi non posse valere
pactum super periculo capitalis non sustinendo, quia de hoc in textu præfato nul-
lum verbum habetur. Ad textum *in l. cum duob. §. quidam sagariam.* respondetur † 28
ex eo, quia ibi disponitur damnum pecuniarum amissarum debere esse com-
mune, non sequi valere pactum, quod immittens capitale ejus periculum non
sustineat, quia capitale ponitur respective ad operas, & ideo uti ponens operas
ponit eas sub periculo, ita ponens capitale eum sub periculo ponere debet, non
sic est de pecuniis, quæ occasione societatis ultra capitale expenduntur, quia
cum expendantur pro utilitate communi, & ita damnum commune esse de-
bet, ita dictum textum intelligit Socin. *d. cons.* 265. *n.* 1. *lib.* 2. Ad textum *in l. si*
id quod

29 *id quod. §. item* Celsus. respondetur, ideo ibi † disponi pecuniam utriq; perire, quia
uterque socius pecuniā contulerat, ut patet in illis verbis: *Si pecuniam contulissemus ad*
merces emendum, quæ significant simul ab utroque fuisse positam, ut declarat Socin.
d. cons. 265. *sub n.* 1. *lib.* 2. Si enim simul contulerant, recte ibi dicitur utrique pe-
rire, quia ex mutua collatione communis effecta fuerat, & ita ex eo textu apparet
non posse inferri, pactum de toto capitali pro parte ponentis valere. Ad. *c. per ve-*
30 *stras.* respondetur in † eo non disponi, quod pecunia totalis deberet stare in tuto
apud mercatorem, sed ejus intellectum esse, pecuniam illam debere stare penes
mercatorem sub periculo, ubi per Dec. *cons.* 116. *sub nu.* 5. Sot. *de Iust. & jur. lib.* 6.
q. 16. *art.* 2. Rim. jun. *cons.* 400. *n.* 59. *lib.* 4. & ideo ex eo argui non posse, quod
valeat pactum de toto capitali.
31 Quinto ad hunc contractum † sustinendum adducunt consuetudinem, & di-
cunt, quod usura non appellatur usura, quæ communiter licita reputatur, Bart.
in l. quis sit fugitivus. §. apud Labeonem. ff. de ædilit. edict. Cephal. *cons.* 237. *in fin. lib.* 2.
Et quod contractus iste, ne dum in Germania, sed per universam Cristianitatem
32 celebretur, tradit Henrichm. *d. cons.* 8. *sub n.* 25. *& sub n.* 84. & dicit, quod iste †
contractus lege divina vel ecclesiæ determinatione prohibitus non reperitur, &
cum solummodo de eo dubitetur inter Dd. potuit à consuetudine declarari, quod
sit licitus, quia si consuetudo tollit legem positivam, multo magis potest decla-
rare Dd. opiniones. Et ita loquendo de societate officii, quod à consuetudine
fuerit declaratum, eam esse licitam, tradit Castra. *in tract. de societ. offic. cap.* 4.
33 *num.* 20. *& c.* 5. *num.* 23. *cum plurib. seqq.* Respondetur primo, argumentum †
non obstare, quia de asserta consuetudine non constat, & consuetudinem intro-
ducere & probare nimis est difficile, ut per Dd. *in l. quibus. ff. de leg. & in l.* 1. *Cod.*
quæ sit long. consuet. & huic Doctori de ea attestanti, maxime in regionibus no-
stris, non est credendum, ut tradit Rim. jun. *consil.* 400. *num.* 121. *cum plurib. seqq.*
34 *lib.* 4. Et respondetur † non obstare dicta à Bart. & à Cephal. quia usura est pro-
hibita de jure naturali, & de jure divino, ut per Couar. *lib.* 3. *var. resol. cap.* 1. Clar.
in §. usura. vers. sciendum est. Lup. *in tract. de usur. in l. curabit commen.* 1. *§.* 3. *num.*
32. & jura naturalia & divina à consuetudine tolli non possunt. *c. fi. de consuet. c.*
consuetudinem. 11. *dist. & c. illa.* 12. *dist.* Et ita quod usura non sit usura, à consue-
tudine fieri non posse tradit Anton. de Prato inter consilia Alex. *consil.* 49. *lib.* 4.
Decian. *consil.* 2. *num.* 152. *lib.* 1. Rim. jun. *cons.* 164. *num.* 38. *& consil.* 218. *num.*
53. *lib.* 2. *& consil.* 400. *num.* 35. *&* 37. ubi de communi *lib.* 4. Et hoc fieri non
35 posse † etiam summi Pontificis dispensatione tradunt Dd. *in c. super eo de usur.* Co-
uar. *d. lib.* 3. *var. resol. cap.* 1. *num.* 8. Castra. *de societ. offic. cap.* 5. *num.* 27. Dicta à
36 Bart. & à Ceph. intelligi † possunt, quod procedant solummodo quoad pœnam
temporalem in foro fori, sed non quoad pœnam æternam in foro poli. Ita enim
quod

quod à consuetudine fieri possit, quod usura non sit usura, quoad pœnam temporalem in foro fori, sed non quoad pœnam æternam in foro poli, tenet Glos. 1. *in c. cum venerabilis. de consuet.* & Gl. *in c. denique. in ver. consuetudo.* Rom. *consil.* 446. *num.* 2. Ias. *in l.* 3. *§. jurari. sub num.* 16. *ff. de jurejur.* Dec. *in c. nam concupiscentiam. lect.* 1. *num.* 16. *& lect.* 2. *num.* 24. *de constit.* Cravet. *consil.* 6. *num.* 103. *& consil.* 145. *num.* 12. *lib.* 1. Rol. *consil.* 75. *n.* 47. *lib.* 1. *& consil.* 96. *num.* 31. *lib.* 2. Decian. de communi *in tract. crimin. lib.* 6. *cap.* 11. *num.* 66. Et dicta Bart. & Cephal. esse intelligenda cum hac distinctione tradit Ioannes Cephalus in epistola posita *in princ. lib.* 5. *cons. Cephal.* defendendo patrem à morsibus Ioan. Baptistæ Antonutii Eugubini asserentis, dictum Cephali esse falsissimum, erroneum & scandalosum, & quasi hæreticum, & cum hac distinctione etiam eundem Cephal. defendit Menoch. *in consil.* 343. *numero sexto, libro quarto*, ubi dicit, quod hanc distinctionem admittant Theologi, quos commemorat & comprobat dictus Antonutius Eugubinus *in Catech. pag.* 405.

Et comprobatur ista distinctio † ex eo, quia leges temporales pœnas usurarias 37
imponentes à consuetudine, quæ vim legis habet, tolli & removeri possunt. *l. nihil tam naturale. ff. de reg. jur.* ut per Decian. *in d. cap.* 11. *sub num.* 56. *libro sexto.* & comprobatur ex traditis à Iacobo Graff. *in suis decis. aureis. part.* 1. *libro secundo, cap.* 102. *num.* 4. ubi dicit, quod jura civilia non approbant usuras, sed tantum impunitas relinquunt, sicut impunitum relinquunt maritum interficientem uxorem, & permittunt † lupanaria, ad evitandum majora mala, & ad hoc facit illud, quod 38
dici solet, minus malum respectu majoris mali habere speciem boni. Aristot. *libro primo Ethic. cap.* 5. Et quod si lex permittat, non tamen tollat peccatum, est textus *in c. hac ratione.* 31. *quæst.* 1. cujus verba sunt: *Aliud est † enim percipere, aliud per-* 39
mittere. Quod enim permittimus nolentes percipimus, quia malas hominum voluntates ad plenum probare non possumus, & ita tenet Bald. *in l. improbum. C. ex quibus caus. infam. irrog.* Rim. jun. *cons.* 218. *sub num.* 51. *lib.* 2. & Sotus. *lib.* 6. *de Iust. & jur. q.* 3. *art.* 1. *col.* 5.

Ex abundanti etiam dici potest, dicta à Bartolo & à Cephalo indistincte † vera 40
non esse tam in foro conscientiæ, quam etiam in foro fori. Quia quod consuetudo non excuset à pœna in his, quæ sunt de se mala, tenet Innoc. *in c. sane. de offic. ordin.* Bald. *in l. de quibus. colum.* 23. *ff. de leg.* Mars. *in l.* 1. *colum.* 12. *ff. ad leg. Corn. de sicar. & in §. enim. §. quoniam.* Calcan. *consil.* 28. *colum.* 5. Tiraquell. † *in tract.* 41
de pœnis. tempor. causa 42. *nu.* 12. Felin. *in c. ea. quæ de Simon.* Gabriel. *tit. de malefic. conclus.* 8. *num.* 27. Menoch. *de arbitr. jud. casu* 375. *numero trigesimo quarto.* Clar. *in §. blasphemia. vers. vim potest. & ibi Bajard. in addit. sub num.* 24. *in fin.* Decian. *in tract. crim.* qui dicit hanc veriorem & sequendam in judicando, *cap.* 5. *sub num.* 4. Natt. *consil.* 586. *in fin. libro tertio.* Peguer. *in q. crimin. cap.* 34. *Addit. ad Clar. §. usura. num.*

ra. num. 31. Couar. *in c. quamvis. de pact. in 6. part.* 1. *§. 7. sub num.* 12. *verſ. quid de*
42 † *conſuetudine.* ubi declarat, quod diſtinctio ſuprapoſita non procedat, ubi clare conſtet delictum eſſe delictum, ſed tantum procedat, ubi actus fuiſſet dubius, Lupus *in tract. de uſur. comment.* 4. *§.* 4. *nu.* 65. *in fin.* Rimin. jun. *in conſil.* 218. *nu-*
43 *mero quinquageſimo tertio.* ubi vult, quod diſtinctio † præfata procedat ſolum, ubi agitur de jure civili, & non de jure canonico, & quod procedat ſolummodo, ſi eam ſciviſſet, & toleraſſet ſuperior, & in *conſil.* 400. *num.* 35. *& ſeq. lib.* 4. Et hanc eſſe veriorem & communiorem opinionem contra ſuprapoſitam diſtinctionem tradit Farinat. *in tract. crimin. tit. de delict. & pœnis. quæſt.* 20. *ſub num.* 45.

44 Poteſt etiam dici conſuetudine fieri † non poſſe, quod uſura non ſit uſura, & quod uſurarii non puniantur, & ſi eveniat aliquando, quod uſurarii non puniantur, hoc non fieri ratione conſuetudinis, quia introduci non poteſt contra jus divinum. *d. c. fi. de conſuet.* ſed per diſſimulationem & conniventiam ex aliquibus rationibus ita fieri ſuadentibus, puta ratione majoris mali, ut per Couar. *in d. c. quamvis pactum. part.* 1. *§. 7. ſub n.* 12. *verſ. quid de conſuetudine.* ſed quia Anton. de Prato inter conſilia Alex. *conſ.* 49. *n.* 3. *lib.* 4. poſt. Io. Andr. *in reg. pecca-*
45 *tum. de reg. jur. in 6.* dicit neque etiam ad bonum † conſequendum uſuras debere permitti, quia anima cæteris rebus omnibus eſt anteponenda, *l. ſancimus. C. de ſacroſanct. eccleſ.* Rim. jun. *conſ.* 413. *nu.* 48. *& ſeq. lib.* 4. ubi vult, quod in con-
46 curſu † duarum publicarum utilitatum præferatur illa, quæ animam concernit, juxta dictum ſacræ ſcripturæ: *Primum quærite regnum Dei, & hæc omnia adjicientur vo-*
47 *bis.* Ad alia in argumento † contenta reſpondetur, non eſſe verum, quod non fuerit jam determinatum hujuſmodi pactum eſſe uſurarium, nam ut ſupra dixi *n.* 8. quod ſit uſurarium, tenent Dd. communiter, ac etiam Theologi, & ubi eſt controverſia inter Dd. ab ea opinione, quæ communis eſt, recedere non licet, Dd.
48 *in c.* 1. *de conſtit* Corat. *in tract. de com. opp. tit.* 12. Et etiam pactum eſſe † uſurarium fuit determinatum à Sixto V. ut dicit Graff. *d. c.* 120. *num.* 37. Et ſi non probetur lege particulari hujuſmodi pactum eſſe uſurarium, tamen quod probetur urgentiſſimis rationibus, & ideo perinde eſſe ac ſi lege probaretur, tradit Rim. jun. *d. conſ.*
49 400. *n.* 128. *& ſeq. lib.* 4. Et dato, non conceſſo, quod † dubium eſſet, an ſit uſurarium, & quod à conſuetudine declarari poſſit, an contractus dubius ſit uſurarius. Decian. *in tract. crim. lib.* 6. *c.* 5. *ſub n.* 3. *&* 4. *& in conſ.* 2. *nu.* 154. *&* 155. *lib.* 1. Navar. *in Manual. c.* 27. *nu.* 286. Cravet. *conſ.* 924. *n.* 17. *lib.* 5. Surd. *conſ.* 327. *n.*
50 52. *lib.* 3. tamen conſiderandum eſt, non † indiſtincte quamlibet aſſertam conſuetudinem habere hanc facultatem declarandi contractum non eſſe uſurarium, quia iſta declaratio, an contractus ſit uſurarius, pertinet ad Iudicem eccleſiaſticum. Felin. qui de communi teſtatur. *in c. cum ſit. num.* 1. *de for. compet.* Ripa *in c.* 2. *num.*

17. *de*

17. *de Iudic.* Ias. *conf.* 113. *n.* 3. *lib.* 4. Rolan. *conf.* 75. *n.* 37. *lib.* 1. *& conf.* 96. *n.* 44. *lib.* 2. Natt. *conf.* 369. *n.* 12. *lib.* 2. Vulpel. *conf.* 70. *n.* 3. Farinac. *tit. de inquisit. q.* 8. *n.* 135. *Addit. ad Bertaz. conf.* 238. *lib.* 1.

Et his attentis circa † consuetudinem parum tuta videntur ea, quæ de societate 51
officii dicuntur, nempe quod à consuetudine sustineatur, & eo magis parum tuta videntur, quia eo deventum est, ut amplius hodie vere super officiis, prout olim fiebat, non contrahantur; & consuetudo de uno ad alium contractum non extenditur. Cravet. *conf.* 170. *num.* 4. *lib.* 1. & consuetudo ad hoc, ut attendatur, debet esse uniformis, & non difformis. Bart. *in l.* 2. *in princ. n.* 22. *ff. solut. matr.* Alex. *conf.* 5. *n.* 5. & tantum habet de potentia, quantum de usu. Bald. *in l. fin. vers. unum aliud scias. C. com. utr. Iud.* Solummodo enim hodie verbo super officiis contrahitur ista societas, quia in rei veritate pecuniæ non deserviunt pro officiali, sed in alios usus convertuntur, ad libitum recipientis, & officialis tantum præstat nudum nomen officii, unde consuetudo, si alias contractum approbavit, quando vere societas super officio inita erat, quod hodie eam approbet, dum contrahitur super conficto nomine officii, dici non posse videtur. Sexto adducitur ad sustinendum † hujusmodi pactum licitum esse, 52
inter diversas opiniones probabiles unam eligere bona conscientia, & secundum eam operari, Henrichman. *d. consil.* 8. *num.* 87. *usque ad nu.* 104. ubi hanc opinionem pluribus rationibus exornat, & si quispiam dicit tutiorem viam † 53
in dubio esse eligendam. *c.* 1. *de scrut. in ordin. fac.* respondet hoc esse consilii & non præcepti, quia alias oporteret multos intrare religionem, quæ est tutior via. Respondetur in præsenti † amplius electioni locum non esse, quia habe- 54
mus Bullam Sixti V. ut supra dixi, & quia etiam habemus communem opinionem Doctorum & Theologorum, pactum esse usurarium, à qua amplius recedere non debemus. Navar. *in Man. c.* 27. *num.* 286. Et etiam quia licet non sit de præcepto eligere tutiorem viam, quando altera est tuta, tamen bene si una via potest continere peccatum, & altera certe peccatum continere non potest, illa quæ certe peccatum continere non potest, dimissa altera dubia † est eligenda. 55
Ita esse abstinendum à contractu, in quo quis potest dubitare de peccato, post glos. *in c. naviganti. in ver. dubitatur. de usur.* tradunt ibidem Io. And. Host. Abb. Butr. & Cardin. & his relatis Gabriel. *tit. de malef. concl.* 2. *num.* 5. Navar. *in d. cap.* 27. *num.* 284. Rim. jun. *consil.* 400. *num.* 132. *lib.* 4, Menoch. *consil.* 109. *num.* 24. *lib.* 1. Septimo arguunt pactum non esse usurarium, quia appositum nihil relevat, cum † raro eveniat, quod pecunia casu fortuito perdatur, & ea, quæ 56
raro eveniunt, nullius sunt considerationis, *l. nam ad ea. ff. de legib.* Henrichman. *d. consil.* 8. *num.* 64. ubi etiam considerat, quod pactum sit nullius effectus. Quia licet pecunia perdatur negligentia negotiatoris recipientis, juxta dictum

57 eccles. *cap.* 27. *Difficile eximitur negotians à negligentia*, & sic teneatur negligens † de
amissione, nihilominus pecuniam acceptam non restituit, sed ad asilum confugit,
58 fidem fallit, & se decessisse dissimulat. Respondetur etiam ea † quæ raro acci-
dunt in consideratione haberi. *§. insula. Instit. de rerum division. l. sed & si per præto-
rem. §. si feriæ. ff. ex quibus causis major.* sed potius considerari à lege, quæ frequen-
tius accidunt, Glos. *in d. §. insula.* Et periculum pecuniarum positarum in societate
non esse de his, quæ raro accidunt, de quibus lex non habet considerationem,
probatur per text. *in l. si non fuerint.* & in omnibus aliis legibus, ubi agitur de pe-
riculo amissionis capitalis. Dum enim de eo agitur, clarum est, quod habetur
in consideratione. Et hoc argumentum esse falsum dicit Rim. jun. *d. consil.* 400.
59 *num.* 67. quia dicere, quod raro † pecunia pereat casu fortuito, & sæpe negli-
gentia, est arguere culpam in eo, quæ tamen in aliquo non præsumitur, & ab al-
legante probari debet. Glos. Bart. & Dd. *in l. si quis ex argentariis. ff. de eden.* Et
60 non potest dici, quod pactum † nihil operetur, cum vere de casu fortuito non
teneretur recipiens, si hujusmodi pactum non apponeretur, *l. cum duobus. §. dam-
na. ff. pro soc.* bene potest dici, quod nihil operetur, quia est usurarium. Et con-
61 sideratio, quæ fit † de mercatore fallente fidem, fingente se decoxisse, & refu-
giente ad asilum, est penitus nullius momenti, quia est allegare delictum, quod
nullo modo præsumi debet. *l. merito. ff. pro soc.* Rim. *d. consil.* 400. *num.* 66. Octa-
62 vo Henrichman. *consil.* 8. *num.* 72. ad sustinendum † pactum dicit considerari pos-
se, eo non obstante pecuniam non stare absque periculo, cum sit supposita peri-
63 culo decoctionis. Respondetur, ex solo periculo decoctionis † pactum non ju-
stificari, quia capitale debet esse suppositum omni periculo, cum omne lucrum
ex eo proveniens socius ponens eum recipere intendat, *d. l. non fuerint. in fin. cum
similibus. ff. pro soc.* Et respondetur, ad hoc, ut pactum dicatur usurarium, satis
esse, quod socius eo apposito intendat aufugere omnia pericula interitus, quæ
aufugi possunt, & de his periculis, quæ aufugi possunt, pacto apposito loquun-
tur Dd. damnantes pactum, & non loquuntur de illis, quæ aufugere impossibile
64 est. Item respondetur, quod isti mali eventus † non sunt in consideratione. *l. in-
ter stipulantem. §. sacram. & ibi Dd. ff. de verb. obligat.* & ita respondet Rim. jun. *d.
65 consil.* 400. *num.* 79. *lib.* 4. Et quia capitale debet esse † suppositum omni pericu-
lo, & lucrum etiam omni periculo suppositum esse debet, ut per Castr. *in consil.*
55. *lib.* 2. Rim. jun. *consil.* 463. *lib.* 4. nunquam ausus fui asserere, societatem
officii, in qua pro lucro certo taxantur duodecim annua, à solo periculo mortis ju-
stificari posse: nam quia pecuniæ si exercentur, & non alias generant lucrum, cum
non exerceantur, & cum non subjaceant periculo in exercendo, quod periculo
societatis subjaceant, ad lucrum conventum causandum affirmari non posse vide-
tur. Est enim mortis periculum quid extra societatem, ut Alex. tradit *in consil.*
132. *sub.*

132. *sub num.* 8. *lib.* 5. & adeo quid separatum & diversum à lucro, ut non solum
dici non possit causa inductiva lucri, sed imo dici debeat causa dissolutiva socie-
tatis. *l. adeo. ff. pro soc.* Et cum vere pecuniæ non † exerceantur super officio, li- 66
cet hoc dicatur, quia mendacia nihil ponunt in esse. *l. accusare. & ibi Bald. ff. de*
pact. & quia est usura, si datur pecunia super exercitio à sciente, quod non exer-
cebitur, si lucrum percipiat, & pecunia sit restituenda. Navar. *in Manual. cap.* 17.
num. 258. Graff. *in suis decis. cap.* 120. *num.* 9. *lib.* 2. *part.* 1. multo magis quod à so-
lo periculo vitæ sustineatur firmare non auderem, cum nec si in totum mutuans
pecuniæ mutuatæ periculum subeat, aliquid ultra sortem recipere possit. *c. fin. &*
ibi glos. Abb. & cæteri. de usur. Roman. *consil.* 250. *sub num.* 4. Dec. *cons.* 123. *col.* 1. *&*
2. *lib.* 1.

Sed in omnibus me subjicio determinationi sanctæ ecclesiæ, sic de hujusmodi
contractu loquendo Boccatius *in tract. de societ. offic. num.* 197. *in fin.* se remittit in
omnibus saniori judicio. Et si ejus essem auctoritatis, ut aliorum animos move-
re possem, consulerem, quod quisque se ab hoc contractu abstineret, quia bo-
narum mentium est ibi culpam timere, ubi culpa non reperitur, glos. *in c. si vere.*
in ver. sub spe veniæ. de senten. excom. & in dubio pro anima semper tutior via eligen-
da est, Glos. *in c. naviganti. in ver. dubitatur. & ibi Io. Andr. Hostien. & Abb. colum.* 1.
& Butr. in fin & Card. colum. 1. *vers. oppono in eo. de usuris.* Nono aliqui dicunt,
contractum non esse † usurarium, sed injustum, ea ratione, quia deficit in eo 67
causa mutui, & satis est censeri societatem esse iniquam in damnum proximi, ut
per Couar. *lib.* 3. *var. resol. c.* 2. *sub num.* 3. Et quod deficiat causa † mutui, pro- 68
bari dicunt, quia in mutuo libere transfertur dominium, & ista pecunia à socio
alteri socio datur ad hoc, ut in negotiatione seu mercatura, super qua fuit con-
tracta societas, exerceatur, & sic non libere in eum transfertur dominium, cum
ea ad libitum uti non possit, Nauar. in *tract. sub num.* 37. Henrichman. *d. consil.* 8.
num. 30. Et ex eo, quia periculum † pertinet ad recipientem, non inde sequi 69
dicunt, in eum fuisse translatum dominium, quia etiam in commodato apponitur
pactum, quod rei commodatæ periculum pertineat ad recipientem, & nihilo-
minus in eum non transfertur dominium. Navar. *d. loco numero trigesimo sexto.*
Considerant etiam † quod si ex actu gesto præsumi potest contractum mutuum, 70
& contracta societas ad evitandum usuram, & sic delictum, magis præsumi de-
bet contracta societas, quam mutuum. *l. mertio. ff. pro soc.* Henrichm. *d. consil.* 8.
num. 99. Respondetur, contractum esse non solum injustum sed etiam usura-
rium, quia Bald. *in l.* 1. *C. pro soc.* dicit, quod talis † contractus societatis esse 71
non potest neque ex forma, neque ex natura. Ex forma non, quia est contra-
ctus mutui. Ex natura non, quia est contra naturam societatis, quod capitale
in securo permaneat, Rimin. jun. *consil.* 399. *numero* 27. *libro quarto.* &, ut dixi
 supra,

supra, in qualibet conventione, ubi adest species mutui, & sorti augmentum accedit, usura committitur, & non attenditur, quibus verbis usi fuerint contrahentes quia consideratur, quid actum & non quid dictum fuit, & per nostrum affirmare vel negare veritas non immutatur. *l. cura falsa. C. de jur. & fact. ignor.* Menoch. *in tract. de præsumpt. lib.* 3. *præs.* 123. *num.* 9. ubi etiam dicit, quod si contractus sit vere fœneratitius, non per hoc talis esse desinit, si deficiat ani-
72 mus fœnerandi. Et non obstat conventio † apposita, quod pecunia exerceatur super mercatura, quia non ex tali conventione impeditur, quin dominium in recipientem transferatur, & quod transferatur admittunt Navar. & Henrichman. *in locis supra citatis.* & si transferatur & veniat postmodum restituenda cum lucro, certe sequitur, mutuum fuisse contractum, & fuisse contractam usuram, pacto apposito, quod cum lucri augmento sit restituenda. Similiter non obstat,
73 quod ratione † suscepti periculi non dicatur translatum dominium, ut in commodato, quia hoc ideo fit in commodato, quia eadem res restituenda venit, sed non ita fit in mutuo, in quo non eadem res, sed alia ejusdem generis restitui de-
74 bet. *l.* 2. *§. mutui datio. ff. si cert. pet.* Et quod ista conventio † contineat causam mutui, & non alterius contractus, optime contra se ipsum deducit Henrichm. *d. consil.* 8. *numero quinto. cum pluribus seqq.* sumpto argumento à sufficienti partium enumeratione.

75 Quod non sit contractus † societatis, dicit, quia de natura societatis est, quod socius teneatur de culpa, & quod partes sint æquales, & in ista conventione fit, quod socius teneatur de periculo, & quod partes non sint æquales. Quod non
76 sit † commodatum, dicit, quia licet ad pompam pecunia commodari possit, ut commodatarius appareat ditior. *l. sed mihi videtur. §. fin. cum l. seq. ff. commod.* tamen transit in alium contractum, quando aliquid datur, quia debet esse gratuitum. *l. si rem tibi. §. unum. ff. commod. & l. si tibi. in fin. ff. de præscript. ver. Præterea in commodato non debet idem reddi in genere, sed in specie. l. in commodato. §. sicut. ff. commod.*

77 Et quod non sit donatio, quia non datur † pecunia, ut non restituatur, quemadmodum fit in donatione. *l.* 1. *ff. de donat.* Etiam non esse depositum, quia non
78 † datur pecunia causa custodiæ, ut fit in deposito. *l.* 1. *ff. depositi.* & quando pecunia datur causa utendi convertitur in mutuum. *l. Lucius. la.* 1. *& l. dies sponsaliorum. §.* 1. *ff. depositi. & l. certi condictio. §. fin. cum l. seq. ff. si cert. pet. l. in navi Saufei. ff. locati.* Et non esse locationem, quia etiam locatio, quando idem redditur in gene-
79 re, convertitur † in causam mutui. *l. in nave Saufei. ff. locatr.* quia solummodo in mutuo fit, ut idem reddatur in genere. *l. mutuum. & l. cum quid. ff. si cert. petat.* Et quia in hac locatione & in deposito proxime relato periculum amissionis pertinet ad conductorem, & depositarium, quemadmodum in mutuo pertinet ad mutuata-

tuatarium, *l. certi condictio. §. fin. cum l. seq. ff. si cert. pet.* quia genus perire non potest, *l. in ratione. §. in certo. ff. ad leg.* Falcid. ideo hunc non esse contractum locationis sequitur.

Precarium etiam † non esse dicit, quia licet precarium etiam detur in rebus 80
mobilib. *l. in rebus. ff. de precario.* & ad usum indeterminatum, tamen in eo non transfertur dominium, & potest quandocunque revocari, *l. 1. & l. cum. precario. ff. eodem.* Nec esse permutationem, quia † solum fit, quando datur species pro 81
specie, *l. 1. ff. de rerum permut.* & hinc inde jura cuique competentia super re permutata transferuntur. Venditionem etiam non esse dicit, quia datur † solum- 82
modo pecunia utenda, ut restituatur, quod emptioni non convenit, in qua requiritur, quod ab una parte tradatur res, & altera pretium, ita ut non restituantur, *l. mutuum. in princ. ff. si cert. pet. & l. ex empt. ff. de act. empti.* Ultimo loco nec esse † contractum innominatum dicit, quia datur pecunia restituenda in ge- 83
nere, quod non fit in contractu innominato, ut videtur sentire Bart. *in l. fin. ff. de condict. ob caus.* & quia conventio transit in specificam formam contractus, *l. 1. cum seq. l. si gratuitam. & l. Titius. in fin. ff. eod.* Ias. *in l. cum quid. ff. si cert. pet.* Sic igitur contractuum † connumeratione facta, cum hanc conventionem appareat ne- 84
mini ex eis convenire, merito sequitur, mutuum, cui convenit, contractum fuisse, & per consequens pactum esse usurarium dicendum esse, ita argumentatur etiam Peguer. *in suis quæst. criminal. q.* 33. Et id quod dictum fuit, in dubio ad excludendam † usuram præsumi debere magis, societatem fuisse contractam, 85
quam mutuum, non obstat, quia in dubio præsumptio sumitur exclusiva delicti, sed in claris cessant conjecturæ & præsumptiones, *l. Diuus ff. de in integr. restit.* Rim. jun. *consil.* 399. *nu.* 69. *libr.* 4. & ubi constat de conventione pluris accipiendi, quam datum fuit, constat etiam, fœnus contractum fuisse, Bald. *in l. rogasti. in fin. & ibi Castr. nu.* 5. *ff. si cert. pet.* Menoch. *cons.* 109. *n.* 8. *lib.* 1. *& in tract. de præsumpt. lib.* 3. *præs.* 123. *n.* 3. Rom. *cons.* 238. *n.* 4 *& cons.* 290. *n.* 6. *& cons.* 520. *n.* 1. Dec. *cons.* 116. *nu.* 3. *& consil.* 123. *col.* 2. Rip. *in l.* 2. *n.* 6. *ff. si cert. pet.* Natt. *cons.* 403. *sub n.* 1. *lib.* 2.

Et ita contrariis remotis firma remanet † opinio, hujusmodi pactum, quod 86
capitale sit salvum, esse usurarium, & ampliatur, quod vera sit & procedat, etiam quando non de toto capitali, sed de ipsius parte, quod non sit supposita periculo, & inde lucrum percipiatur, conventum fuit, quia quod juris est de toto, quoad totum, idem juris est de parte, quoad partem, *l. quæ de tota. ff. de rei vend.* Ita formaliter arguit Socin. *in d. cons.* 265. *col.* 4. *vers. secundo quia. lib.* 2. & post eum Rim. jun. *cons.* 400. *n.* 51. *& cons.* 463. *nu.* 37. *lib.* 4. Quemadmodum enim non licet subire periculum † operarum & totius capitalis, ita non licet su- 87
bire periculum operarum & partis capitalis, & ex hoc detegi disparitatem & turpi-

turpitudinem pacti, dicit Abb. *in conſ. 77. lib. 1.* Et hanc opinionem tenere San.
Thom. *in 2. 2. qu. 88. artic. 2.* & alios Theologos, quos citat, tradit Socin. *d.*
conſil. 265. ſub numero 4. libro 2. & dicit, hanc opinionem probari auctoritate gloſſ.
in l. 1. Codic. pro ſoc. & aliorum, qui eam communiter ſequuntur. Et ad eos, qui
88 † dicunt, quod amittens operas non dicatur damnum pati, & ideo conveniat,
quod ſuſtineat periculum capitalis pro dimidia, quemadmodum lucrum recipit
pro dimidia, reſpondet, quod lucrum non cauſatur ex ſola pecunia, ſed ab operibus & pecunia, & quod dimidia lucri aſſignatur pro operibus, & ille, qui amittit operas, dicitur damnum pati, quia operæ adeo æſtimantur, ut prævaleant aliquando capitali, *d. l. ſi non fuerint. ff. pro ſoc.* Et ſi prevalent, quemadmodum qui amittit capitale dicitur pati damnum, ſic & de eo, qui amittit operas prevalentes capitali, quod damnum patiatur, dicendum eſt; alias enim ſi ita non diceretur, operas eſſe correſpondentes, & prevalere etiam capitali, dici non poſſet. Et ad
89 id, quod † dicitur, operas correſpondere interuſurio, & non capitali, reſpondet, quod correſpondeant capitali, expreſſe probatur *in dict. l. ſi non fuerint.* & iſta eſt communis opinio, ut dixi ſupra *capite decimo ſexto.* Eſt igitur veriſſima & magis communis iſta ampliatio, pactum, quod pars capitalis ſit ſaluum, & inde lucrum percipiatur, fieri non poſſe, ut dixi etiam ſupra *cap. 16. in fi.* Et pactum hu-
90 juſmodi † non eſt reiiciendum, firmo remanente contractu ſocietatis, ut tenet Gomeſ. *libr. 2. reſolut. jur. capit. 5. ſub numero 5.* ſed totus contractus ſocietatis annullatur, ut dixi ſupra *capit. 2. numero 25.* Et hanc ſocietatem cum hoc pacto initam nullam eſſe, tradit textus *in d. l. ſi non fuerint. §. Ariſto. ff. pro ſoc.* & late comprobat Rim. junior *dict. conſil. 400. n. 105. & n. 116. & conſ. 463. n. 19. & ſeq. lib.* 4. & Peguer. *in ſuis quæſt. criminal. quæſt. 33. in fin.*

N. 6. 7. & n. 30. & ſequent. item nu. 90. Miras turbas hîc ciet auctor tot. capite, ut probet pactum hoc eſſe uſurarium, id eſt, woecker ut Belgæ loquuntur: cum tamen uſus & conſuetudo mercatorum aliorumque inter ſe contrahentium illud approbet. At contractum uſurarium dicimus illum, qui juſto majores uſuras complectitur: exploſa dudum priori illa Canoniſtarum opinione, quæ nullas ne quidem legitimas admittit, ut atteſtatur *Couvarruv. variar. reſolut: lib. 3. cap. 3.* Quanquam ſunt qui judicent, de jure canonico uſuras indiſtincte prohibitas non eſſe. *Molinæus de Uſuris n. 55.* & contrariam opinionem malo errore invaluiſſe. Cùm Canones vocem uſuræ tantum uſurpent pro ea quę eſt illicita, licitâ verò nomine intereſſe indigetent. vid. *cap. ſalubriter cap. conqueſtus x. de uſuris.* Et ideò Canoniſtæ certo caſu admittunt uſuras, præcipuè quas compenſatorias vocant, ratione ejus quod creditoris intereſt. *cap. 1. & 2. x. de uſuris. Gail. lib. 2. obſ: 5. n. 14. 15. Coſt. ad. l. 1. ff. de Uſuris. 22. 1. Vide Ritterſhuſium in differentiis juris civilis & canonici lib. 4. cap. 11. in fine; & latius Franciſcum Junium in appendice Analyt. explicat. Levitici.*

CAPUT XIX.

An pactum, quod capitale sit salvum vel in parte, aliquo modo justificari poßit?

SUMMARIA.

1 *Pactum, quod ponens operas sustineat periculum capitalis alterius socii, videtur sustineri posse, facta recompensatione in lucro.*

2 *Contraria opinio probatur, pactum non valere, quia damna & lucra in societate debent considerari absque involucro recompensationis.*

Intellectus l. si non fuerint. ff. pro soc.

3 *Intellectus* §. de illo. Instit. de societ.

4 *Ponens capitale stat semper in securo, si ponens operas ejus periculum sustinere debeat, & ipse non potest semper securus esse de lucro pro recompensatione, quia est incertum, an sit futurum.*

5 *Pactum, quod periculum capitalis pro parte pertineat ad ponentem operas, sustineri potest vigore donationis, si capitalis pars donetur ponenti operas.*

6 *Donatio facta ante societatem non repugnat societati.*

7 *Intellectus* l. societas. in fin. ff. pro soc.

Contractus ex conventione partium legem accipiunt.

Non procedit, quando conventio contractui repugnat.

8 *Dives si contendatur, quod pauperes negotiantes cum suis pecuniis recipiant lucrum ultra debitam quantitatem, non est ista societas, sed donatio.*

9 *Pactum, quod periculum capitalis pertineat ad ponentem operas, videtur sustineri posse ex contractu emptionis, pretio constituto in lucro alteri socio sustinenti periculum, ut fit, quando emitur jactum retis.*

10 *Emptio fieri potest de jactu retis, quia pretium certe datur in pecunia pro re futura.*

11 *Sed hoc fieri non potest in societate, quia consideratur res empta, & pretium in lucro, & lucrum, cum sit incertum, pro re & pro pretio deservire non potest.*

12 *Mistura ista de contractu emptionis & societatis facta dici non potest, stante supradicto pacto, quia verba repugnant.*

13 *Assecurationis & societatis contractus fieri possunt cum diversis personis, sed non cum eadem persona eodem tempore.*

14 *Neque etiam diversis temporibus.*

15 *Contrariam opinionem, quod poßint fieri cum eadem persona, & eodem tempore, dum-*

modo fraus absit, tenent aliqui. num. 16.

17 *Et quod possint fieri non solum formaliter & explicite, sed etiam æquipollenter & implicite.*

18 *Quod isti contractus eodem tempore cum eadem persona fieri non possint, nulla lege cavetur. Contra* n. 27. & 3. seqq.

19 *Consuetudine immemorabili probatur, hos contractus fieri posse. Contra* num. 31.

20 *Intellectus* c. per vestras. de donat. inter vir. & uxor. *Contra* num. 32.

21 *Consuetudine immemorabili stante præsumitur titulus. Declaratur* n. 33.

22 *Dominium non præsumitur translatum ex translatione periculi. Contra* nu. 34.

23 *Socius non potest pecuniam in diversam negotiationem convertere, licet earum periculum susceperit, &* num. 24. *& declaratur* num. 35. & 36.

25 *De re sua quilibet ad sui libitum disponere non potest, quando in eum fuit translatum dominium ad certum usum,* num. 26. *& declaratur* num. 37.

38 *Pactum sustinetur vigore emptionis, ut evenit in societate animalium, in qua rusticus sustinet pro medietate periculum animalium, quia daretur æstimata, & pro medietate lucra dividuntur. &* num. 44

39 *Lucrum vero non debet dividi pro medietate.*

40 *Intellectus* l. cum duobus. §. si in coeunda. ff. pro soc.

41 *Intellectus* l. cum duobus. §. damna. ff. pro soc.

42 *Capitale si pereat, perit ponenti. Res unius ex sociis si pereat occasione societatis, damnum est commune. &* num. 43.

44 *Lucrum animalium dividitur habito respectu ad operas & capitale.*

1 DUobus modis hoc pactum † videtur posse justificari, primo à propria natura societatis, secundo ab alio contractu cum ipso societatis contractu interveniente. Primo modo justificari posse dicitur ab ipsius societatis natura, per recompensationem. Quia etsi æqualitas in societate sit servanda in lucro & damno, nempe quod quis percipiat de lucro, juxta quantitatem sui capitalis, & similiter sui capitalis damnum sustineat: tamen prohibitum non reperitur, quod æqualitas ita servari non possit, ut unus suscipiat periculum pro parte ad eum non spectante, & in recompensationem ad hoc, ut æqualitas observetur, recipiat lucri majorem partem, quam habere deberet, ita tradit Henrichman. *d. cons.* 8. *n.* 52. & hoc probatur secundum eum *in l. si non fuerint. ff. pro soc. & in §. de illa. Instit. de societ.* ubi tale pactum valere jure societatis
2 admittitur. Ista opinio non videtur vera, quia † societatis natura attenta, qui plus ponit, plus percipere debet, & quilibet sui capitalis periculum sustinere debet, & sic absque involucro recompensationis, & lucri & damni partem, æqualitate servata, quilibet subire debet, ut aperte disponit text. *in d. l. si non fuerint.* Et dum in

ea, &

ea, & *in d. §. de illa.* dicitur pacto fieri posse, ut sint inæquales lucri partes, intelligitur hoc fieri posse, quando capitalia sunt inæqualia, & iste est communis intellectus, ut dicit Covar. *d. lib. 3. var. resolut. cap. 2. vers. secundo constat. in fin.* dum dicitur, in dictis juribus † pacisci posse super parte periculi seu super toto, 3
intelliguntur, solummodo id fieri posse favore ponentis operas, ut dixi *in cap. præcedenti.* Et si de certa lucri parte percipienda fuisset conventum, eo magis pactum sustineri non posset, Rim. jun. *d. cons.* 400. *nu.* 62. *lib.* 4. & non potest æqualitas † cum hoc involucro recompensationis fieri in societate, quia ponens 4
capitale, si non subiit ejus periculum, stat semper in securo; ponens vero operas nihil certi habet pro ejus recompensatione, quia potest dari casus, quod in societate adsit damnum, vel saltem non adsit lucrum, ex quo periculi jam suscepti recompensationem habere possit, & non potest dici servata æqualitas, si unus semper sit securus non posse sentire damnum, & alter possit sentire damnum, & non sit securus posse recipere recompensationem periculi jam suscepti. Secundo videbatur posse pactum † sustineri ab alio contractu, 5
puta donationis, verbi gratia, uno ponente operas, alter ponit ducenta cum pacto, quod dominium pro parte transeat in socium, & pro dicta parte periculum sustineat, & lucrum percipiat, & hoc modo dico posse sustineri, & licet interveniat donatio, dico, quod ista erit societas, quamvis *in l. societas. in fin. ff. pro soc.* Ulpianus dicat: *Donationis causa societas recte non contrahitur.* Nam duobus modis donatio considerari potest. Uno modo ante societatem; altero modo in ipsa societate. Primo modo si fit donatio † de pecunia, & post 6
modum super pecunia donata societas contrahitur, valida erit societas, & hoc non repugnat dispositioni *d. l. societas.* Secundo modo si fit donatio in ipso contractu societatis, ut quia datur lucrum alteri socio, quod habere non deberet vigore societatis, & hoc casu loquitur Ulpianus *in d. l. societas.* & dicit cessare societatem, quia † donationis causa recte societas non contrahitur, cum societatis naturæ repugnet, & est textus *in l. si quis conduxerit. ff. locati.* & ita declarando regulam illam, ex conventione partium contractus legem accipere, hoc fieri non posse quando conventio contractui repugnat, tradit Sarmi. *selectarum interpret. libr. 1. cap. 11.* allegando textum *in d. l. societas. & l. si non fuerint. ff. pro soc. & in l. in causæ cognitione. la 2. §. item relatum. ff. de minor.* ubi Ulpianus ait: *Si minor circumscriptus societatem cojerit, vel etiam donationis causa, nullam esse societatem, ne inter majores quidem.* Et ita † si dives contrahat societatem cum 8
suis famulis, amicis, aut cognatis exiguæ industriæ, ponendo magnam pecuniarum quantitatem, & contendatur de minori lucri parte, quam recipere deberet, quod ista non sit societas, sed donatio seu locatio operarum, tradit Navar. *in manual. c. 17. sub n. 251. in fin.* Dici etiam posse videbatur † tertio loco, 9

pactum sustineri posse vigore emptionis & venditionis. Nam in emptione fit, quod ematur certo pretio jactura retis, & sic id quod est omnino incertum, *l. emptorem. §. fin. de act. empti.* ita in præsenti fieri posse videbatur, quod ponens pecuniam pacisceretur, nolle subire earum periculum, & ex ea percipere certam quantitatem, relicto illo pluri, quod ex ea verisimiliter percipi posset, pro pretio debito alteri socio, eo quia sustinet periculum. Henrichman. *d. cons. 8. n. 52.*
10 *cum plurib. seqq.* tamen licet in emptione † fieri possit, quod jactum retis, & sic quid incertum ematur, non inde inferri debet, pactum hujusmodi sustineri posse. Emptio ideo sustinetur, quia datur pretium, & vere emitur id, quod licet non sit, tamen esse potest, & naturæ & substantiæ emptionis non repugnat, quod res ematur, quæ licet non sit, tamen esse speratur, bene repugnaret, & non valeret, si emeretur res, quæ non esset, & quæ esse non posset, *l. nec emptio. ff. de*
11 *contr. empt.* Sed hoc in præsenti fieri non potest, quia † pretium & res empta in lucro considerantur, & ex lucro provenire debent, & lucrum licet sit verisimile, nihilominus est incertum. Et sic licet respectu rei emptæ tolerari possit, quod sit incertum, tamen quod id respectu pretii, quod certum esse debet, tolerari possit, dicendum non est, quia debet esse in pecunia numerata, & debet esse certum. *§. item pretium. Institut. de emption. & vendit.* Aliter respondet Rim. junior.
12 *dict. consilio* 400. *numero* 94. & dicit, quod † per tale pactum, si valeret, fieret mistura ac transfusio contractus societatis in emptionem. Sed quia verbis attentis talis mistura & talis transfusio fieri non potest, merito sequi, pactum non valere, & in vim emptionis etiam sustineri non posse, per ea quæ tradit Bart. *in l. ubi donatur. ff. de donat. caus. mort.*
13 Et ista opinio, pactum hujusmodi † sustineri non posse, etiam considerata emptione comprobatur ex traditis à Caiet. *in opuscul. tom.* 1. *tractat.* 31. *respons.* 11. ubi tenet, contractum societatis & assecurationis capitalis fieri posse cum extraneo, ac etiam cum socio non eodem tempore, sed post societatem contractam, & sic diverso tempore, ejus dicta in hoc non obstant in præsenti, quia agimus de pacto inito cum ipsa societate. Et etiam ejus opinio non est tuta, cum, quod
14 contractus assecurationis cum socio fieri non possit, diverso † etiam tempore, contra Caiet. firmet Sotus *lib. 6. de just. & jur. q. 6. art.* 2. ubi ait, eam pene esse exiguitatem ingenii sui, ut videre aliud in his contractibus non possit, quam verissimum mutuum, sive fiant simul, sive successive cum eadem persona. Quia, dicit ipse, licet valeat contractus societatis factus cum uno, & contractus assecurationis factus cum alio, non sequitur tamen, quod valeant facti cum eadem persona, quia ex eis cum eadem persona factis oritur contractus mutui, & usura causatur ex perceptione lucri provenientis ex pecunia mutuata. Et hoc probatur secundum eum, quia eo ipso, quod Titius tribuit pecuniam Seio, conveniturque

niturque inter eos de lucro, & quod capitale sit Titio salvum, de illa pecunia
statim Sejus ad libitum disponere potest, puta prædia emere, & similia facere,
& ideo manifestatur, quod sit effectus pecuniæ dominus, ex qua dominii trans-
latione fit, ut mutui contractus initus dicatur, *l. 2. ff. si cert. pet.* & postea fit,
ut lucrum ex pecunia mutuata percipere usura sit, & idem fieri colligit, licet
successive contractus celebrentur. Quia licet à principio inita fuerit societas
justa, tamen quoties postmodum paciscitur de tuto capitali, transfertur domi-
nium, causatur mutuum, & ex perceptione lucri inducitur usura.

Contra hanc Soti opinionem † tenet Couarr. *libr. 3. var. resolut. capit. 2. sub nu-* 15
mero 4. sive isti contractus sint facti simul, sive successive, dummodo omnis fraus
absit, & Navarr. *in tract. de usur. not.* 14. *numero* 32. *& in Manual. cap.* 17. *numero*
254. & Bursat. *in consil.* 320. *numero* 59. *libr.* 3. & dicit Navar. quod fieri debent
tres contractus. Primus societatis, in † quam unus pecuniam, alter operam & 16
industriam conferat. Secundus assecurationis, quo qui operas confert, assecu-
ret alterius sortem, justo pretio accepto, aut altero tantum ex lucro remisso.
Tertius, ut ad tollendum suspiciones & molestias rationum, qui operam præ-
stat, etiam assecuret alteri lucrum certum pro incerto, justo in id pretio consti-
tuto, aut altero tantum ex lucro remisso. Et dicit, quod isti tres contractus
non solum fieri possunt formaliter & explicite, sed etiam æquivalenter & impli-
cite, ut si quis negotiator publice protestaretur, se † paratum ad accipiendum 17
pecuniam à quocunque volente illi conferre in societatem, cum pacto de asse-
curatione sortis, ad rationem quatuor pro centum, & lucri certi quatuor pro
duodecim incerti lucri, ita quod ex lucro incerto verisimili duodecim ex centum
accipiat quatuor pro assecuratione sortis, & quatuor pro certificando lucro duo-
decim, & consequenter non teneatur reddere, nisi quatuor, & postea alius
sciens hanc protestationem confert ei centum, dicens; ego confero tibi centum in
societate negotiationis cum securitate sortis, & redemptione lucri incerti juxta
suam protestationem. Et dicit, hunc modum faciendi societatem obtulisse Ma-
jestati Regis Philippi, sed mercatoribus displicuisse, quia esset parum lucri alla-
turus, collegisseque hunc modum faciendi hanc societatem dicit à Io. Major. *in* 4.
dist. 15. *quæstion.* 49. à Sylvestr. *in vers. societas. quæstion.* 2. & ex Cajet. *in libr.* 17.
respons. respons. 11. quæ nunc habentur *in opuscul. suis tomo primo, tractat.* 31. *respons.*
11.

Et hanc suam opinionem † Navarr. probat, primo quia cum verum sit, di- 18
ctos tres contractus fieri posse cum diversis personis, quod cum eadem persona
fieri possint, etiam dicendum est, cum hoc nulla ratione & nulla lege prohibi-
tum reperiatur. Secundo ad eam tenendum movetur, quia, ut ipse dicit, au-
divit in multis † Galliæ locis, & in aliquibus Italiæ partibus & montibus serva- 19

tur, quod Ecclesiæ, viduæ & pupilli more antiquo conferebant suas pecunias mercatoribus, quo quatuor annua pro centum in suam sustentationem lucrarentur, & cum ista consuetudo nullo alio modo defendi possit, quia usura favore Ecclesiarum, viduarum & pupillorum non admittitur, neque etiam in redemptionem captivorum, *c. super eo de usur.* & possit defendi, quod initium habuerit ab his tribus contractibus, ita omnino defendi debet, & quod ita consideratis his tribus contractibus introducta fuerit, dicendum est. Et ab his contractibus originem sumpsisse verisimile videri, quia ex centum in mercatura verisimiliter lucrari solent duodecim, vel quindecim, & dando quatuor reliqua videntur relicta pro
20 assecuratione capitalis & lucri. Tertio movetur per † text. *in c. per vestras. de donat. inter vir. & ux.* ubi secundum eum Papa jubet, ut marito vergente ad inopiam, dos deponatur apud aliquem mercatorem, quo ex parte lucri honesti matrimonii onera sustentet, & fuit intentio Papæ, ut dos salva servaretur, quia ob hoc ut esset salva, jubebat eam à marito auferri, & quia sine dictis tribus contractibus fieri non poterat, quod esset salva, & inde lucrum perciperetur, merito id factum fuisse vigore dictorum contractuum dicendum videtur. Quarto movetur,
21 quia stante † supradicta consuetudine immemorabili, & stante quod ex consuetudine immemorabili titulus præsumatur pro ejus validitate, *c. super quibusdam. de verb. signif. & l. hoc jure. §. ductus aquæ. ff. de aqua & æsti.* dicit patere, quod dicta consuetudo à dictis tribus contractibus justificetur. Et ipsi Navar. fundamenta
22 allegata à Soto pro ejus opinione sustinenda aperte † juri contraria esse videntur, & primo dicit, ex eo, quia periculum pertineat ad mercatorem recipientem pecuniam, non inde sequi in eum fuisse translatum dominium cum incommodato, si sit conventum, quod periculum spectet ad commodatarium, nihilominus in eum dominium rei commodatæ translatum non dicatur, *c. 1. & ibi gloss. de commod. & l. 1. C. eodem.*

Et in deposito similiter non transfertur dominium, si fuerit conventum, quod res maneat periculo depositarii, *l. 1. §. si convenerit. ff. depositi. c. fin. de deposit.* Et ex culpa & mora regulariter etiam transfertur periculum in culposum & morosum, *c. 1. & c. fin. de commod.* & est adeo clarum, quam quod clarissimum, culpam & moram non esse modos transferendi dominium.

23 Secundo dicit, ex eo, quia † res stat penes aliquem ejus periculo, non inde sequi, quod de ea ad sui libitum disponere possit. Nam omne commodatum & depositum cum pacto, quod maneat periculo commodatarii & depositarii, quoad restituatur, & omne aliud, quod manet penes aliquem ejus periculo propter moram vel culpam, non potest converti in alios usus præter conventos citra domini voluntatem, & si convertatur, furtum committitur, *§. placuit. Institut. de obligat. quæ ex dol. nasc. l. qui vas. §. vetare. ff. de furtis. l. final. Codic. de jure domin.*

domin. impetr. authent. præsenti. Codic. de fidejuss. Et socius non † potest pecuniam 24
in aliam negotiationem convertere præter conventam, quamvis salvum sit capitale, & hoc si faceret, committeret furtum, & esset peccatum, *l. si convenitur. & l. sed & socius. ff. pro soc.* facit textus *in dict. §. placuit. Institut. de obligat. ex delicto. & in dict. l. qui vas. §. vetare. ff. de furtis. & in clem. quia contingit. & ibi Card. de releg. dom.* Tertio & ultimo dicit, esse † contra juris dispositionem, 25
asserere quemlibet de re disponere posse libere, in quem dominium transfertur, quia potest esse, quod transferatur cum onere solummodo ea utendi in certum & determinatum usum, quo casu ultra usum destinatum facultas de eis disponenti non competit, *leg. fœminæ. Codic. de secundis nuptiis.* & licet ipse Navarr. sit Doctor multæ lectionis, & hodie Romæ, ubi commoratur, ejus auctoritas sit nemini secunda, nihilominus apud me ista ejus opinio non est adeo tuta, ut à Soti opinione recedendo eam firmare audeam. Nam ab ea † me re- 26
trahit communis conclusio, quæ se habet, quod in contractibus non attendantur verba, sed quid ex gestis inter contrahentes cum effectu resultet, *l. si unus. in princip. ff. locati.* Et ex tribus contractibus à Navarr. consideratis nihil aliud cum effectu resultat, nisi quod pecunia sit penes mercatorem absque periculo eam ponentis, & quod demum sit cum augmento lucri restituenda, non in specie, sed in genere, prout proprie in mutuo fieri solet, quando usura contrahitur.

Neque stringit argumentum, quod † si contractus assecurationis possunt fieri 27
cum tertio, etiam possint fieri cum eadem persona, cum neque id lege, neque ratione prohibitum reperiatur. Nam multa sunt, quæ de per se considerata licita reputantur, tamen insimul unita, illicita, & inhonesta reputantur, & potest dari exemplum de emptione & venditione, & de pacto de retrovendendo, quæ licita sunt de per se considerata, juncta tamen insimul, stante pretii modicitate, usuram constituunt, *c. ad nostram. de emption. & vendition.* Et quod, licet
† liciti sint, si cum tertio contrahantur dicti contractus assecurationis, tamen 28
non inde sequatur, quod licite possint fieri cum ipso socio, manifestatur ex eo, quia assecurationis contractus requirit pretium certum, prout ipse Navar. fatetur. Et hoc, quod pretium sit certum, in ipso societatis contractu dari non potest, ea ratione, quia pretium pro assecuratione ex societatis lucro desumi debet, & possibile est, quod lucrum in societate non reperiatur, & sic quod contractus assecurationis sine pretio remaneat. Item ex lucro
pretium † pro assecuratione desumi non potest, quia in societate lucrum 29
pertinet ad eum, ad quem pertinet periculum, ut jam pluries supra dixi, & si pertinere debet periculum ad recipientem capitale, & sic ad eum pertinere debeat lucrum, erit necessario dicendum, ex eo lucro, quod suum est pretium, ut si-

ut sibiipsi satisfaciat, pro assecuratione desumi non posse. Et in hoc stat argumenti Navar. fallacia, quia vult, quod pretium constituatur pro assecuratione in eo lucro, quod ratione periculi in totum pertinet ad socium recipientem.

30 Fallacia etiam argumenti † consistit in alio, nempe in consideratione, quæ fit de lucri quantitate, dum dicitur, ex centum lucrari duodecim seu quindecim, & dum præsupponitur, ea in totum pertinere ad ponentem pecunias. Hoc enim minime verum est, quia ex pecunia sola lucrum non provenit, sed provenit ex pecunia & ex operibus, & ideo non in totum pertinet ad ponentem pecunias, sed solum pro parte, & pro alia parte pertinet ad ponentem operas & industriam. Unde si pertinet ad ponentes pecunias, eam divisionem, quam Navarra facit, fieri non posse manifestatur, nempe quod quatuor deserviant pro lucro, quatuor pro pretio assecurationis capitalis, & quatuor pro assecuratione certi lucri.

31 Etiam ea, quæ de consuetudine † à Navarra dicuntur, apud me parum tuta sunt, tum quia de tali consuetudine nondum constat, tum etiam quia si constat, solummodo ab aliquibus dari pecunias mercatoribus & non ab omnibus, ut ipse præsupponit, talis consuetudo sic difformis & diverso modo observata attendi non debet, Bart. *in l. 2. in princ. num. 22. ff. solut. matr.* Alexan. *cons. 5. lib. 1.* si etiam ea fuisset legitime introducta non ab aliquibus, sed ab omnibus introducta fuisset, & omnibus prodesset, & videantur ea, quæ de consuetudine dixi *in cap. præced.*

32 Intellectus ab eo † consideratus ad *cap. per vestras. de donat. inter virum & uxor.* similiter non placet, quia, ut supra dixi, dicti contractus assecurationis cum socio fieri non possunt, & quia est nimis novus, & contra expositionem cæterorum Doctorum aliter eum interpretantes, ut similiter de ejus intellectu locutus fui *in cap. præcedenti.*

33 Etiam ea, quæ dicit Navarra † de consuetudine immemorabili, parum subsistunt, quia de tali consuetudine immemorabili non apparet, & quia consuetudine etiam immemorabili fieri non potest, quod usura, quæ vere est usura, non sit usura *cap. fin. de consuet.* & si ea stante posset præsumi titulus, ut Navarra dicit, tamen iste titulus assecurationis præsumi & allegari non potest, quia, ut dixi, cum socio ad usuram justificandam, ne sit usura, fieri non potest, & etiam stante tempore immemorabili titulus invalidus si præsumatur, & si allegetur, nihil prodest, Cravett. *de antiquitat. tempor. part. 3. num. 15. vers. in septima limit. & part. 4. num. 154.* Gabr. *titul. de præscript. concl. 1. num. 53.*

34 Ea, quæ Navarra adducit † contra Sotum, non adjuvant ejus opinionem, & ejus fundamenta, & primo dum dicit non censeri translatum dominium in mercatorem ex eo, quia in eum fuit translatum periculum, arguendo à deposito, com-

commodato & mora, dico hoc ideo esse, quia in his casibus fieri potest, quod periculum rei pertineat ad alium, à quo lucrum non percipio, & fieri non posse in societate, quia à socio ultra sortem lucrum percipere intendo, & quia socius, subsistente societate, periculum rei meæ, ex qua lucrum percipio, sustinere nec debet nec potest, & cum periculum sustineat, pecuniæ sibi traditæ dominium in eum translatum censetur, quia alio modo, quod ad eum pertineat, fieri non potest, maxime cum restitutio pecuniarum ab eo in genere, & non in specie facienda veniat, ut late supra *in cap. præcedenti* examinavi, omnium contractuum naturam considerando.

Secundo dum dicit, ratione † suscepti periculi non fieri, quod quis pecunia uti 35
possit, præter usum destinatum in contractu societatis, dico hoc ejus opinionem non adjuvare, quia si societatis natura non destrueretur, utique ea permanente resultaret, quod pecunia in alios usus præter destinatos converti non posset, sed quia societas ex conventione, quod capitale sit salvum, & ex perceptione lucri certi absque periculo destruitur, & nulla redditur *d. l. si non fuerint. ff. pro soc.* dico sequi inferri non posse, vigore societatis pecuniam in alios usus converti non posse, cum non entium nullæ sint partes. *l. ejus qui in pecunia, ff. si cert. petat.*

Dato etiam & non † concesso, pecunias in alios usus præter mercaturam con- 36
verti non posse, tamen non inde sequitur, quod non contrahatur usura, cum danti sit restituenda in genere, & debeat habere lucrum, sive adsit, sive non adsit, & usuram constituet, quicquid ultra sortem datur, ut est notissimum, & ab usura non liberet pactum, quod quis re mutuata solummodo in mercatura seu alia negotiatione utatur.

Tertio & ultimo, dum dicit, neque † etiam fieri posse ratione dominii transla- 37
ti, quod socius utatur pecunia extra negotiationem, super qua societas contracta fuit, quia transfertur cum hoc onere, ne convertatur in alios usus, dico, quod, quando pecunia in genere reddi debet ex onere imposito in translatione dominii, non impediatur, quin exercendo non transferatur in dominium alterius, *l. si à furioso. ff. si cert. pet. per l. si alieni. ff. de solut.*

Et ut dixi proxime supra, dato & non concesso, quod dominium transferatur cum onere exercendi in mercatura, tamen non inde fit, quod non contrahatur usura in recipiendo ultra sortem lucrum, quod sibi non debetur, & ita Navarræ opinione relicta, ejus pace opinioni Soti inhærendum esse mihi dicendum videtur.

Quarto & ultimo loco † videbatur dicendum, posse pactum hujusmodi justi- 38
ficari virtute contractus emptionis & venditionis, ut fieri solet in societate seu soccita vulgo nuncupata animalium. Nam dantur animalia rustico æstimata,

ut lucra inde provenientia sint communia, pro æquali portione, & quod damna etiam in eis obvenientia communia sint, & hoc fieri dicitur, ut rusticus sentiat periculum pro medietate, quia vigore æstimationis dicitur contracta venditio pro medietate, & pro medietate in rusticum dicitur translatum dominium, dixi supra *capitulo nono, numero quinquagesimo septimo*, & sic à venditione præcedente justificari videtur, quod rusticus sustineat periculum animalium pro parte.

Equidem admitto, ut dixi de donatione præcedente supra *numero 6.* stare
39 posse, quod à contractu † venditionis præcedente societatem causetur translatio dominii in rusticum pro medietate, & ita quod pro ista medietate periculum sustinere debeat, tanquam de re propria, & quod socius rusticus in fine societatis, ut fieri solet, teneatur solvere pretium partis emptæ, sed quod rusticus solum percipiat lucri partem, licitum esse mihi persuadere non possum. Nam si rusticus habet medietatem in animalibus, & ponit operas & expensas in ea alendo, custodiendo & gubernando, injustum mihi videtur, quod solum lucri medietatem sentire debeat, nulla habita consideratione de suis operibus & laboribus, de quibus quod ratio haberi debeat, certissimum est, *l. si non fuerint. l. cum duobus. §. 1. in coeunda. ff. pro soc. & §. 1. Institut. de societat.* Utique secundum regulas societatis medietas lucri esset sibi danda, quia habet medietatem in animalibus, & sustinet eorum periculum, & quia in custodiendo, in alendo, & in gubernando, ponit operas, expensas, & industriam, cum lucrum ex ea medietate veniat non simpliciter, sed quia concurrunt cum ea opera & labores & expensæ pastoris similiter, & sibi de lucro medietas dari deberet, ut disponitur in *dict. leg. cum duobus. §. in coeunda. & in l. si pascenda. Codic. de pactis.* Et quod domino solum lucri quarta pars dari deberet, tenere aliquos in arctissima conscientia, dicit Petrus de Ubaldis *in dict. tractat. de duob. fratr. part. 5. numero 27.* Verum subjungit, quod hoc juri non convenit, & est contrarium societati humanæ, qua mundus conservatur, quia si hoc esset, nullus reperiretur, qui vellet animalia dare in societatem, & quasi totus mundus, qui observat, ut medietas lucri sit domini, alia pastoris, damnaretur, tanquam usuram seu illicitum lucrum exercens, quod non est dicendum, & salva determinatione sanctæ Ecclesiæ, cui se subjicit, putat jura convenire communi consuetudini, & conscientiæ non repugnare, sed ego ejus opinioni subscribere non audeo, quia ejus fundamenta non sunt solida, & facile removeri possunt.

Et primo dum allegat text. *in l. cum duob. §. si in coeunda. ff. pro soc.* dico, d. tex-
40 tum facere contra † ejus opinionem, quia ibi lucri medietas datur pastori, qui solummodo ponit operas, & nullam in animalibus partem habet, & quia ponit

tan-

tantum operas, dicitur in text. quod pretium operæ artis est velamentum. Secundo dum allegat text. *in l. cum duob. §. damna fatalia. ff. eod.* dico, quod non facit pro ejus † opinione, quia ibi de lucro, qualiter sit dividendum, nullum 41
verbum habetur, solum agitur de interitu animalium, & dicitur, quod si animalia pereunt absque culpa socii, licet æstimata data fuerint, damnum est commune, & datur actio pro socio, si animo societatis contrahendæ data fuerunt. Et si ab illo textu argumentum sumatur, quod quemadmodum damnum est commune, ita commune lucrum esse debeat, ut disponitur *in §. illud. Instit. de societat.* erit contra Petrum, quia pastor potest esse in damno non solum ratione medietatis animalium, sed etiam operarum & laboris, & sic ratione operarum etiam lucri pars sibi danda erit. Tertio dum dicit, quod animalia † non communican- 42
tur, & quod æstimatio in societate non operatur translationem dominii, sed ideo pastor sentit partem damni, quia non considerato, cujus sit res, dummodo pereat occasione societatis, damnum est commune, & si commune est damnum, lucrum, quod ex ea percipitur, commune esset debet, *l. cum duob. §. quidam sagariam. ff. pro soc.* dico, esse differentiam inter capitale societatis, & res cæteras sociorum. In capitali societatis si pertinet ad unum ex sociis, & non sit communicatum, ad eum etiam pertinet lucrum & damnum, tum ratione dominii, tum etiam quia lucrum percipere non licet ex capitali, quod damno non sit suppositum, ut dixi supra *cap.* 16. & si pro parte fuit translatum, similiter ex eo, cum ad alterum socium pertineat jure societatis lucrum percipere non licet, ut in loco præfato declaravi.

In cæteris vero rebus, quæ sunt sociorum extra societatem, si pereant occasione societatis, ideo damnum est commune, quia ex eis etiam alter socius non dominus lucrum pro parte sentire poterat, ita declarat Socin. *consil.* 265. *sub num.* 1. *lib.* 2. ut dixi supra *cap.* 18. *num.* 28. & ideo stante ista diversitate, à cæteris rebus sociorum ad capitale societatis arguere non licet.

Etiam dico, quod ista argumentatio non stringit, quia si lucrum debet regulari à periculo, erit dicendum, partem lucri habere debere pastorem, quia sustinet partem capitalis, & debere etiam habere lucri portionem aliquam ratione operarum, cum & operarum ratione habita lucrum dividi debeat. *d. l. cum duobus. §. si in coeunda.*

Quarto dum Petr. considerat, quod lucrum appellatur illud, quod superest deducto capitali, & de operib. nulla ratio habetur in deductione, dico hoc esse æquissimum, quia † ponens operas non sentit damnum de capitali, ita conve- 43
niens est, quod ponens capitale non sentiat damnum de amissione operarum, ut per Socin. *in d. consil.* 265. *lib.* 2. respectu vero lucri, quod operarum ratio haberi non debeat, & quod sint nullius considerationis, est falsissimum, ut patet

in d. l. cum duobus. §. si in coeunda. & habetur *in d. l. si non fuerint.* ubi expresse dicitur: *Plerumque enim tanta est industria socii, ut plus societati conferat, quam pecunia.*

44 Igitur dico, à contractu emptionis † præcedente societatem equidem fieri posse, quod dominium & periculum animalium transferatur pro parte, sed nego lucrum dividi debere, ut Petrus declarat, nempe pro medietate, nullo habito respectu ad operas, sed dico esse servandam æqualitatem, & esse habendam rationem capitalis, periculi & operarum, ut per Navarr. *in manual.* 17. *sub num.* 26. & Graff. *in suis decis. aureis lib.* 2. *part.* 1. *num.* 23. 24. *& num.* 27.

Disputatio hujus capitis non est inelegans: sed quia consuetudo contraria est, ut diximus antea, diutius illi non immorabimur. Et Navarræi sententiæ acquiescendum n. **16.** Vide Soesium ad tit. pro. socio ff. l. **17.** n. **25.** ad finem, ubi ait: approbant eundem (nempe contractum de quo hæc disputatio instituta est) plerique tùm Theologi, tùm jurisconsulti, & in emporiis atque alibi passim in usu est; ut eum notare possit videri temerarium. Lessius lib. **2.** de Iustit. & jure cap. **25.** dub. **2.** Dicit Soezius: ut eum notare possit videri temerarium; notare nempè tanquam usurarium. Adeò nihil voluerunt Canonistæ ultrà sortem accipi à creditore. De hoc latiùs videatur Couvar. lib. **3.** cap. **3.** variar. resolut. tit. de pœnis usurarum (etiam de jure & recepta consuetudine licitarum) adde cap. **17.** & **18.** in notis.

CAPUT XX.

De damnis & expensis, & de dolo, & culpa & casibus fortuitis.

SUMMARIA.

1 *Lucra & quæstus quod adsint intelligitur deducto damno.*
2 *Dolus præstatur in societate.*
3 *Dolus remitti non potest, etiam cum juramento.*
Intelligitur de futuro, non de præterito.
4 *Intelligitur de dolo vero, sed de præsumpto quod remitti possit, tenent aliqui, & num.* 5.
6 *Intelligitur de dolo futuro in committendo, quod remitti non possit, sed non dolo futuro in omittendo, quod remitti potest.*
7 *Actus, ex quo dolus præsumitur, remitti potest, ut est remittere, quod non conficiatur liber rationum, ex cujus non confectione dolus præsumitur & numero* 8.
9 *Sed ex remissione actus non dicitur remissus dolus.*

10 *Li-*

10 *Liberatus à ratione reddenda de futura administratione solum censetur liberatus ab exactissima & stricta earum redditione, sed non censetur liberatus ab aliquali rationum redditione, & reliquorum restitutione.*

11 *Dolus, remissa libri confectione, si non potest probari ex non confectione libri, & non datur juramentum in litem, poterit tamen probari alio modo.*

12 *Dolus in socio probaretur, si diceret nihil extare in societate, quia penes quemlibet administratorem reliqua extare præsumuntur, & penes socium præsumitur extare lucrum & capitale.*

13 *Dolus sive consistat in faciendo, sive in omittendo, in societate remitti non potest.*

14 *Dolus quia destruit societatem, cum societate esse non potest.*

Dolus in omittendo est vere dolus.

Dolus continetur in omissione lucri.

15 *Lucrum si potest à socio constitui cum ejus juramento, non censetur ei remissus dolus.*

16 *Interesse, si potest taxari à creditore cum ejus juramento, non censetur remissus dolus.*

17 *Socio non potest remitti, quod non debeat se exercere, & lucrari, quia esset destruere societatem.*

18 *Iuramentum in litem datur contra socium dolosum.*

19 *Etiam si non adsit difficultas probationis.*

Quia societas & contractus bonæ fidei, & omnes contractus de jure canonico sunt bonæ fidei.

Iuramentum præstatur contra socium dolosum, etiam si dolus consistat in omittendo, quia venit ex natura actionis.

20 *Iuramentum in litem præstatur contra socium non conficientem librum rationum.*

21 *Iuramentum in litem præstatur contra socium, qui habuit pecunias ad mercandum, & cum eis mercatus non fuit.*

Dolus in eo præsumitur, qui non facit id, quod facere tenetur.

22 *Iuramentum in litem datur contra socium expendentem pecunias extra usum destinatum.*

Etiam si expendat non in totum, sed pro parte.

23 *Iuramentum in litem datur contra aperientem rem communem absque præsentia alterius socii.*

24 *Iuramentum in litem datur contra socium intempestive renunciantem societati.*

25 *Iuramentum in litem datur contra socium, qui per fallaciam dolove malo amovit rem communem, vel celandi animo.*

26 *Dolus excusatur, si quis utatur tota re ad usum destinatum.*

27 *Dummodo tamen non excedat terminos, qui societati conveniunt.*

28 *Etiam si excedat terminos, excusatur, si id fecisse aliqua causa motus probet.*
29 *Causa si est justa, sufficit qualisqualis probatio.*
Causa si est tantum colorata, plene est probanda.
30 *Doli materia ubi tractetur, remißive.*
31 *Iuramentum in litem non defertur non in formato.*
32 *Iuramentum in litem non defertur, si societas sit illicita.*
33 *Dolus cum dolo compensatur.*

NIhil aut parum refert, dixisse de lucro & quæstu, nisi quid circa damna & expensas inter socios agendum sit, declaretur, quia non potest dici,
1 quod adsint † lucrum & quæstus, nisi prius damna & expensæ deducantur, *l. Mutius. & l. cum duob. §. quidam sagariam. & l. si unus. §. si quid unus. ff. pro soc. & l. fundus. in princ. ff. fam. ercisc.* Tiraquel. late *in tract. de utroque retractu. §. 15. gloss. 1. numer. 3.* Rot. Genuen. *decis. 48. in fin.* Ideo in præsenti agimus de damnis & expensis, & ut distincte procedamus: Primo in hoc capite videbimus de damnis & expensis dolo socii obvenientibus: secundo videbimus de damnis & expensis obvenientibus culpa socii: tertio videbimus de damnis & expensis obvenientibus casu fortuito, & pro indigentiis societatis. De dolo agendo
2 modo dico, verissimam & indubitatam conclusionem † esse, socium alteri socio teneri de dolo, *l. quidam. in princip. ff. de edend. leg. cum duobus. §. venit. leg. rei communis. & leg. socius socio ff. pro soc. §. fin. Instit. de societ. l. si ut certo. §. nunc videndum. ff. commodati. l. contractus. & ibi Dec. Cagnol. & Ign. ff. de reg. jur.* Bald. *in l. quæ fortuitis. num. 59. Cod. de pign. act.* Bart. *in l. quod Nerva. sub n. 26. ff. depositi.* Socin. *cons. 24. n. 39. lib. 1.* Petr. de Ubald. *in tract. de duob. fratr. part. 7. in princ.* Et licet dolus
3 pręteritus remitti possit, gloss. & Dd. *in l. si unus. §. illud. ff. de pact.* tamen † dolus futurus remitti non potest, quia hoc bonę fidei judicio contrarium est, ut habetur *in d. l. contractus. ff. de reg. jur.* vel quia daretur occasio delinquendi, *l. illud convenire. ff. de pactis dotal.* Neque etiam remitti potest cum juramento, Seraf. *in tract. de privileg. jur. privil. 108. n. 5.* Et etiamsi doli remissio facta fuisset, perindirectum non valeret, ut magis communiter tenent Dd. relati per Moder. Lucens. *in tract. de juram. part. 2. mem. 2. nu. 54.* Gabr. *cons. 61. libr. 2.* Insuper etiam, quod non pos-
4 sit remitti dolus verus, sed etiam dolus pręsumptus † tenent multi, ut per Ign. *in d. l. contractus. nu. 71. in fi. ff. de reg. jur.* Bero. *cons. 144. n. 13. lib. 1.* Simon. de Pręt. *cons. 150. n. 57.* Sed huic opinioni non est fidendum, quia quod dolus futurus pręsumptus † remitti possit, tenent Dd. communiter, Paris. *cons. 49. n. 35. lib. 1.* Paul.
5 de Monte Pico *cons. 53.* Dec. *in cons. 177. & in cons. 191. lib. 1. & in cons. 418. lib. 2.* Gozan. *cons. 18. n. 5. & cons. 94. num. 12.* Menoch. *in tract. de præsumpt. lib. 5. præs. 3. n. 10.* & vide quę dicam infra *cap. 37.*

Bene,

Bene, quia dolus duobus † modis committi potest, nempe in committendo 6
& in omittendo, Dd. declarant, solum dolum futurum in omittendo posse remitti, sed non dolum futurum in committendo, ut per Dec. *in d. cons.* 177. *& d. cons.* 191. *& d. cons.* 418. Menoch. *in d. præsum.* 3. *n.* 9. Seraf. *in tract. de privil. jur. privil.* 31. *n.* 30. *& seq. & privil.* 108. *n.* 11. Sed in societate huic opinioni non est inhęrendum, & quia Doctores tractantes de hac † doli remissione loquun- 7
tur modo in uno, modo in alio casu, & diversimode loquuntur, ideo agendo in specie de contractu societatis, ut quid tenendum sit aperiatur, hac distinctione uti debemus. Aut agimus non de doli remissione, sed de remissione illius actus, ex quo dolus præsumitur. Aut agimus de remissione ipsius doli. Si agimus de remissione actus, ex quo dolus pręsumitur, puta quod socius non teneatur conficere librum rationum: ex ejus enim non confectione absque remissione pręsumeretur dolus, *l. quædam. in princ. ff. de eden.* Corn. *cons.* 196. *n.* 4. *lib.* 3. Cephal. *cons.* 678. *num.* 44. *lib.* 5. dico, quod talis remissio fieri poterit, quemadmodum etiam tutori remittitur, quod non teneatur † conficere inventarium, *l. fin. C. arbit. tut.* Bart. 8
& cęteri *in l. tutori qui repertorium. ff. de admin. tut.* Et quod talis remissio socio fieri possit, tenet Alex. *cons.* 47. *n.* 4. *lib.* 1. Sed ex tali remissione, quod dolus fuerit
† remissus, censeri non debet, quia insimul stare possunt, quod socius non 9
conficiat librum, & quod non sit in dolo, ut considerat Signorol. *consil.* 110. *num.* 15. & si simul stare possunt, cum remissio unum possit operari sine doli remissione, quod alterum operetur, nempe doli remissionem, dicendum non est, Angel. *in l. si unus. §. illud. sub nu.* 1. *vers. sequitur. & vers. & idem intelligitur. ff. de pact.*

Et quod liberatus à reddendis † rationibus de futura administratione teneatur 10
rationes reddere, & reliqua restituere, & solum censeatur liberatus ab exactissima, & anxia, & stricta rationum redditione, habetur in *leg. quidam decedens. & ibi glossa & Doctores. ff. de administrat. tutor.* Bartolus. *in l. Aurelius. §. Cajus, numero octavo. ff. de liber. lega.* Angel. *consilio centesimo octuagesimo quinto.* Socinus *consilio* 201. *column.* 2. *libro* 1. Signorol. *consilio* 109. *&* 110. Bertrand. *consilio* 148. *libr.* 3. *& consilio* 45. *sub numer.* 10. *libr.* 4. *& consilio* 96. ubi testatur de communi *lib.* 6. Barbat. *consilio* 4. *numero* 8. *&* 9. *libro* 4. Bero. *consil.* 37. *num.* 10. *lib.* 2. Rim. sen. *consilio* 309. *libr.* 2. Cravet. *cons.* 193. *nu.* 9. *lib.* 1. *& cons.* 568. *nu.* 5. *lib.* 4. *& consil.* 764. *num.* 9. *lib.* 5. Covar. *lib.* 2. *var. resolut. cap.* 14. *num.* 3. ubi de communi Menoch. *in tract. de præsumt. lib.* 4. *præsumpt.* 164. *numero* 1. & de magis communi testatur Botta *consil.* 46. *numero* 21. Mascar. *conclus.* 1252. *numero* 14. Quamvis etiam stante tali remissione † contra socium non conficientem librum jurari non 11
possit in litē, quia stante liberatione cessat præsumptio doli, quæ ex non confectione libri insurgeret, ut loquendo de tutore tradit Borgnin. *in tract. de tut. & curat. nu.*

207. ni-

207. nihilominus quia dolus remissus non censetur, de ejus dolo poterit probari per alias probationes, & eo probato, juramento in litem contra eum locus erit, ut dicit Borgn. *in d. loco. n.* 207. & ita dolus, qui non potest præsumi ex non confectione libri, & ex non reddita ratione, quod non censeatur remissus, & possit probari per alias probationes, tradit Alex. *dict. consilio* 47. *sub numero* 4. *libr.* 1. Mascar. *in rub. de probation. numero* 136. Et dolus in socio diceretur probatus,
12 si ipse † diceret nihil exstare in societate, & sic reliqua restituere recusaret, quia penes quemlibet administratorem reliqua extare præsumuntur, Alex. *in consilio* 45. *in princip. libr.* 1. Ruin. *consilio sexagesimo nono, sub numero quarto, libro* 2. Cravetta *consil.* 568. *numero sexto, libro quarto*. Nat. *consilio* 361. *numero quarto libro secundo*. Et quod in societate præsumatur adesse non solum capitale, sed etiam lucrum, tradit Rot. Genuen. *decis.* 173. *num.* 11. post Socin. *in consil.* 24. *nu.* 40. *&* 41. *libr.* 1. Bero. *& consil.* 191. *num.* 48. *libr.* 1. Si vero agimus de remissione
13 ipsius doli, dico, quod, sive dolus consistat † in committendo, sive in omittendo, talis remissio non valeat, non solum ea ratione, quia daretur occasio delinquendi, sed & ea ratione, quia est penitus contra ipsius societatis naturam & essentiam, quod dolo socius contra socium uti possit, sive in omittendo, sive in committendo, quia si ea facere omittit, quæ pertinent ad societatem, destruit societatem, puta si omittat exercere pecuniam, & lucrari, tum quia societas dolum non admittit, quia dolus est delictum, Glossa *in l.* 1. *§. si apud servum. ff. deposit.* & delictorum turpis atque fœda communio est, *l. quod autem, ff.*
14 *pro soc.* & societas, si dolo † malo aut fraudandi causa coita sit, ipso jure nullius momenti est, quia fides bona contraria est fraudi & dolo, *leg. ea vero. ff. pro soc.* tum etiam, quia non facere est facere, *§. affinitatis. Institut. de nuptiis.* & si socius non se exercet in societate, dicitur facere, nempe facere contra ejus promissionem, & dicitur destruere societatem, cujus essentia, ut in ejus diffinitione patet, consistit in exercitio ad lucrum seu quæstum, qui pro fine & forma societatis considerantur. Et ita quod de lucro dolo omisso teneatur socius, admittendo in omissione lucri dolum contineri, tradit Socinus *consilio* 24. *numero* 3. *& consilio* 46. *sub numero nono libro primo*. Plot. ad *leg. si quando. Cod. unde vi. §.* 13. *numero nono*. Et quod dolus in omittendo sit verus dolus, est textus *in leg.* 1. *§. primo. ff. de dolo.* tradit Socinus *consilio* 73. *numero* 7. *libr.* 1. & sit aliquando gravius dolo in committendo, comprobat Seraf. *de privil. jur. privil.* 31. *nu.* 51. *& num.* 53.
15 Neque obstat, super interesse posse conveniri, quod stari debeat assertioni † creditoris cum juramento, quia non inde sequitur, quod stari debeat assertioni socii cum juramento, si sit dolosa, & contra essentiam, & naturam societatis, quia tenetur arbitrari, & declarare lucrum, prout faceret quilibet bonus vir,
attento

attento capitali & operibus cujusque sociorum, & non censetur ei remissus dolus, ut dixi *capit.* 17. *numero* 28. Et si per interesse † etiam, si fuit dictum velle 16
stare declarationi creditoris cum juramento, non censetur remissus dolus, etsi in declarando excederet, Iudex ad congruam quantitatem reducere deberet. Nat. *con.* 450. *n.* 12. *lib.* 2. Castra. *de societ. off. cap.* 44. Seraf. *de privil. jur. privil.* 31. *num.* 9.

Et socio ab altero socio non potest remitti, quod exercere † pecuniam & lucra- 17
ri non teneatur, quia, ut dixi, non se exercere, & non lucrari sunt destructiva societatis, & pacta destructiva contractus cum ipso contractu stare non possunt, *l. societatem. in fine. ff. pro soc.* dixi supra *c.* 2. *num.* 25. Rim. jun. *consf.* 400. *num.* 51. *lib.* 4. & saltem pacta hujusmodi essent rejicienda, & societas reducenda ad sui veram formam & essentiam, secundum opinionem Gomes. *lib.* 2. *resolut. jur. c.* 5. *sub num.* 5. *vers. ex qua regula. & vers. seq.*

Igitur verissimum est, socium de dolo teneri, & † dolum futurum remitti non 18
posse, & cum de dolo teneatur, contra cum alteri socio ad probandum expensas, damna & interesse, defertur juramentum in litem. Et licet regulariter deferatur duobus concurrentibus, nempe dolo & probationis difficultate, *l. si quando. & ibi gloss. Bart. & cæteri. C. unde. vi. l. in actionibus. ff. de in lit. jur.* ubi omnes & præcipue Iason *num.* 17. & Dec. *num.* 13. *& num.* 31. Seraf. *d. tract. de privileg. jur. privil.* 31. *num.* 20. tamen quia † societas est bonæ fidei contractus, *§. actionum au-* 19
tem. Institut. de act. juramentum istud præstabitur socio contra socium dolosum, etiam si non adsit difficultas probationis, Plot. *in d. l. si quando. num.* 558. *C. unde vi.* Et quia etiam de jure Canonico omnes contractus sunt bonæ fidei, Bald. *in c.* 1. *in fin. de plus petitio.* Dd. *in c. venerabilis. de except.* ubi servabitur jus canonicum, in omnibus contractibus poterit contra dolosum juramentum deferri, etiam cessante difficultate probationis, Plot. *d. loc. n.* 560. Seraf. *d. privil.* 31. *n.* 97. & præstatur contra dolosum in omittendo, quia venit ex natura actionis, ut per Maschar. post alios, quos citat *concl.* 934. *nu.* 16. ubi de magis communi testatur Cravet. *consf.* 433. *n.* 13. *& n.* 22. *lib.* 2. Et quod contra socium dolosum alteri
socio † detur juramentum in litem, datur exemplum in socio, qui librum non 20
confecit, Abb. *in consf.* 12. *col.* 4. *lib.* 1. Paris. *consf.* 25. *nu.* 46. *&* 47. *& consf.* 75. *lib.* 1. *& consf.* 109. *libr.* 3. Socin. *consf.* 46. *& consf.* 73. *libr.* 1. *& consf.* 213. *libr.* 2. Thob. *consf.* 63. *n.* 3. Cephal. *consf.* 363. *n.* 7. *lib.* 3. *& consf.* 678. *n.* 24. *lib.* 5. Rol. *consilio* 49. *n.* 12. *lib.* 1. Ioseph. Lud. *concl.* 53. *vers. socius. n.* 33. Simon de Præt. *consf.* 26. *n.* 16. Cravet. *consf.* 433. *sub n.* 13. *lib.* 3. Et datur exemplum in socio, qui habuit
pecunias ad mercandum, & cum eis mercatus † non fuit, quia poterit contra eum 21
in litem jurari, ut per Ioseph. Lud. *d. concl.* 53. *vers. socius si administraverit.* Plot. *d. §.* 13. *num.* 9. cum, ut supra dixi, dolus in eo præsumatur, qui id non facit, quod

fa-

facere debet, *l. dolus. ff. mandati.* Roman. *conf.* 191. Alex. *consil.* 52. *col.* 2. *& conf.* 84. *col.* 2. *lib.* 6. Corn. *conf.* 116. *ad fin. libr.* 1. *& conf.* 128. *col.* 2. *libr.* 3. Curt. jun. *conf.* 19. *in princ.* Cravet. *conf.* 100. *n.* 9. *& conf.* 115. *sub n.* 2. *lib.* 1. Seraf. *d. privil.*
22 31. *num.* 53. Datur etiam exemplum in socio † expendente pecunias societatis ultra usum destinatum, qui id dolo facere dicitur, & tenetur ad interesse probandum juramento alterius socii, *l. si fratres. §. si quis societatem. ff. pro soc. l.* 1. *§. est autem. ff. deposit. l. vendicantem. ff. de evict. l. dolus. & ibi Bar. ff. mandati.* Corn. *conf.* 128. *n.* 5. *lib.* 3. Plot. *ad d. l. si quando. n.* 497. etiam expendente non in totum, sed in parte, ut per Corn. *d. conf.* 128. *n.* 5. *libr.* 3. Cravett. *conf.* 433. *lib.* 3. Similiter datur exem-
23 plum, si unus ex sociis captam crumenam, † valisiam, domum, horreum, cellam vinariam, & similia clausa, absque præsentia alterius socii sive testium aperit, dicitur esse in dolo, & datur contra eum juramentum in litem super rerum quantitate, quæ in dictis locis reperiebantur, Dd. *in l. tres fratres. ff. de pact.* Anchar. *conf.* 286. Paris. *conf.* 75. *lib.* 1. *& conf.* 25. *lib.* 2. *& conf.* 109. *lib.* 3. Dec. *conf.* 178. *lib.* 1. Plot. ad *d. l. si quando. n.* 493. *&* 494. Et datur exemplũ in socio intempestive renun-
24 ciante societati, qui † dicitur esse in dolo, & contra eum datur juramentum, *l. actione. §. diximus. & l. si convenitur. & l. sed & socius. ff. pro soc. §. manet autem. Instit. de societ.* Petr. de Ubald. *d. tract. de duob. fratrib. part.* 11. *sub nu.* 1. *vers. quarto.* Plot. *ad d. l. si quando. n.* 503.

25 Insuper datur exemplum in socio, qui per fallaciam dolove † malo amovit rem communem, vel celandi animo contrectavit, Plot. ad *dict. l. si quando. n.* 501. Natt. *conf.* 361. *n.* 10. *lib.* 2. Et dum dicitur, socium à dolo excusari, si aliquid faciat in re communi, ratione juris, quod in re illa habet, *l. merito. ff. pro soc.* & ibi Bart. & addent. ad eum Mars. *in l.* 1. *n.* 68. *C. ad leg. Corn. de sicar.* procedit re-
26 gula, si socius re communi usus fuit ad usum destinatum, quia cessat in eo † doli præsumptio ratione juris, quod in ea habet. *d. l. merito. ff. pro soc.* Menoch. *in tract. de præsumpt. lib* 5. *præs.* 18. *nu.* 4. Baldus *in conf.* 37. *ad fin. lib.* 5. Addent. ad Bart. *in d. l. merito.* Alex. *conf.* 103. *sub nu.* 12. *libro* 1. Plot. ad *d. l. si quando. n.* 312. *C. unde vi.* idem Menoch. *in tract. de recup. poss. rem.* 3. *n.* 629. Cephal. *conf.* 363. *in fin. lib.* 3. Sed non procedit, si tota re communi usus fuit excedendo terminos, qui
27 societati conveniunt, & extra usum distinatum, quia tunc cessat † præsumptio insurgens ratione juris, quod in re habet, Bald. *in l.* 1. *C. ad leg. Iul. de vi pub.* Alex. *in d. conf.* 103. *lib.* 1. Boss. *in tit. de decr. medio.* quando delictum habeat originem à contractu, *num.* 12. Plot. ad *d. l. si quando. n.* 314. Cephal. *conf.* 388. *in fin. lib.* 3. Menoch. *d. tract. de recuperand. possess. remed.* 3. *n.* 629. Verum potest etiam excessus aliquando excusari, ne in socio præsumatur dolus, nempe quando ali-
28 qua † legitima causa motus id fecit, ut si pro salvanda parte sua totam rem per vim occupavit, paratus alteram partem socio consignare, Bald. *conf.* 410. *col.* 2. *lib.* 2.

lib. 2. Cephal. *conſ.* 4. *ſub n.* 11. *verſ. & ſimiliter. & verſ. cum ergo.* Plot. ad *l. ſi quando. nu.* 315. Sed ita demum à tali exceſſu † ſocius excuſabitur, ſi probet ad ita faciendum 29
à dicta cauſa inductum fuiſſe, Gabr. *in ſuis comm. concluſ. tit. de malef. concluſ.* 8. *num.* 66. Et ad hoc probandum, ſi juſtam cauſam allegat, ſufficit qualisqualis probatio, ſi vero coloratam cauſam allegat, & non omnino juſtam, exacta vehemensque probatio requiritur, Alex. *in d. conſ.* 103. *ſub nu.* 13. *libr.* 1. Menoch. *in d. remed.* 3. *de retinenda poſſeſ. n.* 653. Plura alia de dolo dici poſſunt, ſed † quia 30
lato folio traduntur à Maſchar. *in tract. de prob. concl.* 531. & à Menoch. *in tract. de præſump. lib.* 5. *præſ.* 3. ad ibi per eos tradita te remitto. Et iſta exempli gratia dixiſſe ſufficiat. Duo non ſunt omittenda in propoſito. Unum eſt, quod ratione doli † ſocio contra ſocium tunc demum datur juramentum, quando eſt bene in- 31
formatus de rebus, ſuper quibus jurare intendit, & non alias, Plot. ad *d. l. ſi quando. n.* 495. *& n.* 619. Beccius *conſ.* 47. *n.* 16. Seraf. *dict. tract. de privil. jur. privil.* 33. *num.* 217. Alterum eſt, quod tunc demum † ſocio contra ſocium datur juramentum 32
in litem, ſi ſocietas licita ſit; ſecus vero ſi illicita, Iaſ. *in conſ.* 174. *in* 3. *dub. lib.* 2. Plot. ad *d. l. ſi quando. num.* 498. Item omittendum non eſt, quod † inter ſo- 33
cios, qui ſunt in pari dolo, admittitur compenſatio, *l. ſi ambo. & ibi gl. de compenſat.* Gloſſ. *in* §. *fin. Inſtit. de ſocietat. l. ſi duo. ff. de dolo.*

N. 7. Quemadmodum contrà prohibitionem teſtatoris, nihilominus de conſuetudine tutor tenetur conficere inventarium *Groenew: ad & contrà l. ult.* §. 1. *Cod. Arbitrium Tutel.* 5. 51. *Grot. introduct. lib.* 1. *par.* 9. *n.* 6. Et in genere nemo moribus noſtris illius confectionem in teſtamento ſuo inhibere poteſt: præſertim ubi quota hæreditatis, e. c. tertia vel quarta pars debetur. Ne ſcilicet ex eo tutor vel hæres ad delinquendum invitetur *l.* 5. *ff. de pact. dotal.* 23. 4. Ita etiam putem confectionem libri rationum validè ſocio remitti non poſſe, *per d. l.* 5. Nempe ut amputetur omnis delinquendi occaſio. Eadem ratione teſtator non poteſt remittere legatario uſuſfructus cautionem de utendo fruendo arbitrio boni viri *l.* 1. *Cod. de Uſufruct.* 3. 33. Anxiè namque juris conditores providerunt ne quis in teſtamento ordinare, aut in contractu quid ſtipulari contrà leges aut publicam utilitatem poſſet. Cujus rei exempla paſsim videre eſt *in l.* 7. §. *nec tamen ff. de annuis legatis* 33. 1. *l.* 10. *ff.* 26. 3. *l.* 113. *ff.* 30. 1. *de legat.* 1. Sic doti pactum adjectum ne repetantur res donatæ vel amotæ non valet: ita ne de moribus agatur, ne plus vel minus exigatur, item ut maritus dolum ſolummodò in dote præſtet *ll.* 5. *&* 6. *ff. de pact. dotal.* 23. 4. Quanquam hic noſter caſus inter rariſſime contingentes exiſtimandus ſit, ita ut de eo non multum ſit laborandum.
Ad. N. 33. vide cap. 22. n. 17. & 23.

CAPUT XXI.

De Culpa.

SUMMARIA.

1 *Culpa lata & levis veniunt in societate, sed non levissima.*
2 *Culpa etiam lata remitti potest.*
3 *In dote remitti non potest.*
4 *Neque in societate.*
5 *Solertia & diligentia socii inspicitur in societate.*
6 *Pacta destruentia contractum cum contractu stare non possunt.*
7 *Culpa à testatore remitti potest.*
8 *Dolus est in socio non negotiari.*
9 *Et non lucrari.*
Culpa cum culpa compensatur.
10 *Culpa levissima venit in societate, si ita conventum fuit.*
Et si socius erat diligentissimus in suis rebus.
11 *Et si suscepit custodiam.*
Maxime recepta mercede.
12 *Abhibita tamen distinctione. &* n. 14.
13 *Custodia à socio non censetur suscepta, ei mercede non constituta.*
15 *Æstimatio facit socium de culpa levissima teneri.*
16 *Contrarium videtur verius. &* num. 18. & 19.
17 *Æstimatio non facit transire proficuum.*
20 *Intellectus* l. si ut certo. §. nunc videndum. ff. commodat.
21 *Intellectus* l. cum duobus. §. damna. ff. pro socio. & numero 22.
22 *Incendium solet evenire levissima culpa.*
23 *Æstimatio non operatur, ut pastor teneatur ad custodiam.*
24 *Consuetudine fieri potest, quod pastor teneatur ad custodiam, & de levissima culpa.*
25 *Heres socii tenetur de culpa levi.*
26 *Cum distinctione. &* n. 27. & 28.
29 *Culpa cum diligentia non compensatur.*
Diligentia ex natura societatis adhiberi debet.
30 *Socius tenetur de culpa socii assumpti.*
31 *Culpa non præsumitur, sed debet probari ab allegante.*
32 *Interpretatio semper in obscuris sumitur culpæ exclusiva.*

33 *Præ-*

33 *Præsumitur ad culpam excludendam, id socium fecisse in alienis, quod fecisset in suis rebus.*
34 *Pactum ita factum judicatur, ut ab aliis verisimiliter factum fuisset.*
35 *Culpæ suspicio in dubio quiescit.*
36 *Culpa probatur in actu continente dolum.*
37 *Culpa præsumitur in actu, qui sine culpa committi non solet, ut furtum & incendium.* & n. 38.
39 *Furtum si fuit commissum à vicinis & domesticis, cessat in eo præsumptio culpæ.*
40 *Et quando fuit factum à servo seu famulo accommodato cum ipsa re furata.*
41 *Et si famulus ad rei custodiam adhibitus fuit.*
42 *Et quando res tenebatur in loco, ubi à majori parte hominum tenebatur.*
Consuetudo excusat à culpa.
43 *Furtum si fuit commissum cum fractura, cessat præsumptio culpæ.*
44 *Et quando res furata erat in loco cum propriis rebus illius, cui furtum factum fuit.*
45 *Furtum intelligitur culpa levissima commissum.*
46 *Et culpa levissima in omittendo.*
In lege Aquilia venit levissima culpa in committendo, non in omittendo.
Socius tenetur lege Aquilia.
47 *Incendium intelligitur culpa levissima.*
48 *Contraria opinio videtur verior.*
49 *Opiniones concordantur.*
50 *Incendium intelligitur commissum culpa levissima inhabitantium.*
51 *Non procedit, ubi constaret de diligentia.*
52 *Non procedit, si à persona causatum fuit, cujus ministerio paterfam. utebatur.*
53 *Non procedit igne bene accommodato ab eo, qui ejus curam habebat.*
54 *Et ubi de initio incendii non constat.*
55 *Et ubi de culpa certi hominis non fuisset probatum.*
56 *Contraria opinio videtur verior in civili causa, non in criminali.*
57 *Et non procedit, ubi res incensæ erant separatæ & repositæ in loco tuto.*
58 *Culpa præsumitur in socio, si non adhibeat eam diligentiam in rebus communibus, quam adhibebat in propriis ante societatem.*
59 *Culpa tripliciter consideratur.*
In rebus alienis.
In rebus communibus incidenter.
In rebus communibus ex conventione.
60 *Differentia quæ sit inter dictas culpas.*
61 *Culpa levis quæ sit, alio modo consideratur.*
62 *Culpæ alia distinctio.* & num. 64.

63 In culpa tribus modis quis esse potest.
65 Paritas in diligentia, sed non in negligentia tolleratur.
66 Major diligentia nova causa superveniente adhiberi debet.
67 Socius eandem diligentiam adbibere debet in rebus communibus, quam adhibet in propriis durante societate.
68 Diligentiæ comparatio inter diversas res fieri non potest.
69 Culpa variis modis argui potest remißive.
70 Culpa est mittere servum per loca periculosa, & mittere merces mari, cum terra advehi poßint, nisi excusetur à consuetudine.
Ire per montes, cum iri poßit planitiem.
Transire per loca periculosa, cum poßit per tutiora, licet longiora.
Non assecurare merces, cum id fieri poßit, nisi excusaretur à consuetudine.
Non uti itinere solito, & solita nauigatione.
Divertere à solito itinere causa fraudandi vectigal.
71 Nisi tamen à prædictis excusetur justa de causa.
72 Et si vectigal esset injustum.
73 Et de facto exigeretur ultra debitam quantitatem.
74 Sed non licet eligere aliam viam periculosam.
75 Culpa est, temporum qualitates in navigando non considerare.
Navigandi tempus adversum dicitur esse à mense Octobris usque ad mensem Aprilis.
Sed hoc non servatur de consuetudine.
Culpa est de nocte relinquere ostium apertum.
Et dimittere animalia in pascuis de nocte, nisi aliter observetur de consuetudine.
76 Culpa est merces conducere de nocte, cum de die id fieri poßit, de nocte ambulare est quasi delictum.
Custodia Castrorum geminanda de nocte.
77 Culpa est non cogitare casum, qui facile evenire poßit.
Ut est mittere merces in navi non idonea, quæ pereunt.
78 Mittere navem sine gubernatore.
Ponere licitas merces cum illicitis.
Piratas sublevare, à quibus postea derobatur.
79 Credulitas nimia culpæ adscribitur.
Excusatur si non credidit ei, cui credere non tenebatur.
80 Et si credidit consilio amicorum & consanguineorum.
81 Et si credidit honesto viro verisimiliter informato.
Et si credidit famulo hospitis, cum ab alio veritas haberi non poßit.
82 Negligentia culpæ adscribitur.

83 Ut

83 *Ut si socius servum à vulnere curari non fecit.*
Quando non usus fuit beneficio à Principe concesso.
Quando beneficium à Principe obtinere non procuravit.
Quando rescripto à superiore impetrato usus non fuit.
84 *Et quando ea non perquisivit, quæ perquirenda erant.*
Puta an in loco solvatur gabella.
Et quando non amovit impedimentum cum possit.
85 *Quando non recollegit, & non vendidit fructus debito tempore.*
Quando credita non exegit debitis temporibus, & debitores facti sunt non solvendo.
Quando libros male composuit, ita ut fidem non facerent contra creditores.
86 *Imperitia in socio culpa est.*
Sed imperitiæ non tribuendum, si decipiatur, puta à lumine de nocte viso.
87 *Insolita aggredi culpa est.*
88 *Culpa consistit in mala electione.*
Ut si socius eligat malum famulum & malum ministrum.
89 *Et si nauta assumat secum in navi ignotos homines.*
90 *Culpa est in socio, si conventa non observat.*
Ut si lucrari prætermiserit.
Et si utatur re societatis ad usum non destinatum.
91 *Mora culpæ adscribitur.*
92 *Culpa est in socio, si damnum ab ejus inimicis fuit datum in rebus societatis.*
Etiam si inimicitia sua culpa causata non fuerit.
93 *Culpa est in socio, si non quærit scire conditiones illius, cum quo contrahit.*
94 *Ignorans & dubitans æquiparatur.*
Non procedit in contrahentibus.

VIso de dolo in superiori capitulo, venio † modo ad culpam, & dico socium alteri socio teneri de culpa lata & levi, sed non de levissima. *l. cum duob. §. venit. & l. rei communis. & l. socius socio. ff. pro soc. §. fin. Inst. de societ.* Bart. *in l. quod Nerva. sub num. 26. ff. deposit.* Bald. *in l. quæ fortuitis. num. 59. Cod de pignor. action.* Petr. de Ubald. *d. tract. de duob. fratribus. part. 3. sub num. 39. & part. 6. num. 1. & part. 8. sub num. 1. & 4.* Alexan. *consil. 47. lib. 1. & consil. 74. num. 1. lib. 6. & consil. 209. lib. 7.* Corn. *consil. 61. sub num. 1. lib. 1. & consil. 221. num. 4. lib. 2. & consil. 174. sub num. 2. lib. 3.* Cravet. *cons. 100. num. 1. lib. 1.* Natt. *consil. 361. num. 3. libro 2.* Bertran. *consil. 38. num. 12. lib. 2. part. 2.* 1
Et quemadmodum dixi † in præcedenti capitulo de dolo, quod pacto remitti non possit, & modo idem de culpa, quod remitti non possit, mihi dicendum videtur. Scio quod Dd. affirmantes dolum non posse remitti, affirmant, 2
posse

posse culpam remitti, etiam si lata sit, *l. si ut certo. §. interdum. ff. commodat. l. si servus. §. si calicem. ff. ad leg. Aquil.* glos. *in l. contractus. de reg. jur.* Alex. *consil.* 47. *lib.* 1. Gozad. *consil.* 18. *num.* 5. Dec. *in l. contractus. num.* 43. *ff. de reg. jur.* sed ista regula
3 non est perpetua, & † quod non procedat in dote, est textus *in l. Pomponius. ff. de pact. dotal.* & glos. ibi exemplificat, quod procedat solum in commodato, & in
4 locatione. Et cum non sit perpetua, quod † non procedat in societate etiam tenendum videtur, quia socius in rebus societatis eam diligentiam abhibere tenetur, quam adhibere solebat in suis tempore contractus. *l. socius socio. ff. pro soc. §.*
5 *ira. Inst. de societ.* & ut æqualitas in societate servetur, inspicitur † solertia & diligentia socii. *l. si non fuerint. ff. pro soc.* Unde si contrahitur societas considerata socii diligentia & solertia, & æqualitas, habita earum consideratione, determinatur, certe dicendum est, quod culpa remitti non possit, quia esset remittere id, quod in societate ad eam æqualiter introducendam consideratum fuit, contra ip-
6 sius societatis naturam & essentiam, & pacta, quæ non alterant † sed destruunt naturam & essentiam contractus, cum ipso contractu stare non possunt. *l. cum precario. ff. de precar. l. per novum. §. denique. C. de usur.* Et non obstant tradita ab
7 Alex. *in d. consil.* 47. *lib.* 1. dum concedit, quod socius † in non lucrando dicitur esse in culpa, per text. *in l. si mora. ff. solut. matrimon.* & quod talis culpa possit remitti. *l. si servus vetitus ff. de leg.* Nam non loquitur ipse in remissione facta ab uno ex sociis alteri socio, sed loquitur in dispositione facta à testatore, & admitto à testatore id fieri posse; attenta ea auctoritate, quam quisque habet disponendi ad ejus libitum de suis rebus in suo testamento. *§. disponat. in Auth. de nuptiis.* sed nego, quod in societate hoc pactum fieri possit, quia esset destruere socie-
8 tatem fundatam super solertia & diligentia socii. Et nego, quod † socius in non lucrando dicatur esse in culpa levi, quia cum negotiari & lucrari promiserit, si non negotietur, ut facere promisit, dico eum esse in dolo. Cravet. *consil.* 100. *num.* 9. *& consil.* 193. *num.* 2. Menoch. *in tract. de præs. lib.* 5. *præs.* 3. *num.* 63. Surd. *consil.* 12. *num.* 69. *lib.* 1. Corn. *consil.* 128. *sub num.* 5. *lib.* 3. Et non obstat ibi text.
9 *in d. l. si mora.* quia non dicit † ibi textus, quod maritus sit obligatus lucrari, & non lucrando dicatur esse in culpa, sed dicit solummodo, quod maritus tenetur de dolo, & restituere fructus perceptos ex dote penes eum existente, ob moram uxoris in repetendo. Et dato, quod id verum sit in marito nempe, quod in eo non lucrari sit culpa, non inde sequitur, quod sit culpa in societate, quia lucrari non respicit in dote ejus substantiam, sed bene negotiari & lucrari respicit substantiam societatis, quia ad hoc contracta fuit, & negociari & lucrari fuit promissum. Et dolo facere eum, qui lucrari omittit, dicitur *in l. nemo ex sociis. §. illud. ff. pro soc.* & melius *in l. sed & si lege. §. perinde. ff. de petit. hered.* bene potest remitti culpa per modum compensationis, si socii sunt in pari culpa. *l. si ambo ff. de com-*

ff. de compen. Alex. *d. consilio quadragesimo septimo. num. 9. lib. 1.* Et non solum
de levi culpa † socius tenetur, ut dixi, sed etiam aliquando tenetur de levis- 10
sima, non ex propria natura societatis, sed quia ita conventum fuit, ut fie-
ri Potest. *l. 1. §. si convenit. ff. depositi.* glos. *in c. contractus. de reg. jur. in 6.* Natt. *con-
silio septuagesimo nono. numero quarto. libro. primo.* Henrichm. *consil. 8. num. 51. libro
primo. tom. 1.* Tenetur etiam de levissima, si erat diligentissimus in suis re-
bus, ita enim esse debet in rebus societatis. Petr. de Ubald. *part. 7. sub nu-
mero 1.*

De levissima etiam tenetur, si † in se custodiam suscepit. *l. qui mercedem. ff. lo- 11
cat.* Menoch. *consil. 353. num. 17. lib. 4.* ubi dicit, suscepisse custodiam illum, qui
accepit claves loci, ubi res sunt repositæ, & præpositus negotiationi quod tenea-
tur de negligentia & de levissima culpa, præsertim cum salarium pro sua custo-
dia lucratur, tradit Rota Genuen. *decis. 172. num. 1.* Rimin. jun. *consil. 52. num.
132. lib. 1.* Sed quia ex tali pacto, quod tenetur de custodia, & sic de levissima
culpa, ultra naturam societatis, majori onere gravatur, dico, quod ad hoc, ut
relevetur, & ad hoc, ut societatis natura & æqualitas conservetur, in lucro re-
cipiendo ex societate, recompensari debeat, ne societas sit injusta, quod esse
non debet, nec potest, glos. *in l. si non fuerint. in ver. societati. ff. pro soc.* dixi supra,
c. 17. num. 36. Et ubi tractaretur, an socius ex causa † custodiæ teneretur etiam 12
de culpa levissima, ita distingui debere putarem, aut socius solummodo suscepit
in se custodiam simpliciter, & nulla sibi constituta recompensatione in lucro, &
hoc casu dicerem eum tantum teneri de culpa lata & levi juxta naturam societatis,
quia constituto sibi lucro, quod solummodo deberetur juxta naturam societatis
pro levi culpa solummodo, non est dicendum, quod ultra societatis naturam
se obligaverit etiam ad culpam levissimam, nulla sibi in lucro recompen-
satione facta, ita videmus in locatione, quod ad hoc, ut quis pro custodia
teneatur de levissima, merces ei dari debet. *d. l. qui mercedem,* quia merces, quæ
principaliter datur pro locatione, non dicitur data, ut conductor teneatur de cu-
stodia & de levissima culpa, ut declarat Decian. *in cons. 29. nu. 32. lib. 1.* Sic in
societate si datur lucrum † juxta ejus naturam, non debet dici, quod sit datum 13
pro custodia, merito dici debet, quod tantum custodia propriissima intelligatur
de ea, quæ venit juxta societatis naturam, & hoc maxime dicendum est, quia,
ut jam dixi, esset contra naturam societatis, & esset injustum, si sustineret socius
custodiam, & teneretur de levissima culpa, nulla sibi recompensatione data.
Et quod text. *in d. l. qui mercedem.* procedat, quando expresse custodia promissa
fuit, tradit Menoch. *d. cons. 353. sub num. 17.* Aut suscepit in se † custodiam 14
data sibi recompensatione in lucro, & hoc casu dicerem teneri etiam de levis-
sima culpa, quia hoc fieri potest, & non est contra societatis naturam, cum in

lucro habeat condignam recompensationem.

15 Insuper de levissima tenetur † socius, si rem puta animalia pascenda recepit æstimata, Bart. *in l. si ut certo. §. nunc videndum. ff. commod.* ubi dicit, quod quando æstimatio fit in contractu, de cujus natura est, ut pro parte transferatur dominium, & pro parte non, ut in societate, tunc pro ea parte, pro qua transfertur dominium, transit omne periculum in recipientem, pro alia vero parte, cujus dominium non transfertur, æstimatio operatur, ut socius, qui teneretur solum de levi, teneatur etiam de levissima culpa, per text. *in l. cum duobus. §. damna. ff. pro soc.* & idem tenet Bald. *in l. 1. in fin. C. commod.* Corn. *in l. pascenda. num. 44. in fi. C. de pact.* & ea ratione æstimatio facit transire periculum, quia facit transire proficuum, Petr. de Ubald. *d. tract. part. 8. sub num. 22.* Videtur mihi mirabile, quod
16 æstimatio † habeat hanc virtutem, ut faciat socium teneri de culpa levissima, qui tantum ex juris dispositione tenetur de levi, & ratio Petri de Ubald. quod
17 æstimatio faciat transire proficuum, & ideo faciat transire periculum, est † ridicula, quia nescio, quomodo somniaverit, quod faciat transire proficuum, pecunia etiam datur socio numerata, & facit transire proficuum, quia cum ea negotiando & operando socius acquirit, & nihilominus non dicitur facere transire proficuum, ita ut faciat transire periculum, sed stat sub periculo eam ponentis, ut habetur supra *c. 18.* Et quia propter æstimationem nulla major commoditas causatur, ut major lucri pars percipiatur, & si operatur, ut cognoscatur quid in fine societatis lucri adsit, operatur etiam, ut appareat, quid adsit damni, & ex tali operatione, quæ in intellectu solummodo consistit, quid proficuum respectu lucri, quod in rebus corporalibus consistit, causatum dici non potest. Et si intelligit Petr. quod faciat transire proficuum, nempe medietatem dominii animalium, videtur dicendum, quod amplius non sit quærendum de culpa, quia quoquo modo res pereat, perit domino. *l. quæ fortuitis. C. de pignor. act.* Et etiam
18 mihi videtur, quod ista opinio † non sit vera, per tex. *in l. si gratuitam. §. si margarita. ff. de præscript. verb.* ubi datur margarita vendenda ęstimata gratia dantis & recipientis, & nihilominus recipiens æstimatione non obstante solummodo tenetur de levi culpa, & non de levissima. Et quia ibi agitur de contractu inito gratia utriusque contrahentis, in quo regulariter venit culpa levis. *l. si ut certo. §. nunc videndum. ff. commod.* æstimatio operari debebat, quod veniret levissima, sed cum hoc non operetur, & dicatur, quod teneatur recipiens margaritam æstimatam solum de levi, merito sequitur ex textu prędicto probari, ęstimationem hanc virtutem non habere, etiam in societate, quę similiter gratia utriusque contra-
19 hitur, Dec. *in l. contractus. num. 39. ff. de reg. jur.* Et etiam quod vera † non sit, videtur probari per text. *in l. cum duobus. §. damna. ff. pro soc.* ubi dicitur, quod si pecus sit datum ęstimatum, & pereat incendio aut latrocinio. commune damnum est, si

eſt, ſi nihil dolo aut culpa acciderit ejus, qui æſtimatum pecus acceperit, culpę appellatione, ut dixi, in ſocietate ſolum intelligitur de levi, & nihil dicitur de leviſſima, quamvis pecus fuerit datum ęſtimatum, merito quod virtute ęſtimationis non veniat leviſſima ex dicti text. diſpoſitione probari dicendum videtur.

Non obſtat textus † *in d. l. ſi ut certo. §. nunc videndum.* ubi facta rei commodatę 20
æſtimatione venit periculum, quia hoc ideo fit, ut in textu dicitur, quia commodatarius æſtimationem ſe pręſtaturum recepit, & non ſic eſt in pręſenti, quia ſocius non recipit animalia, ut præſtet ęſtimationem pro ea parte, quę domino reſtitui debet. Neque obſtat textus † *in d. l. cum duob. §. damna. verſ. quod ſi* 21
à furib. ubi dicitur, quod ſi à furibus pecus ſubreptum ſit, proprium ejus detrimentum eſt, quia cuſtodiam præſtare debuit, qui æſtimatum accepit. Nam poteſt intelligi, quod fuerit furatum ejus culpa levi, ſecundum gloſ. *in ver. ſubreptum.* dum interpretatur, ſcilicet *culpa ſocii interveniente.* Et iſta interpretatio vera videtur, quia jam locutus † fuerat Iureconſultus de caſibus fortuitis, qui 22
etiam eveniunt culpa leviſſima, nempe de incendio, quod culpa leviſſima evenire ſolet. Bart. *in l. ſi quis ex argentariis. §. pen. ff. de eden.* Et licet pecus fuiſſet datum æſtimatum, dixit de eo ſocium non teneri, ſic ſubjungendo de furto, qui committi non ſolet abſque leviſſima culpa, dum dicit, *de eo ſocium teneri*, intelligendum eſt culpa levi interveniente, cum jam dixerit, de leviſſima in incendio non teneri.

Et ſi dicatur, paſtorem facta † æſtimatione teneri de culpa leviſſima, quia, ut 23
dixi ſupra, de ea tenetur, ſi tenetur ad cuſtodiam, dico nullibi lege probari ex æſtimatione facta reſultare, quod paſtor teneatur ad cuſtodiam ultra ſocietatis naturam, & ut dixi tunc tenetur ad cuſtodiam, quando ultra lucrum ſibi debitum ratione capitalis & operarum datur aliquid plus ratione cuſtodiæ, cum æqualitas etiam in hac ſocietate ſit obſervanda, *Navar. in Manual. cap.* 17. *ſub num.* 260. Et ſi daretur hujuſmodi recompenſatio, poſſet ſuſtineri, facta æſtimatione præſumi paſtorem teneri de cuſtodia & de leviſſima culpa. Et poteſt ſuſtineri, paſtorem † teneri de cuſtodia & de culpa leviſſima, & quod ſit cenſen- 24
dum, cum habere lucrum etiam ratione cuſtodiæ, quia ita obſervatur de conſuetudine: ubi enim non cadit uſura, videtur mihi fieri poſſe, quod à conſuetudine declaretur, qualiter lucra ſint deducenda ad hoc, ut paſtor pro operibus & pro cuſtodia dicatur habere condignam lucri partem, Bald. *in l.* 1. *num.* 23. *Cod. pro ſoc.* Petr. *d. tract. de duob. fratr. part.* 4. *ſub num.* 7. *& part.* 5. *ſub num.* 27. & dixi ſupra, *cap.* 15. *num.* 47. Et quod paſtori detur etiam lucrum pro cuſtodia, conſiderat etiam Ioſeph. Lud. *in deciſ. Peruſin. deciſ.* 10. *ſub num.* 11. *in fin. part.* 1. Et non ſolum ſocius tenetur † de culpa levi, ut jam dictum fuit, ſed etiam ejus heres, 25

Petr. de Ubald. *d. tract. part. 7. num.* 2. sed hac distinctione uti debemus. Aut agitur de herede, qui est heres & socius, ut evenit in societate vectigalium. *l. adeo. ff. pro soc.* & in societate contracta interveniente juramento, secundum Fabr. *in §. solvitur. Inst. de societ.* & in ea, quæ debet transire ad heredes secundum præceptum testatoris, ut per Dec. *consil.* 441. *num.* 3. *lib.* 1. & in soccita animalium, ut per Petr. de Ubald. *d. tract. part.* 8. *sub n.* 21. & hoc casu tenebitur heres socius de ea culpa, quæ præstanda venit juxta ipsius societatis naturam, cum nihil immutatum
26 reperiatur, & sit eadem societas. Aut agitur de herede † socii, qui non est socius, & hoc casu subdistinguendum est; an agatur de gestis à defuncto, an vero de gestis ab ipso herede?

Primo casu contra heredem datur actio, quæ daretur contra defunctum, si ipse viveret. *l. verum. §. in heredem. & l. adeo. §. morte. ff. pro soc.*

27 Secundo casu, si heres aliquid † gessit voluntarie, ut quia aliquid gesserit de novo, & tenebitur de dolo, lata, & levi culpa, sicut quilibet alius negotiorum gestor. *l. tutori. C. de negot. gest.* glos. *in l.* 3. *§. interdum. ff. de negot. gest.* Si vero gesserit de necessitate, ut quia negotium fuerat inchoatum à defuncto, & ab eo perfectum, solum de dolo, & non de culpa tenebitur. *l. heres socii. ff. pro soc.* Si vero
28 inchoata † à defuncto persicere prætermiserit, etiam de levi culpa tenebitur. glos. *in l. cum ostendimus. in ver. negligentia. ff. de fidejuss.* quam ad hoc præstandum allegat
29 Petr. de Ubald. *d. tract. part.* 7. *sub num.* 2. Et si socius culpam commisit † in aliquo negotio, & in aliquo diligenter se gessit, non admittitur compensatio. *l. non ob eam. & l. & ideo. ff. pro soc.* cujus verba sunt: *Et ideo si socius quædam negligenter in societate egisset, in plerisque autem societatem auxisset, non compensatur compendium cum negligentia.* Et hoc ea ratione fit, quia de natura societatis est, quod diligentia adhibeatur, & culpa puniatur, secundum Petr. de Ubald. *d. tract. part.* 7. *circa. fin.* Bero. *cons.* 191. *n.* 45. *lib.* 1.

30 Idem dicendum est, si unus ex sociis † alterum socium sibi assumat, nempe quod tenetur socius assumens de culpa socii assumpti, & si socius assumptus in aliquibus culpam commisit, & in aliquibus utilia gessit, compensatio non admittitur. *d. l. de illo. §. idem quærit. ff. pro soc.*

31 Iam viso, socium de culpa teneri, modo † sciendum est, regulariter culpam non præsumi, sed quod ab allegante probari debeat. Bart. *in cons.* 193. *commune Lucignani. lib.* 1. Bald. *in cap.* 1. *de feud. sine culpa non amit.* Alex. *consil.* 100. *n.* 3. *lib.* 1. Barbat. *in l.* 4. *§. Cato.* & ibi post eum Lud. Bolog. *n.* 144. *&* 145. *ff. de verborum obligatio.* Cravet. *consil.* 8. *num.* 20. *& consil.* 151. *num.* 11. *lib.* 1. *& consil.* 319. *num.* 17. *lib.* 2. Silvan. *consil.* 46. *num.* 4. *& num.* 9. Capra. *reg.* 78. *sub numero* 56. Decian. *consil.* 29. *sub num.* 14. *lib.* 1. Menoch. *in tract. de præsumpt. lib.* 5. *præs.* 3. *num.* 125. Mascard. *in tract. de probat. conclus.* 467. *num.* 1. Rimin. jun. *consil.* 1.
num.

num. 40. *libro primo & consil.* 801. *num.* 30. *libro septimo.* Surd. *consil.* 12. *num.* 16. *libro primo.* & in obscuris semper ea † interpretatio sumitur, ut culpa excludatur. 32
l. exceptione. & ibi Bart. ff. de fidejus. glos. & Dd. *in l. si quis ex argentariis. §. fin. ff. de eden. & in l. si creditor. Cod. de pignor. act.* Alex. *in consil.* 183. *col. fin. lib.* 7. Cravet. *cons.* 353. *n.* 15. *lib.* 3. Rimin. jun. *consil.* 801. *numero vigesimo nono. libro septimo.* Et præsumitur quis ad culpam † excludendã id in rebus alienis fecisse, quod in suis fe- 33
cisset, *l. sed. & si damnum. §. 1. ff. de pecul.* Cravet. *cons.* 151. *sub num.* 18. *lib.* 1. *& cons.* 319. *sub num.* 15. *lib.* 2. Et factum ita factum judicatur, uti † ab alio verisimiliter 34
factum fuisset, ad hoc ut culpa excludatur. Bart. *in l. si cum venderet. §. fin. ff. de pignor. act.* Afflict. *decis.* 13. *sub num.* 17. *vers. quinta conjectura.* Et hinc inde dubio stante, an culpa † intervenerit vel ne, culpæ suspicio quiescit. Oldr. *consil.* 307. *in* 35
fin. Cravet. *consil.* 8. *num.* 30. *lib.* 1. *& consil.* 247. *in fin. lib.* 2. *& consil.* 362. *in fin. & consil.* 531. *in fin. libro* 3.

Cumque culpa non præsumatur, sed † ab allegante, sive agendo, sive exci- 36
piendo probari debeat, videndum est etiam, qualiter ipsa probetur, & primo eam probari dicas ex actu ipso, in quo sui natura dolus continetur, quia si continet dolum, multo magis quod culpam contineat, dicendum est. Menoch. *in tract. de præs. lib.* 5. *præs.* 3. *n.* 135. Secundo culpa præsumitur ex † actu illo, qui ab- 37
sque culpa committi non solet, & datur exemplum in furto & in incendio, ut de furto habetur *in l. cum duob. §. damna. ff. pro soc.* & de incendio *in l. si vendita. ff. de peric. & commod. rei vend. & in l.* 3. *ff. de offic. Præf. vigil.* & de furto tradunt Bart. & Alex. *in l. si quis ex argentariis. §. Prætor ait. ff. de eden.* Corn. *cons.* 328. *col.* 1. *lib.* 4. Sylvan. *cons.* 46. *n.* 8. Bologn. *in d. §. Cato. n.* 146. Gomes. *lib.* 2. *resol. jur. c.* 3. *sub n.* 22. Petr. de Ubald. *d. tract. par.* 8. *n.* 16. & de incendio tradit † Bald. *in l.* 3. 38
§. cognoscet. ff de offic. præf. vigil. Calcan. *cons.* 39. Petr. de Ubald. *d. tract. part.* 8. *n.* 16. Rolan. *cons.* 95. *lib.* 2. Menoch. *de arbitr. jud. casu* 390. *n.* 3. & de utroque post alios, quos citant, late tradunt Capra, *d. reg.* 78. *num.* 57. Menoch. *in d. præs.* 3. *n.* 128. *& præs.* 61. *n.* 30. *lib.* 6. & Mascar. *d. concl.* 467. *& concl.* 829. *n.* 10. Sed ista præsumptio † culpæ in furto cessat primo, & non procedit, quando fuit commis- 39
sum à conjunctis & domesticis domus, vel à persona, de qua diligentissimus homo non suspicatus esset, quod tale delictum fuisset commissura. *l. cum quia. la* 2. *in princ. ff. de furtis.* Gl. *in l. cum duob. §. damna. ff. pro soc. & ibi Salic.* Capr. *d. reg.* 78. *n.* 61. Menoch. *cons.* 353. *n.* 10. *lib.* 4. *& d. præs.* 61. *num.* 35. *lib.* 6. Mascar. *concl.* 467. *n.* 13. Secundo cessat præsumptio † culpæ in furto, quando fuisset factum à 40
servo seu famulo accommodato cum ipsa re furata. *l. si ut certa. §. si me. & §. seq. ff. commod.* Capra. *d. reg.* 78. *n.* 62. Tertio cessat præsumptio † culpæ, si famulus ad rei cu- 41
stodiam adhibitus fuit. *l. si soluturus. ff. de solut.* Roman. *cons.* 413. *n.* 13. Capr. *d. reg.* 78. *n.* 64. Menoch. *d. cons.* 353. *n.* 12. *lib.* 4. Quarto cessat præsumptio † quando 42

res, puta animalia in eo loco tenebantur, ubi major pars hominum illa tenebant. Petr. de Ubald. *d. tract. de duob. fratr. part.* 8. *n.* 4. *& n.* 15. ea ratione, quia non est in culpa ille, qui facit ea, quæ consueta sunt fieri à majori parte hominum. *l.* 3. *ff. ad Macedon. l. quis sit fugitivus. §. apud Labeonem. ff. de ædil. edict. l. pignori. C. de pignor. act.* & ibi Bald. & Ang. Bart. *in l. si pignore. §. ira. per illum. text. ff. de pign. act.* Bald. *in l. nemo. in fin. C. de episc. aud.* ubi loquitur de illo, qui equum misit in pascuis, quem lupus occidit, & dicit excusari, si alii illuc animalia mittere solebant, Petr. de Ubald. *d. tract. part.* 8. *sub n.* 4.

Et ita consuetudinem excusari à culpa tradit Bald. *consil.* 145. *Casus talis est, col.* 4. *in fin. lib.* 3. Castr. *cons.* 423. *quia scio. col. pen. lib.* 1. Anchar. *cons.* 438. *pro decisione quæsiti. col.* 1. Aret. *cons.* 31. *col. fin.* Dec. *cons.* 473. *col.* 2. *lib.* 2. Ias. *in l.* 1. *in princ. ff. si quis jus dicen. non obtemp. & in l. certi juris.* 4. *not. C. de Iudi.* Paris. *consil.* 159. *lib.* 4. Cravet. *cons.* 8. *n.* 22. *& cons.* 247. *sub n.* 6. *in fin. lib.* 1. *& cons.* 319. *vers.* 14. *lib.* 2. *& cons.* 362. *n.* 4. *lib.* 3. Mascar. *d. concl.* 467. *n.* 21. Decian. *cons.* 29. *n.* 16. *lib.* 2.

43 Quinto cessat præsumptio † culpæ, quando furtum fit cum fractura, Salic. *in l. cum duob. §. damna. ff pro. soc.* Petr. de Ubald. *d. tract. part.* 8. *sub n.* 15. Grat. *cons.* 94. *n.* 40. *& cons.* 100. *n.* 15. *lib.* 2. Curt. jun. *cons.* 256. *nu.* 12. Menoch. *cons.* 353. *num.* 11. *lib.* 4.

44 Sexto cessat præsumptio, quando † res furata erat in eodem loco eum propriis rebus illius, qui eam custodiebat. Dec. *consil.* 473. *col. fin. lib.* 2. Cravet. *cons.* 6. *sub n.*

45 106. *lib.* 1. *& cons.* 353. *n.* 14. *lib.* 3. Septimo & ultimo licet furtum † culpa commissum præsumatur, non intelligitur de culpa levi, sed tantum de levissima, Glos. fin. *in §. præterea. Instit. quib. mod. re contrah. oblig.* quam ibi commendat Ang. & eam dicit singul. Bald. *in l. in judicio. C. de locat.* & Salic. *in l. quæ fortuitis. C. de pign. act.* Gomes. *lib.* 2. *resolut. jur. c.* 3. *in fin.* Decian. qui de communi testatur. *cons.* 29. *n.* 15. *lib.* 1.

46 Et intelligitur de levissima † in omittendo, & non in committendo, Glos. notabilis secundum Castr. *ibi in l. si mora. ff. solut. matr.* & glos. *in l. lege Cornelia. ff. ad Syllania.* quas communiter approbant Dd. ut dicit Couar. *super* 4. *decret. ff. de sponsal. part.* 2. *c.* 6. *§.* 8. *nu.* 13. quod est notandum, quia cum dicatur socium teneri lege Aquilia, si damnum dedit in re communi, ut est textus *in l. sed si. & in l. sed nihilominus. & in l. si hoc facto. ff. pro soc.* erit verum, quod teneatur lege Aquilia, in qua venit levissima culpa, si levissima culpa commissa fuit in committendo, secus vero si in omittendo, nisi ex natura contractus veniat etiam levissima culpa in omittendo, ut aliquando supra dixi venire in societate. Mascar. post alios, quos citat, *d. concl.* 467. *n.* 10. *& concl.* 892. *n.* 9. Quatenus etiam dixi incendium culpa commissum censeri absque alia probatione, sicut de furto dixi, sic de eo intelligendum est, quod

47 culpa levissima in † omittendo. Alex. *cons.* 74. *n.* 3. *lib.* 6. ita ut nec actio legis Aquiliæ locum habeat, commissum censeatur. Rolan. *cons.* 95. *n.* 14. *&* 15. *lib.* 2. Gabriel. *cons.* 159. *n.* 1. *&* 2. *lib.* 1. Menoch. *cons.* 53. *n.* 19. *lib.* 1. Novissime contra hanc opinionem

nem

nem tenuit Flam. de Rub. Utinen. *in conf.* 11. ubi contra Rolan. & alios vult, quod conductor teneatur ex culpa præsumpta in incendio, & dicit sub *n.* 129. quod hæc videtur verior & frequentiori calculo recepta, sive numerum Doctorum attendamus, sive auctoritatem. Sed, pace sua sit dictum, decipitur quia † 48
quod prima opinio sit magis recepta, testatur Menoch. *de arbit. Iud. casu* 390. *n.* 6. *in fin.* & eam esse magis communem testatur Curt. *in l. dominus horreorum. ff. locat.* & Mascar. *in tract. de probat. concl.* 467. *n.* 8. *& in concl.* 892. *sub n.* 8.

Concordantur istæ opiniones † secundum Trigon. *in sing.* 57. *n.* 4. quod sufficiat 49
allegare incendium absq; alterius culpæ probatione, quando sumus in contractu, in quo venit etiam levissima culpa, sed quod ultra incendium culpa etiam sit probanda, quando ex natura contractus levissima culpa præstari non debet, & hanc concordiam ponit etiam Mascar. *d. concl.* 467. *nu.* 12. Sed judicio meo ista concordia est nullius momenti, quia contrarietas opinionum consistit, ubi agitur de contractu, in quo non venit levissima culpa. Sed sequendo magis communem † opinionem, quod incendium contra inhabitantes in domo censeatur 50
commissum culpa eorum levissima in omittendo, nisi contrarium probetur. *l.* 3. §. 1. ubi communiter scribentes. *ff. de offic. Præf. vigil.* Mascar. *d. concl.* 892. ubi sub *num.* 2. dicit, quod hanc conclusionem ingens caterva Doctorum confirmat.

Primo conclusio ista, ut præsumatur † incendium commissum culpa inhabi- 51
tantium, non procedit, ubi de eorum diligentia & vigilantia constaret. Petr. de Ubald. *d. tract. de duob. fratr. part.* 8 *sub num.* 18. *&* 19. Gabr. *conf.* 159. *sub n.* 4. *lib.* 1. Rol. *conf.* 95. *n.* 15. *in fin. lib.* 2. Mascar. *d. concl.* 892. *num.* 19. Menoch. *conf.* 53. *n.* 24. *lib.* 1.

Secundo conclusio † contra patremfamilias non procedit, si incendium ab ali- 52
qua persona existente in domo fuerit causatum, cujus ministerio paterfamilias non utebatur. Salic. *in l. si vendita. & num.* 5. *ff. de peric. & commod. rei vend. & in l. quæ fortuitis. num.* 7. *C. de pign. act.* Mascar. *d. concl.* 892. *n.* 10. Contrarium tenet Flam. *de Rub. d. conf.* 11. *n.* 167.

Tertio non procedit † contra patremfamilias, si famulus ille, qui ignis curam 53
habebat, recte eum accommodavit, & alter famulus non ad hoc deputatus ignem accenderit, & eum minus diligenter accommodaverit. Salic. *in d. l. quæ fortuitis. n.* 7. *verf. sin autem familiaris. C. de pign. act.* Afflict. *decis.* 57. *n.* 5.

Quarto non procedit, ubi † de incendii initio non constat, Roman. *conf.* 401. 54
Bald. *in l. si vendit. ff. de peric. & commo. rei vend.* Ioan. de Anan. *conf.* 71. Et si duæ familiæ habitent in eadem domo, una in una parte, & altera in alia, & non appareat, qua in parte incendium initium habuerit, nemo poterit conveniri. Alex. *in consil.* 50. *lib.* 1. ubi *num.* 7. inquit satis esse, quod concurrat habilitas & apti-

aptitudo, ut incendium potuerit oriri in qualibet parte, etiam quod non fuerit probatum ignem fuisse in qualibet parte, & ita tradit etiam Gabr. *d. cons.* 159. *n.* 8.

55 Quinto non procedit, ubi de † culpa & facto certi hominis non fuisset probatum, nempe de culpa ipsius patrisfamilias, aut ejus, de cujus facto ipse teneatur. Petr. de Ubald. *d. tract. de duob. fratr. part.* 8. *sub n.* 19. Rol. *d. cons.* 95. *n.* 9. *lib.* 2. Gabr. *d. cons.* 159. *n.* 6. *lib.* 1. Rimin. jun. *cons.* 373. *n.* 9. *lib.* 4. Mascar. *d. concl.* 892. *n.* 17. & 18. ubi de communi opinione testatur Menoch. *cons.* 53. *n.* 23.
56 *lib.* 1. Contra hanc opinionem † etiam insurgit Flam. de Rub. *in d. cons.* 11. *n.* 158. & dicit, quod solummodo procedit, cum eadem domus à diversis incolitur, vel cum agitur criminaliter ad pœnam, non vero cum agitur civiliter ad damnum; vel cum ignis provenit ab extra, & non fuit causatum intra domum.

Et quod dicitur de incendio causato in hospitio Leonis Perusiæ, de quo loquitur Bald. & post eum Petr. de Ubald. ejus frater *in d. tract. de duobus fratr. part.* 8. *sub num.* 19. ut excusaretur caupo, quia non constabat de facto certæ personæ, putat ipse Flami. *num.* 165. solum procedere in casu hospitii, in quo præter patremfamilias sunt famuli, & sunt etiam hospites & advenæ, quo casu propter incertitudinem hanc multiplicem posset forsan procedere dicta opinio, at ubi una est familia & unum caput, & incendium est intrinsecum, dictam opinionem procedere non posse dicit, & *n.* 164. dicit, quod certe non potest inducere animum, ut teneat, veram esse hanc conclusionem, quod necessaria sit probatio determinatæ personæ, cum una tantum est familia in domo, & constat incendium ad intra processisse, quia subvertuntur & jura, & auctoritates multæ, quibus cavetur præsumi contra inhabitantes, & contra patremfamilias, & ego puto hanc ejus opinionem veriorem esse, ubi tractaretur de interesse civiliter; secus vero, si criminaliter ad pœnam.

57 Sexto conclusio supra posita † non procedit, si res, in quibus incendium ortum est, erant repositæ in loco congruo, tuto, & non periculoso, quia etiam ex loci securitate culpa excluditur. Salic. *in d. l. si vendita. ff. de peric. & commo. rei vend. & in d. l. qui fortuitis. Cod. de pignor. act.* Anchar. *in cons.* 348. *Pro decisione.* Mascard. *d. concl.* 892. *num.* 14. ubi etiam alias ponit declarationes, quas hic referre omitto, ne sim nimis prolixus circa ea, quæ sunt extra materiam societatis, & redeo
58 ad culpæ probationes. Tertio præsumitur culpa † in socio, quando etiam non adhibet diligentiam in rebus societatis, quam solitus erat adhibere in suis ante contractam societatem. *l. socius socio. ff. pro soc. §. fin. Inst. de societ.* glos. *in l. cum duobus. §. venit. ff. eod.* Petr. de Ubald. *d. tract. de duob. fratr. part.* 7. *sub nu.* 1. Alex. *cons.* 47. *in princ. lib.* 1. & *cons.* 209. *n.* 2. *lib.* 7. Dec. *in cons.* 441. *n.* 7. *lib.* 2. Menoch. *cons.*

121. *num.*

121. *num.* 111. *lib.* 2. Nam culpa tripliciter † consideratur. Primo consideratur 59
in rebus prorsus alienis, & diffinitur, quod sit deviatio incircumspecta ab ea diligentia, quam adhibent homines diligentes ejusdem conditionis & professionis. Secundo consideratur in rebus communib. incidenter, & diffinitur, quod sit deviatio incircumspecta ab ea diligentia, quam ipse devians tunc temporis in rebus propriis adhibet, dummodo in rebus propriis non sit omnino negligens. Tertio consideratur in rebus communibus ex conventione, & diffinitur, quod sit deviatio incircumspecta ab ea diligentia, quam ipse devians tempore contractus vel ante contractum in rebus propriis utebatur. Ita declarat Bart. *in l. quod Nerva. n. 26. ff. depositi, & in tract. testimo. n. 116. cum plurib. seqq.* & rationem differentiæ inter prædicta esse dicit, quia mea & aliena sunt extrema, & commune est medium. In re propria culpa est impunita. *l. in re mandata.* C. *mandati.* In aliena culpa punitur, nec sufficit, quod in ea quis id faciat, quod facit in suis, quia si in suis est negligens, in alienis debet esse diligens. *l. si constant. §. si maritus. ff. sol. matr.* In re communi eligitur media via, ne culpa totaliter sit impunita, & sufficit eam diligentiam adhibere, quam in suis adhibet. Et inter
commune † ex conventione, & commune incidenter, ratio differentiæ est, 60
quia si ego societatem cum aliquo contraho, eam diligentiam inspicio, quam ipse in suis rebus adhibere solitus est, & sic ipse de me facit, & de tali diligentia videtur inter nos conventum. Et istud in re communi incidenter dici non potest, ideo ea diligentia solummodo inspicitur, quam tunc in rebus suis adhibet,
ut per Bart. in locis præfatis videre licet. Sed quamvis ista dicta de † culpa à Bart. 61
recte procedere possint, ubi socius habuisset, & haberet bona propria, ut etiam textus supra allegati loquuntur, ubi autem socius non habuisset & non apparet propria, qualiter culpa socii circa res societatis sit consideranda, ex prædictis percipi non posse dicendum videtur, & videtur dicendum, alio modo culpam in socio esse considerandam, nempe ut facit Bald. *in l. quæ fortuitis. sub n. 39.* C. *de pignor. act.* ubi considerans, esse posse, quod quis bona propria non habeat, dicit ridiculam esse opinionem Io. de Blunoscho, & dat diffinitionem, quod levis culpa sit facere id, quod non faceret, vel omittere id, quod non omitteret diligens homo, per tex. *in l. si putator. ff. ad leg. Aquil.* & considerat, quod homines aut sunt diligentes, aut diligentiores, aut diligentissimi, ut ibi per eum videre
licet. Et sic attentis dictarum legum † dispositione & attentis traditis à Bart. & 62
Bald. quod hac distinctione uti debeamus, mihi dicendum videtur, nempe, quod ubi socius nunquam habuit bona propria, teneatur in rebus societatis eam adhibere diligentiam, quam adhibent homines diligentes ejusdem professionis & qualitatis, & si talem non adhibeat diligentiam, dicatur esse in culpa secundum Baldi opinionem, & ita quod si socius non fecerit lucra, prout alii fecerunt

ejuſdem exercitii, quod culpa in eo probata dicatur, tradit Alex. *in conſ. 47. n. 1. lib.* 1. ex notat. per Bart. *in l. ſi cum venderet. § fin. per illum textum. cum ſeqq. ff. de pign. act. & in l. quod Nerva. ff. depoſiti.* & per Bald. *in l. ſolam. col.* 5. C. *de teſti.* & per
63 Angel. *in l. continuus. §. cum ita. ff. de verb. oblig.* & ad iſta faciunt † tradita per gloſ. *in l. videamus. ff. locati.* ubi dicit, quod quis tribus modis in culpa eſſe poteſt. Primo ſi non fecit id, quod diligens faceret, ſecundo ſi fecit contra pactionem, tertio ſi fuit in mora faciendi, ita poſt gloſ. tradit etiam Strach. *in tract. de Nautis. part.* 3.
64 *n.* 52. & Rota Genuen. *deciſ.* 205. *n.* 2. Ubi vero ſocius habuit bona † propria, quod, ne de culpa arguatur, teneatur eam diligentiam adhibere in rebus ſocietatis, quam adhibebat in ſuis ante, & tempore contractæ ſocietatis, dicendum eſt, ut habetur *in d. l. ſocius. & in d. §. ita. Inſt. de ſociet.* & ut tradit Bart. in ſupra poſita
65 ejus diſtinctione. Sed declarandum eſt, primo † tunc demum ſufficere, ſi ſocius adhibeat eam diligentiam in rebus ſocietatis, quam in ſuis adhibere ſolitus erat, ſi verum ſit, quod in ſuis aliqualem diligentiam adhibere ſolitus erat, quia ſi negligens in totum in ſuis fuiſſet, non ſic in communibus eſſe debet, quia ſi tolleratur paritas in diligentia, non tolleratur in negligentia. *l. ſi conſtante. §. ſi maritus. & ibi gl. & Dd. ff. ſolut. matr.* Bart. *in d. l. quod Nerva. ſub n.* 26. Petr. de Ubal. *d. tract. de duob.*
66 *fratr. part. 7. ſub n.* 1. Secundo declarandum eſt, quod ſi nova † cauſa ſuperveniat, qua inſpecta opus ſit uti majori diligentia, ad evitandam culpam, non ſatis eſt eam adhibere, quæ prius in rebus propriis adhibebatur, ſed major adhiberi debet, puta ſi ſolitus erat de nocte equum proprium dimittere in paſcuis, & luporum timor ſupervenerit, communis equus de nocte amplius in paſcuis dimitti non debet, ſed erit cum majori diligentia cuſtodiendus. Bald. *in l. nemo. in fin.* C. *de epiſ. audien.* Petr. de Ubald. *d. tract. part.* 8. *ſub n.* 4. *in fin.* Tertio declarandum
67 eſt, quod, ſi majorem † diligentiam in ſuis rebus præſtet ſocius poſt contractam ſocietatem, eandem præſtare etiam teneatur in rebus ſocietatis, gloſ. *in l. cum duob. §. venit. ff. pro ſoc.* Petr. de Ubald. *d. tract. part. 7. ſub num.* 1. Quarto &
68 ultimo declarandum eſt, quod ſi res † ſocietatis non ſint ejuſdem ſpeciei cum rebus, quæ poſſidebantur à ſocio ante contractam ſocietatem, & ſic non poſſit fieri comparatio de rebus ſocietatis, ad alias res ejuſdem ſpeciei erit habenda conſideratio, in quo gradu diligentiæ erat in rebus ſuis, licet diſſimilibus, & in eodem gradu diligentia in rebus communibus erit adhibenda, Bart. *in tract. teſtim.*
69 *num.* 122. Infinita exempla colligi poſſunt, in quibus † aut ratione moræ, aut ratione negligentiæ, aut ex eo, quia fecerit contra pactionem, culpa à ſocio commiſſa diceretur, ut videri poteſt per Strach. *in tract. de Nautis. part.* 3. & per Menoch. *in tract. de præſumpt. lib. 5. præſ.* 3. & per Maſcard. *in tract. de probat. concluſ.* 468. *& concl.* 829. *& concl.* 892. & per Bartol. ante eos *in tract. teſtim.* & ibi per Deplo. in ejus addit. ſed quia non eſt mei inſtituti omnia ad culpam pertinentia colligere, ſolum-

ſolummodo exempla aliqua referam, quæ magis præſenti tractatui convenientia
erunt.

Et primo ſocius in culpa † eſſe dicitur, quando ſervum per loca periculoſa mi- 70
ſit & periit. Petr. de Ubald. *d. tract. part.* 8. *ſub n.* 1. *in fin.* & de eo, qui merces
mari commiſit, cum terra advehere potuiſſet, niſi excuſetur à ſolito & conſuetu-
dine, habetur *in l. cum duobus. §. quidam ſagariam ff. pro ſoc.* & per Strach. *in tract. de
navigat. n.* 4. *fol. mihi* 165. Surd. *conſ.* 12. *n.* 28. *lib.* 1. ubi idem dicit de eo, qui po-
terat ire per planitiem, & ivit per montes. Idem dicitur de ſocio, qui tranſit per
loca periculoſa, cum per loca tuta tranſire poſſet, Salic. *in l.* 2. *C. de naut. fœno. per
tex. in l. cum proponas. ff. ad leg. Rod. de jact. & in l. ſi vehenda. §.* 1. *& per gl. in l. eos. ff.
ad leg. Corn. de falſ.* Surd. *conſ.* 12. *lib.* 1. Strach. *in d. tract. de Nautis. par.* 3. *n.* 19. *&* 20.
ubi ad id probandum citat Bart. *in l. Imperator. ff. de appell.* dicentem per tutiora iti-
nera iter agendum eſſe, licet longiora, Surd. *conſ.* 12. *n.* 28. *lib.* 1. & de eo, qui iter
longius facit, quod propinquius facere poteſt, tradit Petr. de Ubal. *d. par.* 8. *nu.* 1.
in fin. & Bald. *in conſ.* 395. *lib.* 2. dicit, in culpa illum eſſe, qui iter ab omni impe-
dimento tutum facere potuit, & non fecit, & his rationibus motus interrogatus
de facto reſpond. ſocium in culpa fuiſſe, qui aſſecurari potuit merces cum lucro, &
id non fecit, & perierunt, niſi tamen à ſolito non ineundi dictum contractum
fuiſſet excuſatus, per ea quæ tradit Ruin. *conſ.* 65. *lib.* 5. & Dec. in eadem facti ſpe-
cie *conſ.* 430. *lib.* 2. Strach. *in tract. de aſſecurat. gl.* 8. *n.* 3. Et in propoſito de itine-
re dicitur etiam in culpa ſocius, ſi nimio itinere mulum vel equum oneravit, quem-
admodum ſi oneravit eum nimio onere. *l. fin. ff. commodat. l. qui Inſulam. §. qui
mulus. ff. locat.* Petr. de Ubald. *d. par.* 8. *n.* 1. *in fin.* Strach. *d. par.* 3. *n.* 13. & dici-
tur in culpa, ſi non fuit uſus ſolito itinere, & ſolita navigatione, Corn. *conſ.* 273.
lib. 1. Boer. *deciſ.* 178. *num.* 32. Cravet. *conſ.* 115. *n.* 5. *li.* 1. Strach. *d. par.* 3. *n.* 6. Surd.
conſ. 12. *lib.* 1. & multo magis dicitur in culpa, ſi cauſa fraudandi vectigal divertit
à ſolito itinere. Bart. *in l. cum proponas. C. de naut. fœno.* Petr. de Ubald. *d. par.* 8. *n.* 5.
Strach. *d. par.* 3. *nu.* 37. ubi ex facto reſpondiſſe tradit culpæ damnandum quendam
navis magiſtrum, qui ingredi Anconæ portum diſtulit, ut cum publicanis tracta-
ret, ne ſolitum vectigal ſolveret, & interim vi ventorum naufragium paſſus fuit,
& hoc ea ratione, quia id evenit propter ejus avaritiam, ut habetur *in l. cum pro-
ponas. C. de naut. fœno.* Sed prædicta non procedere † declarantur, ſi ſocius ſoli- 71
tum iter & ſolitam navigationem facere prætermiſit juſta cauſa motus, ut quia
id fecit cauſa reficiendæ navis, quæ vitium fecerat, vel impulſus impetu maris
& vi ventorum, vel metu hoſtium, pyratarum, & exbannitorum. Bald. & Sa-
lic. *in d. l. cum proponas. in fin.* Petr. de Ubald. *d. par.* 8. *n.* 6. Bertach. *in tract. de
gabel. in alt. par. num.* 58. Strach. *d. par.* 3. *num.* 6. Et non procedere † declaran- 72
tur, ſi ſocius divertat à ſolito itinere cauſa non ſolvendi vectigal illicitum,

quia hujuſmodi cauſa ſtante ceſſat ratio avaritiæ conſiderata *in d. l. cum proponat.* cum non ſolvere vectigal illicitum non ſit avaritia, ſed conſilium, quia nemo tenetur jactare ſuum, ut per Bald. *in l. cum proponas.* Petr. de Ubald. *d. par. 8. nu. 6.* Et quod licite & abſque peccato fraudari poſſint hujuſmodi vectigalia illicita, tradit Felin. *in c. 1. ſub n. 41. de conſt.* Iul. Ferret. *in tract. de gabel. n. 232.* Strach. *d. par.*
73 *3. n. 8.* Et ponunt exemplum † in gabella impoſita à Principe unius groſſi pro ſalma, & publicani de facto accipiunt duos groſſos; & dicunt, quod licitum eſt omni ingenio eorum manus aufugere, quia prædones ſunt, & quod damnum ex hoc Principi & ejus fiſco obveniens à publicanis præfatis refici debet, quia eorum vitio & malitia evenit. *l. igitur. §. fin. ff. de lib. cauſ.* Sed intellige, ſocio quidem
74 † licere ab uno itinere diſcedere ut evitet gabellas illicitas, ſed quod non per hoc debet eligere aliam viam periculoſam, in qua omnium mercium jacturam facere poſſet, dum curat evadere parvam pecuniarum ſolutionem. Petr. de Ubal.
75 *d. par. 8. n. 6. in fin.* Secundo ſocius in culpa † eſſe dicitur, quando temporum qualitates non conſiderat, ut quia navem navigatum mittit adverſo tempore. *l. qui petitorio. ff. de rei vend.* ubi gl. per tex. *in l. 3. C. de naufrag.* declarat tempus adverſum eſſe ab Octobr. uſque ad menſem Aprilis, & ita tradit Petr. de Ubal. *d. par. 8. ſub n. 1. in fin.* Sed hoc de conſuetudine non ſervari, & quod Veneti navigant omni tempore, tradit Cepol. *in tract. de ſervit. ruſt. præd. tit. de Navi. c. 29.* & ſimiliter *d. l. 3.* in tempore Annonæ non ſervari tradit Strach. *d. par. 3. n. 1.* Et de eo, qui de nocte reliquit oſtium domus apertum, quod ſit in culpa, tradit Bald. *in l. ſolam. ſub n. 13. C. de teſti.* Et de dimittente animalia in paſcuis de nocte, quod ſit in culpa, niſi eum excuſet conſuetudo, dicit Gl. & ibi Bart. *in l. ſi negotia. ff. de neg. geſt.* Spec. *in tit. de locato. §. poſtquam n. 12.* Bald. *in l. nemo. n. 7. C. de epiſc.* quos intelligit, quod loquantur de tempore noctis. Firman. *in repert. in ver. famulus. n. 20.* & noviſſime Polidor. Ripa *in tract. de noct. tempore. c. 12.*
76 *ſub n. 18.* Et poteſt etiam dici, quod ſocius † ſit in culpa, ſi de nocte merces conducat, cum de die id facere poſſet, cum de nocte latrones & fures ambulare ſoleant, & furta & latrocinia committere, quia qui male agit, odit lucem, & ſi ſunt fugienda loca periculoſa, dicendum eſt etiam, quod ſint fugienda tempora periculoſa, ad hoc ut latronum & furum manus effugiamus, & poteſt etiam conſiderari, quod culpa non careat, qui ambulat de nocte, quod ſit quaſi delictum tradit Bart. *in l. Levia. n. 9. ff. de accuſat.* & Polid. Ripa *in d. tract. de noct. tempore. c. 7. n. 1.* Et quod de nocte ſit geminanda cuſtodia, ad hoc, ut cuſtos culpam effugiat, tradit idem Polid. Ripa *in d. c. 2. n. 23.* Et de cuſtode Caſtrorum, quod tota nocte invigilare debeat, & quod nocturno tempore cuſtodiæ ſint duplicandæ, tradit idem Polidorus Ripa *c. 75.* ex quibus omnibus comprobari videtur, ſocio de nocte eunti, ut dixi, culpam aſcribi poſſe. Tertio dicitur in culpa

pa socius, quando † non cogitavit casum, qui facile evenire poterat. Bald. *in l. fin.* 77
§. sed quia. col. fin. C. com. de leg. & cons. 395. *pro Domino Rovaldo. colum.* 2. *lib.* 2. Alex.
cons. 41. *col.* 3. *lib.* 3. Cravet. *cons.* 170. *n.* 11. *& cons.* 179. *n.* 5. *lib.* 1. *& cons.* 409.
num. 16. *lib.* 3. *& cons.* 957. *n.* 30. *& seq. lib.* 5. Surd. *cons.* 12. *lib.* 1. Et de eo, qui
in minus idonea navi merces imposuit, tradit Petr. de Ubald. *d. part.* 8. *sub n.* 1. *in
fin. l. item quæritur. in princ. ff. locat.* & si mittat † navem sine gubernatore, Petr. de 78
Ubald. *d.* 8. *part. sub. n.* 1. Strach. *d. part.* 3. *n.* 12. Et si merces illicitas ponit
cum licitis, & ex hoc omnes publicantur. *l. cum proponas. C. de naut. fœno.* Strach.
d. part. 3. *n.* 22. Et si sublevat piratas misericordia ductus, à quibus postea derobatur,
ut in pulchro casu plura adducendo tradit Strach. *d. part.* 3. *nu.* 25. Quarto
nimia credulitas † socii ei culpæ adscribitur, Roman. *cons.* 413. *nu.* 12. Et si 79
non credidit ei, cui credere non tenebatur, culpa caret, Cravet. *cons.* 319. *n.* 16.
lib. 2. Et si credidit consilio amicorum † & consanguineorum ei culpa imputari 80
non potest, glos. *in l.* 2. *in ver. pupillo. C. de his quib. ut indig.* & ibi Bald. *in* 3. *opp.* &
Castr. *in ult. col.* qui dicit illam glos. singularem. Ias. *in l.* 1. *in fin. C. de transact.*
Cravet. *cons.* 531. *n.* 6. *lib.* 3. Etiam caret culpa, si † credidit honesto viro, & de 81
re verisimiliter informato, glos. *in l. Titio cui fundus. ff. de cond. & demonstr. & in c.
cupientes. in princ. in ver. notitia. de elect. in* 6. Menoch. *cons.* 406. *n.* 79. *lib.* 5. Decian.
cons. 29. *n.* 19 *lib.* 1. qui loquitur de eo, qui in reponendis mercibus an locus esset
tutus, credidit famulo hospitis, & quod ei credi debuerit, dicit, quia licet esset
pauper & serviret in hospitio, non per hoc fide caret, ut per scribentes *in §. sancimus.
in auth. de testi. & in §. si quis autem. in auth. ut libert. de cætero auro non indigeant
annulo.* Et subjungit, & hoc magis placet, ei præcipue credendum fuisse, quia
veritas ab aliis haberi non poterat. Bart. *in l. Cassius. ff. de senat.* & quia ex actus seu
negotii natura aliter veritas haberi non poterat. Salic. *in l. ea quidem. col.* 1. *vers. ad
quintam quæstionem. C. de accus.* Et ad hoc faciunt ea, quæ de difficultate probationis
dicuntur. *in l. in illa. stipulation. in fin. ff. de verb. oblig. & in l. si quis ex argentariis. §.
pen. ff. de eden.* & alibi passim per Dd. & si non credidit præmonitus in culpa esse dicitur,
Rim. jun. *cons.* 210. *n.* 44. *lib.* 1. Surd. *cons.* 12. *lib.* 1. Quinto negligentia in
socio † culpa dicitur, non debet intelligi de illa negligentia, de qua dicit Poëta, le 82
negligentiæ suæ sono attificii, sed intellige, quod negligens tunc socius æstimetur,
si quod potest illico non perficit, Innoc. & alii ubi Felin. *n.* 4. *de testib.* Angel.
in l. si maritus. §. si ante extraneus. ff. de adult. Dec. *cons.* 151. *n.* 16. *& n.* 21. Cravet.
cons. 573. *n.* 7. *in fin. lib.* 4. Rimin. jun. *cons.* 52. *n.* 132. *lib.* 1. Et multa de negligentia
† cumulat Mascar. *in tract. de probat. concl.* 1088. ubi etiam ponit modum pro- 83
bandi eam, & erit exemplum, quando socius servum à vulnere curari non fecit,
Petr. de Ubal. *d. par.* 8. *n.* 1. *in fi.* & quando eo beneficio non usus fuit à Principe
concesso, quod etiam alteri socio prodesse poterat, Cravet. *d. cons.* 573. *n.* 6. *lib.* 4.

& quando à Principe ea non petit, quæ ad rem necessaria sunt, licet credat Principem non concessurum, quia quantum in nobis est ad obtinendum laborare debemus, Bald. *in cons. 395. pro Domino Dinaldo. lib. 2.* Castr. *cons. 433. Visis omnibus supradictis. col. 3. lib. 1.* Cravet. *cons. 64. num. 6.* & multo magis id procedere dicit circa ea, quæ sunt obtinenda à privato, & *in cons. 121. n. 10. lib. 1. & in respon. 1. pro genero. nu. 272. & in cons. 573. n. 5. lib. 4.* & multo magis procederet, si ea Princeps solitus esset concedere. Surd. *cons. 90. n. 40. lib. 1.* & quando rescripto à superiore impetrato non utitur. *c. ex parte. & c. plerunque. de rescript.* Cald. *d. cons. 5. col. 2. in tit.*
84 *de præben.* Cravet. *d. cons. 573. nu. 8.* & quando ea † non inquirit, quæ inquirenda sunt, puta an in loco, ubi transit cum mercibus, solvatur gabella. Bald. *in l. 3. col. 2. vers. item in quibusdam locis. C. de naut. fœn.* per tex. *in l. 2. §. divi. il 1. ff. de publica.* & est etiam in lata culpa Bald. *cons. 463. statuto communis Papiæ. lib. 3.* quod est repetitum. *in cons. 436. lib. 5.* Cravet. *cons. 115. n. 3. & cons. 132. lib. 1.* & quando cum potest, impedimentum non amovet, Cravet. *d. cons. 573. n. 7. lib. 4.* & quando fructus
85 & † introitus tempore debito non exigit, & similiter eos non vendit tempore debito cum ea, qua potest, utilitate, & non secundum suum caput. Bart *in l. omnia. in fin. C. de cond. in pub. horr.* Rom. *cons. 188. n. 4. & cons. 425. col. 2.* Dec. *cons. 274. Viso Decreto sub num. 6. lib. 1.* Borgn. *decis. 39. nu. 26. part. 1.* secundum primam impressionem. Et quando credita non exegit debitis temporibus, & debitores facti sunt non solvendo, Borgn. *d. decis. 39. n. 24. & n. 27. cum plurib. seqq. & n. 34.* dicit, quod tenetur probare adhibuisse omnem diligentiam in exigendis creditis, & citat Mars. *sing. 281. socius tenetur.* & quando male libros rationum scripserit, ita ut fidem non facerent contra veros debitores debitum negantes, Borgn. post alios, quos citat *d. decis. 39. n. 38.* quem uti moderniorem pro omnibus allegare sufficiat. Alia multa de negligentia cum diligentia cumulavit Gomes. *super regulis Cancellaria Reg. de triennali possessore post quæst. 28. fol. mihi* 214. Sexto etiam imperitia † in so-
86 cio culpa est, *l. imperitia. & l. culpa est. ff. de reg. jur. l. illicitas. §. sicuti. ff. de offic. præsid. l. 1. §. propter. ff. si quadr. paupe. fecis. dica. l. si quis fundum. §. Celsus. & l. item quæritur. §. si navicularius. & §. gemma. & l. si merces. §. qui columnam. ff. locati.* Sed imperitiæ non est tribuendum, si quis modo aliquo decipiatur. Strach. *in d. tract. de Naut. par. 3. nu. 34.* ubi excusat nautam, qui de nocte à piscatorum lumine deceptus, credens se recipere in portu, incidit in vada, per text. *in l. ne piscatores. ff. de incend. ruin. & naufr.* idem tradit Polid. Rip. *in tract. de nocturno tempore. c. 13. n. 6.*
87 etiam si insolita negotia † aggrediatur socius, culpæ ei adscribitur, Bald. *in l. si patruus. sub n. 8. C. cum. utr.* Petr. de Ubal. *d. tract. par. 3. sub n. 39. vers. secundo casu. &*
88 *d. part. 8. n. 1. in fin.* Septimo culpa etiam † consistit in mala electione, ut si socius eligat malum famulum seu malum ministrum. *l. 3. in fin. & l. cum. mandato. in fi. ff. de minor. & l. sed & si quis. §. fin. ff. de Instit.* Signorol. *cons. 143 col. 2.* & Castr. *cons.*

423. *col.*

423. *col.* 2. *lib.* 1. Strach. *d.* 3. *par. nu.* 12. Cravet. *conſ.* 8. *nu.* 25. *lib.* 1. Hoc eſt verum, ſi vere eligat malum famulum, & malum miniſtrum, ſed ſi eligat bonum, tenetur † de ejus contractu, & non quia fuerit in culpa eum eligendo. Decian. *conſ.* 29. 89
n. 5. *lib.* 1. per tex. *in l. argentum. ff. commodat.* Et de quodam Comite, qui ſibi elegerat multos milites, quod teneatur de eorum abigeatu, tradit Cravet. *conſ.* 791. *lib.* 5. Et de nauta, quod ſit in culpa, ſi ſecum aſſumat ignotos homines in navi, tradit Strach. *d. part.* 3. *num.* 18. Octavo culpa probatur in ſocio, ſi † conventa non 90
obſervat ut debet & poteſt, Strach. *d. par.* 3. *n.* 8. Polidor. Ripa *d. tract. de noct. temp. c.* 12. *n.* 8. Surd. *conſ.* 12. *nu.* 30. *&* 31. *lib.* 1. & de ſocio, qui tenebatur negotiari ad lucrum, & id non fecit, tradit Alex. *in conſ.* 47 *lib.* 1. ita de non geſtis rationem eſſe reddendam, tradit Menoch. *in tract. de arbitr. Iud. caſu* 209. *n.* 32. & de ſocio, qui ea facere prætermiſit, quæ facienda erant ad lucrum pertinentia, tradit Cravet. *conſ.* 100. *n.* 9. *&* 10. & de herede etiam ſocii, qui negotia ſocietatis incepta non perficit, tradit Petr. de Ubald. *d. tract. par.* 7. *ſub n.* 2. & de ſocio, qui utitur re ſocietatis non ad uſum deſtinatum. *l. merito. ff. pro ſoc.* Polid. Ripa d. *tract. de noct. temp. c.* 12. *n.* 9. Nono culpa in ſocio † cauſatur ob ejus moram, ut ſi ex eo, quia fuit in 91
mora ſolvendi debita, res ſocietatis ſibi ſequeſtratæ fuerunt. *l. videamus. §. ſi verum. ubi gl. ff. locati.* Petr. de Ubald. *d. tract par.* 8. *num.* 3. & ita quod mora ſit culpa habetur *in l. unicuique. ff de reg. jur. & in l. quod ſi ab initio. ff. ſi cert. pet. & in l. ſi filius. ff. de inter. act.* & in debito ex delicto mora ſemper ineſt. Bero. *conſ.* 193. *lib.* 1. verum mora commiſſa dici non poteſt, ubi debitum eſt illiquidum, Hond. *conſ.* 50. *n.* 24. *lib.* 1. Decimo culpæ ſocii † adſcribitur, ſi damnum datum fuit in rebus ſocietatis 92
ab ejus inimicis. Bald. *conſ.* 61. *n.* 5. *lib.* 2. *& in conſ.* 493. *ſub n.* 5. *lib.* 4. Corn. *conſ.* 129. *nu.* 19. *lib.* 2. Cravet. *conſ* 933. *ſub n.* 17. *lib.* 5. etiam ſi inimicitia ſua culpa cauſata non fuerit. Strach. *de Naut. part.* 3 *n.* 49. Undecimo & ultimo, ſocius † eſt in culpa, 93
ſi conditiones ejus, cum quo contrahit, ſcire non quærit. *l. qui cum alio. ff. de reg. jur.* Et ſi duo mercatores fecerunt ſocietatem duraturam per quinquennium, eo finito unus ex ſociis, ſi contrahat, alter non tenetur, quia contrahens cum eo debebat ſe informare de qualitate ſocietatis, Caſtr. *in l.* 1. *§. non autem. ff. de exercit.* Rim. jun. *conſ.* 1. *n.* 42. *lib.* 1. Rot. Genuen. *deciſ.* 172. *num.* 7. Cravet. *conſ.* 716. *n.* 12. *&* 13. *lib.* 5. Et licet alias ignorans † & dubitans æquiparentur. *l. manifeſtiſſimi. §. ſin autem. ubi Bart. C. de furt.* hoc tamen non habet locum in contrahente, 94
qui tenetur inveſtigare conditionem contrahentis ſecum. Dec. *in d. l. qui cum alio. n.* 3. *ff. de reg. jur. & in l. quamdiu. C. qui admitt.*

N. 48. & 56. concordat. *Gail. lib.* 2. *obſ.* 21. ubi etiam hanc materiam tractat. vid. *Math. de afflict. deciſio.* 57.

C A-

CAPUT XXII.

Qualiter socius se à culpa excusare poßit.

SUMMARIA.

1 *Qualibet causa excusat à culpa.*
2 *Culpa caret socius, si faciat solita & consueta.*
3 *Et non requiritur, quod consuetudo fuerit praescripta.*
4 *Et si fuit difformis, attenditur illud, quod fuit magis observatum.*
5 *Pecora custodienda puero tradens excusatur.*
Et animalia mittens in pascuis sine pastore.
Si non custodit locum, qui custodiri non solebat.
6 *Qui imposuit merces in loco, qui clave claudebatur.*
7 *Culpa caret socius, si utitur re ad usum destinatum.*
Neque inspicitur futurus eventus.
Ut si immittat animalia in agro destinato ad pascendum, & damnum dent in agro contiguo.
8 *Et si in agro destinato ad pascendum fuerit posita clausura, potest eam socius amovere propria auctoritate.*
Et si fuerit clausa domus communis, poterit eam aperire propria auctoritate.
9 *Sylvam caeduam potest incedere invito socio.*
10 *Impoßibilitas excusat à culpa.*
Ut si non potuit praevidere & divinare.
11 *Et si fecit, quid potuit.*
12 *Et si de nocte ob pluviam bene videre non potuit.*
13 *Et excusatur socius à culpa, si ea non fecit, quae facere non tenebatur.*
14 *Non facienti culpa non imputatur si factum inutile fuisset.*
15 *Etiam si esset dubium, an utile esset.*
16 *Culpa reprehendi non potest ab eo, qui est in dolo.*
Et ab eo, qui est in graviori & pari culpa.
17 *Et inter socios, si sunt in pari culpa, admittitur compensatio.*
18 *Culpae, qui causam dedit, culpam allegare non potest.*
19 *Culpa ab eo objici non potest, qui ex ea sentit commodum.*
20 *Culpa allegari non potest in facto, ex quo nullum damnum resultat.*
21 *Culpa prima excusatur, & ultima attenditur.*
22 *Culpa proxima attenditur, non remota.*
23 *Culpa in faciendo praevalet culpae in omittendo.*

Non

NOn erit incongruum etiam hoc in loco, dum de culpa agimus, aliqua
colligere, quæ pro ipsius culpæ excusatione proponi solent. Regula est
generalis, quamlibet † causam excusare à culpa. *l. igitur. ff. de lib. cau.* 1
Marsil. *in rub. ff. de fidejus. n.*57. Rot. Genuen. *decis.*56. *n.*6. Et ad spe-
cialia † deveniendo: Primo socius à culpa excusatur, si ea faciat, quæ solita sunt & 2
consueta. *l.*3. *ff. ad Maced. l. quis sit fugitivus. §. apud Labeonem. ff. de ædil. edict. l. pi-
gnus. C. de pign. act.* Bart. *in l. si pignora. §. fi. ff. de pignor. act.* Bald. *cons.*145. *casus talis
est. col.*4. *in fin. lib.*3. Cravet. *cons.* 8. *n.*22. *& cons.*247. *num.*6. *in fin. lib.*1. *& cons.*319.
*vers.*14. *lib.*2. *& cons.*362. *n.*4. *lib.* 3. Decian. *cons.*29. *n.*16. *lib.*1. Rota Genuen. *de-
cis.*14. *n.*68. *& decis.*56. *n.*7. Polid. Ripa. *d. tract. de noct. temp. c.*12. *n.*19. Et non re-
quiritur, quod talis † consuetudo sit præscripta, sed sufficit ita aliquando fuisse ob- 3
servatum. Bald. *cons.* 318. *Ponitur quod electio. col.*2. *lib.*3. Gabr. *in suis com. conc. tit.
de stat. concl.*1. *n.*70. Ioseph. Lud. *in suis concl. com. concl.*38. *vers. Ampliatur primo.* &
si non fuit uniformis † sed difformis, attenditur illud, quod fuit magis observatum. 4
Dec. *cons.*11. *n.*12. *vers. secundo respondetur, & cons.*215. Menoch. *cons.*75. *n.*76. *lib.*1.
Becc. *cons.*101. *n.*51. Ioseph. Lud. *d. concl.*38. *vers. ampliatur tertio.* Et quod excu-
setur ille, qui † pecora custodienda puero tradidit, si ita fieri erat consuetum, 5
tradit Bald. *in cons.* 441. *quidam magister Grammaticæ. lib.* 1. Decian. *d. cons.* 29.
n. 17. *lib.*1. Et etiam quod ille excusetur, qui in pascuis animalia misit sine pastore,
si ita fieri erat consuetum, tradit Cravet. *d. cons.*353. *n.*6. *lib.*3. Polid. Ripa. *d. c.*12.
*n.*19. Et quod non sit in culpa, qui non custodit locum, in quo reposuit merces,
qui custodiri non solet, tradit Petr. de Ubald. *d. tract. de duob. fratr. part.*8. *sub n.*15.
vers. sed posito sine præjudicio. Et de eo, qui reposuit † merces in loco, qui claudeba- 6
tur, quod non sit in culpa, tradit Decian. *d. cons.*29. *n.*24. *lib.*1. quia claves ad custo-
diam fieri solent, gl. Bart. & alii, *in l. cum pater. §. pater plurib. ff. de leg.*2. Addit. ad
Bart. *in l. clavibus. ff. de contr. empt.* Dd. *in l.*3. *in princ. ff. de acq. posses. & in c.*2. *de con-
suet.* Secundo excusatur à culpa socius † si utitur re ad usum destinatum. *l. cum duo-* 7
*bus. §. item mala. ff. pro soc. l. arboribus. §. naves. ff. de usufr. l. si ædes. ff. com. divi. §. reli-
giosum. Inst. de rer. divis.* Et hoc in tantum est verum, ut nec etiam inspiciatur futu-
rus eventus, Alber. & Florian. *in l. Sabinus. ff. com. divi.* Dec. *in c. cum omnes. n.*23.
de constit. Cravet. *cons.*353. *n.*5. *lib.*3. ubi loquitur de eo, qui immisit animalia in agro
destinato ad pascendum, & damnum dederunt in agro contiguo, & vult, quod ex-
cusetur à culpa ea ratione, quia usus fuit agro ad usum destinatum pascendi. Et
quod si quis potest mittere † animalia ad pascendum in agrum ad hoc destinatum, 8
& facere impediatur apposita clausura, quod clausuram propria auctoritate remo-
vere possit, probat Cravet. *in cons.*4. *lib.*1. Et si unus socius claudat domum com-
munem, ne alter illuc ingrediatur, quod alter possit propria auctoritate domum
aperire & impedimentum removere, tradit Castr. *cons.* 395. *in causa, quæ verti-*

tur in curia Domini locum tenentis. n.2.lib.2. Cravet. *d. conf.4. n. 10. lib.1.* & socius potest invito socio incidere sylvam cæduam, Bald. *conf.37. nu.4. lib.5.* Iaf. *in l. servi electione. §. 1. n.18.* Socin. *n.2.* Ripa *n. 14. ff. de leg.1.* Surd. *conf.43. n. 17. lib.1.* Ac
9 etiam potest domum † communem solitam locari locare, Surd. late *consil.43. lib.1.* non obstante dispositione. *l. Sabinus. ff. com. divid.* cui respondet ibidem sub *n. 15.* & qualiter procedat, declarat etiam Gomes, *lib. 2. resolut. tit. de locat. sub n. 14.* & de his latius videbimus suo loco.
10 Tertio impossibilitas † excusat à culpa. *l. impoßibilium. ff. de reg. jur. l. cum quidam. §. si pupillo. ff. de usur.* Oldr. *conf.242. tota præsens. col.3. & conf.307. quod quando. col. 2.* Signorol. *conf. 141. col.2. circa fin.* Cravet. *conf.319. num.15. lib.2. & conf. 362. n. 2. lib.3.* Menoch. *conf.645. n.2. lib.7.* Et qui non potuit prævidere & divinare, quod de culpa argui non possit, tradit Dec. *conf. 115. colum. 3. vers. tertio non obstat. lib.1.* Cravet. *conf.685. in fin. lib.4.* Et de eo, qui fecit quod potuit, quod non sit in culpa
11 † dicendum est. *l. utique. §. culpa. ff. de rei vendic. l. quemadmodum. §. si navis. ff. ad l. Aquil. l. si ut certo. §. plane. ff. commod. l. arborib. §. navis. ff. de usufr.* Roman. *conf.395. col.2.* Deci. *conf.64. colum. 3. lib. 1.* Cravet. *conf.319. n.16. vers. quinto. lib. 1.* Et excusa-
12 tur à culpa ille, qui non † bene de nocte ob pluviam videre potuit, an esset bene tutus locus, in quo reponebat merces, prout de die & pluvia cessante melius vidisset, Decian. *conf.29. n.26. lib. 1.* ubi etiam *n.27.* dicit, quod si solummodo duo loca adsunt, in quibus merces reponi possunt, si tutiorem locum eligat ille, qui
13 vult merces conservare, de culpa redargui non potest. Et quemadmodum † excusatur à culpa, qui non facit, quod non potest, ita etiam excusatur si non facit id, quod facere non tenetur. *l. tutori. C. de neg. gest.* Aret. *conf. 111. colum. fin. Cum igitur.* Ruin. *consil. 139. lib.4.* Cravet. *consil.4. num. 24. lib. 1. & consil. 319. num. 16. lib. 2. & consil. 362. num.3. lib.3. & consil. 573. num. 1. lib. 4.* Quarto non facienti cul-
14 pa † non imputatur, si factum inutile fuisset. *l. & in totum. vers. ita si ob id. ff. rer. amot. l. si alius. vers. æque perituris. ff. quod vi aut clam.* gl. *in l. si edia. ff. de evict.* Oldr. *in conf. 136. quod ex productis. col.2.* Bald. *conf. 145. casus talis est, in quodam instrumento, col.4. lib.3.* Castr. *in l. ab hostib. §. si vir. ff. solut. matr. & in conf. 174. contra superius consulta. in fin. & in conf.322. Viso puncto suprascripto & dubiis. col.2. & in conf.425. super primo quæsito. col.2. & conf.471. Viso suprascrito puncto. col. 1. lib. 1.* Socin. *in conf. 170. col.6. vers. accedit in proposito. & conf. 178. col. 2. lib. 2.* Crav. *conf. 362. n.6. & conf.366. n.19. lib.3. & conf.567. n.3. lib.4. & conf.919. n.15. lib.5.*
15 Rim. jun. *conf.210. n.51. lib.2.* Et etiam cum † est dubium, an factum esset utile, culpa non facienti non imputatur. Bald. *conf. 145. casus talis est in quodam instrumento. col. 4. lib. 3.* Cravet. *conf.83. sub num. 5. lib. 1.* ubi dicit hoc dictum singulare, & *in conf. 531. num. 5. lib. 3.* ubi ponit dictum Senecæ: Quod dubites ne feceris, & *in conf.567. n. 3. in fin. lib.4.* Rimin. jun. *conf.481. n.87. lib. 5.* Quinto socius ab

cius ab altero socio † qui sit in dolo de culpa reprehendi non potest. l. si putatur. & 16
l. item si obstetrix. in fin. ff. ad leg. Aquil. notatur in l. viro atque uxori. ff. solut. matr.
Castr. in l. quæro. ff. de act. empt. Alex. cons. 14. lib. 5. Cravet. cons. 919. in fin. & cons.
928. n. 3. lib. 5. & qui est in graviori & pari culpa, alium de culpa reprehendere
non potest. l. cum pater. §. libertis. ff. de leg. 2. l. in arenam. in fi. C. de inoffic. test. l. 2.
§. idem ait. ff. ne quid in loco pub. l. qui bona. §. si quis de damn. infect. Cravet. cons. 362.
n. 7. lib. 3. & cons. 928. n. 9. lib. 5. & inter socios, si sunt in pari † culpa, admit- 17
titur compensatio. l. plane si ambo. ff. pro soc. & l. si ambo. ff. de compen. gl. in §. fi. Inst.
de societ. Alex. cons. 47. n. 11. lib. 1. Et ideo dicitur, socium de levissima culpa
non teneri, quia dicitur etiam in levissima culpa alter socius, qui sibi elegit so-
cium parum diligentem. l. socius socio. ff. pro soc. §. fi. Inst. de societ. Bald. in l. quæ for-
tuitis. nu. 59. C. de pign. act. Petr. de Ubal. d. tract. de duob. fratr. par. 7. n. 1. Rim.
jun. cons. 52. n. 148. lib. 1. & qui culpæ causam † dedit, culpam allegare non po- 18
test. l. cum mandato. ff. de neg. gest. l. cum mulier. in fi. ff. sol. matr. l. 1. §. fin. seu l. 2.
& ibi Gl. fin. ff. quando. act. de pecul. est annal. l. 1. §. si omnes. in fin. ff. de ventre inspi-
ciendo. Cuman. cons. 175. Dn. Andreola. col. 2. Castr. cons. 307. Videtur quod non re-
tineant. col. 2. lib. 2. Cravet. cons. 362. n. 8. lib. 3. & cons. 919. n. 10. lib. 5. & culpa ab
eo objici non potest, qui ex ea † sentit commodum. l. cum in fundo. §. quod si mulier. 19
ff. de jur. dot. & l. ex qua persona. ff. de reg. jur. l. cæterum. & ibi Ang. ff. de rei vend. l. si
servus plurium. §. 1. ff. de leg. 1. Anchar. cons. 339. pro majori intelligentia. col. 4. Aret.
in l. divortio. in pr. col. 4. vers. & hoc maxime videtur dicendum. ff. sol. matr. gl. in l. sed &
si exceptio. ff. de evict. Bar. cons. 81. in fi. lib. 1. Socin. cons. 200. n. 2. vers. quinto confir-
matur. lib. 2. Fel. in c. fi. n. 3. de præscrip. Crav. cons. 969. n. 26. lib. 5. Neq; culpa alle-
gari potest † in facto, ex quo nullum damnum resultat. l. si jubenda. §. 1. ff. id leg. 20
Rhod. de jact. l. si alia. §. est & alia. ff. quod vi aut clam. l. is qui. ff. de act. & oblig. Bart.
in l. si ut certo. §. interdum. ff. commodat. Castr. cons. 136. Visis & consideratis omnib. supra
enumeratis. col. 2. lib. 1. Cravet. cons. 319. n. 17. vers. undecimo. lib. 2. & cons. 366. n. 18.
lib. 3. Sexto ille, qui est in prima † culpa, excusatur, & ultima culpa attenditur. l. 21
si per emptorem. ff. de act. empt. Abb. cons. 3. col 7. in fin. 7. quæst. lib. 2. Bald. cons. 53.
Quædam D. Rivabella. col. 2. lib. 5. & attenditur culpa proxima † & non remota. l. so- 22
cium. §. socius. ff. pro soc. l. si mulier. ff. rer. amot. gl. in l. cum quis. ff. de dolo. & in l. 3.
§. ex plurib. in ver. nec enim. ff. de acq. poss. Et faciunt ea, quæ dicuntur de causa pro-
xima & remota, quod attenditur proxima & non remota, late Tiraq. in tract. ces-
sante causa. limit. 20. & quæ ibidem ab eo dicuntur pro limitatione, quod ali-
quando etiam attendatur causa remota, deservire possunt ad probandum, quod
etiam aliquando attenditur causa remota. Septimo, ubi duæ culpæ † reperi- 23
untur, quarum una consistat in faciendo, alia in omittendo, attenditur & præva-
let illa quæ in faciendo consistit. Anchar. cons. 362. col. 1. & Cravet. cons. 8. n. 23.

lib. 1. Et quod inter culpam in agendo, & inter culpam in omittendo, non admittatur compensatio, tradit Rim. jun. *cons.* 285. *n.* 114. *lib.* 3.

CAPUT XXIII.

Quæ sint deducenda & probanda ad hoc, ut culpa noceat.

SUMMARIA.

1 *Culpa debet probari ab allegante.*

2 *Culpa in specie articulari & probari debet, & non sufficit, si factum sit in genere.*

3 *Testes debent esse contestes.*
Debent reddere causam scientiæ, etiam non interrogati.
Actu probato non dicitur probata culpa, ubi actus à culpa separatus esse potest.

4 *Culpa alicujus, quod quis cum eo habitare non posit, non dicitur probata, si testes dicant in domo fieri altercationes.*

5 *Culpa in non adhibente Medicum, non probatur, nisi testes dicant Medicum potuisse adhiberi.*

6 *Culpa non convertentis pecuniam in emtionem prædiorum non probatur, nisi dicant, quod prædia venalia reperiebantur.*

7 *Culpa in negotiorum gestore non probatur ex eo solo, quod credita non exegerit, & pecunias ad cambium acceperit.*

8 *Culpa in non exigente pecunias non probatur, nisi probetur, quod facilis erat exactio.*

9 *Culpa in Iudice non probatur, si non sederit ad bancum Iuris, nisi probato quod aliqui comparuerint pro justitia obtinenda.*

10 *Culpa non probatur in eo, qui secum procuratorem non conduxit, nisi probato, quod facultatem conducendi eum habuerit.*

11 *Culpa in non locante prædia non probatur, nisi constet habuisse facultatem locandi.*

12 *Creditori culpa etiam non imputatur, si non vendidit res pignoratas, nisi constet, quod aderant emptores.*

13 *Et ei, qui non adhibuit mercibus transvehendis assecuratorem, culpa imputari non potest, nisi constito quod assecurator reperiebatur.*

14 *Et ei, qui solvere tenetur certo loco & tempore, culpa imputari non potest, si non fuit probatum, quod erat in loco eo tempore, quo erat facienda solutio.*

15 *Culpa ejus, qui sequestrationem frumenti non procuravit, non dicitur probata, nisi probato quod frumentum aderat.*

16 *Culpa, quod fuerit ordinata ad casum, probari debet.*

17 Cul-

17 *Culpa quando dicatur ordinata ad casum.*
Quando casum præcedit, & nisi præcessisset casus, non evenisset.
18 *Quando casus facile prævideri poterat.*
19 *Quando principaliter respicit casum.*
20 *Quando est causa proxima, secus si remota.*
21 *Nisi tamen quælibet culpa esset consideranda.*
22 *Secus, si una tantum esset consideranda.*
23 *Culpa in faciendo à dante operam rei illicitæ non attenditur, an fuerit ad casum ordinata.*
24 *Etiam si damnum eveniat præter ejus intentionem.*
25 *Clericus efficitur irregularis, si incipiat rixam, & ejus consanguinei occidunt rixantem secum.*
26 *Culpa tenetur socius faciens contra conventa, etiam si non sit ordinata ad casum.*
27 *Culpa tenetur faciens contra Domini voluntatem, etiam si non sit ordinata ad casum.*
28 *Idem in administratore.*
Et in custode Castri.

CUlpa, ut dixi supra *c.*21. *n.*31. non præsumitur, sed † ab allegante, sive 1
in agendo, sive in excipiendo probari debet. Bar. *cons.* 193. *commun. Lucignani.* Gl. & Dd. *in l. quoties.* §. *qui dolo. ff. de probat.* Corn. *cons.* 318. *nu.* 2. *lib.* 4. Rot. Genuen. *decis.* 8. *num.* 9. Rim. jun. *cons.* 52. *nu.* 53. *lib.* 1. *& cons.* 400. *num.* 67. *cum plurib. seqq. & cons.* 462. *num.* 39. *&* 40. *lib.* 4. *& cons.* 801. *num.* 29. *lib.* 7. Et primo ad hoc, ut culpa † noceat, debet ab allegante articulari & 2
probari certa & determinata culpa in specie, & non sufficit allegare & probare culpam in genere. *l. Prætor in princ. ff de injur.* Bart. *d. consil.* 193. Ang. Aretin. *consil.* 3. Ruin. *consil.* 12. *in princ. & consil.* 93. *num.* 8. *lib.* 5. Dec. *consil.* 430. *num.* 1. *& consil.* 562. *num.* 11. *lib.* 2. Strach. *in tract. de Naut. part.* 4. *num.* 1. Sylvan. *cons.* 46. *n.* 6. Cravet. *consil.* 151. *n.* 11. *lib.* 1. *& cons.* 525. *n.* 8. *lib.* 3. Menoch. *in tractat. de præsumpt. lib.* 5. *præs.* 3. *num.* 137. Mascar. *in tractat. de probat. concl.* 467. *num.* 25. Rim. jun. *cons.* 52. *n.* 18. *lib.* 1. Secundo, testes ad probandum † culpam debent esse conte- 3
stes, & non singulares, Cravet. *d. cons.* 151. *nu.* 11. *lib.* 1. & etiam non interrogati causam scientiæ sufficientem & concludentem reddere debent, Alex. *cons.* 74. *num.* 6. *lib.* 6. Cravet. *cons.* 525. *num.* 9. *lib.* 3. Ubi enim actus à culpa separatus esse potest, ex eo culpa non præsumitur, & ex actu probato non dicitur probata culpa, Bart. *in l. si quis ex argentariis.* §. *penult. in fi. ff. de eden.* Ruin. *cons.* 93. *n.* 7. *li.* 5. Rim. jun. *cons.* 1. *n.* 41. *lib.* 1. Ideo culpa alicujus, quod † alter cum eo habitare non possit, non recte pro- 4
batur ex eo, quod testes dicant in ipsa domo fieri altercationes & contentiones, sed etiam necesse est, ut dicant, hujusmodi altercationes esse potissimam causam, ut insimul in eadem domo habitare non possint, Alex. *in cons.* 100. *num.* 2. *in fin. lib.* 1.

Cravet. *conf.* 151. *n.* 16. *lib.* 1. Mascar. *d. concl.* 467. *nu.* 24. Et culpa in eo, qui non
5 adhibuit † Medicum pro curando infirmo, quem adhibere tenebatur, non proba-
tur, nisi testes probent, quod potuit Medicum adhibere, & non adhibuit, qui in
loco reperiebatur, Bart. & alii *in l. si ab hostibus.* §. *fin. ff. solut. matr. & in l. idemque.*
6 §. 1. *ff. pro soc.* Ruin. *conf.* 93. *n.* 7. *lib.* 5. Et culpa tutoris in non † convertendo pe-
cunias pupillares in emptionem prædiorum non probatur, nisi probetur, quod
prædia venalia reperiebantur, Bart. *in l. tutor. qui repertorium.* §. *si post. ff. de admin.
tut.* per text. *in* §. *penult. in auth. ut si qui oblig. probi. hab. res minorum.* Ruin. *d. conf.*
93. *n.* 7. *lib.* 5.
7 Et culpam in negotiorum † gestore non probari ex eo, quia simpliciter con-
staret eum pro debitis solvendis accepisse pecuniam ad cambium, & non exegisse
credita à debitoribus, quia esse poterat, quod exactionem in tempore facere non
potuisset, & quia poterat esse, quod magis expediret, pecuniam accipere ad
8 cambium, late tradit Ruin. *d. conf.* 93. *lib.* 5. Et de tutore, qui non † exegit pe-
cunias pupillares, quod non dicatur probata ejus culpa, nisi etiam probatum fue-
rit, quod exactio facilis fuerat, tradit Fulg. *in conf.* 25. *spectabilis. in ultim. dubio.*
9 Cravet. *conf.* 531. *n.* 4. *lib.* 4. Et de † Iudice inculpato, quod non sederit ad ban-
cum horis debitis, quod non dicatur probata ejus culpa, nisi testes deponant,
quod dicta hora aliqui comparuerint, qui pro justitia consequenda instabant,
tradit Ruinus *conf.* 12. *n.* 3. *&* 4. *lib.* 5. ubi & alia plura deducit ad demonstrandum
10 in illo Iudice non fuisse probatam culpam. Etiam Aret. † *in conf.* 16. *col.* 3. *vers.
tertio dato.* dicit, quod culpa non dicitur probata in eo, qui secum procurato-
rem non conduxit, nisi fuerit probatum, quod habuerit facultatem condu-
cendi idoneum procuratorem, Dec. *conf.* 430. *num.* 1. *lib.* 1. Et de tutore, qui
11 non † locavit prædia minorum, quod ejus culpa non dicatur probata, nisi proba-
tum fuerit, quod locandi ea facultatem habuerit, tradit idem Aret. *consilio* 31. *in
12 fin.* Cravet. *consilio* 366. *numero* 12. *lib.* 3. De creditore † etiam, cui à debitore
fuerat mandatum, quod venderet margaritas sibi pignoratas, si eas non vendi-
dit, quod ejus culpa non dicatur probata, nisi etiam fuerit probatum, quod
aderant emptores, qui eas emissent justo pretio, tradit Deci. *consilio* 562. *numero*
13 12. Cravett. *consilio* 366. *sub numero* 12. *libr.* 3. Et de eo, qui † habuit manda-
tum emendi merces, & eas transmittendi, quod non dicatur probata ejus cul-
pa, si pro mercibus transmittendis fecit contractum assecurationis, & in eo
non apposuit clausulam, quod essent assecuratæ strabalzando merces de navi
onerata in aliam navem, usque ad portum, nisi fuerit probatum, quod facile
fuisset reperire assecuratores, qui cum dicta clausula assecurationem fecissent,
tradit Dec. *in consilio* 430. *quod supra pro veritate. lib.* 2. Ruin. in eadem causa *con-
silio* 65. *libr.* 5. ubi vult sufficere probare præsumptive, quod assecuratores repe-
rieban-

riebantur cum dicta clausula.

Et si quis alicui † aliquid solvere teneatur certo loco & tempore, non probatur 14
ejus culpa ex non solutione facta, nisi etiam probetur, quod ille, cui erat facienda solutio, fuerit dicto tempore in loco convento, & solutioni destinato, Bartolus *in l. item illa. vers. quæro pone. ff. de const. pec. & in l. continuus. §. cum ita. ff. de verb. oblig.* Alex. *in cons.33. numero* 8. *libr.6.* Dec. *cons.566. n.4.*

Et quod non dicatur probata † culpa ejus, qui sequestrationem frumenti non 15
procuraverit, cum probatum non esset frumentum adesse, tradit Cravet. *consil.366. num.12. lib.3.* Et ista exempli gratia dixisse sufficiat.

Tertio probari debet, quod † culpa fuerit ordinata ad casum, & quod casus non 16
evenisset, nisi culpa præcessisset, *l. non omne. ff. de stat. liber. l. is qui. ff. de action. & obligation. cap. quia diversitatem. de conceß. præb.* Bart. *in l.2. §. final. ff. si quis caut. & in l. si ut certo. §. interdum. ff. commo.* Petr. de Ubaldis *in tractat. de duob. fratrib. part. 8. sub num.28.* ubi ponit consilium Bald. Castr. *in l. final. §. si ea conditione. ff. ad leg. Rhod. de jact.* Dec. *in leg. contractus. in fin. & ibi Cagnol. numero* 117. *ff. de regul. jur.* Cravet. *consilio* 8. *numero* 29. *libro primo, & consilio* 247. *sub numero sexto. vers. sexto. & consil.319. nu.19. vers. vigesimo primo. lib.2.* Decian. *consil.29. num.29. lib.1.* Strach. *in tractat. de naut. part.4. sub num.1. fol. mihi.139.* Menoch. *in tractat. de præsumpt. lib. 5. præsumpt.3. in fin. & in consilio* 645. *numero decimo tertio, lib.7.* Surd. *consilio* 12. *num. 20. lib.1.* Et quod dicatur ordinata † ad casum, quando casum præcedit, & nisi 17
præcessisset, casus non evenisset, tradit Bart. *in dict. l. si ut certo. §. interdum. ff. commodat.* Castr. *in d. l. fin. §. si ea conditione. ff. ad leg. Rhod. de jact.* Surd. *consilio duodecimo, numero* 64. *libr.1.* Et dicit Corn. † *in consilio* 12. *sub numero* 11. *vers. cum itaque.* 18
lib.4. quod culpa tunc dicitur ordinata ad casum, quando facile prævideri poterat, ex tali culpa casum eventurum.

Recedit ab hac opinione † Cravett. *consilio* 247. *col. final. lib.2.* & dicit, quod 19
tunc culpa dicitur ordinata ad casum, quando principaliter respicit casum, *l. penultim. in fin. ff. de jur. dot. l. fin. §. si. ff. de his quæ in frau. cred. l. etiam. §.1. ff. solut. matr.* & ad hoc ista jura citat Dec. *in c. quæ in Eclcesiarum. col. penul. post med. de constit.* Item dicit Cravetta, quod tunc † culpa dicitur ordinata ad casum, quando est 20
causa proxima ipsius casus, secus si remota, & secundum eum ita sentit Bellam. *cons.22. col.2.* Et quidem si duæ culpæ reperirentur, admitterem magis proximam esse attendendam, ut dixi *superiori cap. num.*21. nisi tamen quælibet culpa
† esset consideranda, ut habetur in *l. si servus servum. §. si fornacarius. ff. ad leg. Aquil.* 21
ubi tenetur non solum ille, qui ignem fornaci subjecit, sed etiam ille, qui negligenter custodivit, si villa exusta fuit, & ita tradit Natt. *consilio* 79. *numero sexto. libr. primo.* Ubi vero una tantum † culpa casum præcedit, dico veram esse 22
opinionem Bartoli *in dict. §. interdum.* quod tunc dicatur culpa ordinata ad casum,

quan-

quando casus non evenisset, si culpa non præcessisset, & dico præsumi casum evenisse propter præcedentem culpam, & si culposus vult asserere contrarium, id probare tenetur, Surdus *consilio 12. numero 64. lib. 1.*

23 Et quando culpa † committitur in faciendo per eum, qui dat operam rei illicitæ, tunc non attenditur, an fuerit ad casum ordinata, *lege prima. §. divus. ff. de sicar. l. si ita vulneratus. ff. ad leg. Aquil. leg. cum res. §. final. ff. de legat. 1. & leg. quoniam multa. Codic. ad legem Iuliam. unde vi.* & procedit regula, qui causam damni dat, damnum dedisse videtur, *capitul. final. de iniur. & damno dato.* Et hoc est verum,
24 etiam † si casus & damna obveniant præter ejus intentionem, *l. verum. & leg. qui injuriæ. ff. de furtis.* ubi ille, qui effregit fores meretricis, seu alterius, causa libidinis seu injuriarum, non tenetur de furto pro rebus ab aliis amotis tamen tenetur ad damna & interesse, ita dicta jura declarando dicit Natt. *in dict. consil. 79. numero 6. li. 1.* citando gloss. *in c. final. de reg. jur. in 6.* & Bart. & Ang. *in d. l. verum.* & ad propositum adducitur opinio Io. And. *in c. Petrus. de homicidio.* ubi
25 tenet, quod † Clericus efficiatur irregularis, si incipiat rixam, & ejus amici & consanguinei occidant rixantem secum, & hanc opinionem refert etiam Osasch. *decis. 104. numero quarto.* & Surd. *dicto consilio duodecimo, num. 60. libr. 1.*

26 Insuper prædicta procedunt, quod quis † teneatur de culpa præcedenti casum, etiam circa obvenientia præter ejus intentionem, quando etiam socius non daret operam rei illicitæ, sed faceret contra conventa, & non habet locum distinctio, an culpa esset vel non esset ordinata ad casum, & hoc procedit etiam,
27 quando quis facit † aliquid contra domini voluntatem, Surd. *d. cons. 12. n. 67. & 68. lib. 1.* & hoc probari dicitur per text. *in l. item quæritur. §. 1. ff. locat.* ubi dicitur, quod navicularius, qui cum haberet navim, quæ ostium fluminis ingredi non poterat, merces immisit in aliam navim, quæ periit, non tenetur, nisi culpa intervenerit, & tamen tenetur, si invito domino hoc fecit. Et ipse in casu suo probat, quendam teneri ad pretium mercium, & ad omnia damna & interesse, ex eo quia non portavit merces per viam conventam, sed per aliam viam, & perierunt incursu latronum, & ad suam opinionem comprobandam adducit etiam text. *in l. videamus. §. 1. & §. fin. ff. locat.* ubi *in §. 1.* habetur, quod si conductor ignem habuit contra pactum, tenetur de incendio etiam fortuito casu admisso, & *in §. fin.* habetur, quod si ex pacto non licebat conductori tenere in Villa fœnum, tenebitur de incendio causato à serva, quia ipse causam præbuit fœnum inferendo contra legem contractus. Et adducit text. *in l. fin. §. si ea conditione. ff. ad leg. Rhod. de jact.* ubi nauta, qui convenerat merces in certa navi conducere, eas in deteriorem transtulit, quæ deinde cum mercibus periit, & tenetur, quia culpa præcedit casum, ut gl. ibi dicit.

Et

Et prædicta comprobantur ex † traditis à Rim. jun. *in conf.* 52. *nu.* 146. *&* 147. 28
ubi agendo de quodam administratore, cujus negligentia segetes nimis aridæ male tractatæ fuerunt à messoribus, dicit non obstare, quod quidam testes dicerent frumenti abusum evenisse contra voluntatem administratoris, sive sine ejus consensu, quia utcunque fuerit, cum culpa fuerit per eum admissa, teneri deberet de eo, quod evenit etiam præter ejus propositum, & citat *d. l. qui occiderit. §. in hac quoque. ff. ad leg. Aquil. & d. l. quoniam multa.* C. *ad leg. Iul. de vi.* & Natt. *dict. conf.* 79. *num.* 7. *lib.* 1. quo in loco Natta agit de quodam domino & custode Castri, qui ex mandato regio milites in Castrum admisit, inter quos aderat unus, qui erat inimicus aliorum condominorum Castri, qui ob inimicitiam multa damna intulit cæteris condominis, & vult, quod custos præfatus ad damna cæteris condominis teneatur, licet evenerint præter ejus intentionem, & ex causa inimicitiæ.

CAPUT XXIV.

De Interesse.

SUMMARIA.

1 *Interesse, res, rerum æstimatio & expensæ sunt diversa.*
Interesse à socio alteri socio præstatur.
2 *Interesse quid sit.*
3 *Interesse duplex, damni & lucri, & quid sit interesse damni.*
4 *Interesse lucri quid sit.*
5 *Socius tenetur ad utrunque interesse, ob dolum & culpam.*
6 *Mora qualiter committatur.*
Socius tenetur ad interesse etiam in conscientia.
7 *Interesse cessante mora non debetur, & probari debet.*
8 *Mora contrahitur per lapsum diei.*
9 *Et per interpellationem etiam extrajudicialem, etiam in actionibus stricti juris.*
Actiones omnes hodie de jure Canonico sunt bonæ fidei.
Societas est contractus bonæ fidei.
Interpellatio extrajudicialis sufficit in societate officii.
10 *Mora an contrahatur statim elapso tempore apposito in societate.*
11 *Dies tacita sicut expressa interpellat & constituit in mora. &* num. 12.
13 *Mora quod non contrahatur absque interpellatione, statim transacto tempore apposito in societate.*

63 *Et*

63 *Et dicitur promittere quis ita paciſcendo quantitatem, quæ probabitur.*
64 *Pactum de præſtanda certa quantitate valet, ſi intereſſe ſit veriſimile, & nu. 65.*
66 *Contraria opinio communis eſt, & tutior pro anima. & n. 69.*
67 *Intereſſe certa quantitas in cambiis taxari non poteſt.*
68 *Taxatio lucri in certa quantitate fieri poteſt.*
69 *Taxatio in certa quantitate inter venditorem & emptorem ratione fructuum fieri poteſt.*
70 *Taxatio lucri in certa quantitate quod valeat in vim probationis, quomodo procedat. & n. 71.*
72 *Pactum de ſtando aſſertioni creditoris cum juramento ſuper intereſſe valet.*
73 *Pactum iſtud ante factam declarationem non poteſt revocari.*
74 *Fallit mutata conditione creditoris, ut quia factus ſit perjurus.*
75 *Pactum iſtud non procedit in herede creditoris.*
76 *Et non procedit, ſi declaratio ſit ſine juramento.*
Sed contrarium eſt verius, quod non requiratur juramentum, ſi non fuit dictum.
77 *Intellectus* l. Theopompus. ff. de dot. præleg.
78 *Pactum præfatum non procedit in tutore.*
79 *Non procedit etiam, quando adeſſet timor uſurarum.*
80 *Et ſi debitor doceret de quantitate intereſſe per veras probationes.*
81 *Et ſi creditor excedat modum in taxando recurritur ad Iudicem.*

Res ipſæ, rerum æſtimatio, intereſſe † & expenſæ ſunt diverſa, ut per 1
Alex. *in conſ.* 168. *lib.* 2. Ideo, quia ultra res ſeu rerum æſtimationem ſtante dolo ſeu culpa ſocius tenetur alteri ſocio etiam ad intereſſe, *leg. ſocium. ff. pro ſocio.* ubi gloſſa & Bartolus, & cæteri, & *leg.* 1. *§. ultim. ff. de uſuris. l. ſi unus. §. ſi quid unus. ff. pro ſoc.* & tradit Aret. *in conſ.* 156. *numer.* 5. & 6. ubi dicit, quod *in d. l. ſocium.* notabiliter declaratur, quod intereſſe à ſocio præſtatur non ſub ratione uſurarum, ſed ſub ratione intereſſe; ideo videndum eſt modo juſta ratione, quid ſit intereſſe, & quotuplex ſit, ad quod intereſſe ſocius teneatur, & quomodo probetur? Intereſſe eſt † damnum † emergens vel lu- 2
crum ceſſans propter factum vel omiſſum, quod fieri vel omitti non debuit, gloſſ. communiter approbata *in l. uni. in ver. poſſibile. C. de ſent. quæ pro eo quod intereſt profer.* Alex. *d. conſil.* 156. *n.* 4. *lib.* 2. Gabr. *conſil.* 26. *n.* 25. *lib.* 1. Navar. *in manual. c.* 17. *n.* 211. & *in tract. de uſur. not.* 15. *num.* 40. Graſ. *in ſuis deciſ. aureis par.* 1. *lib.* 2. *c.* 105. *n.* 2. Et intereſſe eſt duplex, damni † emergentis & lucri ceſſantis. Intereſſe 3
damni emergentis eſt detrimentum, quod patitur creditor cauſa debitoris, ut quia pecunia carens res ſuas vilius vendere cogitur, ut ſatisfaciat ſuis creditoribus, vel ſi ædes ruentes reficere pecunia carens non potuit, gloſſ. *in c. cum allegas. in fin. & ibi*

Bal. in penult. col. de usur. Innoc. *in c.* 1. *de usur.* Alex. *in cons.* 221. *numer.* 3. *libro* 2. *&* *in consilio* 141. *n.* 3. *lib.* 5. Ruin. *in cons.* 104. *col.* 1. *lib.* 4. Socinus *consilio* 176. *col. penult.* *libr.* 3. Sotus *libr.* 6. *de just. & jur. quæstion.* 1. *articul.* 3. *col.* 1. Navar. *in manual. c.* 17. *n.* 211. *& in tract. de usur. not.* 15. *n.* 4. Lupus *in tract. de usur. commen.* 1. *§.* 6. *n.* 102. Graf. *d. c.* 105. *n.* 6.

4 Interesse † lucri cessantis est amissio lucri facta à creditore ob pecuniam sibi debitam & non solutam à debitore debito tempore, Doctores in *dict. l. uni. Codic. sentent. quæ pro eo quod inte. prof.* Abb. *in consilio* 85. *column.* 2. *libr.* 2. Roma. *consilio* 517. *numero* 4. Ruin. *consilio* 55. *colum.* 2. *lib.* 2. *& cons.* 49. *col.* 2. *lib.* 5. Dec. *in c. cum venerabilis. n.* 59. *de except.* Gabr. *in suis com. concl. tit. de solut. concl.* 10. Thobias *cons.* 82. *num.* 8. Gabr. *cons.* 26. *nu.* 3. *lib.* 1. Navar. *d. c.* 17. *n.* 211. *& d. not.* 15. *n.* 41. & Graf. *d. cap.* 105. *n.* 7. Lupus *d. comment.* 1. *§.* 6. *n.* 104. Et tenetur socius ob ejus
5 dolum † & culpam alteri socio ad utrumque interesse, & damni & lucri, Aret. *in cons.* 156. *num.* 6. ubi docte more suo considerat, quod † mora committitur per
6 contrafactum, per male seu illicite factum, & per non factum, & vult, quod semper socius teneatur ad interesse damni & lucri, quia ita fieri posse de jure Canonico communiter concludunt Dd. *in c. naviganti. & in c. conquestus. de usur.* & de jure civili habetur *in l.* 2. *§. fin. ff. de eo quod cert. loco.* Et quod tam interesse damni, quam interesse lucri, tam de novo quam de prisco jure civili, peti possit, tradit Lupus *in d. commen.* 1. *§.* 6. *n.* 103. *cum plur. seqq.* Et utrumque peti posse in conscientia, tenent etiam Theologi, ut per Navar. *d. not.* 15. *num.* 42. *& d. cap.* 17. *sub*
7 *nu.* 211. & hoc nullam habet difficultatem. Circa vero † probationem faciendam de interesse imprimis notandum est, ut considerat Aret. *d. cons.* 156. *num.* 6. ad hoc, ut interesse tam lucri quam damni debeatur, docendum esse, moram præcessisse, quia non docto de mora, cæteræ probationes nullius essent efficaciæ, *d. l. socium. ff. pro soc. l.* 2. *§. si navis. ff. ad leg. Rhod. de jact. l. lecta. ff. si cert. pet.* gl. *in c. conquestus. de usur.* Dd. *in l. in insulam. ff. de verb. oblig. & in d. l. uni. C. de sent. quæ pro eo quod int.* Gabr. *d. tit. de solut. concl.* 10. *num.* 6. Cagnol. *in l. curabit. num.* 53. *C. de act. empt.* Couar. *lib.* 3. *var. resol. cap.* 4. *n.* 2. Cravet. *cons.* 87. *n.* 5. *lib.* 1. Lupus *d. comment.* 1. *§.* 6. *num.* 109. Navar. *d. cap.* 17. *sub n.* 211. *& d. not.* 15. *n.* 42. Mascar. *in tract. de probat. concl.* 933. *n.* 34. ubi citat Rot. Roma. ita tenuisse, ut per Moedan. *decis.* 205. quam citat etiam Bursat. *cons.* 68. *nu.* 1. *& sub n.* 208. *lib.* 1. Rim. jun. *cons.* 52. *n.* 54. *lib.* 1. & idem Mascar. *in concl.* 1048. ubi late ponit, qualiter mo-
8 ra probetur. Et ubi constaret de lapsu diei, in † quo erat faciendum, & constaret etiam de interpellatione etiam extrajudiciali diceretur contracta & probata mora, *l. si pœnum. ff. quan. dies leg. cedit. l. qui Romæ. §. coheredes. & ibi Dd. ff. de verb. oblig.* gloss. *in l. vinum. in ver. cum petitum. ff. si cert. pet.* communiter recepta ibidem per Doctores, Rim. jun. *cons.* 89. *numer.* 16. Et quamvis Alciat. *in d. l. vinum.* &

Gomes.

Gomes. *in §. actionum. num.* 19. *Instit. de act.* scripserint, in actionibus bonæ fidei sufficere extrajudicialem † interpellationem, secus vero in actionibus stricti juris: tamen non est recedendum à communi opinione, quæ procedit etiam in actionibus stricti juris, ut dicit Mascar. *d. concl.* 933. *n.* 35. Et quia hodie de jure Canonico omnes actiones sunt bonæ fidei, Dd. *in c. venerabilis. de except.* & omni jure inspecto societas est bonæ fidei, *§. actionum autem. Inst. de act. l. rei communis. & l. cum duobus. §. venit. ff. pro soc.* absque difficultate procedit in ea sufficere extrajudicialem interpellationem ad introducendam & probandam moram, & eam sufficere in societate officii, tradit Castracan. *in tract. de societ. offic.* 45. *in fin.* 9

Quod vero dicitur de mora † inducenda & probanda per lapsum diei, licet verissimum sit in contractu societatis, tamen difficultas versatur in cognoscendo, quando dies labi dicatur, per cujus lapsum socius in mora constitutus dicatur, tam ratione sortis principalis, quam etiam lucri, utputa, si societas sit contracta duratura per quinquennium, utrum statim quinquennio transacto, si socius non restituat capitale & lucrum, in mora constitutus dicatur? Petrus de Ubaldis *in tractat. de duobus fratrib. part.* 3. *sub numero trigesimo nono. vers. tertio casu. in fin.* & Castr. *in consilio* 415. *Ista fuit societas. sub numero secundo libr. prim.* dicunt, quod si societas est contracta ad tempus, quod tempus interpellat socios ad divisionem, & ponit eos in mora sine interpellatione hominis, per textum *in l. magnam. Codic. de contr. stipul.* & ita videtur tenere, quod socius sit in mora finita societate ob temporis conventi lapsum, si non restituat sortem & lucrum absque alia interpellatione. Ita etiam videtur tenere Gabr. *in consilio* 78. *in fin. lib.* 1. dum loquendo de societate officii dicit, quod si societas finitur ex parte officialis, statim constituitur in mora, propter scientiam dissolutionis, *l. cuiyis. ff. de usur.* ubi Salic. & tenetur ad interesse, sed si dissolvitur ex parte dantis pecuniam, officialis non tenetur ad interesse, si id ignorat, quia ei imputari non potest, cur sortem non restituerit. Et pro ista opinione facit, quod † dicitur de die tacita, nempe quod interpellat, & in mora constituat, sicut expressa. Alex. *consilio* 74. *numero* 11. *libro* 5. & faciunt tradita per Bart. & Ang. *in leg. cum stipulatus sim mihi à Proculo. ff. de verbor. obligat.* ubi dicunt, quod si quis promittat dare centum usque ad Pascha, & ab eo die ad petitionem creditoris adveniente paschate, si debitor non solvat, est in mora absque alia interpellatione. Et facit quod dicit † Bald. *in l. fin. §. præterea. C. de jur. dot.* quod si ex forma Statuti debitores frumenti propter carentiam non possint exigi infra annum, sed post annum, elapso anno, absque alia interpellatione debitor est in mora, & prædicta refert & sequitur Alex. *in consilio* 157. *num.* 4. & 5. *libr.* 6. Socinus *consilio* 288. *numero* 28. *libr.* 2. ubi dicit, 10 11 12

Bart. & Ang. opinionem communiter approbari, & eam comprobat aliis auctoritatibus, & hanc opinionem sequitur etiam Castrac. *in tract. de societ. off. cap. 45. n. 5.*

13 Contrariam opinionem, quod † socius per lapsum quinquennii non dicatur constitutus in mora sine interpellatione, tenent Decian. & Menochius, qui in eadem causa consuluerunt. Ille *in consil. 60. sub nu. 36. & sub nu. 43. lib. 2.* & iste *in consilio 121. sub numero 77. & numero 81. & num. 107. libr. 2.* & pro eorum opinione citant Dec. *in cons. 2. num. 3. lib. 1. & in cons. 516. num. 21. lib. 2.* & Ruin. *in cons. 12. n. 7. lib. 5.* & Alex. *in cons. 132. numero decimo. libro 5.* qui secundum eos vere loquitur de restitutione capitalis.

Et ista opinio verior est, & sequenda, quia tempus quinquennii non dicitur appositum solutioni faciendæ de lucro & capitali, sed dicitur appositum ipsi contractui ad eum terminandum, & ad declarandum, pro quo tempore durare debeat, & non est bona consequentia dicere; expleto contractu statim socium in mora constitui, quia videmus, quod in cæteris contractibus, statim eis expletis, si debitor non solvat, non per hoc statim debitor in mora constituitur, sed requiritur interpellatio, seu quod dies solutionis faciendæ fuerit appositus, *l. si pœnum. ff. quan. dies leg. ced. & l. magnam. Codic. de contr. stipul.* Et quod dies
14 apposita † causa finiendæ obligationis non habeat vim interpellationis, est text. *in l. ex empto. §. denique ad Minutium. ff. de act. empt.* gloss. *in c. uni. in fin. An ille qui int. fratr. dom.* Ang. *in l. si insulam. in 8. limit. & ibi Imol. col. 14. vers. item adverte. de ver. oblig.* Ias. *in l. si ex legati causa. col. 4. limit. 2. ff. de ver. obl.* Socin. *reg. 90. in 2.*
15 *fal.* Gabr. *tit. de solu. concl. 9. n. 15.* Et si statim † expleto contractu debitor non adimplens promissionem in mora constitutus diceretur, in vanum Dd. quærerent, an stante juramento statim debitor non adimplens promissa incidat in moram, quia si morosus fieret, statim expleto contractu, juramento ad hoc faciendum opus non esset. Cum igitur Dd. admittant, vigore juramenti debitorem in mora constitui, ut per Seraf. *in tractat. de privileg. jur. privileg. 47.* merito dicendum est, ex solo contractu expleto debitorem in mora non constitui. Non obstant ea, quæ supra in contrarium adducta fuerunt, & primo non obstat, quod dies tacita constituat in mora sicut expressa. Quia aut
16 dicere debemus, quod constituat in mora, quando † est adjecta solutioni, & non ad terminandum obligationem, prout proprie loquitur Alex. *in d. cons. 74. num. 11. lib. 5.* de die, quæ tacite intelligitur apposita à lege solutioni dotis, secundum gloss. *in l. si mora. ff. solut. matrimo.* Aut dicere debemus,
17 quod dies incerta non constituit in † mora, ut tenent Dd. magis communiter, ut per Gabr. *d. tit. de solut. concl. 9. n. 32. usque ad 35.* & per Mascar. *in tract. de probat. concl. 1065. num. 21.* Sed magis placet prima responsio, quia est differentia inter diem

diem tacitam & incertam. Nam dies tacita & subrecollecta † à lege licet sit tacita, tamen est certa. Dies vero incerta ideo est incerta, quia ignoratur, quando sit ventura, ut patet in exemplo, quod adducitur per Doctores de eo, qui promisit facere aliquem consentire, quando erit legitimæ ætatis, quod non constituitur in mora, nisi fuerit interpellatus. Nam considerant, quod dies legitimę ætatis sit incerta, quia ignoratur, an & quando sit ventura, ut per Baldum *in dict. leg. magnam.* & alios relatos à Gabr. & à Mascard. *in locis præfatis.* Sed non † ignoratur, quando † sit ventura dies, quæ solutioni adjicitur, sive tacite sive expresse, & hoc comprobatur auctoritate Socin. *in consilio* 228. *sub numero* 27. *libr.* 2. dum tenet, quod si quis promittit facere aliquem consentire post mensem, postquam erit legitimæ ætatis, quod transacto mense erit statim constitutus in mora, quia dies post mensem est certa, licet sit incerta dies legitimę ætatis, & Socin. referunt Gabr. *dict. concl.* 9. *n.* 35. & Mascar. *de concl.* 1065. *n.* 21. *in fin.* & eam sequuntur, licet dicant de ea dubitare Purpur. *in l. vinum. col.* 4. *si cert. pet.* 18 19

Secundo non obstant, † tradita à Bart. & Ang. *in d. l. si stipulatus.* & tradita à Bald. *in d. l. fin. §. præterea.* quia ipsi loquuntur de tempore adjecto solutioni, & nos, ut dixi, agimus de tempore adjecto ipsi contractui ad eum terminandum quousque durare debeat, quo transacto in mora debitor non constituitur, *d. l. ex empto. §. denique sive. §. Cassius. ff. de act. empt.* Tertio † non obstant tradita à Castr. *in d. cons.* 415. *num.* 2. *in fin lib.* 1. & tradita à Petr. de Ubald. *d. part.* 3. *sub n.* 39. *vers.* 3. *casu.* quia sunt ipsi intelligendi secundum legem, quam allegant. Et quia allegant *d. l. magnam. C. de contr. stipul.* cum dicta lex intelligatur de die certa apposita solutioni, sic & ipsi erunt intelligendi, quod eorum dicta procedant, quando tempus non solum fuit appositum contractui, sed etiam restitutioni sortis lucri, nempe quod durare deberet societas per quinquennium, & quod statim finito quinquennio teneretur socius reddere rationem, & reliqua restituere. 20 21

Vel dicendum est, eorum dicta non † obstare, quia tantum loquuntur de dissolutione societatis, nempe quod intelligatur dissoluta transacto termino absque alia interpellatione, & quod nihil dicant de restitutione capitalis, & an debitor sit in mora, si eum non restituat, & ita eos loqui intelligit Decian. *d. cons.* 60. *numer.* 36. & Menoch. *dict. cons.* 121. *num.* 77. *libro* 2. 22

Quarto & ultimo non obstant † tradita à Gabr. *d. cons.* 78. *in fin. lib.* 1. quia ei respondet Menoch. *in d. cons.* 121. *n.* 107. *&* 108. & dicit, quod loquitur, aut quando debitor scit se teneri restituere ob id, quod dies fuit apposita restitutioni, & quod tunc recte loquitur, quia tunc dies interpellat pro homine, *d. l. magnam.* aut loquitur, quando dies non fuit apposita, & quod male loquitur. Est igi- 23

igitur verissima opinio per lapsum quinquennii socium in mora non constitui, nisi fuerit dictum, quod etiam finita societate per quinquennii lapsum socius teneretur reddere rationem & reliqua, & nisi fuisset in societate appositum juramentum.

24 Et quatenus per lapsum temporis appositi solutioni debitor constituitur in † mora, ampliatur, ut procedat etiam in ejus herede, secundum Natt. *in consil.* 226. *num.* 4. *lib.* 1. ubi dicit, quod dies apposita solutioni collectarum constituit in mora, etiam heredem debitoris ignorantem, citat text. *in l. ad diem. ff. de verbor. obligatio.* & Bald. *in l. vinum. col. antepen. vers. nunc formo libellum. ff. si cert. pet.* Sed
25 quod heres ignorans societatem † dissolutam, & ignorans obligationem defuncti, non constituatur in mora per lapsum diei, tenet Gabr. *d. concl.* 9. *numero* 25. & Menoch. *de arb. jud. casu* 250. *n.* 51. Honded. *cons.* 50 *n.* 26. *lib.* 1. contra Nattam tenet Castracan. *in d. tract. de societ. offic. c.* 45. *num.* 10. *& seq.* & plura adducit ad probandum, quod data probabili ignorantia in herede, mora in eo cadere non possit, & citat text. in *d. l. socium. ff. pro soc.* ubi venit interesse contra socium, sed
26 non contra ejus heredem. Sed mihi Nattæ opinio † vera videtur, per text. *in d. l. ad diem.* ubi disponitur, quod die adveniente committatur pœna, etiam adhuc hereditate non adita & ea jacente. Si enim committitur contra hereditatem jacentem, in qua scientia considerari non potest; ergo neque etiam scientia & ig-
27 norantia in herede considerari debet. Et non obstat textus † *in dict. l. socium.* quia ibi agitur de lucro societatis, & ideo non tenetur heres, quia morte socii solvitur societas, & ab herede amplius lucrum de societate jam dissoluta non debetur: non enim ibi consideratur heredis ignorantia, sed quare heres non teneatur, ponitur in text. in illis verbis: *quia morte socii dirimitur societas*, & ita declarat ibi
28 gloss. *in ver. nullam talem.* & ita tenent † Dec. & Purpur. *in l. vinum. colum.* 4. *ff. si cert. pet.* tamen admittunt, heredem juvari restit. in integrum.

29 Et hoc verum esse dicas † etiam in herede cum beneficio legis & inventarii. Etsi enim Bursat. *consil.* 453. *numero* 32. *libr.* 4. & Castrac. *d. cap.* 45. *num.* 13. *in fin.* dicant quod non solum per lapsum diei, sed etiam per interpellationem, heres non constituatur in mora ante factam liquidationem, quod hereditas sit solvendo, & citent Cravet. *consil.* 89. *n.* 5. *libr.* 1. tamen ipsi decipiuntur, quia Cravetta non dicit, quod sit expectanda liquidatio ad constituendum in mora heredem per interpellationem, sed docet, quod constituatur in mora ad hoc, ut possint legatarii percipere fructus pro alimentis de re pignorata, & ratio considerata à Cravett. quod mora non committatur non facta prius liquidatione, non excusat he-
30 redem, quia pro parte creditoris nihil est liquidandum, sed liquidatio † fieri debèt pro parte debitoris. Et licet dici soleat, ante liquidationem moram non committi, Bald. *in l. acceptam. col.* 3. *in* 6. *opposit. C. de usur. & in cons.* 461. super

pri-

primo puncto dicendum est, quod substitutio *circa fi. libr.* 2. Socinus *cons.* 109. *col.* 3. *vers. confirmatur hæc pars. lib.* 1. Ias. *in l. si ita stipulatus essem. in* 4. *not. ff. de ver. oblig.* Dec. *cons.* 2. *col.* 3. *vers. secundo. lib.* 1. Menoch. *d. cons.* 121. *sub nu.* 109. & Decian. *d. cons.* 60. *sub n.* 43. Hond. *cons.* 50. *n.* 24. *lib.* 1. tamen dicta † opinio non pro- 31
cedit simpliciter & absolute, sed tunc demum, quando debitum non est liquidum ex qualitate & natura negotii; secus vero quando non est liquidum ex facto debitoris. Quia si ex facto debitoris liquidatio posset differri, via malitiis aperiretur, quod non est faciendum, *l. cum ii. §. sed cum lis. ff. de transact. l. in fundo. ff. de rei vend.* ita opinionem præfatam procedere declarat Rot. Genuen. *decis.* 118. *n.* 3. Et consideratur etiam mora in non redditione † rationis, quando, prout 32
præsupponimus, fuit conventum, quod socius in fine quinquennii teneretur reddere rationem, & reliqua restituere. Et potest † dici, quod eo magis sit in 33
culpa, & in mora socius, si non reddat rationem, & sic non faciat liquidationem, quia contra eum præsumitur non solum, quod habeat capitale positum, sed etiam quod habeat lucrum, Socinus *in consil.* 24. *nu.* 40. *&* 41. *lib.* 1. Berous *consil.* 191. *num.* 48. *lib.* 1. Rot. Genuen. *decis.* 173. *n.* 11. & dixi supra *cap.* 20. *num.* 12. Et ita vidimus, quod si socius † non tradat alteri socio lucrum factum in so- 34
cietate, dicitur esse in mora, ut est textus *in dict. l. socium, ff. pro soc.* & ibi nullum verbum habetur, quod prius esset ratio societatis revidenda, sed tantum disponitur, quod si moram committat socius in reddendo lucrum, aut eo utatur, teneatur ad interesse. Qualiter quis se à mora † excusare possit, mul- 35
ta traduntur per Gabr. *d. concl.* 9. & per Gigan. *in tractat. de pensio. q.* 77. & per Seraf. *in tract. de privil. jur. privil.* 47. Marcus Ant. Blanc. *in tract. de mora.* & Mascar. *d. concl.* 1065. & per Menoch. *de arb. jud. casu* 220. & quia non intendo hic omnia, quæ de mora dici possunt, cumulare, ideo ad tradita ibi per eos te remitto.

Secundo principaliter ultra moram † socius, qui interesse consequi intendit, 36
si agimus de interesse damni, probare debet damnum fuisse passum propter carentiam pecuniarum sibi debitarum, utputa quod totidem pecunias sub usuris acceperit, vel quod inciderit in aliquam pœnam, vel quod ædes collapsas restituere non potuerit, vel quod annonam carius emerit, quam non emisset, si pecunias habuisset, Alex. *in consilio* 141. *numero tertio, libro quinto.* Lupus *in tractat. de usur. Comment.* 1. *§.* 6. *numer.* 116. Mascard. *in tract. de probat. concl.* 933. *num.* 8. Rimin. jun. *cons.* 815. *numero decimo sexto, libro septimo.* Bursat. *consilio* 453. *num.* 36. *lib.* 4. Hond. *consil.* 50. *num.* 30. Si vero agimus de interesse lucri cessantis, major versatur difficultas in probando, & Dd. circa ea, quæ probanda sunt, non sunt concordes. Nam una est opinio, quod † socius teneatur probare, quod sit solitus 37
negotiari, & quod cæteri negotiatores ejusdem conditionis & qualitatis communiter

niter lucrantur, & lucrari consueverunt, ad rationem puta septem pro centum, deductis impensis quolibet anno, & quod ipse tantum verisimiliter lucratus fuisset, si pecunias sibi debitas habuisset, Aret. *in l. continuus. §. cum ita, col. 2. ff. de ver. obl.* Castr. *in l. 1. n. 15. C. de sum. Trin.* Natt. *cons. 370. lib. 2.* Bursat. qui de communi testatur *cons. 68. n. 31. lib. 1.* Cagnol. *in l. curabit. n. 68. C. de act. empt. & in l. quatenus. ff. de reg. jur.* ubi formam capitulandi describit, & *in l. uni. n. 42. cum seq. C. de sent. quæ pro eo quod int. prof.* ubi attestatur, hujusmodi opinionem fuisse à praxi receptam, & secundum eam vidisse judicatum per Senatum sui Principis, & dicunt sufficere hanc probationem, quia probatio sumpta à communiter accidentibus dicitur concludens, gloss. *in l. non hoc. C. unde legit. & in l. neque natales. C. de probat.* communiter approbata à cæteris Dd. ut dicit Cagnol. *in d. l. uni. n. 43. C. de sent. quæ pro eo quod int.* & hanc opinionem tenet asserens sufficere hanc probationem Rot. Genu. *decis. 1. n. 45. & decis. 16. n. 19. & decis. 139. sub n. 8. & 9. & decis. 150. n. 2. & seq.* Surd. *decis. 259. n. 9.* Menoch. *de arbitr. casu 119.* Et in hac probatione,
38 quod sit solitus † negotiari, tenetur probare, quod solitus esset negotiari tempore, quo debitor fuit in mora, quia qualitas requisita ad actum probari debet, quod interfuerit tempore actus, *l. in delictis. §. si extraneus. ff. de noxal. act.* & quia non solent continue homines negotiari, ideo solitus olim negotiari non præsumitur, quod hodie negotietur; ut not. *in l. ex persona. & in l. sive possidetis. C. de proba.* ita tradit. Cravet. *cons. 320. sub n. 2. & seq. lib. 1.* Mascar. *conclus. 933. n. 4. & 5.* Rota
39 Genuen. *d. decis. 16. n. 19. & 20.* Tenetur etiam probare, quod esset prius † & tempore solutionis solitus mercari & negotiari, & non sufficeret, si probaret incepisse negotiari & mercari tempore moræ, & quod semel bisve fuisset negotiatus, quia in proposito ex unico vel duplici & reiterato actu non dicitur quis solitus negotiari, Rebuff. *in d. l. uni. n. 107. vers. item propter unum actum.* Bursat. *cons. 68. n. 30. libr. 1.* Mascar. *d. concl. 933. n. 6.* Rim. jun. *cons. 815. n. 26. lib. 7.* Ista tamen pro-
40 batio † Genuæ non esset necessaria, quia ibi omnes tam nobiles, quam ignobiles mercaturam exercent, & etiam mulieres, & valet consequentia; Est Genuensis, ergo est mercator, ut per Rot. Genuen. *d. decis. 139. n. 9. & 10.*
41 Altera est opinio, quod † socius teneatur probare, quod sit solitus negotiari, & quod præ manibus habuerit talem mercantiam, de qua tantum fuisset lucratus, vel alio modo docere debet, quod si habuisset illam pecuniam, certitudinaliter fuisset lucratus, & tenentes hanc opinionem dicunt, non sufficere probare, quod ipse & alii mercatores tantum verisimiliter fuissent lucrati, quia fieri potest, ut quis non lucretur, sed perdat de capitali, cum multa possint in contrarium accidere, Castr. *in l. 3. §. fin. & ibi Ias. post eum. ff. de eo quod cert. loc.* & pro hac opinione probanda citatur textus *in l. naturalem. §. 1. in fin. ff. de acq. rer. dom. & in §. illud. inst. de rer. divis.* ubi habentur ista verba: *quia multa accidere possunt,*

possunt, ut eam non capias. & citatur textus *in leg. quemadmodum. §. si navis. in fin. ff. ad legem Aquil.* ubi agitur damni † injuria ob retia scissa, & non fit æstimatio 42
piscium, qui capti non sunt. Nam erant illi soliti piscari, & capere pisces, & tamen non habetur ratio dicti lucri cessantis, quia non probatur paratos fuisse pisces, qui caperentur, & dictum textum bonum appellant Castr. & Ias. *in dict. l. 3. in fin.* & fortius dictum textum inducendo considerat Natt. *in consil. 450. num. 6. lib. 2.* Nam dicit, quod navigantes non tenentur æstimationem piscium præstare, licet piscatores devenissent ad aliquem actum capiendi pisces, quia retia extenderent, & ideo infert, quod multo magis non possit quis consequi lucrum, quod fecisset ex fundi emptione vel mercis, quando ad nullum actum facti pervenit, propter quod appareat, quod vere & pro certo emisset fundum seu merces, & post Nattam ita etiam inducit dict. text. Rim. junior *consil. 52. numero 47. libro primo. & in consil. 218. num. 103. lib. 2.* Hanc opinionem † te- 43
nent omnes relati à Gabr. *tit. de solut. concl. 10. num. 3. vers. contrarium.* Natt. *cons. 450. numero 6. libro secundo.* Rolan. *consil. 35. num. 13. libr. 1.* & eam tenent relati omnes à Mascard. *conclus. 933. numero 17.* Thob. *consil. 62. numero 9.* Rim. jun. qui dicit, esse magis communem, *consil. 52. num. 42. & num. 49. lib. 1. & cons. 218. numero 99. cum plurib. seqq. libr. 2. & in consil. 815. numero 22. usque 35. lib. 7.* Hond. *consil. 50. numer. 30. libr. 1.* ubi dicit communem & sequendam in consulendo & judicando, & *in cons. 36. num. 33. & in consil. 38. numero 4. & consil. 39. num. 2. lib. 2.* & ita pluries tenuit Rot. Rom. ut refert Hond. *in dd. consiliis.* & Bursat. *in d. consil. 68. sub n. 1.*
In his duabus opinionibus † duo fundamenta præcipue considerantur. Unum 44
consideratur à tenentibus primam, nempe quod probatio sumpta à communiter accidentibus sit concludens & sufficiens ad probandum interesse lucri. Aliud fundamentum consideratur à tenentibus secundam opinionem, quod non sufficiat probatio à communiter accidentibus, quia multa in contrarium accidere possunt. Quare his duobus fundamentis consideratis videtur dici posse, quod nec prima, nec secunda opinio sustineri possit, quia etiamsi fuerit probatum, prout in secunda, quod quis præ manibus habuit talem mercantiam, non per hoc sequitur, certum esse, quod eam emisset, quod eam vendidisset, & quod ex ea superlucratus fuisset, cum, ut experientia docet, multa dicuntur, quæ non concluduntur, & multa evenire solent, ex quibus spes quasi certa lucri vana redditur.

Et quamvis lucrum † secundum primam opinionem consideratur in poten- 45
tia magis remota, & secundum secundam opinionem consideratur in potentia magis proxima: tamen non per hoc dici potest, quod probatio secundum secundam opinionem sit concludens; bene poterit dici, quod in prima spes lucri sit minus certa; in secunda vero, quod sit magis certa, quia causa lucri est

magis proxima, sed non poterit dici, quod sit concludens, & hoc probatur expresse *in dict. leg. quemadmodum. §. si navis. in fin. ff. ad leg. Aquil.* ubi retia erant in potentia proxima capiendi pisces, & tamen ex tali proxima potentia, quod ratio
46 habeatur de piscibus, qui capi potuissent, non dicetur. Et ad hoc fortius † facit etiam text. *in l. in laqueum. ff. de acquirend. rerum domin.* ubi habetur, quod si aper incidit in laqueum meum, quem ad eum capiendum posueram, & alter eum surripiat, seu faciat eum aufugere, non dicitur surripuisse seu fecisse aufugere aprum meum, quia adhuc non venerat in meam potestatem. Si enim, licet esset aper in laqueo, ibi dicitur, quod contra facientem eum aufugere seu surripientem non datur actio, & sic ibi non consideratur potentia valde proxima, multo magis quod non sit consideranda potentia lucrandi magis remota dicendum videtur.

47 Considerans hanc scribentium † dissensionem Mascardus *dict. conclus.* 933. quid sit sequendum, affirmare non audet *sub numero vigesimo secundo*, tamen *numero vigesimo quarto* dicit, quod opinio secunda, licet contineat difficiliorem probationem, tamen quod in se vera est, & quod omnino procedit, in non solito negotiari, ut in nobili, divite, vel alio, qui simile interesse peteret ad rationem fructuum, quos percepisset ex prædiis, quæ emisset, si pecunias debitas habuisset, nempe quod admitti debeat ad tale interesse, si ostendat, se paratos habuisse venditores prædiorum vel censuum, & redituum annuorum, ut per Anchar. *consilio* 150. Barba. *consilio trigesimo quarto, columna tertia, libro tertio.* Claud. Aquen. *in l. divortio. in princip. columna quarta. ff. solut. matrimon.* Cagnol. *in dict. leg. uni. numero quadragesimo quarto. Codic. de sentent. quæ pro eo quod int.* Covar. *lib.* 4. *variar. resolut. capit.* 1. *numer.* 3. *illat.* 6. Lupus *in dict. tract. de usur. Comment.* 1. §. 6. *sub num.* 117.

48 Et ego vidi quosdam † ad effugiendum omnes difficultates uti hac cautela, coram Iudice comparuerunt citato debitore, & exposuerunt præ manibus habere venditorem fundi seu census, puta Titium, qui etiam ibidem præsens fatebatur velle vendere fundum seu censum, seu accipere pecunias ad societatem officii. Sed si ego Iudex essem, non de facili admitterem hanc cautelam, & plurimum considerarem personarum qualitates ad evitandum hominum fraudes & malitias, quæ lucri aviditate facillime committi solent. Et idem Mascard. *ibi-*
49 *dem num.* 22. à solitis negociari † quomodo lucri interesse sit probandum, credit Iudicis arbitrio esse relinquendum, & plures Doctores adducit ad hanc opinionem probandam. Credo ego etiam hoc Iudicis arbitrio esse relinquendum, sed ista propositio est nimis generalis, quia omnes probationes sunt Iudici arbitrariæ. Menoch. *in tractat. de arb. jud. cas.* 90. Quare ita magis in specie loquendo dicerem esse distinguendum; aut agimus de probanda potentia lucri; aut agimus de

de probanda lucri quantitate probata potentia, sed non probata ejus quantitate.

Et in primo casu, ubi essemus † in civitate, in qua continue adest occasio 50
exercendi pecunias in mercibus, & in commerciis, & in emptione annuorum redituum, admitterem posse suo arbitrio Iudicem judicare creditorem probasse ejus interesse in potentia sufficienter propinqua, si probasset se esse mercatorem & solitum negotiari, & quod alii negotiati fuerunt, & superlucrati fuerunt in tanta quantitate, & credo satis hoc modo docuisse creditorem habuisse merces præ manibus, cum, ut dixi, in civitate adsit continua occasio mercandi & exercendi pecunias, & ita loquitur Rot. Genuen. *d. decis.* 139.

Ubi vero essemus † in civitate, ubi non adest talis cotinua occasio mercandi 51
& exercendi pecunias, tunc crederem à Iudice ejus arbitrio non esse admittendam primam supra relatam opinionem, sed secundæ opinioni esse inhærendum, quæ, ut dixi, magis communis nuncupatur à Rimin. jun. *d. cons.* 52. *num.* 49.

In secundo casu, ubi potentia † propinqua sufficiens lucri probata fuisset, & 52
non fuisset probata quantitas, admitto Iudicem ejus arbitrio quantitatem taxare posse, qui tamen tria considerabit. Primo quod deducantur sumptus & pericula: secundo, an omnes pecunias creditor esset erogaturus? tertio, an merces esset in totum venditurus quolibet anno? Natt. *d. consil.* 370. *sub num.* 6. *lib* 2. & Mascar. *d. concl.* 933. *num.* 23.

Et interesse quantitas † probata potentia propinqua lucri poterit etiam à credi- 53
tore probari per juramentum contra morosum. Nam licet ad interesse probandum, quod non concedatur juramentum suppletivum in defectum probationis, dicat Bald. *in d. l. un. ad. fin.* & Ias. *in §. curare. Inst. de acc.* Cravet. *in consil.* 320. *in fin. lib.* 2. Dec. *in l. quatenus. num.* 4. *ff. de regel. jur. & in consil.* 322. *vers. unde venio ad secundum dubium. lib.* 2. Lupus *in d. tract. de usur. comment.* 1. §. 6. *sub num.* 117. *versic. similiter advertendum est.*

Tamen hoc verum est, quando † agitur de probanda quantitate lucri, quia 54
ubi sit probata lucri potentia, quod super quantitate deferatur à Iudice juramentum creditori contra debitorem morosum, tradit post alios quos citat Lupus *d. §.* 6. *in fin.* & Mascard. *dict. conclus.* 933. *num.* 9. & 10. Et erunt ista circa probationem † interesse consideranda non solum pro primo anno, in quo debitor fuisset in 55
mora, sed etiam pro cæteris annis, in quibus in mora perseverasset, quia non solum interesse debetur pro primo anno, sed etiam pro aliis annis, debitore in mora perseverante, ita in praxi receptum fuisse, tradit Cagnol. *in d. l. uni num.* 45. & post eum Lupus *dict.* §. 6. *num.* 119. *vers. sed contrarium.* Natt. *consil.* 370. *in fin.*

56 Bursat. *consilio* 68. *numero* 42. *libr.* 1. Sed licet durante mora † quolibet anno debitor teneatur ad interesse, tamen non inde sequitur, quod teneatur ad interesse, quod ex interesse etiam capere potuisset creditor, Cagnol. *in d. l. uni. d. nu.* 45. *& in d. l. curabit.* C. *de act. empt. n.* 69. tenet hanc opinionem, quod interesse de interesse debeatur, quia interesse vel lucrum assumit sibi naturam sortis & capitalis, & ita per Senatum Ducis Sabaudiæ refert fuisse judicatum, & ita tenet Rot. Genuen. *decis.* 78. *numero* 16. ubi etiam subdit, ita servari de consuetu-
57 dine, & quod † secundum consuetudinem regionis interesse debetur, *l. idemque. §. si procurator. ff. mandati. & decis.* 134. *in fin.* Bursat. *consilio* 68. *numero.* 42. *libr.* 1. qui ita dicit obtinuisse in Senatu Mant. Et quando agitur de interesse damni
58 † emergentis, quod interesse debeatur sine ulla prorsus difficultate, tenet Rot. Genuen. *decis.* 87. *num.* 9. & Ursill. ad Afflict. *decis.* 291. *num.* 6. Et pro
59 ista opinione videtur † facere text. *in d. l. socium. ff. pro soc.* ubi si socius sit in mora dandi lucrum societatis, tenetur ad interesse, & ibi gloss. secundum veram opinionem considerat dictum text. probare, quod interesse de interesse debeatur.

60 Contrariam opinionem, interesse † de interesse non deberi, ne res in infinitum trahatur, tenet Ruin. *consil.* 55. *num.* 16. *& seq. lib.* 2. Dec. *in c. cum venerabilis. num.* 61. *de except.* Strach. *in tract. de mercat. in tit. de contr. mercat. n.* 4. Gabr. *tit. de solut. concl.* 10. *num.* 7. Cephal. *cons.* 85. *n.* 7. *cum plur. seq. lib.* 1. Lupus *d. tract. de usur. comment.* 1. *§.* 6. *num.* 120. Hond. *cons.* 50. *nu.* 28. *lib.* 1. *& consil.* 34. *num.* 79. *lib.* 2. Ri-
61 min. jun. *cons.* 804. *n.* 38. *lib.* 7. Et hanc opinionem † puto veriorem esse & sequendam, & non obstat text. *in d. l. socium. ff. pro soc.* quia, ut ibi bene gloss. declarat, ideo pro lucro debetur interesse, quia lucrum non consideratur uti quid accessorium, ita ut detur accessorium de accessorio, sed consideratur uti quid principale, ut habetur etiam *in l. idemque. §. denique. ff. mandati. & in l. tutor qui. §. si quis. ff. de admin. tut.*

Cessabunt prædicta omnia considerata in probatione facienda de interesse, quando inter partes de certa quantitate præstanda conventum fuisset. Nam vera est opinio illa, quod pactum valeat super certa interesse quantitate præstanda. De certa lucri quantitate præstanda, an valeat pactum inter socios, jam dixi supra *c.* 17. dixi etiam aliqua de interesse. Modo latius de hujusmodi pacta agendo. Primo videbimus, an valeat pactum simpliciter factum de præstando interesse stante mora? Secundo videbimus, an valeat pactum de præstando interesse in certa quantitate post moram? Tertio videbimus, an valeat pactum, quod super interesse sit standum assertioni creditoris cum juramento? Circa pri-
62 mum pactum † simpliciter appositum de præstando interesse post moram, non expressa certa quantitate, quod validum sit, dicendum est, quia stante mora, de jure inte-

intereſſe peti poteſt, & ſi poteſt peti, poteſt in pactum deduci, Socin. *conſ.* 175. *ſub n.* 4. *verſ. ſeptimo confirmatur. li.* 2. Cravet. *conſ.* 189. *ſub n.* 7. *verſ. ſecundus eſt caſus. lib.* 1. Et promittens tale † intereſſe ſimpliciter & indeterminate, vere & proprie 63
dicitur promittere quantitatem illam, quæ probabitur, quia illud per relationem ad aliud ſe habet vere, & proprie ineſſe intelligitur, Bald. *conſ.* 338. *li.* 2. Dec. *conſ.* 389. *col. ult. & conſ.* 489. *col. ult.* Cagnol. *in d. l. uni. n.* 55. Lup. *d. comment.* 1. *§.* 6. *n.* 123. Circa ſecundum pactum † de ſolvendo intereſſe in certa quantitate poſt 64
moram, ſi intereſſe ſit veriſimile, puta quia creditor ſit ſolitus negotiari, & in Civitate, ubi moratur, adeſt ſemper occaſio negotiandi & lucrandi, videbatur dicendum valere, quia deducitur in pactum intereſſe, quod debetur, & taxatur quantitas veriſimilis.

Nam dixi ſupra, lucrum veriſimile ex ſocietate proveniens poſſe taxari *d. c.* 17. & quemadmodum lucrum veriſimile taxari poteſt, ita videbatur dicendum, poſſe taxari intereſſe veriſimile. Ita videmus etiam, intereſſe debitum ab emptore ex eo, quia fructus percepit, poſſe taxari, ut per Rot. Rom. *deciſ.* 340. *par.* 1. Et quod intereſſe † lucri veriſimile poſt moram debitum poſſit taxari, & taxatio, ſi ſit mode- 65
rata, valeat in vim probationis attento veriſimili, tenere communiter Theologos, tradit Lupus *d. comment.* 1. *§.* 6. *n.* 126. & ita ex noſtris tenere dicit Alex. *conſ.* 200. *lib.* 6. Dec. *conſil.* 111. *columm. ultim. & conſ.* 322. *numer.* 4. Cagnol. *in l. curabit. Codic. de act. empt. num.* 56. Covar. *lib.* 3. *var. reſol. cap.* 4. *n.* 5. *verſ. ſeptimo.* Anchar. Regien. *q.* 33. *n.* 4. *libr.* 2.

Contrariam opinionem, hanc † taxationem non valere uti commu- 66
num & tutiorem pro anima, tenet Caſtrac. *in tract. de ſociet. off. cap.* 43. *n.* 8. *&* 9. ubi latiſſime eam comprobat. Et quamvis ſit controverſa, & Doctores citati à Caſtrac. vario modo loquantur, & multi etiam non bene diſtinguant inter caſum & caſum, ego etiam eam uti communem & tutiorem approbandam eſſe cenſeo in terminis lucri ceſſantis, de quo modo agimus.

Et maxime dico eam † procedere, ubi intereſſe provenire deberet ex contra- 67
ctu cambiorum, quia quod in eo certa quantitas taxari non poſſit, expreſſe prohibitum reperitur per Conſtit. Pii V. ſanctiſſimæ memoriæ publicatam de anno 1571. quam etiam in omnibus contractibus procedere intelligit Lupus *in d. tract. de uſur. comment.* 1. *§.* 6. *num.* 122. ſed male, ut per Peguer. *in ſuis quæſt. crim. q.* 43. *num.* 6. & clarius per Navarr. *in tractat. de uſur. num.* 16. *num.* 54. *& in manual. cap.* 17. *ſub num.* 301. *verſ. nota quarto.*

Non obſtant à me dicta † *cap.* 17. de lucro taxando in ſocietate, quia lucrum 68
eſt veriſimile, ut dixi, & poteſt taxari & ratione dubii, quia poteſt eſſe major & minor, ideo taxatio toleratur, dummodo, ut dixi, capitale permaneat ſub periculo

culo ponentis, quia si non permaneret sub periculo, taxatio esset illicita secundum Const. Sixti V. à me ibidem citatam, & potest taxari, quia habet certam præexistentem causam, nempe societatem, ex qua durante verisimiliter percipi potest. Non sic est in interesse lucri, quia, ut dixi supra, ut ejus causa dicatur adesse in sufficienti propinquitate & verisimilitudine, concurrere insimul debent, quod quis sit negotiator, quod sit negotiator tempore moræ, & quod eo tempore adsit occasio mercandi & lucrandi. Et quia ista omnia quod insimul concurrant tempore moræ, certi esse non possumus, ideo interesse, quod ex eis provenire debet, cum ejus causa non sit, prout est certa causa lucri societatis, non potest taxari, prout taxari potest lucrum à societate venturum.

69 Et ita respondetur ad taxationem, quæ † fit inter emptorem & venditorem secundum d. Rot. Rom. decisionem, utique admittitur taxatio, quia fructus, quorum respectu interesse taxatum debetur, verisimiliter percipi debent, & ita potest dici de taxationibus, quæ fiunt ratione fructuum rerum dotalium. Stante enim verisimilitudine, & sic stante causa, ex qua interesse causatur, admittitur taxatio, quæ admitti non debet in lucro cessante, in qua talis verisimilitudo tempore taxationis, quod affutura sit, considerari non potest, & sic hac majori incertitudine considerata in interesse lucri cessantis, & majori certitudine considerata in alio interesse quod taxatio in interesse lucri non admittatur, sed admittatur in alio interesse magis certo docte distinguendo admittit Cravet. *consilio* 189. *num.* 8. *lib.* 1. Et quod in interesse lucri etiam adsit diversa ratio non admittendi taxationem, quæ admittitur in alio interesse, considerat etiam Castrac. *d. cap.* 43. *sub num.* 11.

70 Non obstat etiam id, quod dictum † fuit de pacto taxationis admittendo in vim probationis, quia intelligitur, quod admittatur ad hoc, ut possit postea probari verum interesse, & quod conventio non dicatur usuraria. Si enim diceretur usuraria, omnino esset rejicienda, & etiam verum interesse probari non posset, ut late tradit Plot. ad *l. si quando. C. unde vi. §.* 11. *num.* 15. *&* 16. & tradit Cravet. *d. consil.* 189. *sub num.* 8. *versic. non negarem.* bene Dec. locutum fuisse *in cons.* 111. dum dicit, taxationem non reddere contractum illicitum, sed exactionem, & etiam addit de taxatione non esse quærendum, si ea uti non vult creditor, & quod si ea
71 uti vellet, redderet contractum illicitum. Et ita taxationem † esse sustinendam per probationem postea faciendam loquitur expresse Lupus *in d. §.* 6. *num.* 126. & Mascar. *conclus.* 933. *num.* 30.

72 Circa tertium pactum † de stando assertioni creditoris cum juramento super interesse eum valere firmat Bart. *in l. ult. §. in hujusmodi. num.* 3. *ff. de præt. stipulat.* Ang. *in l. vacantia. C. de bon. vacan.* Bald. *in l. iusiurandum quod ex conventione. ff. de*
jure-

jurejuran. Abb. *conſ.* 51. *in princ. lib.* 1. Iaſ. *in l. ſi ab arbitro. num.* 4. *ff. qui ſatiſd. cog. & in d. l. jusjurandum. num.* 1. *cum plur. ſeq. ff. de jurejurand.* Alex. *conſ.* 47. *num.* 4. *& conſil.* 130. *lib.* 1. *& conſil.* 37. *num.* 30. *& conſil.* 47. *colum.* 2. *& conſil.* 54. *colum. penult. lib.* 2. *& conſ.* 113. *colum.* 3. *lib.* 4. Socin. *conſil.* 90. *num.* 11. *& ſeq. lib.* 4. Pract. Papienſ. *in forma libelli in act. real. in ver. & expenſis. num.* 12. & ibi addent. Afflict. *deciſ.* 91. *num.* 10. Strach. *in tract. de mercat. titul. de contract. mercat. ſub num.* 6. Natt. *conſil.* 450. *num.* 8. *lib.* 2. Cagnol. *in l. quatenus. ff. de reg. jur.* Maſcar. *concluſ.* 934. *num.* 35. Seraf. *in tract. de privileg. jur. privil.* 31. *numer.* 8. Et iſtud pactum ante † factam de- 73
clarationem non poteſt revocari, ut tradunt quamplures ex ſupra citatis Dd. & poſt eos Seraf. *d. privil.* 31. *ſub num.* 8. ubi refert, contrariam opinionem tenere Bologn. *in rub. C. de ſent. quæ pro eo quod int. ſub n.* 105. nempe quod poſſit revocari, & ipſe Seraf. conciliando opiniones dicit primam, quod non poſſit revocari, procedere poſt acceptationem factam à parte; ſecundam vero, quod poſſit revocari, procedere ante acceptationem factam à parte, ut videmus in confeſſione, quæ poteſt revocari ante, non poſt acceptationem, Bald. *in l. Gallus. §. quidam recte. ff. de liber. & poſth.* Gram. *conſ. civil.* 17. *n.* 11. Sed iſta concordia videtur parum convenire, quia loquimur de pacto inter duos inito, & ſic de promiſſione acceptata. A prima, quæ communis eſt, non † eſt recedendum, ſecunda melius ſalvari po- 74
teſt, ut procedat nova ſuperveniente cauſa, ut quia creditor factus ſit periurus, vel alias malæ conditionis & famæ, ut per Maſcard. *dict. concl.* 934. *num.* 37. & per Caſtrac. *in d. tract. de ſociet. off. cap.* 44. *n.* 9.

Limitatur primo opinio præfata † communis, ut procedat in eo, cum quo pa- 75
ctum factum fuit, ſed non cum ejus herede, quia ejus aſſertioni non erit ſtandum, cum fuerit approbata perſona defuncti, & non perſona heredis, Caſtracan. *d. cap.* 44. *numero* 12. Seraf. *d. privil.* 31. *numero decimo nono.* Secundo limitatur, ut procedat quando declaratio fit † cum juramento, & non procedat, ubi fieret ſine ju- 76
ramento, per text. *in l. Theopompus. ff. de dot. præleg.* Caſtrac. *d. cap.* 44. *numero* 10. Sed iſta ejus limitatio, quando fuiſſet conventum, debere ſtari dicto creditoris abſque juramento, non eſt vera, quia textus *in d. l. Theopompus.* ut Baldus ibi declarat, & declarat Butr. *in c. veniens. el.* 1. *de teſt.* & Alex. *in conſil.* 54. *num.* 2. *lib.* 2. procedit, quando † teſtator dixit, quod ſtaretur dicto alicujus de eo, quod ſibi 77
dixit, tunc enim quia debet deponere non de ſuo judicio, ſed de veritate ſuper eo, quod audivit à teſtatore, ideo uti teſti defertur ſibi juramentum, & non procedit, ubi teſtator dixiſſet eſſe ſtandum dicto alicujus de eo, quod ſibi dicenti videbitur, quia cum talis ſuam voluntatem explicare debeat, non uti teſtis, ſed potius uti arbitrator, ei juramentum, quod arbitratori non defertur, deferri non debet. Tertio limitatur † in tutore, quia ei talem conventionem facere non conce- 78
ditur, Bart. *in d. l. jusjurandum.* & ibi Iaſ. *ſub n.* 6. Caſtrac. *d. cap.* 44. *n.* 11.

79 Quarto limitatur non procedere, quando † subesset suspitio usurariæ pravitatis, per quam contractus redditur invalidus, Seraf. *d. privil.* 31. *num.* 18. qui citat Dec. *in cons.* 183. *& in cons.* 322. & Cravet. *in cons.* 73. *num.* 24. qui in libro meo hoc non dicunt, sed limitatio verissima est sine difficultate per ea, quæ dixi supra
80 *cap.* 20. *in fin.* Quinto limitatur, si debitor † doceret de quantitate interesse per veras probationes; tunc enim non attenderetur taxatio facta cum juramento, quia contra talem taxationem admittitur probatio, Marf. *in rub. ff. de probat. num.*
81 137. & Castrac. *d. cap.* 44. *in fin.* Sexto limitatur, si creditor † in taxando modum legitimum excederet, tunc enim ad Iudicem recurreretur ad hoc, ut taxationem immoderatam moderaret, quia quando à creditore debitori talis facultas conceditur, semper intelligitur concessa, ut eo modo arbitrari teneatur, quemadmodum bonus vir arbitraretur; alias enim talis conventio non valeret, Bart. & cæteri *in d. l. final. ff. de præt. stipul.* Alex. *consil.* 67. *nu.* 31. *lib.* 2. *& cons.* 47. *num.* 4. *lib.* 1. Ruin. *cons.* 104. *n.* 8. *lib.* 4. Natt. *consil.* 450. *nu.* 12. *lib.* 2. Mascar. *d. concl.* 934. *n.* 36. Castrac. *d. c.* 44. ubi late.

N.7. Ergò ob moram socius socio tenetur ad interesse tàm lucri cessantis quàm damni emergentis: etiam ad pœnam contractui appositam absque ulla interpellatione *l.* 12. *Cod.* de contrahend. & committenda stipulatione 8.38.

N.47. Addendum foret post illa verba: se paratos habuisse venditores prædiorum vel sensuum vel redituum annuorum: *vel qui mutuo acciperent.* Et n.50. post illa verba: in emptione annuorum redituum, *Et mutui datione.* Sic socius qui in non reddendo moram commisit, aut pecunia mea usus est, tantum restituet, quantum ego vel mercatura, vel emendo census aut annuos reditus, *vel mutui datione*, lucrari potuissem. Quod ultimum omisit hîc auctor contrà *l.* 60. *ff. pro socio* 27.2. ex antiquà canonistarum opinione, qui omnes qualescunque usuras, illicitas æstimabant, de quo vide in Notis cap. 17. Socius ergò præstabit usuras: non quasi usuras ut inquit Pomponius *d. l.* 60. sed quod socii intersit moram eum non adhibuisse. Ergò usura hîc venit diverso nomine: nempe quod socii interest; & sic alio titulo tantundem lucrifaciet. Quanquam usuras, quia odiosæ, si quis stipulatus non fuerit, haud facile consequitur, nisi post litem contestatam verè debitor in contumaci mora constituatur. *l.* 1. *Cod. de usur. & fruct. leg. & fideic.* 7.47. vide tamen *Groenew. ad l.* 12. *Cod. de contrahend. & committend. Stipulat.* 8.38. *Carpsovium latè par.* 2. *constit.* 30, *def.* 5. *& sequentib. Math: de Afflictis decisi.* 316.

CAPUT XXV.

De Casibus fortuitis.

SUMMARIA.

1 *Casus fortuitus est inopinatæ rei eventus.*
2 Imprudentibus, *verbum tribus modis exponitur.*
3 In, *dictio composita cum alio verbo, stat augmentativè.*
4 *Socius de casibus fortuitis non tenetur.*
5 *Pactum, quod quis teneatur de casibus fortuitis, licet valeat in cæteris contractibus, non tamen valet in societate, ideo in ea non est quærendum, quando socius eis renunciasse dicatur.*
6 *Casum fortuitum ad sui excusationem allegans primo debet probare casum.*
7 *Secundo debet probare, rei amißionem seu damnum casu eveniße.*
8 *Casus fortuiti probationes sunt positæ in Iudicis arbitrio.*
9 *Probatio casus fortuiti in criminalibus debet esse manifestißima.*
In Civilibus sufficit manifesta.
10 *Casus fortuiti alii sunt facilis, alii sunt difficilis probationis: & qui dicantur facilis, & qui difficilis probationis.* & n. 11.
12 *Probatio manifesta in casibus difficilis probationis dicitur etiam illa, quæ fit per conjecturas & præsumptiones.*
13 *Iuramentum sufficit aliquando ad probandum casum, quando aliquid petitur officio Iudicis, non jure actionis.*
14 *Ratio est, quia mitius agitur cum non obligato, quam cum obligato.*
Officium Iudicis nullam præsupponit obligationem.
15 *Probatio manifesta in casibus facilis probationis est illa, quæ fit per evidentiam loci, seu per testes.*
16 *Testes à Iudice loci examinari possunt, si casus eveniret in longinquis partibus.*
Et citatio partis non est necessaria.
17 *Intellectus* l. scire oportet. §. sufficit. ff. de admin. tut.
Testes secundum jus gentium examinantur, & probant, non servatis solemnitatibus juris civilis.
18 *Amißionem rei non probat socius, non constito, quod prius fuerit penes ipsum, & sufficit ei negatio.*
Et multo magis eam non probat, si non constat, quod fuerit in rerum natura.
Quia privationi oportet ut præcedat habitus.

Mm 2 19 *Quan-*

19 *Quando ſuſpicio adeſt rem ad ſocium perveniſſe, ſatis eſt ad probandam amiſsionem, quod eam non habere dicat & juret.*

Iuramentum iſtud erit purgationis, non probationis.

20 *Quando adeſt præſumptio, quæ ſuperat ſuſpicionem, rem ad ſocium perveniſſe, non ſufficit negatio & juramentum. &* n.21.

22 *Heredis aſſertioni non habere librum rationum defuncti non creditur cum ejus juramento.*

23 *Idem eſt dicendum in herede tutoris.*

24 *Lucrum in ſocietate adeſſe præſumitur.*

25 *Socio aſſerenti lucrum amiſiſſe, non creditur ejus aſſertioni.*

26 *Socius aſſerens amiſiſſe capitale, amiſsionem probare debet.*

27 *Fœnerator ſi aſſerat perdidiſſe librum in mari, & probet, quod navis naufragium paſſa fuit, erit ei credendum, licet non probet, quod liber erat in navi. &* n.38.

28 *Fœnerator ſi aſſerat famulum aufugiſſe cum libro, & probet famuli fugam, ſimiliter erit ei credendum. &* n.38.

29 *Caſum probari non ſufficit ad hoc, ut credatur aſſertioni juratæ ſuper amiſsione.*

30 *Fallit, ſi tria concurrant. Primo, quod probetur caſus. Secundo, quod probetur, rem, de qua agitur, in loco fuiſſe, ubi caſus evenit. Tertio, quod jurare volens ſit perſona bonæ conditionis.*

31 *Res, cum potuerit eſſe in alio loco, non ſequitur, quod probato caſu ſit probata ejus amiſsio.*

32 *Res mobilis non præſumitur eſſe eo in loco, ubi erat prius, ideo ad probandam ejus amiſsionem, non ſufficit probare, quod ante caſum eſſet in loco, ubi caſus evenit.*

Communis opinio eſt in contrarium.

33 *Res mobilis, quod non præſumatur eſſe in loco, ubi erat prius, procedit, quando agitur rei vendicatione; ſecus vero ſi agatur actione perſonali.*

Et procedit, quando jam diu in loco fuiſſet; ſecus ſi de recenti.

34 *De recenti quando dicatur fuiſſe in loco, ſtatur arbitrio Iudicis.*

35 *Res quod eſſet in loco, ubi caſus evenit, probatur per domeſticos & familiares.*

36 *Res quæ prius erat in oppido ſeu Civitate præſumitur, quod ibi fuerit, etiam tempore inundationis & depopulationis.*

37 *Eſſentia rei in loco tempore caſus præſumitur, ſi ibi conſervari ſolebat.*

38 *Angeli opinio declaratur.*

39 *Mors militis non probatur, licet conſtet multos milites fuiſſe mortuos in exercitu, ſed debet probari, quod ibi miles eſſet.*

40 *Qui dicit fuiſſe derobatum in nemore, in quo fama erat, quod adeſſent latrones, debet probare, quod viſus fuerat intrare equeſter, & exire pedeſter.*

41 *Mors*

41 *Mors animalium ad hoc, ut probetur, oportet docere, quod eßent in loco, ubi casus evenit.*
42 *Mors plurium animalium probatur, probato, quod in illo anno communiter contingit, quod de quolibet grege in regione illa mortua est dimidia pars seu tertia.*
43 *Consumptio supellectilium probatur, probato quod in tanto tempore tot de dictis supellectilibus potuerint corrumpi.*
44 *Mors animalium qualiter probetur.*
45 *Casus fortuitus intra quæ tempora probari debeat.*
46 *Quod debeat probari intra annum.*
47 *Pacto apposito, quod probetur intra annum, non poterit probari post annum.*
48 *Casum allegans an probare teneatur, quod evenerit absque ejus culpa.*
Casus quidam solent evenire sine culpa.
49 *Casus quidam evenire solent cum culpa.*
50 *Casus, qui evenire solent cum culpa, intelligitur de levißima.*
Ideo quando quis tenetur de levißima, quod evenirent sine culpa, erit probandum.

QUaliter socius teneatur de dolo & culpa vidimus in proxime præcedentibus capitulis; modo juxta præpositum ordinem videndum est de casibus fortuitis. Casus fortuitus est inopinatæ † rei eventus, ex diversis 1
causis proveniens ob aliud & aliud inceptis, secundum gl. *in §. Thesauros. in ver. fortuito casu. Inst. de rer. divis.* vel casus fortuitus est ille, quem nullum humanum consilium prævidere potest. *l. 2. §. eo tempore. ff. de admin. rer. ad civit. pert.* quem textum ad hoc probandum citat Alex. *in l. sed & si quis. §. fuit quæsitum. ff. si quis caut.* vel latius & melius; casus fortuitus est accidens, quod per custodiam, curam vel diligentiam mentis humanæ non potest evitari ab eo, qui patitur, Bald. *in l. quæ fortuitis. C. de pign. act. sub num.* 1. Rimin. jun. *in cons.* 398. *num.* 17. *& seq. & cons.* 441. *n.* 47. *lib.* 4. Polid. Rip. *in tract. de noct. temp. c.* 27. *n.* 18.
Et in materia † societatis habemus tex. *in l. cum duobus. §. damna. ff. pro soc.* ubi di- 2
citur, quod socius non cogitur præstare damna fatalia, quæ imprudentibus accidunt, & Glossa ibi interpretatur verbum *imprudentibus*, tribus modis. Primo *imprudentibus*, id est, *ignorantibus.* Secundo, *imprudentibus*, id est, *providere non potentibus.* Tertio *imprudentibus*, id est, *valde prudentibus*, quia dictio *in* composita † 3
cum alio verbo stat augmentative, ut est tex. & ibi gl. & Dd. *in l. Gallus. §. ille casus. ff. de lib. & post.* De casu fortuito † socius non tenetur. *d. l. cum duob. §. damna.* 4
& l. si id quod. ff. pro soc. l. contractus. ff. de reg. jur. l. quæ fortuitis. ubi Bald. num 9. *C. de pignor. act.* Petr. de Ubald. *in d. tract. de duob. fratr. par.* 8. *num.* 14. Socin. *cons.* 24. *num.* 39. *lib.* 1. & est verum indistincte in omnibus contractibus, sive sint bonæ fidei, sive stricti juris, quod quis non teneatur de casu fortuito, nisi aliter

 fuerit

fuerit conventum. d. l. contractus, ubi Igneus n. 77. & cæteri. ff. de reg. jur. Et non
5 expedit, hic quærere, quando quis dicatur † promisisse de casib. fortuitis nolle teneri, ut per Dec. in cons. 52. lib. 2. quia ista promissio, quæ redderet capitale & lucrum alterius socii securum, non valet, ut dixi supra c. 18. Et cum socius de casu fortuito non teneatur, si vult eum allegare ad ejus excusationem, duo probare tenetur, sive agat, sive excipiat.

6 Primo tenetur † probare casum l. scire oportet. §. sufficit. ff. de excusat. tut. l. 2. §. si quis cum possit. ff. si quis cautio. l. si creditor. & ibi Bald. & cæteri. C. de pign. act. l. publicatis. C. de testam. l. testium. C. de testib. l. sicut iniquum. C. de fid. instrum. l. 2. C. de naufr. lib. 11. Dd. in l. si quis ex argentariis. §. pen. ff. de eden. Petr. de Ubal. d. part. 8. sub num. 14. Socin. consilio vigesimo quarto, numero quadragesimo. libro primo. Paris. cons. 156. num. 2. & 3. libro quarto. comprobat late Mascard. conclus. 272.

7 Secundo tenetur probare, rei amissionem † seu damnum evenisse casu fortuito. Bart. Alex. & cæteri omnes in d. l. si quis ex argentariis. §. an vero. ff. de eden. Corn. qui de communi opinione testatur, consil. 318. num. 4. lib. 4. Mascard. qui alios citat. conclus. 87. num. 1. Seraf. in tract. de privil. jur. privileg. 37. Bursat. consil.
8 130. num. 8. lib. 2. Honde. consil. 39. num. 62. lib. 2. Quibus probationibus † casus probari debeat, Iudicis arbitrio terminandum relinquitur. Bart. in l. si quando. in fin. C. unde vi. & in d. l. scire oportet. ff. de excus. tut. & in d. l. 2. §. diximus. ff. si quis caut. Bald. & Salic. in l. 1. C. de delat. Ang. in l. fin. ff. de furt. Alex. consil. 24. num. 6. & 7. & consil. 53. num. 3. lib. 2. Mascard. conclus. 273. num. 21. Sebast. Medi. in tract. de casib. fortuit. part. 1. quæst. 14. Polid. Rip. in tract. de noct. temp. cap. 27.
9 num. 29. Et ad hoc, ut à Iudice † suo arbitrio rectè terminetur, quænam probationes sufficientes dicantur, erit considerandum, an judicium sit criminale, an vero civile, ut tradit Glos. in d. l. si creditor. in ver. manifestus. Cod. de pignor. act. Nam in judicio criminali erunt necessariæ manifestissimæ probationes. l. fin. C. de probat. In judicio vero civili erunt sufficientes manifestæ probationes. d. l. si creditor. Quæ dicantur manifestissimæ probationes in criminalibus aliis investigandum relinquo.

10 Ad cognoscendum autem † quænam sint manifestæ probationes in civili judicio, considerant Doctores, quod casus fortuiti sunt in duplici differentia, nempe quod aliqui sint casus facilis probationis, ut incendium, naufragium, hostium incursiones, depopulationes, & inundationes, & illi, qui eveniunt in locis publicis, & illi, quorum vestigia remanere solent; & quod aliqui sint difficilis probationis, ut furtum, & derobatio facta in nemore, & illi omnes, qui eveniunt de nocte seu in locis remotis, ubi testes actu & habitu haberi non possunt. Cynus in d. l. si creditor. in fin. & ibi Ang. & Castren. C. de pignor. act.

act. Petr. de Ubald. *d. part.* 8. *sub num.* 14. Polid. Rip. *d. cap.* 56. Menoch. *in tract. de arbit. jud. casu* 116. ubi affert plura † exempla eorum, quæ dicantur difficilis 11
probationis, & sub *num.* 1. post alios, quos citat, hoc à Iudicis arbitrio pendere dicit. In casibus, qui sunt difficilis † probationis, dicunt, quod manifesta pro- 12
batio erit etiam illa, quæ fit per conjecturas & præsumptiones. Bartol. & alii omnes *in d. l. si quis ex argentariis. §. penult. in d. l. si creditor.* Petr. de Ubald. *d. part.* 8. *sub numero* 14. Alexan. *consil.* 53. *lib.* 2. Grat. *consil.* 94. *lib.* 2. *& in subsequentibus consiliis usque ad consil.* 101. quæ in eadem causa à Rimin. & Ias. & quibusdam aliis facta fuerunt. Rimin. *consil.* 164. *lib.* 1. Mascard. *conclus.* 88. *num.* 14. *& conclus.* 273. *num.* 5. *&* 15. *& concl.* 830. Polid. Rip. *d. c.* 56. Menoch. *de præsumpt. lib.* 6. *præs.* 61. *num.* 20.

Et quando aliquid petitur † officio Iudicis, non tamen jure actionis, reo ad pro- 13
bandum casum dicunt, inspecta tamen ejus personæ qualitate, sufficere juramentum. Specul. *in tit. de appellat. §. nunc breviter. vers. quod ergo.* Bartol. *in d. l. scire oportet. §. sufficit. ff. de adm. tut. & in d. l. si quis ex argentariis. §. fin.* Salic. *in d. l. fin. num.* 6. *Cod. de fid. instr.* Cuman. *in d. l.* 2. *§. quod diximus. ff. si quis caut.* Mascard. *d. conclus.* 276. *num.* 16. Hond. *consil.* 19. *num.* 20. Menoch. *in tract. de præs. lib.* 6. *præsumpt.* 61. *num.* 19. Et rationem † diversitatis, quare mitius agatur cum eo, 14
qui convenitur officio Iudicis, quam cum eo, qui convenitur jure actionis, esse dicit Cynus. *in d. l. fin. Cod. de fid. instr. vers. secundo oppono*, quia officium Iudicis nullam præsupponit obligationem, & mitius agitur cum non obligato, quam cum obligato, & hanc rationem refert etiam & comprobat Seraf. *d. privil.* 37. *numero* 8.

In casibus vero facilis probationis † eam manifestam probationem esse 15
dicunt, quæ fit per rei inspectionem, seu per testes. Bartol. & cæteri omnes *in d. l. si quis ex argentariis. §. pen. & in d. l. si creditor.* Petr. de Ubal. *d. part.* 8. *sub num.* 14. Grat. *d. consil.* 94. *sub num.* 326. *lib.* 2. Natt. *consil.* 79. *sub num.* 2. *lib.* 1. Mascard. *conclus.* 273. *num.* 2. *&* 3. Et si casus contingeret † in longinquis 16
partibus, dicunt, quod testes ad eum probandum poterunt examinari à Iudice illius loci, ubi casus evenit absque partis citatione, & quod sic examinati plenam faciant fidem coram Iudice ordinario. Bartol. *in l.* 2. *Cod. de naufr. lib.* 11. *num.* 2. *&* 4. ubi dicit, quod ista est mirabilis practica, & quod est admirabile, quod in tali examinatione testium † partis citatio non sit necessa- 17
ria, & dicit, quod sic potest intelligi textus *in d. l. scire oportet. §. sufficit. ff. de adm. tut.* nempe dum ibi dicit sufficere casum probare naturali Iustitia, quod sit intelligendus secundum jus gentium cujus dispositione inspecta, *in ore duorum vel trium stat omne verbum*, non attenta solemnitate juris civilis, & cum Bart. tenent ibi Alex. *in addit.* Io. de Plat. & Iac. Rebuf. & Capel. Tholos. *decis.* 447.

&ibi

& ibi Addit. Corset. *sing.* 18. *in ver. testes.* Mars. *sing.* 24. Strach. *in tract. de assecurat. gl.* 28. *num.* 2. Gabr. *in suis com. concl. tit. de cita. concl.* 1. *n.* 352. Mascard. *concl.* 273. *n.* 9.

Circa rei amissionem, quæ, ut dixi, probari debet probato casu, hac distinctione principaliter uti debemus. Aut agitur de re, de qua non constat, an unquam fuerit penes socium. Aut agitur de re, de qua quod fuerit penes socium, adest suspicio, vel adest præsumptio, Aut agitur de re, quæ penes ipsum fuisse
18 constat. Primo casu, quando agitur † de rei amissione, de qua non constat, quod unquam fuerit penes socium, alia probatione super ejus amissione opus non erit, & satis erit, quod neget eam non habere. Et licet Bart. *in d. l. si quis ex argentariis.* §. *penul,* dicat, reum debere allegare & suo juramento probare rem amisisse, tamen melius dicit Menoch. *in tract. de præs. lib.* 6. *præs.* 61. sufficere reo asserere rem non habere, cum ab actore contrarium non probetur, cui reo negante necessitas probandi incumbit. *l. cum de lege. ff. de probat.* & multo magis de probanda rei amissione non esset agendum, si non constaret, quod res fuerit in rerum natura, quia de privatione quæri non potest, nisi prius constet de habitu. Cravet. *cons.* 157. *num.* 16. *in fin. lib.* 1. Surd. *cons.* 109. *num.* 10. *lib.* 1. Et ista licet parum pertineant ad rem nostram, dum agimus de amissione casu facta, quæ allegatur ad excusationem, nihilominus ea prætermittere nolui, quia utilia sunt, & conferunt ad ordinis observantiam, qua uti debemus in pertinentibus ad præsentem materiam amissionis obvenientis fortuito casu. Secundo casu, quando
19 suspicio † adest rem pervenisse ad socium, qui se excusare vult, neque etiam hoc pertinet ad tractatum amissionis, quæ provenit à casu, & satis est, quod neget socius eum habere, & juret, & ejus assertioni sic juratæ erit standum absque alia probatione, & erit istud juramentum purgationis ad diluendam suspicionem, & non erit juramentum probationis, sed purgationis. Bald. *in l. Prætor.* §. *sed si servus. ff. de eden.* Salic. *in l. ult. in* 4. *opp. C. de fid. instr.* Corn. *cons.* 317. *sub n.* 4. *lib.* 4. Mascar. *concl.* 87. *n.* 5. *&* 6. Menoch. *d. præs.* 61. *n.* 7. Quando vero rem
20 † pervenisse ad socium præsumptio adest, quæ superat suspicionem, ut per Menoch. *d. tract. de præs. lib.* 1. *q.* 7. tunc tenetur probare ejus amissionem, & ejus
21 assertioni etiam cum juramento non est standum, quia juramentum † non est ejus virtutis, ut possit diluere præsumptionem juris urgentem contra jurantem, Menoch. *d. tract. lib.* 1. *q.* 77. *& d. præs.* 61. *num.* 13. *& in cons.* 617. *nu.* 12. *lib.* 7. Et
22 probatur opinio † ista auct. glos. *in clem.* 1. §. *cæterum. de usur. in ver. compellendos.* ubi dicit, quod in casu, in quo defunctus tenebatur exhibere librum rationis, ita eum exhibere tenetur ejus heres, & ejus assertioni cum juramento non creditur, si dicat librum illum ad se non pervenisse, & glos. ibidem sequuntur Paul. Eleaz. & Imol. *num.* 21. & idem videtur sentire Bald. *in l. Prætor ait*, *in* 2. *lect. col. ult.*
vers.

verſ. in gloſſa. ff. de eden. & Abb. *in conſ.* 42. *col.* 1. *lib.* 2. licet teneat contrarium in caſu ſuo, quia defunctus non tenebatur edere, & ita his citatis tenet Menoch. *d. præſ.* 61. *num.* 10. ubi ab opinione Aret. *in conſ.* 120. recedit, & ab opinione Bertran. Alciat. & Rip. qui ſecuti ſunt opinionem Aret. affirmantis heredis aſſertioni cum juramento credendum, ſi dicat rem, quæ erat penes heredem ad ſe † non perve- 23
niſſe, vel eam non habere, & Menoch. reſpondet eorum fundamentis, & dicit conſuluiſſe *in conſil.* 620. *lib.* 7. juramento heredis tutoris non credi, aſſerentis ad ſe non perveniſſe librum rationum ſui patris, cum certum eſſet, patrem ipſum librum habuiſſe. Et quia lucrum in ſocietate † adeſſe præſumitur Bero. *conſ.* 191. *n.* 24
48. *lib.* 1. Rot. Genuen. *deciſ.* 173. *num.* 11. ideo ſi ſocius alleget lucrum † caſu ami- 25
ſiſſe, quod caſum & amiſſionem probare teneatur, & ejus aſſertioni non ſit credendum, tradit Socin. *conſ.* 24. *num.* 40. & 41. *lib.* 1. & poſt eum Maſcar. *concl.* 272. *num.* 12. Et iſta, quæ dicta ſunt de juris præſumptione, quod procedant multo magis in præſumptione juris & de jure, dicendum eſt, ut per Menoch. *d. præſ.* 61. *num.* 17. & 18. & *in d. q.* 77. *in princ.* Tertio & ultimo, quando conſtat † rem fuiſ- 26
ſe penes ſocium, & allegat eam caſu amiſiſſe, & probat caſum, ſi ſupra dictum fuit non eſſe ſtandum ejus aſſertioni cum juramento, quando præſumptive ſolummodo ad eum perveniſſe conſtat, multo magis, quod ejus aſſertioni juratæ ſtari non debeat, ſi vere conſtat ad eum perveniſſe, dicendum eſt. Et ita loquendo de capitali ſocietatis, quod ſocio aſſerenti illud caſu amiſiſſe non ſit credendum, & amiſſionem probare teneatur, tradit Socin. *d. conſ.* 24. *num.* 40. *lib.* 1. & Maſcar. *d. concl.* 272. *nu.* 12. In contrarium adducitur † auctoritas Ang. *in d. l. ſi* 27
quis ex argentariis. §. Prætor ait. col. 2. *ff. de eden.* ubi dicit, quod ſi fœnerator † aſſe- 28
rat perdidiſſe librum in mari, & probat, quod navis naufragium paſſa fuit; erit ei credendum, licet non probet, quod liber erat in navi. Et dicit, quod ſi aſſerat fœnerator famulum aufugiſſe cum libro, & probet famuli fugam, ſimiliter erit ei credendum. Hanc Ang. auctoritatem referendo ejus præciſa verba citat Menoch. *d. præſ.* 61. *n.* 25. ubi dicit etiam, quod eam ſecutus eſt Rimin. ſen. inter conſ. Grat. *conſ.* 95. *n.* 28. & 29. *lib.* 2.

Prima opinio tenenda † eſt, non ſufficere probare caſum, ad hoc, ut aſſertio- 29
ni juratæ credatur ſuper amiſſione, quia etiam ſi crederetur ſolæ aſſertioni cum juramento fraudibus via aperiretur. Corn. *conſ.* 318. *nu.* 5. *lib.* 4. Maſcar. qui alios citat. *d. concl.* 87. *ſub num.* 1. Et ad hoc, ut aſſertioni † cum juramento ſuper amiſſio- 30
ne credatur, tria dicit eſſe neceſſaria. Seraf. *d. tract. de privil. jur. privil.* 37. Primo neceſſarium eſſe dicit, quod probetur caſus. Secundo quod probetur, rem, de qua agitur, fuiſſe in loco, ubi caſus evenit. Tertio quod jurare volens ſit perſona bonæ conditionis & qualitatis, & ſi iſta tria neceſſaria ſunt, utique quod probato caſu ſuper rei amiſſione ſtandum ſit aſſertioni juratæ, prout Angel. dicit, affir-

 mari

31 mari non poteſt. Et vere neceſſarium eſſe docere, quod † res fuerit in loco, ubi
caſus evenit, dicendum eſt, quia cum res potuerit eſſe in alio loco, non ſe-
quitur, quod caſu probato, rei amiſſio probata dicatur. Rimin. ſen. *conſil.* 165.
num. 5. *lib.* 1. Cravet. *conſil.* 286. *circa fin. verſ.* *Quarto dubitatur. lib.* 2. Maſcard.
d. concluſ. 87. *num.* 9. Hond. qui alios citat ad ſocietatem *conſil.* 90. *num.* 16. *lib.*
32 2. Et etiam ſi reus probaſſet † caſum, & probaſſet, quod res prius fuiſſet in lo-
co, ubi caſus evenit; non videtur, quod ſit credendum ejus aſſertioni cum jura-
mento ſuper amiſſione, per ea quæ tradit Spec. *in tit. de act. & pet.* §. 1. *verſ. quid
ergo.* qui poſt Ubert. de Bob. dicit non præſumi, quod is, qui rem habuit uno
tempore aliquo in loco, eam adhuc ibi habeat, cum res mobiles facile aſporten-
tur & mutentur, & cum Specul. tenent Caſtren. *in l. ſi minorem. C. de in integr.
reſt. mino.* Franc. Balb. *in repet. l. Celſus. num.* 25. *ff. de uſucap.* Alciat. *conſil.* 687. *in*
33 *fin.* Sed ego huic opinioni † Specul. & ſequacium non aſſentior. Primo, quia
magis communis eſt in contrarium, ut per Menoch. *d. conſil.* 353. *num.* 20. *lib.* 4.
Secundo, quia ſi vera eſt, declaratur procedere ſolummodo, quando agitur rei
vendicatione; ſecus vero, ſi agatur actione perſonali Grat. *conſil.* 94. *num.* 27.
lib. 2. ex ſententia Iaſ. *in d. l. ſi quis ex argentariis.* §. *Prætor ait. num.* 12. Tertio, quia
ſimiliter, ſi vera eſt, declaratur procedere, quando jam diu quis rem mobilem in
loco habuiſſet, ſecus ſi de recenti. Nicol. Arelat. *in addit. ad Alciat. in tract. de
præſ. reg.* 2. *præſ.* 21. *lit. D.* qui ait, hanc declarationem colligi poſſe ex traditis
ab Euer. *in cent. in loco. de tempore ad tempus.* & has declarationes ponit etiam
34 Menoch. *d. conſ.* 353. *n.* 20. *lib.* 4. & dico, veriſſimam eſſe † opinionem, quod
probato caſu erit etiam probatum, rem fuiſſe in loco caſus, ſi ibidem erat de re-
centi ante caſum, & quando dicatur de recenti, quia certa regula dari non poteſt,
Iudicis arbitrio terminandum relinquo, per ea quæ tradit Menoch. *in tract. de arb.*
35 *Iud. caſu* 9. *in fin.* Et ubi etiam teſtibus, quod tempore † caſus res erat in loco, ubi
caſus evenit, probaretur, dico, quod idonei erunt teſtes domeſtici & familiares.
Rimin. ſen. *conſil.* 164. *num.* 27. *& conſil.* 165. *in fin. lib.* 1. Menoch. *d. conſil.* 353. *ſub*
36 *num.* 21. *lib.* 4. Si etiam caſus depopulationis † ſeu inundationis evenerit in aliqua
civitate ſeu oppido, ſatis erit ad probandum rem ibidem fuiſſe, ſi conſtat, quod
erat prius in illa civitate ſeu oppido. Sicut enim eſſentia in loco particulari, ubi
caſus evenit, inducit hanc probationem, ita etiam caſu inducere debet eſſentia in
civitate ſeu oppido, quando caſus tetigit totum oppidum & totam civitatem.
Afflict. *deciſ.* 13. *num.* 10. Surd. *conſil.* 109. *num.* 10. *lib.* 1. *& conſil.* 245. *num.* 30. *lib.* 2.
37 Et multo magis eſſentia in loco † ante caſum probat, quod ibi res eſſet tempore
caſus, quando ibi conſervari ſolebat, vel quando allegans amiſſionem erat obli-
gatus conſervare eam in dicto loco. Grat. *conſ.* 94. *n.* 28. *lib.* 2. Petr. Ant. Piperot.
inter conſ. ejuſdem Grat. *conſ.* 97. *n.* 8. *d. lib.* 2. Menoch. *d. conſ.* 353. *lib.* 4. Hond.
conſ.

conſ. 90. *n.* 18. *lib.* 2. ubi reſpondet ad quædam motiva à patre meo excitata, dum erat Prætor Eugubii.

Et prædictis non obſtat Ang. auctoritas † ſupra relata, quia aut male loquitur, 38
aut intelligi debet, præſupponere conſtare aliquo modo librum fuiſſe in loco, ubi caſus evenit, ut eum debere intelligi dicit Surd. *in d. conſil.* 109. *num.* 11. *lib.* 1. ubi dicit, quod ita eum intelligit Crot. *in conſil.* 122. *num.* 34. & quod ita tenet Bart. *in l. quoties. num.* 6. *C. de naufr.* Et hoc comprobari † ſubjungit, quia ad 39
probandum mortem alicujus militis non ſufficit probare, quod in exercitu multi fuerunt mortui, niſi etiam conſtet militem præfatum in exercitu fuiſſe. *l. fin.* §. *ſi quis in bello. ubi Bart. Bald. & Ang. ff. de his qui not. infam.* Marant. *in l. is poteſt. num.* 145. *ff. de acquir. hered.* Natt. *conſil.* 241. *num.* 1. *lib.* 1. Ioſeph. Lud. *deciſ. Peruſ.* 30. *part.* 1. Et ita dicitur de eo, qui allegat † fuiſſe derobatum 40
in nemore, ubi fama erat, quod adeſſent latrones; oportet enim, quod fuerit viſus intrare in nemus equeſter, & quod fuerit viſus poſtea exire pedeſter. Cynus *in l. ſi creditor. in fin. Cod. de pignor. act.* Petr. de Ubald. *d. tract. de duob. fratr. part.* 8. *ſub num.* 14. Et ad probandum etiam † mortem animalium opor- 41
tet docere, quod eſſent in loco, ubi caſus mortis evenit, ut præſupponit Bald. *in l. cum ita.* §. *ſpecies. ff. de leg.* 2. & ita in practica probandi mortem animalium, quam mirabilem appellat Alexand. *in dict. l. ſi quis ex argentariis. numero undecimo.* præſupponit Bartol. *in l. quod ad pœnas. Cod. de murileg.* cum quo tenet ibi Luc. de Penn. & Ioan. de Plat. & Alexan. *in addit.* & Dec. *in l. ſi paſcenda. in fin. Cod. de pact.* Quærit ibi Bartol. qualiter † ab eo, qui 42
animalibus præeſt, earum mors ſit probanda? Et dicit, quod mors unius animalis vel duorum erit in ſpecie probanda; mors vero plurium animalium probabitur, probato quod illo anno communiter contigit, quod de quolibet grege in regione illa mortua eſt dimidia pars, ſeu tertia, ſeu alia pars, & dicit, quod durum eſſet, ſi cujuslibet animalis perditio † & mors eſſet 43
probanda. Et tradit de tutore etiam & quolibet alio adminiſtratore, qui tenentur reddere rationem de ſupellectilibus, & aliis rebus mobilibus, quæ uſu conſumuntur, quod eis ſufficiat probare, quod in tanto tempore tot de dictis rebus potuerunt corrumpi, & cum eo tenet ibi Angel. Eandem practicam probandi † animalium mortem ponit idem Bart. *in tract. de* 44
teſtim. verſ. cura carnium. ubi refert, quod cura carnium, ut de eis haberetur in abundantia, fuerat commiſſa quibuſdam Peruſinis, qui ex Apulia multa animalia conduxerunt, & ea retinuerunt per annum, & de eis fecerunt occidi, prout neceſſitas quotidiana expoſtulabat, & quia paſtores referebant, quamplura, ex dictis animalibus in itineribus & paſcuis perempta & deperdita fuiſſe, & ſic in libro rationis eorum, quibus dicta cura commiſſa fuerat,

ſcriptum reperiebatur, & quia alii, qui à præfatis rationes exigebant, contentis
in dictis libris credere recuſabant, dicit Bart. ſe dixiſſe, quod ſi communiter ſic
alias contingit, ut ex tanto numero tot animalia alii perdiderint, & hoc fuerit
probatum, quod etiam eis hoc eveniſſe veriſimiliter erat credendum, & ſubjun-
git, adeo æquum id viſum fuiſſe, ut lege lata ab ipſa civitate ita fuerit determina-
tum.
45 Ad prædicta dubitari † contingit, intra quæ tempora caſus debeat allegari &
probari? Hanc queſtionem ponit Bart. *in l.* 2. C. *de naufr. lib.* 11. *nu.* 5. ubi dicit,
notandum eſſe argumentum mirabile ex illa lege pro illis, qui ſuam pecuniam
dant mercatoribus ad partem lucri & damni, quod ſi dicant mercatores ſuſtinu-
iſſe damnum furti, rapinæ, Incendii, & ſimilium, debeant de tali caſu facere fi-
dem intra annum, alias non debeant audiri, quia *in d.l.* dicitur, intra anni ſpati-
um caſum probari debere. Et hoc comprobat, quod intra annum iſta probatio
fieri debeat, quia mercatores hujuſmodi quolibet anno rationem reddere tenen-
tur. *l. neminem.* C. *de ſuſcept. & anhelat.* Subjungit tamen hoc non firmare, quia dicta
allegatio fit à mercatore ad defenſam, & excipiendo, & exceptiones & defenſio-
nes regulariter ſunt perpetuæ. *l. pure. in fin. ff. de except. doli. l. licet.* C. *de except.*
Et ideo dicit, quod in partibus ſuis apponitur pactum, quod mercator teneatur
probare caſum intra certum tempus, & reſpondet legi præfatę, quod loquitur ſpe-
cialiter in Fiſco, & cum Bart. tranſeunt ibi Ang. Io. de Plat. Iac. Rebuf. &
46 Alex. *in addit.* Bald. vero *in d. l.* 2. quam † legit cum *l.* 1. affirmat, talem probatio-
nem fieri debere intra annum, & dicit, quod illa lex in hoc eſt mirabilis & ſingu-
laris, & ita tenet etiam Capel. Tholoſ. *deciſ.* 447. *in princ.* & opinio iſta mihi vide-
tur verior, & ſequenda in caſu dictę legis, quando probatio debet fieri abſque par-
tis citatione, quia ibi non proprie agitur de exceptione proponenda propoſita acti-
one, ſed agitur de probatione proponenda in redditione rationis, quam ſibi pa-
rare tenetur etiam non requiſitus, prout tenetur ſcribere & præparare ſibi librum
47 rationum. Sed dum dixi, in contractu † ſolere apponi tempus, intra quod mer-
cator teneatur docere de caſu, dubitatur, utrum poſt tempus conventum merca-
tor de caſu docere poſſit? Et Bald. *in conſ.* 61. *in* 2. *dubio. lib.* 2. tenet affirmativam
opinionem, ſed ejus opinio non eſt ſequenda, quia, ut dixi, Dd. *in d. l.* 2. in hoc
concordant, per pactum fieri, quod mercator intra certum tempus caſum pro-
bare teneatur, Et hanc opinionem, caſum poſt tempus conventum probari non
poſſe, maxime ſi pœna fuerit appoſita, vel juramentum, tenet Alex. *in conſ.* 158.
lib. 2. & de purgatione moræ, ſtante pœna & juramento, late tractat Seraf. *in tract.*
48 *de privil. jur. privil.* 48. vide infra *cap.* 38. *num.* 70. Ultimo loco in hac caſuum †
fortuitorum probatione etiam dubitari ſolet, utrum qui allegat caſum teneatur
probare caſum eveniſſe abſque ejus culpa? Pro hac dubitatione removenda talis
diſtin-

distinctio adhibetur. Aut agitur de casibus, qui regulariter sine culpa evenire solent, ut vis hostium, impetus aquarum, mors naturalis, & similes. Aut agitur de casibus, qui cum culpa conjuncti esse solent, ut furtum, incendium, mors non naturalis animalium, & fuga servorum, & aliorum, qui custodiri debuerant. Quando agitur de casibus, qui à culpa separati esse solent, tunc de casu docere sufficit, & quod sine culpa evenerit, non est probandum, quia sine culpa evenisse præsumitur. Quando vero agitur † de casibus, qui cum culpa conjuncti 49
sunt, tunc casum probare non sufficit, sed etiam probari debet sine culpa evenisse, ita Bulgari & aliorum contrarias opiniones concordando distinguit Bald. *in l. si creditor. C. pignor. act.* & hanc distinctionem ponit etiam Bart. *in l. si quis ex argentariis. §. pen. ff. de eden.* cum quo ceteri omnes pertranseunt, ut dicit ibi Ias. *nu.* 29. eam etiam approbat Alex. loquendo de morte animalium *consil.* 158. *num.* 3. *lib.* 2. Mascard. *concl.* 272. *num.* 8. & Menoch. *in tract. de præs. lib.* 6. *præs.* 61. *num.* 30. Sed quia ista culpa † præsumpta in his casibus est le- 50
vissima, tunc solummodo à socio, quod casus sine ejus culpa evenerit, probandum erit, quando de culpa levissima etiam tenebitur, quod quando sit, dixi supra, *c.* 21. *n.* 2.

N. 5. dixi ad *cap.* 17. *n.* 20.

CAPUT XXVI.

De expensis & damnis obvenientibus absque dolo & culpa socii.

SUMMARIA.

1 *Expensæ omnes, dummodo non proveniant à delicto & à dolo in societate omnium bonorum, de communi fieri debent.*
2 *Lucra omnia undecunque & qualitercunque quæsita communicantur in societate omnium bonorum, &* n. 28.
3 *Deperdita in ludo an de communi solvi debeant.*
4 *Debita contracta occasione magistratus communia sunt.*
5 *Infirmitatis expensæ de communi fieri debent.*
6 *Excepta infirmitate morbi gallici.*
7 *Captus ab hostibus communi impensa recuperari debet.*
8 *Filii & familia de communi ali debent.*
9 *Filii nati ex damnato coitu de communi ali non debent.*
10 *Erogata à socio in honorem filiorum, de communi percipi debent.*

11 *Expensæ in nuptiis filii & filiæ de communi fieri debent.*
12 *Nisi expensæ sint excessivæ.*
13 *Libri pro studio de communi emi debent, & erunt communes.*
14 *Expensæ de communi fieri debent, si filius socii efficiatur abbas & monachus.*
Non sic, si socius efficeretur abbas & monachus.
15 *Expensæ pro voto, & eleemosynis, de communi fieri debent, &* n. 16.
17 *Damnum obveniens injuria Iudicis commune est.*
18 *Debita omnia inter socios sunt communia.*
19 *Expensæ pro funere unius ex sociis de communi fieri debent.*
20 *Contrarium est verius.*
21 *Dos filiæ unius ex sociis de communi solvi debet.*
22 *Contraria est opinio, quod de communi solvi non debeat.*
23 *Concordantur opiniones, quod sit extrahenda de communi societate durante, & ea finita sit computanda in parte solventis, sed ista concordia reprobatur.*
24 *Utramque opinionem à Iudice amplecti posse, cum quæstio sit dubia.*
25 *Sed hoc reprobatur, quia Iudex facto diligenti studio eam sequi debet, quæ sibi magis vera videtur.*
Prima opinio affirmativa tanquam magis communis, & melioribus fulcita rationibus, approbatur.
26 *Filia unius socii, quemadmodum fieri potest pacto expresso, quod dotetur de communi, ita & tacito.*
27 *Societas tacita & expressa non differunt, &* n. 36.
28 *Dotes ponuntur in communi, non simpliciter, sed cum obligatione restituendi.*
Æqualitas in societate omnium bonorum non consideratur in singulis rebus, sed in universali.
29 *Societas omnium bonorum justificatur ab incertitudine, & non attenditur, an quis plus ponat, & an plus lucretur.*
30 *Intellectus* l. si socius ff. pro soc.
31 *Dd. tenentes, dotem filiæ solvendam de proprio, declarantur non loqui in societate omnium bonorum.*
Et qui testantur hanc opinionem esse magis communem, male loquuntur.
32 *Socius plus parte sua alienare non potest.*
Procedit, quando culpa & dolo alienaret.
Non procedit in societate omnium bonorum, in qua, ea durante, quanta sit cujusque pars, ignoratur.
33 *Frater si in alenda majori familia plus expendat, alter repetere potest.*
Non procedit in societate omnium bonorum.
34 *Dotandi onus cohæret personæ patris, & quæ cohærent personæ, ad alium non transeunt.*

Fallit

Fallit vitute contractus societatis.

35 *Expensæ, quæ respiciunt societatem, societati imputantur.*

Fallit in societate universali.

37 *Expensa proveniens à voluntate unius ex sociis de communi fieri non debet.*

Dotis debitum est necessarium, non voluntarium.

Dotis debitum provenit à natura, non à voluntate.

38 *Æqualitas servanda inter socios, qualiter procedat in societate universali.*

39 *Socius dolose recedere à societate non potest, ne dotet filias alterius socii,* n.43. *ubi declaratur.*

Si socii dividant societatem prius, quam filia unius nuptui tradatur, interponenda erit cautio, quod alter dabit partem suam dotis, adveniente tempore nuptus, nisi eam tradat in divisione.

40 *Intellectus* l. si socius pro filia. ff. pro soc. *&* n.41.

42 *Dos promissa durante societate, ea dissoluta de communi extrahi debet.*

44 *Dos de communi etiam dissoluta societate esset solvenda, quando ea durante vigore statuti fœmina fuit exclusa, favore masculorum.*

45 *Dos de communi solvenda intelligitur de moderata, non de immoderata.*

46 *Dos quod sit solvenda de proprio non procedit, si sit soluta sciente & patiente altero socio.*

47 *Et hoc procedit, quoad dotatas, & non quoad dotandas.*

48 *Sed hoc reprobatur.*

INvestigatio ista de damnis & expensis, quæ in societate contingere possunt, in duas partes dividi debet. In prima erit agendum de sociis omnium bonorum: in secunda de sociis aliarum societatum. In societate omnium † bonorum verissima est conclusio, expensas omnes, & 1
damna, communiter ad socios pertinere, dummodo non proveniant à delicto & à dolo, & culpa socii, *l. si fratres. §. socium. & l. adeo. §. quod in alia. ff. pro soc.* Petr. de Ubald. *in tract. de duob. fratr. part. 6. num. 1. & part. 8. sub num. 11. vers. secundo casu.* Socin. *consil. 291. num. 1. lib. 2.* Rolan. late. *consil. 91. lib. 1.* Thob. *consil. 64.* Menoch. *consil. 860. lib. 9.* Ioseph. Lud. *in suis conclus. com. concl. 53. vers. econtra infertur. n. 89.* ubi dicit, quod pactum in contrarium non valeret, secundum communem opinionem, de qua per Cravet. *cons. 245. num. 5. lib. 1.* & verum dicit, licet Cravet. loquatur de societate particulari, quia in ista † societate omnia lu- 2
cra undecunque & qualitercunque quæsita communicari debent *l. 1. & l. 3. & l. qui societatem universorum. ff. pro soc.* Et ideo pacto fieri non potest, ejus natura salva, quod etiam expensæ & damna non sint communia. *§. 1. Instit. de societ. l. si non fuerint. & l. Mutius. in princ. ff. pro soc.* Bene dum *in d. l. adeo. §. quod in alia.* dicitur, quod

3 quod deperdita † in ludo pertinent ad socium, non ita stricte ejus dispositionem intelligerem, ut non sit socio aliquando ludere cum pecuniis communibus permissum, sed si ludus esset toleratus, & si eo utatur socius pro recreatione, cum gravibus seriisque rebus satisfecisset, ut per Cicer. *in lib.* 1. *offic.* & ut aliis morem gereret, præcipue majoribus, ut persæpe fieri solet inserviendo tempori & scenæ, & summa esset tolerabilis, dicerem de communi, & non de proprio talem summam deperditam esse extrahendam, & faciunt ea, quæ in suo tract. *de ludo scacchorum. q.* 11. tradit Dominus Thomas Actius IC. & Doctor eruditissimus, qui certe inter primarios nostræ ætatis Doctores connumerari debet, & modo ego in ejus patria degens, dum hęc scribo, maxime gaudeo, quod duo ejus filii V. I. Doctores, unus annorum viginti, & alter decem & octo, sint mihi amicitia conjuncti, quia certe in literis Latinis & Gręcis, in legali, & omnium scientiarum, ac etiam artium liberalium studio, adeo ingenio pollent, ut maxima cum omnium admiratione cęteros omnes nostrę ętatis juvenes superent & antecedant.

Ex hac conclusione à Doctoribus multa referuntur, quę quotidie in practica
4 † evenire solent. Et primo infertur, quod debita contracta cum communitate ab uno ex sociis occasione magistratus de communi solvi debent. *l. ex parte. §. filius. ff. famil. ercis.* Rolan. *d. cons.* 91. *num.* 31. *lib.* 1. Ioseph. Lud. *d. concl.* 53. *vers.*
5 *infertur secundo. num.* 90. Secundo infertur, quod si unus ex † sociis infirmatur, de communi expensę fieri debent. Petr. de Ubald. post Bald. fratrem suum *in d. tract. de duob. fratr. part.* 6. *num.* 12. Ioseph. Lud. *d. concl.* 53. *n.* 99. *vers. infertur decimo.* Rimin. jun. *cons.* 366. *n.* 7. *lib.* 4. D. Thomas Actius in suo eleganti & docto tra-
6 ctatu. *de infirmitate. part.* 2. *in ver. socius.* Sed si ageretur de morbo † gallico in hoc rigorose agendo, dicerem expensas pro eo curando de communi percipi non debere, si provenit à mala conversatione habita cum meretricibus, per tex. *in d. l. adeo. §. quod in alia. ff. pro soc.* quia dicitur provenire à dolo & à culpa socii dando operam rei illicitę & inhonestę contra Dei pręceptum: *Non mœchaberis.* Tertio
7 infertur, quod si unus † ex sociis captus fuerit à pyratis, à bannitis, & ab hostibus cęteris, quod expensę omnes pro eo redimendo, & recuperando de communi fieri debent, dummodo ejus culpa non fuerit captus. Bald. *cons.* 172. *lib.* 5. Alex. *cons.* 99. *in fi. & cons.* 133. *in fin. lib.* 2. Menoch. *cons.* 860. *n.* 190. *lib.* 9. Ioseph. Lud. *d. concl.* 53. *vers. & ideo. n.* 107. ubi dicit, quod male loquitur Roman. qui contrarium
8 tenet *cons.* 172. *n.* 1. Quarto infertur, quod de communi † erunt alendi uxor & filii unius socii, licet alter filios & uxorem non habeat. Petr. de Ubald. *d. tract. part.* 6. *n.* 19. ubi dicit, ita tenere Bald. in quadam apostilla manu sua scripta. *in l. cum duob. §. si fratres. ff. pro soc.* Ruin. *cons.* 104. *vers.* 4. *lib.* 1. Socin. *cons.* 4. *col. pen. lib.* 4. Rolan. *cons.* 91. *num.* 42. *lib.* 1. Thob. *cons.* 5. Ioseph. Lud. *d. concl.* 53. *vers. infertur quinto. n.* 93. Et

39. Et quamvis etiam filii nati † ex damnato coitu à patre sint alendi, ut per Roland. *cons.* 54. *lib.* 2. nihilominus de communi à socio ali non debent, per tex. *in d. l. & adeo. §. quod in alia. ff. pro soc.* & per ea, quæ tradit Rim. jun. *cons.* 366. *n.* 18. *& seq. lib.* 4. Quinto infertur, quod † erogata à socio in honorem sui filii de communi percipi debent. *l. si societatem universorum. ff. pro soc. l. ex parte. §. filius. ff. famil. ercis.* Petr. de Ubal. *d. part.* 6. *num.* 8. Sexto infertur, quod expensæ, quæ † fiunt in nuptiis tam filii, quam filiæ, & pro jocalibus, de communi fieri debent. Petr. de Ubald. *d. part.* 6. *n.* 8. Corn. *cons.* 285. *sub n.* 4. *lib.* 1. Bero. *cons.* 190. *n.* 5. *lib.* 1. Ioseph. Lud. *d. concl.* 53. *d. vers. infertur septimo nu.* 95. sed hanc illationem veram † intelligas, nisi expensæ sint excessivæ. Rimin. jun. *cons.* 366. *lib.* 4. Septimo infertur, quod libri causa † studii de communi emi debent, sed intellige, quod non sint proprii ementis, sed communes, Petr. de Ubald. *d. part.* 6. *n.* 20. ubi ait, ita tenere Bald. in quadam apostilla ejus manu scripta, Socin. *cons.* 4. *n.* 34. *&* 35. *li.* 4. Horat. Lut. *in tract. de privil. scholar. privil.* 27. Ioseph. Lud. *d. concl.* 53. *vers. infertur sexto. num.* 94. Octavo infertur, quod si filius † unius fratris socii efficiatur abbas & monachus, expensæ de communi fieri debent. Petr. de Ubald. *d. part.* 6. *num.* 9. Ioseph. Lud. *d. conclus.* 53. *vers. infertur decimo. n.* 98. Sed non sic est, si ipse socius fieret abbas & monachus; tunc enim imputarentur in ejus partem, quia cum eo societas esse non potest, secundum Bald. *in d. l. si societatem universorum ff. pro soc.* Petr. de Ubald. *d. part.* 6. *num.* 9. Nono infertur, quod expensæ, quæ † fiunt in explendo voto, & in eleemosynis, de communi fieri debent, quia si fiunt de communi, ubi agitur de honore hujus mundi, multo magis de communi fieri debent, ubi agitur de salute animæ, quæ omnibus rebus est præferenda, quia nihil prodest homini, si universum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum faciat, & ita teneo, quicquid distinguendo dicat Petr. de Ubal. *d. part.* 6. *n.* 6. *&* 7. Nam dum considerat, quod † istæ expensæ non concernant utilitatem societatis, & ideo societati imputari non debeant, decipitur, quia si concernunt animæ utilitatem, concernunt societatem, & quia unus socius potest de communi etiam expendere extra societatis utilitatem, quia sic est de natura hujus societatis omnium bonorum, dummodo expendat sine dolo & culpa, Roland. *d. cons.* 91. *num.* 49. *lib.* 1. Decimo infertur, quod si unus † ex sociis Iudicis injuria damnatus sit, commune inter omnes damnum erit. *l. si fratres. in fin. ff. pro soc.* & est generale, quod, ut dixi supra, omnia damna dolo & culpa cessante obvenientia communia sint, Corn. *cons.* 285. *sub n.* 4. *lib.* 1. Alex. *cons.* 154. *n.* 3. *lib.* 2. *& cons.* 70. *sub n.* 2. *lib.* 5. Rol. *d. cons.* 91. *num.* 36. Ioseph. Lud. *d. concl.* 53. *vers. infertur quarto. n.* 92. *& vers. infertur duodecimo, & vers. infertur decimoseptimo, & vers. seq.* Undecimo infertur, quod debita † omnia ab uno ex sociis contracta inter omnes socios communia sunt, culpa & dolo cessante, Alex. *cons.* 133. *in fin. lib.* 2. Cravet. *cons.* 159. *nu.* 8. *lib.* 1.

Oo Ioseph.

9 10 11 12 13 14 15 16 17 18

Ioseph. Lud. *d. concl. vers. infertur decimosexto. n.* 109. Duodecimo infertur, quod
19 expensæ † pro funere unius ex sociis de communi fieri debent, secundum Ioseph. Lud. *in d. concl.* 53. *vers. infertur decimotertio. n.* 101. ubi dicit hoc esse verum, quia omnes aliæ expensæ, quæ excogitari possunt, de communi fiunt, & fiunt de communi impensæ pro infirmitate, quasi dicat, ergo pro morte. Sed ego huic illa-
20 tioni non adstipulor, quia expensæ † fiunt de communi durante societate, & fiunt de communi expensæ pro infirmitate, quia adhuc durat societas, & morte adveniente solvitur societas. *l. adeo. & l. socium qui in eo. §. 1. ff. pro soc.* & sic ea dissoluta amplius ab ea de communi expensæ extrahi non debent, & ita tenet Bero. *cons.* 190. *n.* 12. *lib.* 1. Pro funere filii essent faciendæ de communi, faciunt tradita supra
21 *n.* 14. Tertio decimo infertur, quod dos filię † unius ex sociis de communi solvi debet. Bald. *in tract. de duob. fratr. n.* 15. qui Specul. opinionem tenentis contrarium limitat non procedere in societate omnium bonorum, & *in l. si patruus. nu.* 11. *C. comm. utr. Iud. & in l. cum duob. §. si fratres.* alias incipit *l. si fratres & in l. si societatem universorum. ff. pro soc.* Ang. *in l. ex duob. in fin. ff. de neg. gest.* Bart. *in suis recollectis. in d. l. cum duob. §. si fratres.* quem refert vidisse Io. Baptistam de Bentivolis, qui scripsit pro hac opinione, ut dicit Socin. *consil.* 291. *col.* 6. *lib.* 2. ubi dicit vidisse, quod etiam Nellus de S. Geminiano pro hac opinione scripsit. Et eam tenuisse etiam Martinum de Laude, & Iacobum Puteum refert Ias. *in auth. quod locum. col. pen. C. de collat.* Hanc opinionem tenet etiam Antonius de Butrio *consil.* 7. & *consil.* 60. *in* 3. *dubio.* Ioan. de Imol. *in consil.* 30. *In casu proposito.* Castren. *in recollectis.* Floren. *in l. si socius. & in l. si societatem universorum. ff. pro soc. & in consil.* 304. *super primo quæsito dicendum est. num.* 2. *& in consil.* 358. *Ad primum videtur. lib.* 2. ubi dicit, quod aliquando aliter sibi visum fuit, sed mutavit voluntatem, viso Baldo tenente hanc opinionem. Alexan. *consil.* 154. *num.* 5. *lib.* 2. *& consil.* 77. *lib.* 4. & apertius *in consil.* 70. *lib.* 5. Socin. *consil.* 291. *in* 1. *dubio.* ubi dicit hanc opinionem verissimam in puncto juris. *lib.* 2. *& in consil.* 4. *lib.* 4. ubi *num.* 33. dicit alias pro hac parte consulisse quasi omnes Doctores Perusinos, & sub *num.* 41. ita tenuisse Dd. Rosellum de Aretio, & *in consil.* 5. *eod. lib.* 4. Hier. de Sanettis inter consilia ejusdem Socin. *consil.* 6. *lib.* 4. Ruin. *consil.* 101. *num.* 16. *& consil.* 104. *num.* 2. *lib.* 1. *consil.* 121. *colum.* 1. *lib.* 5. ubi dicit, quod cum alias pro hac parte consuluisset, subscripserunt ejus consilio omnes fere excellentes Doctores Italiæ. Betran. *consil.* 39. *colum.* 3. *lib.* 2. secundum veterem impressionem, qui dicit communem. Bero. *consil.* 190. *in* 1. *dubio. lib.* 1. Dec. *in auth. quod locum. colum. pen.* qui dicit communem. *C. de collat. & in consil.* 66. ubi similiter *num.* 5. dicit communem. *& in consil.* 68. ubi etiam dicit communem sub *num.* 2. *lib.* 1. Rimin. sen. *cons.* 144. *num.* 14. *lib.* 1. & ibi Rim. jun. *in addit.* Natt. *cons.* 91. *num.* 2. *lib.* 1. Covar. *lib.* 3. *varia. resolut. cap.* 2. *vers. quinto infertur.* Cagnol. qui hanc dicit veriorem & communiorem, *in l. si*

emanci-

emancipati. num. 202. *C. de collat.* Simon. de Prætis. *conſ.* 179. *nu.* 11. Menoch. *conſ.* 375. *n.* 11. *lib.* 4. *& in tract. de arbitr. Iud. caſu* 127. *num.* 3. ubi de communiori Rolan. *conſ.* 91. ubi de veriori & communiori *lib.* 1. Thob. *conſ.* 64. ubi ſimiliter de veriori & de communiori. Ioſeph. Lud. *d. concluſ.* 53. *verſ. infertur decimo quarto.* ubi *verſ. ſed hodie,* dicit, & auctoritatibus, & numero Doctorum, & bonis rationibus & legibus probari, hanc eſſe magis communem, & canendo palinodiam hanc eſſe frequentiſſimam, æquiſſimamque, & uſu comprobatam opinionem, dicit Vivius *deciſ.* 431. *nu.* 7. *lib.* 3. Hanc tenet etiam Surd. *in tract. de aliment. tit.* 1. *q.* 85. *n.* 7.
Sed quod de propria ipſius ſocii parte † & non de communi dotari debeat Dd. 22
quamplures tenentes cumulat Gabr. *tit. de jur. dot. concl.* 2. *in princ. & n.* 4. dicit eam eſſe magis communem, & poſt alios, quos citat, hanc eſſe magis communem teſtatur etiam Gran. *in ſuis* Theorem. *Theorem.* 1. *in princ. verſ. aggredior.* & Rimin. jun. *conſ.* 366. *n.* 12. *& ſeq. lib.* 4.

In hac Doctorum † varietate concordiam ponit Gabr. *d. tit. de jur. dot. concluſ.* 23
2. *num.* 3. quod in ſociis omnium bonorum durante ſocietate dos debeat extrahi de communi patrimonio, & ita procedit prima opinio, ſed ea ſoluta debet imputari in portionem patris, & ita procedit ſecunda opinio, ita has opiniones concordare citat Corn. *in conſ.* 285. *num.* 4. *& ſeq. lib.* 1. *& in conſ.* 52. *col. penult. lib.* 3. *& in conſ.* 58. *num.* 10. *lib.* 4. & ita tenet etiam Addit. ad Alex. *conſ.* 154. *lib.* 2. ubi dicit, quod Doctores tenentes contrarium errant & cæcutiunt. Iſta concordantia non eſt ſequenda, quia eſt contra primam opinionem, ſecundum quam neque durante neque ſoluta ſocietate dos imputatur in parte dotantis, & eſt contra ſecundam, in qua negatur abſolute dotem de communi extrahi debere. Petr.
de Ubald. *in d. tract. de duob. fratr. part.* 6. *num.* 10. *in fin.* fuit in alia opinione † pro 24
concordia. Nam dicit, quod paſſus eſt dubiiſſimus, & quod ſi quis uni, vel alteri opinioni adhæreret, de mendacio redargui non poſſet, ſed hoc eſſe valde pudendum dicit Addit. ad Alex. *d. conſil.* 154. *lib.* 2. & certe male loquitur, quia ſunt iſtæ opiniones adinvicem contrariæ, & ſimul veræ eſſe non poſſunt, & Iu-
dex tenetur eam ſequi, quæ facto diligenti † ſtudio ſibi magis vera videtur, ut 25
per Menoch. *in tract. de arbitr. Iud. caſu* 439. *num.* 22. *cum plur. ſeqq.* Ego teneo non eſſe recedendum à prima opinione, tam in conſulendo, quam in judicando, quia eſt magis communis, & quia eſt fulcita melioribus rationibus, & fundamenta, quæ pro contraria parte allegantur, facile tolli & removeri poſſunt, ut clariſs. & quoad brevius fieri poterit, demonſtrabo. Primo pro hac opinio-
ne ſolidiſſimum facit fundamentum, quod tenentes partem † negativam admit- 26
tunt, pacto expreſſe fieri poſſe, quod filia unius ſocii dotetur de communi, ut habetur *in l. ſi ſocius pro filia. ff. pro ſoc.* & multi ex eis etiam admittunt, id pacto expreſſo factum dici, ſi expreſſe ſocietas omnium bonorum contracta fuerit,

 per

per tex. *in l. ſui ſocietatem univerſorum. ff. pro ſoc.* Nam ſi id pacto expreſſo fieri poteſt, & factum cenſetur in ſocietate expreſſe contracta, etiam quod in ſocietate omnium bonorum tacite contracta fieri debeat, dicendum eſt, quia par eſt virtus taciti & expreſſi. *l. cum quid. ff. ſi cert. pet.* & faciunt tradita *in l. fin. C. de novat.* Et
27 iſtud fundamentum † non poteſt removeri adducendo, differentiam eſſe inter ſocietatem expreſſam omnium bonorum, & tacitam, quia quicquid multi Doctores tenuerint, magis communis eſt opinio, etiam tacite ſocietatem omnium bonorum contrahi, & in ea venire ea omnia, quæ veniunt in expreſſe contracta, ut dixi ſupra, *cap.* 10. *& cap.* 12. Secundo facit, quia omnia undecunque & qualiter-
28 cunque quæſita † in hac ſocietate communicantur. *l.* 1. *& l.* 3. *& d. l. qui ſocietatem univerſorum. ff. pro ſoc.* etiam ſi ſunt quæſita mediante perſona filiorum. *l. cum duobus. §. ſocium. ff. pro ſoc.* Si enim lucra ponuntur in communi, ita & de communi etiam omnes expenſæ extrahi debent, licet filiorum perſonam concernant. *l. Mutius. ff. pro ſoc.* Et huic fundamento non nocet dicere, quod dotes ponuntur in communi non ſimpliciter, ſed cum obligatione reſtituendi. *l. actione. §. fin. ff. pro ſoc.* & ita de communi extrahi debeant cum onere, quod computentur in diviſione in partem ſocii dotantis, ut tradit Corn. *d. conſ.* 52. *col. pen. lib.* 3. Nam reſpondetur, quod in hac ſocietate æqualitas non conſideratur in ſingulis rebus, ſed conſideratur in generali, ut omnia lucra ſint communia, & omnes expenſæ de communi extrahantur, ut eodem modo, quo lucra fiunt, communicentur & eodem modo, quo expenſæ fieri debent, de communi extrahantur. Tertio,
29 quia in hac ſocietate non attenditur, an quis plus ponat, & plus † cum effectu lucretur, ſed ab incertitudine juſtificatur, quia poteſt eſſe, ut illi, qui minus ponit & minus lucratur, aliquid obveniat in pari & in majori quantitate rerum poſitarum ab altero ſocio, Cravet. *conſ.* 173. *ſub n.* 1. *lib.* 1. Covar. *lib.* 3. *var. reſolut. c.* 2. *ſub num.* 3. *verſ. quinto*, ut dixi ſupra, *c.* 15. & ſi iſta incertitudo juſtificat ſocietatem in lucro, eam etiam quod in expenſis juſtificet, dicendum eſt, cum lucrum & damnum in ſocietate pari ratione terminentur. *l. Mutius. ff. pro ſoc.* Quarto & ulti-
30 mo iſta opinio † probatur per text. *in l. ſi ſocius. ff. pro ſoc.* ubi filia unius ſocii dotata ab ejus patre, & heres relicta in diviſione rerum ſocietatis facienda cum altero ſocio, habet dotem præcipuam, quam non haberet, ſi de parte ſui patris ſolummodo veniret extrahenda, ita illum textum pro hac opinione inducendo allegat Butr. *conſ.* 7. & omnes alii ſequentes ejus opinionem, ut per Rolan. *d. conſ.* 91. *n.* 40. & Thob. *d. conſ.* 64. *num.* 6. qui bene dictum textum declarant, & oſtendunt, quod non facit pro contraria opinione, ut alii quidam opinantur, ſub præſuppoſito, quod ſocietatis expreſſe omnium bonorum natura diverſa ſit à natura ſocietatis tacitæ omnium bonorum. Adducta pro contraria opinione, quæ magis ſtringere conſiderantur omiſſis aliis, ut dixi, facile tolli & removeri poſſunt. Et primo

mo quatenus allegatur auctoritas multorum tenentium hanc opinionem cavendum est, quod aliqui loquuntur † de fratribus solummodo insimul habitantibus 31
ad unum panem & unum vinum. Aliqui vero loquuntur cum distinctione de expressa & tacita societate, quæ ut dixi, communiter & magis communiter reprobatur, ita Bald. ut supra retuli, declarat Spec. non loqui in societate omnium bonorum, ut etiam ita dicit Dec. *d. consil.66. sub n.5. vers. Non obstat dictum Speculat. & in cons.68. sub n.3. vers. sed hoc in casu*, ubi dicit, quod Dd. qui in contrarium allegantur, non videntur loqui in societate omnium bonorum. Et Socin. *in d. cons.4. in fin. lib 4.* dicit, Dd. quosdam ex adverso allegatos non præsupponere, fuisse contractam societatem omnium bonorum. Et posita divisione inter societatem tacitam & expressam loquitur Alex. *d. cons.154. nu.5. lib.2.* & Bero. *d. cons.190. in 1. dubio. lib.1.* Et etiam auctoritas tenentium hanc partem non est sequenda, quia quicquid dicat Gran. *d. Theorem.1.* contraria opinio est verior, æquior, & magis communis, ut dicunt Rolan. Thob. Ioseph. Lud. & Vivius *in locis supra citatis.* Secundo, dum allegatur, quod socius ideo de communi filiam dotare non potest,
quia non potest † alienare ultra partem suam, *l. nemo ex sociis. ff. pro soc.* responde- 32
tur, *dictam l.* locum habere, quando socius dolo vel culpa alienaret, ut ibi gl. declarat, & in dando dotem socius non est in dolo neque in culpa. Socin. *d. cons.4. num.42.* Rolan. *d. cons 91. num.52.* Et respondetur, quod dum societas durat, quanta sit cujusque sociorum pars, considerari non potest, ratione incertitudinis, & futuri eventus. Et si durante societate diceretur, quod socius haberet partem certam, & plus parte sua alienare non posset, nunquam socii de communi extrahere possent pro eorum indigentiis & familia ea, quæ extrahuntur, ut dixi supra in illationibus.

Tertio, dum allegatur, quod si unus frater † habeat majorem familiam, quam 33
alter, & si pro ea plus expendat, alter plus expensum repetere potest. Ang. & Castr. *in l. fin. C. de collat.* Corn. *cons.59. col. fi. lib.4.* & videbimus *in subsequent. cap.* respondetur, quod licet societas habeat se ad instar fraternitatis, tamen fraternitas, quę consideratur in societate omnium bonorum, dictat, quod omnia sint æqualiter participanda, nulla adhibita distinctione inter majorem & minorem familiam, quia hoc provenit à casu, & non à culpa sociorum. Cravet. *cons.159. n.10.* Menoch. *de arbitr. Iud. casu 127. nu.2.*

Quarto, dum allegatur, quod onus † dotandi filiam cohæret in personam patris, 34
& quę cohęrent personę ad alium non transeunt. *l. fi. C. de dot. promiss. l. obligamur. §. lege. ff. de act. & oblig. c. fin. de offi. ord.* respondetur, quod etsi onus dotandi resideat principaliter in persona patris, tamen virtute alterius contractus fieri potest, quod sit commune cum alio, & hujus virtutis est societas, quę operatur, ut cohęrentia in persona unius ex sociis cum altero socio communicentur. Ruin. *d. cons.*

104. *col.* 8. *verʃ. non obſtat quod onus dotandi. lib.* 1. Dec. *d. conſ.* 68. *col. pen.* Rol. *d. conſ.* 91. *lib.* 1.

35 Quinto, dum adducitur, quod illa impenſa † ſocietati imputatur, quæ ſocietatem reſpicit. *l. cum duob. §. ſi quis ex ſociis. ff. pro ſoc.* reſpondetur, quod hoc argumentum procederet in ſocietate particulari, quia in ea conſiderarentur lucra & expenſæ particulares, ſed in ſocietate univerſali, quia non dantur lucra particularia, & expenſæ particulares, ceſſat argumentum, imo retorquetur, & dicitur, quod cum omnes expenſæ in hac ſocietate, ejus natura attenta, de communi fieri debent, ita & de communi dotis expenſa veniat extrahenda. Dec. *conſ.* 66. *col. pen. verſ. non obſtant.* Rol. *d. conſ.* 91. *n.* 49.

36 Sexto, dum dicitur, in tacita † ſocietate ſolummodo comprehendi ea, quæ pertinent ad quæſtum, & non ea, quæ pertinent ad lucrum; reſpondetur, quod, ut ſupra dixi *num.* 27. inter ſocietatem tacite & expreſſe contractam circa lucra & expenſas nulla adeſt differentia. Rol. *d. conſil.* 91. *n.* 51.

37 Septimo, dum adducitur, quod expenſa † procedens à voluntate unius ex ſociis de communi fieri non debeat. *l. cum duob. §. per contrarium. ff. pro ſoc.* & quod expenſa dotis procedat à voluntate ſocii, qui duxit uxorem, & genuit filiam; reſpondetur, quod debitum dotis eſt debitum non voluntarium, ſed neceſſarium, eſt tex. in terminis *in l. ſi cum dotem. §. ſi pater. ff. ſolut. matr. & in l. hujuſmodi. §. cum pater. ff. de leg.* 1. ita reſpondet Socin. *d. conſ.* 4. *col. pen. lib.* 4. & poteſt dici, quod onus dotandi non procedat à voluntate patris, ſed naturæ, quia quod fœmina naſcatur potius quam maſculus, provenit à natura *l. maximum vitium.* C. *de lib. præter.* imo ſecundum Philoſophos provenit ex accidenti, quia dicunt ipſi, quod natura ſemper tendit ad maſculum, & quod fœmina fit per accidens, *&* non procedit in ſocietate omnium bonorum ceſſante dolo & culpa, gl. *in d. l. cum duob. §. per contrarium. in ver. id conſequi. ff. pro ſoc.* & ducere uxorem eſt omnino permiſſum.

38 Octavo, dum allegatur, quod inter ſocios † maxime æqualitas ſervanda eſt *l. cum pater. §. evictis. ff. de leg.* 2. ſed ſi unus haberet plures filias, quam alter, & dotarentur de communi, ſequeretur inæqualitas, quia plus perciperet ille, qui plures filias dotaret; reſpondetur, quod ſocietas juſtificatur non ſolum ex eo, quod eſt, ſed etiam ex eo, quod evenire poteſt, & ratione dubii eventus dicitur æqua, etiam ſi cum effectu evenerit, quod unus plus expenderit, & minus lucratus fuerit, quam alter, ut dixi ſupra *c.* 15.

39 Nono, dum allegatur, quod ſi dos de communi † veniret extrahenda, ſequeretur, quod alter ſocius videns conſocium habere plures filias fœminas recederet à ſocietate, & deveniret ad diviſionem, ut dotandi onus effugeret, & ſic diſcordiæ materia daretur, quod eſſet abſurdum; reſpondetur, iſtud abſurdum conſiderari

derari

derari non posse, quia si tacite vel expresse constaret, socium à societate recedere, ne onus dotandi filias alterius socii subiret, hoc ei facere non permitteretur. *l. actione. §. Labeo ff. pro soc.* ita respondet Ruin. *d. cons.* 104. *colum.* 9. *vers. nec obstat quod esset dare, lib.* 1. Rolan. *d. cons.* 91. *num.* 55. & Castr. *cons.* 358. *sub num.* 1. *in fin. lib.* 2. dicit, quod si socii dividant societatem prius, quam filia nuptui tradatur, erit interponenda cautio, quod adveniente tempore nuptus, etiam alter socius onus dotandi pro sua parte subibit, nisi in divisione partem à se debitam pro dotibus assignet.

Decimo & ultimo dum allegatur text. *in d. l. si socius pro filia ff. pro soc.* qui loquitur in socieate † omnium bonorum, & disponit, quod filia, unius socii dotanda est de communi, si ita inter socios actum sit, nam à contrario sensu elicitur, quod citra pactum esset dotanda de proprio. Et inducitur etiam alio modo, nam dum ibi dicitur, quod si actum sit inter socios, quod filia unius ex sociis de communi dotetur, & de alterius filia nihil sit dictum, pactum esse iniquum percipitur, de jure filiam de communi non esse dotandam. Quia si esset dotanda, tanquam de ea nihil fuisset dictum, dotaretur juris communis dispositione inspecta, & sic cessaret iniquitas, cum omissa à contrahentibus remaneant sub juris communis dispositione. *l. si extraneus. ff. de condit. ob cau.* Inducitur etiam alio modo, regula est, quod omne æs alienum, quod per unum ex sociis societate durante contractum est, de communi solvatur, etiam societate dissoluta. *l. omne æs alienum. l. si socii sumus. & l. si unus. in princ. ff. pro soc.* sed *in d. l.* dicitur, quod dos promissa manente societate ea dissoluta non solvitur de communi. Ideo ex ea probatur, quod non virtute societatis, sed vigore pacti dos de communi solvitur. Inducitur & alio modo, nempe quod si dos vigore pacti est solvenda, sufficit, quod solvatur pro una vice tantum, ut *in d. l.* dicitur, & si esset solvenda vigore societatis, semper esset solvenda, ubi ea opus esset. Respondetur ad primum † intellectum, non obstare, quia negari potest, quod *d. l.* loquatur in societate omnium bonorum, ut per Dec. *in cons.* 68. *col.* 4. Et respondetur, quod dictum pactum, de quo fit mentio *in d. l.* non consideratur uti necessarium, ad hoc, ut filia dotetur de communi, sed consideratur solummodo ad determinandum, an sit validum, vel invalidum, & reputatur invalidum, quia cum, juris communis dispositione inspecta, filiæ sociorum sint de communi dotandæ, iniquum visum fuit, quod una tantum filia unius socii de communi dotari deberet. Ita *d. l.* declarant considerando dictionem *tantum* taxativam in ea appositam Socin. *cons.* 5. *sub num.* 5. *lib.* 4. Dec. *cons.* 66. *sub num.* 5. *vers. non obstant allegata in contrarium. & vers. non obstat quod secundo. & cons.* 68. *col.* 3. *versic. primo ergo.* Respondetur ad secundum intellectum, non esse verum, quod an filia alterius socii fuisset dotanda de communi, fuisset relictum sub dispositione juris communis,

nis, quia fuerat exclusa, ut deducit Socin. *in d. cons.* 5. *sub nu.* 5. & quia fuerat exclusa, pactum iniquum esse determinatur. Respondetur ad tertium intellectum, non esse verum, quod *in d. l.* probetur, dotem promissam durante societate, ea dissoluta de communi solvi non debere, imo expresse ibi dicitur contrarium, secundum gl. ut per Socin. *d. cons.* 5. *sub n.* 43. *vers. non obstat quintum.* ubi adeo debilem reputat hunc intellectum, ut dicat eum responsionem non mereri, & *n.* 45. ubi latius declarat. Respondetur ad quartum intellectum, ideo fieri, ut dos semel soluta amplius solvi non debeat, non quia hoc non permittat natura societatis omnium bonorum, sed quia in casu *illius l.* mulier viro ejus vergente ad inopiam fuit in culpa dotem non repetendo, ut per Ruin. *consil.* 104. *colum.* 6. *versic. ad quintum. libro* 1.

Et respondetur, quod satis socius adimplevit debitum, si semel concurrit in dotando filiam consocii, quia ubi obligatio provenit à contractu, sufficit si semel adimpleatur. *l. boves.* §. *hoc sermone. ff. de verb. sign.* ita tradit Bart. *in l. si cum dotem:* §. 1. *ff. solut. matr.* cum quo omnes pertranseunt, ut dicit Ruin. *d. cons.* 104. *col.* 8.

Prima solutio mihi magis placet, & si filia amitteret dotem absque culpa sua & culpa sui patris, dicerem, quod iterum de communi esset dotanda, quia semper durante societate, cessante culpa, & dolo, expensæ de communi fieri debent, ita tradit Ruin. *d. cons.* 104. *col.* 8. *vers. nec dicatur. lib.* 1. Sic igitur remotis con-
42 trariis, remanet † vera & firma illatio suprapoſita, dotem pro filia unius socii de communi esse extrahendam. Et ex prædictis etiam patet, quod non solum erit detrahenda de communi durante societate, sed etiam si erit promissa solummodo, quia dissoluta societate socius, qui eam promisit, erit indemnis conservandus, ut per Ruin. *d. consil.* 104. *col.* 8. Et si mulier acceptilatione ab ejus marito erit liberata, & velit uti heres sui patris agere pro conservatione indemnitatis, contra alium, qui socius erat, hoc facere non poterit, quia cum nihil solverit, & nihil ei, & ejus patri deperierit, indemnitatem petere non potest, ita loquitur text. *in d. l. si socius. in fin. ff. pro soc.* & declarat *d. loco.* Ruin. & si socius, qui
43 non habet filias, vult dividere societatem, ut onus dotandi † evitet, hoc facere non potest. *l. actione.* §. *Labeo. ff. pro soc.* ut dixi supra *n.* 39. Castr. *d. cons.* 358. *n.* 1. *lib.* 2. ubi etiam vult, quod si ante dotationem solvatur societas, interponatur cautio de dotando adveniente casu nuptus. Et est mirabile ejus dictum, quod dos dicatur debita, cum filia est nubilis ætatis, licet adhuc non nupta, & sic quod sit interponenda cautio de ea solvenda, adveniente casu nuptus, ac si fuisset promissa. In casu suo adhæreo ejus opinioni, quia quilibet sociorum habebat filias, & quia debitum dotandi fuerat inductum ex testamento socii prædefuncti, sed ubi dos non esset promissa durante societate, cum vere adhuc non sit debita, credo, quod

quod de ea ratio aliqua in divisione non sit habenda, quia habetur ratio de debitis, & pro debitis præsentatur cautio, & non pro non debitis, & ita loquitur *l. omne æs. ff. pro soc.* Et si essent duo socii omnium bonorum, quorum unus durante † societate ab hereditate patris exclusisset sororem, vigore statuti mandantis 44
eam dotari; hoc etiam casu dicerem, quod si non esset maritata tempore dissolutionis societatis, quod esset præstanda cautio de dando dotem, adveniente casu nuptus, ea ratione, quia jam erat debita vigore statuti, & quia ob dotem sibi dandam frater ejus & alter socius insimul hereditatem acquisiverunt cum onere dotandi. Et prædicta de † dote danda de communi sunt intelligenda, quod dos 45
congrua esse debeat, & non immoderata, Rimin. sen. *cons.* 154. *in fi. lib.* 1. Etiam alia opinio, quod dos sit † solvenda de proprio, quam reprobavi, limitatur, 46
quando socius passus sit consocium de communi filiam suam dotare. Socin. *cons.* 291. *n.* 7. *lib.* 2. *& in cons.* 5. *n.* 11. *lib.* 4. Dec. *cons.* 66. *in* 2. *dubio. lib.* 1. Gabr. *d. tit. de jure dot. col.* 2. *n.* 5. Granut. *d. Theorem.* 1. *num.* 13. qui alios citat, cui tamen limitationi contradicit *Natt. cons.* 100. *n.* 7. *lib.* 1. Modern. Papiens. *in tract. de juris & facti ignorantia. cent.* 2. *distinct.* 96. Hanc limitationem, quod filia † sit do- 47
tata de communi, quando socius scivit & tacuit, declarat Ias. *in d. auth. quod locum. in fin. C. de collat.* ut procedat solummodo quo ad filiam illam, quæ fuit dotata & maritata, sed non quo ad alias filias maritandas. Sed ex † quo semel consensit, 48
videtur declarasse, societatem ejus esse naturæ, ut operetur, dotem de communi extrahi debere, & sic quod etiam aliæ filiæ sint de communi dotandæ, cum factis, sicut verbis, qualis sit societatis natura, declarari possit. *l. Paulus. ff. rem rat. haber.* & dixi supra pluribus in locis.

N.20. Sic mortuo marito vel uxore hæredibus expensæ funeris imputantur. Nempe quod morte solvatur societas conjugalis.

N.26. An filia ex societate sit dotanda anxiè inquirit auctor. *Vide Gothefrid. ad. l.* 81. *Pro socio.* ubi eleganter affirmativam tandem ex Rolando à Valle adstruit pro & contrà disputando. *Et Mantic. de tacit. & amb. conventio. lib.* 6. *tit.* 20. amplissimé disputat in utramque partem: & filiam tandem ex societate dotandam censet. *Doctiss. Wissenbach. ad. tit. ff. Pro Socio n.* 24. *Item Fachinæus lib.* 8. *cap.* 4. *& lib.* 12. *cap.* 23. hæc quanquam acriter utrimque disputentur, putem tamen distinctionem Gabrielis n. 23. hîc, quam & Cornæus sequitur, esse veriorem: nempe datam filiæ dotem, soluta societate patri vel ipsius hæredibus imputandam. Quod nostris moribus convenientius fore non dubito vel ex analogia *legis* 29. *Ordinationis Politicæ.* Nam ipso matrimonio tacitè hîc initur societas omnium bonorum; & si quid liberis dotis aut donationis propter nuptias aut quidquid datum sit à parentibus ad familiæ sustentationem; id soluto morte matrimonio, hæreditati inferendum est: quæ tum cum superstite patre vel matre in duas partes æquales dividitur; cujus una cedit filiæ vel filio aut liberis si plures sint, altera superstiti, *d. l.* 29. *Ord. Polit.* Idem judicium esto, si privignis aut cognatis mariti vel uxoris dos aut donatio propter nuptias aut quid aliud oneribus matrimonii sustinendis donatum fuerit à marito vel uxore: nam familiæ herciscundæ judicio id conferre tenentur.

CAPUT XXVII.

De damnis & expensis, contingentibus absque dolo & culpa socii, in societatibus particularibus.

SUMMARIA.

1 *Expensæ & damna obvenientia extra societatem, non pertinent ad societatem.*
2 *Res destinata societati perit domino.*
3 *Pecunia ante collationem perit domino.*
4 *Damnum societati non imputatur, si societas sit ejus causa mediata & remota.*
5 *Damnum est commune, si societas sit ejus causa proxima & immediata.*
Vulneratus, si fuit socius causa societatis, curari debet expensis communibus.
6 *Lucrum quæsitum contemplatione personæ, & occasione societatis, non communicatur, ita lucri non quæsiti occasione societatis ratio non habetur.*
Differentia est, an socius aliquid faciat, ut socius, an vero non faciat, quia socius, ex facto si sentiat damnum, est commune, quia facit pro communi utilitate, ex non facto, si damnum sibi eveniat, est proprium, quia nihil facit pro communi utilitate.
7 *Infirmitas obveniens causa societatis communibus expensis curari debet.*
8 *Infirmitas est habitus cujuscunque corporis contra naturam, & connumeratur inter casus fortuitos.*
9 *Infirmitatis causa an fuerit societas, statur judicio peritorum.*
10 *Expensæ majores factæ in regione longinqua societati imputantur, licet societas fuerit causa remota infirmitatis.*
11 *Expensæ pro curanda infirmitate illorum, quos secum socius conduxit, imputantur societati.*
12 *Si socius incidat in latrones, & pecunias & res proprias amiserit, damnum est commune.*
13 *Talea pro redimendo socio de communi solvi debet.*
14 *Et si injuste à birruriis captus fuit, damnum est commune.*
15 *Talea ab uno ex sociis pro redemptione alterius non præsumitur donata.*
16 *Expensæ omnes pro indigentiis societatis, sive cum communi, sivi cum propria pecunia factæ sint, imputantur societati.*
17 *Et non est habenda consideratio de expensis, quas socius domi fecisset.*
18 *Socius, qui expendit proprias, non solum ab altero socio poterit repetere sortem, sibi pro parte restituenda, sed etiam usuras.*
19 *Expensæ pro qua parte sint repetendæ, determinatur habito respectu, quam quisque partem in*

tem in societate habeat.

20 *Utiliter expensæ factæ dicuntur, si utiliter factæ fuerunt à principio.*

21 *Expensæ pro re communi facienda seu reficienda communes esse debent.*

Si res non sit sufficiens ad onera supportanda.

22 *Si sit sufficiens, non debet refici, neque de novo fieri.*

23 *Molendinum in melius accommodare, invito altero socio, non licet.*

24 *Turrim in melius accommodare, invito altero socio, non licet.*

25 *Collectari possunt forenses pro expensis necessariis, non autem pro utilibus.*

26 *Fenestram uni socio in muro communi, invito altero socio, non licet facere.*

27 *Socius, qui mutat formam rei, invito socio, dicitur deteriorem facere, etsi videatur meliorare.*

28 *Lucrum facere dicitur, qui suam explet voluntatem, ita dicitur pati damnum ille, contra cujus voluntatem aliquid fit.*

29 *Socii si sunt discordes in reficiendo, ejus opinio erit sequenda, qui magis idoneam refectionem proponit.*

Dummodo istud magis non peccet in extremis.

30 *Iudicio sortis non debet determinari, qualiter res sit reficienda, quando socii sunt discordes.*

Iudicio sortis terminatur quæstio juris, ita videtur, quod sit terminanda quæstio facti. & n.32.

31 *Iudex jurare debet, ne sua re quis male utatur.*

33 *Divisio fit judicio sortis. & n.35.*

34 *Rivum communem inter habentes qualiter divisio sit facienda.*

Ciatum communem habentes si quilibet vult uti, quid agendum.

36 *Expensæ pro re communi facienda, seu reficienda, duobus modis fieri possunt: proprio nomine, & communi nomine.*

Expensæ factæ nomine proprio de propria pecunia censentur donatæ.

37 *Expensæ si factæ sint cum propria pecunia, altero socio requisito, & non conferente, dantur tria remedia.*

Unum, quod posit pecunias repetere usque ad quatuor menses cum usuris.

Secundum, quod post quatuor menses habeat totius rei domninium.

Tertium, quod, si non vult habere rem jure dominii, posit repetere pecunias & interesse.

38 *Speciale est in societate, quod socio reficienti dentur ista tria remedia, in refectione rei communis absque societate darentur solum prima duo remedia.*

39 *Speciale est in societate, quod socius non posit cedere rei, si socius agat ad expensas & interesse.*

40 *Ipso jure transit dominium in socium reficientem, licet non transferatur possessio.*

67 *Item concordantur, quod prima procedat, si impensa sit modica: secunda, si impensa sit parva.*
68 *Sed ista concordia reprobatur.*
Donatio præsumitur in modicis etiam.
69 *Donationis titulo stante, cessat titulus societatis.*
70 *Si unus ex sociis operatur, & plus expendat pro ejus familia, alter si vivat otiosus, plus expensam repetere non poterit.*
Ista opinio reprehenditur.
72 *Alere de communi potest socius omnium bonorum ejus familiam, sed non potest alere de communi personas introductas in domo, quæ non sunt de ejus familia.*
73 *Alimenta ab uno ex sociis relicta alicui præstanda de bonis communibus, debentur à suis heredibus solummodo, licet alter socius legato consenserit. &* num. 74.
Intellectus l. si duobus. §. 1. ff. de leg. 1.
75 *Expensæ facta in honorem mercatorum, qui cum institore contraxerunt, societati imputantur.*

OMnes expensæ in societate omnium bonorum, ut dictum fuit *in superiori capit.* ideo inter socios sunt communes, quia in ea omnia veniunt, & lucra & damna undecunque provenientia, & omnia societatem respicere dicuntur. In cæteris societatibus, quia talem generalem naturam non habent, conclusio ponenda est, damna illa † & expensas illas solum- 1
modo socios communiter sentire debere, quæ societatem ipsam respiciunt, & non debere communiter sentire illa damna, & illas expensas, quæ eveniunt extra societatem, *l. omne æs alienum. & l. sequent. & l. cum duobus. §. quidam sagariam. & l. si fratres. §. si quis ex sociis. & l. jure societatis. & l. si unus. §. si quid unus. & l. socium. §. fin. & l. seq. ff. pro soc.*

Primo ex hac conclusione infertur, quod si res sit † destinata societati contra- 2
hendæ, & pereat, societati perire non dicitur, ut de equo destinato ad quadrigam vendendam, si pereat, quod societati perire non dicatur, est textus *in l. si id quod. in princip. ff. pro soc.* Secundo infertur, si sit contracta societas ad † mer- 3
ces emendas, & pecunia, quæ conferri debebat, pereat ante collationem, puta in itinere, non dicitur perire societati, *d. l. si id quod. §. item Celsus.* Petr. de Ubald. *d. tract. de duob. frart. part. 8. sub nu.* 1. faciunt tradita supra *c. 16. in fin.* Tertio infertur, quod si societas † sit damni causa mediata seu remota, damnum 4
non est commune, ut si dum socius erat absens causa societatis, quidam eum heredem non instituit, prout instituisset, si præsens fuisset. Vel si ob absentiam causa societatis proprium matrimonium negligentius administravit. Vel si quędam sibi sub modo donata fuerunt revocata, quia propter absentiam occa-

 sione

sione societatis pacta non servavit, *l. socium. §. socius. ff. pro soc.* Petr. de Ubald. *dict.*
5 *tract. part.* 8. *sub n.* 1. Quarto infertur, si societas sit causa damni † proxima, & immediata, damnum erit commune, ut si vulneratus fuerit socius, cum servis communibus venalibus ad fugam erumpentibus resisteret. Nam pro eo curando expensæ de communi fieri debent, *d. l. socium. §. socius. juncta l. seq. ff. pro soc.*

Et inter proximam præcedentem illationem & istam ratio differentiæ est, quia
6 lucrum quæsitum contemplatione personæ socii licet † fuerit quæsitum occasione societatis, non communicatur, ita non habetur ratio lucri non quæsiti occasione societatis, ita declarat Gl. *in l. secundum. ff. pro soc.* & Baldus *in d. l. socium. §. socius.* Etiam ratio differentiæ est, quia consideratur, an aliquid faciat socius ut socius, an vero aliquid non faciat, quia socius ex facto si sentiat damnum, est commune, quia facit pro communi sociorum utilitate, ex non facto, si sibi eveniat damnum, est proprium, quia nihil facit pro sociorum communi utilitate, ita tradit Gloss. *in d. l. secundum. ff. pro soc.*

7 Et quod de vulnere dictum fuit, potest dici de qualibet † infirmitate obveniente causa societatis, nempe quod expensæ omnes pro ea curanda de communi fieri debeant, est textus *in l. cum duobus. §. quidam sagariam. ff. pro soc.* ibi: *Sed & si quid in Medicos impensum est, pro parte socium agnoscere debere, rectissime Iulianus probat.* & ibi tenet gloss. *in l. inter causas. §. non omnia. in verb. mandato. ff. mandati.* Petrus de Ubald. *d. tractat. part.* 6. *num.* 12. Baldus *in consil.* 172. *libr.* 5. Sed quomodo cognos-
8 cetur, infirmitatem obvenisse causa societatis, cum infirmitas † connumeretur inter casus fortuitos, ut habetur *in d. l. inter causas. §. non omnia.* & patet ex ejus diffinitione, cum dicatur, quod sit habitus cujuscunque corporis contra naturam, *l.* 1. *§. sed sciendum. ff. de ædilit. edict.* Host. *in summa tit. de cler. agro. n.* 2. Menoch. *in tract. de arbitr. casu* 60. *num.* 16. *& seq. & in tract. de præsumpt. lib.* 6. *præs.* 46. *nu.* 6. & late & doctissime tradit D. Thomas Actius in dicto ejus tract. *de infirm. c.* 10. *c.* 11. *part.* 1. quem pro omnibus, qui in hac materia scripserunt, allegare sufficiat.

Erit terminandum judicio peritorum, nempe Medicorum, cum consistat in ju-
9 dicio † intellectus, & sensu percipi non possit, *§. quod autem. in auth. de non alien. aut permut. reb. Eccl. l. semel. C. de re milit. lib.* 12. late congerit Mascar. *in tract. de probat. concl.* 1034. *& concl.* 1169. Et ubi societas non fuisset causa infirmitatis,
10 sed fuisset † causa, quod obvenisset in regione longinqua, ubi expensæ majores fuerunt necessariæ, quam fuissent in patria, tunc de illa majori quantitate, quæ expensa fuit, alter socius etiam partem subire tenetur, per text. *in d. l. cum duobus. §. quidam sagariam. ff. pro soc.* ubi socius sentit damnum amissionis illarum rerum, quas non portasset alter socius, nisi profectus fuisset causa societatis. Et non

non solum † expensarum ratio in communi habenda est, quæ fiunt pro infirmi- 11
tate socii, sed etiam aliorum, quos secum pro indigentiis societatis conduxit, ut habetur *in d. l. inter causas. §. non omnia. ff. mandati. & in d. l. cum duob. §. quidam sagar. ff pro soc.* Petr. de Ub. *d. part. 8. sub n. 1. vers. secundo casu.* Quinto infertur, quod si socius proficiscens ad merces emendas incidit in latrones, & pecunias & res proprias amisit, quas secum non tulisset, nisi ad merces † communi nomi- 12
ne comparandas profectus fuisset, & ejus servi etiam vulnerati fuissent, quos pro indigentiis societatis conduxit, & alias secum non conduxisset, damna omnia inter socios erunt communia, *d. l. cum duobus. §. quidam sagariam. ff. pro soc.* Petrus de Ubald. *d. part. 8. sub num. 1. vers. secundo casu.* ubi declarat, hoc non procedere in rebus, quas tulisset causa delectationis. Et si captus fuit à latronibus seu bannitis, seu à Turcis, dum † tractabat negotia societatis, & pro se redimendo 13
taleam impositam solvere coactus fuit, societati communiter erit imputanda, si absque ejus culpa captus fuit, *d. l. cum duobus. §. quidam sagariam ff. pro soc.* Bald. *cons. 41. lib. 1.* Pet. de Ubald. *d. part. 8. num. 8.* Doccius *consil. 19. sub nu. 13.* Alex. *consil. 99. in fin. & consil. 133. in fin. lib. 2.* Menoch. *consil. 860. num. 19. lib. 9.* & idem verum
† esse tradit, si injuste socius fuit captus à beruariis, Petrus de Ubald. *d. part. 8. nu.* 14
10. Et ubi talea ab altero socio † fuisset soluta, quæ de communi solvi non debebat, 15
donata non præsumitur, ut per Petr. de Ubald. *d. part. 8. nu. 27.* & per Alex. *in d. cons. 99. in fin. & in d. cons. 133. in fin.* & per Menoch. *d. consilio 860. in fin.* Rimin. jun. *consil. 366. lib. 4.* Sexto infertur, quod expensæ omnes factæ pro indigentiis
societatis, sive † cum communi, sive cum propria pecunia, societati imputari de- 16
bent, *l. si fratres. §. si quis ex sociis. ff. pro soc.* cujus verba sunt: *Si quis ex sociis propter societatem profectus sit, veluti ad merces emendas, eos duntaxat sumptus societati imputabit, qui in eam pensi sunt. Viatica igitur, & meritorum, & stabulorum, jumentorum, carulorum vecturas, vel sui vel sarcinarum suarum gratia, vel mercium, recte imputabit.* Petr. de Ubal. *d. tractat. part. 6. num. 2.* Bald. *in l. 1. num. 26. C. pro*
soc. ubi dicunt, quod sunt † extrahendæ expensæ illæ, quas socius domi fecis- 17
set, per text. *in l. sed & si lege. §. quod autem. ff. de pet. hered.* Rota. Genuens. *decis. 158. num. 2.* Sed in contrarium, quod expensæ hujusmodi, quas domi fecisset, extrahi non debeant, tenet Bald. *in l. si fratres. §. si quis ex sociis ff. pro soc.* per text. *in l. sed et si. §. 1. ff. ad exhiben.* & probatur auctoritate gloss. *in c. Statutum. §. insuper. in ver. moderatus. de rescript. in 6.* quam ibidem sequuntur cæteri Doctores.

Et si socius de suis propriis pecuniis † expendit, non solum ab altero socio po- 18
terit repetere sortem sibi pro parte restituendam, sed etiam usuras, *l. si unus. §. si quid unus. ff. pro soc.* cujus verba sunt: *Si quid unus ex sociis necessario de suo impendit, in communi negotio judicio societatis servabit, & usuras si forte mutuatus, sub usuris dedit,*

dedit, sed & si suam pecuniam dedit, non sine causa dicetur, quod usuras quoque percipere debeat, quas posset habere, si alii mutuum dedisset. & de usuris inter socios dixi supra *c.*
19 24. Et pro qua parte expensæ à † socio sint repetendæ, determinatur habito respectu, quam quisque partem in societate habeat, quia secundum principalem societatis naturam cætera regulantur, *l. quemadmodum. C. de agri & censi. lib.* 11. Petr. de Ubald. *d. tract. part.* 6. *num.* 4. ubi determinat post Bald. *in l.* 1. *C. pro soc.* quod si duo socii in arte pannorum fundatum conduxerant, licet respectu locatoris dicantur habere partes æquales, per text. *in l. cum oportebit. ff. locati. & in l. reos. §. cum in tabulis. ff. de duob. reis.* tamen inter eos dicuntur partes in eo habere, prout habent in societate, & idem fieri debere determinat de massaritiis omnibus, & supelle-
20 ctilibus pertinentibus ad societatem. Et ut utiliter expensæ † pro societate factæ dici debeant, ad hoc ut repeti possint sufficit, quod utiliter factæ fuerint à principio, *l. sed ultro. §. is autem. ff. de negot. gest. l.* 3. *§. fin. ff. de in rem ver.* Ias. *in l. de pupillo. §. si plurium. sub nu.* 5. *ff. de oper. nou. nuntiat.* Rota Genuen. *decis.* 14. *num.* 12.

Septimo infertur, quod expensæ in re communi facienda seu reficienda com-
21 munes † esse debent, *l. cum duobus. §. idem respondet socius. l. si unus. §. si quid unus ff. pro soc.* Petr. de Ubald. *d. tract. de duob. fratr. part.* 6. *sub n.* 5. Sed in hoc est advertendum, quia si res communis non sit sufficiens ad onera; quæ nunc sunt supportanda, vel ad ea, ad quæ esset destinata, potest unus socius contra alterum socium agere pro refectione, vel ut de novo faciat, prout opus erit, *l. si ædes. ff. comm. divid. l. si communes ædes. ff. de neg. gest. & l. si pariet. cum l. seq. ff. de dam. infect.* Si vero
22 res adhuc sufficiens sit ad onera, quæ nunc sunt, vel ad ea, ad quæ † erat destinata supportanda, refici vel de novo fieri non debet, *l. parietem. ff. de servit. urban. præd.* per quem textum dicebat Martinus de Iano, ut ibidem referunt Bal. & An-
23 gel. quod si molendinum sit commune inter plures, & unus velit meliores † molas in eo ponere, si molæ præsentes sufficiant, hoc facere non potest, invitis aliis sociis, & hanc opinionem Martini refert & sequitur Petrus de Ubald. *d. part.* 6. *n.* 5. Cæpoll. *in tract. de servitut. urban. præd. tit. de refectione, c.* 59. *num.* 6. Idem vult Marsil. Laud. *in l. jus autem civile. ff. de just. & jur.* ubi ponit quæstionem de duobus
24 fratribus, qui turrim habebant communem in medio castri, quæ † erat à media parte infra ex lateribus, & à parte supra ex ligno, & unus fratrum volebat, quod lignis amotis tota ex lapidibus construeretur, pro tutela & securitate castri, & alter recusabat, refert Bald. consultum respondisse, quod nisi ambo consentirent, non poterat vetus forma mutari, nec ei aliquid addi vel detrahi. Et hanc & superiorem opinionem refert & sequitur Natt. *cons.* 215. *num.* 7. *lib.* 1. ad proban-
25 dum, quod † licet forenses possint collectari ratione bonorum pro impensa necessaria, tamen non possunt collectari pro expensa utili. quemadmodum socius non

non potest cogi ad faciendum utiles expensas. Has etiam opiniones refert & sequitur Surd. *in cons.* 387. *num.* 11. *lib.* 3. ad probandum contra Cæpollæ opinionem *in tract. de servit. urban. præd. tit. de fenestra. c.* 26. *sub numero* 3. non licere socio † al- 26
tero socio invito facere fenestram in muro communi. Et Natt. & Surd. *in dd. locis* dicunt, hoc ideo verum esse, quia qui veterem formam ædificii invito socio † 27
mutat, dicitur deteriorem facere, cum invito altero socio faciat, etsi videatur meliorare, *l. usus fructuarius novum tutorium. ff. de usufr.* Et addit ibidem Surd. *num.* 12. quod sicuti lucrum † facere dicitur, qui suam explet voluntatem, Gloss. *in l.* 28
fin. ff. de usu & habit. Tiraq. *in tract. de utroq. retract. in præfat. n.* 25. Nevizan. *cons.* 74. ita damnum pati dicitur, qui cogitur pati in re propria vel communi novum opus fieri. Et si ambo socii reficere non sint concordes, sed sint discordes in modo, quia quilibet diverso † modo reficere intendit, opinio ejus sequenda erit, 29
qui magis idoneam refectionem proponit, *l. in reficiendo. ff. de damn. infect.* dummodo istud magis non peccet in extremis, quia nullum extremum est laudabile. Angel. *in l. quidam Iberus. in princ. col.* 3. *vers. restat videre. ff. de servit. urban. præd.* Petr. de Ubald. *d. part.* 6. *sub n.* 5. Cæpoll. *in tractat. de servit. urban. præd. tit. de refect. c.* 59. *n.* 6. Et quamvis videretur dicendum, judicio sortis esse † terminandum, 30
qualiter refectio esset facienda, per text. & ibi gloss. & Dd. *in l. fin. in princip. Codic. comm. de leg.* tamen hoc judicio sortis fieri non debere, tenet Petr. de Ubald. *d. loc. sub n.* 5. Neque judicium sortis, quando socii essent discordes super re locanda, placet Menoch. *in tract. de arbitr. jud. casu* 442. *n.* 11. Sed ego, ubi Iudex non † posset discernere & judicare, quæ opinio esset magis idonea, quod 31
in facto evenire difficile puto, quia videtur mihi quasi impossibile, ut inter unam & aliam opinionem non detur aliqualis differentia, à qua possit Iudex moveri, ut magis uni, quam alteri opinioni adhæreat, dicerem, si daretur omnimoda æqualitas, quod sortis judicio res esset terminanda; quia mihi conveniens non videtur, quod ad invicem eorum durities nociva esse debeat. Et licet sit quæstio facti, quæ opinio sit magis expediens, tamen cum in jure non reperiatur decisum, qualiter sit terminanda, & possint multa dici, videtur, quod sit facta quæstio juris; etiam stante quod juris quæstio dubia sorte dirimi possit, dicerem, quod ita etiam ista facti quæstio sortis judicio terminanda veniret, cum ratio diversitatis inter quæstionem juris & facti considerari non possit, ut tradit Dec. *in c. licet causam. colum. pen. vers. secunda conclusio de probat.* & post eum Tiraq. ubi latissime tractat de sortis judicio *in tract. de jure primogen. q.* 17. *oppos.* 1. *n.* 92. Et ita tenerem, etiam si partes sortis judicium recusarent, quia Iudex † curare 32
debet, ne sua re quis male utatur, *§. sed & major. & ibi gl. Instit. de his qui sunt sui vel alien. jur.* & ita loquendo de sociis, quod soleat lex providere, ne quis re abutatur in præjudicium alterius, dicit Surd. *cons.* 43. *sub num.* 17. *lib.* 1. & facit

33 opinio tenentium, quod divisio † debeat fieri judicio sortis, Bald. *in l. si major. post princip. C. com. divid.* Tiraq. *d. tract. de jure primogen. q.17. oppos.1. num.23.* & latius *q.60.* & dicam infra *c.39.*
34 Et facit opinio ejusdem † Baldi *in c. cum omnes. col.1. vers. sed quid si duo sunt. de constit.* ubi dicit, quod si duo socii habeant rivum communem, & uterque velit aquam ad sua prata ducere, debent eum dividere vel loco, vel tempore, non secus ac duo socii sitientes, nec nisi unum vini ciatum habentes. Nam quilibet de-
35 bet habere partem, *l.2. ff. ad leg. Rhod. de jactu.* & eodem modo in agris & † molendinis, & si alter esse velit prior in utendo, sorte id dirimendum, quia ubi humanum ingenium non sufficit, fortuna altercationem dirimit, & Bald. sequuntur Ias. & Ripa, ut refert Tiraq. *d. q.17. oppos.1. n.23.* Et est notandum in hujusmo-
36 di expensis, quæ fiunt † pro refectione rei communis, puta parietis, domus, molendini, castri, fortilitii, & similium, quod dupliciter fieri possunt, uno modo nomine proprio, alio modo communi nomine. Si nomine proprio sint factæ, de propria pecunia censentur donatæ, licet utilitas ex re proveniens communiter percipiatur, & eas non potest recuperare, *l. si is contra. C. de ædif. privat. l. si quis putans. §. sive a. ff. com. divid.* Pet. de Ub. *d. part.6. sub n.5.* Cæpol. *d. tr. de serv.*
37 *urba. præd. tit. de refect. c.59. sub n.8.* Si a. fuerunt † factæ nomine communi, altero socio requisito, & non conferente partem suam, & tunc socio, quia refecit, dantur tria remedia. Primum, quod possit usque ad quatuor menses pecunias expensas repetere cum veris usuris. Secundum, quod post quatuor menses habeat totius rei dominium. Tertium, quod si rem totam non vult jure dominii, posset repetere pecunias expensas & interesse. *l. si ut proponis. C. de æd. priv. l. si fratres. §. idem respondet & ibi gl. ff. pro soc.* Pet. de Ub. *d. par.6. sub n.5.* & Cæp. *d. c.59. de refec.*
38 *n.8.* Et est speciale in societate, quod socio † reficienti dentur ista tria remedia. Si. n. ageretur de refectione rei communis absq; societate, darentur reficienti solummodo prima duo remedia, sed non tertium, gl. *in d. l. cum duob. §. idem respondit socius, in ver. consequatur. in fin.* Pet. de Ub. *d. par.6. sub n.1.* Cæpol. *d. c.59. sub n.9.* Si-
39 militer est speciale in societate, quod socius † non possit cedere rei, si socius, qui reficit, agat ad expensas & interesse, quia secus est in cæteris rebus extra societatem, *l. cum fructuarius paratus. ff. de usufruct.* Petr. de Ubald. & Cæpoll. *in locis proxime*
40 *citatis.* ubi etiam referunt, quod ipso † jure absque sententia dominium rei transit in socium reficientem, licet non transferatur in eum possessio, ut declarat gloss. *in l. cum duobus. §. idem respondit. in ver. dominium. ff. pro soc.*
41 Et intellige semper, quod † prædicta † procedant stante socii contumacia, in dando partem expensarum, quia ea quoquo modo cessante, socius reficiens solummodo potest agere pro expensarum recuperatione, Glos. *in d. l. cum duobus. §. idem respondit. in ver. consequatur.* & Petr. de Ubald. & Cæpoll. *in locis proxime citatis.* &
habet

habet beneficium probationis, *d. l. cum duobus. §. idem respondit. & l. creditor. & ibi gloss. ff. si cert. pet. & l. interdum. ff. qui pot. in pign. hab.* Si autem non constat, an communi † vel proprio nomine refectio facta fuerit, in dubio præsumendum est, 42
quod communi nomine facta fuerit, quia ita expostulat natura societatis, & quia facere eas nomine proprio esset donare. Ut igitur excludatur præsumptio donationis, & ut id factum fuisse credatur, quod fieri debet, communi nomine factæ censentur, Petr. de Ubald. *d. part. 6. sub n. 5.* & Cæpol. *d. c. 59. n. 10.*

Octavo infertur, quod etiam juxta naturam † societatis in ea, quæ est inter do- 43
minum & colonum, expensæ fieri debent, hac distinctione adhibita. Aut expensæ fiunt omni anno ad præsentis temporis utilitatem; aut expensæ, quæ fiunt, pertinent ad perpetuam fundi utilitatem. Primo casu datur exemplum in expensis, quę fiunt causa colligendi fructus, ut est arare, ligonizare, seminare, mundare, & secare frumenta, triturare, mundare fossata, & terras sodaticas ad culturam reducere, & similia, quę perpetuam utilitatem non respiciunt, & ista pertinent ad colonum, Petr. de Ubald. *d. tract. p. 6. n. 13. & 14.* Secundo casu expensę respicientes † perpetuam fundi utilitatem ad dominum pertinent, & non ad colo- 44
num, Dd. *in l. penult. ff. de impens. reb. dotalib. factis. & in l. prædia. §. si ita legatum. ff. de fundo instr.* Bart. *in consil. 193. sub n. 2.* Petr. de Ubald. *d. par. 6. n. 16.* Alex. *consil. 4. col. 2. lib. 5.* Ias. *in l. 1. col. 6. C. de jure emphy.* Natt. *in cons. 13. lib. 1. & cons. 449. libr. 2. & in addit. ad Alex. cons. 99. in ver. dominii.* ubi loquitur de semine *libr. 5.* multa ponit Menoch. *in tract. de arbitr. jud. casu 215.* Et an impensæ † respiciant perpe- 45
tuam utilitatem, non attenditur, an sint magnæ vel parvæ, sed solum attenditur, sive sint in parva, sive in magna quantitate, an durent post tempus fructuum recollectorum, Alex *in l. divortio. §. impendia. ff. solut. matrim.* ubi dicit, ita velle ibi gloss. *in verb. tutelam.* quem sequitur Ruin. *in consil. 14. n. 3. lib. 1.* & his citatis, ita tenet Rolan. *in cons. 83. in fin. lib. 4.* Etiam quia fundi dominium † non communi- 46
catur, sed communio solummodo in fructibus consistit, collectæ pro fundo ab ipso domino, & non à colono erunt solvendæ, & si colonus ad eas solvendum fuerit astrictus, poterit postea eas à domino repetere, Baldus *in d. l. cum duobus. §. si in coeunda. ff. pro soc.* Petr. de Ubald. *d. part. 6. n. 14.* Rolan. *consil. 79. n. 12. lib. 4.* ubi sub *n. 14.* opinionem tenentium † collectarum onus pertinere ad recipientem 47
fructus declarat procedere in eo, qui possidet pro suo, & suo jure facit fructus suos, ut in emphyteuta & usufructuario, sed secus esse in colono, qui non dicitur possidere, sed detinere, ut per Alex. *in cons. 35. col. 2. lib. 4.*

Et quod Statutum arctans † colonum ad solutionem collectarum sit iniquum, 48
tradunt Bart. & Bald. *in l. colonus. C. de agric. & cens. lib. 10.* Parpa. *in l. placet. num. 69. C. de sacrosanct. Eccles.* Boss. *in tit. de Principe. num. 102.* Rolan. *d. consil. 79. n. 11.*

49 *lib.4.* Et hodie etiam de consuetudine observari, quod colonus † non teneatur ad collectas, tradit Boss. *d. titul. de Princ. numero* 120. Et quod consuetudo sit atten-
50 denda † inter dominum & colonum circa expensas, ubi non constat de communi conventione, tradit Petr. de Ubald. *d. part.6. sub n.*13. ubi dicit, quod primo debet inspici consuetudo regionis ad cognoscendum ad quæ teneatur colonus, quia ea, quæ sunt in consuetudine, censentur deducta in conventione. *l. circa. C. locati. l. quod si nolit. §. qui assidua. ff. de ædilit. edict. l. sed si plus §. 1. ff. de aqu. pluu. arc.* & consulit Advocato Actoris, sive Rei, pro quo est talis usus & consuetudo, quod faciat de hoc positionem. Et etiam quod sit attendenda consuetudo, an
51 colonus † teneatur portare frumentum ad domum domini, tradit idem Pet. de Ubal. *d. par.3. n.*15. ubi ita distinguit. Aut dominus & colonus sunt ejusdem territorii; aut diversi territorii. Primo casu tenetur colonus portare fructus ad domum domini. Secundo v. casu non tenetur, & sic dicit ipse, quod colonus existens in territorio Assisii Perusium frumentum portare non tenetur, & hoc probat arguendo à solutione tributi, quod portari non debeat ad aliam Civitatem, quia in differendo nimis gravaretur, & idem dicitur de annona portanda. *l. pro locis. & l. mediterranea. C. de anno. & tribut. lib.* 10. Bald. *in l. acceptam. C. de usur.* Sed ego, ubi cessaret consuetudo, & etiam pactum, nunquam gravarem colonum ad portandum frumentum ad domum domini, quia facta de eo divisione, non dicitur esse amplius in societate, & est in dominio domini, & rerum unius socii, quæ sint extra societatem, alter socius expensas sentire non tenetur, *l. cum duobus. §. quidam sagariam. ff. pro soc.*

52 Nono infertur, in societate animalium † etiam expensas fieri debere juxta ejus naturam, ita distinguendo. Aut animalia talia sunt, ut ex eorum operibus nullum lucrum percipiatur, ut sunt vaccæ, pecudes, porci, & similia: & expensæ, quæ annuatim necessariæ fuerunt pro pascuis, & si propter nives, quia ad pascendum duci non potuerunt, necesse fuit emere blada, furfur, glandes, & similia, erunt communes. Pet. de Ubal. *d. tr. part.* 5. *sub n.* 27. *vers. bene tamen faterer.* Et hoc eadem ratione, de qua in conclusione supra firmata, nempe quia dominus & pastor dividunt lucrum inter eos & pastor solummodo operas ponere tenetur ad custodiendum & pascendum animalia, & non est conveniens, quod etiam gravetur in expensis. *l. omne æs. ff. pro. soc. cum aliis similib.* Et quamvis
53 Petr. de Ubald. *d. part.* 5. *sub n.*27. dicat, hoc procedere solummodo in expensa † magna, secus vero sit in expensa parva, & modici momenti: tamen ista ejus distinctio mihi non placet, quia, villici omnes pauperrimi sunt, & eorum paupertate attenta, expensa, licet parva, modica dici non potest. Et personarum qualitate inspecta, quæ impensa modica dici debeat, Judicis arbitrio terminandum, tradit Menoch. *in tract. de arbitr. jud. casu* 215. *in fin.* Sed quæ erit ratio diversi-
tatis

tatis inter colonum † partiarium, quem dixi supra teneri de suo facere expensas 54
pro cultura, & pastorem, quem dico debere recipere partem expensarum à do-
mino animalium, cum *in l. cum duobus. §. si in coeunda. ff. pro soc.* æquiparentur co-
lonus partiarius, & socius in animalibus? Petr. de Ubald. *d. part. 5. sub num. 27.*
dicit, quod æquiparatio non est uniformis, & non consistit in omnibus, *& part.*
8. sub num. 21. dicit, quod pastor † non est proprie socius, quia contractus soc- 55
citæ transit ad heredes, sed non contractus societatis, *l. actione. §. morte. ff. pro soc.*
Ista ejus dicta mihi non placent, quia in omni societate uniformis est determina-
tio juris, quod expensæ de communi fieri debeant, ut dixi supra *in princ.* Et ejus
dictum, quod contractus soccitæ transeat ad heredes, lege non probatur, be-
ne probatur societatem non transire ad heredes, & quæ sit differentia inter soc-
citam & societatem, de jure cautum non reperitur, & si societas animalium tran-
sit ad heredes, & appellatur soccita, id fit de consuetudine, sed non de jure, prout
etiam de consuetudine fit, quod societas inter dominum & colonum ad heredes
transeat. Ratio differentię est, quia pastor tenetur † ad curam & custodiam, & 56
sic tenetur de culpa levissima, & colonus tenetur ea omnia facere, quę pertinent
ad fructus colligendos, & tenetur solummodo de levi, ideo iste, qui tenetur de
levi, magis gravatur, & ille, qui tenetur de levissima, minus gravatur in expen-
sis, & hac ratione attenta à consuetudine declaratum credo, quod in societate ani-
malium expensę debeant esse communes, secus vero in societate inter dominum
& colonum. Aut animalia talia sunt, ex usu, quorum lucrum percipitur, ut asinę
& equę, & quidem si in totum rusticus percipit lucrum operarum, non tenetur
dominus aliquid expendere † pro expensis, quia in hujusmodi animalib. conside- 57
ratur lucrum, non solum in usu eorum, sed etiam in fœtu & augmento. In fœtu
& augmento dominus habet medietatem ratione capitalis: in lucro vero prove-
niente ex operib. & usu nullam habet partem, & ideo onus expensarum, quę re-
quiruntur in sella, clitella, ferramentis & similib. rebus, & pro victu sentire non
debet, quia hę expensę pertinent ad eum, qui animalium usum & commoditatem
habet, ita per text. *in l. in reb. §. possunt. ff. commod. & in l. cæterum. ff. de rei vindic.*
tradit Petr. de Ubald. *d. part. 5. sub num. 27.* & ita etiam quod quis alere eos † te- 58
neatur, quorum opera & ministerio utitur, tradit Surd. *in tract. de alim. tit. 1. q.*
63. Et si dominus etiam posset uti dictis animalibus, etiam ad expensas teneretur.
Et quia certa & determinata regula dari non potest, consuetudo regionis, si de
ea appareat, erit observanda, sin minus, erit recurrendum ad arbitrium boni vi-
ri, quod maxime in societate attendi debet; qui etiam considerabit, an in rustico
animalia in prędio domini retineantur, & cum ejus paleis & fœno gubernentur.
Et considerabit etiam, quod quilibet ipsorum utatur dictis animalib. ad usum de-
stinatum, & loco & tempore congruo, ita ut alter alteri non sit impedimento, &

ne misellus rusticus, ut persæpe fieri solet, nimis gravetur, & sic sequatur inæqualitas & inimicitia. Petr. de Ubald. *d. part.* 5. *sub n.* 27. Quia etiam aliquando ista
59 animalia dari solent cum pacto, quod solvatur collatica, hoc † casu etiam dominus ad expensas præfatas pro ejus parte erit obligatus. Quia licet animalibus uti non possit, tamen loco usus & commoditatis percipit collaticam, & onus expensarum subire debet, perinde ac si eis uti posset, ut servetur æqualitas, ne sequatur injustitia, sed caveant ita paciscentes, ne ratione periculi recipiendo collaticam incidant in contractum illicitum & usurarium.

60 Decimo infertur, quod si fratres † vivant in communi, & sint socii, non tamen universorum bonorum, & unus plus expendat, quam alter, erit alteri socio reficiendum illud, quod plus expensum fuit. Ideo Specul. *in tit. de jud. §. sequitur. n.* 12. & Bald. *in tract. de duob. frat. sub n.* 28. dicunt, quod si unus impendit ob personam suam, vel filiorum in dignitatibus, & militia, & similibus, tenetur in partem suam imputare, Menoch. *consil.* 860. *in fin. lib.* 9. Idem est dicendum de impensis, quæ fiunt in emptione librorum & in studiis Bald. *in consil.* 121. *quidam Antonius, in fin. lib.* 1. Et pecunia etiam impensa in redemptionem filii ab hostibus, debet imputa-
61 ri † in partem impendentis, Bald. *in cons.* 74. *res communiter. lib.* 2. Menoch. *in tract. de arbit. jud. casu* 127. *sub n.* 7. Impensa etiam, quæ fit in ducenda uxore, & in conviviis, fieri debet de parte expendentis. *l. qui originem. §. fin. ff. de mun. & bono.* Bald. *d. tract. de duob. fratr. sub n.* 28. Surd. *in tract. de aliment. tit.* 1. *quæst.* 85.
62 *num.* 2. Et dos, quæ datur filiæ, parti dotantis † imputari debet, licet Secus sit in societate omnium bonorum. Castr. *consil.* 69. *si dicta Cornelia. lib.* 2. Natt. *consil.* 100. *num.* 7. *&* 8. *lib.* 1. *& consil.* 264. *num.* 3. *lib.* 2. ubi *num.* 4. subjicit post Bald. *in l. filiæ. in* 3. *not. C. famil. ercifcund.* quod si unus fratrum ponit lucrum suum in aptatione patrimonii, vel emit boves pro colendis possessionibus, potest recuperare à cæteris fratribus pro eorum portionibus, *l. ex duobus. in princ. ff. de neg.*
63 *gest.* Menoch. *d. cas.* 127. *nu.* 7. *in fin.* Et expensæ, quæ fiunt † in puerperiis uxoris, similiter de bonis mariti fieri debent, ut tradit Bertran. loquendo etiam de expensis nuptiarum, *in cons.* 30. *viso casu. lib.* 2. Surd. *in d. tract. de aliment. tit.* 1. *q.* 85. *sub n.* 3.

64 Similiter si unus ex fratribus † majorem habet familiam, quam alter, illud, quod plus expendit in ea alenda, in parte sua computare debet, Angel. *in l. ult. Cod. de collat.* Corn. *cons.* 301. *colum. ult. lib.* 1. ubi citat Cynum & Petrum de Belapert. *in l. si paterno affectu. C. de neg. gest. & in consil.* 122. *nu.* 1. *in fin. & n.* 2. *lib.* 2. Petr. de Ubal. *in d. tract. de duob. frat. par.* 6. *q.* 23. *vers. circa secundum.* ubi latissime hanc opinionem probat, & respondet ad contraria, & dicit ita consuluisse cum D. Luca de Callio, & cum D. Petro Philippo Corneo patribus honorandis. Et certe d. D. Lucas de Callio nuncupatus de Pretiosis fuit Doctor illustris & excellen-
tiss.

tiss. & dolendum est, quod ejus scripta typis tradita non fuerint, quia maximæ utilitatis fuissent omnibus legum Professoribus, ut percipere licet ex quibusdam ejus responsis, quę manuscripta habentur. Hanc etiam opinionem tenet Barbat. *cons.* 22. *col.* 4. *lib.* 1. Ias. *in d. l. fi. n.* 4. *in fi.* C. *de collat.* & *in cons.* 5. *coll.* 2. *lib.* 1. Rui. *in cons.* 101. *lib.* 4. Menoch. *d. tract. de arbitr. jud. casu* 127 *sub n.* 4. Rim. ju. *cons.* 366. *lib.* 4. Surd. *d. tr. de aliment. tit.* 1. *q.* 85. *sub n.* 3.

Contrariam † opinionem allegantur tenere Bal. per illum tex. *in c.* 1. *§. si duo fratres. n.* 2. *de duob. fratr. de novo invest.* & *in d. l. fin.* C. *de collat.* Anchar. *in cons.* 303. Roma. *in cons.* 172. *in fin.* Alex. *in cons.* 70. *numer.* 2. *vers. sed præmissis non obstantibus lib.* 5. Castr. *in d. l. fin. n.* 4. C. *de collat.* Barbat. *consil.* 37. *colum. ultim. lib.* 2. Ias. *in d. l. fin. num.* 4. & 5. & ibi Alex. & Dec. videntur asserere, quod cum Baldi opinione resideat communis opinio. In hac contrarietate dicendum est, quod opinio Baldi † & sequacium procedat in societate omnium bonorum, in qua omnia sunt communia, & non attenditur, an unus socius plus lucretur, & plus expendat. 65 66

Altera vero opinio procedat in cæteris societatibus, in quibus cujusque operæ & expensæ considerantur, & cuique lucri & expensarum portio assignatur juxta operas, & juxta capitale positum in societate, & ita etiam expensarum onera sustinentur, ut per Corn. *in d. cons.* 122. *n.* 4. & 5. *lib.* 2. Pet. de Ubal. *d. par.* 6. *sub n.* 24. *vers. septimo.* ut dixi supra *c.* 15. *n.* 44. *cum plur. seqq.* Et ita Bald. & alios tenentes ejus opinionem, quod communiter intelligantur loqui in societate omnium bonorum, & non in cæteris societatib. citat Surd. *in d. tract. de aliment. tit.* 1. *q.* 85. *sub n.* 3. Item concordantur opiniones, quod Baldi † & sequacium opinio procedat, si impensa sit modica; secus vero, si sit parva. Ita tradit Paris. *in cons. ult. n.* 23. *lib.* 2. ubi dicit, quod Baldi opinio est intelligenda de modica impensa, & quod si etiam de magna loqueretur, male sentiret. Ita etiam quod sit intelligenda de modica, & non de magna, tradit Corn. *d. cons.* 301. *in fi. libr.* 1. & *d. cons.* 122. *col.* 1. *libr.* 2. Petr. de Ubal. *d. part.* 6. *sub n* 24. Menoch. *dict. casu* 127. Sed ista non est bona concordantia, dum † agimus de societate, & an jure societatis plus impensum in parte expendentis sit imputandum, quia ideo dicunt modicam impensam repeti non posse, quoniam donata præsumitur. Nam dicunt, quod ob rei modicitatem & communem societatem ratione victus præsumitur donatio, cum hæc modica & levia spernere videantur socii, Menoch. *d. casu* 127. *n.* 10. ubi *n.* 11. Iudicis arbitrio cognoscendum relinquit, ut secundum personarum qualitatem cognoscat, quid multum, & quid parum dici debeat, ut per Bald. *d. cons.* 260. *col.* 1. *lib.* 1. & per Rimin. *in d. l. ult. n.* 2. C. *de collat.* Etiam non magna donatio inter socios † considerari posset, si præsumptiones illæ intervenirent, ex quibus donatio facta præsumitur, ut per Menoch. *d. tract. de arbitr. casu* 88. & *d. casu* 127. *n.* 8. 67 68 69

sed

ſed ſtante titulo donationis, quia ceſſaret titulus ſocietatis, *l. ſocietatis. ff. pro ſoc.* ideo, ut dixi, dum ſolummodo de ſocietate agimus, iſta non eſt bona concordantia, licet in ſe vera eſſe poſſit, dummodo is, qui donaſſe pręſumi debet, non ſit minor, quia à minore neque donatio, neque ſocietas contracta pręſumi poteſt, Menoch. *d. caſu* 127. *in fin.* ut dixi ſupra agendo de cauſa efficiente. Inſuper
70 licet verum ſit, quod plus expenſum † in alenda familia alterius, ubi non ſumus in ſocietate omnium bonorum, repeti poſſit: tamen iſta opinio declaratur non procedere, quando alimenta perſonis operantibus ad ſocietatis utilitatem pręſtita fuiſſent ex generali ratione, quę ſe habet, alimenta ei eſſe pręſtanda, qui pro ſocietatis utilitate operatur, ut per Surd. *in d. tract. de alim. tit.* 1. *q.* 83. *& d. q.* 85. *n.* 3. *&* 9.
71 Declaratur etiam dicta opinio non procedere, ſi plus impendens † pro ejus familia ejus operas ponebat ad ſocietatis utilitatem, & alter non habens familiam vivebat otioſus, Surd. *d. q.* 85. *ſub n.* 3. ubi ita loqui intelligit Corn. *in conſ.* 122. *lib.* 2. Iaſ. *in conſ.* 5. *n.* 5. *lib.* 1. *& in conſ.* 2. *n.* 28. *lib.* 3. Ruin. *conſ.* 29. *n.* 15. *lib.* 5. Bertrand. *conſil.* 62. *n.* 14. *lib.* 1. ſed iſta declaratio non placet. Quia licet pro ejus operibus majorem lucri partem percipere debeat, non tamen ſequitur, quod de rebus ſocietatis poſſit alere propriam familiam, quę ſocietati non operatur, ſed tenetur alere de ſuo, & impenſa iſta ſocietati imputari non poteſt, quia eſt pro perſonis extra ſocietatem, & ita admittit idem Surd. *ibidem n.* 8. dum tradit, quod ſocius
72 propriam familiam, loquendo de † ſocio omnium bonorum, alere poteſt de communi, puta uxorem, filios, & alios, qui ſunt de familia. At ſi alium introducat, qui non ſit de familia, puta privignum, de propria ejus parte erunt in diviſione ſocietatis alimenta pręſtita extrahenda, vel ſi poterunt repeti, à privigno erunt repetenda. Et in communi ponenda citat Caſt. *conſ.* 304. *n.* 5. *lib.* 2. Si enim hoc admittitur in ſocietate omnium bonorum, quod perſona extranea non ſit alenda de communi: Ergo & multo magis, quod id admitti debeat in ſocietate particulari, dicendum eſt, ſi perſona non ſit comprehenſa in ſocietate, & non operatur ſocietati.
73 Et nota unum ſingulare dictum in propoſito, ubi alimenta familiæ † unius ſocii eſſent præſtanda de communi, quod iſtud procedit viventibus ſociis: alias enim ſi unus ex ſociis decedens relinqueret alimenta præſtanda de bonis communib. uxori vel uni ex filiis, ſuſtineretur diſpoſitio in pręjudicium ſuorum heredum, & non in pręjudicium aliorum ſociorum, etiam ſi legatum fuiſſet factum cęteris ſociis pręſentibus & conſentientib. ita expreſſe determinat Bart. *in conſil.* 211. *quædam ſibi filio. n.* 1. *& ſeq. lib.* 1. per text. *in l. ſi duob. §.* 1. *ff. de leg.* 1. Ita Bartoli deciſio non arridet Surdo. *in d. tract. de alim. tit.* 1. *q.* 85. *in fin.* quia text. *in d. l. ſi duobus. §.* 1. ideo procedit ſecundum eum, quia † nulla aderat ratio quare teſtator, quod à duobus heredibus pręſtandum reliquit, non idem relicturus foret, ubi unus tantum

tum

tum fuisset heres; utroque enim casu ex † hereditate legatum erat præstandum. 74
At secus, quando constat testatorem non æque non integrum illud onus suæ hereditati injuncturum fuisse, quod ab alio voluit pro dimidia pręstari. Sed à Bartoli opinione nòn est recedendum: nam eam tenet & dicit eam perpetuo esse menti tenendam Castr. *in l. qui quæstum. §. heres. n. 2. ff. de leg. 1.* Alex. *in d. l. si duobus. in princ. n. 2.* Aret. *n. 2. vers. & per istum. textum.* Ripa *in l. cum filio familias. n. 25. ff. de leg. 1.* Gerard. *sing. 44* & ipse etiam Surd. *in d. loc.* dicit, quod non habet contradicentem, & quod durum esset contra eam obtinere. Et ejus consideratio etiam non obstat in pręsenti, quia ipse tantum considerat, quod alimenta essent pręstanda pro parte, & non in totum, quia pro parte videtur testator solummodo secundum eum voluisse suos heredes gravare. Et decisio Bartoli est fundata in proposito nostro, in eo, quia unus socius testando partem alterius socii gravare non potest, bene mirabilis est ejus decisio, quod non valeat gravamen in pręjudicium alterius socii, cum factum fuerit ipso consentiente. Decimo primo infertur, & est notabilis illatio, quod si institor societatis † in 75
civitate aliqua faciat impensas in honorem mercatorum, qui secum contraxerunt, justa ratione motus, talis impensa erit societati imputanda. Ita tradit Bart. *in l. filiusfamilias. ff. de donat.* Petr. de Ubald. *in d. tract. de duob. frat. part. 11. num. 21.*

CAPUT XXVIII.

De causa finali.

SUMMARIA.

1 *Causa finalis principaliter ab agente consideratur.*
Est prima in intentione, & ultima in executione.
2 *Causa finalis considerat, quod sit finis operis, & finis operantis.*
3 *Finis declarat, qualiter res sit censenda.*
4 *A fine omnia dinumerantur.*
5 *Ea, quæ tendunt ad eundem finem, ejusdem sunt naturæ.*
6 *Mandatum socius à socio non dicitur habere.*
7 *Socius in re communi, altero socio invito, quicquam facere non potest, quia potior est causa prohibentis.*
8 *Socius de re communi, ultra partem suam, non potest disponere.*
9 *Contractus rei communis ad hoc ut valeat, requiritur omnium consensus, & non sufficit consensus majoris partis, neque ejus, qui majus jus habet in re, declaratur.* num. 35.

10 *Hypothecare etiam socius rem communem ultra partem suam non potest.*
11 *Fiscus solus potest rem communem, ex particulari privilegio, in totum alienare.*
12 *Etiam si modicam partem in re habeat.*
Etiam si res sit dividua.
13 *Et si vellet dare totam rem in feudum seu Emphyteusin, seu locare, contrarium videtur verius.*
14 *Et si fiscus habet partem hypothecatam, etiam ratione hypothecæ potest rem in totum vendere.*
15 *Fiscus an possit totam domum destruere, quam delinquens habet communem cum alio, remissive.*
16 *Socius potest uti re communi ad usum destinatum, non alterando ejus formam, & ab alio socio prohiberi non potest, declaratur.* n.42.
17 *Sylva cædua cædi potest, dummodo arbores grandes non cædantur.*
18 *Frumentum emptum ea intentione, quod vendatur, prohiberi non potest, quod non vendatur.*
19 *Fundum communem si unus ex sociis colat & seminat, altero recusante, non tenebitur alteri respondere de fructibus pro parte dominica.*
20 *Intellectus* l. qui scit fundum. in princ. ff. de usur.
21 *Muro communi utitur socius ad usum destinatum, altero socio invito.*
22 *Etiam si fenestræ alterius socii in muro existentes claudantur.*
25 *Contrariam opinionem tenent aliqui.*
14 *Prima opinio sequenda est, &* n.25.
Socio non licet facere fenestras in muro communi, ita ut impediatur alter socius eo uti ad usum destinatum.
Etiam si aliunde lumen habere non posset.
Etiam si offerret reficere alteri socio damna & interesse.
Socius non dicitur consensisse, si vidit alterum socium facientem fenestram in muro communi, ita ut eam claudere non possit.
26 *Super muro communi, si non est habilis ad supportandum majus onus, si obscurentur lumina, & ad æmulationem ædificare non licet.*
27 *Murus si fuit factus solummodo ad dividendum, super eo non potest ædificari.*
28 *Murus quod sit communis pro diviso seu indiviso, qualiter cognoscatur, remissiue.*
29 *Locare potest socius communem domum solitam locari, altero socio invito.*
30 *Domo communi uti potest socius, etiam frangendo clausuram ab altero socio impositam.*
31 *In re communi pro indiviso quilibet dicitur habere partem in qualibet particula, etiam minima.*
32 *Res si pro parte expediri non potest, socius potest uti tota re.*

33 *Socius potest facere ea, quæ utilia sunt societati.*
34 *Mandatum socius ab altero socio habere dicitur in utilibus.*
35 *Socius potest negotium gerere, si adsit interesse ipsius, etiam si non adsit consocii utilitas, dummodo non adsit ejus damnum.*
36 *Domus pro parte solummodo erit locanda, si pro parte utiliter locari potest.*
Et procedit etiam in prædio rustico.
37 *Socius, qui vult locare domum personæ honestæ, præfertur alteri, qui vult locare personæ inhonestæ.*
38 *Etiam si à persona honesta plus mercedis daretur.*
39 *Si ambæ essent honestæ, daretur plus offerenti.*
40 *Si ambæ personæ essent honestæ, & parem mercedem offerrent, secundum aliquorum opinionem, dum socii sunt discordes, domus vacare debet.*
Res non sortitur effectum, quando partes non conveniunt.
41 *Patroni duo si præsentant diversas personas ad beneficium indivisibile, nulli ex præsentatis jus acquiritur.*
Potentior est causa prohibentis in pari casu inter socios.
42 *Si quilibet socius uti vult re ad usum destinatum, in utroque par ratio prohibitionis reperitur.*
43 *Altera est opinio, quod si socii sint discordes, Iudicis officio ad concordiam reducantur.*
44 *Iudex potest se interponere pro concordia, & eam potest suadere, non tamen potest cogere.*
45 *Potest cogere, quando adesset præjudicium tertii.*
Et quando adesset timor scandali.
46 *Altera est opinio, quod judicio sortis discordia dirimatur.*
47 *Quæstio facti sorte dirimi non debet.*
48 *Contrarium quod sorte dirimi debeat.*
49 *Sortis judicio utendum esse etiam super quæstione facti, non solum juris.*
50 *Domum communem si unus socius vult inhabitare, non debet esset impedimento alteri socio, qui vult partem suam locare.*
Fallit, si domus non potest dividi.
Et fallit, si socius vellet introducere in parte sua personas inhonestas.
51 *Sociis discordantibus, quia unus vult locare, & alter inhabitare, non datur aliud remedium, nisi quod deveniant ad divisionem.*
52 *Si unus socius vult inhabitare & alter locare, tenetur locare socio, qui vult inhabitare, & non extraneo, &* n. 56. & 57.
53 *Socius, qui vult domum locare extraneo, & non consocio, non potest probabiliter prætendere interesse, si potest eandem mercedem à socio inhabitare volente recipere.*

54 *Socius si aliquid debet facere invitus, dicitur agi de ejus interesse.*

55 *Qui mutat veterem formam ædificii, invito socio, dicitur deteriorem facere, licet videatur meliorare.*

Qui suam explet voluntatem, dicitur lucrari, ita damnum pati dicitur, qui invitus aliquid facere cogitur.

56 *Interesse solius voluntatis non est considerabile.*

Æquum præferri debet iniquo, in re communi, in qua spectatur arbitrium boni viri.

57 *Locatio domus communis maxime non extraneo, sed consocio facienda esset, si haberet filias.*

58 *Domus non solita locari, altero socio recusante, locari non potest.*

Contrarium, quod debeat arbitrari, quid sit agendum, & numero 59.

Altera est opinio, quod impediatur locatio, sed socius impediens teneatur ad interesse.

60 *Neque prima, neque secunda opinio sequenda est.*

61 *Arbitrium Iudicis quod sit attendendum in societate, intra fines, & non extra fines societatis.*

62 *Socius recusans, ne domus locetur, non dicitur injuste recusare, si non est solita locari.*

63 *Domum totam, non solitam locari, inhabitans socius alteri socio non tenetur ad mercedem.*

64 *Domus si erat solita locari, & socius, locatione finita, eam inhabitet, alteri socio tenetur ad mercedem, & n. 66.*

65 *Fructuum partem, qui ab extra proveniunt, socius alteri socio dare tenetur, sed ratione commoditatis, quæ intrinsece provenit, puta inhabitando domum, aliquid alteri socio dare non tenetur.*

66 *Sed hoc fallit, si illa commoditas, nempe domus, erat solita locari.*

67 *Socius si perseverat habitare in domo communi conducta, tenetur ad solitam mercedem, quia dicitur facta tacita reconductio.*

68 *Contrariam opinionem tenent aliqui.*

69 *Prima magis placet. & n. 70.*

71 *Mandatum dicitur habere socius in rebus destinatis ad vendendum.*

72 *Etiam si socii habitent in diversis civitatibus.*

73 *Et si faciant ea, quæ fieri debent inspecta conventione, & fine societatis.*

74 *Et si juxta solitum emat, & vendat ad credentiam, & faciat ea, quæ societati utilia sunt.*

1 Quia, ut supra dixi, *c.* 2. *num.* 8. causa finalis est illa, quę principaliter ✝ ab agente consideratur, Bald. *in l.* 1. *num.* 17. C. *de falsa ca. adie.* & est semper prima in intentione, licet sit ultima in executione, Bart. *in l. ambitiosa. num.* 29. *ff. de decret. ab. ord. fact.* Covar. *var. resolut. cap.* 20. *n.* 2. & quia

& quia dupliciter consideratur, primo, quod sit finis operis, secundo quod sit fi-
nis † operantis, & quatenus est finis operis, quod una tantum sit; quatenus vero est 2
finis operantis, quod sit multiplex, ut post divum Thomam tradit Navarr. in c.
inter verba 11. q. 3. concl. 5. corol. 8. n. 29. ideo videbimus modo de his, quę à sociis
fine inspecto sive operis, sive operantis fieri possunt. Est enim verissimum, quod
finis ipse † declarat, qualiter res sit censenda. l. sed & si quod. §. 1. ff. de usufruct. c. 3
fraternitatis. §. ultim. de frigid. & malefic. Et quod à fine † omnia dinumerentur, 4
tradit ex Arist. Bald. in consil. 272. col. 1. lib. 1. & in repet. l. Æmilius. colum. 4. vers.
& scias quod libellus. ff. de minor. Et ea, quę tendunt ad eundem finem, quod sint
ejusdem † naturæ, cujus est finis, tradit idem Bald. in consil. 250. colum. 1. lib. 1. 5
Socin. in rub. de verb. oblig. parum ante finem. Tiraquel. in tract. de retract. §. 1.
glos. 7. num. 45. Utique socius à socio non † dicitur habere mandatum, Bart. & 6
Bald. in l. nemo ex sociis. ff. pro soc. Alex. in addit. ad Bald. in rub. C. pro soc. Roman.
Alex. & Iason. in l. de pupillo. §. si plurium. ff. de nov. oper. nunc. Roman. in l. stipula-
tiones non dividuntur. colum. fin. ff. de verb. oblig. Alex. cons. 154. nu. 8. & cons. 186. col.
2. lib. 2. Ruin. cons. 65. nu. 6. lib. 5. Cravet. cons. 129. in princ. lib. 1. Dec. cons. 556.
n. 2. lib. 2. Rim. jun. cons. 331. n. 11. lib. 3. Decian. cons. 38. n. 4. lib. 1. Et hanc
esse veriorem & receptiorem communioremque dicit Rot. Genuens. decis. 14.
n. 67.

Et socius in re communi altero † socio invito quicquam facere non potest, 7
quia potior est causa prohibentis, l. Sabinus. & ibi gl. ff. de neg. gest. l. parietem. ff. de
servit. urban. præd. c. in re communi. & ibi Dynus. de reg. jur. in 6. Surd. cons. 447. n. 17.
lib. 3. Disponere etiam socius de re communi † ultra partem suam non potest. l. 8
nemo ex sociis. & ibi gl. & Dd. ff. pro soc. l. si socius. & ibi gl. & Dd. ff. si cert. pet. ad hoc
enim, ut valeat contractus † rei communis, requiritur omnium consensus, & 9
non sufficit consensus majoris partis & unius socii habentis etiam majus jus in re.
l. per fundum. ff. de servit. rustic. præd. & l. fin. ff. com. præd. Gomes. lib. 2. resolut. jur.
tit. de locato. sub num. 14. Surd. consil. 43. sub num. 14. & sub num. 15. lib. 1. & pro-
cedit etiam in tollenda seu imponenda servitute. l. si communis fundi. & l. unus ex
sociis. ff. de servit. rust. præd. Et hoc procedit etiam † in hypotheca, ut socius ultra 10
partem suam rem communem hypothecare non possit. l. uni C. si communis res pigno.
dat. fue. Negusan. in tract. de pignor. part. 2. mem. 3. num. 36. Solus fiscus potest † 11
ex particulari privilegio rem communem in totum alienare. l. 1. C. de vend. rei
fisc. com. cum privat. lib. 10. l. 2. C. de com. re alienat. ubi Bald. dicit æquum esse,
quod id faciat fiscus consorte requisito, & si ille tantum offerat, quantum alius
pręferatur, argum. l. 1. de privileg. cred. sequitur Tiraquel. de retract. lign. §. 1.
glos. 18. num. 7.

Et hoc fisci privilegium † procedit, etiam si modicam partem in re communi 12
ha-

haberet, ut habetur *in d. l.* 1. & procedit etiam, quod res sit dividua, modo intersit fisci rem totam vendi respectu majoris pretii; Bart. post glos. *in d. l.* 1. Felin. alios adducens *in cap. quæ in ecclesiarum. num.* 73. *de constit.* Et procedit etiam, si fis-
13 cus † vellet dare totam rem in feudum, seu emphyteusim, seu locare. Bald. *cons.* 336. *Præmitto. lib.* 5. sed hoc dictum non placet. Peregrin. *in tract. de jur. fisci. lib.* 6. *tit.* 4. *num.* 32. quia sic privatus haberet invitus emphyteutam, & vasallum perpetuum, & in venditione consequitur suam partem pretii, de quo statim ad libitum disponere potest. Non est recedendum ab opinione Baldi propter ejus auctoritatem, & si fiscus potest quod est plus, nempe rem libere alienare, poterit etiam, quod est minus, ejus utilitate stante, nempe in feudum &
14 emphyteusim concedere. Et procedit etiam, si fiscus † habeat hypothecata bona alicujus pro parte: poterit enim ratione suæ hypothecæ illa vendere in totum, invito altero habente dominium pro alia parte, Bald. *in cons.* 171. *condemnatus. lib.* 1. Dec. *cons.* 235. *col. pen. lib.* 1. Et ita fuisse judicatum Paduæ, & sententiam fuisse confirmatam *in Excel. cons.* 40. tradit Peregrin. *d. tract. de privil. fisc. lib.* 6. *art.* 4. *sub num.* 32. ubi dicit, quod ista est maxima ampliatio, declarat tamen non procedere, si in aliis bonis non communibus cum
15 aliquo posset fiscus consequi creditum suum. Et an fiscus † possit destruere domum communem inter duos, si veniat destruenda ob delictum unius, ponit Bartol. *in l. Athejus.* §. *de opere. ff. de aqua pluv. arcen.* Petr. de Ubald. *in tract. de duob. fratr. part.* 8. *num.* 26. Aret. *cons.* 110. *Clarissime & consultissime Doctor. vers. venio ad quartum.*
16 Verum istæ conclusiones, licet verissimæ † videantur, tamen aliquando non procedere ita simpliciter declarantur, & præcipue quando fine ipsius societatis considerato sociorum voluntatem aliter esse intelligendam percipitur. Nam si socius utitur re communi ad finem seu usum destinatum, non alterando ejus formam, quod id faciat, ab alio socio prohiberi non poterit. *l. arboribus.* §. *navis. ff. de usufruct. l. si ædes. ff. com. divid. & ibi gl. l. cum duob.* §. *item Mela. ff. pro soc.* Gl. *in d. l. Sabinus. ff. com divid.* Pract. Papien. *in forma libelli pro hereditate vel re singula. divid.*
17 *in gl. in ver. & in futurum.* Et de sylva cædua, quod † ab uno ex sociis cædi possit, altero socio invito, & non possit accusari, tradit Bald. *in cons.* 37. *num.* 4. *lib.* 5. Socin. *cons.* 58. *sub num.* 2. *lib.* 4. dummodo arbores grandes & fructiferas non cædat, quia ad cædendum non sunt destinatæ. Tiraq. *in tract. de retract. convent.*
18 §. 3. *gl. uni. num.* 24. *circa finem.* Et frumento † empto communi nomine, ad hoc ut communi nomine & communi periculo venderetur, quod unus ex sociis recusare non possit, quin vendatur communi nomine & communi periculo, per text. *in l. nam & Servius.* §. *si vivo. ff. de neg. gest.* tradit Decian. *cons.* 97. *num.* 44. *lib.* 2. Et
19 si duo habent † fundum communem, & unus velit colere & seminare, alius vero cervico-

cervicosus non velit, quod sua pars seminetur, si socius prudentior faciat totum fundum coli & seminari, quod non tenebitur in aliquo alteri socio de fructibus respondere, etiam pro parte dominica, tenet Salic. *in l. jubemus. la 2. per. gl. ibi in vers. dividere. C. de sacrosanct. eccles.* Alex. *in l. 1. & ibi Ias. num. 26. C. qui testam. fac. poss.* Idem Ias. *in l. quo minus. num.* 162. ubi hoc inquit singulare, & se alibi non legisse. *ff. de flum. & in l. servi electione. §. 1. num.* 19. ubi dicit mirabile, si est verum. *ff. de leg.* 1. Marsil. *sing.* 369. Natt. *cons.* 31. *num.* 10. *lib.* 1. Surd. *cons.* 43. *num.* 18. *lib.* 1. Contra hanc † Saliceti opinionem maxime urgere videtur text. *in l. qui scit fun- 20*
dum. in princ. ff. de usur. ubi habetur, quod qui scit fundum cum alio sibi communem esse, fructus, quos ex eo perceperit, invito vel ignorante socio, non majori ex parte suos facit, quam ex qua dominus prædii est, sed huic textui, quod non procedat, quando fundus totus fuisset satus ab uno ex sociis, invito altero socio, respondet Natt. *in d. cons.* 31. *num.* 10. *lib.* 1. Muro etiam communi utitur socius altero socio invito ad usum destinatum, dummodo quod † superædificatur sit com- 21
mune *d. l. si ædes. ff. com. divid. & d. l. cum duob. §. item Mela. ff. pro soc.* Bart. Angel. & Florian. *in l. quidam Iberus. ff. de servit. urb. præd.* Cæpol. *in tract. de servit. urba. præd. c.* 40 *sub num.* 19. *&* 20. Corn. *cons.* 90. *num.* 14. & rursus in eadem facti specie *in cons.* 113. *lib.* 2. Marsil. *sing.* 154. Rimin. *cons.* 401. *& cons.* 402. *lib.* 3. Bursat. *cons.* 57. *num.* 2. *& cons.* 58. *num.* 1. *lib.* 1. Surd. *cons.* 233. *n.* 1. *lib.* 2. Honded. *cons.* 80. *lib.* 1. Et hoc est verum, etiam si fenestræ † alterius socii in muro existentes clau- 22
dantur, Cæpoll. *in d. tract. de servit. urban. præd. c.* 62. *tit. de fenestra. sub num.* 5. Ias. *in cons.* 98. *in primo dubio. lib.* 1. Paris. *cons.* 63. *lib.* 1. Rimin. *d. cons.* 402. *num.* 2. *lib.* 3. Neviza. *cons.* 65. *in fin.* Bero. *q.* 26. *nu.* 3. Bursat. *cons.* 111. *n.* 1. *lib.* 1.

Contrariam opinionem, quod non possit † socius elevare murum communem, 23
si obscurarentur fenestræ alterius socii, tenet Surd. *cons.* 233. *lib.* 2. ubi *num.* 14. dicit, quod opinio Ias. *in d. cons.* 98. & falsa, & expresse contra decisionem Alberic. *in l. altius. C. de servit. & aqua.* & Cæpol. *in tract. de servit. urban. præd. c.* 36. *tit. de servit. ne lumin. q.* 7. qui dicunt, quod non licet socio super communi re ædificare, quando per tale ædificium obscurantur socii lumina, quia tenetur servare antiquam formam, super quam erat ædificatum, & respondendo ad Bero. *d. q.* 26. dicit, quod contrarium tenuit *cons.* 132. *num.* 12. *lib.* 3. & dicit *num.* 15. non obstare quod voluit Cæpol. *in d. c.* 62. quia loquitur, quando si non clauderentur fenestræ, non posset aliter socius uti pariete communi, & esset sibi inutilis, & loquitur de pariete, in quo non poterant fenestræ ædificari, ne privaretur alter socius uti eo ad usum destinatum. Prima opinio, quod murus elevari † possit, & quod fe- 24
nestræ possint claudi, sequenda est, quia non licuit socio facere fenestras in eo, ita ut impediretur socius eo uti ad usum destinatum. Paris. *d. cons.* 63. etiam si lumen aliunde habere non posset, etiam si offerret reficere alteri socio damna & in-

& interesse, & non dicitur consensisse socius, si vidit alterum socium facientem fenestras in muro, ita ut eas claudere non possit *l. invitus. ff. de servit. urban. præd.* & ibi not. Bart. Angel. & Castr. & post eum Paris. *d. cons. 63. num.* 8. & Bursat. *d. cons.* 111. *num.* 4. *lib.* 1. & Surd. *cons.* 387. *lib.* 3. Et cessant considerata à Surdo, quia non est verum, ut ipse præsupponit, quod claudendo fenestras præjudicium
25 † inferatur socio, & mutetur forma veteris ædificii: non enim infertur præjudicium, si clauduntur fenestræ, quæ ibidem stare non debent, in damnum alterius socii, & non mutatur forma veteris ædificii, si eo quis utatur ad usum destinatum. Ubi daretur casus, quod murus fuisset ad hoc destinatus, ut ibidem fenestræ stare deberent, & ista esset ejus antiqua forma, Surdi opinio tenenda esset. Etiam es-
26 set tenenda, si, prout † erat in casu suo, murus non esset sufficiens ad supportandum majus onus, ut tradit sub *num.* 8. & late quod non liceat ædificare super muro communi, si obscurarentur lumina alterius socii, si murus non esset habilis ad supportandum majus onus, & si ædificaretur ad æmulationem, tradit Bursat. *consil.*
27 57. *& consil.* 58. *lib.* 1. Et si murus fuisset factus † solummodo ad dividendum, quod super eo non possit ædificari, quia sic mutaretur ejus forma, & quia quis eo uteretur ad usum & finem non destinatum, tradit Petr. de Ubald. *in tract. de duob. fratr. part.* 8. *num.* 45. Boer. *consil.* 5. Bursat. *d. consil.* 57. *num.* 7. *lib.* 1. Magon. *in de-*
28 *cis. Florent. decis.* 46. Qualiter cognoscatur, an murus † sit communis pro diviso, seu pro indiviso, & an liceat eum excavare, & in eo caminum facere, vide Gabriel. *consil.* 149. *& cons.* 150. *lib.* 1. Surd. *consil.* 126. *lib.* 1. Mascar. *in tract. de*
29 *probat. concl.* 1144. Etiam fine & usu consideratis, potest socius † locare communem domum solitam locari, altero socio invito, Bald. Angel. & Dec. *in l.* 1. *C. qui testam. fac. poss.* Bald. *in c. cum omnes. num.* 20. *de constit.* Castr. *in l. & hæc distinctio. §. cum fundum. ff. locati.* Ruin. *in l. servi electione. §. Labeo. col.* 6. *vers. si vero sit res contracta. ff. de leg.* 1. & ibidem Socin. sub *num.* 4. *vers. Primus casus est, & in cons.* 58. *col.* 1. *lib.* 4. Menoch. *in tract. de arbitr. Iud. casu* 442. Surd. *cons.* 43. *num.* 8. *lib.* 1. Et probatur ista opinio, & ista conclusio, non solum ea præcipua ratione, quia socio uti licet re communi ad usum destinatum, invito altero socio, etiam pro-
30 pria auctoritate removendo impedimentum, puta frangendo † clausuram, domui ab altero socio impositam, ut per Castr. *consil.* 395. *in causa quæ vertitur in curia, num.* 2. *lib.* 2. Cravet. *consil.* 4. *num.* 10. *lib.* 1. Granut. *Theorem.*
31 2. *num.* 4. sed etiam quia quilibet in † re communi pro indiviso dicitur habere partem in qualibet parte; etiam minima, & in quolibet cespite, glos. *in l. si familiæ. in ver. parte. C. famil. ercisc.* Venafran. *consil.* 20. *num.* 15. Granut. *d. Theor.* 2. *in fin.*
32 & etiam quia ubi res pro parte † expediri non potest, socius potest tota re uti ad usum destinatum. *l. heredes. §. si unus. ff. famil. ercisc.* Rot. Genuen. *decis.* 14. *sub num.*
33 68. & quia socius potest facere ea quæ † societati utilia sunt, & ab alio socio non

po-

potest prohiberi. Bero. *consil.* 131. *num.* 11. *lib.* 3. Et quod socius in utilibus † à so- 34
cio dicatur habere mandatum, tradit Glos. *in l. nemo ex sociis. ff. pro soc. & in l. de pupillo. §. si plurium. ubi Ias. ff. de nov. oper. nunci.* idem Ias. *in l. stipulationes non dividuntur. num.* 9. *ff. de verb. obl.* Surd. *d. consil.* 43. *n.* 9. *lib.* 1. Et etiam quia potest socius † ne- 35
gotium gerere, si adsit interesse ipsius, etiam si non adsit consocii utilitas, dummodo non adsit ejus damnum. *l. fistulam. §. penult. & fin. ff. de servit. urban. præd.* Dynus *in cap. in re communi. colum.* 2. *de reg. jur. in* 6. Glos. *in d. l. Sabinus.* quam dicit esse communiter approbatam. Socin. *in d. §. Labeo. num.* 7. Ruin. *consil.* 143. *num.* 19. *lib.* 4. Ripa *in l. quo minus. num.* 140. *ff. de flumi.* Surd. *d. cons.* 43. *num.* 10. Menoch. *d. casu* 442. *num.* 3. *&* 18. Et his rationibus attentis declarantur jura supraposita, in quibus habetur, in dispositione facienda de re communi omnium consensum requiri, nempe quod non procedant ubi quis utitur re ad usum destinatum, & ubi quis disponit de tota re utiliter, quæ commode pro parte expediri non potest. Gomes. *d. tit. de locat. sub num.* 14. & Surd, *d. consil.* 43. *sub num.* 14. *& sub num.* 15.
Si igitur domus commode pro parte utiliter locari potest, pro parte † locantis so- 36
lummodo locatio erit facienda, & tota invito altero socio locari non poterit. Menoch. *d. casu* 442. *n.* 4. post Socin. *in d. §. Labeo. sub n.* 4. *vers. & si res divisionem*, ex sententia Salic. *in l. jubemus. la.* 2. C. *de sacros. eccles.* per text. *in l. heredes. §. si unus. ff. famil. ercis.* Surd. *d. cons.* 43. *n.* 8. ubi *n.* 12. dicit, procedere tam in prædio urbano, quam in prædio rustico, ex Ruin. *cons.* 143. *n.* 18. *lib.* 4. Bero. *cons.* 173. *n.* 12. *lib.* 1. Ripa *in d. l. quominus. n.* 140. Etiam si daretur casus, quod † socii convenirent 37
in locando, sed unus vellet locare personæ honestæ, alter vero inhonestæ, præferretur ille, qui vellet locare personæ honestæ, Ang. *in d. l.* 1. *C. qui testa. fac. poss.* Socin. *d. cons.* 58. *n.* 2. *vers. circa secundum. lib.* 4. *& in d. §. Labeo. n.* 5. Dissentit ab hac opinione Ruin. *in d. §. Labeo. vers. si vero daretur, & in cons.* 75. *in fi. lib.* 1. sed male, ut per Menoch. *d. casu* 442. *n.* 5. Etiam si à persona † inhonesta plus mercedis 38
daretur, nihilominus danda esset personæ honestæ, quia honestas anteferri debet utilitati, & apud viros bonos illud dicitur utile, quod honestatem quoque continet. Et quod omni pondere gravior quam reliqua omnia honestas sit habenda, & id esse utile, quod honestum est; tradit Cicero *lib.* 3. *offic. ver. cum igitur aliqua species. Et omnino personæ inhonestæ domus non esset locanda, si ex tali locatione insurgeret peccatum*, ut per Navarr. *in manual. cap.* 17. *sub num.* 195. Graff. *in suis decis. aureis. part.* 1. *lib.* 1. *c.* 24. *nu.* 20. Et si ambæ personæ † essent honestæ, illa præ- 39
ferretur, quæ vellet locare plus offerenti, Ruin. *consil.* 75. *in fin. lib.* 1. Menoch. *d. casu* 442. *num.* 6.

Si vero ambæ personæ † essent honestæ, & parem mercedem offerrent, quid 40
agendum sit, adsunt diversæ Dd. opiniones. Nam aliqui dicunt, quod donec erunt discordes, domus vacare debet. Angel. *in d. l.* 1. *Cod. qui testam fac. poss.* Socin.

 d. cons.

d. conf. 58. *sub num.* 2. *lib.* 4. *& in l. si socius. num.* 4. *ff. si cert. pet. & in d. l. servi electione. §. Labeo. num.* 5. *ff. de leg.* 1. Gomes. *lib.* 2. *resol. jur. tit. de locato sub num.* 14. Menoch. *d casu* 442. *sub num.* 11. *&* 12. dicit ad hoc conferre quod ait Bart. *in l. hujusmodi. §. ult. in fin. ff. de leg.* 1. quod quando partes invicem non conveniunt, res non sortitur effectum. Et Socin. in dictis locis proxime allegatis pro hac opinione
41 considerat duo fundamenta. Unum est, quod quando duo † concurrunt in concedendo jus indivisibile diversis personis, se invicem impediunt, & nullius concessio sortitur effectum. Io. And. *in c. in re communi. de reg. jur. in* 6. ubi arguit, quod si duo patroni sunt discordes, & præsentant diversas personas ad beneficium, quod est indivisibile nulli ex præsentatis jus acquiritur. Alterum est fundamentum, quod in pari causa inter socios regulariter de jure communi potentior est causa
42 probibentis. *l. Sabinus. ff com. divid.* & subjungit, quod, ut supra firmavi, liceat † socio uti re communi ad usum destinatum, invito altero socio, procedit, quando socius utitur ad usum destinatum, & alter non vult uti ad usum destinatum; & non procedit, quando, prout modo loquimur, uterque socius vult uti ad usum destinatum. Et ratio diversitatis inter casum & casum est, quia in primo in eo, qui uti non vult, non adest legitima causa prohibitionis, ne alter utatur; & in secundo casu, cum uterque uti velit ad usum destinatum, adest in utroque par ratio prohibitionis, & ideo stante pari ratione ad invicem se impediunt, ex Arist. *in lib.* 5. *Metaph.* & est text. *in l. ubi repugnantia. ff. de reg. jur.* Altera est opinio, quod isti
43 socii † sic discordes Iudicis officio ad concordiam reduci debeant. Bald. *in c. cum omnes. nu.* 20. *de constit.* Ang. *in d. l.* 1. C. *qui testam. fac. poss.* per text. *in l. quoties. in princ. ff. de usufr.* & *in l. hujusmodi. §. fin. ff. de leg.* 1. ita etiam tradit Socin. *in d. l. si socius. & in d. §. Labeo. & in d. cons.* 58. *sub num* 2. *lib.* 4. Verum licet Iudex pos-
44 sit † se interponere pro concordia, tamen non potest cogere, Ruin. *in d. §. Labeo. col.* 6. *vers. secundo casu.* & concordiam à Iudice posse suaderi, non autem imperari, post alios tradit Ias. *in auth. si vero contigerit. col. ult.* C. *de Iud.* Felin. *in rub. de treuga & pace.* Dec. *in l. quidam æstimaverunt. sub num.* 4. *ff. si cert. pet.* Duobus ca-
45 sibus † posset suaderi, & imperari; primo, quando plures discordarent in præjudicium tertii. Bart. *in l. hujusmodi. §. ult. & ibi Ias. num.* 10. *ff. de leg.* 1. *& in l.* 2. *§. ex his. ff. de verb. oblig.* Secundo, quando adesset timor scandali. Bart. *in d. l. hujusmodi. §. ultimo. in fin.* Angel. *in d. l.* 2. *§. ex his.* Chassan. *consil.* 1. *vers. ad secundum præsuppositum. num.* 18. Ruin. *in d. §. Labeo. col* 6. *ver.* 2. *casu.* Menoch. *d. casu* 442.
46 *num.* 9. Tertia & ultima est opinio, quod sorte † discordia hæc dirimatur. Ruin. *in d. §. Labeo. col.* 6. *vers. posset etiam ex sententia.* Bart. *in d. l. hujusmodi. §. ult. in fin.* sed quod hoc remedium locum habere non possit, tradit Menoch. *d. casu.* 442. *num.* 10. ea ratione, quia ista sit quæstio facti, & non quæstio juris, & quod quæ-
47 stio † facti sorte dirimi non possit, si partes contradicant, ex Tiraq. *in tract. de*
jur.

jur. primog. q. 17. *opinione* 1. *num.* 91. *& in fin. quæst.*

Verum ego si Iudex essem, cessante alia causa cogendi partes ad concordiam, sorte † dirimerem, cujus opinio esset sequenda, & deinde socios cogerem ad sortis indictum observandum, ut dixi etiam *in c. proxime præcedenti*, fieri debere, ubi socii discordant in reficiendo rem communem, quod enim contradictiones comprimat sors, scriptum est *Proverb. cap.* 18. Et sic utendo judicio sortis, dici non poterit, quod alter alterius voluntatem invitus sequi cogatur, quia cogitur parere Iudicis præcepto fundato non in alterius voluntate, sed in judicio sortis. Et differentia, quæ fit † inter quæstionem juris & facti, mihi non placet, quia, ut dixi *in c. præcedenti*, diversa ratio inter unam & aliam considerari non potest. Et sortibus usi fuerunt Iosue & Saul super facto, & non super quæstione juris, ut habetur 26. *q.* 2. *in princ.* Redeundo ad suprapositam conclusionem, si daretur casus, quod unus ex sociis † recusaret locare partem suam domus, locari solitam, & diceret, quod vellet inhabitare pro parte sua, recusans tamen conducere partem alterius socii. Hoc casu possit quidem socius inhabitare, sed tamen alteri socio impedimento esse non debet, quo minus possit partem suam alteri locare, nisi domus esset talis, quæ commode per cęnacula dividi non possit, vel quod socius vellet introducere in parte sua personas inhonestas & suspectas. Castren. *in l. hac distinctio. §. cum fundum. ff. locati.* movetur per glos. *in l. non aliter. ff. de usu & habitat.* Petr. de Ubald. *in tract. de duob. fratr. part.* 1. *sub num.* 12. Et in hoc casu † ipsis discordantibus aliud remedium non datur, nisi quod deveniant ad divisionem, Socin. *in d. l. si socius. sub. num.* 5. *ff. si cert. pet. & in d. §. Labeo. sub num.* 6. Gomes. *lib.* 2. *resolut. jur. tit. de locat. sub num.* 14. Menoch. *d. cas.* 442. *num.* 11. Et si daretur casus, quod socius, qui vult inhabitare, vellet etiam conducere partem alterius socii, qui tamen potius vellet † eam extraneo locare, Socin. *in d. l. si socius. num.* 6. *& in d. §. Labeo. num.* 7. *& in d. cons.* 58. *col. pen. lib.* 4. tenet, socium istum cogi posse ad locandum partem suam alteri socio, inhabitare volenti, potius quam extraneo, & Socinum sequutus est Ruin. *in cons.* 143. *nu.* 19. *vers. sed his non obstantib. lib.* 4. Gomes. *d. lib.* 2. *resol. jur. sub num.* 14. Menoch. *d. casu* 442. *num.* 14. *&* 15. qui post Socin. dicit ita sensisse Bald. *in l.* 1. *n.* 7. *C. qui testam. fac. poss.* & quod hanc visus est probare Ias. *ibidem num.* 25. Dec. *nu.* 29. & Mars. *sing.* 369. Et ultra Baldi auctoritatem ea ratione † movetur Socin. ad tenendam hanc opinionem, quia regula est, quod socius invito socio potest uti re communi, si alterius socii prohibentis non interest, & ille qui vult partem suam extraneo locare, non potest probabiliter prætendere interesse, si potest eandem mercedem, & pecuniam à socio inhabitare volente recipere, quam reciperet ab extraneo. *arg. l. nummis. ff. de in lit. jur.* Gloss. *in d. l. Sabinus. ff commun. divid.* Contra † hanc rationem insurgit Ruin. parum sibi constans *in d. §. Labeo. col.* 7. *vers. & minus*

Margin numbers (right margin, beside the lines of the paragraph above, in order): 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54

etiam. dum dicit, Glos. *in d. l. Sabinus.* loqui, quando vult quis uti re communi, absque eo quod petat novi aliquid fieri ab alio socio. Petendo enim, quod aliquid faciat, si facere debet invitus dicitur agi de ejus interesse. Nam, ut dixi *in c. præcedenti. n.* 27. ex Natt. *conf.*215. *n.* 7. *lib.* 1. & ex Surdo *in conf.* 387. *nu.* 11. *lib.*
55 3. qui mutat veterem formam ædificii invito † socio dicitur deteriorem facere, licet videatur meliorare, per *l. usufructuarium novum tectorium. ff. de usufr.* Et quemadmodum qui suam explet voluntatem dicitur lucrari, Glos. *in l. fin. ff. de usufruct.* gl. *in l. penul. ff. de cond. causa data.* Tiraq. *in tract. de utroque retract. in præfat. n.* 28. Covar. *in reg. peccatum. part.* 2. §. 1. Becc. *conf.* 20. *nu.* 17. Neviza. *conf.* 74. Surd. *conf.*440. *n.* 3. *lib.* 3. ita damnum pati dicitur, qui invitus aliquid facere cogitur.

Adhærendo opinioni Socini Menoch. *in d. casu* 442. *sub num.* 18. respondet,
56 quod istud interesse † solius voluntatis non est considerabile, sed quod potius debet dici quædam iniquitas & pervicacia, & ad ejusdem Socini opinionem probandam addit aliam rationem, quam sensisse dicit Bald. subobscure admodum loquens *in d. l.* 1. *nu.* 7. *qui testam. fac. poss.* nempe quod in re communi spectatur arbitrium boni viri, & ideo æquum præferri debet iniquo, §. *ult. Instit. locati.* ubi gl. & bonus vir non debet arbitrari, uti æquitatis amator, quod domus communis socio non sit concedenda, solventi debitam mercedem, & non extraneo. Et
57 cum hac opinione † ego etiam pertanseo, quia non procedunt in ea tradita à Natt. & Surd. quia loquuntur ipsi, quando mutatur forma rei, & hic nulla intervenit mutatio, & cum iste socius intendat locare, certe æquitas suadet, quę maxime inter socios servanda est, quod magis licet consocio, quam extraneo, & hoc eo magis procedit, si socius inhabitans haberet uxorem & filias, ut Menoch. considerat *d. casu* 442. *num.* 21. Prędicta vero de domo solita locari, quod locari
58 possit, non procederent, quando domus † non esset solita locari, quia altero socio recusante, quod locetur, non poterit locari, ita tenet Socin. *in d. consil.* 58. *sub nu.* 1. *vers. hanc etiam. lib.* 4. ubi tamen ex sententia Bald. *in c. cum omnes. num.* 20. *de constit.* dicit, quod Iudex arbitrabitur utilitatem utriusque partis, & illud faciat fieri concorditer. Ab hac opinione dissentit Ruin. *in d.* §. *Labeo. colum.* 6. *vers. sed primum dictum*; & vult, quod impediatur locatio ex regula *l. id quod nostrum. ff. de reg. jur.* & quia quis ratum habere non cogitur id, quod suo nomine factum est, etiam utiliter, subjungendo tamen, quod si ex contradicentis in justo impedimento locare volens sentiat damnum, erit impedimento locare volens sentiat damnum, erit impediens obligatus ad interesse, ex Bald. *in c.* 1. §. *si quis. de manso. de contro. investi.* Cum Socino hoc totum † relinquendum esse Iudicis arbitrio te-
59 net Menoch. *d. casu* 442. *in fin.* ob summam ęquitatem, quę inter socios observari debet. §. *ultimo. Instit. de societ.* Et si adhiberi potest, subjungit ab initio remedium

dium locando domum, id quidem satius est, quam differre, & deinde condemnare impedientem ad interesse, illius enim injuste impedientis calumnia ab ipso exordio præservanda est.

Mihi non placet neque † opinio Socini, neque opinio Ruini, inquam Socini 60
opinio non placet quia, ut, jam supra dictum fuit, potest Iudex persuadere concordiam, sed non imperare, & quod suo arbitrio possit Iudex partes reducere ad concordiam, hoc non dicit Bald. in libro meo *in d. cap. cum omnes.* quando, pro ut in præsenti, præsupponimus, domus non † est solita locari. Licet enim Iu- 61
dicis arbitrium maxime sit attendendum in societate, tamen id verum est intra societatis fines, & ultra fines societatis, quod socius cogi possit ad aliquid faciendum Iudicis arbitrio, minime verum est. Et hoc est, quod vult dicere Ruin. *in d. §. Labeo.* quod socius non cogitur habere ratum id quod suo nomine utiliter gestum est, nempe extra fines societatis. Et ad hoc facit, quod supra dictum fuit, socium posse uti re communi, si adsit ejus utilitas, dummodo non adsit alterius socii damnum, si utatur tamen intra fines societatis, & ad usum destinatum, & non ultra usum destinatum. Et non placet opinio Ruini in ea parte, dum vult, quod socius † injuste recusans teneatur ad interesse, hoc enim non 62
dicit Bald. *in d. c. si quis. de manso.* Et si, prout Ruinus præsupponit, socius possit prohibere, ne locetur per regulam *l. id quod nostrum*; & quod non cogatur habere rata utiliter gesta suo nomine, utique non poterit dici, quod injustum sit impedimentum, & per consequens quod teneatur alteri socio ad interesse, quia interesse non debetur dolo & culpa cessante, & qui jure suo utitur, dolo & culpa carere dicitur, & teneo, quod in hoc casu inter socios discordantes nullum aliud adsit remedium, nisi quod deveniant ad divisionem, juxta dicta supra *n.* 35.

Quid si tota domus † fuerit in habitata ab uno ex sociis, utrum alteri socio pro 63
parte sua teneatur solvere mercedem? Petr. de Ubald. *in d. tract. de duob. fratr. part.* 5. *sub num.* 11. dicit, quod non tenetur ad pensionem, quia habitatio est actus, qui pro parte expediri non potest, & ideo habitans censetur uti jure suo *l. merito. ff. pro soc.* & hanc opinionem tenere citantur Glos. *in d. l. Sabinus. ff. comm. divid. & ibi Flor. col.* 1. Bald. Angel. Cuman. Castr. Aret. & Roman. *in l. duo fratres. ff. de acquir. hered.* Bald. *in c.* 1. *§. præterea ducatus. col.* 2. *num.* 7. *de probib. feud. alinat. per Federic.* Castr. *in l.* 1. *C. qui testam. fac. poss. & ibi Ias. num.* 10. *& in §. Labeo. num.* 17. Socinus *in l. si socius. ff. si cert. pet. & in cons.* 58. *sub num.* 4. *in fin.* ubi de communi testatur, & de communi etiam testatur Menoch. *cons.* 121. *sub num.* 103. *lib.* 2. Sed quid dicendum est, si domus erat † solita locari, & socius locatione finita, eam 64
iterum non locavit; sed in ea inhabitavit, utrum teneatur ad mercedem, & quod eam solvere teneatur, dicendum videbatur, quia fructus, qui ex re communi percipiuntur, ut dixi supra *num.* 16. communes esse debent, per tex. *in l. qui*

scit. fundum. in princ. ff. de usuris. & est text. *in l. si quis putans. §. 1. ff. com. divid.* & si unus solus inhabitat, dicitur percipere totam commoditatem, & ideo tenetur medietatem pensionis alteri socio debitam solvere. Et in hoc casu non videtur obstare, quod socius non teneatur ad mercedem, quia uti non potest in parte, quod
65 non utatur in toto, & non videtur obstare, quod tunc demum † socius teneatur restituere partem fructuum, quando proveniunt ab extra, ut dicitur de fundo rustico, & dicitur de pensionibus, quę percipiuntur ab extra, nempe ab inquilino de fundo urbano, sed quod non teneatur aliquid dare socio ratione commoditatis, quam ex re ipsa intrinsece puta inhabitando capit, ut distinguit Gomes. *in lib. 2. resolut. jur. tit. de locato. sub n.* 14.

66 Nam ad prędicta respondetur, quod procedunt † in domo non solita locari: tunc enim socius, si in ea habitat, & sic intrinsece ex ea commoditatem recipit, aliquid solvere non tenetur, sed si sit solita locari, & sic solitum sit, quod extrinsece fructus ex ea percipiantur, percipiendo socius pro se id, quod ab alio ad alterius etiam socii utilitatem percipere solitum erat, convenientissimum videtur, quod etiam partem mercedis alteri socio debitam solvat. Et est ratio diversitatis inter domum non solitam, & inter solitam locari, quia si non est solita locari, recte socius ea utitur ad usum destinatum, & si est solita locari, male facit socius eam non locando, & eam retinendo, contra solitum, & usum destinatum. Et ista opinio mihi placet, licet, quod partem aliquam pensionis socius inhabitans alteri socio solvere non teneatur, teneat Gran. *Theorem* 2. *nu.* 3. ubi ita Rot. Rom. tenuisse dicit, ut per Moedan. *decis.* 287. *in causa Romana pensionis do-*
67 *mus.* quam decisionem videre non potui. Altera est quæstio in proposito de † domo communi, utrum socius inhabitans domum communem, conventione inita de solvendo mercedem alteri socio, teneatur finito tempore conventionis, si domum habitare continuaverit, solvere solitam mercedem, quasi dicatur durare eadem conventio, juxta text. *in l. item quæritur. §. qui impleto. ff. locat.* Opinionem affirmativam, quod solitam pensionem solvere teneatur, tenet Petr. de Ubald. *in d. tract. de duob. fratr. part.* 5. *sub num.* 11. *vers. circa primum.* Sed hanc opi-
68 nionem † sibi nunquam placuisse dicit Granut. *d. Theorem.* 2. *sub num.* 1. quia *d. §. qui impleto.* ideo procedit, ne post tempus illicite quis inhabitare censeatur, quæ ratio cessat in socio, qui semper jure licito totam domum communem, & pro indiviso socio adhuc invito inhabitare potest, etiam non soluta aliqua pensione, pro parte alterius socii, quia utitur re communi, & ad usum destinatum, & hanc opinionem tenentes citat Moedan, *d. decis.* 287. Rip. *in d. l. servi electione. §. Labeo. num.* 14. *ff. de leg.* 1. *& in d. l. quo minus. num.* 141. *ff. de flum.* Anchar. Regiens. *q.* 28. *nu.* 2. *lib.* 2. Andr. Gail. *in suis observat. tit. de pignor. obser.* 2. *n.* 4. Gomes.
69 *lib.* 2. *var. resolut. c.* 3. *tit. de locato. sub num.* 14. *in fin.* Mihi autem † magis placet opinio Petri

Petri de Ubaldis, quia si domus est solita locari, & socius in ea inhabitat, dicendum est, quod id faciat juxta solitum, cum solitum ipse alterare non possit, & ideo solito uti præsumatur, ne contra solitum facere præsumatur; & ratio considerata à Gomesio, quod socius suo jure uti præsumatur, militat contra eum, qui censetur uti jure suo, ut dixi juxta solitum, cum in ejus potestate non sit solitum alterare, in præjudicium alterius socii, & potest considerari, quod habitare & locare † à pari procedunt. *l. cum antiquitas. C. de usufr.* & cum si locaretur, te- 70
neretur ad pensionem; ita etiam dicendum sit, quod eam simpliciter inhabitando, cum sit solita locari, solvere teneatur, cum ipse eandem percipiat commoditatem inhabitando simpliciter, & alter socius idem patiatur damnum, si mercedem non recipiat, & hanc opinionem tenet Alciat. *de præs. reg. 2. præs.* 17. & ab hac sententia non esse tutum recedere dicit Ronchegall. *in l. eandem. in princ. sub num.* 127. *ff. de duob. reis.* Quatenus etiam dictum fuit supra, socium de re communi ultra partem suam disponere non posse, & ab altero † socio non censeri 71
habere mandatum, notandum est etiam, aliter esse dicendum in rebus destinatis ad vendendum, puta in mercibus, quia eas unus socius solummodo in totum vendere poterit, & dicunt Dd. ex eo, quia istæ sunt destinatæ ad vendendum, quod in eis vendendis socius ab altero socio censetur habere mandatum, ut supra dixi, ut per Rimin. jun. *cons.* 331. *n.* 11. *lib* 3. Decian. *cons.* 30. *num.* 4. *lib.* 1. Rota Genuens. *decis.* 14. *sub num.* 67. *& seq.* Et si socii habitant in diversis † locis, puta 72
unus Perusiæ, alter Florentiæ, quod ad invicem præpositi censeantur, tradit Bart. *in l. eandem. in princ. quæst.* 7. *ff. de duob. reis. & in auth. hoc jus porrectum.* C. *eod. & in l. servus communis. ff. de stipul. servo.* Ronchegal. *de duob. reis. num.* 195. sed, ut dixi, quia inspecto fine, res vænalis potest alienari à quolibet socio, si sunt in eadem civitate, ita puto, quod possint alienare si habitent in diversis civitatibus, non quia censeantur habere mandatum, sed quia ita fieri potest fine societatis inspecto, cum ad hoc fuerint emptæ, ut vendantur, & ad hoc, ut lucrum ex venditione perciperetur, & ita quod mandato non sit opus, ubi jure proprio res experiri possit à socio, considerat Rota Genuens. *d. decis.* 14. *nu.* 68. & ita quod Bart. improprie loquatur, dum vult, quod socii dicantur adinvicem præpositi, si habitant in diversis civitatibus, tradit Rota. Genuens. *d. decis.* 14. *num.* 71. *&* 72. Et quod unus † ex sociis solus possit res societatis vendere quando societatis conven- 73
tione & fine inspecto, potest solus administrare, tradit Alex *cons.* 210. *num.* 10. *lib.* 7. Et quod socius † non dicatur excedere societatis formam, si faciat ea, 74
quæ secundum solitum finem societatis inspiciunt, ut si emat & vendat ad credentiam, & si faciat ea, quæ societati magis utilia sunt, tradit late Cephal. *cons.* 768. *lib.* 5.

N.6. Imò videtur socius à socio habere tacitum mandatum. Quod etiamsi nullus juris textus expressè arguat; tamen ipsa intima natura rei hoc facilè prodiderit. Nam si rem communem administro, quomodo aut qua ratione? respondebis ratione societatis. At quare, ratione societatis? hic hærebis, nisi dicas, societati in esse tacitum vel implicitum mandatum, id est consensum & voluntatem tuam implicitam, qua mihi id licitum sit. Quo usque verò tacitum hoc mandatum se extendat, dicit auctor *cap.30. n.11.* & sequent. Atque etiam breviter declaratur decisione sexta. Supremi Curiæ Holland. Senatus: *Quanquam enim, inquiunt, sociorum singuli ex contractu socii in solidum teneantur, ut qui sese invicem negotiis præposuisse videantur, id tamen non aliter locum sibi vendicat, quàm si expressè in causam societatis sit creditum, quatenus res in utilitatem cesserint &c.* Ex quo etiam apparet censuisse Senatum socios à se invicem habere tacitum mandatum, illis verbis: *sese negotiis invicem præposuisse videantur.* Concordat *D. Wissenbach disput.32. ad tit. de Societate. ff. n.26. Cum Moz. Costal. Surd. Boer. ibi allegatis.* Et quanquam *Rota Genuensis decisio. 14. n.67. & seq.* multis rationibus sed parum firmis contrarium astruere conetur; aliquo modo tamen id admittit; puta in mercibus venditioni destinatis, *ut & auctor hic n.71. & 34.* cùm utilitas ad socium ex contractu socii redundat. Quid hoc alium est quam veritati manum dare. Et cùm auctor ait *n.72.* non opus esse mandato, cum ille finis sit societatis, ut alter alterius rem communem agat. Esto, iste sit finis societatis. At ille finis non est in vago, aut volat in vacuo ut atomi Epicuri. Est ergò in mente & intentione contrahentium & sociorum, qui id intendunt & sibi propositum habent; hoc est, qui id ita voluerunt & invicem consenserunt. Id quid aliud sit quàm tacitum mandatum non video. Ad ulteriorem hujus comprobationem *vide autorem ipsum cap.30. n.7. & 8. n.15.16. & cap.14. n.44. ubi id expressè ll. &* rationibus probat, cujus immemor, hîc contrariæ est sententiæ.

CAPUT XXIX.

De Accidentalibus societatis.

SUMMARIA.

1 *Accidentalia considerantur ratione culpæ, ratione moræ, & ratione pacti appositi supra naturam contractus.*

Accidens est quædam forma superaddita super naturam contractus.

2 *Pœna apponitur in contractu societatis.*

Pœna promissa per stipulationem, prima obligatio non novatur, sed per unam tollitur altera, quatenus concurrunt.

3 *Pœna debetur, sub qua promisit socius non obligare res societatis.*

Socius, si quiete cum socio vivere promisit, sub pœna dupli, & cum occidat fiscus tenetur ad pœnam.

Pœna, quod pacta serventur, debetur secuta inobservantia.

4 *Pœna pro qua quantitate promitti & exigi possit, duodecim sunt opiniones, remissive.*

5 Pœna

5 Pœna legalis non poteſt, ſed conventionalis poteſt excedere quadruplum, ſive apponatur per verba multiplicativa, puta duplum, ſeu quadruplum, ſive per verba numeralia, puta centum, & ducenta, cum diſtinctione tamen.

6 Pœna conventionalis ſi ſit promiſſa per nomina multiplicativa, non poteſt excedere, ſi per nomina numeralia, poteſt excedere quadruplum, & eſt magis communis opinio.

7 Pœna quod non exigatur ultra intereſſe, eſſe communem opinionem dicunt aliqui.

8 Pœna an debeatur ultra intereſſe, diſtinguitur alio modo.

9 Pœna ratione contemptus ſi excedat duplum, à Iudice taxatur.

10 Pœna, ſi adjicitur contractui continenti certam quantitatem, non poteſt excedere duplum.

11 Si vero adjicitur contractui continenti incertam quantitatem, non poteſt excedere verum intereſſe.

12 Pœnam moderandi qualitas poteſt pendere à Iudice, licet conventionis ſubſtantia pendeat à partibus.

13 Pœna ex certa ſcientia promiſſa utrum poßit excedere quadruplum, & num. 14.

15 Pœna ſtante juramento, utrum poßit excedere quadruplum, & num. 16. & 17.

18 Pœna promiſſa debetur etiam æquitate inſpecta, & de jure canonico, & nu. 19.

20 Pœna exigi poteſt, etiam in conſcientia.
Pœnam ſi non ſolvat debitor non requiſitus non peccat.

21 Fallit pro quantitate veri intereſſe.

22 Fallit ratione perjurii.

23 Fallit, ſi eam ſolvere fuit condemnatus.

24 Pœna, quod in conſcientia exigi poßit, ultra verum intereſſe, limitatur, ſi exigi debet à perſonis eccleſiaſticis.

25 Pœna exigi non poteſt, quando fuit adjecta in fraudem uſurarum.

26 Pœna dicitur adjecta in fraudem uſurarum, ſi fuit adjecta quantitati, ſecus ſi fuit adjecta facto.

27 Pœna ſi fuit adjecta quantitati, non cenſetur adjecta in fraudem uſurarum, ſi fuit adhibitum juramentum.

28 Iuramentum reddit contractus magis ſuſpectos.

29 Procedit, quando eſſet omnino inſolitum.

30 Contraria opionio vera, quia non erubeſcit fœnerari, qui non erubeſcit jurare.
Iuramentum auget præſumptionem uſurarum.

31 Pœna promiſſa ab uno ex ſociis an altero contraveniente debeatur.

32 Pœna, ſi plures promittant, ſi unus contraveniat, an in totum debeatur.

33 Quid, ſi plures pro una perſona reputentur.

34 Quid, ſi promißio contineat quid individuum.

35 *Nunciatione spreta si socius ædificet, non nocet alteri socio.*
36 *Socius & Procurator non possunt facere delinquendo incidere alterum socium & dominum in pœnam.*
37 *Socius, qui spreta nunciatione ædificavit, potest repetere expensas ab altero socio, si à principio ædificare utile fuit.*
Nunciatio facta ab uno ex sociis non prodest omnibus, sed nunciatio facta uni ex sociis nocet omnibus.
Juramentum habet vim clausulæ, rato manente pacto, *ideo poterit pœna peti.*
38 L. si quis major. C. de transact. *habet locum in societate jurata.*
39 *Secundum aliquos non procedit de jure canonico.*
40 *Tenendum est, quod etiam procedat de jure canonico.*
41 *Leges civiles loquentes de contractibus sunt approbatæ de jure canonico, ubi non constat de expressa contradictione.*
42 *Mora de jure civili purgari non potest, stante juramento.*
43 *Mora, quod in omnibus locis purgari possit de jure canonico, tam in foro fori, quam in foro poli, tenent aliqui.*
Mora, quod purgari possit in foro poli, sed non in foro fori, de jure canonico tenendum est.
Intellectus c. potuit. de locat.
Celeriter quando satisfactio facta dicatur, statur Iudicis arbitrio.
44 *Moræ purgationi non est locus, quando adest pactum resolutivum.*
45 *Mora non purgatur, si ejus purgationi fuisset renunciatum.*
Moræ purgationi dicitur renunciatum, quando fuit renunciatum omni juris & legum auxilio.
46 *Iuramentum quid operetur in contractibus, &* n. 47.
48 *Fidejussores apponuntur pro majori securitate.*
Fidejussores cuilibet obligationi accedere possunt.
49 *Fidejussor non obligatur, si non adest principalis obligatio.*
Fidejussor non obligatur, si principalis contrahens non possit contrahere vigore statuti.
50 *Etiam si se obligat principaliter, & in solidum.*
51 *Fidejussor si se obligat principaliter & in solidum, si principalis non potest contrahere, dicitur color quæsitus, & fidejussoris obligatio non valet.*
52 *Contraria est opinio, quod fidejussor sit obligatus, &* n. 51. 53.
54 *Et si jurasset fidejussor, licet non valeret contractus, teneretur ad observantiam juramenti.*
Et teneretur uti expromissor, qui se obligat pro non obligato.
55 *Fidejussor re, loco & tempore & causa, in plus obligari non potest, potest tamen duriori vinculo obligationis astringi.*

56 Fide-

56 *Fidejussor si promittat solvere eam quantitatem, in qua debitor principalis expunctis rationibus debitor apparebit, & si decedat debitor rationib. non expunctis, fidejussor non erit obligatus.*

57 *Sed quod dicitur de morte, non procedit, si principalis aufugiat, nisi fuga sit cum consensu fidejussoris.*

58 *Fidejussori & correo solventi cedi debent actiones, & habent exceptionem cedendarum.*

59 *Exceptio cedendarum competit, etiam si contra cedentem resultaret.*

60 *Cessio est necessaria, alias alia actio non competeret.*

61 *Cedens tenetur etiam dare scripturas.*

62 *Cessio an statim, facta solutione, fieri debeat, ad hoc ut valeat. & nu.* 63. & 64.

65 *Cessione non facta erit agendum actione negotiorum gestorum.*

66 *Officialis solus dicitur principalis in societate officii, fidejussores licet sint obligati in solidum, non per hoc sunt plures rei, cum aliter sensisse contrahentes appareat.*

67 *Correi dici non possunt, qui obligantur ex stipulatione, & non ex societatis contractu, & correi sunt illi, qui obligantur ex eadem causa, & ex eodem contractu.*

68 *Principalis in societate officii dicitur ille, qui vere recipit pecunias, & alii cum eo obligati dicuntur fidejussores.*

69 *Fidejussor dicitur etiam officialis, quia respectu ejus, qui pecunias habuit, & societatem contrahere non poterat, dicitur color quaesitus.*

70 *Officialis, quod aliquando dicatur principalis, aliquando fidejussor, qualiter procedat.*

71 *Officiales & omnes alii obligati quod dicantur fidejussores, & qui recipit pecuniam principalis.*

72 *Societas officii sustinetur solummodo ob periculum mortis.*
Cessionem impetrare utile est, licet competat actio negotiorum gestorum.

73 *Socius non repetit soluta actione negotiorum gestorum, sed actione pro socio.*

74 *Literas scribens approbando personam alicujus, si contineant verba generalia, non dicuntur obligatoria; secus si specialia.*

75 *Literae mercatorum ubi essent dubiae, intelligi debent secundum eorum consuetudinem.*

76 *Literae cambii qualiter obligent scribentem, remissive.*

77 *Literas recipiens si non contradicat, an dicatur fateri contenta in eis, remissive.*

78 *Instrumentum & contractus differunt, sicut continens & contentum.*

79 *Societas perfecta dici non potest ante confectam scripturam, stante partium conventione.*

80 *Si partes simpliciter dixerunt, de societate deberi confici instrumentum, an sit perfecta, antequam conficiatur? Una est opinio negativa.*

81 *Altera est opinio affirmativa, quæ magis placet.*

82 *Instrumentum, si debet confici de consuetudine, intelligitur solummodo quoad probationem.*

83 *Scriptura si est necessaria ad probationem, societas non poterit probari, nisi per scripturam, & partis confeßionem.*

84 *Scriptura privata quod habeat vim publici instrumenti, an fieri poßit partium conventione.*

85 *Opinio affirmativa probatur.*

86 *Scriptura privata si vim cameralis obligationis habere debeat, ex partium conventione, sufficit ad obtinendam executionem.*

87 *Instrumentum ubi est conficiendum, potest etiam quis cogi ad opponendum in eo clausulam quarantigiæ, & obligationem cameralem.*

Contraria opinio magis placet.

88 *Instrumentum debet confici de qualibet obligatione.*

89 *Dummodo non adsit alia probatio, puta scriptura privata.*

90 *Instrumentum continens debitum, debet cancellari facta solutione, & non sufficit facere instrumentum quietationis.*

91 *Instrumenta debent confici secundum consuetudinem, & in eo apponi debet obligatio cameralis, si ita est consuetum.*

LOquendo de accidentalibus Bald. *in l. 1. sub n. 2. C. commodati.* dicit,
1 quod tripliciter accidentalia † in contractibus considerari possunt, nempe ratione culpæ, ratione moræ, & ratione pacti appositi supra naturam contractus. Et iterum de eis loquendo *in l. in vendentis. sub n. 7. C. de contrah. empt.* dicit, quod accidens in contractu est quædam forma superaddita supra naturam contractus ex aliquali modo, vel pacto, quæ potest adesse & abesse absque subjecti corruptione, ut etiam retuli supra *c. 2. n. 17.* Et quia de accidentalibus à pactis provenientib. non solum locutus fui *in d. c.* sed in discursu totius tractatus, & de culpa & de mora locutus fui supra *cap. 22.* modo, quia hic congruus est locus, juxta præpositi ordinis seriem, agam de quibusdam aliis accidentalibus, quæ in ipso contractu apponi à contrahentibus solent. Et
2 primo quæro de pœna, quæ à sociis † aliquando stipulari & promitti solet? Quod enim hoc fieri possit, est tex. *in l. si quis à socio, & in l. seq. & in l. duo societatem. ff. pro soc.* quibus in juribus probatur, ut ibi per gl. Bart. & Bald. ex stipulatione pœnali, apposita in contractu societatis, primam obligationem non novari, nisi id expresse actum fuerit, & quod ex actione facta per unam tollitur altera, quatenus concurrunt, & idem tradit Bart. *in l. ita stipulatus. ff. de verb. obl. & in l. singularia. ff. si cert. pet. & in l. prædia. ff. de act. empt.* Corn. *cons. 2. sub n. 14. lib. 3.* Et loquendo

quendo de socio, qui † promisit non obligare res societatis sub pœna, quod valeat 3
promissio & pœna exigi possit, tradit Alex. *cons.* 10. *lib.* 7. Et loquendo de duobus fratribus, qui bona communicaverunt, & insimul quiete & pacifice vivere pomiserunt sub pœna dupli bonorum communicatorum, quorum unus alium interfecit, quod fiscus, qui vult succedere in bonis homicidæ, teneatur heredi occisi solvere pœnam dupli de bonis communicatis solummodo tempore initi contractus, consuluit Corn. *cons.* 266. *lib.* 3. Et de promissione pœnæ apposita in contractu societatis, si pacta non servarentur, quod valeat, & quod debeatur, secuta inobservantia, tradit Rim. jun. *cons.* 89 *lib.* 1. Et cum possit promitti & exigi, quæro, pro qua quantitate promitti & exigi possit? In hoc enim † versatur difficultas, nam variæ fuerunt 4
Dd. opiniones, quas, ut videri potest, longa serie recenset Rebuf. *in l. uni. n.* 543. C. *de sent. quæ pro eo quod inter. prof.* ibi enim enumerat duodecim opiniones, sed eas omnes referre non intendo, ne sim merus hortulanus, seu transplantator, solum ea referam, quæ convenientia erunt ad inveniendum, quid in tanta varietate sequi debeamus. Equidem ipse Rebuf. approbat pœnam conventionalem ultra quadruplum exigi posse, & hanc dicit esse communem opin. sed ejus testimonio non videtur fidendum, quia quod ista non sit communis opinio, tradit Menoch. *in tract. de arbitr. Iud. casu* 260. *n.* 13. Aliam opinionem distinguendo ponit Gomes. ad *leg. tauri commen.* 68. *n.* 4. *fol. mihi* 752. & dicit, quod vera † & communis reso- 5
lutio est, quod licet pœna legalis non possit excedere quadruplum, tamen quod pœna conventionalis quadruplum excedere possit, sive apponatur per verba multiplicativa, puta duplum, simplum, quadruplum, sive per verba numeralia, ut centum, & mille, & declarat, quod est differentia inter pœnam adjectam certæ rei, vel quantitati, principaliter deductæ in contractu, & pœnam adjectam facto rei vel quantitati incertæ, & vult, quod in primo casu pœna debeatur, sive fuerit apposita per verba multiplicativa, sive per verba numeralia. In secundo vero casu vult, quod si fuerit apposita per verba multiplicativa, non possit excedere duplum, si vero fuerit apposita per verba numeralia, possit excedere & valere in qualibet summa & quantitate. Et est ratio differentiæ secundum eum, quia in primo casu posset pœna excedere verum interesse, plus quam partes cogitassent, si esset facta per verba multiplicativa. In secundo vero casu, ubi verba sunt numeralia, quid præter partium intentionem evenire non potest, & secundum eum ista est perfecta, brevis, & compendiosa resolutio hujus articuli & materiæ. Neque tuta videtur opinio ista, quia licet de ea † non faciat mentionem Bursat. 6
in cons. 53. *lib.* 1. tamen aliter distinguit, & dicit, quod pœna conventionalis potest exigi, sive sit promissa per nomina multiplicativa, dummodo non excedat quadruplum, sive sit promissa per verba numeralia, etiam si excedat quadruplum, & dicit hanc esse communem opinionem, & eam esse magis communem di-

dicit Alex. *cons.* 157. *num.* 7. *lib.* 6. Huic etiam opinioni tute inhæreri non posse videtur, quia de ea dubitat idem Bursat. *in cons.* 21. *num.* 14. *& seq. lib.* 1. dum ibi vult,
7 quod in contractibus † bonæ fidei pœna ultra interesse exigi non possit, maxime attenta opinione Canonistarum, & quod ita observatur in regno Neapolitano, ut per Afflict. *decis.* 135. & hanc esse communem opinionem, quod pœna ultra interesse non exigatur, dicit Marant. *in disput.* 7. *num.* 26. & eam habere locum in terris ecclesiæ, & inter mercatores, inter quos proceditur bona fide, & de æquitate, secundum Bart. *in l. si fidejussor. §. quidam. ff. mandati.* dicit Cagnol. *in l. si quis major. num.* 156. C. *de transact.* post Parpal. ibi *in* 3. *q.* Gabr. *in suis conclus. tit. de malef. concl.* 34. *num.* 10.

8 Aliter & docte quidem more suo distinguit & declarat hanc materiam † Menoch. *in d. tract. de arbitrar. Iud. casu* 260. *num.* 16. ex Roman. *in cons.* 510. *sub num.* 9. & nulla habita consideratione, an pœna fuerit promissa per verba multiplicativa, sive numeralia, distinguit inter pœnam adjectam ratione contemptus, & inter pœnam adjectam ratione interesse.

9 Primo casu vult, quod pœna ratione † contemptus adjecta in ea quantitate sit præstanda, quæ à Iudice ejus arbitrio taxabitur, per text. *in l. uni. vers. cum scimus.* C. *de senten. quæ pro ea quod inter. pro. juncta l.* 1. *in fi. ff. de jure deliber. & c. de causis. de offic. de leg.* subjungit tamen, quod si non excedat duplum, poterit exigi ex *l. sciendum. ff. de evict.*

10 Secundo casu, quando adjicitur † loco interesse, subdistinguit, an adjiciatur contractui habenti certitudinem quantitatis, an vero adjiciatur contractui continenti quid incertum. Si adjiciatur contractui habenti certitudinem quantitatis, ad quam ipsa pœna referri potest, vult, quod duplum non possit excedere, quoniam si quod interest duplum non potest excedere, ut habetur *in d. l. uni. vers. sancimus.* ita pari ratione neque pœna loco interesse apposita duplum excedere
11 poterit, ex regula *l. cum qui. §. injuriarum. ff. si quis caut.* Si vero adjiciatur † contractui continenti quid incertum, vult quod non possit excedere verum interesse, quia si cum petitur interesse ex contractu continente incertum, Iudex ex sua subtilitate verum interesse considerare debet, & in eodem & non ultra debet reum condemnare. *l.* 1. *§. ult.* juxta intellectum gloss. ibi *ff. qui satisd. cog.* ita dicendum est, ipsam pœnam esse determinandam secundum interesse, ut tanta sit,
12 quantum est interesse. Nec obstat dicere, quod ita faciendo pœna promissa † non à partium conventione, sed à Iudicis arbitrio penderet, ut dicit Rebuff. in *in d. l. uni num.* 556. quia respondet ipse Menoch. conventionis substantiam pendere à partibus, sed hanc qualitatem moderandi pendere à Iudice, & non esse inconveniens, quia ita fieri videmus in interesse, de cujus quantitate statur juramenti injuriati, seu damnum passi, in cujus taxatione adhibetur Iudicis mo-

moderatio. Ista sic tradita à Menochio pluribus modis declarantur, & primo declarantur non procedere, cum † ex certa scientia quis pœnam ultra verum interesse promisisset, nam tunc vult, quod illa exigi possit, ex Roman. *d. cons.* 510. *sub num.* 10. ea ratione, quia ita scienter promittenti adscribitur, si tam large atque profuse promisit, & monet contrahentes, ut sint cauti, & advertant, quid ab eis promittatur, intelligit tamen, quod ista promissio quadruplum excedere non possit, ut dicit sub *nu.* 35. Sed quod non possit excedere quadruplum, loquitur contra magis communem opinionem, de qua testatur Alex. *in. d. cons.* 157. *num.* 7. *lib.* 6. solum poterit sustineri ejus dictum, si sit † facta promissio per verba multiplicativa, ut distinguit Bursat. *in d. cons.* 53. & Alex. *in d. consil.* loquitur de promissione facta per verba numeralia, & non per verba multiplicativa. 13 14

Secundo declarantur non procedere, quando † promissioni fuisset adjectum juramentum, Anchar. *cons.* 148. Roman. *d. cons.* 510. *num.* 11. Ias. *in l. si quis major. num.* 29. C. *de transact.* & ibidem Parpal. *num.* 70. & Curt. sen. *nu.* 53. Baver. *in tract. de virtute jur. num.* 139. Rebuff. *in d. l. uni. n.* 572. ita etiam tenet Seraf. *in tract. de privil. jur. priv.* 54. *sub n.* 3. Et quatenus Menoch. restringit hanc declarationem *num.* 33. *& seq.* quod non possit † excedere quadruplum, ea ratione, quia, ut dicit Anchar. *d. cons.* 148. *col.* 2. *vers. contrarium sentio*, excessiva hæc promissio juramento non confirmatur, cum justitiæ, honestati & bonis moribus repugnet. *c. suam, de pœnis*, & juramentum debeat habere tres comites, justitiam, veritatem & honestatem *c. animadvertendum.* 22. *q.* 2. quæ hic non adsunt, videtur dicendum, ejus restrictionem non † esse sequendam, quia ipse admittit pœnam ultra quadruplum non deberi, & ideo juramentum non habere dictos tres comites, & quia verissimum & secundum magis communem opinionem, quod debetur etiam ultra quadruplum, ideo verissimum etiam esse debet, quod juramento stante ultra quadruplum pœna promitti possit; imo dicendum videtur, quod juramentum nihil operetur, & quod etiam absque eo talis promissio sit observanda. Et quamvis aliqui teneant, prædicta procedere solum de rigore † juris civilis, sed non procedere æquitate inspecta, & inspecta dispositione juris canonici, ut per Gabr. *in d. tit. de malefic. conclus.* 34. *num.* 10. Cagnol. *in d. l. si quis major. num.* 156. post Parpal. *ibi in* 3. *q.* C. *de transact.* & Marant. *in d. disput.* 7. *nu.* 26. tamen tenendum est, quod procedant † etiam de jure Pontificio, & inspecta æquitate, Bursat. *in d. consil.* 53. *sub num.* 20. post Alfen. Alvaren. *in suo Specul. Ro. Pont. cap.* 66. *de Iudice num.* 13. Et etiam quod procedant † in conscientia, Corn. *in consil.* 28. *in fin. & in consil.* 69. *in fin. lib.* 2. *& in consil.* 2. *sub num.* 15. *lib.* 3. Seraf. *d. tract. de privil. jura. privil.* 54. *sub. num.* 3. Intellige tamen, quod potest exigi & retineri in conscientia, sed quod debitor, si non sit requisitus, si eam non solvat, 15 16 17 18 19 20

non

non peccat, & à confeſſore non poteſt ei injungi, ut ſolvat, ut per Corn. *in locis proxime citatis*, & per Menoch. *in d. caſu* 260. *num.*40. ubi alios citat Navar. *in ma-*
21 *nuali. c.*23. *num.*67. *& ſeq.* Sed quod poſſit debitor † retinere ſine peccato non re-
quiſitus, erit intelligendum in terminis, in quibus loquuntur Dd. nempe quatenus excedit verum intereſſe: pro quantitate enim veri intereſſe retineri non poterit, & de hoc nemo dubitat. Navarr. *in Manual. c.*23. *nu.*68. *in fin.* Item non po-
22 terit † retineri ſine peccato, ſi eam cum juramento ſolvere promiſit, propter per-
23 jurii reatum. Similiter eam retinere non poterit, ſi fuit † ut eam ſolvat condemnatus, ut per Tiraq. *in l. ſi unquam. Cod. de revoc. donat. in ver. ſub n.*291. qui citat
24 D. Thom. Bald. & alios. Verum prædicta opinio, quod pœna † exigi poſſit ultra verum intereſſe, etiam in conſcientia, limitatur non procedere, quando exigi debet à perſonis eccleſiaſticis. Angel. *in conſ.*43. *in fin.* Rebuf. *in d. l. uni. n.*568.
25 Menoch. *d. caſu* 260. *nu.*41. Limitatur etiam † non procedere, quando fuit adjecta in fraudem uſurarum. *l. cum allegas. C. de uſur. Dd. in l. rogaſti. §. ſi tibi ff. ſi cert.*
26 *pet.* Rebuff. *in d. l. uni. nu.*573. Quando autem dicatur adjecta † in fraudem uſurarum, recenſet Purpurat. *in d. l. rogaſti. §. ſi tibi. num.*79. & Rebuff. latiſſime *in d. l. uni. num.*270. *& num.*408. & in ſumma concludunt, quod ſi ſit adjecta facto, non præſumatur adjecta in fraudem uſurarum, ſi vero ſit adjecta dationi quantitatis, dicatur appoſita in fraudem uſurarum, ut per Menoch. *d. caſu* 260. *num.*42. Verum quod licet ſit adjecta dationi quantitatis, tamen quod non præſupponatur
27 † appoſita in fraudem uſurarum, ſi fuit adhibitum juramentum, tradit Seraf. *in tract. de privileg. jur. privil.*53. citat Alex. *in conſil.*158. *lib.*2. Baver. *in tract. de virtute juram. num.*73. Gram. *deciſ.*58. *num.*6. Guido. Pa. *ſing.*795. & dicit non eſſe præſumendum, juramentum fuiſſe interpoſitum in fraudem legis & in detrimen-
28 tum ſalutis æternæ. *l. fin. C. ad leg. Iul. repet.* Et objectioni, quod juramentum † facit, ut contractus reddatur magis ſuſpectus. *c. ſuper hoc. de renunciat.* ut tenet in ſimili Speculat. *in tit. de confeſſ. §. nunc videndum reſtat, verſ. ſed nunquid.* Corn. *in con-*
29 *ſil.*23. *colum.*2. *lib.*3. ubi inter alias præſumptiones † ad probandum contractum uſurarium conſiderat, quod duplex juramentum in eo fuerat appoſitum, reſpondet procedere poſſe, quando juramentum eſſet omnino inſolitum, quia inſolita arguunt fraudis ſuſpicionem, Gloſ. *in l. ſi quis, ſub conditione. ff. de condi. indeb.* Alb. *in c. quod ſuper his, de fide inſtrum.* Iaſ. *in l.* 1. *§. is videtur. colum.* 1. *in fin. ff. ſi quis jus dicent. non obtemp.* Dec. *in l. quæ dubitationis. num.* 3. *ff. de reg. jur.*

30 Sed iſta opinio, quod juramentum † tollat præſumptionem uſurariæ pravitatis, non eſt ſequenda, quia eſt in ore omnium: Il giuramento eſſere la coperta delli bugiardi, & qui non erubeſcit exercere fœnus, non erubeſcit etiam perjurii, ut dicit Menoch. *in tract. de præſumpt. lib.* 3. *præſ.* 122. *num.* 62. Et quod juramen-

juramentum non solum non tollat, sed augeat usuræ præsumptionem, post alios, quos citat, tradit Menoch. ibidem sub *d. num.* 62. *& in cons.* 109. *nu.* 17. *lib.* 2.

Sed quæro, si ab uno † ex sociis fuerit promissa pœna, & ab altero fuerit promissioni contraventum, an pœna debeatur? Ponit hanc quæstionem Bald. *in addit. ad tract. Bart. de duob. fratr. n.* 16. & dicit ille, qui contravenit, non incidit in pœnam, quia non est obligatus. *l. jure societatis. ff. pro soc.* & quod ille, qui est obligatus, non incidit in eam, quia non contravenit, ut not. *in l.* 3. *§. opus. ff. de alienat. Iudic.* & citat Specul. *in tit. de Iudic. §. sequitur. vers. quod si duo fratres*, & idem Bald. idem tenet *in l. si patruus. nu.* 22. C. *comm. utr. Iud.* & eum sequitur Petr. de Ubald. ejus frater *in tract. de duob. fratr. par.* 8. *n.* 3. & Alex. *cons.* 239. *n.* 3. *lib.* 5. 31

Verum Petrus de Ubaldis dicto loco refert, Baldum in alia quadam additione dicere, quod alter, qui est obligatus, incidit in pœnam, quia est in culpa, per text. *in l. & quicquid. in fin. cum* 6. *seq. ff. pro soc.* quod non placet.

Et si plures promittant pœnam † & unus contraveniat, an pœna in totum debeatur, regula ponitur, quod uno contraveniente, in solidum pœna non committatur contra observantem, Castr. *in l.* 5. *§. fin. num.* 3. *ff. de verb. obligatio.* Alex. ex communi *in l.* 4. *§. cat. num.* 46. *ff. eod.* Sed declaratur, quod si plures † sint personæ ab una parte insimul, quæ pro una reputentur, & promittant pœnam, sub conditione, puta si non solverint, quod tunc ex unius contraventione pœna in solidum quoad omnes committatur. Gloss. Bartol. & cæteri *in l.* 5. *§. fin. ff. de verborum obligationib.* Socin. post alios *in l.* 4. *§. Cato. num.* 182. *& seq. ff. eod.* Bursat. *consil.* 176. *num.* 50. *lib.* 2. 32 33

Item declaratur, si promissio † contineat quid individuum, quia tunc unius factum alteri nocet. Bart. *in d. §. Cato. in* 6. *oppos.* & alii post eum Bursat. *d. cons.* 176. *nu.* 52. sed vide, quæ in eadem facti specie pro alia parte tradit Menoch. *d. cons.* 123. *lib.* 2. 34

Etiam in proposito † notandum est, quod aliquando unus ex sociis facit contra nunciationem, & quæritur de pœna in ipsa nunciatione contenta, & dicendum est, socium alteri socio non nocere, si spreta nunciatione ædificet, *l. de pupillo. §. si plurium, & ibi Dd. ff. de nov. op. nunciat.* quia, ut dicitur ibi in textu, factum unius non debet nocere ei, qui nihil fecit, & quia, ut Ias. dicit ibidem, sub *num.* 3. contemnere edictum prætoris est delictum, & facit quem incidere in pœnam, & non solum socius, sed nec etiam Procurator potest facere incidere dominum in pœnam. *l. si Procur. ff. de cond. ind.* etiam si haberet mandatum universale cum libera, &c. *l. si pater. ff. de his qui in fraud. cred.* & quia socius etiam universorum bonorum faciendo actum illicitum, non obligat alios socios. *l. si fratres. §. per* 35 36

37 *contrarium. & l. adeo. §. fin. ff. pro soc.* Bene poterit socius † ab altero socio repetere expensas, quas fecit in ædificando spreta nunciatione, si ædificare à principio utile fuit societati, licet postmodum fuerit damnosum. *l. si quis putans. §. fin. ff. comm. divid.* Ias. post Bart. *in d. §. si plurium. sub num.* 5. Et quamvis nunciatio facta ab uno ex sociis non prosit omnibus, sed ab omnibus fieri debeat: tamen si sit facta uni ex sociis, afficit omnes, & est ratio differentiæ, quia nunciatio ex parte ejus, cui nunciatur, est in rem, & ex parte ejus, qui nunciat, est in personam, ut declarat Bart. & cæteri omnes *in l. de pupillo. §. si plurium. ff. de nov. oper. nunciat.* Et si in promissione pœnæ fuerit juratum in contractu, quia tale juramentum habet vim clausulę, *rato manente pacto*, poterit pœna peti cum ipsa re principali. Seraf. *in tract. de privileg. juram. privileg.* 85.

38 Secundo, quia etiam juramentum † est de accidentalibus, quæ in societatis contractu intervenire solent, quæro, an eo apposito in societate sit locus dispositioni? *l. si quis major. C. de transact.* Et quidem eam habere locum, non solum in transactione, sed in quolibet contractu, interveniente tamen dolo, & non alias, latissime more suo comprobat Gabr. *in tit. de transact. concl. uni. num.* 5. *&* 3. Et quod procedat in contractu societatis, tenet Corn. *in cons.* 121. *num.* 3. *lib.* 1. *& in cons.* 266. *num.* 3. *lib.* 3. Grat. *cons.* 15. *in princ. lib.* 1. & novissime Castra. *in tract. de societ. offic. c.* 69. *num.* 3. Rim. jun. *cons.* 124. *num.* 52. *lib.* 2. Et ista opinio, juris
39 civilis dispositione † inspecta, procedit sine difficultate, sed dubium est, an procedat juris canonici dispositione inspecta? Solent Dd. de hac quæstione agere, dum tractant de quæstione, an mora purgari possit, de æquitate canonica stante juramento, sed ego, ut clarius percipiatur, quid tenendum sit, quæro primo, an dispositio legis præfatæ procedat de jure canonico, postea videbimus, an stante, quod habeat locum, possit mora purgari? Opinionem negativam, quod legis præfata dispositio non procedat de jure canonico, tenet Borgnin. *decis.* 43. *num.* 26. *& in reput. in ver. pœna. part.* 1. secundum primam impressionem. Sed contrariam opi-
40 nionem, quod procedat etiam † de jure canonico in foro fori in omnibus locis, tenet Rimin. jun. *in cons.* 89. *sub num.* 23. *lib.* 1. *& in cons.* 124. *lib.* 2. *& in cons.* 907. *num.* 40. *& seq. lib.* 7. Et ista vera est, & sequenda, quia omnes leges civiles lo-
41 quentes de contractibus dicuntur approbatæ de jure † canonico, ubi canones non contradicunt. Abb. *in c. ecclesiæ sanctæ Mariæ. colum.* 4. *de constit.* ubi Felin. & Dec. *num.* 32. *vers. tertia conclusio*, & per eundem Dec. *consil.* 452. *num.* 13. *lib.* 2. Et ista est communis opinio, contra quam male loquuntur tenentes contrarium, ut dicit Rimin. jun. *d. consil.* 124. *sub num.* 46. *lib.* 2. Quatenus vero quæritur, an mo-
42 ra † purgari possit, stante juramento, de jure civili expeditum est, purgari non posse, sed de æquitate canonica una est opinio, quod possit purgari in omnibus locis, & tam in foro poli, quam etiam in foro fori, Seraf. *in tract. de privileg. jura.*

*jura. privil.*48. *num.*8. qui de communi testatur post Gabr. *tit. de transact. conclus. uni. num.* 10. Honded. *consil.*34. *num.*87. *lib.*2. Farinac. *in suis quaestionib. criminal. tit. de carcer. & carcerat. quaest.*34. *num.*140. Rota Ro. *decis.*277. *num.*5. *part.* 2. *in novissimis.* Altera est opinio, quod possit purgari † in foro poli, quia nunquam ecclesia claudit gremium redeuntibus, Alex. *in l. si Insulam. col. antepen. ff. de verb. obligat.* Gabriel, qui alios citat *d. concl. uni. num.* 13. Seraf. *d. privil.*48. *num.*7. sed quod non possit purgari in foro fori, Rimin. jun. *d. consil.* 89. *sub num.* 23. *lib.* 1. *& d. consil.* 124. *num.*69. *& d. consil.* 907. *num.*40. *& seq.* & ista opinio verissima est, & sequenda, nam probatur per textum *in c. querelam. de jurejura. & in c. poterit locati.* nam *in d. c. querelam.* si licuisset purgare moram, ille clericus non fuisset privatus ecclesia, & *in d. c. poterit.* ideo admittitur purgatio morae, quia fit celeri satisfactione, ergo in contrarium sequitur, quod si satisfactio non esset celeris purgatio, neque etiam de aequitate canonica admitteretur. Et ita quod opinio, quae se habet, quod de aequitate canonica purgari possit mora, stante juramento, procedat solummodo, quando promissio celeri satisfactione adimpletur, tradit Seraf. *d. privil.*48. *nu.* 11. per text. *in d. c. poterit locati*, & dicit, quod quando satisfactio celeriter facta dici debeat, Iudicis arbitrio terminandum relinquitur. & ita tradit Menoch. *in tract. de arbitrar. Iud. casu.*7. *num.* 13. Ubi etiam adesset pactum † resolutivum in contractu, de morę purgatione non esset agendum. Grat. *cons.*49. *num.* 23. *& cons.*93. *n.* 61. *&* 77. *lib.* 1. Seraf. *d. privil.*48. *n.*29. Etiam ubi morę purgationi † fuisset renunciatum, ejus purgatio non admittitur, & ei fuisse renunciatum, probatur, quando fuit renunciatum omni juris & legum auxilio. Rimin. jun. *d. cons.*907. *num.*43. *lib.*3. & alios casus, in quibus morę purgatio non admittitur, ponit Gabr. *d. concl. uni.* Seraf. *d. privileg.*48. Honded. *d. consil.*34. *num.*9. Riminald. *d. consil.* 124. *lib.*2. 43 44 45

Iuramentum an faciat transire societatem ad heredes, & an socius jurans † amittat privilegium, ne teneatur ultra quam facere possit, videbimus infra suo loco, quod habeat vim specialis hypothecae, ponit Seraf. *in d. tract. de privil. jura. privileg.*158. & quod faciat quem teneri ad solutionem usurarum promissarum, tradit idem Seraf. *d. tract. privileg.* 116. & omissis multis, quae de juramento dici possent, quia diligentissime pertractantur ab auctore praefato *in d. suo tract.* solum dico, quod semper † addit robur actui, in quo apponitur, & si dici soleat juramentum esse intelligendum secundum naturam actus, super quo apponitur *l. fin. ubi Bart. Salic. & alii. C. de non numerat. pec.* tamen id procedit secundum naturalia, ut non addat majus robur, quo vero ad accidentalia, quod majus robur addat, tenendum est, ut declarat Seraf. *in d. tract. privileg.* 153. *in fin.* Et quod etiam addat ultra naturalia, tradit Surd. *consil.*20. *num.* 21. *lib.* 1. Fidejussores etiam accidentaliter pro majori securitate contrahentes † in societate apponere solent. 46 47 48

solent, §. 1. *Inst. de fidejus.* & alia causa, ut teneatur, non requiritur, sed sufficit, quod ejus obligatio sit accessoria alterius obligationis, Gomes. *lib. 2. resolut. juris. c. 13. num. 1.* Decian. *consil. 72. num. 8. lib. 2.* & cuilibet obligationi accedere potest, etiam si sit solum naturalis, vel solum civilis. *§. in omnibus. Instit. de fidejuss. l. 1. &*
49 *ibi Glos. & Bart. ff. eod.* Et ubi nulla † adest obligatio in principali, etiam fidejussor non erit obligatus. *l. si sub impoßibili. & l. cum lex. ff. eod.* Gomes. *d. cap. 13. sub num. 1.* & ideo stante legis seu statuti dispositione, quod quis contrahere non possit, si contrahat, cum neque etiam oriatur naturalis obligatio, fidejussor contractui accedens non obligabitur, Bartol. qui dicit menti tenendum, *in d l. cum lex.*
50 *num. 4. ff. de fidejuss.* Et etiam si fidejussor † se obligasset principaliter, & in solidum, nihilominus ad solvendum cogi non posset, ut per Alex. *in consil. 66. lib. 4.* Nam licet fidejussor ita principaliter & in solidū promittens reus principalis efficiatur, & sic ipse & principalis sint duo rei, & quilibet in solidum conveniri possit, Bart. *in l. eandem. num. 5. & 6. ff. de duobus reis.* tamen hoc non procedit, stan-
51 te quod principalis † contrahere non possit. Tunc enim duo rei efficiuntur, quando quilibet potest se obligare, sed quando principalis non potest se obligare, dicitur color quæsitus, & præsumitur contractus celebratus in fraudem legis, & licet quis se obliget principaliter & in solidum, tamen fidejussor dicitur, ita tradit Bartol. *in l. reos. in princip. ff. de duob. reis. vers. aut quæris, utrum dicantur.* Et cum sit fidejussor, ad solvendum astringi non debet, quia hoc redundaret contra principalem, quem lex obligari prohibet, cum contra eum facta solutione ageret pro ejus indemnitate ita considerat Alex. *in d. consil. 66.* & hanc opinionem
52 tenet etiam Corn. *in consil. 124. colum. 2. libro primo.* Verum an ista opinio † procedat sine scrupulo, nescire dicit Ronchegall. *in l. reos. in princip. sub num. 27. ff. de duobus reis.* quoniam adversus eam est text. *in l. & si is. Cod. de prædi. minor.* ubi disponitur valere pignoris obligationem, licet non valeat obligatio principalis, sed huic textui respondet Alex. *in d. consil. 66. in fin.* & dicit, quod ideo ibi valet pignoris obligatio, quia in præjudicium principalis prohibiti contrahere resultare non poterat. Verum ista responsio non est sufficiens, quia, ut dicit Gargiar. *Pa-*
53 *troci. 7.* recedendo ab opinione Alexan. si obligatio fidejussoris † non potest redundare in damnum principalis prohibiti contrahere à lege, non per hoc sequitur, quod ipse fidejussor conveniri non possit, imo ex eo, quia principalis non est obligatus, & fidejussor contra eum regressum habere non potest, sequitur, quod possit conveniri, & astringi ad solvendum, ut per Aret. & Castr. *in l. si mulier. §. si ab ea. ff. ad Velleian.* cum quibus omnes alios transire dicit Gargiar. *d. part. 7. vers. præterea.* & hanc opinionem tenet etiam Corn. *consil. 214. num. 7. & n. 12. lib. 2. & consil. 249. sub num. 5. lib. 3.* Paris. *consil. 16. num. 110. lib. 2.* Cravet. in ejus consilio posito post tractatum *de antiq. tempo. num. 47.*

Et si

Et si fidejussor jurasset † teneretur ad observantiam juramenti, licet contractus 54
juramento non firmaretur, *cap. 1. & c. debitores. de jurejur. & c. significante. de pignor.* etiam si non teneretur uti fidejussor, teneretur uti expromissor, qui se obligat pro non obligato. *l. eleganter. §. servus pactionis. ff. de dolo.* quia juramentum eam habet virtutem, ut faciat actum valere eo modo, quo valere potest: *l. cum pater. §. filius matrem. ff. de leg. 2.* ita declarat Corn. *in dict. consil. 214. numero septimo. & sub numero undecimo. libro secundo.*

Et licet fidejussor † re, loco, tempore & causa, in plus obligari non possit. §. 55
fidejussores. Instit. de fidejuss. l. Græce. §. illud. ubi Bart. ff. eod. tamen potest duriori vinculo obligationis astringi, & si principalis sit obligatus solum civiliter, vel naturaliter, poterit ipse obligari civiliter, & naturaliter, & si principalis sit obligatus simpliciter, & sine juramento, poterit ipse obligari cum clausula quarentigiæ, cum obligatione camerali & cum juramento. Gomes. *lib. 2. resol. jur. cap. 13. sub num. 2.* Et potest fidejussor † accedere etiam obligationi conditionali, ut si 56
fidejubeat solvere eam quantitatem, in qua principalis expunctis rationibus debitor apparebit. *l. si ita stipulatus à Seio ff. de fidejus.* Decian. *consil. 72. num. 11. lib. 2.* & si debitor principalis decederet nondum expunctis rationibus, & sic conditione deficiente, quæ ab ejus herede adimpleri amplius non potest, fidejussor conveniri non posset, Castr. *in l. qui Romæ. §. Augurius. ff. de verb. obligat.* & ibi Ang. ante eum, & Ias. *num. 6.* & Alciat. *num. 5.* Gomes. *in §. actiones autem. n. 11. Instit. de act.* Petrasanct. *sing. 27 in fin.* Menoch. *cons. 119. num. 10. lib. 2. & consil. 719. num. 45. lib. 8.* Et est menti tenendũ in societate, quia decedunt socii persæpe non expunctis rationibus.

Sed quod dicitur de morte, non procedit † quando principalis fugam arripe- 57
ret, secundum Menoch. *in d. cons. 719. sub num. 45.* ea ratione motus, quia dicatur fugæ conscius, ut per collusionem dicatur in dolo versari. Verum credo, quod idem sit dicendum de fuga, & non est capienda præsumptio doli, & collusionis, si de ea vere non constet, *l. merito. ff. pro soc.* de qua forsan constare debebat in casu Menoch. Fidejussori † vero solventi adversus confidejussores, & conreo adver- 58
sus conreum, actiones tam personales, quam hypothecariæ cedi debent à creditore. Bartol. Bald. & Salic. *in l. 2. C. de fidejuss.* Et competit exceptio cedendarum non solum adversus principalem creditorem, sed etiam adversus ejus cessionarium, etiam quod fidejussor sit obligatus obligatione in forma Cameræ. Negusant. *in tract. de pignor. part. 5. memb. 3.* Gales. *in tract. de obligatio. in form. Cam. part. 4. quæst. 1. num. 10.* Et competit etiam, si cessio † contra ipsum cedentem resulta- 59
ret. Alexan. *in l. de die. §. si fidejussor. ff. qui satisd. cog.* Dec. *consil. 104. colum. 2. lib. 1.* Socin. *consil. 206. lib. 2.* sed à fisco vidi multoties observatum, quod in cessione apponatur clausula, cessionarium uti non debere juribus cessis contra ipsum cedentem. Et adeo cessio est † necessaria, quod si omitteretur actio fidejussori 60

 vel cor-

vel correo solventibus non competeret contra alios fidejussores, vel correos. *l. ut fidejussoribus. ff. de fidejus. l. 1. & l. cum aliter. ubi Glos. Bart.* C. *eod.* & ad hoc, ut cessio legitime facta dicatur, à cedente cessionario debent dari scripturæ quibus
61 † uti possit ad conveniendum debitorem cessum, Bald. *in l. si nomen. ff. de hered. vol. act. vend.* Alex. *in l. sciendum. num.* 10. *ff. de verbor. obligationib.* Roman. *consil.* 163. *num.* 5. Rota Genuens. *decis.* 189. *num.* 3. Et circa cessionem advertendum est, an statim facta solutione fieri debeat, an vero etiam ex intervallo fieri possit? Nam si
62 solutio † facta fuerit ab uno ex fidejussoribus, poterit etiam cessio fieri post solutionem ex intervallo. Bartol. *in l. Modestinus. colum.* 2. & Castr. *colum. fin. ff. de solut.* Gabriel. *consil.* 63. *num.* 3. *lib.* 2. Castra. *de societ offic. cap.* 68. *num.* 4. Menoch.
63 *in tract. de præs. lib.* 3. *præs.* 143. Si vero facta fuerit † ab uno ex principalibus obligatis, servanda est distinctio posita *in d. l. Modestinus.* quod aut tempore solutionis, vel ante, vel in continenti post factum est pactum cedendi, & cessio etiam ex intervallo facta valet, ea ratione, quia pactum efficit, ut cessio facta censeatur eo tempore, quo pactum factum fuit, vel quia mediante pacto dicitur creditor retinuisse actione contra debitorem, atque ita non remisisse actionem.
64 Aut nullum pactum † adjectum fuit, & tunc cessio ex intervallo facta non sustinetur, ea ratione, quia solvens præsumitur solvere pro tota obligatione. Bartol. *in d. l. Modestinus. num.* 4. *vers. primo casu. & ibi Alber. num.* 2. *vers. si autem du-*
65 *bitatur.* & Cuman. *num.* 6. & Menoch. *d. præs.* 143. *num.* 4. & opus erit agere † non ex jure cesso, sed actione negotiorum gestorum contra correos, quia utile eis fuit liberari à tali obligatione. *l.* 1. *ubi glos. & Dd.* C. *de duobus reis.* Bart. *in l. ut fidejussor. ff. de fidejuss.* Castr. *in d. l. Modestinus. num.* 4. Gabriel. *d. conclus.* 63. *num.* 4. *lib.* 2.

66 Et his attentis, si principalis † creditor, qui posuit pecunias in societate, recipiat eas cum fructibus ab uno ex fidejussoribus, principaliter & in solidum obligatis, poterit ei cedere actiones etiam ex intervallo post solutionem, contra alios obligatos, ita determinat Gabriel. *d. consil.* 63. *lib.* 2. quia in tali societatis contractu solus officialis dicitur principalis, quia sine eo fieri nequit, & ejus morte finitur, & si non esset principalis, ejus morte non finiretur, & dantur fidejussores, non ut sint socii, sed ea intentione, ut teneantur ad sortem, & fructus, societate finita, & verba, quod sint obligati principaliter & in solidum, non faciunt, ut sint plures rei, cum aliter sensisse contrahentes appareat, Bart. *in l. eandem. in princ. num.* 6. *ff. de duob. reis.* Castr. *in l. Modestinus. colum. penul. in fin. ff.*
67 *de solut.* Et correi dici † non possunt, quia obligantur ex stipulatione ad favorem principalis, & non ex contractu societatis, & ad hoc, ut duo correi dicantur, requiritur quod non sint dispariter obligati, sed ex eadem causa, & ex eodem contractu. Bart. *in l. fin.* C. *de duobus reis. col.* 2. Castr. *in cons.* 181. *lib.* 1. *col.* 1. Gabr. *d. cons.*

d. conf.63. num.7. Similiter si creditori † principali solutio fuerit facta ab officiali, 68
qui intendat agere pro ejus indemnitate contra fidejussores, vel contra eum, qui recognovit, bonam fidem, & pecunias in societate positas habuit, cum effectu, cessio etiam ex intervallo fieri poterit, quia ubi officialis tantum nudum nomen officii accommodat in societate ille, qui pecunias consequitur, & cujus commodum contractus initur, principalis dicitur, & alii omnes, licet sint principaliter & in solidum obligati, dicuntur fidejussores, Dd. *in l. 3. §. ubi duo. ff. de duob. reis.* & quod hæc sententia sit communis, dicit Castra. *d. c. 68. num. 7.* Et quod iste sit fidejussor, principalis † vero sit ille, qui recognoscit bo- 69
nam fidem, probatur etiam ex eo, quia hic detegitur color quæsitus in fraudem legis. Nam quia ille, qui pecuniis indiget, non habet officium, & non potest contrahere societatem, ideo in fraudem legis procurat, quod super ejus officio officialis societatem contrahat, & ubi color quæsitus detegitur, ille, ad cujus commodum contrahitur, dicitur principalis, alter vero in legis fraudem adjectus dicitur fidejussor, ut dixi supra & tradit Alex. *conf.66. lib.4.* & Rota. Rom. *decis.153. part.2.* & in hoc omnes scribentes convenire dicit Castr. *d. c.68. num.9. & 10.* & Castr. *in d. c.68.* dum agit, an officialis † dici debeat fidejussor, seu prin- 70
cipalis, dicit, quod respectu ejus, qui recognoscit bonam fidem, cujus intuitu societas contracta fuit, ex quadam æquitate fidejussor dici debet, ut per Dd. *in d. l. 3. §. ubi duo.* sed respectu aliorum obligatorum qui suæ obligationi accesserunt, dici debet principalis, quia ad ipsos nullum commodum pervenit. Mihi videtur dicendum, quod si officialis vere non est obligatus, quod cæteri omnes obligati favore dantis pecuniam, una cum eo, qui recognoscit bonam fidem, cujus intuitu contractus celebratur, cum color † sit quæsitus, pro fidejussoribus repu- 71
tari debeant, & quod ipse recognoscens bonam fidem solummodo pro principali haberi debeat. Et non obstat consideratio, quæ fit, quod officialis sit principalis, quia alias societas esset simulata & usuraria. Nam quod non sit obligatus ad sustinendam societatem, apertissime constat, quia fit expressa declaratio, quod tantum præstitit nudum nomen officii, & est insultum dicere, quod ex nudo nomine officii societas sustineri possit, quia contractus non fiunt super nudis nominibus, sed super rebus, quæ sunt, aut esse sperantur, & videtur dicendum, quod potius iste contractus sustineatur propter periculum vitæ, quam ex eo, quia contrahatur societas super officio, ut per Rot. Rom. *decis. 300. part. 1. in novißimis.* Et quamvis dixerim supra *num. 65.* quod non facta cessione solutum † potest repeti actione negotiorum gestorum, tamen 72
caveant solventes, ut procurent cessiones, quia in multis erit magis utile, & præcipue magis utile erit ad evitandum tradita à Bart. *in l. reos. in princ. colum.2. ff. de duob. reis. & in repet. l.1. artic.2. C. de duobus reis*, ut dicit Thessaur. *decis. 191. in fin.*

73 Etiam quod dixi de repetitione † facienda, actione negotiorum gestorum, juxta Bart. distinctionem *in d. l. reos. & in d. l. 1.* quæ communiter recipitur, ut post Ronchegal. *in d. l. reos. num. 47. & 48.* tradit Thesaur. *d. decis. 191. sub num. 3.* non procedit inter socios, quia sive fuit omnium bonorum, sive unius negotiationis, soluta ab uno, ab alio repeti possunt actione pro socio, secundum partem, quam quisque in societate habet, ut Bartol. in dicta sua distinctione declarat, & hoc verissimum sibi videri inspecta natura societatis dicit Ronchegal. *in d. l. reos. in princ. num. 43. ff. de duob. reis. & num. 44.* subjungit, quod si vera esset opinio, inter correos semper societatem censeri contractam, destrueretur regula in totum, quam ipse ponit. *ibidem, num. 41.* Et quando inter correos dicatur contracta societas, declarat ipse *in l. eandem. §. 1. num. 21. & 22. ff. eod.* ut dixi ego supra *cap. 11. num. 23. cum plurib. seqq.* Aliquando etiam incidenter
74 † evenire solet, quod societas contrahatur cum aliquo, receptis literis à quodam tertio approbantibus ejus sinceritatem, legalitatem, & bonitatem, & quęritur, an scribens actione mandati teneatur? Et hac distinctione uti debemus. Aut dictæ literæ continent verba valde generalia, ut quia in eis dicatur, talem esse divitem, idoneum, & locupletem, & scribens in aliquo non tenebitur, quia verba non sunt obligatoria, sed tantum commendantia personæ eas præsentantes. *l. fin. C. quod cum eo.* & ibi Gloss. Bartol. & cæteri omnes, neque etiam tenetur de dolo, nisi probetur dolo & calliditate scripsisse. *l. & elegantur. §. fin. ff. de dolo.* & ibi glos. & Dd. Bartol. *in l. Lucius. ff. de fidejuss.* Gomes. *lib. 3. resolut. jur. cap. 13. num. 5.* Anchar. Imol. & cæteri *in c. fraternitati. de cler. non resident.* Aut vero continent verba, quod recipiens contrahat cum ipso latore literarum, & tunc quia sunt obligatoria, tenebitur actione mandati. *l. si vero non remunerandi. §. si quis mandaverit. & ibi glos. & Dd. ff. mandati.* Gomes. *in d. cap. 13. num. 5.* Rip. *in rub. num. 5. ff. de pignor.* Strac. *in tract. de mercat. in penult. part. tit. de probat. num. 15.*
75 Et ubi esset dubium, qualiter † mercatorum literæ essent intelligendæ, secundum stylum mercatorum interpretari deberent, Puteus *decis. 19. & 20. lib. 1.* se-
76 cundum ordinem meum manuscriptum. Et de literis cambii qualiter † obligent scribentem & recipientem, late ponit Bursat. *cons. 39. lib. 1.* Et literas reci-
77 piens, si non † contradicat, an in eis contenta fateri dicatur, & intra quantum tempus contradicere debeat, ponit late Gabr. *in suis conclus. tit. de præsumpt. concl. 2.* Menoch. *de arbitr. Iud. casu 21.* Rota Genuens. *decis. 24. num. 6. decis. 18. num. 6. decis. 133. numero secundo. & decis. 162. num. 2.* Incidenter etiam aliquando de
78 ipso contractu societatis conficitur † instrumentum, aliud est enim instrumentum, aliud contractus, sicut aliud est continens, aliud contentum. Est enim instrumentum scriptura Notarii de conventione partium; & contractus est ipsa partium conventio. Bartol. *in l. si quis legatum. colum. 2. ff. ad leg. Cornel. de fal.* Alexan. *in*

an. *in consil.* 122. *colum.* 2. *in princip. libro secundo.* Bertach. *in tract. de Gabel. in* 6. *parte. num.* 6. Rolan. *cons.* 43. *num.* 13. *lib.* 3. Et societas est de contractibus, qui consensu perficiuntur, in quibus pro eorum essentia non requiritur scriptura, & quatenus de eis conficitur scriptura, fit solum ad probationem, & non ad ejus essentiam, ut per Decian. *cons.* 64. *lib.* 3. Sed quia partium conventione aliquando fit, ut de societate scriptura confici † debeat, videndum est, an ante confectam scri- 79
pturam societas perfecta dici possit? Utique si partes hoc dixerunt, quod non sit perfecta ante, quam sit confecta scriptura, earum conventioni erit standum. *l. contractus. & ibi Glos. in ver. in scriptis. C. de fide instrum.* quam cæteri scribentes ibi sequuntur, ut dicit Decian. *d. cons.* 64. *sub num.* 19. Honded. *cons.* 52. *num.* 19. *lib.* 1. Si vero partes non dixerint, quod non † valeat, nisi conficiatur instrumentum, 80
sed tantum dixerint esse conficiendum instrumentum, est maxime controversum inter Doctores, an contractus ante instrumenti confectionem dicatur perfectus? Una est opinio Castr. quod ante confectam scripturam contractus non dicatur perfectus, ita tenet *in l. cum res. col.* 2. *C. de probat. & in l. qui bis idem. ff. de verb. oblig. & in l. contractus. C. de fid. instrum. & in cons.* 451. *visa dicta facti narratione. lib.* 2. & hanc opinionem sequitur & pendere & numero Dd. prævalere dicit Rim. jun. *cons.* 51. *lib.* 1. & hanc tenere Dd. magis communiter dicit Honded. *cons.* 52. *lib.* 1. *n.* 20.

Altera est opinio præcedenti † contraria, quod conventio partis de instru- 81
mento conficiendo sit intelligenda, quoad probationem, & non quoad substantiam contractus, & sic, quod dicatur perfectus, ante confectum instrumentum, & probari possit per testes, per text. *in l. contrahitur. ff. de pignor.* Hanc tenent relati à Gabr. *tit. de pactis, concl.* 3. *sub num.* 1. *vers. contrarium,* qui testatur de communi ex Dec. *in cons.* 340. *col.* 2. *lib.* 2. & eam esse magis communem testatur Brunus Arimin. *cons.* 131. *sub nu.* 13. & Anchar. *q.* 21. *part.* 1. & eam uti communiorem & veriorem sequitur Bursat. *consil.* 100. *lib.* 1. ubi etiam dicit sub *nu.* 20. *vers. partes.* quod eam secuta fuit Rota Rom. teste Peregrino in una Placentina *decis.* 38. secundum ordinem manuscriptum, & hanc etiam uti magis communem comprobat Decian. *consil.* 64. *lib.* 3. ubi plures refert hanc opinionem tenentes sub *num.* 26. *cum pluribus seqq.* Et ego etiam ab hac opinione non recederem in consulendo, & judicando, quia mihi persuadere non possum, quod verba de scriptura conficienda à contrahentibus probata, cum possint intelligi juxta naturam contractus respectu probationis, veniant intelligenda ita, ut novam contractui naturam inducant. Et eo magis nunquam ab hac opinione recederem, quia di-
cta verba † à contrahentib. prolata de scriptura conficienda de consuetudine intel- 82
liguntur, quod fieri debeat quoad probationem, & non quoad alterandum ipsius contractus naturam, & de hac consuetudine etiam testatur Dec. *in consil.* 340. &

 Brun.

Brun. *d. conf.* 131. *sub n.* 12. & Burſat. *d. conſ.* 100. *ſub n.*20. & Decian. *d. conſ.*64. *ſub n.* 19. Bene ut dicit Gabr. *d. tit. de pactis. concl.* 3. *in fin.* non improbabiliter dici
83 poſſet, quod etiam ſi ſcriptura non requiratur † pro ſubſtantia contractus, tamen ſit neceſſaria ad probationem, ita ut non poſſit probari aliter, quam per ſcripturam, & per partis confeſſionem, ex dictis à Bald. *in authen. ſed novo jure.* C. *ſi cert. pet.* & per Brun. *in tract. de forma. tit. quotuplex eſt forma. col.* 9. *verſ. ad idem facit.* ut per Grat. *conſ.* 107. *nu.*4. *lib.* 1. late examinat hanc materiam Aſinius *in ſua pract.* §. 19. *c.* 5. ubi videas. Et ubi de ſocietate eſſet conficienda ſcriptura, quæro, an
84 † partium conventione fieri poſſit, quod ſcriptura privata habeat vim publici inſtrumenti? Quod hoc à partibus fieri non poſſit, eſt opinio Innoc. *in c. cum p. tabellio. poſt med. de fid. inſtrum.* ea ratione, quia partes quem Notarium creare non poſſunt, ſed à partibus fieri poſſe, & quod iſta opinio ſit verior, & æquior, tenet Cravet. *in tractat. de antiq. temp. & in conſ.*939. *n.* 12. *lib.*3. & rationi ab Innocentio conſideratæ reſpondet, quod partes eorum pacto non faciunt Notarium, ſed quod ſcriptura privata fidem faciat, & dicit, quod in effectu iſta fuit reſponſio. Alex. *in l.* 1. §. *fin. ff. de verb. obligat. & in conſ.* 113. *col.*2. *lib.*4. Hanc etiam opinionem tenet Decian. *conſ.* 11. *n.*138. *lib.* 1. & hoc per ſtatutum fieri poſſe etiam contra tertios, tradit Menoch. *conſ.*787. *lib.* 8. Et iſta opinio probatur, quia,
85 ut dicit Cravet. *d. loc.* ſtatuto fieri poteſt, quod privatæ ſcripturæ † fides adhibeatur, Felin. *in d. c. cum p. tabellio. de fid. inſtrum.* Dec. *in c.* 2. *col.* 2. *verſ. circa primum. de probat.* Alex. *conſ.*53. *col.* 1. *lib.* 1. Et poteſt etiam id fieri à conſuetudine, Rocch. de Curte *de conſuet. n.*158. Rota. Genuenſ. *deciſ.* 142. *num.* 1. Decian. *d. conſ.* 11. *nu.* 142. *& ſeq. lib.* 1. ubi dicit etiam, quod Statutum loquens de publica ſcriptura procedit in ſcriptura privata, quæ fidem facit, & habetur per Cravet. *d. tract. par.* 1. *n* 245. Et quod ſi partes dicant, privatam ſcripturam † habere debere virtutem
86 obligationis cameralis, quod ſufficiat ad obtinendam ejus executionem, vigore obligationis præfatæ, tradit Galeſ. *in tract. Camer. oblig. tit. de inſtr. q.* 2. *n.* 1. *&* 9. Moron. *in tract. de treuga. & pac. q.* 11. *n.*6. Strac. *in tract. de aſſecurat. gl.*37. ubi dicit, ita quotidie obſervari.

87 Eſt etiam multorum opinio, quod, ubi de contractu ſit † conficiendum inſtrumentum, cogi etiam quis poſſit ad ponendum in eo clauſulam quarentigiæ, & obligationem Cameralem, Bened. de Bar. *in tract. de quarentigia. q.* 5. Galeſ. *in d. tract. tit. de præambul. proceſ. q.* 3. Cabal. *in Milleloquio* 196. Sed contraria opinio mihi magis placet, quia ex tali obligatione debitoris conditio longe deterior efficeretur, Angel. *in l. ſi finita.* §. *eleganter. & ibi Alexand. in fin. ff. de damn. infect.* idem Angel. *in l. ſi pupillus. in princip. ff. de novat. & in l. in omnibus. in fin. ff. de judic.* Aret. *in l. ex parte. in fin.* ubi dicit ſingulare, & ibi Iaſ. *in fin. ff. de verbor. obligat.* idem Aret. *in l.* 2. *in princip. colum. penult. & ibi Iaſ. colum. ult.* Parpal. *colum. antepenult.* Ripa *num.*49.

num.49. *ff. ſolut. matrimon.* Felin. *in cap. ſignificavit. num*.8. *verſ. adde.* Angel. *de te-*
ſtibus. Abba. *conſil*.33. *lib*.1. Et dicas, quod de qualibet obligatione † quis cogi 88
poteſt ad conficiendum inſtrumentum. *l. ſi cum exceptione. §. ſed & ſi quis. in fin. ff.*
de eo, quod met. cauſ. l. ſicut datum. C. de liber. cauſ. Tiraquell. citans more ſuo
multos *in tractat. de retract. ligna. §.29. gloſſ. ult.* Venafr. *conſil*.71. *num*.18. Franciſ.
Mart. *deciſ*.370. *num*.5. *lib*.1. Natt. *conſil*.382. *num*.2. *lib*.2. & de communi opini-
one teſtatur Galeſ. *d. tractat. de obligat. camer. tit. de præambul. proc. quæſt*.3. *num*.4.
& poſt eum Granut. *theorem*.9. *ſub num*.2. Sed hoc non eſt verum, ſi de tali ob-
ligatione † adſit alia probatio, puta ſi fuerit confecta privata ſcriptura, quia cum 89
de tali probatione contentus fuit, majorem probationem ulterius quærere non
poteſt. Alba. *d. conſil*.33. *lib*.1. Granut. *d. Theorem*.9. *ſub num*.10. Et nota unum
in propoſito, quod in practica † perſæpe evenire poteſt utique debitori ſolventi 90
inſtrumentum de recepto fieri debet, ſive in totum, ſive in partem ſecundum
ſolutionem ab eo factam, ut declarat late Granut. *d. Theorum*.9. ſed ſi contra de-
bitorem adſit inſtrumentum, non ſolum ei fieri debet inſtrumentum de recepto,
ſed etiam debet caſſari primum inſtrumentum, in libro originali, ne ibi accen-
ſum, ut ajunt, reperiatur, ita tenet Bart. *in auth. caſſa. in fin. C. de ſacroſanct. Ec-*
cleſ. Notandum eſt etiam, quod ſi conſuetum ſit † apponere in inſtrumentis clau- 91
ſulam quarentigiæ, & obligationem cameralem, in ejus confectione talis con-
ſuetudo erit obſervanda, Tiraq. *d. tract. gloſſ*.5. *§*.29. *num*. 3. Gabr. *in ſuis comm.*
concluſ. tit. de conſuet. concluſ.3. *num*.10. 15. *&* 29. Granut. *d. theorem*.9. *in fin.* Na-
varr. *in tractat. de uſur. in fin. num*. 139. Et hæc de accidentalibus, modo deveni-
endum eſt ad obligationem & actionem.

N.2. Eleganter hîc tractat auctor de pœna contractui adjecta. De qua, ut etiam de interesse, latè & enucleatè ſcribentem videat curioſus lector *Anthon: Mathæ. diſput*.37. *de eo quod intereſt, &* 38. *de pœna. Et Alciat. de eo quod intereſt.*

N.15. Et multis ſeq. ad 46. de contractibus cum juramento celebratis diximus anteà ad *finem cap*.5. *& cap*.39. *n*.72. *& cap*.32. *n*.5.

N.38. Hæc lex ſi quis major 41. *Cod. de Tranſact*. 2.4. ut & tota de ea diſputatio in hiſce terris nullum habet uſum. Nam ex quo hîc omnes pœnæ legales quoad contractus in deſuetudinem abjere, & hæc ſimul abolita eſt. Cum nec hodie per ſalutem Principis pacta confirmari, mos eſt. *Vid. Groenew. ad. d. l.*

N.15. *&* 72. *Vide Buſium ad. l*.28. *mandati ff*. 17.1. *& ibi Coſtal. deciſio. Cur. Holland*.12. *Sande cap*.7. *de actionum ceſſione. l*.36. *ff. de fidejuſſ*. 46.1. *l. Modeſtinus ff. de ſolutionib.* 46.3. *in fine. l*.5. *de cenſibus ff*.50.15. *Faber. lib*.11. *conjectur. cap*.9. *in fine. Carpzovius, Zangerus part*.2. *cap*.16. *n*.31. Si creditor non velit aut non poſſit cedere, datur utilis negotiorum geſtorum actio. ut hîc. *Et Chriſtineus lib*.3. *deciſio. D.Wiſſenbach. lib*. 46. *ff. diſput*. 27. *Cod. Fabria*.8.27. *Argentræus. ad conſuetud. Britan. art*. 213. *gloſ*.2. *n*.4.

D. Cyprianus instit. de fidejuss. & in disput. ibid. Groenew. ad. d. l. Modestinus. lib. 2. Cod. de duob. reis. 8.40. Et hæc opinio rectæ rationi conveniens, æquior, & Christiano homine dignissima est; cùm contraria, nullo pondere subnixa, præter meram juris subtilitatem habeat nihil.

N. 81. Probatur etiam hæc opinio *per l. 17. Cod. de pactis l. 2. tit. 3. l. 17. Cod. de fide instrument.* 4. 21. *l.* 12. *Cod. de probationib.* 4. 19. Et eam amplexus est Supremus Holland. Senat. *Neost. de pact. antenupt. decisio.* 18. *Et Tessaurus decisio.* 197. *Fachinæ. li. 2. cap. 97.*

N. 83. Hæc Gabrielis sententia est planè rejicienda; nam cùm instrumentum sit ad rei tantum gestæ memoriam & probationem; si præter instrumentum nihil aliud produci oporteret, excluderentur aliæ probationes; quod destruit totam hanc disputationem, & est directè contrà *d. l.* 12. *Cod. de prob.* 4. 19. ubi ita in terminis. Cùm res non instrumentis gerantur, sed in hæc rei gestæ testimonium conferatur, factam emptionem quibus potes jure proditis probationibus docere debes.

CAPUT XXX.

De obligationibus & actionibus.

SUMMARIA.

1 *Obligationes contractæ extra societatem in tempore ad societatem pertinere non possunt.*

2 *Obligatur solus socius contrahens, si solus suo nomine contrahat.*

3 *Etiam si contrahat ad commodum societatis.*

4 *Socius, qui non contraxit, creditori est obligatus per obliquum.*

5 *Declaratur, qualiter intelligatur.*

6 *Socius, si recipiat indebitam solutionem, non obligantur cæteri socij.*

7 *Obligantur etiam cæteri socij, si unus contrahat suo & eorum nomine, & contractus pertineat ad societatem, ejus forma inspecta.* & num. 8.

9 *Contrahens cum socio cautus esse debet, ut inspiciat societatis formam, an in ea appareat, quod socius habeat auctoritatem contrahendi, & alios obligandi.*

10 *Contrahens cum socio sibi imputet, si formam societatis non inspexerit.*

11 *Obligatos ut habeat socius consocios, tenetur dicere, contractum à se gestum versum fuisse in societatis utilitatem.*

12 *Hoc non est verum quo ad extraneum, qui contrahit cum socio.*

13 *Extraneus enim contrahens cum socio habente auctoritatem deceptus remanere non debet.*

Actio de in rem verso datur contra socios, si socius contraxerit sine auctoritate.

14 *Socius proprio nomine in dubio contraxisse præsumitur.*

Præsumptionibus probatur socium contraxisse nomine communi.

15 *Insti-*

15 *Institor tacite & expresse societati unus ex sociis deputari potest.*
Obligantur omnes socii ex contractu socii institoris.
Dummodo tamen non excedat fines societatis.
16 *Socii, si insimul præsint ejusdem stationi, ita ut modo cum uno, modo cum alio contrahatur, institores ad invicem præpositi censentur.*
17 *Institores etiam præpositi censentur, si exercent diversa negocia in eadem civitate, sive exerceant in diversis civitatibus, puta unus Perusii, alter Florentiæ.*
18 *Contrarium tenent aliqui, sed male.*
19 *Institor etiam censetur ille, qui negociatur de voluntate alterius socii, ut est ille, qui ponit operas, altero ponente pecuniam.*
20 *Institores possunt pro indigentiis societatis mutuo accipere pecunias, & obligare cæteros socios.*
Cambio etiam eas accipere possunt.
Fidejussores etiam inducere, & eis mercedem solvere.
21 *Institores ut possint pecunias mutuo accipere, procedit, quando adest causa necessaria, & subsequentia necessaria hoc requirit.*
22 *Alia etiam requisita necessaria sunt, &* num. 23.
24 *Quæ requisita non sunt necessaria, si habet institor expresse potestatem accipiendi pecunias mutuo.*
25 *Institor si pecunias mutuatas convertat in proprios usus, nihilominus socij tenentur de ejus dolo.*
26 *Socius si administrat societatem, puta Titius, & dicat in contrahendo, Titius & socii, omnes pariformiter obligantur.*
27 *Institor convenitur ex contractu sociorum, durante institoria.*
28 *Institor convenitur ex ejus contractu, finita institoria, quando principales sunt absentes.*
29 *Institor quod teneatur pro mutuo à se suscepto, finita institoria. Contrarium probatur.*
30 *Socii dicuntur rei debendi in solidum in societate publicarum functionum.*
31 *Socii sunt rei obligati in solidum ex contractu institoris.*
32 *Quod sint solum obligati pro parte, quam habent in societate, tenentur alij.*
33 *Prima opinio probatur uti communis.*
Institor, qui habet facultatem obligandi personam sociorum, dicitur etiam habere facultatem obligandi eorum bona.
34 *Socii omnes, si simul contrahant, non obligantur in solidum, sed pro parte, quam quisque habet in societate.*
Fallit, si fuit dictum, quod teneantur in solidum.
Fallit in societate publicarum functionum.
Fallit in obligatione secundaria provenienti ex eorum dolo.
35 *Fallit, ubi insimul vendunt animalia.*

36 *Fallit, stante consuetudine, ut est Genuæ.*
Fallit, stante statuto.
37 *Fallit, considerato quod ad invicem respectu extranei fidejussores dicuntur, & non requiritur excussio.* n. 38.
39 *Socii publicarum functionum ex eorum contractu efficiuntur rei credendi in solidum.*
40 *Socii in aliis societatibus ex eorum contractu acquirunt actionem pro ea parte, quam quisque in societate habet, nisi fuerit conventum, quod acquirant in solidum.*
41 *Socius si solus contrahat, etiam si sit institor, sibi soli actionem acquirit, & cæteri agere non possunt, nisi actione cessa, & in subsidium.*
42 *Socius alteri socio stipulari non potest.*
43 *Nisi adsit Notarius; & juramentum, & nisi sint socii omnium bonorum.*
44 *Institor contrahendo nomine proprio, & nomine sociorum exprimendo eorum propria nomina, cuique acquirit pro virili, sed contrahendo nomine proprio, & nomine sociorum appellativo acquirit cuique pro ea portione, quam quisque habet in societate.*
Unoque casu acquirit pro ea parte, quam quisque habet in societate.
45 *Rei plures obligati pro virili, eodem tempore conveniri possunt.*
Rei plures obligati in solidum, cum potestatione, quod actor erit una solutione contentus, conveniri possunt in eodem libello.
46 *In diversis libellis conveniri possunt eodem tempore, ipsis non contradicentibus.*
47 *Diversis temporibus secundum aliquos non possunt conveniri.*
48 *Opinio, quod possint conveniri, probatur.*
49 *Quia sententia lata contra unum ex pluribus reis non nocet alteri.*
50 *Socii plures rei credendi possunt in eodem libello, & in diversis libellis eodem tempore convenire debitorem.*
51 *Sed non possunt eum convenire in diversis libellis, & in diversis temporibus.*
52 *Contrarium tenent aliqui, sed prima opinio probatur.*
53 *Socius pro socio sine mandato agere non potest.*
Lite contestata potest judicium prosequi.
54 *Occupantis melior conditio non est, si debitor efficiatur non solvendo.*
55 *Solutio facta uni ex sociis liberat omnes.*
Procedit durante societate.
Et probabiliter ignorata dissolutione.

1 AGendum non esse in præsenti capitulo de obligationibus contractis ante initam † societatem, quia extra societatem in tempore contractæ ad societatem pertinere non possunt, Paris. *consil.* 94. *nu.* 15. *lib.* 1. & qualiter ista aliquando vigore societatis subsecutæ communia efficiantur, jam supra declaratum fuit *cap.* 9. *num.* 43. Neque etiam modo agendum est de obliga-

obligationibus contractis post finitam societatem, quia de eis tractabitur infra, ubi de societatis dissolutione agetur. Est agendum in præsenti de obligationibus, quæ à sociis societate durante cum extraneis contrahuntur, & de obligatione proveniente ab ipso societatis contractu, & hoc ordine procedam, primo agam de obligationibus, quæ à sociis cum extraneis contrahuntur, secundo agam de obligatione & actione provenientibus ab ipso societatis contractu. Et agendo de primo, quia socii contrahendo cum extraneis aliquando obligantur, aliquando obligationem acquirunt; ideo ponam prius, qualiter socii obligentur, deinde ponam, qualiter obligationem acquirant. Et ut cognoscamus, qualiter socii obligentur, hac distinctione uti debemus. Aut unus ex sociis contrahit nomine proprio; aut contrahit communi nomine; aut contrahunt omnes insimul proprio nomine. Primo casu, quando unus ex sociis solus contrahit proprio nomine, ipse † solus obligatur, & cæteri socii non obligan- 2
tur. *l. si socii simus. & l. jure societatis, & ibi Bald. ff. pro soc.* Petr. de Ubald. *in tractat. de duob. fratrib. part. 9. num. 1.* Alexand. *consil. 139. num. 1. lib. 5.* Dec. *consil. 98. num. 2. lib. 1. & in l. si socius. num. 3. ff. si cert. pet.* Paris. *consil. 94. num. 22. lib. 1.* Rimin. junior *consil. 331. num. 5. lib. 3.* Rota Genuens. *decis. 7. num. 3.* Cephal. *cons. 635. num. 3. lib. 5.* Thesaur. *decis. 136.* Carocc. *decis. 118. num. 11.* Modern. Papiens. *in tractat. de juris & facti ignor. centur. 1. distinct. 52.* Et hoc est verum, non solum si contrahat † super rebus & negotiis non pertinentibus ad societatem, ut habetur *in l. sed nec* 3
æs alienum, & in l. omne æs alienum, & in l. verum. §. id quod. ff. pro soc. sed etiam si contrahat ad commodum societatis. Quia licet socius non contrahens & socius contrahens obligentur inter se propter naturam societatis, tamen creditori, qui cum socio contraxit, socius, qui non contraxit, non tenetur, quemadmodum socius, qui non contraxit, vigore dictæ obligationis contra creditorem non potest agere, ita etiam non potest conveniri. Petr. de Ubald. *d. part. 9. sub num. 5.* Et quatenus ibi *vers. certe alia ratio facit pro &c.* videtur innuere, quod socius, qui non † contraxit, sit obligatus creditori, per obliquum, ut per Gloss. *in d. l. jure* 4
societatis. ff. pro soc. ejus verba, quæ sunt Baldi in quodam consilio, ut ipse dicit, & est *consil. 125. quidam Ioannes, lib. 5.* non sunt intelligenda, quod ex tali obligatione socius, qui non contraxit, à creditore possit conveniri, sed sunt intelligenda, quod teneatur † per obliquum, quia socius, qui non contraxit, est ob- 5
ligatus socio contrahenti obligatione provenienti ex societate, & per consequens, per obliquum est obligatus creditori, qui socium, qui secum contaxit, obligatum habet, ut videmus de socio socii mei, qui meus socius non dicetur. *l. qui admittitur. cum 2. ll. seqq. ff. pro soc.* tamen per obliquum dici posset socius meus, cum sit socius mei socii. Verum est igitur, quod socius † 6
non obligat consocium, si contrahat proprio nomine, & quod etiam si unus ex

sociis

sociis recipiat indebitam solutionem, non obligentur cæteri socii, tradit Dec. *cons.98. sub num.1. lib.1.*

Secundo casu, quando unus socius contrahit nomine proprio, ac etiam sociorum, est advertendum ad ipsius societatis formam. Nam si ea inspecta apparet contractum initum ad societatem non pertinere, & esse quid extra societatem,
7 & tunc solus † contrahens erit obligatus creditori. Si vero societatis forma inspecta apparet contractum initum ad societatem pertinere, & demandatum censeri, tunc omnes erunt obligati. Anchar. *cons.332. Pro clariori.* Pet. de Ubald. *d. part. 9. sub n.5.* ubi ponit præcisa verba Bald. *in cons.125. lib.5.* Paris. *cons.94. n.23. & seq. lib.1.* Decia. *cons.60. n.4. lib.2.* Cephal. *cons.778. lib.5.* Quatenus n. in
8 societatis † forma continetur, socius ab altero socio mandatum, seu potius auctoritatem expediendi ad societatis formam pertinentia hahere censetur, ut dixi supr. *c.14. n.44. & seq.* Ideo qui contrahit cum socio, cautus esse debet, ut inspici-
9 at societatis formam, an in ea † appareat, quod auctoritaem habeat contrahendi nomine aliorum, & eos obligandi, quia ea non inspecta sibi imputare debet, si socius contrahens alios socios obligare non potuit, ut per Bald. *in d. cons.128. quidam Ioannes. lib.5.* relatum à Pet. de Ubal. *d. part.9. sub n.5.* Nam dicit, quod quando societas respicit certam causam ad hoc, ut extraneus possit agere contra
10 alios socios, quorum nomine etiam † contractus fuit initus, non sufficit quod probat societatem, sed etiam debet probare formam ipsius societatis, cujus causa contractus initus fuit. Et esse inspiciendũ, quomodo contrahendi auctoritatem habeat socius, & quod sibi imputare debeat, si eam non inspiciat extraneus secum contrahens, tradit Cast. *in l.1.§. non auten. ff. de exercit. & in l.1.§. conditio. ff. de instit. & in cons.335. Visis & ponderatis omnib. in antiq. in novis est cons.104. lib.1.* Dec. *in l. si socius. n.4. ff. si cert. pet. & in l. qui cum alio.* ubi etiam Cagnol. *ff. de reg. jur.* Paris. *consil. 94. num. 25. lib.1.* Strac. *in tract. de mercat. tit. de contract. mercat. sub num.13.* Rota Genuens. *decis.14. num.87. & decis.172. num.7.*

Et quamvis socius contrahens ad hoc, ut cæteros consocios obligatos habeat,
11 obligatione † provenienti ex societate teneatur docere, contractum initum cum extraneo verè versum fuisse in societatis utilitatem. *l. jure societatis. ff. pro soc.* Petr. de Ubal. *d. part.9. sub n.1. & sub n.5.* Fulgos. *cons.209. col.2.* & Cuman. *cons.8. in princ.* Paris. *cons.94. n.27. l.1.* Cravet. *cons.129. n.12. & cons.158. n.8. l.1.* Menoch. *cons.375. n.4. lib.4.* Rim. jun. *cons.331. n.8. lib.3.* Natt. *cons.567. n.6. lib.3.* tamen
12 hoc non est verum quoad extraneum, quia si socius † vere habuit auctoritatem contrahendi & obligandi consocios, si post rem acquisitam convertat in propriam utilitatem, nihilominus cæteri socii remanent extraneo obligati. Bart. *in l.1.§. familiæ. ff. de publi.* Salyc. & Castr. *in l.1.§. non autem. ff. de exercit.* Rota Genuen.
13 *decis.14. n.14. & n.17.* Non enim est conveniens, quod extraneus, qui † contraxit

traxit cum ſocio contrahente nomine proprio, & ſociorum, & habente talem auctoritatem obligandi conſocios deceptus remaneat, ſi rem ex contractu quæſitam ſocius in propriam utilitatem doloſe convertat, ſed bene eſt conveniens, quod ipſe de ſuo dolo reſpectu ſocietatis cæteris ſociis teneatur, & ita Dd. qui dicunt, quod conſtare debet contractum verſum fuiſſe in ſocietatis utilitatem, ſunt intelligendi, nempe quod eorum dicta procedant inter ſocios, & non quoad extraneum, quia ſi intelligerentur quoad extraneum, male loquerentur, & datur actio de in rem verſo, ſi verſa fuit in utilitatem omnium ſine auctoritate, & ſine mandato, ut dicit Natt. *conſ.* 567. *n.* 7. quando deficit alia actio. Quomodo vero ſocius poſſit probare rem fuiſſe verſam in eorum utilitatem, tradit Menoch. *d. conſ.* 375. *n.* 12. *lib.* 4. & videbimus infra ſuo loco, ubi agetur de obligatione inter ſocios.

Et ſi non conſtaret, quo nomine ſocius † cum extraneo contraxiſſet, licet in 14
dubio nomine proprio contraxiſſe ſit præſumendum, *l. & magis puto. ff. de ſolut. l. ſi ita ſtipulatus. §. Chryſogonus ff. de verb. oblig.* Bald. *in l. Titium & Mævium. §. altero. ff. de adminiſtr. tut. & in l. ſi patruus. ſub num.* 4. *C. com. utr. jud. & in l. pen. C. ſi quis alteri vel. ſibi.* Alex. *conſil.* 132. *num.* 8. *& conſil.* 134. *num.* 6. *lib.* 5. *& conſil.* 217. *ſub num.* 13. *lib.* 7. Menoch. *conſil.* 122. *num.* 12. *lib.* 2. Rota Genuen. *deciſ.* 14. *num.* 94. Natt. *conſil.* 567. *num.* 6. *lib.* 3. Cephal. *conſil.* 635. *n.* 5. *lib.* 5. tamen quod communi nomine contractus initus fuerit, præſumptionibus probari poterit, ut late explicavi ſupra *cap.* 3. *num.* 45. *cum plurib. ſeqq. & cap.* 11. *num.* 14. *& cap.* 14. *num.* 83.

Advertendum eſſe etiam, an ſocius contrahens † ſit ſocietati inſtitor præpoſi- 15
tus expreſſe vel tacite, prout fieri poſſe, utroque modo late explicat Rota Genuenſ. *deciſ.* 14. *num.* 39. *& ſub num.* 41. *cum plurib. ſeqq.* Nam ſive ſit expreſſe, ſive tacite præpoſitus, ex ejus contractu ſocii omnes obligantur. *l.* 1. *in fin. cum l. ſeq. ff. de exercit. act. & l. habeat. in fin. cum l. ſeq. ff. de inſtitu.* Bart, *in l. eandem ſub num.* 9. *ff. de duobus reis. & in auth. hoc. ſub num.* 11. *C. eod.* Bart. Alexand. Iaſ. Dec. & alii *in l. ſi inſtitorem. ff. ſi cert. pet.* Bald. & alii *in l. cum te in Galliam. C. ſi cert. pet. &. conſil.* 262. *lib.* 5. Rota Genuenſ. *deciſ.* 14. *num.* 1. *& num.* 6. Rimin. jun. *conſil.* 331. *num.* 3. *lib.* 3. dummodo tamen non excedat fines ſocietatis, Caſtr. *conſil.* 345. *lib.* 2. Ideo ſi ſocii inſimul præſunt ejuſdem ſtationi & negotiationi, & conſuetudo ſit, quod quandoque cum uno, quandoque cum altero contrahatur, quod inſtitores ad invicem præpoſiti cenſeantur, & quilibet ex geſtis per alterum teneatur, tradit Bald. *in d. l. cum te. in fin. C. ſi cert. & in conſil.* 262. *& in conſil.* 263. *lib.* 5. Petr. de Ubald. *d. part.* 19. *ſub num.* 1. *& ſub num.* 5. Menoch. *conſil.* 410. *ſub num.* 4. *lib.* 5.
Similiter ſi ſocii ſeparatim negocia † exercent, vel ratione locorum, vel ratio- 16
ne negociationum, ut quia unus exercet Peruſiæ, & alter Florentiæ, vel in eadem

dem civitate unus exercet Aromatariam, & alter Lanificiam, quilibet ex contractu alterius obligatur, quia institores præpositi censentur, facit *l. jure provisum. C. de fabri. lib.* 11. *& l. ejus qui in provincia. ff. si cert. pet.* ubi Bartol. *num.* 31. & Alex. *num.* 9. Bart. *in auth. hoc ita. sub num.* 11. *C. de duobus reis. & in l. eandem, sub num.* 9. ubi Ronchegal. *num.* 195. *ff. eod. tit. & dicit Bald. in l. cum te. C. si cert. pet.*
17 Petr. de Ubald. *d. part.* 9. *sub num.* 1. Ab hac opinione † recedit Fulgos. & post eum Rota Genuens. *d. decis.* 14. *sub. num.* 70. sed male, & opinionem Fulgos. pro constanti affirmare non audet, Alex. *in consil.* 147. *sub num.* 1. *lib.* 2. Verum ab opinione Bart. non videtur recedendum, quia communis est, à qua etiam ultimo loco non videtur recedere Rota Genuens. *d. decis.* 14. *sub num.* 72. dum eam procedere declarat, ubi inter socios adsit mutua vicissitudo contrahendi, & non alias. Etiam si plures sint socii, quorum unus ex aliorum voluntate exercet, ut evenit,
19 quando † unus ponit pecunias, & alter tenetur operari & negociari, exercens præpositus censetur, & ex ejus gestis cæteri omnes obligantur, Alexand. *consil.* 210. *num.* 10. *& consilio* 217. *num.* 12. *lib.* 7. Rimin. jun. *consil.* 331. *num.* 2. *vers. posthumo. lib.* 3.

Possunt etiam societati præpositi, ubi opus sit, pro indigentiis ipsius societa-
20 tis pecunias † mutuo accipere, & socios omnes obligare. *l. penult. §. tabernæ. ff. de instit.* Bart. *in l.* 1. *§. non autem. ff. de exercit.* Ruin. *consil.* 93. *num.* 2. *lib.* 5. Et quia gratis mutuari non solet, sed cambia sunt in usu, ad evitandum usuras, poterunt etiam eas camb. recipere, Rota Genuens. *decis.* 14. *sub num.* 123. *vers. ad quintum.* & ut ibidem dicit *sub num.* 15. *vers. sexto poterunt*, etiam ad favorem mutuantium fidejussores inducere, & eis mercedem solvere. Sed quod modis prædictis pecunias
21 recipere possint, tunc demum procedit † & non alias, quando adest causa necessaria, & quando negotii consequentia necessaria id requirit, Castren. *consil.* 242. *lib.* 1. Socin. *in l. si institorem.* quam legit cum *l. creditor ff. si cert. petat.* Cephal. *consil.* 768. *lib.* 5. Rota Genuens. *d. decis.* 14. *num.* 90. Similiter ad hoc, ut pecuniæ mutuo recipi possint ab administrante negocia societatis, & ad hoc
22 ut cæteri socii † obligentur, requiritur quod ille, qui facit mutuum, sciat, quod pecunia sit necessaria pro illa negotiatione, pro qua suscipitur, & quod pro illa negociatione mutuaverit, & quod habuerit animum obligandi cæteros socios, & quod sciret recipientem esse præpositum dictæ negotiationi, & quod in loco, in quo mutuabat, possit cum pecunia mutuata necessitati negotiationis provideri, & quod mutuum non sit factum ultra quantitatem necessariam. *l. fin. & ibi Bartol. & cæteri. ff. de exercit.* Bart. *in l. si pupilli. §.* 1. *juxta medium. ff. de negot. gestis.* Bald. *in l.* 1. *de exercit. act.* Alexand. *consil.* 44. *colum.* 3. *lib.* 2. *& consil.* 217. *num.* 14. *lib.* 7. Natt. *consil.* 567. *num.* 6. *lib.* 3. Rota Genuens. late
23 *d. decis.* 14. *sub num.* 94. *cum plurib. seqq.* ubi addit, quod administrator † in casu, in

quo

quo socios interpellare potest, eis notificando indigentiam societatis, id de æquitate, & de rigore facere debet, antequam pecunias cambio capiat, sed hoc ejus dictum non videtur verum, cum possit administrator societatis facere necessaria pro societate. Et si administrator etiam haberet † expres- 24
sam potestatem à cæteris recipiendi mutuo pecunias, prædicta omnia observare non esset necesse. Bart. *in d. l. fin. ff. de exercit.* Bald. *in d. l.* 1. *sub num.* 2. C. *de exercit.*

Et iste administrator, si dolose pecunias † mutuo, ut supra dixi, receptas in 25
proprios usus convertat, nihilominus cæteri socii mutuanti remanent obligati, & de administratoris dolo tenentur, Castren. *in l.* 1. *§. non autem. & ibi Salic. ante eum. ff. de exercit.* Bartol. *in l.* 1. *§. familiæ. ff. de publi.* Rota Genuens. *d. decis.* 14. *num.* 17. Et ad prædicta notandum est, si, ut persæpe fit inter mercatores, unus sit ex sociis sub † cujus nomine cantet principaliter societas, & in contrahendo 26
dictum fuerit, Titius & socii, licet quasi videretur dicendum, quod Titius pro una parte sit obligatus, juxta text. *in l. si communis servus ita. ff. de stipulat. serv.* tamen, ut ibi Bartolus asserit *sub num.* 4. tenendum est, quod omnes pariformiter efficiantur obligati, quia Titius non ad hoc nominatur, ut magis obligetur, sed ut ostendatur Titium societatis esse caput. Dec. *consil.* 122. *colum.* 2. Stracc. *in tractat. de mercat. tit. de contract. mercat. num.* 17. ex auctoritate Bald. *in consil.* 190. *Semproninus lib.* 2. Cuman. *in consil.* 172. *Titius.* Rimin. junior *consil.* 331. *num.* 2. *lib.* 3. Menoch. *consil.* 410. *num.* 39. *lib.* 5. Et quemadmodum socii conveniuntur † ex con- 27
tractu administratoris & institoris, ita etiam ex contractu sociorum institor conveniri potest. Petr. de Ubald. *d. part.* 9. *sub num.* 1. Bartol. *in l. eandem, sub num.* 10. *ff. de duobus reis. & in d. auth. hoc ita. num.* 12. *C. eod.* quod est verum, durante institoria, quia ea finita amplius conveniri non potuit, neque ex sociorum contractu, neque etiam ex suo, Parif. *consil.* 94. *num.* 34. *lib.* 1. Dec. *in l. si institorem. numero quarto, ff. si cert. pet.*

Sed quod ex suo contractu post finitum officium conveniri possit institor, quando illi, qui eum † constituerunt, habitant in alia civitate, & sic sunt ab- 28
sentes, ea ratione, quia contrahentes cum eo censentur inspicere ad ejus personam, tradit Castr. *in l.* 1. *§. exercitorem. ff. de exercit.* & ita respondisse dicit in quæstione de facto obventa Pisauri, ut habetur in ejus *consil.* 149. *Visis & ponderatis.* secundum antiquam impressionem, & secundum novam *in consil.* 20. *lib.* 2. & eum refert & sequitur Socin. *consil.* 154. *colum. fin. vers. sexto lib.* 2.

Etiam si fateatur institor † mutuo pecuniam recepisse, quod finito officio con- 29
veniri possit, tenet Angel. *in l.* 4. ubi ita dicit fuisse Florentiæ judicatum, & *in l. eandem. & ibi Imol. ff. de duobus.* Socin. *dict. consil.* 154. *sub num.* 13. *lib.* 2. Sed has

duas declarationes reprehendit Dec. *d. l. si institorem.* ubi *sub num.* 5. *& 6. ff. si cert. pet.* admittit, quod tunc teneretur institor, quando dominus ex mutuo non obligaretur, ex trad. per Innoc. *in c. per tuas. de arbit.* & per Dd. *in l. civitas. ff. si cert. pet.*

30 Ad prædicta modo videndum est, an socii obligati † dicantur rei debendi in solidum? Equidem, si societas sit contracta super aliqua negociatione, quæ à publico decernitur, ut est conductio gabellarum, argentaria & similia, omnes socii obligati rei debendi in solidum dicuntur, Bartol. *in l. eandem. sub num.* 9. *ff. de duobus reis, & in auth. hoc ita. sub num.* 11. *C. eod.* Bald. *in l. cum te. C. si cert. pet. & in consil.* 262. *& in consil.* 263. *lib.* 5. Petr. de Ubald. *d. tractat. de duobus fratrib. part.* 9. *sub num.* 1. Ronchegal. *in d. l. eandem. num.* 164. Bursat. *consil.* 190. *num.* 11. *lib.* 2. & ista est communis opinio, Rota Genuens. *decis.* 150. *num.* 7.

31 Si vero agatur super cæteris societatibus, si quidem obligatio † contracta fuit per institorem, sive tacite, sive expresse præpositum, erunt rei omnes in solidum obligati, ita dicit Bart. *in d. l. eandem. sub num.* 9. *& in d. authent. hoc ita. sub num.* 11. per text. *in l. fin. cum duabus ll. seqq. ff. de exercit.* ubi dicitur, si plures navem exerceant, & unum præposuerint, ex ejus contractu omnes tenentur in solidum, ne in plures adversarios distinguatur, qui cum uno contraxit nec quicquam facere, quotam quisque portionem in nave habeat, eumque qui præstiterit societatis Iudicio à cæteris consecuturum, & per text. *in l. habeat. §. fin. & in l. sequen. ff. de instit.* in quibus juribus idem disponitur, & hanc opinionem tenent Cyn. Bald. & cæteri *in l. cum te in Galliam. C. si cert. pet.* Bald. *in rubric. C. de exercit. circa finem. & in l. si prædium. colum.* 3. *vers. sed pone ego. C. de ædil. act. & in consil.* 262. *&* 263. *lib.* 5. Castrens. *consil.* 345. *lib.* 2. *colum.* 2. *vers. sed lege cavetur.* Petr. de Ubald. *d. tractat. de duobus fratrib. part.* 9. *sub num.* 1. Alexand. *consil.* 44. *lib.* 2. *& consil.* 139. *lib.* 5. *& in consil.* 217. *numero duodecimo, lib.* 7. Ronchegal. *in d. l. eandem. num.* 164. *& seq. ff. de duobus reis.* Natt. *consil.* 167. *nu.* 1. *lib.* 3. Osasch. *conclus.* 150. *sub num.* 6. ubi testatur de communi opinione, Rota Genuens. *decis.* 15. *numero duodecimo, & decis.* 29. *numero tertio, & decis.* 140. *num.* 3. *& decis.* 166. *num.* 1. Menoch. *consil.* 410. *lib.* 5. *num.* 37. Surdus *decisio.* 213. *num.* 1. Cephal. *consil.* 778. *lib.* 1. Modern. Papien. *in tract. de Iuris & facti ignor. cent.* 1. *dist.* 52.

32 Verum quod socii ex contractu institoris sint † solum obligati pro ea parte, quam habent in societate, tenent Anchar. *consil.* 333. *Pro clariori decisione. colum. fin.* Alexand. *consil.* 139. *lib.* 5. Paris. *consi.* 93. *num.* 32. *& consil.* 94. *num.* 28. *lib.* 1. Deci. *in l. si socius. sub numero quarto, ff. si cert. pet.* Stracc. *in tractat. de mercat. tit. de contract. mercat. numero decimo quinto.* Rota Genuens. *decis. decima quarta, numero centesimo undecimo,* ubi dicit, hanc decisionem esse communem, à qua non est recedendum

dendum in consulendo & judicando, & sub *num.*126. *in fin. & sequen.* dicit, socios teneri in solidum ex contractu institoris, & non referre, quam quisque partem in societate habeat, quando institor fuit expresse præpositus, quia tunc censetur obligari ex ejus consensu eum præponendo, sed non teneri in solidum, quando expresse præpositus non fuit, & subjungit non obstare jura pro superiori contraria opinione allegata, quia *d. l. nec quicquam. ff. de exercit.* locum habet, quando navim plures exercebant, sed iste intellectus non est sequendus, quia Dd. omnes admittunt, quod in constituendo institorem par sit virtus taciti & expressi, & non considerant, quod societas ab omnibus exerceretur, sed quod essent socii, & institorem prępofuerint, & de servo alieno merci communi præposito, & quod detur actio in solidum contra socios præponentes, loquitur text. *in l. idem erit. ff. de instit.* Non est recedendum † à prima opinione, quæ, ut videre licet, considerato numero, & considerata auctoritate Dd. eam tenentium, communis est, ut testatur Osasch. *d. decis.* 150. *sub num.*6. & est mirandum de aliquibus citantibus Osasch. *in d. decis.* affirmantem aliam opinionem esse communem, cum hoc non dicat & decipitur Rota Genuens. dum *in d. decis.*14. *num.* 111. dicit hanc esse communem, maxime, quia in aliis decisionibus supra citatis tenet primam opinionem, & ubi socii habent facultatem obligandi personas sociorum, dicuntur etiam habere facultatem obligandi eorum bona, Bald. *consil.*263. *lib.*5. Surdus *decision.*214. *num.* 8. 33

Tertio casu principali si insimul omnes socii contrahunt, non obligantur in solidum, sed quilibet obligatur † pro ea parte, quam habet in societate, *l. si tamen* 34 *plures. in princ. ff. de exercit.* Bart. *in d. l. eandem. sub num.*9. *& in d. auth. hoc ita. sub num.* 11. C. *de duobus reis.* Petr. *d. tract. part.*9. *sub num.* 1. Alexand. *consil.*147. *in princ. lib.*2. Foller. ad Marant. *part.*4. *dist.*9. *numero* 94. Menoch. *consil.*410. *num.*35. *lib.*5. Sed hoc fallit, quando fuit dictum, quod teneantur in solidum, ut per Bart. *in l.* 2. *num.*2. *ff. de duobus. reis.* Menoch. *consil.*410. *sub num.*43. *lib.*5. Item fallit, si socii sint alicujus negociationis, quæ à publico decernitur, ut dixi supra *num.* 27. Item si teneantur ex secundaria obligatione proveniente ex dolo & culpa, Menoch. *d. consil.*410. *num.*43. *lib.*5. Etiam fallit, ubi socii † insimul venderent 35 animalia, puta pecudes vel capras. Quamvis enim actio exempta contra singulos socios venditores sit proponenda pro portione, quam quis habet in animalibus, tamen ædilitia actio proponi potest contra quemlibet ex sociis in solidum, dummodo proponatur contra eum, qui in animalibus habebat majorem seu parem partem, non autem minorem. *l. justissime. §. proponitur. ff. de ædil. edict.* Bald. *in l. prædium. num.*20. *&* 21. C. *de ædilit. act.* Item fallit stante consuetudine, quod omnes † teneantur in solidum, prout est Genuæ, ut per Rotam Genuens. *decis.* 36 46. *num.*4. *& decis.*97. *num.*1. & dicit, quod ista consuetudo est adeo notoria, ut sufficiat

ſufficiat eam allegare abſque alia probatione. Item fallit, ſtante ſtatuto, Alex. *conſil.* 139. *lib.* 5. Theſaur. *deciſ.* 136. Magon. Rot. Lucen. *deciſ.* 1. Inſuper fallit, conſiderato, quod ad invicem reſpectu extranei fidejuſſores dicuntur. Nam licet
37 reſpectu † ipſius obligationis contractæ non dicantur in ſolidum obligati, tamen conſiderati, uti fidejuſſores, in ſolidum tenentur, Bald. *in rubr. C. de inſtit. act.* quem ſecutus eſt Ronchegal. *in l. eandem. in princ. n.* 187. *ff. de duob. reis. & in l. reis. in princ. n.* 36. *&* 37. *ff. eod.* Menoch. *conſ.* 410. *n.* 44. 45. *&* 46. *lib.* 5. ubi dicit non obſtare text. *in l. ſi ut certo §. ult. ff. commo.* quia ibi illi, qui acceperunt vehiculum, ideo poſſunt ſolum conveniri pro parte, quoniam non erant ſocii, & etiam vult, quod
38 ubi unus † ex ſociis convenitur, non ſit neceſſaria excuſſio, ubi ſocietas eſſet contracta ſuper mercatura, Dec. *in l. ultim. in princ. num.* 23. *ff. ſi cert. pet.* Strac. *in tract. de mercat. tit. de except. num.* 5.

39 Modo juxta propoſitum ordinem videndum eſt, qualiter ſocii obligationem † acquirant, inquam, ſi ſocii ſunt alicujus ſocietatis, quæ à publico decernitur, quemadmodum ex eorum contractibus duo rei debendi in ſolidum efficiuntur, ita etiam efficiuntur duo rei credendi in ſolidum. *l. ſi unus. in princip. & l. idem in duobus. ff. de pact. l. ſi duos. ff. de arbitr. l.* 1. *ff. de loco publico fruendo.* Bartol. *in l. eandem. num.* 9. *ff. de duobus reis, & in authent. hoc ita. dum.* 11. *C. eod.* Petrus de Ubald. *d. tractat. de duobus fratrib. part.* 9. *ſub numer.* 1. In aliis ſocietatibus non ſic dicendum eſt. Si
40 enim omnes ſocii inſimul contrahant, quilibet † actionem acquirit pro ea parte, quam quiſque habet in ſocietate, niſi expreſſe ſit conventum, quod ſint plures rei credendi in ſolidum. *l. cum te in Gallia, & ibi Bart. Bald. & cæteri. C. ſi cert. pet.* Alexand. & Iaſ. *in l. ſi unus. in princip. ff. de pact.* ubi Angel. reprehendunt aliter tenentem.

Et ſi unus ſolus contrahat, etiam ſi ſit inſtitor, ipſe ſolus agere poterit, & cæ-
41 teri † agere non poterunt, niſi ceſſa actione, & in ſubſidium. *l.* 1. *in fin. & l. ſequent. ff. de inſtit. & l. ſi eum §.* 1. *ff. de exercit.* Bartol. *in dict. l. eandem. ſub num.* 9. *ff. de duob. reis. & in d. auth. hoc ita. ſub num.* 11. C. *eod.* Petr. de Ubald. *d. part.* 9. *ſub num.* 1. *& ſub num.* 5. fallit in mutuo, ut per Caſtr. *conſil.* 345. *col. fi. verſ. nam eſt ſpeciale. lib.* 2.

Neque poteſt ſocius alteri ſocio ſtipulari. *l. proprium. ff. comm. præd.* & ibi Gloſſ.
42 ubi habetur, quod ſi quis † ſtipuletur ſervitutem per fundum alterius pro ſe, & pro vicino, perſona vicini habetur pro non appoſita, & ratione juris non decreſcendi ſtipulatio valet in totum pro ſe, ſed ſi unus ſtipuletur ſervitutem pro ſe, & ſocio, ad fundi communis utilitatem, ſtipulatio non valet pro ſe, nec pro ſocio, & ita per illum textum, quod ſocius ſocio ſtipulari non poſſit, tenet Alexand. *in l.* 2. *§. ex his. num.* 16. *in fin. ff. de verbor. obligat.* licet Bald. contrarium tenere videatur *in l. ſi abſentis. num.* 14. *& ſequen. C. ſi cert.*

cert. pet. cujus dicta possunt reduci ad declarationes positas ad regulam, quod alteri quis † stipulari non possit, per Gabriel. *in suis commu. conclus. tit. de verbor. obligat. conclus. unic.* & de socio, quod alteri socio stipulari non possit, nisi adsit persona Notarii, & sit appositum juramentum, tradit Paris. *consil.* 82. *in princip. lib.* 1. & de hoc dixi supra *cap. decimo quarto, numero trigesimo tertio.* & nisi sit socius omnium bonorum. Addition. ad Bald. *in dict. l. si absentis. Cod. si cert. petat.* 43

Et est differentia, an ille, qui societatem † administrat, contrahat nomine proprio, & nomine sociorum appellativo, an vero contrahat nomine proprio, & exprimendo propria nomina sociorum, quia primo casu acquirit pro ea portione, quam quisque habet in societate, & secundo casu cuique acquirit, pro virili. Paris. *consilio nonagesimo quarto, numero vigesimo nono, lib.* 1. Menoch. *consilio ducentesimo vigesimo secundo, sub numero decimo octavo, lib.* 3. per ea, quæ traduntur à Bartol. *in l. si communis servus. sub num.* 3. *vers. & ista sunt utilia. ff. de stipulat servor.* Sed ista differentia, quando contrahitur super rebus pertinentibus ad societatem, non est vera, quia sive sint expressa propria, sive appellativa nomina sociorum, tenendum est, quod cæteri ad commodum vocati censeantur pro ea parte, pro qua onus subire sunt obligati, ita expresse declarat Bartolus *in dict. l. si communis servus, sub numero secundo, versic. destructio hujus legis*, & quod dicit de institore, sub *numero tertio*, dicit esse intelligendum secundum præcedentem distinctionem ab eo positam, & sic tenendum per prædicta sub *numero* 2. 44

Ad prædicta quæro, si plures † socii sunt in solidum obligati, an insimul conveniri possint, & talis distinctio datur. Aut quis vult convenire plures reos pro partibus virilibus: aut in solidum. Primo casu plures pro virili conveniri possunt, & in eodem libello, & in diversis libellis. Secundo casu, aut vult quis convenire omnes in solidum, & in eodem libello cum protestatione, quod erit unica solutione contentus, & potest, aut sine tali protestatione, & non potest. Bartol. *in l.* 3. *§. ubi duo. ff. de duobus reis.* Pract. Papiens. *in forma libelli contra plures reos, in gloss. in vers. contra numero primo.* Aut quis vult convenire † plures reos debendi in solidum separatim, & in diversis libellis, & quidem si hoc facit eodem tempore, hoc ei facere permissum est, parte non contradicente, sed contradicente parte ei denegatur, ea ratione, ne in diversis instantiis molestentur & aggraventur. Bartol. *in dict. l.* 3. *§. ubi duo. ff. de duobus reis.* Pract. Papiens. *in dict. forma libelli contra plures reos, in gloss. in vers. contra. numero secundo.* 45 46

Si vero hoc facere † velit non eodem tempore, sed diversis temporibus, sibi permissum non erit, quia pendente judicio jam cœpto contra unum, duos 47
conve-

convenire non debet, secundum opinionem Gloss. *in authent. de duobus reis. circa finem.* & Azon. *in summ. tit de duobus reis*, sed secundum opinionem Dini *in l. 2. ff. de duobus reis.* quam refert Bartol. *in dict. l. 3. §. ubi duo rei. sub numero quinto*, poterit hoc fieri, pendente causa appellationis, sed non pendente prima instantia.

48 Sed verius dicendum est, hoc † fieri posse tam pendente primo judicio, quam pendente causa appellationis, ut tenet Iacob. de Aren. & post eum Bartol. *in dict. l. 3. §. ubi duo. sub numero quinto*, per *l. si creditor. in princip. ff. mandati.* & ad *l. quoties. §. si creditor. ff. de peculio*, respondit, quod loquitur de obligatione, in qua uno convento, statim alius liberatur, & conveniri non potest, nisi de æquitate, convento reperto non solvendo. Et hanc opinionem tenet etiam Capic. *decis. 119. num. 7.* Corset. *in suis singular. in verb. appellatio, limit. 4.* Vital. *in tractat. de clausul. in claus. nil innovari appellatione pendente, in princip.* Covarru. *practicar. quæstion. cap. 24. numero quarto.* Surd. *consilio vigesimo, numero vigesimo quinto, lib. 1.* Lancellot. *in tractat. de attentatis. part. 1. cap. 3. numero centesimo quadragesimo octavo*, & rationem

49 esse posse dicit, quia sententia † lata contra unum ex pluribus reis non nocet alteri. Bartol. *in l. ex duobus. numero decimo septimo, ff. de duobus reis.* Bero. *consilio nonagesimo sexto, num. 6. libro tertio.* Ruinus *consilio nonagesimo secundo, sub numero sexto, libro primo.*

50 Etiam quæro, an plures socii † rei credendi possint insimul agere contra debitorem? Et hoc eos facere posse in eodem libello, & in diversis libellis eodem tempore dicendum est, ut proxime dictum fuit de reis credendi conveniendis, ut per Bartol. *in dict. l. 3. §. ubi duo. sub numero quarto.* Pract. Papiens. *in dict. forma libelli contra plures reos debendi. in verb. contra. num. 1. in fin.*

51 Si vero velint convenire † debitorem diversis libellis, & diverso tempore, hoc eos facere non posse, dicendum est, quia lite contestata per unum, præcluditur via alteri agendi. *l. si ex duobus, ff. de duobus reis.* Bartol. & Pract. Papiens. *in locis proxime citatis.* Contrarium, quod hoc fieri possit, debitore non opponente, tenet Lancellot. *in dict. tractat. de attentatis. part. 1. cap. 3. numero centesimo quinquagesimo tertio*, ubi ponit casum, quod si Titius & Mævius sint in solidum creditores Sempronii in centum, & Titius conveniat eum Romæ, quod poterit eundem Mævius convenire Perusiæ, non obstante litis pendentia in urbe, & non obstante regula, quod judicium, ubi ceptum est, ibi terminari debeat. *l. ubi captum. ff. de judic.* & non obstante, quod quis vexari non debeat coram diversis Iudicibus. *cap. dispendia, de rescript. in 6.* & quod continentia causæ dividi non debeat. *l. nulli. C. de judic.*

52 Sed intelligo, dicta † Lancellotti procedere solummodo quoad processum, ne dicatur attentatus, quo vero ad actionem teneas coram diversis Iudicibus Reum à correis credendi conveniri non posse, ut per Bart. *in dict. l. ex duobus. ff. de duobus reis;*

reis. Et socius nomine proprio, & nomine sociorum contra communem † debitorem agere non potest absque mandato, nisi post cœptum judicium, & litem contestatam, quia tunc solus unus poterit judicium prosequi præstita cautione de rato, *l.2. C. de consor. ejusdem litis.* Ruin. *in consil.92. sub num.6. lib.1.* Alexand. *consil.186. num.4. lib.2.* 53

Et inter socios non est melior † conditio occupantis, si debitor non solvendo efficiatur. *l. verum. §. si cum reis. ff. pro soc.* Petr. de Ubal. *in d. tract. de duobus fratrib. part.12. sub num.1. vers. item si socii*, & esse speciale inter socios tradit Gloss. *in l. si Titius. in vers. consecuturum. ff. pro soc.* Etiam circa prædicta tenendum est, quod licet † solutio facta uni ex sociis liberet omnes. Bart. *in l. ex duobus. num.1. ff. de duobus reis.* Ronchegal. *in l. eandem. in princip. num.50. ff. eod.* Marant. *in pract. part.4. distinct. num.94.* tamen procedit durante societate. Magon. Rot. Floren. *decis.106. num.61. & seq.* Et si probabiliter ignorata dissolutione societatis sit facta solutio, non desinit solvens liberari. Modern. Papien. *in tractat. de juris & facti ignor. centur. 1. distinct. 52. num.12.* 54 55

N.31. adde doct: Wissenbach *ad tit. ff. pro socio, disput.32. n.26.*

N.32. Quamvis superior sententia juri & ll. sit congruentior: tamen hæc secunda moribus nostris magis obtinet: quam & probare videtur doctissimus jurisconsultus *Cyprianus Regneri ad §. ult. l.1. ff. de exercit. actione. 14.1. Et Groenew. ad §. 2. Instit.4.7.* hoc pacto declarat & probat. *Malè, inquit D. Grotius Romanis legibus introductum, ut ex facto Magistri exercitores in solidum singuli tenerentur. Nam hoc nec naturali æquitati convenit, quæ satis habet si pro suis singuli partibus conveniantur. Nec publicè utile est; absterrentur enim homines ab exercendis navibus, si metuant ne ex facto magistri quasi infinitum teneantur. Atque adeò apud Hollandos, ubi mercatura pridem maximè viguit & nunc & olim, lex illa Romana observata non est. Imò contrà constitutum ne exercitoria etiam universi ampliùs teneantur, quàm ad æstimationem navis & eorum quæ in navi sunt. Grot. de jure belli lib.2. cap.11. n.13. & introduct. lib.3. part.1. n.39. Ita ut tum demùm in solidum singuli teneantur exercitores & institores, si tantam summam posuerint in societate, & liberantur à solidi condemnatione, præstando id totum, quod in societate habere comperiuntur.* Atque ita in *supremo Holland: Senatu judicatum refert* Coren. *obs.40. in versu de Gedaeghdens. Adde Christinæum vol.1. decisio. 165. n.11. & decisione 108. Gail. lib.2. observ. 24. n.29. Consult. Batav. par.2. consul.275.* Nam auctor noster, quem allegat Groenewegen, contrariæ est sententiæ. Vide tamen *Neostadium decis. Curiæ Hollandiæ 49.* ubi non multum abludens ab hac materia, docet *authent. Hoc ita Cod. de duob. reis. 8.40.* Antwerpiæ inter mercatores non obtinere: sed creditorem, ex duobus reis alterum, in solidum convenire & ad solutionem totius constringere; juxtà generalem consuetudinem Antwerpiæ Observatam.

N.42. Quod Socius socio recte stipuletur dixi cap.14. n.3.

CAPUT XXXI.

De obligatione & actione inter socios.

SUMMARIA.

1 *Obligatio oritur ex societate civilis & naturalis.*
2 *Actio pro socio & actio communi dividundo dantur inter socios.*
3 *Et una alteram tollit, quatenus ad invicem concurrentia sunt.*
4 *Conveniunt in aliquibus.*
5 *Et in aliquibus habent se uti excedentia & excessa.*
6 *Actio pro socio datur ad diversos effectus.*
7 *Negociorum gestorum actio aliquando datur inter socios.*
8 *Actio etiam in factum.*
9 *Præscriptis verbis etiam agitur aliquando.*
10 *Interdicto uti poßidetis.*
11 *Lege Faviæ.*
12 *Lege Aquiliæ.*
13 *Actione furti.*
14 *Actiones pro socio, & communi dividundo, sunt bonæ fidei, & directe ab utraque parte.*
15 *Actiones istæ dantur heredi, & contra heredem, licet societas morte dissolvatur.*
16 *Actio utilis pro socio aliquando datur.*
17 *Libellus qualiter in his actionibus sit formandus.*
18 *Societates si sint plures inter easdem personas, plures dantur obligationes & actiones.*
19 *Iudicium inter socios coram eodem Iudice agi debet, etiam si adsit unus, qui sit clericus.*
20 *Socii plures agentes contra unum, unum Procuratorem constituere debent.*
21 *Socius ab altero socio conventus non condemnatur in solidum, sed in quantum facere potest.*
22 *Et pro parte, quam habet in societate.*
23 *Sed ista opinio reprobatur.*
24 *Socius an præferatur extraneo contra socium, &* num. 25.
26 *Socius, qui administravit, prius conveniri debet.*
27 *Socius agens contra socium probare debet, à se gesta versa fuisse in societatis utilitatem.*
In societate particulari, non autem in societate omnium bonorum.
28 *Socio contra socium datur actio pro utiliter gestis, etiam si gesta fuerunt proprio nomine.*

29 *Gesta*

29 *Gesta versa fuisse in utilitatem societatis probatur conjecturis.*
30 *Lanæ emptæ præsumuntur versæ in utilitatem societatis, si constat pannos confectos fuisse, & non constat de alia emptione lanarum.*
Idem dicitur de animalibus emptis in macello occisis.
31 *Probitate socii probata, præsumuntur gesta ab eo fuisse versa in societatis utilitatem.*
32 *Socius, si negat ostendere librum rationum, in quo apparere potest res emptas ab altero socio fuisse versas in utilitatem societatis, præsumitur in societatis utilitatem versas fuisse.*
33 *Socius tenetur edere librum rationum, etiam si sit Reus.*
34 *Res emptæ, si conductæ fuerint in domo communi sociorum, præsumuntur versa in societatis utilitatem.*
35 *Colonus etiam non potest condemnari, nisi in quantum facere potest, sed hoc male observatur.*
36 *Socius perdit hoc privilegium, ne conveniatur, ultra quam facere poßit, si dolo fecit, quo minus teneatur.*
37 *Sed non perditur ob culpam.*
38 *Neque etiam perditur ob dolum commissum in omittendo, sed tantum ob dolum commissum in committendo secundum aliquos, &* num. 41.
39 *Contrarium probatur, quod perdatur etiam ob dolum in omittendo.*
Dolus est in socio omittere non lucrari.
Dolus est in socio, si non servat parta.
Qui ex contractu tenetur acquirere, si non acquisivit, tenetur & conveniri potest, ac si acquisivisset.
40 *Intellectus ad* l. nemo ex sociis. §. illud quæritur. ff. pro soc.
42 *Socius si negat se esse socium, perdit hoc privilegium.*
43 *Et carceratus non debet liberari, etiam si vellet cedere bonis.*
44 *Potest à negativa recedere ante litem contestatam.*
45 *Et ut perdatur, requiritur specialis negatio, & non sufficit generalis, negando narrata, prout narrantur.*
46 *Socius amittit hoc privilegium, si ei renunciaverit.*
47 *Et ei renunciasse dicitur, si omnia restituere promisit.*
Vel si generaliter renunciavit omni beneficio, sive expresserit majora, sive non expresserit.
Quia in contractibus veniunt etiam majora.
48 *Et hoc eo magis procedit, si fuit adhibitum juramentum.*
49 *Socius gaudet hoc privilegio solum durante societate secundum aliquos.*
50 *Etiam dissoluta societate, & in omnibus actionibus provenientibus à societate.*

51 Privilegium hoc solum habet locum in societate conventionali, & non in aliis communionibus.

52 Socius licet habeat hoc privilegium, tamen potest jurari suspectus de fuga, capi, & carcerari ut sistat in judicio.

53 Socius quantum facere possit, inspicitur tempus rei judicandæ, deducto ne egeat.

Et non deducitur æs alienum, nisi debeatur ex ipsa societate.

Et solummodo consideratur persona ipsius, non uxoris & filiorum.

54 Privilegium hoc est personale, & non transit ad heredes, & ad quemlibet alium successorem.

Et non datur patri, neque Domino, neque fidejussori.

55 Fidejussori datur, si denunciet litem principali, qui veniat, & opponat hoc beneficium.

Defensori datur.

56 Socius admissus ad hujusmodi beneficium tenetur cavere de satisfaciendo, si pervenerint ad pinguiorem fortunam.

Et sufficit nuda promissio.

57 Societatem probare debet, qui vigore societatis agit.

58 Societatis non contractæ maxima est præsumptio, si quis eam non contraxisse suo juramento affirmet.

59 Instrumento producto, qui asserit esse de sociis comprehensis, in eo debet hoc probare, ad hoc ut instrumentum habeat executionem.

60 Liquidatio si est facienda ante, quam instrumentum exequatur, in ea facienda non proceditur executive.

61 Executioni petitæ vigore instrumenti potest opponi, non constare de dissolutione societatis.

62 Et potest opponi, quod sit renovata.

63 Et quod agens non adimpleverit pro parte sua.

64 Et potest opponi, quod adhuc ratio non sit revisa, & num. 69.

65 Et hoc maxime procedit, si ambo socij ponentes pecunias administraverunt.

66 Lucrum & capitale in societate adesse præsumuntur.

67 Si quantitas certa fuit promissa in instrumento apposito pacto, quod, si facto calculo de minori quantitate appareat, minor tantum debeatur, pro quantitate expressa ante calculum erit danda executio. Declaratur num. 71.

68 Et præstabitur cautio de restituendo, si quod ultra summam debitam facto calculo solutum apparebit.

69 Tutor non potest conveniri, quod reddat contenta in inventario, ante redditam rationem administrationis.

70 Exceptio proveniens ex corpore instrumenti retardat ejus executionem.

Actio

Actio pro socio est generalis, ideo si socius se offerat ea facere, ad quæ generaliter tenetur, speciali actione conveniri non potest.

72 *Executio instrumenti in societate officii datur, quia in eo promittitur certa quantitas, absque alia rescißione rationum, & apponitur juramentum.*

Iuramentum de Iure communi habet executionem paratam.

Etiam si excipiatur de usuraria pravitate.

73 *Socius, qui intra certum tempus rationem reddere promisit, si eam non reddiderit, poterit exequi instrumentum contra eum, pro summa in eo contenta.*

74 *Executio erit danda instrumento pro summa calculata, etiam stante clausula,* salvo Iure verioris calculi.

Actio pro socio est perpetua.

75 *Præscriptio contra eum incipit currere, societate finita.*

IN præsenti capitulo videbimus de obligatione & actione respectu personarum † sociorum, cum in præcedenti juxta distinctionem sub *numero* 1. positam, visum fuerit de obligatione & actione respectu personarum sociorum, & extraneorum. Sicut ex contractibus cæteris, ita ex contractu societatis naturalis & civilis obligatio oritur. *l.* 2. *ff. de action. & obligat* §. 1. *Instit. de obligat.* ex consensu, & obligatione oritur actio, juxta text. *in l. licet.* §. *ea obligatio. ff. de procurat.* & duæ † nascuntur actiones; una, quæ appellatur pro socio, ab ipso contractu societatis, altera communi dividundo, respectu rerum communionis, quæ est inter socios. *l. ut sit. l. pro socio arbit. in fin. l. sed & socius. l. si actum. ff. pro soc. l.* 1. *& quasi per totum. tit. ff. commun. dividund.* Petrus de Ubald. *dict. tractat. de duobus fratrib. part.* 14. *in princ.* 1 2

Et quatenus de istis duabus † actionibus, quod una alteram tollat, habetur *in dict. l. pro socio arbiter. in fin.* intelligendum est, quod non tollantur in totum, sed solummodo, quatenus ad invicem concurrentia sunt, est textus *in dict. l. si actum, & ibi Gloss. & Dd. ff. pro soc.* 3

Et dicuntur convenire, quia quælibet † datur ad personales præstationes, & pro dissolvenda societate, & in qualibet veniunt fructus partis expensæ, & accessiones omnes rerum communium societatis, ac etiam damna, & deteriorationes. *dict. l. si actum, & ibi Gloss. & l. sed & socius. & l. pro socio. in fin. ff. pro soc. & l. in communi. & l. per hoc. & l. si quis putans. & l. & si non omnes.* §. *venit. & l. in summa. & l. arborum.* §. *aquarum. ff. commun. dividund.* Et habent se † ut excedentia & excessa, quia in actione pro socio non fit adjudicatio, & si durante societate socius aliquam rem communicare debet, & tenetur reddere rationem, erit agendum actione pro socio, & non communi dividundo. *l. actione,* §. *nonnunquam,* 4 5

quam, & ibi Gloss. ff. pro soc. Bald. *in rubric.* C. *pro soc. num.* 10. Petr. de Ubald. *part.* 13. *sub num.* 2. & text. *in dict. l. actione. §. nonnunquam.* procedit in qualibet societate, licet exempli gratia loquitur solummodo in societate vectigalium. Petr. de Ubald. *d. part.* 14. *sub num.* 1.

Nec est impossibile, quod actio pro socio detur ad diversos effectus, quia id
6 evenit circa † diversas res, & diversis temporibus, ut sit etiam in actione ex empto, quæ datur ad formandum contractum emptionis, quando venditor petit pretium, & datur etiam ad distrahendum emptionem, quando ita fuit conventum. *l. ex. empto. §. is qui ruina. ff. de act. empt.* Petrus de Ubald. *dict. parte decima quarta, sub numero primo*, ubi ponit versus:

Sic discite sanari per quem didicistis amare,
Una manus vobis vulnus opemque feret.

Ex diversis causis etiam aliquando inter socios dantur aliæ actiones. Nam si
7 socii habent rem † communem, quę commode pro parte locari potest, si in totum locata fuit, datur actio negociorum gestorum. *l. qui aliena. §. fin. & l. si communes. ff. de negoc. gest. & l. si quis putans. §. sive autem. ff. commun. dividund.* Similiter agit actione negociorum socius in repetenda pecunia impensa pro via communi reficienda. *l. arbor. §. si per eundem. ff. comm. dividund.* & si unus socius caveat vicino, de damno infecto pro tota domo communi pro eo, quod expendit, pro altero socio agit similiter actione negociorum gestorum, quia poterat cavere solummodo pro parte. *l. si quis putans. §. si damni. ff. comm. divid. & l. si communes. ff. de negot. gest.* & agitur actione negociorum gestorum si finita societate, & pertinentibus ad eam, aliquid agitur circa res communes. Petrus de Ubald. *d. part.* 14. *sub num.* 32.

8 Actione etiam in factum aliquando potest agere socius, ut si unus † ex sociis inferat mortuum in communem locum purum. *l. si quis putans. §. si quis in communem. ff. commun. dividund. & l.* 2. *& l. si plures. ff. de relegat. & sumpt. funer.* & si unus ex sociis partem suam rei communis alienet, ne alter socius secum communi dividundo agere possit. *l. communis servus. §. cum agere. ff. commun. dividund.* Præscriptis verbis etiam actione quandoque socii agere possunt, ut si inter ipsos
9 † convenietur de fructibus percipiendis alternis annis, & unus præcipue prohibeat, vel pecus immittat, & fructus corrumpat, poterit enim alter socius agere actione præscriptis verbis. *l. si convenit, & ibi gloss. ff. commun. dividund.*

Agit etiam socius aliquando contra alterum socium interdicto uti possidetis, si
10 prohibeatur † reficere communem parietem, vel eo uti ad usum destinatum. *l. si ædes. ff. comm. divid.*

Et agit etiam lege Favia † contra socium plagium committentem. *l. merito. in fin. ff. pro soc.* 11

Lege Aquilia etiam agit, si damnum † in re communi socius dedit. *l. sed & si ex causa. ff. pro socio. & l. sed & si communem. & l. scilicet. ff. ad legem Aquilian.* 12

Et agit socius contra socium † actione furti, si dolo malo rem communem amovit, vel celandi animo contrectavit. *l. rei communis. & l. merito. ff. pro socio.* Petrus de Ubald. *dict. tractat. de duobus fratrib. part.* 14. *sub num.* 1. 13

Actiones istę pro socio † & communi dividundo sunt bonæ fidei. *l. per hoc. & l. in hoc. ff. commun. dividund. l.* 3. *in fin. & l. rei communis. ff. pro socio. §. actionum autem. Institut. de actio.* Et sunt ab utraque parte directæ, & non datur directa, & contraria, ut dicitur de actione depositi & similium, quia non magis est unus socius, quam alter, & quilibet socius idem habet officium. Sed in deposito aliud est officium deponentis, & aliud depositarii, & quilibet ex sociis damnatus ignominia notatur, *§. ex quibusdam. Institut. de pœna temer. litig.* declarat pulchre Coras. *lib.* 4. *Miscellan. cap.* 19. 14

Quamvis etiam societas morte dissolvatur, tamen istæ actiones dantur † heredi, & contra heredes. *l. verum §. in heredes. ff. pro soc. l. per hoc. ff. commun. dividund.* Petr. de Ubald. *in tractat. de duobus fratrib. part.* 14. *sub num.* 1. Antonius Cioffus *consil.* 50. *num.* 2. *lib.* 2. 15

Datur etiam aliquando actio pro socio utilis, non quidem inter † vere socios, sed inter insimul cohabitantes. *l.* 1. *§. fin. & l.* 2. *& l.* 3. *& l.* 4. *ff. de his, quæ dejec. vel effud.* & ideo datur inter scholares insimul habitantes, si non vult unus ex eis ea conferre, quæ conferre tenetur, vel si sit molestus alteri socio dum studet. Petr. de Ubald. *dict. tractat. part.* 14. *sub num.* 1. *in fin.* 16

Et qualiter sit formandus † libellus in hoc societatis judicio ponit Bald. *in rubric. C. pro soc. num.* 9. Socin. *in consil.* 160. *colum. penult. & final. lib.* 2. Practicus Papiens. *in forma libelli. in actione communi dividundo.* Aret. *in §. sequens num.* 14. *Instit. de action.* 17

Et si plures societates inter quosdam contractæ fuerunt, non una † actio, sed plures dantur actiones ex quolibet contractu provenient. Petr. de Ubald. *d. part.* 14. *sub num.* 3. 18

Et non licet socio ejusdem societatis vigore coram uno Iudice agere contra † unum socium, & contra alium socium agere coram alio Iudice, sed judicium istud inter omnes socios coram eodem Iudice agi & terminari debet. *l.* 1. *ff. de quibus rebus ad eund. jud. ea.* Petr. *d. part.* 14. *num.* 2. & hoc fit tribus rationibus. Primo, quia consortes & conjuncti sunt. Secundo, quia quilibet est Actor & Reus, & quilibet agit, & reconvenitur. Tertio & ultimo, ne sequatur absurdum, quia posset esse, quod unus Iudex diverso modo ab alio judicaret, vel diverso 19

modo

modo disponeret de personalibus præstationibus, vel aliter fines designaret, ut declarat Gloss. *in dict. l. 1. ff. de quib. reb. ad eund. jud. eat.* Aret. *consilio vigesimo nono, sub numero vigesimo quarto.* & hoc est verum, etiam si inter socios adsit unus, qui sit clericus. Bald. *in l. fin. in 6. quæstion. in fin. Cod. de edict. divi Adrian. tollend.*
20 Et etiam si plures † socii contra unum agere vellent, unum Procuratorem constituere tenerentur. Bald. *in l. si prædium. sub numero decimo octavo, C. de ædilit. edict.*

Socius non condemnatur in solidum conventus ab altero socio, sed solummo-
21 do † in quantum facere potest. *l. sunt qui. ff. de re jud. ibi. l. verum, & ibi Gloss. & Dd. ff. pro soc. §. sunt præterea, & ibi Dd. Institut. de action.* Petrus de Ubald. *dict. tract. de duobus fratrib. part. ultim. num. 1.* Alexand. *consilio centesimo trigesimo tertio, in princ. lib. 5.* Paris. *consil. 99. colum. fin. lib. 3.* Marcus Antonius Amat. *decis. 16. num. 21.* & enumerat in dicta decisione omnes habentes hoc beneficium.

22 Quinimo non solum non condemnatur in solidum, sed etiam alteri socio † non tenetur, nisi pro parte, quam habebat in societate. Nam licet extraneis socii in solidum etiam ultra partem, quam in societate habent, teneantur, secundum opinionem, quam communem & sequendam esse dixi supra *c. 30. n. 28. & n. 30.* tamen inter ipsos solum obligati censentur pro ea parte, quam in societate habent. ita tradit Menoch. *in cons. 410. n. 42. lib. 5.* Rot. Gen. *decis. 97. n. 8.* Et ita quando socius convenit socium, duplex consideratio haberi debet, una, quod non teneatur, nisi pro ea parte, quam habet in societate: secunda, quod si bona non habeat pro quantitate posita in societate, non possit condemnari, nisi
23 in quantum facere possit. Sed ista opinio mihi non placet, quod socius † socio teneatur non in solidum, sed pro portione solummodo, quam habet in societate: hoc enim lege cautum non reperio. Et *in dict. l. verum, & in dict. l. sunt qui.* indistincte dicitur, quod socius tenetur, in quantum facere potest, & nihil dicitur de portione quam quis habet in societate, imo quod id procedat etiam inter socios unius rei, dicit Gloss. *in dict. l. verum. in ver. unius rei.* Nam si procedit in socio unius rei: ergo patet, quod in solidum poterat conveniri. Ex eo enim, quod in solidum potest conveniri, datur ei beneficium, ne condemnetur in solidum, ut considerat in casu, de quo agit, Bero. *consil. 10. numero 4. lib. 3.* & ita teneo, quod ad totum debitum alteri socio in solidum teneatur, & non pro parte, quam habet in societate.

24 Quod si extraneus agat contra socium † sibi obligatum, & alter socius etiam prætendit eundem socium obligatum habere, quis præferatur? Castrens. ponit hanc quæstionem *in consil. 345. lib. 2.* *Viso puncto supradicto.* Duo enim Hebræi contraxerunt societatem ad mutuandum, & unus ex eis societati præpositus

mutuo

mutuo accepit quandam pecuniarum quantitatem à diversis creditoribus, excedendo fines societatis, petebant creditores suas pecunias à socio, cui mutuaverunt, & alter socius similiter petebat suum capitale, & dicebat debere præferri in pignoribus, & rebus cæteris existentibus in banco, quia prior erat in tempore. Et Castrensis determinat, quod socius ante omnia deducere debeat de pignoribus, & nominibus debitorum repertis in banco pro quantitate sui capitalis, & quod residuum distribui debeat inter creditores.

Et movetur ea ratione, quia quæsita à socio † societati præposito mutuando 25
fuerunt quæsita, tam quo ad personalem actionem, quam quo ad pignora, pro parte sibi, & pro parte consocio, cum in mutuo hoc sit speciale, quod actio personalis, & hypotheca quæratur à mutuante ei, cujus nomine mutuatur. *l. certi condictio*, *§. si nummus. & ibi Bartolus*, *ff. si cert. petat.* & pro parte quæsita socio, ipse in ea cæteris creditoribus uti habens jus in re præferri debet.

Insuper quæro, quid si tres sunt socii, & unus † solus administravit, an ille, 26
qui administravit, prius sit conveniendus? Dato quod etiam alter, qui non administravit, conveniri possit, quod ille, qui administravit, prius conveniri debeat, tradit Rota Genuens. *decis. 64. numero 2.* per text. *in l. actione. §. si communis, & ibi Fulgos. ff. pro soc.* & ita consuluisse dicit Socin. *cons. 24. sub num. 42. vers. quarto. lib. 1.* Cravet. *cons. 433. num. 6. lib. 3.* Quamvis etiam dixerim supra *c. 30. num. 11.* quod extraneus agens † contra socios obligatos ex contractu unius ex 27
sociis, non teneatur docere contractum fuisse versum in utilitatem sociorum: tamen quoties unus ex sociis agit contra socium, ut quia dicat aliquid egisse ad societatis utilitatem, tenetur probare ab eo gesta versa fuisse vere in ipsius socii utilitatem, contra quem agit. *l. jure societatis. ff. pro soc.* Petr. de Ubald. *in d. tract. de duobus fratr. parte 9. sub num. 1. & 5.* Fulgos. *cons. 209. col. 2.* Cuman. *cons. 8. in princ.* Paris. *cons. 94. num. 27. lib. 1.* Cravet. *cons. 129. num. 12. & cons. 159. num. 8. lib. 1.* Natt. *cons. 567. num. 6. lib. 3.* Rimin. jun. *cons. 331. num. 8. lib. 3.* Sed est intelligenda ista opinio, ut procedat in societate particulari, non autem in societate omnium bonorum, ut per Menoch. *in cons. 375. lib. 4.* Et dummodo gesta ab uno † ex sociis versa sint in utilitatem sociorum, datur actio pro socio, etiam si 28
non fuerint gesta nomine sociorum, sed proprio nomine. Nam quoad extraneos solummodo considerantur gesta, an fuerint gesta proprio, vel communi nomine, sed non quoad ipsos socios. *l. si socius. ubi omnes. ff. si cert. pet.* & tradit Cynus, & reliqui *in l. cum te in Gallia. C. si cert. pet.* Castren. *in l. 1. §. ult. n. 2. ff. de exercit.* Dec. *in l. ejus qui in provincia. §. ult. in fi. ff. si cert. pet.* Paris. *cons. 93. col. 1. & cons. 94. num. 5. lib. 3.* Menoch. *d. cons. 375. num. 21. lib. 4.* Et ubi esset probandum gesta † fuisse versa in utilitatem aliorum sociorum, quia hoc probare dif- 29
ficile est, sufficerent conjecturæ. Bart. *in auth. hoc jus porrectum. num. 17. C. de sacros.*

crof. eccles. Bald. *in l. uni. in fin. C. si adver. cred.* Rimin. *in l. civitas. col. ult. & ibi Al-
ciat. num.* 6. *& Dec. num.* 10. *ff. si cert. pet.* late Mascar. *in tract. de probat. conclus.* 1161.
ubi enumerat plures conjecturas sufficientes ad hoc probandum, loquendo tamen
de ecclesia, & loquendo de sociis, nonnullas conjecturas enumerat Menoch.
in cons. 357. *num.* 12. *cum plur. seq. lib.* 4. Prima quarum est, quando unus ex so-
30 ciis † emit lanas, & post earum emptionem ab altero socio fuerunt confecti plu-
res panni, nec constat, quod eo tempore emerit alias lanas, nam præsumitur,
quod ex lanis emptis confecti fuerint, & sic quod versę fuerint in societatis utilita-
tem, ex traditis à Baldo *in cons.* 125. *Quidam Ioannes lib.* 5. cum dicit, quod si socius
macelli emit animalia, & constat eo tempore in macello fuisse occisa animalia,
præsumitur, quod illa empta occisa fuerint, & sic fuerint versa in societatis utili-
31 tatem. Secunda conjectura est, si socius † à cæteris sociis uti vir probus & pru-
dens approbatus fuit. Stante enim tali approbatione præsumitur, quod ab eo ge-
sta in societatis utilitatem gesta fuerint, ut dicitur de prælato ecclesiæ, & de civi-
tatis administratore, qui eorum probitate stante pecunias mutuo susceptas causa
ecclesiæ, & civitatis in earum utilitatem convertisse præsumuntur Archid. & Ge-
min. *in c. hoc jus porrectum.* 10. 9. 2. Odofr. Cyn. & Alber. *in d. auth. hoc jus porre-
ctum. C. de sacros. eccl.* Menoch. *in tract. de arbitr. Iud. casu* 432. *num.* 36. Mascard.
32 *d. conclus.* 1161. *num.* 28. Tertia est conjectura, si socius librum † rationum negotia-
tionis & administrationis edere recusat, in quo constare asseritur, res emptas, puta
lanas, fuisse conversas in utilitatem societatis. Ex hac enim recusatione præsumptio
sumitur contra eum, qui id non facit, quod facere tenetur. *l. si Procuratorem. §. do-
lo. ff. mandati. l. dolo. ff. ad leg. Falcid.* Socin. *cons.* 213. *n.* 5. *lib.* 1. Cravet. *cons.* 115. *n.*
33 2. *lib.* 1. Et socius tenetur † librum rationum conficere, & etiam si sit reus, illum
actori edere tenetur, Alciat. *in l.* 1. *n.* 22. *C. de edendo.* Bero. *cons.* 191. *num.* 35. *lib.*
1. Etiam cum aliter probari non possit, res versas fuisse in societatis utilitatem,
conveniens est, quod socius librum alteri socio actori edere cogatur. Alciat. *in d.
l.* 1. *n.* 25. qui adjungit. Iudicem pro suo arbitrio, cum æquitatem subesse videt,
compellere posse reum edere rationes, & instrumenta actori. Et magna æquitas
quod subsit inter socios, dicendum est, ut reus cogatur edere librum, quia creden-
dum est, quod si in eo non appareret rem fuisse versam in societatis utilitatem, li-
bentissime illum ostenderet, sed quod ostendere recuset, quia qui male agit,
odit lucem. Quarta & ultima est conjectura, si per testes probetur, res, puta
34 lanas † emptas ab uno ex sociis conductas fuisse in domo communi sociorum.
Ex hoc enim præsumuntur conversæ in communem utilitatem, & si testes pate-
rentur etiam aliquos defectus, sustinerentur eorum dicta ex eo, quia deponunt
valde verisimilia, ut per Menoch. *d. consil.* 375. *sub num.* 28. *&* 29. *lib.* 4.
35 Quod dixi supra socium condemnari solummodo in eo, quod facere † po-
test,

test, sive sit socius omnium bonorum, sive unius rei solummodo. *d. l. verum, & ibi Glos. ff. pro soc.* procedit etiam in colono partiario. Fulgos. *in l. si merces. §. vis major. ff. locari.* Cremon. *sing.* 155. *tu scis, quod socius.* Bertach. *in reper. in ver. colonus. num.* 104. *& num.* 172. Petr. de Ubald. *dict. tract. de duobus fratr. part.* 11. *sub num.* 10. *vers. ex quibus etiam tertia differentia.* Bursat. *consil.* 330. *num.* 52. *lib.* 3. Marcus Anton. Amatus. *decis.* 16. *num.* 22. Sed pluries contrarium observatum vidi, & misellos rusticos ob nimiam dominorum sævitiam carceribus mancipatos ad extremam miseriam fuisse redactos, & ob talem dominorum sævitiam hodie fit, ut terrarum cultura deseratur.

Primo perditur hujusmodi privilegium, si † socius dolo faciat, quo minus in so- 36
lidum condemnari possit. *l. verum. in princ. & in §. tempus autem. & ibi Glos. & Dd. ff. pro soc. & l. sed hoc ita, in fin. ff. de re jud.* Petr. de Ubald. *d. tract. part. ult. in princ.* Corne. *consil.* 128. *num.* 5. *lib.* 3. Matth. Brunus *in tract. de cess. bono. part.* 4. *quæst.* 24. *sub num.* 2. Sed non perditur, si † ob culpam faciat, quo minus condemnari possit. 37
d. l. verum. §. tempus autem. & ibi Bald. ff. pro soc. Et dolo facere dicitur socius, &
hujusmodi privilegium amittit, si erogat bona in † fraudem futuræ actionis, non 38
sic est, si occasione acquirendi non utitur. *l. nemo ex sociis. §. illud quæritat. ff. pro soc.* Petr. de Ubald. *d. part. ultima. num.* 2.

Contrarium dicendum videbatur, quod etiam deberet socius † amittere hoc 39
privilegium ob dolum commissum in non acquirendo, per textum *in l. sed & si lege. §. perinde. ff. de petit. hered.* ubi parificantur, dolo desinere possidere, & dolo possessionem non acquirere. Et cum in societatis obligatione contineatur, quod quis lucrari studeat, & lucrum sit forma, & finis societatis, ideo dicatur, quod socius, qui omittit lucrari, dicatur esse in dolo. Corn. *consil.* 128. *sub num.* 5. *lib.* 3. Cravet. *consil.* 100. *num.* 9. *& consil.* 193. *num.* 9. *lib.* 1. Surd. *consil.* 12. *num.* 69. *lib.* 1. Menoch. *in tract. de Præs. lib.* 5. *præs.* 3. *num.* 63.

Et dicatur etiam, quod si non servet contenta in societate, socius amitt... hoc privilegium, ut per Corn. *d. consil.* 128. *sub num.* 5. *lib.* 3. certe etiam ...endum videbatur, quod tale privilegium amittit ob dolum commiss... non acquirendo. Et pro hac opinione facit distinctio Dyni *in l.* 1. *ff. d... oul. exhiben.* quam ibi refert & sequitur Bart. & est talis. Aut est mi... obligatus quis ex contractu, vel quasi, ex quo tenetur acquirere, & tunc habent locum leges, quæ dicunt, quod ille, qui non apprehendit ...enetur tanquam possessor. Aut non est obligatus ad hoc ex contr..., vel quasi, & habent locum leges, quæ dicunt eum non conde...ari, quippe cum socius sit obligatus ex contractu, ex quo tenetur a...uirere, certe dicendum est, quod non acquirendo sit in dolo, & q...d tali beneficio gaudere non possit. Et tenendo hanc opinionem,
qu... socius etiam ob dolum in omittendo hoc privilegio † uti non debeat, erit 40

 intelli-

intelligendus textus *in d. l. nemo ex sociis. §. illud. quaeritur. ff. pro soc.* quod loquatur in lucris, quæ socio obveniebant extra societatem, quæ ab ipsa societatis obligatione acceptare non cogebatur, & erit dicendum, quod *d. l.* non procedat in societate omnium bonorum, quia in ea socius omnia lucra communicare tenetur,
41 Vel potest dici, quod socius semper † de ejus dolo, & culpa alteri socio teneatur, ut dixi supra *cap.* 20. sed quod non teneatur semper in solidum, sed solummodo in solidum teneatur, quando dolus consistit in committendo, sed non, quando consistit in omittendo, cum major sit dolus in committendo, quam in omittendo, *l. servum. ff. de verb. oblig.* Roman. *cons.* 330. *num.* 23. & quod non solum dolus in committendo privet socium hoc privilegio, sed quod etiam ob dolum in omittendo perdatur hoc privilegium, mihi verius videtur. Natt. *cons.* 362.
42 *lib.* 2. Secundo, hoc privilegium † perdit socius, si negat se esse socium. *l. si unus. in fin. ff. pro soc. l. sed hoc ita. §. fin. ff. de re. judic.* facit text. *in l. si dubitatur. ff. de fidejuss.* Matth. Brun. *in tract. de cess. bonor. part.* 4. *quaest.* 24. *nu.* 3. *& n.* 4. dicit, quod
43 poterit † carcerari, & non liberabitur à carceribus, etiam si velit cedere bonis. Glos. *in l. fin. in fin. ff. de his, quae in fraud. cred. & in l. penult. ff. de jure dot.* Hoc est ve-
44 rum, quod hoc privilegium † perdat, si persistat in negativa, sed non est verum, si ejus negativam revocet ante litem contestatam. Aret. *in §. item si socius. vers. in gl. Inst. de act.* per text. *in l. dictio. §. sed neque heredi. & ibi Flor. ff. de noxal.* Item, ut
45 beneficium † hoc perdatur, requiritur specialis negatio, & non amittitur si generaliter socius neget navata, ut navantur. Bart. *in l. si dubitetur. §. ita demum. ff. de fidejus.* Aret. *in d. §. item si socius. Inst. de actio.* Matth. Brun. *d. tract. de cessio. bon. part.* 4. *quaest.* 24. *sub num.* 4. Tertio non gaudet hoc privilegio socius, si ei renunciavit,
46 quia competit † jure societatis, & non propter reverentiam personæ, tradit Glos. *in l. alia §. eleganter. ff. solut. instr.* Petr. de Ubald. *d. tract. de duobus fratr. part. ultim. sub num.* 1. ubi dicit, quod ad hoc, ut socius teneatur in solidum, cautela est, ut facias [illegible]m huic beneficio renunciare, & subjungit, quod nota tu, qui ponis pecuniam in [illegible]rate, vel das animalia ad socidam rusticis, qui communiter non habent, unde vivant, [illegible]d libentius audirem, si daret consilium, quod pauperes rustici adiuvarentur, quorum [illegible]boribus agricultura exercetur, quæ quantum sit utilis, & necessaria, nemo est, qui ig[illegible]ret. Et huic beneficio renunciasse dicitur, si
47 omnia † restituere promisit, vel si generaliter renunciavit omni beneficio, sive majora beneficia expresserit, sive non exp[illegible]erit, cũ in contractibus veniant etiam majora expressis. Corn. *d. consil.* 128. *lib.* 3. Alex. [illegible]*ns.* 133. *lib.* 5. Tiraq. *in l. si unquam. in ver. totum. num.* 2. *C. de revocat. donat.* faciunt tra[illegible]ta per Rolan. *cons.* 13. *lib.* 1. *& cons.* 17. *lib.* 4. *& in tract. de lucro dotis. quaest.* 42. Et ho[illegible] magis verum
48 est, si fuit adhibitum † juramentum, late Seraf. *in tracta. de privileg. [illegible]ram. privileg.* 56. Surd. *in tract. de aliment. tit.* 1. *quaest.* 78. *num.* 27. Quarto socius g[illegible]det

hoc

hoc privilegio solum durante societate, sed non ea † dissoluta, secundum Bero. 49
in cons. 10. *num.* 1. *lib.* 3. sed ista opinio non est vera, quia dissoluta societate † acti- 50
ones ex societate provenientes exercentur contra socium, & quando convenitur socius, habet hoc beneficium. Et quod ex quacunque actione. conveniatur socius, dummodo habeat originem ex contractu inito societate durante, & quod habeat etiam locum in actione reali, tradit Ang. *in d. §. item si socius. in princ. Inst. de act.* & quod habeat locum societate soluta, Paris. *cons.* 99. *num.* 64. *lib.* 3. & Bero. videns hoc ejus dictum verum non esse, in eo non figit pedem. Quinto, hoc beneficium habet locum solum in societate conventionali, sed non datur † in societate incidenter contracta, & ideo non datur inter fratres habentes 51
bona communia. Glos. *in d. l. verum. in princ. ff. pro soc.* Petr. de Ubald. *dict. tract. part. ultim. sub numero primo.* & etiam inter plures canonicos ejusdem ecclesiæ, & inter plures scholares insimul viventes, si non sint socii, non erit dandum, licet in his duobus casibus dubitet, an sit dandum, Angel. *in d. §. item si socius. Inst. de act.* nam Glos. & Petr. de Ubald. clare loquuntur, & de eis Angelus nullam facit mentionem. Sexto licet socius habeat hoc privilegium, ne condemnetur, nisi in † quantum facere potest, tamen potest jurari suspectus de fuga, & carce- 52
rari. Bero. *in d. cons.* 10. *lib.* 3. ea ratione, quia licet socius non possit condemnari in solidum, tamen potest citari, & conveniri, ut solvat solidum, & ad finem sistendi in judicio citatio personalis de reo suspecto fieri potest, quia differunt, an quis capiatur ad effectum, ut solvat, an vero ad finem sistendi in judicio. Nam primus non est relaxandus, secundus vero relaxatur præstita satisdatione de judicio sisti, ut per Alex. *in l. neque. §. qui in jus. ff. de in jus vocan.* & ideo Bero. dicit debere intelligi dicta Baldi *in rub. C. pro soc. in fi. vers. cum similib.* asserentis, socium ad instantiam socii non posse capi, & carcerari. Sed Baldi opinionem tenet Alex. *in l. etiam. ff. solut. matr.* & post eos Paris. *consil.* 99. *num.* 65. *lib.* 3. tamen mihi magis placet opinio Bero. à qua tamen recedi posse videtur, si contra absentem etiam ad diffinitivam sententiam deveniri posset, ut in regno fieri posse tradit Marant. *in pract. in vers. contumacia. num.* 10. Quantum facere possit socius, inspicitur † 53
tempus rei judicandæ, *d. l. verum. §. tempus. ff. pro soc.* & non deducitur æs alienum, nisi ex ipsa societate debeatur, & condemnatur, in quantum facere posset, deducto ne egeat *d. l. verum. §. id quod.* Et solummodo consideratur persona ipsius socii, & non habetur ratio, an habeat uxorem & filios. Angel. & Faber. *in §. item si de dote. Inst. de action.* Corn. *d. cons.* 128. *in fin. lib.* 3. Et est personale hoc beneficium, & non datur fidejussori, nec patri † vel domino, si jussu 54
eorum societas contracta sit, nec ad heredes transit, neque ad quemlibet alium successorem, sive universalem, sive particularem. *d. l. verum. in princ. & ibi Glos. ff. pro soc.* Petr. de Ubald. *d. tract. part. ult. sub num.* 1. Corn. *d. cons.* 128. *in*

 princ.

55 *princ. lib.* 3. Datur hoc beneficium defensori ipsius † socii, licet non detur ejus fidejussori. *d. l. verum. in princ. ff. pro soc.* Et est ratio differentiæ inter fidejussorem & defensorem, quia fidejussor suo nomine convenitur, & defensor nomine socii, ut declarat Glos. *in l. alia causa. ff. solut. matr.* Bartol. & Bald. *in d. l. verum. in princ. ff. pro soc.* Et ad hoc, ut hoc beneficio gaudeat etiam fidejussor, cautela datur, quod ipse denunciet litem principali, & quod principalis veniat, & suscipiat in se judicium, & opponat istam exceptionem in persona sua. Petr. de Ubald. *d. tract. part. ult. sub num.* 1. Bart. *in d. l. verum. in princ. ff. pro soc.*

56 Socius admissus ad hujusmodi beneficium tenetur † cavere de satisfaciendo integre, si ad pinguiorem fortunam devenerit, & nuda promissio sufficit. *l. verum. §.*
57 *id quod in fi. & ibi Glos. ff. pro soc.* Socius agens † vigore societatis, societatem præcessisse, & contractam fuisse, probare tenetur, & per Alex. *cons.* 134. *num.* 4. *lib.* 5. Ruin. *cons.* 92. *sub num.* 5. *lib.* 1. Qualiter autem hæc probatio fieri possit, posui supra *c.* 11. *num.* 10. *cum plurib. seqq.* ubi videri potest, & ibi dictis unum addo, quod
58 juramentum † illius, qui asserit nunquam suæ intentionis fuisse contrahere societatem, multum ad elidendam societatis probationem operatur. Corn. *cons.* 1. *sub n.* 3. *vers. qui cum juramento. lib.* 1. Cephal. *cons.* 635. *n.* 10. *lib.* 5. Et si unus socius
59 instrumentum † produceret, in quo appareret, Titium contraxisse pro se & sociis, & vellet agere via executiva vigore statuti, vel obligationis in eo appositæ, antequam ad executionem deveniatur, debet probare & liquidare, se esse unum ex illis sociis in instrumento comprehensis. Gales. *in tract. de clausula in for. cam.* 9. 2. *num.* 2. *fol. mihi* 37. Vant. *in tract. de nullit. tit. de nullit. ex diff. process. sub num.* 50.
60 Menoch. *consil.* 301. *num.* 17. *lib.* 4. & negotium liquidationis † non erit executivum, ut per Galef. *in d. tract. tit. de liquidatione.* Menoch. *in tract. de adipiscen. pos.*
61 *remed.* 3. *num.* 190. *& remed.* 5. *num.* 70. Executioni etiam positæ vigore † instrumenti potest opponi, non constare de dissolutione societatis, ut tradit Alex. *consil.* 136. *num.* 4. *lib.* 5. Cephal. *consil.* 768. *sub num.* 5. *lib.* 5. Et si societas sit finita, po-
62 test opponi ad retardandam † executionem exceptio, quod sit renovata, quia ista exceptio continet in se exceptionem solutionis & satisfactionis, ut per Alex. *d.*
63 *cons.* 136. *num.* 4. *lib.* 5. Opponi etiam potest † exceptio, *tu non adimplevisti pro parte tua*, Menoch. *cons.* 1. *n.* 369. *lib.* 1. *& cons.* 121. *n.* 69. *lib.* 2. Anchar. *q.* 68. *lib.* 2. *& q.* 58. *lib.* 3. Etiam poterit exceptio opponi agenti ad capitale & lucrum, quod
64 adhuc ratio † non sit revisa, & quod ante revisionem rationum instrumentum non debeat exequi pro summa in eo contenta, cum possibile sit, quod societas damnosa fuerit, & sic quod summa prætensa non sit liquida. Bald. *in cons.* 61. *lib.* 2. *& in cons.* 214. *lib.* 4. & post eum Petrus ejus frater *in d. tract. de duob. fratr. part.* 8. *sub n.* 42. *& part.* 14. *in fin.* Foller. ad Marant. *in pract. par.* 6. *actu* 8. & producuntur scripturæ & instrumenta *n.* 3. Cephal. *cons.* 768. *nu.* 14. *& cons.* 769. *n.* 1. *lib.* 5. Gabr.

cons. 61.

conſ.61. n.16. lib.2. Decia. *conſ.60. n.43. lib.2.* Et multo magis inſtrumentum † 65
exequi non poterit, ſi ambo ſocii pecunias in ſocietate poſuerunt, & ambo administraverunt: Hoc enim caſu, quia pecuniæ ad manus cujuslibet deveniſſe præſumuntur, unus contra alium agere non poterit, vigore inſtrumenti pro ſumma in eo contenta, niſi prius expunctis rationibus. Socin. *in conſ.24. ſub n.36. in fin. lib.1.* Rimin. ſen. *conſ.300. n.53. lib.2.* Sed contra hanc opinionem plurimum † urget, quia 66
in ſocietate præſumitur adeſſe capitale, & adeſſe lucrum. Socin. *d. conſ.24. ſub n. 41. lib.1.* Rota Genuenſ. *deciſ.46. ſub n.1.* Petr. de Ubald. *d. part.14. in fin.* Bero. *conſ.191. num.48. lib.1.* Et quoties in aliquo † inſtrumento fuerit promiſſa certa 67
quantitas, cum hoc, quod ſi facto calculo de minori quantitate appareat, illa tantum debeatur, nihilominus ante factum calculum pro quantitate expreſſa inſtrumentum habebit executionem paratam. Galeſ. *in d. tract. de clauſ. in forma came. quæſt.5. in 2. conſideratione. num.3. fol. mihi 109.* poſt Socin. & Dec. *in l. pecuniam quam. ff. ſi cert. pet.* & *in l. quibus diebus. §. quidam Titio. ff. de condit. & demonſtr.* per Gl. *in l.2. ff. de in diem addict.* Gramma. *deciſ.58. num.10. & 11.* Socin. *in d. conſil. 24. ſub num.36.* ubi dicit, quod eſt textus in terminis *in l. ſtatu lib. rationem. ff. de ſtatu liber.* Gabriel. *conſil.146. lib.2.* Thob. *conſil.63.* Bertaz. *in tract. de clauſul.38. clau. Gloſ.2.* Et præſtabitur cautio de reſtituendo, ſi † quid expunctis rationibus 68
ſolutum ultra debitam ſummam apparebit, ut habetur *in auth. quæ ſupplicatio. Cod. de precibus Imper. offer.* Bartol. *in l. Iulianus. in ultimis verbis. ff. de condict. indebiti.* Cephal. *conſil.769. num.9. lib.5.* Bero. *quæſtio.105. num.6.*

Cæterum prima opinio mihi magis placet, quod ante reviſam rationem † in- 69
ſtrumentum non ſit liquidum, & non habeat executionem paratam, neque pro lucro, neque pro capitali. Et ut ea mihi magis placeat, moveor primo, quia videmus, quod ſi mater geſſit tutelam filiorum, non poſſet gravari ad aliquam reſtitutionem, etiam eorum, quæ ſibi fuerunt conſignata, & de quibus ex inſtrumento inventarii clare conſtat, niſi prius contra eam agatur, ut tutelæ rationem reddat, cum poſſit contingere, quod ipſa tutrix plus expendiſſe oſtendat, quam habuerit. Alexand. *conſil.192. lib.7.* Neguſant. *in tract. de pign. 1. membr. part.5. n.37.* Rolan. *conſ.17. ſub n.2. lib.4.* Cephal. *conſ.768. & conſ.769. lib.5.*

Secundo moveor, quia quod ſocius † teneatur reſtituere capitale, & lucrum 70
expunctis rationibus provenit ab ipſius ſocietatis natura, & ſic ab ipſarum partium conventione, ut per Socin. *d. conſ.24. n.36. in fi. & n. ſeq. lib.1.* & ſi provenit ab ipſius ſocietatis natura, merito exceptio opponi poteſt, quod ante inſtrumenti petitam executionem rationes expungantur, ut videatur, quid quantumve ſit in ſocietate de capitali, & de lucro, quia eſt iſta exceptio proveniens ab ipſo contractu, & eſt contenta in ipſo inſtrumento, quæ ejus executionem retardat, ut

ut confiderat Bald. *in confil.493. Multiloquium. lib.4. verf. exceptio autem*, & dictum consilium ad verbum ponit Petr. de Ubal. *d. tract. de duobus fratr. part. 8. sub num.4.* Et quod exceptiones omnes resultantes ex corpore instrumenti impediant ejus exceptionem, quia vere non dicuntur esse contra instrumentum, sed secundum instrumentum, tradit Rota Rom. *decis.626. num.*10. *part.*1. Milanetius *decis.*14. *part.*2. & faciunt tradita per Rimin. sen. *conf.*300. *num.*55. *lib.*2. Non obstant
71 tradita à Socin. & à Decio *in locis supra allegatis*, quia loquuntur ipsi de † obligatione de solvendo pure facta, resolvenda tamen sub conditione, si facto calculo appareret de minori summa, & non est mirum, quod pro obligatione pura detur executio, licet possit resolui, quia de instrumento habente executionem dici solet, solve, & repete, ut per Bart. *in l. c. §. & parvi. n.*8. *ff. unde vi.* Non sic est in præsenti, quia non agitur de quantitate pure promissa resoluenda sub conditione, sed de quantitate solvenda incerta verificanda, tamen prius expunctis rationibus. Considerari etiam potest, quod actio pro socio est generalis, & in ea veniunt omnia, quæ debentur ex ipsius societatis natura, & cum sit generalis, si socius se offerat ea omnia facere, ad quæ generaliter tenetur, excluditur actio particularis, si solummodo proponatur pro capitali, & lucro. Addit. ad Alex. *in d. consil.* 192. *lib.*7. Gabriel. *conf.*61. *num.* 16. *lib.*2. Neque obstat dicere, quod præsumatur adesse lucrum, & capitale, quia etiam contra talem præsumptionem ad retardandam executionem exceptio admittitur, cum admittatur contra plenam probationem resultantem ex instrumento, in quo legitur socium capitale habuisse, & si revisis rationibus non docebit de ejus exceptione, contra instrumentum, & præsumptiones, succumbet.

72 In societatibus officii, quæ mihi nunquam placuerunt, datur executio † instrumentis, quia in eis apparet promissum de capitale restituendo, & de certa lucri quantitate danda, & apponitur juramentum, cujus virtute instrumenta etiam de jure communi dicuntur habere executionem paratam, secundum Bero. *in conf.*85. *num.*1. *&* 7. *lib.*3. Quo adhibito instrumenti executio impediri non potest, etiam si excipiatur de usuraria pravitate, ut per Bero. *in d. conf.*85. *lib.*3. contrarium videtur tenere Bald. *in conf.*275. *Præmisso statuto communis Veronæ lib.*5. & post eum Menoch. *conf.* 301. *nu.*35. *lib,*4. sed erunt intelligendi, ut loquantur, quando non adest juramentum, juxta tex. *in c. debitores. de jurejur.* Erit etiam danda instru-
73 menti † executio pro summa certa in eo contenta, ante revisam rationem, si aliquo tempore, puta quolibet mense, socius administrans eam addere promisit, & eam non reddidit, & non docuit adesse damnum. Bald. *d. conf.*493. *multiloquium. lib.*4. Petr. de Ubal. *d. part.*8. *sub num.*42. Socin. *d. conf.*24. *col.*12. *lib.*5. Foller. ad Marant. *part. 6. actu* 8. & producantur scripturæ & instrumenta sub *n.*3. Et in-
74 strumento erit danda executio † revisa ratione pro summa calculata, Bero. *quæst.* 105. etiam

185. etiam si fuisset apposita clausula, *salvo jure verioris calculi.* Bertaz. *in tract. de clausulis. Glos.* 2. *claus.* 38. nisi de errore doctum fuisset, ut per Hond. *cons.* 50. *n.* 17. *lib.* 1. Thob. *cons.* 63. *nu.* 28. *& seqq.* Ubi etiam in hoc judicio societatis præscriptionis † exceptio opponeretur, sciendum est, quod actio pro socio est perpetua. 75
Bald. *cons.* 472. *in. fi. lib.* 4. & quod præscriptionis tempus non inchoetur, nisi demum societate finita, Glos. & Bald. *in l.* 1. *§. ad hac. C. de annuali except.* Petr. de Ubald. *d. tract. part.* 13. *num.* 3. Corn. *cons.* 24. *in fin. lib.* 1. Bero. *cons.* 191. *n.* 40. *lib.* 1.

N. 21. Hoc moribus abrogatum censet Groeneweg. *lib.* 4. *Instit. tit.* 6. §. 38. vide in similibus eundem ad *l.* 16. *& seq. ff. de re judicata.* 42. 1. *& ad l.* 63. *ff. pro socio.* 17.

CAPUT XXXII.

Qualiter societas finiatur.

SUMMARIA.

1 *Societas necessitatem continuationis non habet.*
2 *Morte naturali unius ex sociis societas solvitur quoad omnes, & ad heredes non transit, &* n. 11.
3 *Industria personæ dicitur electa in societate.*
4 *Societas non transit ad heredes, quia restringeretur libera facultas testandi.*
5 *Pacisci non potest, quod societas non dissolvatur morte, sed transeat ad heredes.*
6 *Heredum facta mentione in dubio, societas contracta non præsumitur.*
7 *Societas inter dominum & colonum transit ad heredes de consuetudine.*
8 *Societas, si fuit dictum, quod duret in perpetuum, intelligitur, donec socii vivunt.*
9 *Idem si dictum fuit usque ad centum annos, vel donec socii voluerint.*
10 *Societas contracta ad certum tempus, etiam durante tempore morte solvitur.*
11 *Societas solvitur morte unius, quoad omnes, etiam si socius mortem sciens eam alteri socio non notificaverit, &* n. 12.
13 *Lucra facta post mortem non communicantur.*
14 *Societas morte unius solvitur quoad omnes, etiam si inter eos fuisset contracta in solidum.*
15 *Societas si fuit contracta nomine collectivo, puta inter Titium, & heredes Sempronii, uno ex heredibus moriente societas durat cum cæteris.*
17 *Et hoc tacite actum videtur, si contracta fuerit societas duratura, donec Bartholomeus, Muccinus, & Hieronymus voluerint, quia pluralitas resolvitur in singularitates.*

18 *Sed ista opinio non approbatur.*
19 *Societas vectigalium morte non solvitur, & transit ad heredes.*
20 *Sed tria sunt necessaria, quod sit vectigalium, quod sit conventum de heredibus & heres sit idoneus.*
21 *Additur quartum, quod de heredibus fuerit conventum cum locatore.*
22 *Locatio etiam extinguitur, extincta societate.*
23 *Quia locatio sortitur naturam societatis.*
24 *Sed quod locatio non extinguatur, probatur.*
25 *Scriptura non requiritur in societate.*
Intellectus l. adeo. ff. pro soc.
26 *Societas vectigalium non transit ad heredes, si in ea etiam comprehendantur res privatæ.*
Quia dispositio facta in simplici non habet locum in casu misto in odiosis.
27 *Societas vectigalium transit solummodo ad primum heredem. Transit etiam ad alios, si expedit Reipublicæ.*
28 *Heredum facta mentione cum locatore, non censetur facta inter ipsos socios.*
29 *Conductio facta pro se, & sociis, intelligitur solum de sociis præsentibus, & non de futuris.*
30 *Conductio facta pro sociis futuris non valet.*
Tutoris datio verificandi per alium non valet.
Procuratoris verificandi datio valet.
Ratio diversitatis inter eos est, quia Procurator constituitur pro se ipso, & tutor pro minore.
31 *Coductio facta pro se, & sociis, censetur pro se facta pro dimidia, & pro sociis pro altera dimidia.*
32 *Societas tansit ad heredes stante jussu testatoris, contra* n. 37. & 38.
33 *Societate jam contracta, potest pactum apponi, quod transeat ad heredes, contra* n. 39.
34 *Testator potest heredibus mandare, ne bona communia dividant.*
Testatoris præceptum, de stando perpetuo in communione, heredibus factum non valet. Valet factum ad tempus, n. 36.
35 *Pactum etiam juratum de stando perpetuo in communione non valet, &* n. 40.
41 *Iuramentum facit societatem ad heredes transire.*
42 *Contraria est opinio, juramentum non habere talem virtutem.*
43 *Distinctione concordantur opiniones.*
44 *Fidejussor datus personaliter, & in solidum, erit obligatus, licet societas non transeat in persona heredum, si juravit, contrarium probatur,* n. 50. & 51.
Iurans censetur se velle obligare omni meliori modo.

Fidejussor

Fidejussor esse desinit, qui in plus obligatur, quam principalis.
45 *Fidejussores utuntur exceptionibus competentibus reis.*
Non procedit, quando quis se constituit principalem debitorem.
Fidejussor & correus differunt, quia fidejussor tenetur accessorie, & correus principaliter, & in solidum.
46 *Dispositio loquens in fidejussore non procedit in correo.*
47 *Statutum, quod fidejussor non obligetur pro forense, valet, sed non procedit in correo.*
48 *Procurator constitutus ad fidejubendum non obligat principalem, si faciat obligationem principaliter, & in solidum.*
49 *Fidejussores dicuntur alii obligati, si negotium principaliter spectat ad unum.*
Procedit inter ipsos obligatos, non autem quoad creditorem.
52 *Actiones, societate morte dissoluta, active & passive transeunt ad heredes, cum distractione tamen.*
53 *Quoad dolum & culpam etiam transeunt actiones in heredes, provenientes ex negotiis gestis ante dissolutam societatem.*
54 *Heredes post finitam societatem cœpta negotia perficere debent, sed nova inchoare non tenentur.*
Si sit masculus, & legitimæ ætatis.
55 *Et omnia quæsita erunt communia.*
56 *Si nova negotia fuerunt facta societate dissoluta, quæsita non erunt communia.*
57 *Exempla de his, quæ communicari debent.*
58 *Exempla de his, quæ communicari non debent.*
59 *Socius, si socii mortem ignorans negotia nondum cœpta aggrediatur, lucra cum herede mortui communicare debet.*
Ut dicitur de Procuratore ignorante mortem sui principalis.
60 *Contraria opinio probatur, quod lucra cum herede socii mortui non sunt communinicanda.*
Intellectus l. actione, §. quod si integris, ff. pro soc.

Quia societas necessitatem † continuationis non habet, ut dicit Bald. *in l. tamdiu. n.* 1. C. *pro soc.* ideo etiam de societatis dissolutione agendum est. Et quia solvitur plurimis modis, nempe ex personis, ex rebus, ex voluntate, & ex actione. *l. verum. §. fin. & ibi Gl. & Dd. ff. pro soc. §. solvitur. Inst. de societ.* Petr. de Ubal. *in tract. de duob. fratr. part.* 11. *in pr.* de quolibet modo separatim, ut clare procedamus, agemus. Primo solvitur societas † ex personis, morte naturali sive civili in persona unius ex sociis eveniente, *d. l. verum. §. fi. ff. pro soc. & d. §. solvitur. Inst. de societ.* & loquendo prius de morte naturali, conclusio erit, morte naturali unius ex sociis societatē dissolvi, & ad heredes non transire, ut in

ut in dictis juribus habetur, & *in l. furt. §. illud. ff. de his qui not. inf.* & tradit Bart. *in conf.* 48. *ex præcedenti. lib.* 2. Petr. de Ubald. *d. part.* 11. *sub num.* 1. Dec. *conf.* 441. *num.* 1. *lib.* 2. Honded. *conf.* 85. *num.* 16. *lib.* 1. Grat. *consil.* 15. *lib.* 1. Rationem,
3 quare societas † non transeat ad heredes, esse dicit Bald. *in §. solvitur. Inst. de societ.* quia possibile est socium talem habere heredem, qui societati non sit expediens, sed damnosus, & quia in societate dicitur electa industria personæ. *§. solvitur. Inst. de societ.* & ibi Angel. *n.* 3. Ias. *in addit. ad Port. in §. manet autem. sub num.* 3. *Inst. de societ.* Alex. *conf.* 60. *nu.* 4. *lib.* 7. Curt. sen. *conf.* 53. *col.* 2. Osasch. *decis.* 76. *sub num.* 8. paucis verbis se expediendo rationem esse dicit, quia persona heredis esset incerta contra naturam ipsius societatis. Dec. *in con.* 213. *num.* 9. *lib.* 1. &
4 Bald. *in l. si fratres. §. idem respondit. ff. pro soc.* dicit, quod ideo societas † non transeat ad heredes, quia cum incerta persona contrahi non potest, & certam personam heredis specificare non possumus, cum non permittatur, ut quis per contractum se restringat ad certum heredem. Et ita communiter tenent Dd. rationem esse, quia si societas transiret ad heredes, restringeretur libera testandi facultas. Bart. *in l. adeo. ff. pro soc.* Roman. *conf.* 106. Curt. sen. *conf.* 53. *col.* 1. Dec. *conf.* 441. *n.* 5. *lib.* 2. & hanc esse veriorem & communem post alios, quos citat, tradit
5 Osasch. *decis.* 76. *sub n.* 8. Ampliatur conclusio, societatem † morte unius socii extingui, & ad heredes non transire, etiam si de heredibus facta sit mentio in contrahendo, quia pacisci, & conveniri non potest, quod societas transeat ad heredes, & morte non finiatur. *l. nemo potest. l. adeo. & l. verum. §. in heredem.* & ubique communiter Gl. & Dd. *ff. pro soc.* Alex. *in conf.* 110. *num.* 5. *lib.* 3. Et in dubio here-
6 dum facta mentione † in contrahendo non societas, sed alius contractus initus censeretur Abb. *in conf.* 86. *lib.* 2. Paris. *in conf.* 82. *lib.* 2. Et quia de consuetudine
7 observatur, quod societas † inter dominum & colonum partiarium transeat ad heredes, ideo quod vere inter eos societas contracta dici non possit, tradit Hond.
8 *conf.* 85. *n.* 16. *lib.* 1. Et si fuerit dictum, quod societas † duret in perpetuum, intelligitur, donec socii vivant. *l.* 1. *ff. pro soc.* Grat. *conf.* 66. *lib.* 2. Anton. Cioff. *conf.*
9 50. *num.* 1. *lib.* 2. Idem est dicendum, si dictum fuerit † usque ad centum annos, vel donec socii voluerint. Corn. *conf.* 310. *n.* 3. *lib.* 4. Alex. *conf.* 136. *n.* 1. *&* 2. *lib.* 5. Castra. novissime visus *in tract. de societ. offic. c.* 47. *nu.* 5. Ampliatur supra-
10 dicta conclusio, ut procedat, etiam si ad certum tempus † societas contracta fuisset, & tempore durante mors obveniat, Corn. *conf.* 310. *sub n.* 3. *vers. si enim fuisset. lib.* 4. Alex. *conf.* 34. *n.* 4. *lib.* 2. Anch. *conf.* 294. Dec. *conf.* 212. *in pr. lib.* 1. Castra. *d. tract. de societ. offic. c.* 48. *n.* 2. Ruin. *conf.* 90. *sub n.* 11. *vers.* 2. *requiritur. lib.* 1.

Ampliatur ulterius, adeo morte societatem finiri, ut morte unius ex sociis fi-
11 niatur † quoad omnes. *l. actione. §. morte. ff. pro soc.* Bald. *conf.* 448. *lib.* 4. Petr. de Ubald.

Ubal. d. tract. de duob. fratr. part. 11. sub n. 3. Ruin. cons. 91. in princ. & n. 6. in fin. lib.
1. quod à socio sciente † mortem non sit necesse, quod eam notificet alteri socio 12
ignoranti, Alex. cons. 60. sub numer. 1. lib. 7. Et quod socius, qui lucratus fuit † 13
post mortem socii, non teneatur lucra communicare cum herede mortui & etiam
cum socio supravivente, tradit Dec. cons. 212. lib. 1. Quamvis etiam fuisset con-
tracta † societas inter plures, & quemlibet ipsorum in solidum, nihilominus uno 14
mortuo solvitur quoad omnes. Alex. in d. cons. 60. lib. 7. Sed hoc non procedit, si
societas † nomine collectivo, puta inter Titium & heredes Sempronii, confracta 15
fuerit: uno enim ex heredibus moriente societas durat cum cæteris, quia nomen
heredis collectivum verificatur in superviventibus. l. proponebatur. ff. de judi. l. sicut.
ff. quod quisque univer. nomi. c. gratum. de postul. prælat. & c. si gratiose. de rescript. in 6.
ita tenet Paris. cons. 82. n. 32. lib. 1. Item non procedit, si inter contrahentes † 16
actum fuit, quod, mortuo uno ex sociis, societas duret quoad superviventes. §.
solvitur. in fin. Inst. de societ. l. actione. §. morte. ff. pro soc. Bald. consil. 448. n. 1. lib. 4.
Petr. de Ubald d. tract. de duob. fratr. part. 11. sub n. 33. Grat. cons. 15. lib. 1. Alex.
cons. 136. n. 1. in fi. & n. seq. lib. 5. ubi etiam tradit † tacite fieri per se quod societas 17
duret, quoad superviventes, & id tacite actum probari dicit per verba, duratu-
rum, donec dicti Bartholomæus, Muccinus, & Hieronymus voluerint, quia pluralitas resol-
vitur in singularitates: l. Lucius. §. Caio. ff. ad nobil. l. fi. §. filium. ff. de leg. 2. nisi ratio
æqualitatis servandæ aliud suadeat. Gl. in l. hoc articulo. ff. de hered. instit. Bald. &
Salic. in l. quamvis. ff. de impub. & aliis subst. Io. de Imol. in l. falsa. §. 1. ff. de condit. &
demonstr. Nam cum pluritas in singularitates resolvatur, proinde est, ac si fuisset
contracta societas cum Bartholomæo, donec ipse Bartholomæus voluerit, & si-
militer cum Muccino, donec ipse Muccinus voluerit, & cum Hieronymo, donec
ipse Hieronymus voluerit, & per consequens, quod unius voluntate cessante di-
catur cum cæteris durare societas. Sed ista opinio Alex. non videtur † vera, quia 18
etiam apposita clausula, principaliter, & in solidum, societas solvitur morte unius,
quoad omnes, ut idem met Alex. tradit, ut dixi supra in cons. 60. lib. 7. ea ratione,
quia verba inter contrahentes sunt intelligenda secundum subjectam materiam, &
sic secundum naturam societatis, & hoc est verum, licet singulariter à quolibet
socio, sive ab omnibus insimul, proferantur. l. si stipulatus. in princ. ff. de usur. in l. à
Procuratore. C. mandati.

Conclusio suprapoſita, & ampliata, quod societas † non transeat ad heredes, 19
& morte extinguatur, declaratur non procedere in societate vectigalium, seu alia-
rum publicarum functionum, l. adeo, & l. verum. §. in heredem. ff. pro soc. & ista ap-
pellatur societas necessitatis à Baldo in l. tamdiu. n. 2. C. pro soc. Petr. de Ubald. d.
tract. de duob. fratr. part. 11. in pr. Bald. in l. nemo potest ff. pro soc. Abb. cons. 86. lib. 2.
Corne. cons. 310. lib. 4. Paris. cons. 82. n. 34. lib. 1. Dec. consil. 212. sub n. 1. lib. 1. Sed tria

20 ſunt neceſſaria ad hoc, ut ſocietas † vectigalium & ſimilium tranſeat ad heredes. Primo, quod ſit vectigalium, vel ſimilium publicarum functionum. Secundo, quod ſit expreſſe conventum ſocietatem debere tranſire ad heredes. Tertio, quod heres ſit idoneus. Bald. *in l. nemo poteſt. ff. pro ſoc.* Et iſta tria ponit Gl. *in l. adeo. in verb. aſſcripta. ff. pro ſoc.* & addit quartum, quod ipſi ſocii cum locatore paciſci debeant, quod ſocietas debeat ad heredes tranſire. Sed videbatur dicen-
21 dum, iſtud † quartum requiſitum non eſſe neceſſarium, quia inter locantem & conducentes gabellas ſolum intervenit locatio, in qua abſque alia conventione comprehenduntur heredes. *l. viam veritatis. C. locati.* Tamen etiam hoc quartum requiſitum eſſe neceſſarium, tenet Ruin. *conſ.* 91. *nu.* 8. *lib.* 1. ubi etiam
22 dicit, quod ſi locatio pluribus facta fuit, ut ſociis † & inter ſocios, & locatorem non fuerit conventum, quod tranſeat ad heredes, mortuo uno ex ſociis, non ſolum erit extincta ſocietas, ſed etiam locatio, quia cum Gl. velit, quod paciſcatur de heredib. cum locatore, neceſſario ſequitur, quod locatio ſine tali pacto ad heredes non tranſiret, quia ſi ad eos tranſiret, fruſtra diceret Gl. pactum debere
23 apponi. Et hoc comprobat etiam † alia ratione, nempe quod locatio debeat ſortiri naturam ſocietatis, & ſecundum ejus naturam finiri debeat, cum ſit conjuncta cum ea, *argu. l. qui patri. ff. de acqui. hered.* & per ea, quæ tradit de actione perſonali, quod unita cum reali aſſumat ejus naturam, Bart. *in l.* 4. *§. Cato in* 3. *oppoſ. ff. de verb. oblig.* In hanc ſententiam cum Ruin. tranſiri poſſe durum mihi vide-
24 tur, quia reſpectu † contractus locationis, ut dixi, paciſci de herede non eſt neceſſarium, *d. l. viam veritatis. C. locati.* Et quod dicitur de unione, non militat in præſenti, quia in locatore unio aliqua non conſideratur, ipſe enim ſolummodo habet actionem ex contractu locationis, & non ex ſocietate, & ideo unionis effectus in eo cadere non poteſt, conſiderata *in d. l. qui patri.* & à Bart. *in d.* 3. *oppoſit.* Et ita quamvis ſit extincta ſocietas, quod locatio tranſeat ad heredes, tradit Abb. *in conſil.* 86. *Viſis capitulis. lib.* 2. quem ad hoc citat Dec. *in conſil.* 212. *ſub num.* 6. *circa fin. lib.* 1. Etiam dum Dec. *in d. conſil.* 212. *ſub num.* 7. videtur ad præſcripta quatuor
25 † requiſita addere quintum, nempe, quod heredis perſona ſit ſcripta, per *d. l. adeo. ff. pro ſoc.* ejus opinio non eſt ſequenda, tum quia in ea non figit pedem, & loquitur de herede heredis, tum etiam, quia verbum, *adſcripta. in d. l. adeo.* appoſitum interpretatur à Gloſ. ibi, quam alii ſequuntur, quod requiratur nominatio, & non ſcriptura. Prædicta, quod ſupradictis requiſitis intervenientibus ſocietas publi-
26 carum functionum † tranſeat ad heredes, declarantur non procedere, quando ſocietas contineret res publicas & res privatas, quia diſpoſitio facta in caſu ſimplici non habet locum in caſu mixto in materia ſtricta, ita tradit Dec. *in d. conſ.* 212.
27 *nu.* 2. *lib.* 1. Etiam intelligendum eſt, quod ſocietas † vectigalium, & ſimilium rerum publicarum tranſeat ſolummodo ad primum, & non ad ulteriores heredes.

Gl. *in*

Gl. *in l. nulla societas. ff. pro soc.* Corn. *in cons.* 121. *sub num.* 1. *circa fin. lib.* 1. ubi dicit, quod cum dicta Glossa Dd. transeunt, sed Bald. *in d. l. nulla.* tenet contrarium. Petrus autem de Ubal. *in d. tract. de duobus fratr. part.* 11. *num.* 14. dicit, quod opinio Glossæ, quæ in dubio sequenda est, sibi magis placet, sed eam limitat, quando Reipublicæ expediret. Quia quemadmodum ejus favore fit, quod transeat ad heredem, ita fieri debet, quod transeat ad heredem heredis, qui appellatione heredis continetur. *l. in animalib. C. de legat.*

Addendum est etiam prædictis, quod si inter locatorem & conductores sit facta mentio † heredum, non per hoc inter conducentes socios actum censeri, so- 28
cietatem transire ad heredes. Corn. *in cons.* 121. *& in cons.* 122. *lib.* 1. Ruin. *cons.* 90. *sub n.* 11. *lib.* 1. Dec. *cons.* 212. *sub nu.* 6. *lib.* 1. Conductio, quæ si facta † sit pro se, 29
& sociis, intelligitur solum de sociis præsentibus, & non de futuris, & si non extabunt socii de præsenti, neque etiam ad futuros trahi potest, quia locator ignorat, an conductor habeat socios de præsenti, & voluntas non extenditur ad ignorata. *l. si per errorem. ff. de jurisd. om. jud.* Ruin. *d. cons.* 90. *sub num.* 7. *lib.* 1. ubi ulterius dicit, non valere locationem factam pro sociis futuris, quia datio tutoris † certifi- 30
candi per alium non valet, licet possit ita Procurator constitui. Ratio diversitatis inter tutorem & Procuratorem est, quia per dationem tutoris quis providet alteri, nempe pupillo, & per constitutionem Procuratoris providet quisque sibi. Ideo sicut hoc fieri non permittitur in tutore in præjudicium pupilli, ita dicendum est, quod locatio fieri conducenti pro se & sociis in præjudicium constituentis non debeat, & ita hac ratione in tutore considerata, quod talis locatio in præjudicium communitatis fieri non possit, pro sociis nominandis tenet. Talis etiam conductio facta pro se, & sociis intelligitur facta pro dimidia † pro se, & 31
pro alia dimidia pro sociis, vel pro partibus virilibus, ut per Ruin. *dict. consil.* 90. *num.* 8. *lib.* 1. & vide dicta supra *capit.* 30. *numero vigesimo tertio. & num.* 41. Conductio etiam suprapositа, quod societas non † transeat ad heredes, 32
limitatur non procedere, stante testatoris præcepto, quod cum heredibus continuari debeat usque ad certum tempus, Bald. *in l.* 4. *in princ. in* 2. *notab. ff. de condit. inst.* Dec. *in cons.* 441. *n.* 3. *lib.* 2. Decian. *cons.* 22. *lib.* 3. Rimin. jun. *cons.* 711. *lib.* 6. Et quamvis istud pactum, quod societas † morte non finiatur, 33
& transeat ad heredes, non valeat, si sit appositum à contrahentibus à principio: tamen jure cautum non reperitur, quod post contractam societatem unus ex sociis non possit obligare heredes suos, ut in societate continuent, ita dicit Decian. *in d. cons.* 22. *n.* 12. *lib.* 3. & Rimin. *d. cons.* 711. *n.* 7. Et istud testatoris præceptum sustineri debere in societate continuanda † dicendum videtur, quia 34
sustinetur, si testator præcipiat heredibus, ne bona communia dividant. Nam licet tale præceptum † à testatore factum heredib. de stando omnino in perpetuum 35
in

in communione non valeat. *l. in hoc judicium. §. si conveniat. ff. comm. divid.* & non valeat tale pactum, etiam si fuerit juramento confirmatum, Alexan. *cons.* 18. *n.* 1. *lib.* 2. Ruin. *cons.* 54. *col.* 3. *vers. secundo principaliter. lib.* 1. Gargiar. *patro.* 85. *n.* 7. Anchar. *q.* 66. *lib.* 2. & est communis opinio. Socin. *cons.* 68. *n.* 15. *lib.* 2. Castra. *d. tract. c.* 47. *n.* 9. & solum, qui facit contra tale pactum, efficiatur periurus, ut Alex. & Ruin. *ibid.* declarant, licet quod confirmetur à juramento, tradit & comprobat Seraf. *in tract. de privil. juram. sub n.* 18. sed male: tamen valet, & servari
36 debet, si sit factum † ad tempus, etiam absque juramento, ut pulchre aliis citatis distinguendo tradit Grat. in *cons.* 66. *lib.* 2. Limitatio ista mihi non placet, quia
37 si à lege dispositum requiritur, pacto fieri † non posse, quod societas non extinguatur morte, & non transeat ad heredes, hoc etiam fieri non poterit à testatore, quia etiam ipse legum dispositionem servare tenetur, & non est tantæ auctoritatis, ut ea facere possit, quæ à lege fieri prohibentur. *l. nemo potest. ff. de leg.* 1. *& §.* 1. *in auth. de jurejur. à mort. præstit.* Et est impossibile, quod à solo testatore fieri possit, ut societas post mortem ejus continuetur, quia in societate continuanda requiritur voluntas aliorum sociorum, & à testatore super aliorum voluntate disponi non potest. Et à præcepto, quod fit heredibus super promissis testatori, argumentum sumi non potest, quia si heredes facta à defuncto approbare tenentur, hoc de sociis dici non poterit si non sunt heredes.

38 Quamvis etiam † præceptum testatoris sit observandum, non sequitur, quod necessario societas dicatur continuare, quia præceptum defuncti possunt heredes non acceptare, quia ad eorum commodum factum censetur, Dec. *d. con.* 441. *n.* 3. *& cons.* 442. *n.* 25. *lib.* 2. & si eum acceptare non coguntur, non quod societas continuetur, sed quod nova societas inchoetur & renovetur, dicendum est, & ita loqui videntur Decius & Decianus in dictis consiliis & Paris. *cons.* 84. *nu.* 6. *lib.* 1. & Grat. *cons.* 66. *nu.* 22. *lib.* 2. & videnda sunt ea, quæ dixi supra *c.* 3. *n.* 30. *& seq.*

39 Et non obstat dicere, quod † cautum non reperiatur, post contractam societatem à testatore tale præceptum fieri non posse, super societate jam contracta, quia ratio, quæ facit, ut pactum sit prohibitum à principio, facit etiam, ut post contractum sit prohibitum præceptum, & ubi militat ratio legis, militat etiam ejus dispositio. *l. cum ratio. ff. de bonis damnat. l. fin. C. ad leg. falcid.*

40 Limitatur ulterius præfata conclusio, ut non procedat, si in † societatis contractu fuerit appositum juramentum, quia ejus virtute morte non finitur, sed transit ad heredes. Io. Fab. *in §. solvitur. in fin. Inst. de societ.* Socin. *cons.* 160. *n.* 2. *lib.* 2. Cravet. *cons.* 875. *in fi. lib.* 5. Capit. *decis.* 174. late Seraf. *in tract. de privil. ver. privil.* 57. Surd. *cons.* 20. *n.* 19. *lib.* 1. Rimin. jun. *con.* 711. *nu.* 2. ubi etiam loquitur de
41 societate † jurata inter Hebræos. *lib.* 6. Contrariam opinionem, quod societas,
42 etiam † si fuit juratum, non transeat ad heredes, & morte extinguatur, tenet Alex.

ad Bart.

ad Bart. *in l. adeo. ff. pro soc.* Dum enim Bart. ibi dicit, pactum, quod societas transeat ad heredes, non valet, quia impedit liberam testandi factionem. Alexan. addit, quod Io. Faber. singulariter *in §. solvitur. Inst. eod.* dicit, quod virtute juramenti posset transire societas ad heredes, sed quod ratio Bart. faciat in contrarium, juncto *c. non est obligatorium. de reg. jur. in 6.* Hanc opinionem tenet etiam Curt. *cons.* 53. & Grat. *cons.* 15. *n.* 26. *lib.* 1. & Seraf. *in d. privil.* 57. *in fin.* dicit, quod durum esset & difficillimum in judiciis obtinere contra hanc opinionem. Ego puto, in hac contrarietate ita distingui posse. Aut agimus de societate † simpliciter 43
inita cum juramento, & hoc casu, sive esset societas particularis, sive omnium bonorum, dicerem, virtute juramenti societatem ad heredes non transire, sed morte extingui. Aut agimus de societate particulari, & hoc casu, si simpliciter societas inita fuisset, dicerem, juramentum non operari, quod transiret ad heredes, sed censeri appositum juxta ejus naturam, & ad hoc, ut ipsi contrahentes essent efficacius obligati. Si vero fuisset contracta apposito pacto, quod transiret ad heredes adhibito juramento, dicerem, ipsius juramenti vigore esse observandum pactum, quia, cum sit super re particulari, non tollit libertatem testandi, ut considerant Surd. & Rimin. *in dd. cons. supra proxime citatis.* & quia non potest dici, quod pactum sit absurdum, & quod sit contra bonos mores, & contra leges, cum sic ita contrahentes consentiant in heredem, & quod ad heredes societas transeat, ut per Seraf. *in d. privil.* 57. Sed hoc non procedere declararem, quando de certa heredis persona fuisset conventum, quia tunc per indirectum esset sublata testandi facultas, cum socius cogeretur instituere heredem illum, quem nominasset, ut per Seraf. *d. priv.* 57. *sub n.* 1. declararem etiam, si persona heredis non esset idonea ad ea agendum, quæ in societate agi deberent, ut per Surd. *d. cons.* 20. *sub num.* 5. *lib.* 1. & si heres nihil agere deberet, ut quia esset heres illius, qui pecuniam posuerat, & operari non tenebatur, tunc de ejus idoneitate non esset curandum, quia cessat ratio, quod non possit operari. Quid si apposito pacto jurato, quod societas † transeat ad heredes, fuit etiam præstitus fidejussor, qui se obliga- 44
vit principaliter, & in solidum? Utique Surd. *in d. cons.* 20. *lib.* 1. dicit, quod licet heres tanquam socius non teneatur ad observantiam contractus: tamen ad illius observantiam tenetur fidejussor, qui se constituit principalem debitorem, cum debitis clausulis, quia fidejussor tenetur in duriorem causam, quam teneatur principalis, cum juramentum ab eo appositum operetur, quod obligatio sustineatur, non uti accessoria, sed uti principalis, ex quo, qui jurat, censetur se voluisse obligare omni meliori modo, quo potuit. Bart. *in l. si quis pro eo, num.* 15. *ff. de fidejuss.* Angel. *in l. si qui. ff. eod.* Alex. *in cons.* 32. *in fin. lib.* 4. Et qui in plus obligatur, quam principalis, desinit esse fidejussor. Dec. *cons.* 7. *num.* 6. *lib.* 1. Paris. *consil.* 16. *num.* 113. *lib.* 2. Natt. *consil.* 262. *num.* 14. *& consil.* 453. *num.* 15. *lib.* 2. Ioseph. Lud.

45 *decis. Perus.* 57. *num.* 4. Et quod dicitur, fidejussorem uti posse † exceptionibus competentibus reo principali. *l.* 2. *ff. quæ res pigno. oblig. non poss. l. omnes. ff. de except. l. constitutionib. ubi Bald.* C. *de usur.* Marf. late *in rub. ff. de fidejus. num.* 268. *& seq.* procedit in puro & simplici fidejussore, & non procedit, ubi quis se constituat principalem debitorem. Surd. *d. consil.* 20. *num.* 24. *& seq.* Aliud est fidejussor, aliud correus, cum fidejussor teneatur accessorie. *l.* 1. *l. generaliter. l. Græce. §.* 1. *ff. de fidejuss. Inst. de fidejuss. in princ.* & correus teneatur principaliter, & in solidum *l.* 1. 2. *&* 3. *in fi. ff. de duob. reis. Inst. de duobus reis. in pr.* & dispositio loquens de fidejussore, non procedit in correo, ut patet *in tit.* C. *ne fidejuss. dot. den.* Nam
46 dicta † prohibitio procedit in fidejussore, sed non in correo, qui pro dotis restitutione se obligare potest, ut per Bart. Bald. & Salic. & alios *in l. fin.* C. *de dote cauta, & non numer.* & per Bald. & Salic. *in l.* 2. C. *d. tit. ne fidejuss. dot. dent.* & est communis opinio, Ioseph. Lud. *in suis concl. tit. ne fidejuss. dot. dent. concl.* 13. Et si
47 ex forma statuti fidejussor † datus forensi non obligetur, quod statutum valere dicit Rimin. jun. *consil.* 196. *num.* 42. *lib.* 2. licet non debere observari tradat Thesaur. *decis.* 166. *in fin.* utique dicti statuti dispositio non procedit, ubi fidejussor se obligavit uti principalis. Nat. *consil.* 52. *num.* 5. *lib.* 1. Et si sit constiturus Procu-
48 rator † ad fidejubendum, principalem non obligat constituendo se principalem debitorem. Cephal. *consil.* 220. *n.* 7. *lib.* 2. Et quamvis dici soleat, quod ubi nego-
49 tium † spectat ad unum, alii omnes dicantur fidejussores, licet se obligaverint principaliter, & in solidum. Bart. *in l. reos. in princ. sub num.* 1. *vers. aut non ex causa. ff. de duobus reis.* Gabriel. *tit. de fidejuss. conclus.* 2. *n.* 1. tamen respondet Surdus *d. consil.* 20. *n.* 27. *lib.* 1. quod id procedat inter ipsos reos, non vero quoad principalem creditorem, ut per Natt. *in consil.* 52. *num.* 6. Gabriel. *d. concl.* 2. *nu.* 2. *&* 3. Adver-
50 tendum est ad hanc Surdi opinionem, quia si ipse vult, quod teneatur fidejussor † uti principalis obligatus, quoad obligationes & actiones, quæ dissoluta societate remanent, & transeunt in heredem, recte loquitur. Si vero vult, quod societas subsistere debeat in persona ipsius fidejussoris, si non duret in persona heredis, male judicio meo loquitur, quia, ut dixi supra *cap.* 29. *num.* 50. ex Alex. *cons.* 66. *lib.* 4. etiam si se obliget fidejussor personaliter, & in solidum, nihilominus ejus obligatio non valet, si non valet obligatio principalis, quia cum principalis se obligare non possit, dicitur color quæsitus, & contractus censetur initus in fraudem legis. Bart. *in l. reos. in princip. ff. de duobus reis.* Verum dici potest, quod teneatur
51 uti † expromissor, si juravit, & ita posset Surdi opinio sustineri, ut dixi *in d. cap.* 29. *num.* 54. ex Corn. *consil.* 214. *num.* 7. *& sub num.* 11. *lib.* 2. Limitatur ultimo lo-
52 co supradicta conclusio, quod licet societas † morte extinguatur, tamen actiones ex ipsa societate provenientes transeunt ad heredes, active & passive. *l.* 3. *& ibi Bald. Cod. pro soc. l. nemo. & l. & acti. & l. verum. §. in heredis, & l. actione. §. si in rem*

certam,

certam, & §. morte. ff. pro soc. Bart. *consil.* 48. *num.* 2. *lib.* 2. Bald. *consil.* 87. *lib.* 2. Petr. de Ubal. *d. tract. de duob. fratr. part.* 5. *sub num.* 32. *& part.* 11. *nu.* 3. Aret. *in §. solvitur. num.* 2. *Inst. de societ.* Alex. *consil.* 34. *sub num.* 4 *lib.* 2. Corn. *consil.* 122. *lib.* 1. Ruin: *consil.* 216. *lib.* 1. Paris. *cons.* 72. *num.* 39. *lib.* 1. Antonius Cioffus *consil.* 50. *num.* 2. *lib.* 2. Declaratio ista vera est, tamen non ita simpliciter, & indistincte, sed considerandi sunt aliqui casus.

Primus casus est, quando agitur de gestis † ante mortem socii, & hoc casu acti- 53
ones etiam quoad dolum & culpam præstandæ sunt heredi, & contra heredem. *d. l. actione. §. morte. ff. pro soc.* quia quod perfectum est, morte superveniente non tollitur, ut dicit Baldus *consil.* 87. *libro secundo.*

Secundus casus erit, quando agitur de gestis post finitam societatem, & † hoc 54
casu qualiter ratione doli & culpæ teneatur, dixi supra *c.* 21. *n.* 25. *cum plurib. seqq.* Quo vero ad cætera dicendum est, quod heres negotia incepta à defuncto perficere tenetur, sed nova negotia inchoare non potest. *l. nam & Servius. §. si vivo. ff. de neg. gest. l. heres socii, & ibi Bald. ff. pro soc.* Gl. fin. *in l. nemo potest. ff. eod.* Petr. de Ubal. *d. tract. part.* 11. *n.* 4. & est intelligendum, quod teneatur heres perficere negotia incepta, si sit masculus, & legitimæ ætatis. Gl. & Bal. *in d. l. heres socii. ff. pro soc.* Port. *in §. manet. sub n.* 3. *Inst. de societ.* Et cum heres negotia † incepta per- 55
ficere teneatur, non obstante, quod societas sit dissoluta, omnia ex dictis negotiis provenientia communia erunt, quia attenditur, quo tempore fuerint incepta, & non quo tempore fuerint completa, ut habetur *in d. l. nam & Servius. §. si vivo, & ibi Gl. ff. de neg. gest.* & è converso non erunt communia provenientia ex noviter gestis, societate dissoluta, & ita procedit text. *in l. verum. §. in heredem. & in l. actione. §. si in rem. & §. morte. ff. pro soc.* & non est distinguendum, an negotia † gesta 56
fuerint in vita, an vero post mortem, sed satis est, quod incepta fuerint ante mortem. Gl. *in d. l. verum. §. in heredes. in ver. emolumentum.* Petr. de Ubald. *d. part.* 11. *n.* 3. Corn. *cons.* 122. *lib.* 1. Paris. *cons.* 82. *nu.* 38. *lib.* 1. Ruin. *cons.* 90. *sub n.* 11. *lib.* 1. & est communis opinio, ut per Osasch. *decis.* 76. *sub n.* 3. & per Surdum *in cons.* 20. *nu.* 16. *lib.* 1. Cephal. *cons.* 632. *num.* 7. *lib.* 5. Et datur exemplum in his, quæ † com- 57
municari debent, per Gl. *in d. l. actione. §. si in rem certam. in ver. si in rem. ff. pro soc.* dum exponendo ibi textum ponit de equo emendo, ut ad vecturas locaretur, & Petr. de Ubald. *d. tract. part.* 11. *sub n.* 3. latius dicit debere communicari lucrum habitum ex re societatis, ut fructus, & mercedes, & vecturæ equorum communium, & pretium rerum venditarum. Corn. *cons.* 122. *lib.* 1. Et de his, quę † commu- 58
nicari non debent, idem Petr. de Ubald. *d. loco* ponit exemplum in pretio ex rebus societatis redacto, & in aliam negotiationem converso, quod enim ex ea lucratur, non debet communicari, quia non provenit principaliter & immediate à societate. Gl. *in d. l. actione. §. si in rem certam. in ver. lucri.* dum respondet ad

text. *in l. Titium & Mævium. §. altero. ff. de admin. tut.* & allegant text. *in l. socium. §. item post mortem. ff. pro soc.* facit tex. *in l. si id quod. §. 1. & seq. ff. eod.* Tertius & ul-
59 timus casus erit, quando socius † superstes socii mortem ignorans negotia nondum cœpta aggreditur, & hoc casu Petr. de Ubald. *in d. part. 11. num. 8.* ponendo exemplum in duobus, qui coiverant societatem ad emendum pannos, dicit, quod ille, qui ivit ad emendum, si ignorans secutam esse mortem alterius socii emit, quod lucrum & damnum commune esse debet cum herede defuncti, propter ignorantiam mortis, sicut evenit in mandato, licet societas sit morte dissoluta. *l. actione. §. quod si integris. ff. pro soc.* cujus verba sunt: *Quod si integris omnibus manentibus, alter decesserit, deinde tunc sequatur res, de qua societatem coiverunt, tunc eadem distinctione utimur, qua in mandato, ut, siquidem ignota fuerit mors alterius, valeat societas, si nota, non valeat.* Et similis distinctio in mandato habetur *in l. inter causas. in*
60 *princ. ff. mandati.* Verum ista opinio Petri de Ubald. quod lucra & damna sint † communia cum herede defuncti, licet videatur probari aperte per jura præfata, tamen ipse decipitur, quia attenta distinctione, quæ fit in mandato, lucra & damna non debent esse communia, ut ipse opinatur, & hoc in dictis juribus dispositum non reperitur. Nam ideo sustinetur mandatum, ne Procurator mortem ignorans damnum patiatur, & ita ideo sustinetur societas mortuo uno ex sociis, ne alter, ignorans mortem, gerens damnum patiatur, & non sustinetur ad hoc, ut heres socii mortui lucri partem percipere debeat, ut declarat Alex. *in cons. 60. n. 2. lib. 7.*

N. 40. Miras attribuunt juramento virtutes, ut quasi Iovis manus omnia possit. *vid. cap. 39. n. 72. cap. 5. n. 24. in notis.*

N. 43. in verbis: *Si verò fuisset contracta* (societas) *apposito pacto quod transiret ad heredes adhibito juramento, dicerem pactum esse servandum &c.* Atqui pacisci non licet ut hæres succedat societati, *superius n. 5.* Et pactum contrà leges initum juramento firmari vetant *Theodosius & Valent. cod. de legib. l. 5. 1. 14.*

CAPUT XXXIII.

Morte civili qualiter dissolvatur societas.

SUMMARIA.

1 *Morte civili solvitur societas.*
2 *Nempe capitis diminutione, maxima & media:*
3 *Non vero minima, ut arrogatione, & emancipatione.*

4 *Ma-*

4 *Manumiſsione vel alienatione ſervi ſolvitur ſocietas.*
5 *Ratio diverſitatis inter emancipationem & manumiſsionem.*
6 *Secuta emancipatione, an ſit agendum contra patrem, vel contra filium.*
7 *Excommunicatione ſolvitur ſocietas.*
8 *Contrarium probatur.*
9 *Per religionis ingreſſum ſolvitur ſocietas, &* n. 10. & 11.
Si ingrediatur ſocius, & ibi perpetuo maneat, ſive ſi ad tempus.

SIcut morte naturali, ita † etiam morte civili ſolvitur ſocietas. *l. verum.* 1
§. fin. ff. pro ſoc. Petr. de Ubald. *in tract. de duob. fratr. part.* 11. *ſub num.*
1. Hond. *conſil.* 62. *num.* 22. *lib.* 1. Datur exemplum in capitis † dimi- 2
nutione, ſi tamen maxima ſit, vel media, de quibus habetur *in. §.* 1. *&*
2. *Inſt. de capi. diminut.* & de maxima & media capitis diminutione loquitur text. *in*
d. l. verum. in fin. Minima enim † capitis diminutione, ut arrogatione, vel eman- 3
cipatione, ſocietas non ſolvitur, ſed arrogatus vel emancipatus, ſimiliter arroga-
tione & emancipatione ſecuta, ſocius remanet. *l. actione. §. ſocietas. ff. pro ſoc.* Petr.
de Ubald. *d. part.* 11. *ſub num.* 1. Non ſic eſt, ſi ſervus, cum † quo erat contracta 4
ſocietas, fuerit à domino manumiſſus, vel alienatus, quia manumiſſione vel alie-
natione ſecuta ſolvitur ſocietas. *l. ſi id quod. §. ſi ſervus. ff. pro ſoc.* Petr. de Ubald. *d.*
part. 11. *num.* 1. *in fin.* Et ratio diverſitatis eſt † inter filium familias & ſervum, 5
quia filius familias, & dum eſt in poteſtate, & emancipatus, poteſt obligari; ſer-
vus vero dum eſt in poteſtate non obligatur, ut per Gl. *in d. l. ſi id quod. §. ſi filius*
familias. in ver. finitam. ff. pro ſoc. Menoch. *conſ.* 121. *nu.* 59. *lib.* 2. Qua autem actio-
ne ſit agendum, & an † contra patrem & an contra filium, eſt text. *in d. §. ſi filius* 6
familias. & in §. ſeq. & ibi Gl. declarat, & habetur per Gl. *in l. Pomponius in nego-*
tiis. ff. de neg. geſt. Excommunicatus etiam † mortuo æquiparatur, Gloſ. *in §. ſi igi-* 7
tur. in auth. de conſang. & uter. fratr. Gl. *in §. media. Inſt. de capitis diminut.* ideo vide-
tur, quod vera ſit opinio Petr. de Ubald. *in d. tract. part.* 11. *ſub num.* 1. aſſerentis,
per excommunicationem ſocietatem diſſolvi. Sed quia communicato † contrahe- 8
re non eſt prohibitum, *c. felicis. §. verum. de pœnis in 6.* verior opinio videtur, quod
excommunicatione ſecuta ſocietas non diſſolvatur, ut per Gl. *in cap.* 1. *diſt.* 41. *&*
per Gl. penult. in c. ſi vere. de ſent. excommun. & ita videtur tenere Graffius *in ſuis deciſ.*
part. 1. *libro quarto. capitulo decimo tertio. numero quarto.* & Caſtrac. *in tract. de ſociet.*
offic. cap. 34. licet non dicat, an per excommunicationem ſolvatur ſocietas, verum
teneat, quod hac morte ſpirituali ſecuta pecuniæ non perdantur. Ille etiam, qui
religionem † ingreditur, pro mortuo habetur. *l. Deo nobis. C. de epiſc. & cler.* & 9
tranſit in poteſtatem ſuperioris. Bart. *in l. patre furioſo. ff. de his qui ſunt ſui, vel alien.*
jur. & idem judicatur de religione ſuperveniente, quod de ſervitute ſupervenien-

 te, Bald.

te, Bald. *in l. 2. circa fi. C. de senten.* Dec. *in c. decernimus. num. 85. de Iud. & in c. bonæ* 10 *memoriæ. num. 7. de appel.* Ideo quod per ingressum religionis † societas dissolvatur, dicendum est, & societatem à religioso contrahi non posse dicit Bald. *in l. si fratres. in lect. antiq. num. 5. ff. pro soc.* Petr. de Ubald. *d. tract. part. 6. sub num. 16.* Et ita, si

11 socius † ingrediatur religionem bonorum incapacem, tam in particulari, quam in communi, quod pecuniæ positæ in societate devenire debeant ad ejus heredes, ponit Castrac. *dict. tract. de societ. offic. cap. 35. num. 19.* ex traditis per Bartol. *in tract. Minor. lib. 4. cap. 3.* & per Salic. *in auth. si qua mulier. in fin. C. de sacrosanct. eccl.* & per Alexand. *in l. ex facto. §. ex facto. ff. ad Trebell.* Hond. *cons. 62. numero 20. libro primo.*

12 Verum licet prædicta vera sint † in ingrediente perpetuo religionem: tamen si unus ex sociis intret monasterium ad serviendum ibidem per annum, quod non dissolvatur societas, est consilium Chart. sive cujusdam alterius Doctoris Senensis, inter consilia Bart. *cons. 35. & prima facie. lib. 1.* Sed quia tractatur ibi de societate omnium bonorum, ut patet in illis verbis: *In casu vero nostro apparet de societate omnium bonorum, ubi ageretur de societate particulari, in qua socius operari teneretur.* contrarium dicerem, quia est iste actus dissociativus, ex quo tacite societati renunciatum censetur. *l. itaque. ff. pro soc.* ut videbimus *in c. 35.* Et quod dictum consilium sit Bart. credi potest, quia de eo videtur facere mentionem *in l. sed & sociis. §. fin. ff. pro soc.*

C A P U T XXXIV.

Societas qualiter resolvatur.

S U M M A R I A.

1 *Rei conditione mutata, ita ut ab hominum commercio eximatur, solvitur societas.*
2 *Re extincta extinguitur societas, &* n. 3.
4 *Societate contracta ad tempus, capitali extincto, amplius eum ponere socius non tenetur.*
5 *Conventio, quod societas duret, re præsumpta, fieri non potest.*
6 *Officio suppresso, extinguitur societas officii.*
7 *Capitale an sit restituendum, dubitatur, &* n. 8. & 9.
10 *Officii alienatione extinguitur societas super eo contracta, &* n. 11. & 12.
Procedit in officiis vacantib. in totum, sed non procedit in non vacantib. in totum. n. 15.
13 *Alienatione rei cæteræ societates non extinguuntur.*
14 *Servi alienatione extinguitur societas, quia mutatur persona, cum qua erat contracta.*
16 *Resignationes officiorum in fraudem creditorum non admittuntur.*

17 *Alie-*

17 *Alienationem officii ignorans fructus recipere non potest, nisi titulo donationis, &* n. 18. & 19.
20 *Et ratione intereße, concurrentibus tamen delictis requisitis.*
21 *Negotio finito, solvitur societas.*
22 *Datur exemplum in tabernariis.*
33 *Declaratur.*
34 *Egestate solvitur societas.*
25 *Nempe venditis bonis omnibus socii à creditoribus, &* n.26.
27 *Publicatione bonorum facta.*
28 *Officium si transit in fiscum, utrum pecunias positas super eo ad societatem ponenti restituere teneatur.* n.29. 30.31. & 32.
33 *Publicatione solvitur societas, etiam si interveniat respectu ejus personæ, quæ solummodo operas ponere tenetur.*
34 *Cessione bonorum facta.*
35 *Decoctione*, n. 36. & seqq. usque in fin.

SEcundo principaliter re solvitur societas *l. verum. §. fin. ff pro soc.* & sol-
vitur † re, scilicet rei conditione mutata, ita ut ab hominum com- 1
mercio eximatur, ut declarat Gl. *in d. §. fin. in ver. conditione.* per tex.
in l. actione. §. fin. ff. eod. & rei extinctione secuta, super qua societas
contracta reperitur, quia ejus rei, quæ nulla est, vel à commercio † sociorum re- 2
mota requiritur, quisque socius esse non potest, ut habetur *in d. l. verum. §. fi. & ibi
Gl.* & habetur per Gl. *in l. si non fuerint, in ver. solus. ff. pro soc.* Petr. de Ubald. *in tract.
de duobus fratr. part.* 11. *sub nu.* 1. Bald. *in l.* 1. *quæst.*6. *C. pro socio.* Socin. jun. *cons.*58.
*nu.*9. *lib.*4. ubi idem dicit de † legato, fideicommisso & usufructu, quod re extin- 3
cta in totum, vel in partem totam, vel in parte extinguatur. *l. Titiæ. §. fin. ff. de leg.*
1. *l.* 2. *& l. quoties. §. fin. ff. de usufruct.* Gabriel. *cons.*63. *n.* 19. *lib.*2. intellige extin-
gui societatem, si in totum res sit extincta, & non alias. Nam mortua vacca, socie-
tas durat in vitula, Petr. de Ubald. *in tract. de duob. fratr. part.* 8. *n.*22. Et si sit contra-
cta † ad decennium, quod, si interim capitale perdatur, societas extinguatur, tradit 4
Castra. *in tract. de societ. offic. cap.*39. *num.* 2. & quod amplius capitale non sit ponen-
dum Angel. de Pingl. *in tract. de societ. quæstio* 14. Conventio etiam, quod societas
† duret re perempta, fieri non potest, ita loquendo de societate officii, tradit Ca- 5
strac. *d. c.*39. *num.*4. ubi dicit, quod si suppresso officio, à summo Pontifice, par-
tes convenirent, quod societas duraret, conventio non valeret, per ea, quæ de
censu tradit Sarnen. *decis.*93. quod esset illicitus, quod si res periret, super quo
census esset impositus, censeretur impositus, super aliis bonis, & per ea, quæ tra-
dit Bald. *in cons.*447. *lib.*2. *& in l. si quis sub conditione.* ubi etiam Castren. *ff. de con-
dit. &*

dit. & demonstr. & tradit Bocaccius *in tract. de societ. offic. num.* 10. loquendo tamen quod debeantur fructus ratione interesse stante mora, & quod societas sit finita, & quod interesse debeat temperari iudicis arbitrio, & non solvi in quantitate duodecim pro centenario. Hond. *cons.* 38. *num.* 28. *lib.* 1. Et suppresso officio à Papa,
6 quod officialis † pecunias restituere ponenti non teneatur, si Papa eas officiali non restituit, primo arguit Castrac. *in d. cap.* 39. *num.* 6. *& seq.* quia si ponens pecuniam ejus periculum non sustineret, societas esset leonina, & non valeret, & hoc casu non dicitur supprimi officium culpa officialis, sed facto superioris, quod inter casus fortuitos enumeratur, Cravet. *consil.* 95. *lib.* 1. & de casu fortuito socius non tenetur. *l. cum duobus. §. damna, & l. si id quod. ff. pro soc. l. contractus. ff. de reg.*
7 *jur.* Postea idem Castrac. *sub num.* 9. subjungit, quod ille, qui † pecuniam dat, subiit periculum amissionis, si moriatur, ideo non est inconveniens, quod officialis alia pericula sustineat, & propterea quod pecunias habitas officio suppresso restituere teneatur, & ex adverso allegata dicit procedere in aliis societatibus, sed non in societate officii, in qua dans pecunias sustinuit periculum amissionis, si moriatur, quod non est in aliis societatibus, & multa ratione incertitudines & dubii eventus tollerantur, qui alias non tollerarentur. Tiraquel. *in l. si unquam, in ver. donatione largitus. num.* 131. C. *de revoc. donat.*

8 Duobus modis fieri potest, quod officialis † suscipiat pecunias super ejus officio; uno modo, quando prout passim fieri solet, accommodat solummodo officium, & re vera pecuniæ in ipso officio non subintrant, sed in alios usus convertuntur, & hoc casu si contractus sustinetur ratione dubii eventus, & ratione periculi vitæ, certe pecunia officio suppresso erit restituenda, quia nihil cum officio commune habet, cum extra officium posita reperiatur, & quod casu fortuito fit, amissa dici non potest, imo si sustinetur ratione periculi, & incertitudinis, dicendum esset etiam, quod officio suppresso societas non esset extincta, quia jure res, quæ periculo subjacet, extincta, extincto officio, dici non potest. Alio modo
9 fit, quod officialis † suscipiat pecunias super ejus officio, quando cum emit, & pro solvendo pretio socium sibi assumit ponentem pretii partem, & eum promittit facere participem de lucris provenientibus ab officio, & in hoc casu, quia suppresso officio pecunia perditur, quod eam ponenti non esset restituenda, dicendum videtur, quia ponens, qui vult ex pecunia & ex officio lucrum suscipere, convenienter etiam & officii, & pecuniarum periculum subire tenetur, sed ut alias dixi, me subiicio determinationi sacrosanctæ Ecclesiæ. Venditione etiam officii
10 societas † super eo contracta solvitur, & hoc esse in Romana Curia, & alma Urbe indubitatum, & frequenti usu receptum, tradit Gabriel. *consil.* 63. *num.* 15. *lib.* 2. per text. *in l. verum. §. fin. ff. pro soc.* Castrac. *d. tractat. cap.* 40. Bocaccius *d. tractat.*
11 *num.* 9. Sed ista societatis dissolutio, non † simpliciter in societatibus officiorum evenit

evenit propter venditionem, ſed quia officialis etiam mutat perſonam, non enim vendit officium ſimpliciter, ſed eum renunciat in manib. Pontificis ad favorem certæ perſonæ, cui confertur officium ſic renunciatum à Pontifice, & obtento officio ab eo ſolvitur pecunia illi, à quo renunciatio ad ejus favorem facta fuit, ut Bocaccius & Caſtrac. *in d. tract.* ille *num.* 9. & hic *cap.* 40. *num.* 2. *cum plurib. ſeqq.* declarant. Neque committitur † ſymonia recipiendo pecuniam, ut committeretur 12
in beneficialibus, ut declarat Caſtrac. *d. cap.* 40. *ſub num.* 8. Et quia in cæteris ſocietatibus, ſi res alienetur, ſuper † qua ſocietas inita ſeparetur, non intervenit 13
talis mutatio perſonæ, dicendum videtur, quod rei alienatione facta ab uno ex ſociis, ſocietas diſſoluta non dicatur, quia per venditionem res non dicitur mutare conditionem, ſi non eximatur omnino ab hominum commercio. Gloſſ. *in d. l. verum. §. fin. in ver. conditionem ff. pro ſoc.* & per ſolam venditionem res non eximitur omnino ab hominum commercio, & per venditionem factam res extincta dici non poteſt, quia tunc dicitur extincta, & dicitur ſoluta ſocietas, quando eſt deperdita, ut per Gloſſ. *in l. ſi non fuerint. in verb. ſolus. ff. pro ſoc.*

Et ſi extinguitur ſocietas ſervi † alienatione, cum quo erat contracta, non id 14
fit ex eo, quia venditur res, ſuper qua eſſet contracta ſocietas, ſed quia mutatur perſona ſocii, ut habetur *in l. ſi id quod. §. ſi ſocius. ff. pro ſoc.* & ſic ſolvitur non rei alienatione, ſed mutatione perſonæ.

Etiam officii facta alienatione, quod extinguatur † ſocietas, procedit in officiis 15
in totum vacantibus; ſecus autem in officiis non vacantibus in totum, prout ſunt notariatus Rotæ, & Auditoris Cameræ, per quorum venditionem totum officium non alienatur, quia remanet dominium ſcripturarum penes venditorem, ut per Saluſtium *in pract. Auditoris Cameræ, lib.* 1. *cap.* 17. *nu.* 2. ubi verum eſſe declarat, ſi ſcripturæ remanentes in dominio venditoris ſint reditus ſufficientes ad ſocietatem ſuſtinendam initam ſuper toto officio, iſte auctor multá dicit in practica obſervata, ſed loquitur ſine jurium allegatione. Solet etiam aliquando ſummus Pontifex non admittere † dictas officiorum reſignationes, quia datario memorialia pręſentantur, ne recipiat talem reſignationem, quæ fit à tali maxima æris alieni quantitate gravatus, in fraudem creditorum, & Pontifex ſolet hujuſmodi querelas audire, & dictas reſignationes non admittere, ut per Bocaccium *in d. tract. de ſociet. offic. ſub num.* 9. Quod etiam pecunia redacta † ex alienatione officii cadat ſub hypotheca ad favorem ejus, qui cum officiali ſocietatem contraxit, multa cumulat Caſtrac. *in d. tract. de ſociet. offic. c.* 41. *n.* 22. *cum plurib. ſeqq.* Sed cavendum eſt ab ejus dictis *in cap.* 42. dum vult, quod ignorans alienationem officii licite fructus percipere poſſit, & non teneatur eos in ſortem computare. Nam tenendum eſt, quod licet alienationem ignoret, amplius fructus percipere non poſſit, quia, ut ipſe Caſtrac. admittit *ibid. num.* 2. facta alienatione ceſſat periculum pecuniæ, &

 peri-

periculo cessante lucrum amplius percipere non licet, cum licite percipiatur solummodo durante periculo. *§. illud. Institut. pro soc. l. secundum naturam ff. de regul. jur.* Gabriel. *consil.* 78. *lib.* 1, *& consil.* 63. *num.* 16. *lib.* 2. Nec tollitur hoc funda-
18 mentum replicando, ignorantiam & dolum officialis alienantis † ignoranti nocere non debere, quia admittendum est ei non debere nocere, sed non est admittendum, quod lucrum percipere debeat cessante periculo, quod solummodo periculo stante, & non alias percipere licet, cum admittatur solummodo, contractum istum licitum esse, quia pecunia periculo vitæ ponentis supponitur. Neque dica-
19 tur, quod lucrum † licite retineri potest, quia censetur donatum, cum ab eo fuerit solutum, qui se non teneri solvere sciebat, ut per Bocacc. *d. tract. de societ. sub num.* 191. Potest responderi, an dicatur donatum pendere à voluntate solventis, & ideo erit standum ejus assertioni, & credo, quod magis affirmabit solvisse ut debitum, vel ne cogeretur restituere sortem, quam ut donaret, & si donasse dicet, erit lucrum donatum, & non lucrum debitum vigore societatis. Etiam
20 si dicatur uti interesse lucrum deberi, quia est in mora restituendi † capituli soluta societate, & ideo non debere in sortem computari. *l. socium qui. ff. pro soc.* Bocacc. *d. tractat. de societ. sub num.* 191. Respondetur, ut proxime dictum, quod non erit lucrum ex societate proveniens, & uti interesse ad hoc, ut solvatur, necessaria sunt, ut ea concurrant, quæ posui supra *cap.* 24. Hond. *consil.* 38. *in fin. lib.* 1.

Alienationi & mutationi conditionis rei simile est, si negocio, super quo con-
21 tracta † sit societas, finis impositus sit, quia fine ei imposito societas finita dicitur. *l. actione. §. item si alicujus. Instit. pro soc. & §. item si alicujus. Instit. eod.* Petrus de Ubald. *d. tractat. part.* 11. *sub num.* 1. *vers. sexto.* Rota Genuens. *decis.* 27. *sub numer.*
22 6. Petrus Hieg. *quæst.* 11. *numer.* 54. *part.* 1. Datur exemplum, si duo tabernarii † fecerunt societatem ad vendendum vinum per gloss. *in d. §. item si alicujus. Instit. de societ.* sed intelligendum est hoc exemplum, si actum fuerit de certo vino in specie, puta de vino existente in cella vinaria Titii, tunc enim tantum durat societas, quantum dicti vini negocium durat, & si actum fuit in genere de emendo & vendendo vino, & pro hujusmodi negociatione conducta fuerit taberna, durat societas, donec durat conductio. Io. Fabr. & Ant. *in d. §. item si alicujus. Institut. de so-*
23 *ciet.* Rota Genuens. *d. decis.* 27. *sub num.* 6. Verum licet isti † non dicant, crederem ego, quod duraret societas etiam ultra tabernæ conductionem, quando non apparet societatem fuisse restrictam ad tempus conductionis tabernæ, sed quod fuisset contracta principaliter super vino vendendo, quia attenditur semper id, quod principaliter agitur, *l. cum principalis. ff. de regul. jur.* Similiter re societas sol-
24 vi dicitur, egestate † superveniente. *l. societatem. ff. pro soc.* cujus verba sunt: *Dissociamur renunciatione, morte, capitis diminutione, & egestate,* & verbum, *egestate*;
quatuor

quatuor modis interpretatur. Primo, interpretatur egestate, hoc est, venditis bonis omnibus socii egentis, ut videtur exponere IC. *in l. actione. in princ. ff. pro soc.* in illis verbis: *bonis à creditoribus venditis.* Secundo, exponitur egestate, id est, facta publicatione bonorum, ut habetur *in d. l. actione. §. publicatione*, ut exponunt Gloss. & Bald. *in d. l. societatem.* Tertio, exponitur egestate, id est, facta cessione bonorum, ut habetur *in d. §. item si quis ex sociis. Instit. de societ.* & per glo. & Bald. *in d. l. societatem.* Quarto, exponitur egestate, id est, decoctione, seu fallimento, Aret. *in d. §. si quis ex sociis. Instit. de societ.*

Tres primæ expositiones recipiuntur, sine difficultate quia adsunt textus aperti, quod n. bonis † omnibus socii à creditorib. distractis solvatur societas, probari *in d. l. actione. in princ. ff. pro soc.* tradit Petrus de Ubald. *d. part. 11. sub num. 1. vers. tertio finitur.* Ruin. *consil. 91. sub nu. 7. lib. 1.* ubi etiam dicit, quod solvitur societas egestate unius, quoad omnes, quemadmodum morte unius † quoad omnes solvitur, ea ratione, quia lex dicit, quod solvitur societas, & verba legis sunt intelligenda simpliciter, & non secundum quid. *l. hoc legatum. ff. de leg. 3.* & si diceretur dissoluta societas solum quoad socium, qui egestatem passus fuit, non diceretur soluta societas simpliciter, sed secundum quid. Publicatione etiam bonorum facta, quod dissolvatur societas, expresse † probatur *in d. l. actione. §. publicatione. ff. pro soc. & §. publicatione. Instit. eod.* ita tenet Petrus de Ubald. *d. part. 11. sub num. 1. vers. Tertio finitur*, ubi dicit esse menti tenendum, pro bannitis, quorum bona omnia publicantur, & in hoc pro mortuis habentur, ut per Gloss. *in d. l. actione. §. publicatione.* Et hanc opinionem tenet etiam in societate officii Castrac. *in d. tract. de societ. offic. cap. 14. num. 4.* ubi dubitat, an fiscus, si officium † ad eum facta bonorum publicatione deveniat, teneatur restituere pecunias in societate positas super officio, & quod eas restituere non teneatur, facere dicit, quia ille, qui dedit pecunias super officio delinquentis, super eo nullum jus, & nullam habet hypothecam, adeo quod si officium per cessionem vel alienationem in alium transeat, ille, qui pecunias dedit contra talem successorem, actione aliqua agere non possit, & si hoc facere non potest contra talem successorem, similiter nec id facere poterit contra fiscum. Insuper dicit, quod quemadmodum officialis morte secuta officium libere rediit ad Cameram, & ipsa non tenetur restituere pecunias, ita dicendum sit, quod fiscus † pecunias restituere non teneatur: Tamen his non obstantibus determinat fiscum pecunias restituere teneri actione personali, quia in eum transeunt actiones omnes personales active & passive. Gloss. & Dd. *in l. non intelligitur. §. cum ex causa. ff. de jure fisci. & in l. 2. C. ad leg. Iul. de vi.* Et non obstat, quod ad Papam redeat libere, & ipse pecunias restituere non teneatur, quia id evenit ex conventione, quæ conventio cessat quoad fiscum, quando ad eum officium propter publicatio-

25 26 27 28 29

30 nem devenire debet. Et quod hodie fiscus teneatur † restituere pecunias, minus dubitationis habet, quia, ut audio, prudentissime & sanctissime dispositum fuit, officialem, super cujus officio societas contrahitur, teneri obligare officium, &
31 certe durum videbatur, quod societates istæ possent contrahi † absque officii obligatione, cum conventio sit illicita & usuraria, si tradantur alicui pecuniæ cum pacto, quod perdantur eveniente morte, & interim solvantur duodecim annua pro centenario, ut tradit Bocaccius *in tract. de societ. offic. num.* 187. licet fir-
32 mare non audeat. Bonum igitur valde fuit disponere, quod etiam † officia obligentur, sed faxit Deus, quod ita dispositio sufficiat ad evitandum usuras, quando vere pecuniæ non deserviunt pro officiali, sed pro tertio, qui eis indiget, & officiali etiam mercedem solvit, ad hoc, ut pro eo præstet officium, & apponitur nova clausula, quod fidejussores pro indemni conservando officiali præstentur idonei, & quod si apparebit eos non esse idoneos, officialis ipse modo aliquo non intelligatur obligatus.

33 Et si socius, cujus bona † publicata fuerunt, tenebatur solummodo operas in societate præstare, nihilominus societas solvitur, quando etiam libertatem, vel vitam, vel civitatem amittat, ita tradit Gloss. *in d. §. publicatione. Instit. de societ.* sed hoc ideo fit, non quia bona publicantur, sed quia patitur maximam vel mediam capitis diminutionem, ut dixi supra *num.* 2. Et si non pateretur maximam vel mediam capitis diminutionem secundum hanc glos. opinionem dici posset, quod publicatione bonorum non solveretur societas illa, in qua socius solummodo operari teneretur expensis societatis.

34 Cessione bonorum etiam citra difficultatem † societatem dissolvi probatur *in d. §. item si quis ex sociis. Instit. de societ.* Gloss. *in d. l. si societatem. ff. pro soc.* Petr. de
35 Ubald. *d. part.* 11. *sub num.* 1. *vers. Tertio finitur. in fin.* Dubium est, an ob solam † decoctionem, fallimentum, seu rupturam absque cessione, solvatur societas? Riminald. jun. *consil.* 377. *num.* 13. *lib.* 4. nihil firmat in hac quæstione, tantum refert, quod Aret. *in d. §. item si quis.* dicit, quod quando socius rumpit & frangit, tollitur societas, sed non dicit hoc Aret. *d. loco*, in libro meo, & ita quod hoc non dicat, advertit etiam Paris. *consil.* 82. *nu.* 42. *lib.* 1. & refert etiam hanc opinionem, quod per solam rupturam solvatur societas, tenere Ruin. *consil.* 90. *n.* 12. *lib.* 3. qui vere
36 hanc opinionem tenet per text. *in d. l. societatem.* ubi dicitur simpliciter, quod † egestate solvitur societas, & quamvis Gloss. ibi dicat, *ut quia cessit bonis*, declarat Glo. non requirere, quod necessaria sit cessio bonorum, sed quod dicta verba dicat, ut ostendat egestatem, quæ probari debet, ut solvatur societas, probari ex eo, quia socius cessit bonis, quia cessio bonorum tantum iis conceditur, qui non sunt solvendo. *l.* 1. *& l. fin. C. qui bonis cedere poss.* & quod non excludat Gloss. quod alio modo egestas probari non possit. Et ad ostendendum cessione opus non esse,

stante

ſtante ruptura ſubjungit, quod fallitis ſtante † eorum dolo ceſſionis beneficium 37
non conceditur, quia eſt remedium miſerorum, & non refugium doloſorum, &
plura ultra Ruin. ad hoc propoſitum cumulat Mattheus Brun. *in tract. de ceßione bonorum. part.* 4. *princip. quæſt.* 5. & ſocio ob ejus dolum non competere ceſſionem bonorum, comprobat Natt. *conſil.* 362. *lib.* 2. Refert etiam Riminald. jun. *d. loc.* Pariſ. *in conſil.* 82. *num.* 41. *lib.* 1. tenere † neceſſariam eſſe ceſſionem, & non ſufficere 38
rupturam ad hoc, ut ſocietas ſolvatur. Et ita tenet ibidem Pariſ. & eum ſequitur, alios etiam adducendo, Stracca. *in tractat. de mercatura. in tit. de decoct. part.* 3. *num.* 48. & poſt eum Rota Genuenſ. *deciſ.* 13. *ſub nume.* 20. Verum quicquid iſti dicant,
ſi ſocius † rumpat, & cedat foro (nam fallitos foro cedentes appellat Bartol. *in l.* 39
ſingularia. colum. 6. *verſic. ego dico*, & ibi Purpurat. *num.* 93. *ff. ſi cert. petat.* & Matth. Brun. *dict. tractat. de ceßione bonorum. part.* 4. *q.* 5. *in princip.*) & de hoc conſtet, ego teneo ſocietatem ſolvi, quia res peremptæ dici debent, & rerum peremptione, ut ſupra dixi, ſocietas ſolvitur, & iſte foro cedens vere ad egeſtatem perveniſſe dicitur. Nec eſt verum, quod per paupertatem obventam non tollatur ſocietas, ut conſiderat Pariſ. *d. loco*, quia vere tollitur, ſi, ut dixi, rerum extinctione facta ſolvitur ſocietas, quia abſque rebus eſſe non poteſt. Et iſti falliti, cum
amplius perdere non poſſint, non eſt conveniens, quod lucrum † ſentire debeant. 40
Et dum Pariſ. *dict. loco* dicit, quod Gloſſ. interpretationem *in dict. l. ſocietatem.* ſequantur omnes Doctores, dicendum eſt, Gloſſ. interpretationem ſequi Dd. dum vult ceſſione ſecuta probari egeſtatem, ſed non per hoc excludi, egeſtatem alio modo probari non poſſe, ut dicit Ruin. *d. conſil.* 90. *num.* 12. *lib.* 1.

Et hanc opinionem tenent noviſſime Modern. Papienſ. *in tractat. de ignorantia Iuris & facti. cent.* 1. *diſt.* 52. *in fin.* ubi dicunt, quod contrarium tenentibus reſpondet Franc. *deciſ.* 249. *part.* 2.

N. 5. Hæc ſocietas officiorum in hiſce regionibus planè incognita eſt, præſertim in Hollandia, ubi qualecunque officium extrà commercium habetur. Quis autem & qualis hic ſit contractus ſocietatis, declarat auctor n. 8. & 9. Et Romæ tantum in Romana curia uſitatam eſſe ait *Zoeſius ad hunc titulum Pro Socio n.* 18. *in fine.* Satis frequens eſſe videtur hic contractus, cùm totos de eo tractatus conſcripſerunt Caſtracus & Bocacius *hic n.* 4. & 5. & *fortè alii.*

CAPUT XXXV.

Voluntate qualiter solvatur societas.

SUMMARIA.

1 *Voluntate solvitur societas tacite & expresse.*
2 *Tacite dissolvitur ex actibus dissociativis.*
3 *Si omnes consentiant, alias non.*
4 *Renunciatione expressa solvitur societas.*
5 *Renunciatio etiam per procuratorem generalem fieri potest, dummodo ei non sit specialiter prohibitum.*
6 *Procurator generalis non potest ea mutare, quæ specialiter sunt à domino constituta.*
7 *Procurator generalis non potest renunciare societati sine causa.*
8 *Renunciatiò potest fieri procuratori, dummodo dominus eam ratam habeat.*
9 *Curatori etiam fieri potest.*
10 *Renunciatione solvitur societas, quando omnes consentiunt; si non omnes consentiunt, præjudicat solum renuncianti.*
11 *Renunciatio præjudicat renuncianti solummodo, quando fit dolo malo, ut solum sibi acquirat. &* num. 12.
13 *Renunciatio intempestiva solum renuncianti nocet, ut si sit facta eo tempore, quo res vendere non expedit.*
14 *Vel si sit facta durante tempore societatis.*
15 *Tempus, intra quod à societate recedere non licet, non dicitur superflue appositum.*
Intellectus l. si convenitur. & l. sed & socius. in fin. ff. pro soc.
16 *Contra socium intempestive renunciantem agitur ad interesse, cum distinctione tamen.*
17 *Renunciatio facta socio absenti, & ignoranti, præjudicat solum renuncianti.*
18 *Pactum de non recedendo est supervacaneum & iniquum.*
Pactum de recedendo non est supervacaneum & iniquum.
Renunciatio non est intempestiva, stante pacto, quod recedere liceat.
19 *Renunciatio, seu disdicta in societate officii, quando facienda.*
20 *Persona in societate officii mutari potest, receptis fructibus.*
21 *Persona mutari potest à procuratore habente generale mandatum cum libera.*
22 *Persona mutatio an fieri poßit ab existente in infirmitate.*
Et semel facta an amplius fieri poßit.

23 *Dies an esse debeat artificialis, seu naturalis, ubi agitur de renunciatione, seu mutatione persona, in societate officii.*
Dies termini an computetur in termino.
24 *Renunciatio seu disdicta debet reproduci.*
25 *Renunciatio est facienda principali, non fidejussori, nisi aliter sit conventum.*
26 *Renunciatio facta à procuratore, ut valeat, procurator tenetur docere de mandato.*
27 *Renunciatione facta societas officii durat per dies quindecim.*
28 *Renunciatio intempestive fieri potest, si promissa ab altero socio non observentur.*
Societas est contractus nominatus, tamen speciale est in ea, quod recedere liceat, si promissa non observentur.
29 *Et potest recedi, etiam si non recedere juratum fuit, obtenta tamen absolutione à juramento.*
30 *Quando socius dicatur in mora observandi promissa, ita ut recedere liceat, remissive.*
31 *Renunciatio fieri potest, si re frui non liceat, super qua societas fuit contracta.*
Coloni, non obstante pacto, & dispositione statuti, possunt culturam deserere, si res sit effecta sterilis.
32 *Renunciatio fieri potest, si socius sit rixosus; si teneat concubinam.*
33 *Fallit, si tempore societatis socius scivit esse socium rixosum.*
34 *Renunciatio fieri potest, si socius diu, & invitus, causa Reipublicæ sit absfuturus.*
35 *Fallit, si potest per alium administrare, vel consocio relinquere administrationem.*
35 *Rununciatio fieri potest, si tempus in societate contrahenda appositum sit finitum.*
Etiam si negocia sint cœpta, & non completa, & non censetur prorogatum tempus, ut compleri possint.
36 *Renunciatio proprie non dicitur hoc casu, quia dies apposita pro fine societatis interpellat pro homine.*
Dispositioque facta pro certo tempore ultra illud non extenditur, non quidem virtute argumenti à contrario sensu, sed ex propria natura limitati temporis.
37 *Societas tempore transacto finita dicitur, ideo revocatione non est opus.*

VOluntate dupliciter † solvitur societas, & tacite, & expresse, Glo. fin. 1
in l. verum. §. fin. ff. pro soc. Bart. sive quidam Doctor Senensis *in consil. 35. & prima facie. vers. quia ergo, lib. 1.* & quod sit Barto. credi potest, quia videtur de eo facere mentionem *in l. sed & socius. §. si absenti. ff. pro soc.* De tacita voluntate † est text. *in l. itaque. ff. pro soc.* cujus verba sunt: *Itaque* 2
cum separatim socii agere ceperint, & unusquisque eorum sibi negocietur, sine dubio jus societatis dissolvitur: quemadmodum ex actibus associativis inducitur societas, ita ex actibus dissociativis dissolvitur societas, ut contrariorum sit eadem disciplina. Bald. *in consil. 452. sub numero 3. lib. 3.* Socin. *in consil. 87. sub num. 3.*

*num.*4. *lib.*1. Cephal. *consil.*396. *num.*7. *lib.*3. Menoch. *in tractat. de præsumpt. lib.* 3. *præsum.*60. *num.*10. Mascard. *conclus.* 1310. Ioseph. Lud. *conclus.* 53. *fol.* 134. Et
3 hoc est intelligendum † procedere, ut loquitur *d. l. itaque*, quando omnes socii actus præfatos dissociativos faciunt. Si enim unus socius solummodo eos faceret, altero socio ignorante, & sic non consentiente, jus societatis non dissolveretur, facit text. *in l. sed & socius. §. fin. ff. pro soc.* Bald. *in l. si patruus. sub num.* 1. *C. commun. utr. jud. & in d. consil.* 452. *lib.* 3. Petr. de Ubald. *in tract. de duobus fratr. part.* 11. *sub num.* 2. Natt. *consil.* 100. *num.* 5. *lib.* 1. Menoch. *de præsum. d. præs.* 60. *sub num.* 10.

4 Expresse vero societas † dissolvitur renunciatione *d. l. verum. §. fin. & ibi Gloss. ff. pro soc. §. manet. Instit. de societ.* Petr. de Ubald. *in tract. de duobus fratr. part.* 11. *sub*
5 *num.* 1. *vers. quarto dissolvitur.* Et renunciatio potest etiam fieri per † procuratorem, sive sit ad hoc specialiter constitutus, sive sit procurator generalis, dummodo, si est generalis, non sit ei specialiter prohibitum, quod renunciare possit. *l.*
6 *actione. §. renunciare. ff. pro soc.* Et quia procurator generalis † non potest mutare ea, quæ à domino sunt specialiter constituta, nisi ex justa causa, quam dominus ignorabat. *l. si hominem. ff. de procurat.* ideo Bald. *in d. l.* dicit, procuratorem generalem sine causa societati renunciare non posse, & idem dicit Bart. *in d. l. actione. §. renunciare ff. pro soc.* Hond. *consil.* 38. *num.* 15. *lib.* 1. Verum gloss. *in d. l. si homi-*
7 *nem. in ver. procurator.* tenet, renunciari † societati posse à procuratore generali absque causa, nisi forsan sit intelligenda gloss. quod renunciatio cum causa sit facienda, licet ipsa hoc non dicat, & videtur etiam dici posse, quod sit facienda cum causa, quia etiam à domino intempestive sine causa, ut infra videbimus, renunciatio fieri non potest *d. l. actione. §. diximus. ff. pro soc.* Et si renunciatio nulliter facta ratificaretur à domino, diceretur facta in die ratificationis, & non traheretur ad diem renunciationis. Tiraq. *de retract. sign. §. gloss.* 10. *num.* 66. Hond. *d. consil.* 38. *num.* 21. *lib.* 1.

8 Procuratori etiam potest fieri † renunciatio, sed est in potestate domini, an velit ratam habere renunciationem, & interim qui renunciavit remanet astrictus, & ille, cujus procuratori fuit renunciatum, dicitur liberatus, & de lucro & damno obveniente ante ratificationem erit dicendum, ut dicitur de socio intempestive renunciante. *d. l. actione. §. item scriptum. ff. pro soc.* Et quod ex justa causa possit pro-
9 curator † renunciationem acceptare, quemadmodum ex justa causa potest renunciare, tradit Bart. *in d. l. actione. §. item scriptum. ff. pro soc.* Curatori etiam, & à
10 curatore potest renunciatio fieri. *l. sancimus. C. pro soc.* Renunciatione solvitur † societas, quando socii omnes consentiunt; cæterum si non omnes consentiant, renuncians quidem à se socios liberat, se vero ab illis non liberat. *d. l. actione. §. diximus. ff. pro soc.*

Sed

Sed hoc utique obſervandum eſt, ſi dolo malo renunciatio facta fuit, ſecus autem ſi abſque † dolo & fraude. Exemplum, unus ex ſociis omnium bonorum vi- 11
dens ſibi hereditatem obvenire, ut ſolus acquireret, ſocietati renunciavit, utique ſi hereditas ſibi poſt renunciationem devenit, & fuit damnoſa, hoc ad eum pertinebit, ſed ſi commodum attulit, cum cæteris communicare tenebitur. Si vero poſt renunciationem aliquid acquiſivit, quod acquirere non ſperabat, ſibi ſoli acquirit, quia in hoc dolum & fraudem non committit, ita habetur *in d. l. actione. §. diximus. ff. pro ſoc. & in §. manet. Inſtit. de ſociet.* Datur aliud exemplum in ſocietate particulari, ut puta, ſi ineamus † ſocietatem ad aliquam rem emendam, deinde 12
tu renuncies ſocietati, ſi quidem renuncies ad hoc, ut ſolus tu eam emas, teneris quanti mea intereſt, ſed ſi renuncias, quia emptio tibi diſplicet, non teneberis, quia hic nulla fraus adeſt, *d. l. actione, §. item ſi ſocietatem. ff. pro ſoc.* Etiam in renunciatione intempeſtive † facta datur exemplum, ſi inita ſocietate emimus man- 13
cipia, & tu eo tempore renuncias ſocietati, quo vendere mancipia non expedit, utique quia meam cauſam deteriorem facis, teneris mihi ad intereſſe, ita tradit text. *in l. actione. §. Labeo. ff. pro ſoc.* Et jam datur exemplum, ſi inter ſocios conventum † fuit, ne liceat intra certum tempus à ſocietate recedere: nam ſi ſocius 14
intra tempus conventum renunciet, lucri partem obventi poſt renunciationem non habebit, ſed ſi eveniat damnum ejus partem fert. *d. l. actione. §. item qui ſocietatem. ff. pro ſoc.* Et hujus textus diſpoſitione attenta † non videtur ſuperfluum, 15
ſi apponatur tempus, intra quod à ſocietate recedere non liceat, ut habetur *in l. ſi convenietur, & in l. ſed & ſocius. in fin. ff. pro ſoc.* Et dicendum videtur, quod hujuſmodi pactum ſit ſupervacaneum ad hoc, quia nunquam liceat à ſocietate recedere cum damno ſocii, ſed quod non ſit ſupervacaneum ad hoc, ut renuncians durante tempore poſſit ſentire damnum, & non lucrum, & iſta interpretatio ad dicta jura ſuadetur, quia *in d. l. actione. §. qui ſocietatem.* non dicitur, quod ſocius, ſi recedat à ſocietate, teneatur ad intereſſe, ſed dicitur, quod non debeat ſentire lucrum, & teneatur partem damni ſubire, & *in d. l. actione. §. item ſi ſocietatem.* diſponitur, facta renunciatione intempeſtive dicto pacto non appoſito ſocium teneri ad intereſſe.

Quando autem contra ſocium intempeſtive † renunciantem ad intereſſe agi 16
poſſit, talis diſtinctio datur. Aut mihi & ſocietati intereſt, quod non recedatur, & hoc caſu agere potero; aut nec mihi nec ſocietati intereſt, & agere non potero; aut mea intereſt non dirimi, ſed ſocietati intereſt dirimi, & agere non potero, quia communis utilitas ſocietatis præfertur privatæ; aut mea non intereſt, ſed ſocietati intereſt, ne abeatur, & ego agere non potero nomine meo, ſed alii agent; aut mea intereſt, ne abeatur, ſed ſocietati non intereſt, ſive abeatur vel non abeatur, & hoc caſu ſimiliter agere non poſſum, ita magiſtraliter diſtinguit glo. *in d. l. actione.*

17 *§. Proculus. ff. pro ſoc.* Similiter ſicut ſocietas † unius renunciatione non ſolvitur, ſi non omnes conſentiunt, ut ſupra dixi, ita, ſi unus rennnciat abſenti, quia abſens ignorat, & quod conſentiat, dici non poteſt, dicendum eſt, quod renunciatio valeat ſolum in præjudicium renunciantis, ut ipſe damnum ſentire debeat, & lucrum percipere non poſſit. *l. ſed & ſocius. §. fin. ff. pro ſoc.* & ibi Bart. & Bald. Petr. de
18 Ubald. *d. tract. part.* 11. *ſub n.* 2. Prædicta, quod à ſocietate intempeſtive † recedere non liceat, plurib. modis declarantur. Et primo licitum eſſe recedere dicitur, ſi ita inter partes conventum fuit, quod cuique à ſocietate recedere liceret, gloſſ. *in d. l. actione, §. hæc ita. in ver. de hoc. ff. pro ſoc.* ubi dicit, quod licet pactum negativum de non recedendo ſit ſupervacaneũ aut iniquum. *l. ſi convenitur. in l. ſed & ſocius. §. fin. ff. pro ſoc.* tamen affirmativum de recedendo non eſt ſupervacaneum, aut iniquum. Et quia conventio dat legem contractui. *l. pen. C. pro ſoc.* hujuſmodi pactum, quemlibet ſocium poſſe recedere à ſocietate, quod poſſit apponi in ſocietate officii, late probat Caſtrac. *in d. tract. de ſociet. offi. c.* 56. Verum quia in dicto contractu ſocietatis officii pactum apponitur, quod renunciatio, quod diſdictam vocant, ſit facienda per 15. dies ante finem ſocietatis, poſt inceptum tempus 15. dierum fieri non poteſt, licet antea fieri poſſit, ut per Caſtrac. *in d. tract. c.* 57.
19 & hoc intelligitur de primo † ſemeſtre, in ſecundo vero ſemeſtre ſemper diſdicta fieri poteſt, ſi fructus non ſint ſoluti, ut ibidem Ceſtrac. declarat, ideo aliqui, dum benigne agere videntur, non recipiendo fructus poſt primum ſemeſtre, cavendum eſt, ne id faciant in perniciem animarum ſuarum, ut facultatem habeant diſdicendi & recedendi à ſocietate, & interim currant fructus. Licet etiam dis-
20 dicta fieri † non poſſit receptis fructibus, tamen perſona mutari poteſt, ſuper cujus vitæ periculo fuit ſocietas contracta: pacto enim conveniunt ſocii, ut liceat mutare perſonam, ſub cujus vitæ periculo eſt contracta ſocietas, dummodo, mutatione facta & intimata, ille, qui mutavit, ſupervivat per dies decem, in diſdicta requiruntur quindecim dies, & in iſta mutatione ſufficiunt decem, illa non poteſt fieri receptis fructibus, & iſta fieri poteſt etiam fructibus receptis, ideo ſi disdicta fieri non poteſt à timente periculum amiſſionis, fit iſta mutatio. Cum enim in hoc contractu agatur de maximo lucro pecuniarum, homines divitiarum avidi ſubtili ingenio multas cautelas invenerunt, ut multum lucrari poſſint, & ſine periculo, de hac perſonæ mutatione tradit Bocaccius *in d. tractat. de ſociet. offic. num.* 39. *&* 40. Et aliquando interrogatus Ge-
21 nitor meus, reſpondit, hanc perſonæ mutationem † poſſe fieri non ſolum à procuratore ſpecialiter ad hoc conſtituto, ſed etiam à procuratore habente generale mandatum cum libera, per ea, quæ de diſdicta facienda habentur *in l. actione. §. renunciare. ff. pro ſoc.* & per ea, quæ tradit Bart. *in l. procurator cui libera. ff. de procurat.* Abb. *in c. intelleximus. colum fin. verſ. ſed circa idem. de judic.* Alexand.
conſil.

consil. 44. *colum.* 1. *lib.* 2. *& consil.* 133. *colum.* 1. *lib.* 6. Dec. *consil.* 493. *in princ. lib.* 2. Grat. *consil.* 96. *num.* 16. *lib.* 1. *& consil.* 159. *num.* 6. *lib* 2. Afflict. *decis.* 30. *sub num.* 3. *&* 4. Brunus Ariminensis *consil.* 16. *num.* 18. *& consil.* 70. *nu.* 38. Cravet. *consil.* 748. *num.* 5. *lib.* 5. Bursat. *consil.* 74. *num.* 78. *&* 79. *lib.* 1. Rimin. jun. *consil.* 203. *num.* 61. *lib.* 2. Sed valde timuit, an esset sustinenda † dicta personæ mutatio, quia 22
ille, sub cujus vitæ periculo erat contracta societas, infirmus in lecto jacebat. Et licet facta mutatione & intimata decesserit transactis quindecim diebus, tamen in fraudem facta videbatur, ne pecuniæ ejus morte secuta perderentur, ut tradit Bocaccius *in d. tract. de societate officii. num.* 182. *& num.* 184. & Ioan. Baptista de Bartolinis præceptor Genitoris mei eruditissimus in glossis ab ipso compositis, dum à gravioribus studiis vacabat super Bulla Pii Papæ IV. *de societ. offic. gloss.* 21. & Castrac. *d. tractat. cap.* 8. *nu.* 3. *& seq.* & certe ego, si Iudex essem, non admitterem istas mutationes factas ab existente in infirmitate, quia, ut videre licet, nimis callide conantur homines lucrari, & effugere, ne pecuniæ perdantur, & tota vis hujus contractus ad evitandam mordacissimam naturam consistit in eo, quod pecunia sit supposita periculo amissionis, eveniente morte, & observatur, quod pro una vice tantum ista mutatio fieri potest, per text. *in l. bimest. §. hoc sermone. ff. de verb. sign.* De termino quindecim dierum dicendum est, quod dies esse debeat non † 23
artificialis 12. horarum, sed naturalis 24. horarum, incipiendo à media nocte, ut habetur *in l. more Romano ff. de feriis & dilationibus.* Et non currit iste terminus de momento ad momentum, sed dies, in quo fit disdicta, in termino non computatur. Castr. *in d. tract. cap.* 62. late Eugenius *in cons.* 48. Et est advertendum, quod disdicta † reproduci debet coram Notario intra terminum 15. dierum, & ante 24
mortem, alias pecunia perderetur, ut per Bocaccium *d. tract. de societ. offi. num.* 14. *& num.* 163. Castrac. *d. tract. cap.* 60. *num.* 7. Et nisi specialiter inter partes fuisset conventum, etiam † fidejussori fieri posse, utique semper principali esset 25
facienda. *l. si. servus. ff. pro soc.* ubi habetur, quod si societas sit cum servo contracta, ab eo, & non ab ejus domino, & ei, & non ejus domino renunciatio fieri debet, Castrac. *d. tract. cap.* 59. *num.* 8.

Quando etiam disdicta fit à procuratore † ut procurator. & à procuratore fie- 26
ri posse dixi supra, per text. *in l. actione. §. renunciare. & §. item scriptum. ff. pro soc.* & etiam Curator. *l. sancimus. C. pro soc.* Bocaccius *d. tract. nu.* 17. erit dicendum de mandato, quia dies revocat. facta non valeret, Castr. *d. tract. cap.* 60. *num.* 6. Facta etiam disdicta, per quindecim † dies durat societas, & currunt fru- 27
ctus, & morte eveniente illius, super cujus vitæ periculo esset contracta, pecunia perderetur, Surdus *decis.* 68. *lib.* 3. Castrac. *d. tract. cap.* 61. Honde. *consil.* 38. *nu.* 11. *lib.* 1. Et quod contra observantiam communem loquatur Bocacc. *d. tractat. num.* 15. *& num.* 163. *in fin.* dicendum videtur, dum vult, quod finito semestre societas

28 duret etiam per quindecim dies. Secundo, quod à societate intempestive † recedere non liceat, declaratur, si à socio promissa non observantur. *l. si convenerit. & ibi Glo. Bart. & Bald. ff. pro soc.* Azo. *in sum.* C. *pro soc. num.* 12. Petr. de Ubal. *d. tract. de duobus fratr. part.* 11. *sub num.* 1. *vers. Quarto dissolvitur.* Capic. *decis.* 135. *num.* 3. *& decis.* 174. *num.* 16. Corn. *consil.* 310. *num.* 4. *lib.* 4. Menoch. *consil.* 121. *num.* 99. *lib.* 2. Castrac. *d. tract. de societ. offic. cap.* 47. *num.* 26. Et hoc esse speciale in societate, licet sit contractus nominatus, quod licitum sit ab ea recedere ante tempus, si promissa non adimpleantur, tradit Anchar. Region. *quæst.* 54. *lib.* 1. *& quæst.* 68. *lib.* 2. *& quæst.* 58. *lib.* 3. Rimin. jun. *consil.* 175. *lib.* 1. Et potest recedi, etiam si nol-
29 le recedere dictum † & juratum fuerit, dummodo à juramento absolutio obtenta fuerit. Anchar. *d. quæst.* 68. *sub num.* 8.

30 Quando autem socius dicatur in mora observandi † promissa, ita ut à societate alteri socio recedere liceat, declarat idem Anchar. *d. quæst.* 54. *lib.* 1. *& d. quæst.* 68. *lib.* 2. *& d. quæst.* 58. *lib.* 3. & Rota. Genuens. *decis.* 27. *numero* 13. Tertio, quod à
31 societate recedere liceat, declarat, si re † frui non liceat, cujus gratia contracta fuit societas. *l. vel quod. ff. pro soc.* Petr. de Ubald. *d. tract. de duobus fratrib. part.* 11. *sub num.* 1. *vers. idem erit dicendum.* Et tradit Bart. *in l.* 2. *in fin.* C. *de agrico. & cen. lib.* 10. quod coloni nostri temporis, si ex forma statuti non possunt intra quinquenniũ culturam agrorum deserere, hoc statuto non obstante poterunt culturam deserere si terra sit effecta sterilis, sequitur Roman. *in l. si vero. §. de viro. limit.* 11. *primæ partis*, ubi declarat, quod sit dicendum, si non omnes agri sunt steriles. *ff. solut. matrim.* Ancha. Region. *d. quæst.* 68. *num.* 7. *lib.* 2. Hoc enim, quod dicitur de dispositione statuti, militat etiam si ita pactum fuisset, ut per eundem Bart. *in l. cum satis. num.* 6. *d. tit.* C. *de agricol. & censit. lib.* 10.

32 Quarto declaratur, si socius † sit rixosus. *d. l. si convenerit, & ibi Dd. ff. pro soc.* Bart. *in d. l. cum satis. sub num.* 6. C. *de agricol. & cens. lib.* 10. & datur etiam exemplum, si socius vult retinere concubinam per Bald. *in d. l. si convenerit*, & infert ad scholares socios, idem tradit Petr. de Ubald. *d. part.* 11. *sub n.* 1. *vers. vel quia unus*
33 *ex fratribus.* Hoc tamen verum non esse declaratur, quando tempore † extinctæ societatis socius sciebat consocium esse rixosum, Iacob. de Arena *in l. plenum. §. equitii. ff. de usu & habit.* Alex. *in addit. ad Bart. in l. si convenerit. pro soc.* Et qualiter culpa in socio probari debeat, ut ab eo recedere liceat, late tradit
34 Cravet. *consil.* 151. *num.* 16. *& fere per totum lib.* 1. Quinto declaratur, si socius † diu & invitus causa Reipublicæ sit absfuturus. *l. idemque erit dicendum. ff. pro soc.* Petr. de Ubald. *d. part.* 11. *sub n.* 1. *vers. idem erit dicendum.* Sed hoc non est verum, si potest per alium societatem administrare, vel socio committere, sed hoc non alias, nisi valde sit idoneus socius, aut facilis absfuturo sit etiam per alium societatis administratio, sunt verba text. *in d. l. idemque erit dicendum. ff. pro soc.* Et potest considerari,

siderari, quod socius non solum administratione, sed etiam utilis sit societati ejus credito & auctoritate. Corn. *consil.* 121. *sub num.* 2. *lib.* 2. Sexto declaratur, si societas ad certum tempus † coita sit, & tempus sit finitum. *l. actione. §. quod si tempus. ff. pro soc.* & hoc est verum, etiamsi negocia sint cœpta, & non completa. 35
Petr. de Ubald. *d. tract. part.* 3. *sub n.* 39. *vers. sexto non obstat text.* & si negocia non sunt completa transacto tempore convento, non censetur prorogatum tempus, ut compleri negocia possint, ut late probat Rota Genuens. *decis.* 27. *sub num.* 8. *& seq.*

Et proprie hoc casu renunciationem † esse faciendam dici non potest, quia dies 36
appositus pro fine societatis interpellat pro socio. *l. magnam.* C. *de contra. & commit. stipul.* Menoch. *consil.* 121. *n.* 63. *lib.* 2. Mascard. *concl.* 1065. *n.* 20. & dispositio facta pro certo tempore ultra illud non extenditur, Dec. *consil.* 61. *n.* 4. *lib.* 1. Tiraq. *in tract. de retract. tit.* 2. *§.* 1. *Glo.* 2. *n.* 42. *cum plurib. seqq.* ubi *num.* 49. inquit procedere, non quidem virtute argumenti à contrario sensu, sed ex propria natura limitati temporis, ex sententia Bald. *in l. observare. §. proficisci. sub n.* 5. *vers. respondeo ad contrarium. ff. de offic. proconf.* quem pro notabili commendat Alex. *cons.* 3. *n.* 6. *lib.* 7. & Rota Gen. *d. decis.* 27. *sub n.* 8.

Et licet Ias. *in cons.* 33. *in fin. lib.* 3. quem sequitur Cephal. *consil.* 475. *n.* 20. dicat finito certo † tempore societati præstituto, posse socios societati renunciare, 37
cum ipso Iure societas non sit finita, tamen ejus opinioni non est adhærendum, quia quod finita dicatur absque alia interpellatione, tenet Petr. de Ubald. *d. tract. part.* 3. *sub n.* 39. *vers. in contrarium.* facit Castr. *in l.* 1. *§. non autem. ff. de exercit. act. & in consil.* 73. *in causa, quæ vertitur inter Gabrielem, col.* 1. *& consil.* 104. *Visis & ponderatis omnibus. col.* 2. *lib.* 1. Decius *in l. si socius. n.* 4. *ff. si cert. pet. & in l. qui cum alio. num.* 2. *ff. de reg. jur.* Paris. *consil.* 88. *num.* 10. *lib.* 1. Strac. *in tract. de mercat. tit. de contractibus, num.* 13. Babtista Martianus *cons.* 2. *num.* 86. Menoch. *consil.* 121. *num.* 67. *lib.* 2. Decian. *cons.* 60. *num.* 30. *& seq. lib.* 2. Bursat. *consil.* 370. *num* 7. *lib* 4. Castrac. *d. tract. de societ. offic. c.* 50.

CAPUT XXXVI.

Actione qualiter solvatur societas.

SUMMARIA.

1 *Actione solvitur societas.*
Et hoc fit stipulatione aut judicio.
Stipulatione fit, cum interponitur animo novandi.

 2 *Indi-*

2 *Iudicio fit agendo contra alium mihi à socio delegatum.*
Et agendo contra socium actione pro socio.
3 *Actione pro socio, si proponatur, ut ea conferantur, quæ observari debent societate durante, societas non solvitur, & num 4.*
5 *Actione pro socio generali si agitur contra socium, solvitur societas.*
6 *Quia socii adversarii esse non possunt.*
7 *Agendo quis eodem momento societas distrahitur.*
8 *Conductores vectigalium cogi possunt reconducere, si maximos proventus receperunt, & non reperiatur, qui velit conducere pro eodem pretio, sed pro minori.*
Est correctum, & non observatur.

1 ACtione etiam, ut † dixi, solvitur societas. *l. verum. §. fin. ff. pro soc.* & hoc fit, cum aut stipulatione, aut judicio mutata sit causa societatis. *l. actione. in princ. ff. pro soc.* Stipulatione fit, cum interponitur animo novandi, ut ibi dicit gloss. *in ver. stipulatione*, sive sit facta cum socio, sive cum extraneo, & Petr. de Ubald. *in tract. de duob. fratrib. part. 11. sub num. 1.*
2 *vers. octavo.* Iudicio fit † duobus modis. Primo, agendo contra alium mihi à socio delegatum, & lite cum eo contestata. *l. delegare. ff. de novat. & delegat.* Gloss. *in d. l. actione. in princip. in ver. judicio.* Petrus de Ubald. *d. part. 11. sub num. 1. vers. octavo.* Secundo fit agendo contra socium actione pro socio, sed pro clara intelligentia talis distinctio abhiberi debet: aut sumus in societate vectigalium, & similium publi-
3 carum functionum; aut sumus in alia societate. In societate vectigalium † licet agatur contra consocium actione pro socio: tamen societas non extinguitur, quia socii in ea cogi possunt continuare, ne fisco præjudicetur, hoc probatur secundum unum intellectum *in l. actione. §. nonnunquam. ff. pro soc.* ubi habetur, nonnunquam necessariam esse, & manente societate agi pro socio, veluti cum societas vectigalium causa coita est, & facit text. *in l. cotem. §. fin. ff. de publicanis & vectig.* ubi conductor vectigalium cogitur reconducere, si maximos proventus recipit, & non reperiatur, qui volet conducere pro eodem pretio, sed pro minori, ita de hac societate post Bald. *in l. tam diu. C. de soc.* tradit Petrus de Ubald. *d. part. 11. sub num. 1. vers. septimo.*

4 In societatibus cæteris aut agitur pro aliquo † particulari, aut agitur actione pro socio generali. Primo casu, quando agitur pro aliquo particulari, puta, ut aliquid conferatur, vel quod aliqua lucri pars tradatur, vel quod ratio pro aliquo tempore reddatur, ut in pluribus societatibus observatur, quæ durant per plures annos, & ab eis recedere non expedit, & quolibet anno redduntur rationes, & lucra dividuntur, utique hoc modo actione intentata societas non solvitur, Bald. *in rubr. Cod. pro soc. n. 10. & in d. l. tam diu, & in d. l. verum. §. fin. ff. eod.* Bart. *in d. l. actione.*

l. actione. in princ. ff. eod. Petr. de Ubald. *d. part. 11. ſub n. 1. verſ. ſeptimo.* Bero. late *conſil.* 191. *lib.* 1. Secundo caſu, quando agitur † actione generali, ut detur pars, 5
& ut veniant perſonales præſtationes, juxta tex. *in l. ſi actum. ff. pro ſoc.* ſolvitur ſocietas, quia ſtatim cum ago, ut mihi aliquid detur, videor habere animum diſſolvendi ſocietatem. Bart. *in d. l. actione. in princ.* Bald. *in d. rubr. C. pro ſocio, & in d. l. tam diu, & in d. l. verum. §. fin.* Petrus de Ubald. *d. part. 11. ſub num. 1. verſ. ſeptimo.*
Etiam quod ſocietas diſſolvatur † rationem eſſe declarat Bald. *in l. uni. nu.* 25. C. 6
ut act. ab hered. & contra hered. incip. quia ſocii adverſarii eſſe non poſſunt, dum ſunt ſocii, & victoria agenti nihil patrocinaretur, cum in ſocietatem reflecteret. Et idem Bald. *in d. l. tam diu.* declarat, quod ubi ſocietati † expedit renunciatio, ſo- 7
cio agente eodem momento ſocietas diſtrahitur, & inter diſtinctionem & actionem non datur medium temporis, ſed ſolum juris intellectu percipitur, prius ſocietatem diſſolvi, deinde actionem naſci, & idem poſt eum tradit Petr. de Ubald. *d. part. 11. verſ. ſeptimo. in fin.* Et hæc dicta in cæteris ſocietatibus ſunt obſervanda, etiam in ſocietate † vectigalium, quia ubi ab ea recedere non licet ex actione pro- 8
poſita, pro particularibus præſtationibus non dicitur diſſoluta, & text. *in d. l. actione. §. nonnunquam.* exempli gratia ponit de ſocietate vectigalium, ut ibidem Gloſſ. declarat. Et non obſtat tex. *in d. l. cotem. §. fin. de publ.* quia eſt diverſa materia, an ſocii cogi poſſint ad reconducendum, & quia ille textus videtur correctus per *l. 3. §. cum quinquennium. ff. de jure. fiſci.* ubi habetur inhumanum eſſe, quod conductores reconducere cogantur, & quod hoc fiſco expedire non videtur, quia quis retraheretur à conducendo, ob timorem, ne reconducere cogeretur, & certe ego nunquam vidi obſervatum, quod conductores reconducere compellantur.

CAPUT XXXVII.

Quis rationem reddere teneatur?

SUMMARIA.

1 *Rationem reddere tenetur ſocius, qui adminiſtravit.*
2 *Heredes etiam ſocii ipſo defuncto rationem reddere tenentur.*
3 *Niſi quominus redderetur à defuncto, per eum ſtetit, cui erat reddenda.*
Heredes cenſentur ignari, & male inſtructi de geſtis à defuncto.
4 *Ideo ſi quis promiſit ſolvere, quod Titius debet, tenetur ſolummodo, ſi calculatio fuit facta cum Titio: ſecus ſi cum ejus herede.*
Ratio pro reddita habetur, ſi per eum ſtetit, cui erat reddenda.

5 *Ille,*

5 *Ille, qui distulit petere, quod sibi ratio redderetur à socio, si eo mortuo petat, quod sibi reddatur ab ejus herede, in dolo esse videtur.*

6 *Creditor, si pecuniam oblatam accipere recuset, & postea reperto debitore, cum non valentem solvere interpellet, dicitur dolo facere.*

7 *Rationis redditio non censetur remissa, etiam inter consanguineos, & ei non praescribitur minori spatio triginta annorum.*

8 *Rationem reddere tenetur socius, etiam de gestis ab ejus factore.*

9 *Ab ipso factore ratio reddenda erit, si ab omnibus sociis communiter deputatus fuit.*

10 *Praeoccupatio agendi inter socios locum non habet.*

11 *Socii omnes, si administraverunt in diversis locis, quilibet suae administrationis rationem reddere tenetur.*

Quilibet similiter suae administrationis rationem reddere tenetur, si administraverunt in diversis apothecis, & in diversis exercitiis.

12 *Si pariformiter administraverunt in eadem apotheca, & in eodem exercitio, censentur se ad invicem liberasse à redditione rationis, & dicitur inter eos inducta mutua compensatio.*

13 *Compensatio doli & culpae admittitur inter socios.*

14 *Si autem unus plus alio administravit, & plus de rebus societatis habuit, rationis redditio remissa, & compensatio facta non censetur.*

15 *Ratio, ubi à quolibet socio reddenda est, uno petente, quod reddatur, alter opponere potest, quod etiam à petente reddatur.*

16 *Exceptione non adimplementi pro parte agentis, opposita à Reo, potest Iudex repellere actorem.*

17 *Ratio à socio non est reddenda, quando sibi remissa fuit post administrationem.*

Rationis redditio remitti non potest ante administrationem, quia dolus futurus remissus diceretur.

Rationis redditio an probetur remissa per literas continentes; Non voglio, ch'à nisciuno diate mai conto di quello, che havete hauuto. num. 19.21.22.

18 *Collatio cessat in successione collateralium.*

20 *Literae probant contra scribentem.*

23 *Dos conferri debet, ubi collationi est locus.*

24 *Filiae foeminae succedunt patri cum masculis de Iure communi.*

25 *Nisi excludantur à statuto.*

26 *Foemina simpliciter exclusa à statuto perpetuo censetur exclusa.*

27 *Foemina exclusa cum dictionibus*; donec & quousque, *censetur exclusa ad tempus.*

28 *Foemina post mortem masculorum an reintegrentur ad successionem*, prout ex nunc, *sive* prout ex tunc.

29 Colla-

29 *Collatio inter filias reintegratas fieri debet, ut etiam patri succedant,* & n. 33.
30 *Collatio ut locum habeat, tria requiruntur, quæ procedunt in filiabus reintegratis.*
31 *Ius suitatis transit in monasterium.*
32 *Filia reintegrata dicitur reintegrata ad legitimam ætatem.*
34 *Filia monialis retinet jura suitatis.*
35 *Reddere rationem importat, quod quis computa tradat, & reliqua restituat.*
36 *Rationem reddere liberatus, nihilominus rationem reddere, & reliqua restituere tenetur, & solus liberatus intelligitur ab exactißima, anxia, & stricta rationum redditione.*
37 *Dolus verus futurus neque tacite, neque expresse remitti potest.*
38 *Dolus præsumptus non censetur remissus, remissa redditione rationis.*
39 *Dolus verus in committendo dicitur, quando reliqua non restituuntur.*
40 *Reliqua extare præsumuntur, nisi ea non extare doceat administrator.*
Liber administratoris probat contra eum, etiam si sit scriptus manu alterius de ejus commißione.
41 *Remißione generali stante inter vivos, dolus præteritus remissus censetur, secus in ultima voluntate.*
42 *Dolus verus præteritus remissus non censetur.*
43 *Acceptilatio utcunque generalis non comprehendit dolum.*
44 *Dolus verus per verba generalia remissus non censetur.*
45 *Transactio facta per verba generalia, restringitur tantum ad specificata.*
46 *Liberatio de debitis facta à testatore intelligitur solum de debitis tempore testamenti.*
47 *Liberatio non extenditur ad ignorata.*
48 *Liberatio non comprehendit dolum, facta in actione generali.*
49 *Liberatio non comprehendit dolum præsumptum, quando aliquid adest, vel adesse præsumitur penes eum, cui remittitur.*
50 *Remittere est donare, & donationis semper præsumptio excluditur, ubi alia conjectura capi potest.*
51 *Donatio non præsumitur inducta, si à me petis, quod tibi donem talem rem, & ego respondeam, non tantum istud, sed quicquid tibi placet.*
52 *Verba generalia ad complacentiam prolata nihil disponunt.*
53 *Liberatus à redditione rationum, si conficit librum, in quo constet eum esse debitorem, sibi præjudicat.*
54 *Liberationem non acceptare à redditione rationum dicitur ille, qui conficit librum rationum, etsi utatur eo, cum protestatione, quod non intendit venire contra liberationem.*

55 *Ratio reddita præſumitur ſtante temporis diuturnitate, & amplius reddi non debet, ſecundum aliquos requiritur tempus triginta annorum, ſed ſecundum alios ſufficit decennium,* & num. 56.
56 *Actioni pro ſocio non præſcribitur minori ſpacio triginta annorum.*
57 *Ratio reddita præſumitur, ſi ſocij per decennium bona diviſa poſſiderunt.*
58 *Ratio reddita non præſumitur per decennium, ſi bona non ſint diviſa.*
59 *Rationes redduntur aliquando etiam ſocietate durante,* & num. 60.

ORdo propoſitus in prooemio tractatus expoſtulat, ut viſo qualiter ſo-
cietas diſſolvatur, modo videamus, quis ex ſociis, & qualiter redde-
1 re rationem teneatur? Regula conſtituenda eſt, quod ſocius, qui †
adminiſtravit, rationem reddere tenetur, quilibet enim adminiſtra-
tor rationem reddere debet, juxta dictum Euangelii: *Redde rationem villicationis
tuæ.* Luc. *cap.* 16. & habetur *in cap. qualiter & quando. de accuſat.* & iſtam concluſio-
nem, quod dubium aliquod non habeat, tradit Ruin. *conſil.* 29. *n.* 11. *&* 12. *lib.* 5.
& poſt eum Rota Genuenſ. *deciſ.* 58. *ſub num.* 2. & late, & ad ſatietatem hanc con-
cluſionem comprobant Roland. *conſil.* 49. *lib.* 1. & Menoch. *in tractat. de arbitr. ju-
dic. caſu* 209. Cravet. *conſil.* 433. *num.* 4. *lib.* 3. Et de ſocio, qui adminiſtravit,
quod rationem reddere teneatur, tradit Petr. de Ubald. *in tractat. de duobus fratr.
part.* 12. *ſub num.* 1. Socin. *conſi.* 24. *num.* 37. *& conſil.* 46. *num.* 2. *lib.* 1. Iaſon. *conſil.* 4.
numero 1. *& numero* 3. *lib.* 1. Ruin. *conſil.* 54. *num.* 8. *& conſil.* 101. *num.* 13. *lib.* 1. Be-
ro. *conſil.* 129. *num.* 9. *lib.* 3. *& conſil.* 113. *num.* 32. *lib.* 2. Pariſ. *conſil.* 82. *num.* 22. *&
conſil.* 84. *num.* 28. *& conſil.* 88. *num.* 6. *lib.* 1. Menoch. *d. caſu* 209. *num.* 3. Rota Ge-
nuenſ. *deciſ.* 39. *num.* 3. *& deciſ.* 116. *num.* 2. *& deciſ.* 165. *num.* 6. *& deciſ.* 173. *num.*
17. *& deciſ.* 183. *in fin.*
2 Et non ſolum ipſe ſocius, ſed etiam ipſo † defuncto, ejus heredes rationem
reddere tenentur, *l.* 3. *§. hæc actio. ff. de negot. geſt. l. tutelæ. & l. omnes.* C. *arbitr. tu-
tel.* Roman. *conſil.* 413. *quoad primam, in qua quæritur. in princip.* Dec. *conſil.* 110.
3 *num.* 7. *lib.* I. Rota Genuenſ. *deciſ.* 203 *num.* 2. Quod tamen declaratur † non
procedere, ſi per eum ſtetit, cui erat reddenda, quominus à defuncto reddere-
tur, ita tradit Cephal. *conſil.* 8. *lib.* 1. Maſchard. *in tractat. de probat. concluſ.* 1256.
num. 13. Menoch. *conſil.* 988. *num.* 7. *lib.* 10. Et hoc ea ratione, quia heredes
cenſentur ignari, & male inſtructi eorum, quæ à defuncto geſta fuerunt. *l. qui in
alterius. ff. de regul. jur. & l. fin. ff. pro ſocio,* quorum Iurium auctoritate Iaſ. *in l. qui
Romæ. §. Augerius, colum. penult. verſic. utramque rationem. ff. de verbor. obligat.* poſt
4 cæteros concludit, multum † æquum eſſe, ratione naturali inſpecta, ſi quis
promiſerit ſolvere, quod Titius debet, quod teneatur ſolummodo, ſi debiti
calculatio & liquidatio facta fuerit cum Titio, non autem ſi facta fuerit cum
ſuis

ſuis heredibus, qui veriſimiliter non ſunt inſtructi de geſtis per Titium; imo vero ignorant geſta per ipſum Titium, qui bene ſciebat, quomodo res ſe habebat, & ſuarum defenſionum poterat eſſe edoctus. Et hoc maxime ęquum, & ſecundum naturalem rationem, maxime procedere debet inter ſocios, intra quos Iura fraternitatis ſervantur. *l. verum. in princip. ff. pro ſocio.* conſiderat Cephal. *dict. conſil.* 8. *num.* 4. Et cum per eum ſteterit, cui erat reddenda ratio, quominus redderetur, pro reddita videtur, quod ſit habenda. *l. jure civili. ff. de condit. & demonſtrat. l. in jure civili. ff. de regul. juris.* Socin. *in l. Iulianus. la* 1. *num.* 7. *ff. de condit. & demonſtrat.* Alexand. *conſil.* 121. *circa med. lib.* 6.

Et hoc eo magis ſuadetur, quia mora ſua unicuique nociva eſſe debet, *l. ſi ſervus. §. ſequitur. ff. de verbor. oblig.* Et ille, cui erat ratio reddenda, ſi † diſtulit, ne ei 5
redderetur, petendo modo, quod eo mortuo, à quo erat reddenda, reddatur, videtur quod dolo agat, & quod non debeat audiri, per ea, quæ tradit Caſtr. *in l. ſi Reus paratus. colum.* 2. *verſ. in textu.* ibi, *qui præſenti dominio. ff. de procurat.* ubi dicit, præſumendum eſſe contra illum, qui interpellatus non ſolvit, & poſtea ſe paratum ſolvere offert, quando nemo adeſt, qui ſolutionem recipiat. Et è contrario, ſi creditor † pecuniam oblatam accipere recuſet, & poſtea reperiat debito- 6
rem, & eum non valentem ſolvere interpellet, creditorem doloſe facere dicit, *l. emptorem. in fin.* ibi Gloſſ. notabilis *ff. de action. empt. & in l. illud verſ. omnia integra ff. de peric. & comm. rei vend.* Differendo enim ille, cui reddenda eſt ratio, ne ſibi reddatur, cum eam petendo ab heredibus videatur doloſe petere, cum ipſi non ſint bene informati, quod utique ſtante dolo audiri non debeat, dicendum videtur. Et hanc opinionem tenet idem Cephal. *in conſil.* 466. *lib.* 4. ubi ſub *num.* 24. declarat, à ſe dicta *conſil.* 8. *lib.* 1. procedere ſolummodo, quando ille, cui erat † reddenda ratio, quominus redderetur, diſtulit, & vult, quod ſi ſtetit 7
per plures annos, quod redditio rationis petita non fuerit inter ſanguine conjunctos, non per hoc cenſetur remiſſum, quod non poſſit peti ab ejus heredibus, quia redditioni rationis non præſcribitur minori ſpacio triginta annorum. *l. adverſus. ubi Gloſſ. & Dd. ff. de neg. geſt. l. tutores. Cod. arbitr. tut.* Et nemo jus ſuum remittere velle cenſetur, quod ſcit duraturum uſque ad annos triginta. *l. cum annum. ff. de ſolut. l. ſicut. §. non videtur. ff. quibus mod. pign. vel hypothec. ſolvit.*

Socius non ſolum ſi adminiſtravit † rationem reddere tenetur, ſed etiam ſi Fa- 8
ctorem ad adminiſtrandum deputavit, quia ipſe adminiſtraſſe dicitur, ut habetur *in l. filiæ inteſtato. & ibi per Gloſſ. ff. de ſolut.* Franc. Luc. *in tractat. de privileg. fin. part. ult. quæſt.* 38. Addent. ad Alexand. *in conſil.* 47. *in ver. adminiſtrabat. lib.* 1. Et ſi per communem Factorem ſocietas † adminiſtrata fuit, ipſe ſociis 9

rationem reddere erit obligatus, & si unus ex sociis egit contra eum, & suam
partem consecutus fuit, & alter non possit suam partem consequi, quia Factor
non sit solvendo, propter æqualitatem, quæ inter socios servanda est, socius
10 partem † exactam communicate erit obligatus, ita tradit Petrus de Ubald. *d.*
part. 12. *sub num.* 1. *vers. item si socii*, per text. *in l. verum.* §. *si juratus. & in l. actione.*
§. *si communis pecunia. ff. pro soc.* ubi habetur inter socios conditionem occupantis
non esse meliorem, si debitor non sit solvendo, & hoc esse speciale in societate,
tradit Gloss. *in l. si Titius. in ver. consecuturum. ff. pro soc.* Si socii omnes administra-
11 verunt, quis † rationem reddere teneatur, distinguendum est: aut omnes admi-
nistraverunt in diversis locis, ant in eodem loco. Si in diversis locis administrave-
runt, quilibet suæ administrationis rationem reddere tenetur, quia ad invicem
præpositi censentur, ut dixi supra *cap.* 30. *num.* 14. Si in eodem loco; aut id fece-
runt in diversis apothecis, seu diversis exercitiis, & est dicendum, quod ad invi-
cem rationem reddere teneantur, quia censentur ad invicem præpositi, ut dixi
in d. cap. 30. *num.* 14. aut id fecerunt in eadem apotheca, seu eodem exercitio, &
hoc casu, si quilibet ex sociis pariformiter administravit, & fuerunt in pari culpa,
& in pari negligentia, censentur se ad invicem liberasse à redditione rationis, &
dicitur inter eos inducta mutua compensatio *l. si ambo. ff. de compensat.* Cujus verba
12 sunt: *Si ambo socii parem negligentiam † societati adhibuimus, dicendum est desinere nos*
invicem esse obligatos, ipso Iure compensatione negligentiæ facta. Simili modo probatur,
13 si alter ex re communi aliquid perceperit, alter † tantam negligentiam exhibuerit,
quæ eadem quantitate æstimatur, compensationem factam videri, & ipso Iure invi-
cem liberationem. Si quis igitur compensare potens solverit, condicere poterit,
quasi indebito soluto, & verba omnia legis apponere volui, quia maxime utilia sunt,
ubi inter socios de compensatione doli & culpæ ageretur. Et quod talis compen-
satio admittatur inter socios, qui pariformiter administraverunt, & fuerunt in pa-
ri negligentia & in pari culpa, tenet Castrens. *cons.* 126. non sequendo ordinem
lib. 2. Alexand. *in consil.* 47. *num.* 11. *& ibi Add. lib.* 1. Rimin. sen. *cons.* 300. *num.* 53.
lib. 2. Rimin. jun. *cons.* 280. *num.* 15. *lib.* 3. Si autem non pariformiter administra-
14 verint, sed † constet, quis plus administraverit & ad quem pecuniæ & res socie-
tatis devenerint in majori quantitate, talis compensatio inducta non censetur; &
rationis redditio remissa non præsumitur, & quilibet suæ villicationis rationem
reddere tenetur, Angel. *in consil.* 285. *colum.* 6. *vers. & si inter dictos.* Castren. *d. con-*
sil. 126. *lib.* 2. late Bero. *in consil.* 191. *num.* 34. *lib.* 1. & novissime Mascard. *in tractat.*
de probat. conclus. 1256. *num* 6. *& seq.*

15 Et ubi à quolibet ex sociis † ratio reddi debet socio petenti, quod ab altero so-
cio ratio reddatur, opponi potest, tu non reddidisti, & non adimplevisti pro par-
te tua. *l. Iulianus.* §. *offerri. ff. de act. empti. l. cum proponas. Cod. de pactis. c. pervenit.*
§. 2.

§.2. de jurejur. Nam cum una sit ejusdem negociationis administratio facta à duobus, conveniens est etiam, quod insimul ab administratoribus ratio reddatur, ut quid sit in negociatione, ut fieri debet, cognoscatur. Et si ab eodem fonte † pen- 16
det, nempe ab eadem negociatione & administratione, quod ratio reddatur, ista exceptio, tu non reddidisti pro parte tua, ab eodem fonte proveniens, certe est dicendum, quod opponi possit, cum, quando exceptio provenit ab eadem obligatione, possit Iudex non admittere agentem. *l. eum qui ita. ff. de verbor. oblig.* ita declarat Rimin. sen. *d. cons.* 300. *num.* 54. *& seq. lib.* 2. & eum sequitur Rimin. jun. ibi *in addit. & in d. consil.* 280. *num.* 15. *lib.* 3.

Rationes à socio reddendæ non erunt, quando earum † redditio sibi remissa 17
fuit, sed duo casus sunt considerandi. Primus est ante administrationem, & ea durante. Secundus est post completam administrationem. In primo casu, quia dolus futurus remissus censeretur, ideo quod talis remissio non valeat, dicendum est secundum ea, quæ dixi supra *cap.*20. In secundo, quia agitur de remissione doli præteriti, dicendum est, remissionem valere. Gloss. & Dd. *in l. si unus. §. illud. ff. de pactis.* An vero probetur liberatio à redditione rationis per literas ejus, cui sunt reddendæ, si in eis contineatur, non voglio, ch'à nisciuno dia te mai conto di quello, che havete hauuto, ponit Bero. *quæst.* 21. & post eum Mascard. *in tractat. de probationib. conclus.* 626. *& conclus.* 1256. Et quia late de hac re scriptum fuit à Patre meo, ideo hic ejus consilium apponere oportunum judicavi.

Decessit Dominus Vivianus ab intestato, relictis Antonio filio masculo, & tribus filiabus fœminis, quarum una fuit dotata & maritata à fratre, & aliæ duæ similiter dotatæ à fratre ingressæ fuerunt monasterium monialium S. Nicolai. Antonius Romæ degens suorum bonorum administrationem reliquit dictæ ejus sorori maritatæ, quæ vidua remanserat, & decessit ab intestato, & absque filiis. Ideo hodie agitur de divisione hereditatis fraternæ facienda inter dictas tres sorores. Moniales dicunt, divisionem æqualiter esse faciendam, & viduam teneri conferre suas dotes, & similiter ipsæ offerunt proprias dotes velle conferre, & dicunt viduam teneri de bonis fraternis administratis reddere rationem, & reliqua. Econtra vidua dicit, licet bona fraterna † sint inter 18
eas dividenda pro æquali portione, tamen dotes non esse conferendas, quia in successione collateralium cessat collatio, quæ solummodo locum habet in successione ascendentium. Gloss. fin. *in l.* 1. *& ibi Castren. Cod. de legit. hered.* Ias. *in l. si emancipati. sub num.* 27. *C. de collat.* Bero. *consil.* 53. *num.* 20. *lib.* 1. Afflict. *decis.* 161. Boer. *decis.* 302. *num.* 3. & de communi testatur, etiam si agatur de bonis profectis à fratre, de cujus hereditate agitur. Vasqui. *de success. progr. §.* 19. *num.* 28. Et dicit non teneri ad reddendam † rationem & reliqua de bo- 19
nis

nis administratis, quia fuit ab ejus fratre liberata, ut constat in ejus literis, in quibus hujusmodi verba leguntur: *Circa il tenerne di ciò conto, io non me ne curo, perche tra voi, & me non intendo, ch'ancora sia partito niente, & di quello, che haverò io sempre insieme con me vilo goderete.* Et in aliis literis habentur hujusmodi verba: *Non mi fate più di quæstitorti, in dimandare quello, ch'è vostro, ma pigliate tutto quello che vi fa bisogno, senzache mai più me ne scriviate, & però fate che lo fiate senza rispetto alcuno, che si farete altrimenti farete cosa, che mi dispiacerà grandemente.* Et in aliis literis habentur ista verba: *In quanto poi alli denari, che mi auvisate, che havete speso in comprare bestiame, havete fatto molto bene, & quando haveste fatto altrimenti, & che non vi foste valuta delle cose di vostro fratello, perche vostre sono, che*
20 *mi havereste fatto grandissimo dispiacere.* Nam dicit, quod literæ præfatæ † probant contra fratrem scribentem, *cap. 2. de fid. instrumen.* ubi Abb. *num. 8.* & Dec. *num. 15.* & per Dd. communiter *in l. admonendi. ff. de jurejur.* ubi Ias. *in repert. num. 135. & Rep. nume. 133.* late Mascard. *in tractat. de probat. conclus. 626. in prin-*
21 *cip. & conclus. 1256. in princ.* Et quod ex dictis verbis probatur † liberatio à redditione rationis, ut tradit in puncto Bero. *quæst. 21.* relatus à Mascard. *in d. tractat. de probat. conclus. 380. num. 17. & d. conclus. 1256.* & movetur Berous, quia dicit, quod certi & clari Iuris est, quod ille, cujus negocia geruntur, vel gesta sunt, potest gerenti remittere redditionem rationum doli, & reliquorum, ut est textus *in l. cum ita. in l. Lucius. in l. si quis rationes, & in l. Aurelius. §. Cajus, & ibi*
22 *Bartol. ff. de lib. legat.* Et potest etiam fieri remissio † redditionis rationis pro administratione futura, sed quod ista non comprehendit dolum in administratione commissum, etiam si expressum fuisset, ut per Barto. *in dict. §. Cajus. vers. sed quid si relinquitur, & in quæst. 45. lib. 1.* Et dicit. quod differentia est, an remissio & liberatio rationis fiat in ultima voluntate, vel inter vivos, quia in ultima voluntate in dubio dolus preteritus non censetur remissus, sed inter vivos remissus presumitur. allegat Glo. quam dicit singularem *in l. actione. C. de transact.* & Bald. *in l. cum necessitas. C. de fideicommiss.* & dicit, quod est de mente Bart. *in d. §. Cajus. colum. 3.* & ista distinctio est à Dd. communiter approbata, ut dicit Curt. *in d. l. actione. in fin.* His tamen non obstantibus mihi dicendum videtur, tam in primo, quam in secundo dubio ad favorem Monialium contra viduam esse judicandum. Inquam in primo dubio, quia, ut agentes pro vidua fatentur, quando agitur de successione ascendentium, habet locum collatio, ideo hic dotes conferri debent, quia ubi collatio locum habet, dotes conferuntur. Et hic collatio habet locum, quia agitur non de successione fratris, ut ex adverso præsupponitur, sed de successione patris, qui decessit, nullo condito testamento.

23 Quod dotes conferantur, ubi locum collatio † habet, est text. & ibi Dd. *in l. filiæ do-*

liæ dotem. C. de collat. Vasq. de success. progr. §. 19. n. 13. Surdus quæst. 219. nu. 2. lib.
2. Decian. in consil. 2. num. 87. lib. 2. Cephal. consil. 734. num. 18. lib. 5. Et quod in
præsenti agatur de successione in hereditate patris manifestatur, quia de Iure com-
muni cum Antonio filio masculo † fœminæ omnes pro æquali portione successe- 24
runt. l. maximum vitium. C. de liber. præter. §. 1. Inst. de hered. quæ ab intest. defer. §. 1.
in authen. de hered. ab intest. ven. Gomes. lib. 1. var. resolut. cap. 1. num. 2. & sequen.
Cras. in §. successio ab intestato. quæstion. 2. in princip.

Neque obstat dicere, quod fœminæ fuerunt exclusæ, & solus † masculus suc- 25
cessit, quia habemus decretum, cujus dispositione attenta fœminæ excluduntur,
& masculi admittuntur, & validum est, & juri communi derogare potuit, ut per
Lap. alleg. 100. num. 1. & alleg. 101. num. 2. Rolan. cons. 55. n. 11. lib. 1. Paul. de
Monte Pico. cons. 41. num. 1. Quia respondetur, quod ista statuta † & decreta ex- 26
cludentia fœminas, quæ sunt in universa Italia, sunt in duplici differentia. Nam
quidam excludunt eas simpliciter, quidam vero sub conditione, donec, & quo-
usque masculi superfuerint. Et si verum sit, quod fœmina primo modo simpli-
citer simul exclusa semper remaneat exclusa, ut per Gabriel. in tit. de stat. concl. 4.
in princ. ubi infinitos citat, & de communi testatur, tamen verissimum est, quod
secundo modo exclusa non dicitur perpetuo exclusa, sed solummodo ad tempus,
donec, & quousque masculi supersunt, ut per Gabriel. d. concl. 4. n. 9. Decretum
vero, de quo agitur, non excludit † fœminas simpliciter, sed, ut in eo legere li- 27
cet, donec, & quousque masculi superfuerint. Nam quicquid dicat Chassan.
in quest. 55. in 2. dub. stantibus dictis verbis, donec, & quousque, solummodo ad
tempus, & viventibus masculis excluse dicuntur, & eis deficientibus, ad patris
successionem reintegrantur, juxta juris communis dispositionem. Bartol. in l. fin.
§. quando. ff. ad Trebell. Bald. in cap. 1. §. 1. in fin. Episcopus, vel Abbas, & in cons. 69. lib.
1. & in cons. 43. lib. 2. & in l. si quis posthumus. num. 3. ff. de lib. & posthum. & ibi Imol.
Castren. Aret. Alexand. & Ias. Abb. in quæst. 92. num. 4. lib. 2. Anchar. in cons. 220. in 1.
dubio. Alex. in cons. 13. num. 21. lib. 3. Capra. in cons. 75. num. 7. Ant. in cons. 143. sub
n. 1. ubi testatur de communi Geor. Nat. in tract. de stat. fœm. excl. quæst. 2. in fin. Ti-
raq. ad l. si unquam. C. de revoc. donat. in ver. susceperit. num. 194. Brun. in tract. de stat.
fœm. excl. art. 10. quæst. 5. sub num. 67. vers. in contrarium. Socin. in cons. 92. sub num. 13.
ubi testatur de communi, & quod ita in practica servatur Senis, & de magis com-
muni testatur in cons. 64. n. 15. lib. 1. & post eum Gabriel. d. tit. de stat. concl. 4. sub
nu. 9. Simon de Prætis cons. 22. num. 1. Natt. cons. 321. n. 12. lib. 2. Socin. jun. in cons.
1. in 1. dubio. lib. 1. Menoch. in cons. 105. n. 17. & n. 75. lib. 1. & in cons. 220. n. 52.
lib. 3. Rim. jun. cons. 31. n. 19. lib. 1. & cons. 455. n. 12. lib. 4. Puteus decis. 144. lib. 2.
Ceph. in cons. 404. n. 19. lib. 3. Gabr. in cons. 7. n. 10. & in cons. 86. n. 2. & in cons. 87.
n. 1. lib. 2. Decian. in cons. 9. n. 19. lib. 3.

Neque

28 Neque similiter obstat, si dicatur, quod fœminæ † deficientibus masculis admittantur, non prout ex tunc, sed prout ex nunc, tanquam heredes anomalæ, contra regulas juris communis, & ideo in eis cesset collatio, & quod ita videatur tenere Bald. *in cons.* 43. *lib.* 2. tradit Brun. *in d. tract. stat. fœm. exclu. art.* 10. *q.* 5. *sub num.* 86. Respondetur, quod ista opinio est multum controversa, an fœminæ admittantur post mortem masculorum ad hereditatem patris, prout ex tunc, sive prout ex nunc, & in hac quæstione tres adsunt opiniones. Una est Bart. *in d. l. fin.* §. *quando. ff. ad Tertullian.* quod fœminæ admittantur prout ex tunc, & quod interim eorum portiones stent in suspenso. Altera est opinio Bald. *in l.* 2. *C. de lib. præter.* quod masculus vivens sit heres in totum, & fœmina uti heres anomala mortuo masculo prout ex nunc admittatur. Tertia est opinio, quod fœmina non admittatur mortuo masculo uti heres ab intestato, sed ex dispositione statuti, quasi statutum eo casu auferat masculis, & det fœminis, ita tenere aliquos, ait collegisse ex Bald. *in d. l. si quis posthumos.* §. 1. *ff. de lib. & posthum.* Gabriel. *d. cons.* 7. *sub num.* 11. *lib.* 2. Et tam de prima, quam de secunda adsunt Dd. qui testantur de communi, & de magis communi opinione. Nam quod opinio Bart. sit communis, tradit Diplouat. *in addit. ad Bart. in q.* 11. *lib.* 1. & eam dicit magis communem post Ant. & Alex. Ias. *in d. l. si quis posthumos.* §. 1. *sub n.* 5. *& sub n.* 9. & quod eam tanquam magis communem sequuta fuerit Rota Roman. tradit Gabriel. *d. cons.* 7. *nu.* 16. *lib.* 2. Et quod opinio Bald. sit communis, testatur Corn. *in d. l.* 2. *nu.* 2. *in fin. C. de lib. præt.* & eam etiam magis communem testatur Brun. *in tract. fin. exclus. art.* 10. *sub num.* 83. & Gabr. *d. cons.* 7. *n.* 19. *& nu.* 20. *lib.* 2. Et in hac Doctorum controversia, quid sit tenendum, maxime est hęsitandum, & ideo pro certo poni non potest, quod collatio locum non habeat, quia fœmina admittatur prout ex nunc, & non prout ex tunc, cum sustineri possit, quod habeat locum collatio, quia fœmina secundum aliam opinionem admittatur prout ex tunc, & non prout ex nunc.

Sed dimissa hac controversia tenendum est, collationem inter dictas sorores
29 † fieri debere. Quia licet sint varii Doctores, qualiter & quomodo fœminæ exclusę post masculos reintegrentur: tamen in hoc conveniunt, quod reintegrentur, & quod ad juris communis dispositionem revertatur, ita expresse tradit Bald. *in d. l.* 2. *sub nu.* 8. *C. de lib. præt.* in illis verbis: *Nam statutum excludit regulas juris communis excludendo filiam ad tempus vitæ fratris, sed postea includendo & reintegrando ipsam ad successionem, argum. l. statu liberum.* §. *Stichum. ff. de leg.* 2. & subjungit, quod mortuo filio rediit filia ad causam intestati, & sic causa, quæ in medio tempore obstitit mulieri, deficit per mortem masculi, ita quod fœmina potest succedere sine obstaculo, & expresse idem tradit Bald. *in d. l. si quis posthu.* §. 1. *n.* 4. *ff. de lib. & post.* ubi dicit, quod mortuo masculo fœmina rediit ad jus commune. Igitur si fœmi-

fœminæ ad jus commune † revertuntur, collatio locum inter eas habere debet, 30
cum, ut supra dixi, collatio dotium inter sorores succedentes in hereditate paterna facienda sit, & hoc verum esse clarius deducitur considerando, quod tria sunt necessaria ad hoc, ut locum collatio habeat, ut per Ias. *in d. l. si emancipati. n.* 30. *usque ad* 36. C. *de collat.* Primo, quod succedentes veniant ex capite *unde liberi.* Secundo, quod sint in primo gradu. Tertio, quod succedant ex tit. universali, & ista tria insimul in præsenti successione concurrunt. Nam, ut dixi, mortuo masculo, & sic remoto impedimento, istæ filiæ redeunt ad jus commune, & succedunt pro æquali portione, & sic verificatur primum requisitum. Et succedunt ita, ut tot partes hereditatis sint faciendæ, quot sunt personæ, computato masculo, & ita verificatur secundum requisitum, cum masculus & fœminæ insimul succedentes sint in primo gradu, *l.* 1. *& l. Iurisconsultus. ff. de grad. cognat.* & succedunt in universa hereditate, per textum *in d. §.* 1. *in auth. de her. ab intest. ven.* & sic verificatur tertium requisitum. Et quamvis multum sit controversum inter Doctores, an jus suitatis, quod † habet filia, transmittatur ad ejus heredes, si de- 31
cedat ante masculum; hoc tamen difficultatem aliquam non facit in præsenti, quia filiæ omnes vivunt, & quia, si dictę Moniales non viverent, quicquid sit in aliis, in eis favore monasterii transmissioni locus esset, ut per Bald. *in consil.* 55. *lib.* 5. quem refert Brun. *d. tract. art.* 11. *num.* 100. & dicit, quod hoc dictum non approbat, neque improbat. Et etiam nullam facit difficultatem dicta controversia. Quia licet discordent circa transmissionẽ, tamen in hoc omnes conveniunt, quod per tale statutum jus suitatis non enervetur: sed tamen suspendatur, ut per Brun. *d. art.* 11. *num.* 94. ubi testatur de magis communi. Et licet etiam Dd. discordent,
an fœmina † ita exclusa à statuto dicatur exclusa à legitima: tamen concordant, 32
quod, si sit exclusa post masculi mortem, dicatur reintegrata, & reducatur ad terminos juris communis, perinde ac si statutum nunquam factum fuisset. Gabriel. *in consil.* 87. *num.* 1. *&* 2. *libro secundo.* Rimin. jun. *consil.* 455. *num.* 20. *libro quarto.*

Et ita ex prædictis collationem esse faciendam omnino tenendum est, nec verum est, quod Bald. *in d. cons.* 43. *lib.* 2. teneat, prout Brunus opinatur, collationem non esse faciendam, quinimo in libro meo dicit expresse, quod si statutum excludit filiam, non excludit eam simpliciter, sed ad tempus, donec superstiterit
masculus, & ideo † defuncto masculo reducitur ad statum, quem habet de jure 33
communi, ut collata dote succedat pro virili, ut patet vi temporalis dictionis, *donec*, & ita indistincte à filia reintegrata collationem esse faciendam, tenet Brun. *d. art.* 10. *sub n.* 86. & Gabriel. *d. consil.* 7. *num.* 23. *lib.* 2. Neque in præsenti difficultas aliqua insurgere potest ex eo, quia dictæ filiæ sunt moniales. Quia licet
filiæ per ingressum religionis eximantur † à patria potestate: tamen in reliquis 34
 retinent

retinent omnia jura, & omnia privilegia ſuitatis, ut per Gomeſ. lib. 1. vari. reſol. c.
9. num. 10. Craſ. in tract. de ſucceſ. ex teſtam. & ab inteſt. in §. ſuitas. 9.4. num. 8. &
teſtantur de communi opinione. In ſecundo dubio ſimiliter dico, moniales juſti-
tiam fovere, non obſtantibus traditis à Bero. d. quæſt. 21. Nam aut dictę literę ſunt
intelligendę quoad futuram adminiſtrationem, aut quoad pręteritam. Si inquam
35 † ſunt intelligendę quoad futuram adminiſtrationem, quia reddere rationem im-
portat, quod quis computa tradat, & reliqua reſtituat. l. cum ſervus. ff. de condit. &
demonſtr. l. non ſolum. §. is qui rationes. ff. de lib. leg. l. bona. §. fin. ff. de verb. ſignific.
Afflict. deciſ. 157. Cravet. conſ. 231. num. 2. lib. 2. Rota Genuen. deciſ. 191. num. 4.
& deciſ. 209. num. 2. & ideo contra non tradentem computa, & non reſtituentem
reliqua datur juramentum in litem, ad probandam eorum quantitatem, & valo-
rem ad ejus manus perventorum, ut per Plot. ad l. ſi quando. num. 194. C. unde vi.
36 Dico, quod liberatus à reddendis † rationibus de futura adminiſtratione nihilo-
minus tenetur rationes reddere, & reliqua reſtituere, & ſolus liberatus intelligi-
tur ab exactiſſima, & anxia, & ſtricta rationum redditione. l. quidam decedens. &
ibi Gl. & Dd. ff. de adminiſtr. Dd. & Bart. in l. auxilio. §. Cajus. num. 8. ff. de liber. le-
ga. Angel. in conſ. 185. Socin. in conſ. 201. col. 2. lib. 1. Signor. de Homod. conſ. 109.
& conſ. 110. Bertrand. conſ. 148. lib. 3. & conſ. 45. ſub nu. 10. lib. 4. & conſ. 96. ubi te-
ſtatur de communi lib. 6. Barba. conſ. 4. num. 8. & 9. lib. 4. Bero. conſ. 37. num. 10.
lib. 2. Rimin. ſen. conſ. 309. lib. 2. Cravet. conſ. 193. num. 9. lib. 1. & conſ. 568. num. 5.
lib. 4. & conſ. 764. num. 9. lib. 5. Covar. lib. 2. var. reſolut. c. 14. num. 3. ubi teſtatur de
communi, Menoch. de præſumpt. lib. 5. præſumpt. 164. n. 1. & de magis communi
37 teſtatur Rota conſ. 46. num. 21. Et dici non poteſt, quod reliqua reſtituere † non
teneatur, quia ex dicta remiſſione redditionis rationum dolus remiſſus cenſeatur.
Nam de dolo vero hoc non eſt dicendum, quia nec tacite, nec expreſſe dolus ve-
rus futurus remitti poteſt, l. ſi unus. §. illud. ff. de pact. Dec. in l. in actione. ſub num.
10. C. de tranſact. Covar. d. c. 14. ſub num. 3. verſ. imo & hæc opinio, & verſ. quartum.
Rimin. ſen. d. conſ. 309. lib. 2. Menoch. d. præſumpt. 164. num. 5. & n. 7. & n. 8. in
fin. teſtatur de communi Bero. d. quæſt. 21. n. 3. & n. 4.
38 Nec juvat dicere, quod dolus pręſumptus † remitti poteſt, Pariſ. in conſ. 49.
num. 35. lib. 1. Paul. de Monte Pico in conſ. 53. quia iſta opinio à multis reproba-
tur, ut per Igne. in l. contractus. num. 71. in fi. ff. de reg. jur. Bero. conſil. 144. num. 13.
lib. 1. Simon de Præt. conſ. 150. num. 57. Et quia licet remitti poſſit, tamen in præ-
ſenti remiſſus non cenſetur, quia Dd. omnes ſupra citati dicunt, quod per libe-
rationem à redditionis ratione, ſolummodo intelligitur liberatus ab exactiſſima &
ſtricta rationum redditione, & ſic negant, quod fuerit liberatus etiam à dolo
pręſumpto. Et quod non cenſeatur remiſſus, facit, quia doli remiſſio eſt in-
veriſimilis, Marchabr. conſ. 51. num. 102. & nunquam ex liberatione dolus remiſ-
ſus

sus censetur, si aliud potest liberatio operari. Ang. *in d. l. si unus. §. illud. sub nu.* 1. *vers. sequitur. & vers. & idem intelligitur. ff. de pact.* & dolus in qualibet generali dispositione intelligitur exceptus. *l. Pomponius scribit. §. sed superius. ff. de neg. gest. l. tres fratres. ubi Alber. ff. de pact.* Paris. *cons.* 90. *in fin. lib.* 1. Rota *cons.* 46. *num* 24. Gabriel. *cons.* 13. *num.* 19. *lib.* 1. Etiam quia hic agitur de restitutione † reliquo- 39
rum, cessat dicta investigatio, an sit remissus dolus presumptus, quia non restituere reliqua est dolus verus in committendo, & non est dolus presumptus in omittendo. Covar. *dict. capitulo decimo quarto. versicul. tertium.* per text. *in l.* 1. *C. de in lit. jur. & in auth. contra qui propriam. C. de non num. pec. & in l. qui restituere. & in l. ult. ff. de rei vendic.* Et quod sit in dolo vero, & in dolo præsumpto, qui non offert restituere reliqua, tradit Cravet. *cons.* 446. *num.* 14. *& n.* 15. *lib.* 3. Et reliqua extare probatur † ex libro ab ipsa vidua producto, qui probat contra eam, 40
licet sit scriptus manu alterius, cum sit scriptus de ejus commissione, & ab ea approbatus, Abb. *in c.* 2. *sub num.* 10. & ubi Butr. *num.* 5. *vers. quartus casus.* & Felin. *sub num.* 31. *vers. fallit* 5. *de fide instr.* Ias. *in l. admonendi. num.* 112. *&* 114. *ff. de jurejur.* Beretta *cons.* 117. *num.* 2. Marchabr. *cons.* 18. *num.* 133. Feder. Scot. *cons.* 3. *num.* 23. *&* 24. *tom.* 2. *lib.* 1. Cravet. *cons.* 805. *num.* 14. *lib.* 5. Et extare reliqua apud administratorem præsumuntur, nisi de consumptione doceatur. Ruin. *cons.* 69. *lib.* 2. Cravet. *cons.* 568. *num.* 6. *lib.* 4. Alex. *cons.* 45. *in princ. lib.* 1. Rota Genuen. *decis.* 173. *nu.* 11. Si autem dictę literę sunt intelligendę quoad † pręteritam admini- 41
strationem, prout loquitur Bero. *in d. quæst.* 21. similiter quod vidua à restitutione reliquorum non dicatur liberata, dicendum est, quia nullibi in dictis literis scriptum reperio, quod ipsa liberetur à restitutione rerum, quæ jam devenerant ad ejus manus, sed potius literæ præfatę concernunt tempus futurum, & de futura administratione, quid sit dicendum, jam supra explicavimus. Et dato, non tamen concesso, quod de pręterita administratione in eis loqueretur, ac etiam admissa pro vera opponendo illa, quod ex generali remissione inter vivos dolus pręteritus remissus censeatur, secus vero sit in ultima voluntate, ut per Gl. fin. & ibi Dd. communiter, ut per Curt. ibi *in fin. C. de transact.* & per Bald. *in l. cum necessitas. C. de fideicom.* in qua opinione se fundat Bero. *d. quæst.* 21. nihilominus vidua succumbere debet. Primo quia, ut jam dixi, non agitur modo de dolo in omittendo, & sic de dolo præsumpto, sed agitur † de dolo in omittendo, quia 42
reliqua restituere recusat, & ex liberatione concessa dolus verus præteritus remissus non censetur. Gl. *in l. cum necessitatem. C. de fideicom.* Castr. *in cons.* 86. *dubitatio vertitur. in fin. lib.* 1. *& in cons.* 63. *ad primum quæsitum. n.* 1. *lib.* 2. Signorol. *d. cons.* 110. *n.* 13. Socin. *cons.* 72. *n.* 4. *lib.* 3. Paris. *cons.* 84. *n.* 32. *lib.* 1. Menoch. *in d. tract. de præsumpt. lib.* 5. *præsump.* 164. *num.* 10. ubi dicit, id expresse probari *in d. l. Aurelio. in fin. ff. de lib. leg.*

43 Et quod acceptilatio utcunque † generalis ad commissum dolum non pertineat, etiam si dolum remittens non ignoret, tradit. Cravet. *in cons.* 372. *nu.* 5. *lib.* 3. allegat Gl. *in l. Pomponius. vers. sed superius, & ibi Bart. col.* 4. *vers. venio, &c. ff. de negot. gest.* Socin. *in cons.* 105. *col.* 2. *ante med. lib.* 4. & subjungit doli remissionem specialem esse debere, per text. *in l. actione. C. de transact.* & ibi Ias. *n.* 8. late deducit, quod pro remissione doli non sufficiant verba generalia, cum lex requirat verba specialia, & verba specialia de doli remissione in dictis literis non habemus, & habemus regulam generalem, quod in qualibet dispositione semper intelligitur dolos exceptus. Curt. jun. *in cons.* 50. *n.* 6. & in generali mandato semper intelligitur exceptus dolos. *l. creditor. §. Lucius. ff. mandati.* Marchabr. *cons.* 51.
44 *n.* 106. Et si dicatur, quod dolus remissus † censeatur, quia verba sunt multum generalia & replicata in diversis literis. Crot. *in l. nemo potest sub num.* 55. *ff. de leg.* 1. Menoch. *d. præsumpt.* 164. *nu.* 11. Respondetur, quod licet verba sint multum generalia, tamen dolus verus remissus non censetur, sed tantum dicitur remissus dolus præsumptus. Paris. *in consil.* 84. *num.* 32. *lib.* 1. ubi dicit, quod dolus verus præteritus communiter non tenetur, quod sit remissus. Secus autem est in dolo præsumpto, & ideo declarat, quod si probari potest, commissum fuisse dolum in faciendo & administrando, liberatio non prodest, & tenebitur administrator restituere res in ejus manibus existentes, & ita solummodo dolum præsumptum, & non dolum verum remissum censeri tenet Covar. *d. c.* 14. *vers. secundum. in fin.*

45 Vel verius respondetur, quod talem generalem † remissionem, prout Dd. tenentes dictam opinionem præsupponunt, non habemus, sed tantum habemus verba remittentia rationum redditionem in futurum, & approbantia quædam gesta particularia à vidua in præteritum. Et licet quoad dicta particularia expressa liberatio à redditione rationum dicatur inducta: tamen quod ista sit generalis remissio, dici non potest *l. age.* & ibi Ias. *n.* 1. & Curt. sen. *n.* 6. *C. de transact.* Et quod transactio quantumvis facta per verba generalia restringatur tantum ad specificata, est text. *in l. si de certa*, & ibi Ias. & cæteri Dd. *Cod. de transact.* Imol. *in quæst.* 147. *num.* 16. & Simon de Præt. *cons.* 71. *n.* 18. *& in cons.* 150. *n.* 50. Rim. sen.
46 *cons.* 12. *lib.* 1. Item respondetur, quod licet liberatio † comprehenderet expressa, & nota tempore, quo literæ præfatæ scriptæ fuerunt: tamen gesta post literas comprehendere non potest, quia remitteretur dolus futurus, quod fieri non potest, ut dixi, & quia liberatio solum debet referri ad ea, quæ jam gesta erant tempore liberationis, ita videmus, quod liberatio relicta à testatore refertur solummodo ad debita, quæ erant tempore testamenti, Capra *in cons.* 68. *n.* 11. &
47 non potest comprehendere † ea, de quibus Antonius scribens nullam notitiam habebat. Liberationes enim etsi latissimæ sint, ita ut restringi nequeant salva ratione

tione veri sermonis, tamen non præjudicant quoad ea, quæ clam gesta, facta & occultata fuerunt, de quibus liberans ignorantiam habet. *l. tres fratres. & l. emptor. §. Lucius. & ibi Angel. & Castren. ff. de pactis.* Angel. *in cons.* 144. *circa fin.* Bald. *in cons.* 347. *lib.* 4. Bero. *in cons.* 177. *nu.* 54. *lib.* 1. Ias. *in cons.* 219. *sub num.* 2. *& in fin. vers. non obstat. lib.* 2. Menoch. *consil.* 731. *lib.* 8. & sic non potuit dicta liberatio comprehendere ea, de quibus Antonius Romæ degens nullam notitiam habebat. Ulterius quicquid sit in actione † tutelæ particulari, ut concessa liberatione ab ea, 48
etiam comprehendatur dolus, tamen secus est, quando quis liberatur ab aliqua actione generali, puta rerum administratione, ut est in præsenti, quia nunquam censetur liberatus à dolo, & restitutione reliquorum, ut per Bartol. *in d. l. Aurelio. §. Cajus. num.* 7. Covar. *d. cap.* 14. *vers. postremo.* Marchabr. *d. consil.* 51. *num.* 104. Insuper respondetur in tali liberatione in præsenti nec etiam comprehendi
† dolum præsumptum, ex traditis à Ias. *in d. consil.* 219. *sub num.* 2. *vers. tertio respondetur. lib.* 2. Nam dicit, quod quando ex dolo præsumpto aliquid adest, vel 49
adesse præsumitur remittenti, tunc generalis remissio non extenditur ad talem dolum, & rationem esse dicit, quia quando nihil adest ipsi tutori, tunc dolus præsumptus habet causam transeuntem, & purgabilem per remissionem, & liberationem generalem subsequentem, sed quando tutori aliquid adest, tunc dolus habet causam permanentem, & censetur semper durare, & ideo etiam in ipsa liberatione inesse dicitur, ideo talis liberatio, quia continet dolum, quantumcunque generalis non opitulatur, & ita tenere citat Bald. *in l. sub prætextu specierum. in fin. C. de transact.* Nam ex libro exhibito ab ipsa vidua probatur multa penes eam adesse, & ab Antonio adfuisse, quæ secundum prædicta faciunt, ut viduæ liberatio non prosit. Secundo principaliter vidua non obstante dicta liberatione succumbere debet, quia remittere † est donare. *l. in ædibus. ff. de donat.* & donatio, 50
ubi alia conjectura sumi potest, nunquam præsumitur. *l. eleganter. §. qui reprobos. ff. de pignorat. action. l. si cum aurum. ff. de solut.* Hinc est, si pater aliquid filio daret, potius crederetur committere, quam donare, Bald. *in l. executorem. C. de execut. rei jud.* Et potest intelligi, quod verba in dictis literis contenta scripta fuerint ab Antonio, ut ostenderet bonam voluntatem, ut fieri solet, erga ejus sororem, & quod posset pro ejus indigentiis uti rebus ipsius, cum proposito tamen, quod postea eas restitueret, ut est natura commodati, & natura † mutui, & non est 51
credendum, quod dictis verbis animum & intentionem donandi habuerit, & hoc comprobatur ex notabili dicto Baldi *in c. cum venissent. in fin. de institut.* relato à Mars. *singul.* 57. quod si tu à me petis, quod donem tibi talem rem, & ego respondeo, non tantum istud, sed quicquid tibi placet, non dicitur inducta donatio, & Bald. etiam refert & sequitur Rom. *in rub. de recept. arbitr. num.* 13. & est ratio, quia ista verba † ita ad complacentiam generaliter prolata nihil disponunt, 52
 ut *in*

ut *in d. c.cum venissent. de instit. & ibi Imol. & Abb.* & facit text. *in l. obligationum substantia. ff. de act. & oblig.* & comprobatur ex dicto Angel. *in l. si cui. ff. de servit.* tit. generali, ubi tenet, quod si alicui dico, de me & rebus meis facias ad libitum tuum, non inducitur aliqua dispositio juris translativa, & hoc dictum refert & sequitur Iaf. *in cons.* 53. *nu.* 2. *lib.* 1. Sic videmus in literis, quæ ad comprobationem personæ alicujus verbis generalibus scribuntur, in aliquo non obligant. *l. fin. & ibi glos. & communiter Dd. C. quod cum eo*, Gomes. *lib.* 2. *var. resolut. c.* 13. *sub nu.* 6. Etiam dici potest, de donatione non esse tractandum in præsenti, quia habemus decretum, ex cujus dispositione omnes donationes quoquomodo factæ sine Principis serenissimi licentia nullius sunt momenti. Tertio principaliter contra viduam
53 facit, ipsam confecisse librum † rationum suæ administrationis, & eum præsentasse in judicio. Nam licet fuisset sibi remissum reddere rationes, & remissus dolus, qui alias contra eam præsumeretur ex non redditione, tamen ex dicto ejus libro, cum probetur eam esse debitricem, & sic juramento non sit opus ad probandum perventa ad ejus manus, ad id restituendum, in quo debitrix apparet, ex libro astringi debet, ut tradit Gabriel. *in cons.* 148. *lib.* 2. & dicit, si quis facit id, quod facere non tenetur, si inde colligatur mala intentio ipsius, quæ alias, si non fecisset, præsumeretur bona, ita nocet actus sic voluntarie factus, quemadmodum noceret, si necessario factus fuisset, ex Feli. *in c. cum ordinem. col.* 2. *vers. sed adverte. de rescript.*

54 Quarto & ultimo viduæ dicta asserta † liberatio non prodest, quia ex eo, quod librum confecit, & eum præsentavit in judicio, dicitur ei renunciasse, & eam non acceptasse, & hoc est verum, etiam si usa fuisset protestatione. quod non intendebat venire contra dictam liberationem, ut per Rimin. sen. *in cons.* 309. *num.* 31. *lib.* 2. Et ita contra viduam in quolibet capite judicandum esse teneo. Potest etiam ex temporis diuturnitate præsumi, quod ratio reddi-
55 ta fuerit, & quod amplius † reddi non debeat, ut dixi *n.* 7. sed Dd. discordant in tempore. Nam quod sufficiat tempus viginti annorum, tradit Castren. *cons.* 126. *lib.* 2. Cephal. *cons.* 240. *num.* 8. *lib.* 2. quos refert Mascar. *d. concl.* 1256. *num.* 9. Et quod sufficiat decennium post alios, quos citat, tradit Bald. *in tract. de præscript. in* 3. *parte principali. q.* 10. *num.* 14. *folio mihi* 79. Verum, quod requiratur spacium
56 † triginta annorum, quia inter socios redditio rationis petitur actione pro socio finita societate. *l. quidam. ff. de eden.* tenet Bero. *cons.* 191. *num.* 40. cum actioni pro socio non præscribatur, nisi spatio 30. annorum. *l. sicut in rem. C. de præscript.* 30. *anno.* & cum bona fide, *c. vigilanti, & c. si de princ.* & dicit Berous hac ratione attenta non posse caput suum ingredi, quod minori spatio triginta annorum ista actio tollatur. Et hanc opinionem sequendo non esse veram, quod dicit Castr. *in d. cons.* 126. *lib.* 2. tradit Mascar. *d. concl.* 1256. *num.* 10. *& seq.* Quia maxime differre

ferre ſcio, an actioni pro ſocio † & ſic redditioni rationum, quæ hac actione petitur, præſcribatur minori tempore 30. annorum, an vero præſumptionibus probari poſſit, rationes fuiſſe redditas; ideo ita diſtinguendum eſſe cenſeo; aut conſtat, ſocios diviſiſſe res omnes ſocietatis, aut non conſtat de aliqua diviſione. Primo caſu, quia ſocii ſtetiſſent in diviſione per decennium, rationem etiam redditam fuiſſe pręſumerem, non ex temporis lapſu ſolummodo, ſed ea diviſione facta, & ex eo, quia ſic per decennium res ſocietatis diviſas retinuerunt, quia ſic etiam ſtando pręſumitur, quod rationes redditæ fuerint, & ita loquitur Baldus *in d. tract. de præſcript. num.* 14. *fol. mihi* 79. & ita etiam loquitur Menoch. *in tract. de præſumpt. lib.* 3. *præſ.* 60. *num.* 5. conſiderat, de fratribus loquendo, quod à communiter accidentibus, quando dividunt bona communia, hinc inde prius reddunt rationem de à ſe adminiſtratis, & geſtis, juxta *l. cum ſocius. ff. de condit. & demonſtr.* & quod ideo præſumatur eos prius reddidiſſe rationes. Et non ſolum quod ratio reddita † præſumatur, ſi vere conſtet de diviſione, ſed etiam pręſumptive, 57
tenent poſt alios, quos citant, Balbus & Menoch. *in locis præfatis*, dicentes, quod quemadmodum, ſi ſocii retineant bona diviſa per decennium, præſumitur inter eos facta diviſio, ita quod etiam pręſumatur reddita ratio, quę in ipſa diviſione intervenire ſolet. Secundo caſu, ſi non conſtaret de diviſione aliqua, ſive vere, ſive pręſumptive, dicerem ceſſare pręſumptionem redditam fuiſſe rationem, & ſucceſſive quod reddatur peti poſſe uſque ad triginta annos, ut dicit Bero. *d. conſ.* 191. *lib.* 1. & Maſcar. *d. concl.* 1256. *num.* 10. *& ſeq.* & de diviſione quando conſtare dicatur, dicam infra *cap.* 39. Et in propoſito licet dicamus rationes † debere reddi ſocietate finita, & quod, etiam 59
ſi petatur, quod rationes reddantur, ſocietas diſſolvatur, ut dixi ſupra *c.* 36. tamen ſciendum eſt, quod etiam ſocietate durante petitur aliquando, quod videantur rationes, & dicit Bart. *in l. neminem. C. de ſuſcept. pre. & archar.* quod illi, qui mercatoribus dant pecuniam ad partem lucri & damni, ſolummodo in fine anni petere poterunt, ut ſibi rationes oſtendantur, & eum ſequitur Petr. de Ubald. *in d. tract. de duobus fratrib. part.* 12. *in fin.* Sed quod ratio quandocunque revideri debeat, niſi aliter ſit conventum, tenet Bart. *in l. Mutius. ff. pro ſoc.* & quod quandocunque revideri debeat, ſi petatur amicabiliter, & ſine calumnia tradit Bald. *in rubr. Cod. pro ſoci. num.* 10. & Petr. de Ubald. *d. tract. part.* 13. *num.* 2. Bero. *conſil.* 191. *num.* 5. *lib.* 1. Ioſeph. Lud. *concluſ.* 53. *col. fin. jur. redditio.* Poſſunt iſtæ opiniones concordari, quod prima procedat, quando ſocius, qui petit † rationem 60
revideri, hoc facit ad hoc, ut lucri partem debitam conſequatur. Nam non debet hoc facere ante tempus tranſactum, in quo lucrum in illa negotiatione, quæ exercetur, fieri potuerit, & ita loquitur Bart. de anno in mercatore. Secunda vero procedit, quando petitur amicabiliter, quod rationes videantur

ſine

ſine calumnia, non ad hoc, ut lucrum extrahatur, ſed ad hoc, ut videatur, qualiter ſe habeant negotia ſocietatis, & an vere ſocius ab ipſo conferenda contulerit, ut exemplificat Petr. de Ubald. *d. part.* 13. *num.* 2. *in fin.* Bero. *conſil.* 191. *num.* 31. *lib.* 1. Qualiter à ſocio rationes ſint reddendę, videbimus *in c. ſeq.* & huic finem faciamus, ne nimia longitudine capituli formam excedamus.

N. 22. In genere dicendum eſt, cui ſive inter vivos ſive ultima voluntate redditio rationis remiſſa ſimpliciter eſt; non illi reliquorum ſolutionem remiſſam cenſeri, ſive etiam quid dolo egit: quod tàm in præterita quàm futura adminiſtratione locum habeat. *l.* 5. *§.* 7. *ff. de adminiſt. & peric. Tutel.* 27. 7. *l.* 9. *l.* 20. *§.* 1. *l.* 12. *l.* 28. *§.* 4. *ff. de liberat. legata.* 34. 3. *& l.* 119. *ff. de legat.* 1. *lib.* 30. *ubi in terminis. Si ſervus vetitus eſt à teſtatore rationes reddere, non hoc conſequitur, ut ne quod apud eum ſit reddat & lucrifaciat: ſed ne ſcrupuloſa inquiſitio fiat; hoc eſt ut negligentiæ ratio non habeatur, ſed tantum fraudium.* Quomodo autem quis planè & abſolute liberetur, docet *Ulpianus d. l.* 9. *ff. de liberat. legata: Si quis rationes exigere vetetur, ut eſt ſæpiſſimè reſcriptum, non impeditur reliquas exigere quas quis reliquavit, & ſi quid dolo fecit, qui rationes geſſit. Quod ſi quis & hæc velit remittere, ita debet legare: damnas eſto hæres meus quidquid ab eo exegerit illa vel illa ratione id ei reſtituere, vel actionem ei remittere. Et Modeſtinus l.* 19. *ff. de liber. legat. Cum ita teſtemur: hæres meus damnas eſto liberare illum, quod is negotia mea geſſit, & ſi quid eum mihi dare facere oportet, ab eo non exigere. Damnatur hæres nec creditas ab eo quoque pecunias exigere.* Atque etiam conſultum ſit, per tranſactionem ab ipſa actione pro ſocio vel communi dividundo acceptilatione liberari, ut exemplum habemus in *l.* 4. *Cod. de tranſact.* 2. 4. ubi actio adminiſtratæ tutelæ acceptilatione extinguitur, & nulla niſi de dolo ſupereſt intrà biennium, niſi & ille ſpecifice ſit remiſſus. Sed an & ultima voluntate illa ipſa actio pro ſocio ſimpliciter abſque ulla alia extenſione remitti poſſit, ita ut ſocius planè liberetur etiamſi eum dare facere oportere apparuerit? Speciale id volunt in Patre tutore, cui actio tutelæ ſimpliciter remiſſa ſit, in extraneis non item. *per l.* 28. *§.* 3. *ff. de liber. legat. lib.* 34. Quod tamen intellige, dum pater ad reliqua non teneatur ratione doli committendi, nam talis dolus non poteſt remitti. *l.* 5. *de pactis dotalib.* 23. 4. *Alciatus præſumptione* 6. *& l.* 5. *§.* 7. *ff. de adminiſtr. tut. expreſſè ait Julianus: nemo enim jus publicum remittere poteſt hujuſmodi cautionibus, aut mutare formam antiquitus conſtitutam.* De hac intricata materia videndus *Munnoz d'Eſcobar de ratiocinijs lib.* 1. *cap.* 5. *& Couvar. vari. reſolut. lib.* 2. *cap.* 14.

N. 56. Redditioni rationis aut actioni pro ſocio præſcribitur etiam cum mala fide, ut & omnibus actionibus perſonalibus. Quod de jure civili abſque omni dubio procedit *Cod. lib.* 7. *tit.* 40. *lege* 1. *§.* 1. *& l. ult. §. ult.* Cod. *Unde vi* 8. 4. Et hæc eſt opinio Bartoli. *in l. ſequitur §. ſi viam n.* 2. *ff. de Uſucapi:* ut tradit Munnoz de ratiociniis *l.* 1. *cap.* 5. *n.* 26. qui & hic videri poteſt. At jus canonicum ſecus ſtatuit. *Cap.* 2. *de reg. jur.* 36. *& cap. fin. extra de Præſcript.* An autem jus Civile hac in parte, an verò Canonicum in conſuetudinaria noſtra 33. annorum præſcriptione locum habeat, indeciſum reliquit Grotius introd. lib. 2. cap. 7. **Wat het Hollandts recht in desen &c.** & ibi per totum ut & Groenewegen ibidem. Attamen hanc quæſtionem ex profeſſo tractat *Goris in Adverſ. tract.* 3. *par.* 1. *n.* 61. ubi jus Civile Canonico præferendum multis rationibus & authoritatibus adſtruit, & ita in patria ſua obſervari. Et ſic in præſcriptione 33. annorum & 4. menſium, quæ eſt tertia ſeculi pars, de bonâ malâve fide non tàm anxie inquirendum cenſet: & ita obſervari in Saxonia & Burgundia; quorum moribus, noſtri ſanè in multis

tis

tis quàm simillimi sunt. Deinde bono publico usucapio introducta est: ne scilicet quarundam rerum diu & ferè semper incerta dominia essent: cùm sufficiat ad inquirendas res suas, statuti temporis spatium. *l.* 11. *ff. de usurpatio*: 41. 3. tum ut aliquis litium esset finis *l. ult. ff. Pro suo & ib. Gothefrid. lib.* 41. *tit.* 10. Neque hoc tàm procedit favore præscribentis, quàm odio negligentis tàm immenso temporis spatio res suas perquirere. Vide Grot. introduct. *lib.* 2. *cap.* 7. *in verbis:* **Andere volckeren hebben hier in.** Et cùm in magno Mariæ Burgundicæ privilegio de bona malâve fide altum sit silentium, & ad dominium transferendum tertiam seculi partem præscribat indifferenter, putem hîc mores Gelriæ, cum quibus hoc præscriptionis tempus commune habemus, omninò esse sequendos; omissâ post tanti temporis spatium anxiâ illa atque intricata de bona malâve fide disputatione. Et sic redditioni rationis aut actioni pro socio tertia seculi parte præscribatur indifferenter & congruenter *legi* 1. §. 1. *Cod. de Annali except.* 7. 40. Vide *Ritterhuysen de different. juris Civilis & Canonici lib.* 4. *cap.* 13. *in fine.*

CAPUT XXXVIII.

Qualiter à socio rationes sint reddendæ?

SUMMARIA.

1 *Rationes eo in loco sunt reddendæ, in quo administratio facta fuit.*
2 *Socius in loco domicilii conveniri potest, quod rationes reddat, sed ibidem libri erunt portandi expensis & periculo petentis.*
3 *Dilationes congruæ sunt dandæ à Iudice pro ratione reddenda.*
4 *Socius si habet litem cum ejus factore super exhibitione librorum, interim judicium cum eo cœptum, quod rationes reddat, non suspenditur, sed dantur congruæ dilationes.*
5 *Rationes reddi possunt in loco administrationis post motum judicium in loco domicilii, sed ante litem contestatam.*
6 *In ratione reddenda quatuor sunt necessaria.*
Codices edi.
Calculum fieri.
Reliqua restituere.
Culpam & moram purgare.
7 *Rationem perfecte reddere difficile est.*
8 *Rationes an perfecte redditæ fuerint, statur arbitrio Iudicis.*
9 *In reddendis rationibus dure nimis agendum non est.*
10 *Et aliquando creditur assertioni socii cum juramento, etiam in non modicis.*
11 *Liber in ratione reddenda erit exhibendus, & non sufficiunt chartæ & folia, & non excusatur socius, si dicat librum non confecisse, quia non fuit requisitus.*

12 *Rationes in folle non sunt exhibendæ, & qualiter intelligatur.*
13 *Rationes sine libro reddi non possunt.*
14 *Liber socii probat pro scribente & contra scribentem, & n. 15.*
16 *Socii persona censetur approbata, si non mutet mores.*
17 *Libro institoris fides adhibetur pro ipso, & contra ipsum, & inter ipsos socios.*
18 *Non procedit, si ab uno ex sociis solummodo fuit deputatus.*
19 *Liber inter socios eo magis probat, si omnes in eo scripserunt.*
20 *Libro administratoris ad hoc, ut fides adhibeatur, novem sunt necessaria, sed non omnia sunt necessaria in libro sociorum.*
21 *Iuramentum ad hoc, ut liber sociorum probet, non est necessarium.*
Iuramentum, ubi fides alicujus est approbata, non requiritur.
Iuramentum testi per partem remitti potest.
22 *Liber ad hoc, ut probet, debet esse formatus secundum consuetudinem & secundum statuta.*
23 *Liber debet continere diem, mensem & annum.*
24 *Ne rationes sint obscuræ, confusæ & intricatæ.*
25 *Dies regulariter non apponitur in scriptura privata.*
Fallit in libro rationum.
26 *Liber si non contineat diem, probat contra scribentem.*
27 *Quantum faciat confessio absente parte.*
28 *Liber debet esse scriptus manu socii, & de mandato aliorum sociorum.*
29 *Et de mandato constare dicitur, si ei commissa fuit administratio.*
30 *Socio administratori an censeatur demandatum, quod publica instrumenta conficiat.*
31 *Instrumenta quod hodie sint conficienda de consuetudine in negotiis arduis.*
32 *Liber debet continere verisimilia.*
33 *Verisimilia quæ sint Iudicis arbitrio terminatur.*
34 *Liber debet continere data & accepta.*
35 *Omissa etiam à socio continere debet.*
36 *Liber non debet continere lecturas, cancellationes & lucrationes.*
37 *Iuramentum datur contra socium non bene conficientem librum.*
38 *Liber debet continere solum negotia societatis.*
39 *Socius non excusatur, si dicat confecisse librum eo modo, quo scivit.*
40 *Liber cum effectu proferri debet, & non sufficit protestatio.*
41 *Liber etiam socio actori edi debet.*
42 *Librum non habere, si dicat socius, ei non creditur.*
Librum edere tenetur socius actione pro socio, ideo ejus amissionem juramento probare non potest.
43 *Calculus faciendus facta librorum præsentatione.*

44 Cal-

44 *Calculatores à sociis seu à Iudice eligi solent.*
45 *Calculatores dant Iudici relationes, & Iudex sententiat.*
46 *Calculatio aliquando habet vim transactionis.*
47 *Calculatio ut valeat, debet constare de electione calculatorum.*
48 *Calculatores à Iudice eligi debent, præsente parte, vel citata.*
49 *Calculatoribus defertur juramentum veritatis.*
Fallit, si sint electi à partibus.
50 *Calculatores duo à Iudice eligi debent, & unus non sufficit.*
51 *Calculatores à Iudice seu à partibus eligi debent, & unus ex eis alium eligere non potest.*
52 *Calculatores in calculatione debent esse conformes.*
53 *Calculatores possunt referre calculationem parte non citata.*
Sed calculationi partes intervenire debent.
54 *Calculatio dicitur certa, licet adsit clausula,* salvo jure verioris calculi.
55 *Fallit, si criminaliter agatur.*
56 *Reliqua sunt restituenda facto calculo.*
57 *Reliquatores qui dicantur.*
58 *Reliqua sunt restituenda, etiam scripturæ & instrumenta.*
59 *Liber rationum etiam relaxari debet.*
60 *Reliquorum restitutio non debet fieri in folle, sed cum effectu, & etiam sunt cedendæ actiones.*
61 *Reliquorum restitutio statim expunctis rationibus fieri debet ad evitandam moram.*
62 *Ratione semel reddita amplius, quod reddatur, peti non potest.*
63 *Fallit allegato errore.*
64 *Etiam si pluries calculatio facta fuisset, & n.65.*
66 *Error etiam in secunda instantia allegari potest.*
67 *Potest etiam allegari ab eo, qui prius negasset calculum fuisse factum.*
68 *Potest allegari etiam facta restitutione reliquorum.*
69 *Et si ad petendam revisionem deficit actio pro socio, datur condictio indebiti.*
70 *Error allegari non potest transacto tempore convento.*
71 *Non potest allegari, si scripturæ diu stetissent penes allegantem.*
72 *Et si scripturæ venditæ fuissent.*
73 *Error ab allegante probari debet.*
74 *Error qualiter probetur.*
75 *Error in modico non attenditur.*
76 *Error non potest allegari stante sententia, transactione & pacto.*
77 *Sententia quando sub prætextu erroris possit retractari.*
78 *Transactio quando rescindatur sub prætextu erroris.*

79 *Error, an allegari poßit, stante pacto & quietatione.*
80 *Ratio, si imperfecte reddita fuit, iterum reddi debet.*
81 *Error, stante juramento, an allegari poßit.*
82 *Ratio dolose reddita iterum reddi debet.*
83 *Confeßio rationem fuisse redditam non nocet.*
Confeßio non nocet in his, quæ non dependent à potestate confitentis.
84 *Confeßio rationem fuisse redditam, eo magis non nocet, si sit facta super impoßibili, & super inverisimili.*
85 *Liberatio generalis, stante dolo, non est attendenda, etiamsi fuit dictum, reliqua non extare.*
86 *Etiamsi adsit clausula,* sponte & ex certa scientia, *& juramentum, & decretum Iudicis.*

1 PRimo sciendum est, rationes eo in loco esse reddendas, in quo administratio † facta fuit. *l.* 1. *& per totum tit. C. ubi de ratio.* & ibi Glos. Bald. & Salic. *l. prætor. §. is etiam. ff. de eden. & l. heres absens. §.* 1. *ff. de Iudic.* Et est ratio, quia in loco administrationis facilius & plenius tam per testes, quam per instrumenta veritas inveniri potest, ut dicit
2 Socin. *cons.* 31. *in fin. lib.* 1. Potest etiam socius † conveniri ad reddendum rationes in loco domicilii, sed libri & scripturę necessariæ pro ratione reddenda erunt ibi adducendę expensis & periculo petentis, Castr. *in l. prætor. §. sed hoc. ff. de edendo.* Socin. *cons.* 149. *num.* 14. *lib.* 1. Secundo à Iudice pro ratione reddenda erunt dan-
3 dę ejus arbitrio congruę dilationes, considerata † negotiorum gravitate & implicitate, ut per Socin. *cons.* 192. *num.* 7. *lib.* 2. & post eum per Bero. *cons.* 191. *nu.* 46.
4 *lib.* 1. Et si litem socius habeat † cum ejus factore super exhibitione librorum, interim non retardatur judicium cum ipso socio, sed dantur ei congruæ dilationes, ut possit factorem cogere ad exhibendum libros. Socin. *d. consil.* 192. *num.* 7. *lib.* 2.
5 Et si rationes redditæ fuerunt in † loco administrationis post motum judicium in loco domicilii, sed ante litem contestatam, recte & non dolose redditæ dicuntur. Rota Genuen. *decis.* 98. *sub num.* 3.
6 Tertio, quatuor in ratione reddenda † sunt consideranda. Primo codices edi. Secundo calculum fieri. Tertio reliqua restituere. Quarto culpam & moram purgare restitutione & solutione ejus, quod debetur, *l. cum servus. ff. de condit. & demonstr.* Corn. *cons.* 319. *lib.* 3. Socin. *cons.* 149. *num.* 3. *lib.* 1. *& cons.* 159. *num.* 11. *& cons.* 190. *num.* 4. *lib.* 2. Ias. *cons.* 4. *col.* 2. *lib.* 3. Bero. *cons.* 191. *num.* 47. *lib.* 1. *& cons.* 113. *num.* 34. *lib.* 2. Paris. *cons.* 82. *lib.* 1. Strach. *in tract. de mercat. part.* 2. *num.* 66. Menoch. *in tract. de arbitr. jud. casu* 209. Rimin. jun. *cons.* 338. *nu.* 31. *lib.* 3. Et quia
7 omnia † observare difficile est, ideo quod rationem perfecte reddere difficile sit,

tradit

tradit Socin. consil. 119. sub num. 24. lib. 2. post Anchar. consil. 331. colum. 1. Et hac difficultate considerata, quo pacto † rationes sint reddendę, & an sufficienter 8
redditæ dici debeant, Iudicis arbitrio terminandum relinquit Bald. in l. voluntatis. num. 2. Cod. de fidejus. Corn. consil. 196. & consil. 319. lib. 3. Paris. consil. 82. sub num. 21. & consil. 89. num. 16. l. 1. Alciat. consil. 437. in fin. Menoch. d. casu 209. nu. 10. & seq. & nu. 13. Et in reddendis rationibus dure nimis agendum non est, & scrupulosa † rationum redditio esse non debet, l. si servus. ff. de leg. 1. Sunt admittendi 9
sumptus bona fide facti. l. 1. §. sed nonnullos. ff. de tut. & ratio. distra. Menoch. d. casu 209. num. 34. Et aliquando creditur † assertioni socii, etiam in non modicis, So- 10
cin. consil. 46. sub num. 2. lib. 1. & consil. 92. num. 6. lib. 2. Plot. ad l. si quando. num. 496. in fin. C. un. vi. Strach. in tract. de mercat. part. 2. num. 57. in fin. Mascard. in tract. de probat. conclus. 1256. num. 20. Cumque supradicta quatuor in ratione reddenda sint consideranda, liber à socio † erit ostendendus, nec satis erit, si rationes velit 11
ostendere in chartis & foliis. Petrus de Ubald. in tract. de duobus fratribus. part. 12. sub num. 1. vers. & breviter. Strach. in d. tract. de mercat. part. 2. num. 59. etiam si, ut mercatores dicunt, contineant bilanciam, Rota Genuen. decis. 176. num. 4. & num. 17. Et à libri confectione non potest excusari socius, asserendo, quod ad illum conficiendum non fuerit requisitus, Cravet. consil. 433. num. 24. & 25. lib. 3. Et non sunt in folle † rationes exhibendæ, ut habetur in d. l. cum servus. 21
ff. de condit. & demonstr. quæ vult, ut non reddantur rationes inexploratæ, inexplicatæ, atque confusæ. Et hoc dictum desumptum esse ab illis, qui pecunias in folle ostentant, nempe in marsupio, qui, qualis, quantave sit, sciri nolunt, tradit Alciat. lib. 4. de verborum significationib. num. 4. & post eum Menoch. d. casu 209. num. 15. Et hoc proverbium ponit Manut. in libro Proverbiorum. fol. mihi 1709. & Riminald. jun. consil. 338. numero trigesimo primo. libro tertio.

Et quia principaliter † in libro rationum ipsarum rationum redditio fundata est, 13
ita ut sine eo ratio reddi non possit, ut dicit Menoch. consil. 988. num. 5. lib. 10. Cravet. consil. 433. sub num. 13. lib. 3. videndum est, an libro sociorum plena fides tam pro scribente, quam contra scribentem danda sit.

Quod ei plena † sit danda fides, citatur Bald. in rub. C. de fide instr. num. 35. sed 14
quod hoc sit Iudicis arbitrarium, citantur Purpur. in l. admonendi. num. 207. ff. de jurejur. Socin. consil. 240. num. 6. lib. 2. qui ita loqui Baldum intelligunt, ut dicit Menoch. in tract. de arbitr. jud. casu 92. n. 2. Quia probationes omnes sunt Iudici arbitrariæ. l. 3. §. ideoque divus. ff. de testib. late tradit ipse Menoch. in d. tract. casu 90. ideo dici potest in Iudicis arbitrio positum esse, an liber iste plene probet, & ut regulariter dici solet duos testes sufficere ad probationem. l. ubi numerus. ff. de testibus, & an probent relinqui Iudicis arbitrio, ita regula constitui potest, librum societatis † inter socios tam pro scribente, quam contra scribentem plene proba- 15

re, ita hanc regulam constituit Menoch. *d. casu* 92.*num.* 2. Mascard. *in tract. de probat. conclus.* 973. *num.* 83. Et hanc opinionem tenet Corn. *consil.* 319. *num.* 12. *& sequent. libro tertio.* Alexand. *consil.* 186. *numero primo. libro secundo.* Socin. *consil.* 162. *numero decimo quinto. & consil.* 291. *numero decimo quarto. libro secundo.* Dec. *consilio* 68. *in* 1. *dubio. libro primo.* Ripa *in l. admonend. numero* 129. *ff. de jurejurand.*

16 Et ea ratione præsens opinio probari videtur, quia adeo persona † socii approbata dicitur, ut amplius reprobari non possit, ut considerat Menoch. *d. casu* 92. *numero quarto.* & ante eum Cravet. *in tract. de antiq. tempor. part.* 1. *sub numero ducentesimo vigesimo sexto. & sub numero* 229. ubi tamen dicitur, & bene, quod potuit opponi contra personam socii, quando improbitatis indicia supervenissent post contractam societatem. Et faciunt ea, quæ dicuntur de Iudice semel approbato, ut suspectus nihilominus dici possit, si nova causa suspicionis superveniat, Gloss. & Abb. *in cap. insinuante. de offic. jud. deleg.* Procedit regula ista etiam
17 in restitutore à sociis deputato, & sic approbatur. Nam ejus libro non † solum adhibetur fides pro & contra ipsum scribentem, sed etiam inter ipsos socios, Castrens. *cons.* 314. *col.* 2. *lib.* 2. Socin. *consil.* 291. *colum.* 8. *vers. præterea etiam. lib.* 2. Cravet. *d. tract. de antiq. temp. part.* 1. *n.* 205. *in fin. & nu.* 226. Menoch. *d. casu* 92.
18 *in fin.* Sed non procedit, si ab uno † ex sociis solummodo institor deputatus fuisset, ut per Mascar. *d. concl.* 973. *num.* 84. Procedit etiam regula, & multo
19 magis, si liber ab omnibus sociis scriptus fuisset, ut quia modo unus † modo alter in eo scripserit parcellas, secundum facti contingentiam, Cravet. *d. tract. part.* 1. *n.* 229. Menoch. *d. casu* 92. *nu* 4. ubi dicit neminem ab hac opinione dissentire.

20 Sed quæro, quæ requirantur ad hoc, ut † libro socii plena sit adhibenda fides, non solum contra se, sed etiam ad ejus favorem? Cravet. *in d. tract. part.* 1. ponit novem requisita ad hoc, ut libro administrationis, qui non sit à publico deputatus, fides adhibeatur, ut per eum videre licet, sed agendo de libro sociorum sub *num.* 229. dicit, an in libro præfato dicta requisita sint necessaria, Doctores non aperire, sed putare requiri juramentum, & quædam alia requisita, nisi sit scriptus liber manu omnium sociorum, & nisi aliter servetur de consuetudine, & dicit putare hanc esse differentiam inter librum sociorum & aliorum administratorum, quod in libro sociorum non fiat distinctio, an summa sit parva vel magna, dummodo sit verisimilis, & quod non quæratur, an versetur difficultas probationis, vel non, & an persona socii sit integræ fidei, nisi improbitatis indicia post contractam societatem supervenissent.

Quod requiratur juramentum, non credo verum, quia, ut dixi, ideo probat li-
21 ber à socio seu † institore scriptus, quia eorum persona approbata censetur, & ubi fides alicujus est approbata, non requiritur juramentum, Bartol. *in l. Lucius. in fin. ff. de fide-*

ff. de fidejuss. Nat. *consil.* 489. *num.* 8. *lib.* 3. Et ad hoc facit, quia videmus, quod testi per partem juramentum remitti potest, Seraf. *in tract. de privilegiis juramenti, privileg.* 30. *num.* 22. Et an liber sociorum plane probet, ego infra scripta consideranda esse censeo.

Primo, an sit factus & formatus, ut † de consuetudine, seu ex statuti dispositio- 22
ne fieri debet, ut si contineat inscriptionem solitam apponi, de qua loquitur Strach. *in tract. de mercat. part.* 2. *num.* 53. ubi eam necessariam esse, seu saltem utilem ad multa ostendit, & si singulæ chartæ sint numeratę, ac etiam signo publico signatæ, ut aliquando observatum vidi, ita consetudinem maxime esse attendendam in hac librorum confectione, tradit Bald. *cons.* 152. *ad evidentiam. lib.* 3. Petr. de Ubald. *d. tract. de duob. fratr. part.* 12. *sub n.* 1. Ias. *in cons.* 4. *col.* 2. *vers. justitia. lib.* 3. Cravet. *d. tract. part.* 1. *sub num.* 229. Strach. *d. tract. part.* 2. *n.* 59.

Secundo ait considerandum, quod contineat † diem, mensem & annum, Petr. 23
de Ubald. *d. tract. part.* 12. *sub num.* 1. ubi etiam dicit ex eo, quia apponebantur calendæ, quod aliquando liber rationum fuit appellatus calendarum, ut habetur *in l. ejus qui in provincia. ff. si cert. pet.* Quod etiam soleat in principio apponi † nomen Imperatoris & pontificis, dicit Strach. *in d. tract. de mercat. part.* 2. *num.* 61. post Bald. *in rub. Cod. de fide instr. num.* 30. Et ratio, quare dies apponi debeat,
est, ne † rationes sint obscuræ, confusæ & intricatæ, Bartol. *in l. comperimus. Cod.* 24
de Navicul. & in consil. 150. *in fin. lib.* 1. Corne. *consil.* 196. *colum. fin. lib.* 3. Socin. *consil.* 46. *colum.* 2. *ver. secunda pars. & consil.* 73. *colum.* 2. *lib.* 2. *& consil.* 159. *& consil.* 190. *colum.* 1. *& consil.* 213. *colum.* 5. *lib.* 2. Ias. *consil.* 4. *col.* 2. *lib.* 3. Cravet. *d. tract. de antiq. tempo. part.* 1. *num.* 129. Strach. *d. tract. de mercat. part.* 2. *num.* 61. Et licet
regulariter in scriptura † privata dies non requiratur, *l. cum taberna. §. idem quær.* 25
ff. de pignor. tradit Cravet. declarando tamen, nisi dies sit de substantia. *in dict. tract. part.* 1. *sub nu.* 101. hoc tamen fallit in libro rationum, ut per Alexan. *consil.* 70. *colum.* 3. *lib.* 1. & *consil.* 77. *colum.* 2. *lib.* 6. Roland. *consil.* 92. *num.* 14. *lib.* 3. Et si non
continent diem † probaret contra scribentem, non tamen ad ejus favorem, Alex. 26
consil. 182. *colum. fin. lib.* 2. Marsil. *singul.* 429. Ias. *in l. admonendi. sub num.* 96. *ff. de jurejur.* Strach. *in d. tract. part.* 2 *sub num.* 61. Menoch. *d. tract. de arbitr. Iud. casu*
92. *sub numer.* 6. Sed quod probaret contra † scribentem solummodo quantum fa- 27
ceret confessio facta absente parte tradit, sed male, Purpurat. *in d. l. admonendi. num.* 199. & Cravet. *d. tract. part.* 1. *sub num.* 219. *in fine.*

Tertio ait considerandum, quod liber sit scriptus manu socii, & non manu
alterius, & quod sit scriptus de mandato † aliorum sociorum, Bald. *consil.* 278. 28
Punctus quæstionum, lib. 3. Alex. *consil.* 186. *nu.* 2. *lib.* 2. Menoch. *d. tract. de arbitr. jud. casu.* 92. *sub num.* 7. Decian. *consil.* 60. *num.* 10. *lib.* 2. & de mandato, quod liber
conficiatur, dicitur constare, si socio † sit permissa administratio, quia permissa ei 29
admini-

administratione, censetur ei mandatum, quod librum conficiat, cum de administratis tenetur reddere rationem, & ratio sine libri confectione reddi non possit, ut per Cravet. *d. tract. part.* 1. *num.* 226. *in fin. & num.* 227. Menoch. *in tract. de præsumpt. lib.* 3. *præsump.* 62. ubi ponit quatuor casus, in quibus liber præsumitur scriptus de voluntate sociorum. Corn. *consil.* 319. *num.* 12. *lib.* 3. ubi notabiliter dicit,
30 & est menti tenendum, socio administratori † licet censeatur demandatum, quod conficiat librum rationum, non tamen censeri ei demandatum, quod publica
31 conficiat instrumenta. Sed quia hodie mercatorum fides † est valde debilitata, & est in observantia, quod publica instrumenta conficiantur, maxime in negotiis arduis, seu quod conficiantur apochæ manu contrahentium subscriptæ, & trino teste munitæ, mandatum censeri debet administratori, quod etiam instrumenta publica seu dictas apochas conficiat. Et ita instrumenta esse conficienda, si ita solitum sit, tradit Decian. *cons.* 60. *num.* 9. *in fi. lib.* 2. & faciunt ea, quæ supra de consuetudine dicta fuerunt, *num.* 22. & ea quę tradit Cravet. *d. tract. part.* 1. *num.* 207. & persona, cum qua contrahitur, pręcipue erit consideranda, quia esse posset, quod si solummodo de contractu cum ea gesto conficeretur parcella in libro, difficilis & impossibilis esset exactio, quia libri non eam ubique faciunt probationem, quam faciunt instrumenta publica.

32 Quarto considerandum erit, quod verisimilia † contineat. Si enim inverisimilia contineret, non probaret, Bald. *in rub. C. de fide instr. n.* 35. Castr. *cons.* 114. *in causa, quæ vertitur coram domino Vicario. in* 5. *dubio. lib.* 2. Ias. *in cons.* 4. *lib.* 3. Strach. *d. tract. part.* 2. *n.* 62. Cravet. *d. tract. part.* 1. *nu.* 213. *& sub nu.* 219. Menoch. *d. casu.*
33 92. *n.* 5. Mascar. *concl.* 973. *nu.* 85. Et quę sint verisimilia, & † quæ inverisimilia, cum certa regula dari non possit, Iudicis arbitrio erunt terminanda, considerata causa, qualitate personarum & sociorum, & considerata quantitate bonorum. Tiraq. *ad l. si unquam. in præfat. num.* 51. *C. de revoc. donat.* Ripa *in l. admonendi. n.* 129. *ff. de jurejur.* late Cravet. *d. tract. part.* 1. *sub nu.* 206. *& seq. & sub n.* 213. Menoch. *d. casu* 91. *n.* 21. *& d. casu* 92. *n.* 5.

34 Quinto considerandum erit, quod contineat data † & accepta, cum insertione causæ, & ponit formam scribendi Bart. *in l. comperimus. C. de navicula. lib.* 11. & dicit, quod scribi debent ea, quæ recipiuntur, & nominatim à quo recipiuntur, & ex qua causa, & similiter cui dantur, nominatim apponendo diem, quia alias, si non ita scriberentur, non posset cognosci, si quid fraudis & machinationis fuisset admissum, & non diceretur reddita ratio. Et probantur ista etiam ex traditis per Bald. *in l. rationes. n.* 11. *C. de probat.* Corn. *cons.* 196. *col. fin. lib.* 3. Ias. *in l. admonendi. num.* 111. *in repet. ff. de jurejur.* Cravet. *d. tract. part.* 1. *num.* 219. *& num.* 220. Strach. *d. tract. part.* 2. *num.* 57. *& sub n.* 60. Rolan. *cons.* 92. *lib.* 3. Cephal.

phal. *conf.* 578. *num.* 47. *lib.* 5. Rimin. jun. *conf.* 338. *num.* 44. *lib.* 3. Et non solum data † & accepta, sed etiam omissa à socio, in ejus libro sunt scribenda, ut per Me- 35
noch. *d. tract. de arbitr. jud. casu* 309. *num.* 32.

Sexto & ultimo considerandum erit, quod in libro † non adsint lituræ, can- 36
cellationes, lacerationes & remissiones, & alia hujusmodi, ex quibus falsitas argui possit, quia falsitatis suspicione stante liber contra scribentem probaret, sed non ad ejus favorem, facit *l.* 1. *ff. de his, quæ in testam. del. l. si unus.* C. *de testib. l. fin.* C. *de edicto divi. Adrian. tol.; l.* 1. *§. qui rationibus. ff. de falsis. c. inter dilectos. de fide instrum.* Bald. *consil.* 382. *in quæst. Milon. lib.* 5. *& consil.* 348. *factæ fuerunt. lib.* 1. Castr. *conf.* 314. *omisso primo. lib.* 2. Strach. *d. tract. part.* 2. *n.* 63. faciunt tradita per Cravet. *conf.* 28. *lib.* 1. & per Gabr. *conf.* 169. *lib.* 1. & per Menoch. *d. tract. de arbitr. jud. casu* 187. *n.* 36. Et caveat socius ne librum rationum eo modo, quo fieri debet, conficere prætermittat, quia contra eum † daretur juramentum in 37
litem, Petr. de Ubald. *d. tract. de duobus fratr. part.* 12. *sub n.* 1. Corn. *conf.* 196. *col. fi. lib.* 3. Bero. *conf.* 191. *sub n.* 44. *lib.* 1. Paris. *conf.* 25. *n.* 46. *& conf.* 75. *lib.* 1. *& conf.* 109. *lib.* 3. Socin. *conf.* 46. *& conf.* 73. *lib.* 1. *& conf.* 213. *lib.* 3. Rol. *conf.* 49. *n.* 12. *lib.* 1. Thob. *conf.* 63. *n.* 3. Simon de Pret. *conf.* 25. *n.* 16. Nat. *conf.* 361. *n.* 9. *lib.* 2. Ioseph. Lud. *in suis com. conclus. concl.* 53. *vers. socius. nu.* 33. Cephal. *conf.* 363. *n.* 7. *lib.* 3. *& conf.* 678. *n.* 24. *lib.* 5. Bursat. *conf.* 105. *nu.* 5. *lib.* 1. Caveat etiam, ne in eodem libro † cum 38
negotiis societatis propria negotia scribat, quia talis culpa in eo deprehenderetur, quod posset in litem contra eum jurari. Innoc. Butr. & Imol. *in c. cum officiis. de testam.* Bald. *in auth. licentia.* C. *de episc. & cler.* & post eos Socin. *conf.* 159. *col.* 2. *vers. secundo probatur, lib.* 2. Cravet. *d. tract. par.* 1. *n.* 224. Rolan. *conf.* 49. *n.* 31. *lib.* 1. Neque dicat socius, eo modo librum fecisse, prout facere scivit, quia non erit excusatus † à 39
congrua libri confectione, & à congrua redditione rationum, & sibi imputet, si se immiscuit in negotiis peragendis, de quibus ignarus erat. Cephal. *conf.* 678. *num.* 51. *& n.* 52. *lib.* 5. & citat Corn. *conf.* 196. *sub num.* 4. *lib.* 3. ubi, ut supra dixi, probat administratori necesse esse reddere rationem, & ei successive necesse esse conficere librum, quia rationes sine libro reddi non possunt. Et liber rationum † cum 40
effectu proferri debet, & non satisfacit ejus debito socius, si protestetur se esse paratum librum proferre, & reddere rationem, quia facto opus est, & verba non sufficiunt. Petr. de Ubald. *d. tract. de duob. fratr. part.* 12. *sub n.* 1. per ea, quæ tradit Bart. *in l. prætor. §. si quis paratus. ff. de nou. oper. nunciat.*

Cogiq; potest socius ab altero † socio ad edendum librum, Socin. *conf.* 190. *col.* 41
4. *lib.* 2. Paris. *conf.* 89. *num.* 17. *& n.* 25. *lib.* 1. etiam socio actori, quod socius administrator librum edere teneatur, ut videri possit, quid fuerit positum & quid fuerit actum in societate, tradit Menoch. *conf.* 375. *n.* 17. *lib.* 4. qui pro hac opinione citat eruditiss. Alciat. *in l.* 1. *nu.* 22. C. *de edendo.* & Bero. *conf.* 191. *n.* 35. *lib.* 1.

Et mercatorem teneri edere librum rationum magis frequenter Doctorum opinione firmari, tradit Strach. *in tract. de mercat. par. 2. n. 70.* & dixi supra *c. 31. n. 33.*
42 Et si librum rationum socius non habere † diceret, ei non crederetur, Anchar. *conf. 317. in causa, quæ vertitur, colum. 3.* Socin. *consil. 190. colum. 4. vers. sed factor conatur. lib. 2.* & tenetur edere jure actionis, nempe actione pro socio. Bero. *cons. 128. num. 9. lib. 3.* & ideo, si vellet ejus amissionem suo juramento præstare ei non crederetur, Seraf. late *in tract. de privileg. jura. privilegio 37.* Facta libri editione in ea
43 forma, quæ fieri debet secundum supradicta, calculus † postmodum de datis & acceptis erit faciendus, ut quæ restitutioni subjecta remanebunt cognoscatur, Angel. *consil. 277. tutor alimentavit*, Socin. jun. *consil. 74. n. 1. lib. 3.* Menoch. *in d. tract. de arbitr. jud. casu. 209. num. 20.* Mascard. *conclus. 253. num. 7.* Et si
44 socii essent insimul concordes in calculatione † inter ipsos facienda, essent valde laudandi, & uti ulteriori labore opus non esset, quia tamen quasi semper discordantes aliorum consilio & opera uti necesse habent, ideo calculatores eligunt, seu à Judice eliguntur, *l. si cui libertas, & ibi Bart. ff. de condit. & demonstr.* Corn. *consil. 196. colum. fin. lib. 3.* Strach. *de tract. de Mercat. part. 2. sub num. 66.* Et di-
45 cit Castren. *in d. l. si cui libertas*, quod licet calculatores † habeant rationem, & ex simplici datione videndi computa & calculandi censeatur eis data potestas sententiandi & condemnandi alterum alteri, & hoc sit notandum, & memoria dignum, & quod si hæc omnia faciant vigore dictæ legis sustineri possint, tamen observari, calculatores relationes in scriptis Iudici dare, & Iudicem postmodum pronunciare, & subjungit cautius esse servare communem stylum, & ita Castren. verbis relatis dicit etiam Strach. *in d. tract. de Mercat. part. 2. num. 67.* & etiam Menoch. *in dict. casu 209. num. 36.* approbat stylum esse observandum, & ita etiam fieri debere dicunt Neviz. *in consil. 92. in fin. & in consil. 64. num. 17. & num. 18.* & Bursat. *in consil. 102. in fin. lib. 1.* & ita in hoc florentiss. statu observari, pluries mihi dictum fuit à patre meo, qui in eo per annos quindecim, & ultra, diversa exercuit officia, ex gratia serenissi. Domini nostri Francisci Mariæ XI. Urbani Ducis VI. justissimi, prudentissimi & religiosissimi, cujus vota Deus omnipotens semper secundare, & ei felicissimam prolem ex serenis. Duce
46 concedere dignetur. Solet etiam aliquando ipsa calculatio † habere vim transactionis, ut si lite pendente à calculatoribus electis facta fuerit, Alex. *consil. 21. in fin. lib. 7.* & calculatores aliquando dicuntur arbitri, quia eis tribuitur absolvendi & condemnandi facultas. Aliquando dicuntur arbitratores & discussores tantum, quia eis jurisdictio hujusmodi non tribuitur, ut declarat Gabriel, *consil. 43. num. 1. lib. 7.* ubi etiam examinat, quando calculatoribus tutorem eligere liceat. Et
47 ad hoc, ut calculatorum electio † & calculatio valeat, plura requiruntur. Et primo requiritur, quod de eorum electione legitime facta constet, Bar-

Barto. *in l. 2. C. de jure fisci. lib.* 10. Ruin. *consil.* 71. *num.* 3. *lib.* 4. Corne. *consil.* 43. *facit quia. lib.* 1. Paris. *consil.* 89. *numero* 4. *&* 5. *libro primo*. novissime Mascard. *in tract. de probat. conclus.* 253. *num.* 6.

Secundo requiritur, quod calculatorum † electio facta à Iudice facta sit parte 48
præsente, vel legitime citata, Gabriel. *in suis com. conclus. tit. de citat. concl.* 1. *nu.* 187. Brun. Ariminen. *cons.* 122. *n.* 21. Bursat. *cons.* 102. *nu.* 19. *& cons.* 105. *sub n.* 20. *lib.* 1.

Tertio requiritur, quod à Iudice † eis juramentum veritatis & non credulitatis 49
deferatur, quia calculatores rectas regulas habent, & errare non possunt, nisi sint negligentes, & credulitatis juramentum defertur peritis, qui rectas non habent regulas, & solum de eorum judicio deponere tenentur, Bald. *in l. hac edictali. num.* 6. *Cod. de secund. nupt.* Bartol. *in l.* 1. *ff. de ventre inspi. & in l. Theopomp. ff. de dote præleg.* Abb. & Dec. *in c. proposuisti. in* 4. *quæst.* ubi de communi testatur, *de probat.* Mand. ad Roma. *consil.* 20. *num.* 5. Hiero. de Monte *in tract. de finibus reg. cap.* 32. *num.* 4. Bursat. *consil.* 105. *sub nu.* 9. *lib.* 1. Et verum esse, si sint electi à Iudice, secus vero si sint electi à partibus, tradit Nat. *cons.* 40. *lib.* 1.

Quarto requiritur, quod † duo calculatores à Iudice eligantur, & non sufficit 50
unus. §. *quid autem. in auth. de non alienat.* ubi Angel. de communi opinione testatur, Bursat. *consil.* 102. *n.* 21. *lib.* 1. post Rim. *in repet. l. juris ignorantia. n.* 41. *&* 53. *C. qui admitt.*

Quinto requiritur, quod ambo calculatores † sint à partibus seu à Iudice 51
electi, & non sufficit, quod unus sit legitime electus, & iste sibi alterum in socium assumat, & si hoc faciat ratione assumpti, calculatio in totum redditur nulla, licet sint in calculatione conformes, Bursat. *d. consil.* 105. *numer.* 21. *lib.* 1. ex doctrina Alb. & postmodum Felin. *in c. cum nuper, de offic. deleg. num.* 7. *&* 8. & trad. per Vant. *in tract. de nullit. ex def. ordinan. num.* 184. Et quod propria auctoritate calculatores tutorem eligere non possint, tradit Gabr. *d. cons.* 43. *col.* 1. *lib.* 1.

Sexto & ultimo requiritur, quod in calculatione † sint conformes, & in casu 52
discordiæ eligitur tertius. *l. item si unus. §. principaliter. & §. fin. ff. de arbitr. & l. diem proferre. §. si plures. ff. eod. cap.* 1. *de arbitr. in* 6. Bald. *consil.* 287. *lib.* 2. *& consil.* 97. *lib.* 5. Riminald. sen. *consil.* 317. *lib.* 2. Paris. *consil.* 96. *num.* 27. *lib.* 1. Bero. *consil.* 89. *lib.* 1. Socin. *consil.* 54. *lib.* 1. Bursat. *d. consil.* 105. *num.* 10. *& seq. lib.* 1. Et licet di-
xerim partium † consensu, vel præmissa citatione calculatores esse eligendos, ta- 53
men poterunt eorum calculationem referre etiam partibus non citatis, secundum communem opinionem, de qua testatur Alciat. *consil.* 31. *num.* 7. Bursat. *consil.* 102. *sub num.* 18. *& consil.* 105, *num.* 20 *lib.* 1.

Bene calculationi partes præsentes adhibentur, ut ea proponere possint,

quę in eorum sententiam possent trahere calculatores, ut per Surd. *consil.* 452. *num.* 35. *lib.* 3. Et si calculatores arbitrorum potestatem haberent etiam sine citatione eam sententiam proferre non possent, Gabriel. *d. consil.* 43. *col.* 1. *lib.* 1. Quid si
54 in calculatione esset apposita † clausula, *salvo jure verioris calculi*, utrum calculatio certa facta dici posset? Et videtur dicendum, quod esset potius quædam computorum revisio, quam calculatio, quia propter reservationem videtur continere incertitudinem, per ea quæ considerat Rota Rom. *decis.* 672. *num.* 4. *part.* 3. *lib.* 3. *in novissimis.* & quia reservationes solent fieri de jure dubio & incerto, ut dicit Cephal. *consil.* 370. *num.* 62. *lib.* 3. Et quod stante dicta clausala calculatores solummodo ostendantur habuisse auctoritatem uti arbitratores, & non uti arbitri, considerat Gabriel. *d. consil.* 43. *colum.* 1. *lib.* 1. Quod calculatio dicatur certa, & quod dicta reservatio non tollat certitudinem summæ calculatæ, tenendum est, ut per Socin. *in l. pecuniam. num.* 10. *ff. si cert. pet. & in l. quibus diebus. §. quædam. num.* 10. *ff. de condit. & demonst.* Ursil. ad Afflict. *decis.* 205. Gabriel. *consil.* 146. *lib.* 2. Bertaz. *in tract. de clausulis. claus.* 38. *Glos.* 2. Bene, si criminaliter
55 ageretur, stante dicta † clausula, dicendum esset, calculationem non esse adeo certam, ut in ea fiscus suam intentionem fundare posset, quia cum iterum sit revidenda, probatio ex ea insurgens certa dici non debet, & ita vidi consultum à patre meo ad defensam cujusdam administratoris annonæ, ex traditis à Bald.
56 *in consil.* 238. *lib.* 2. His peractis, nempe libro præsentato dictis † calculatoribus, & facto calculo, ad reliqua restituenda erit deveniendum, juxta tradita supra *num.* 6. Et ita faciendum esse probatur *in l. si cui libertas. ff. de condit. & demonstr. l. creditor. ff. de solut. l. Lucius. in princip. ff. de admin. tut. l. rescripto. §. tutoris. ff. de muner. & honor.* tradit Menoch. *in d. tract. de arbitr. jud. casu* 209. *num.* 22. Rimin. jun. *consil.* 338. *num.* 33. *lib.* 3. citat text. *in l. cum servus. ff. de condit. & de-*
57 *monstr. & in l. Lucius. ff. de manu. testam.* Et exponit illa verba, reliquam † rationem, juxta mentem Gl. reliquatum, sive reliquationem, ex Petro Crinit. *lib.* 15. *de honest. discipl. cap.* 4. dicitur, quod reliquatores dicuntur illi, qui vere non totum, quod debent, solvunt, sed partem, est tex. *in l. constitutionibus. ff. ad municipal.*

38 Et tenetur socius administrator † non solum reliqua restituere, sed etiam scripturas & instrumenta pertinentia ad eum, cui reliqua restituuntur, Socin. *consil.* 92. *num.* 7. *lib.* 4. Menoch. *d. casu.* 209. *num.* 29. Et tenetur etiam eidem librum ra-
59 tionum, si communi † usui esse non debeat, relaxare, Rimin. jun. *consil.* 338. *num.* 45. *lib* 3. ubi dicit hoc verum esse, si liber sit confectus de pecuniis ejus, cui est relaxandus, & non alias, ex sententia Imol. *in d. l. cum servus. ff. de condit. & demonstr.* Et infra etiam dum agam de societatis divisione ponam, penes quem societatis liber conservari debeat. Etiam notandum est, in reliquorum restitu-

tione

tione † non sufficere oblationem in folle facere, sed ubi ea facienda est, certa 60
esse debet, ut per Bart. *in d. l. cum servus. ff. de cond. & demon.* ubi dicit, non sufficere offerre marsupium in judicio, sed quod debeat pecunia numerari coram testibus, deinde poni in marsupio, & videri possunt ea late de oblatione facienda quæ tradit Negusant. *in tract. de pignor. part. 3. n. 3. partis 5. principalis.* & Rol. *cons. 53. lib. 1.* Etiam in reliquorum restitutione tenetur cedere actiones in ejus persona existentes, ita tamen quod debitores sint idonei, & sufficit, quod tales sint, quod eis quilibet delegans administrator credidisset. *l. qui sub conditione. §. fin. ff. de condit. & demonstr.* Dec. *consil. 533. num. 2. & 3. lib. 2.* Ulterius pro complemento redditionis rationum, ut adimpleantur tradita supra *num. 6.* ne in
mora † socius administrator constituatur, statim expunctis rationibus restituti- 61
onem reliquorum facere debet, Ias. *cons. 4. lib. 3. & cons. 100. num. 4. lib. 4.* Strach. *in d. tract. de mercat. part. 2. num. 66.* Menoch. *d. casu 209. num. 28.* In proposito etiam ad prædicta videndum est, an ratione semel reddita iterum quod reddatur † peti possit? Et quidem regulariter dici solet, ratione semel reddita amplius
quod reddatur peti non posset, *l. semel. Cod. de appel. publ. lib. 10.* Ia. Menoch. 62
Archid. Io. Andr. & cæteri *in c. uni. de cler. ægro. 6.* Pract. Pap. *in forma libelli, quo agitur, ut conventa & pacta serventur. in ver. discussis. in fine.* Socin. *cons. 92. num. 1. lib. 4.* Dec. *cons. 94. num. 4. lib. 1.* Bero. *cons. 163. in fin. lib. 2.* Paris. *cons. 89. num. 2. lib. 1.* Menoch. *in tract. de arbitr. jud. casu. 209. num. 37.* Henrichman. *cons. 5. num. 2. lib. 1.* Rota Genuen. *decis. 24. num. 1. & decis. 165. num. 2.* Sed quia omnis regula pa-
titur † exceptionem. *l. omnis diffinitio. ff. de reg. jur.* ideo ista etiam suas recipit de- 63
clarationes. Nam si dicatur fuisse erratum in calculatione, iterum calculatio erit facienda, *l. uni. Cod. de erro. calculi.* & ibi Bartol. Bald. Salic. Alexan. Ias. Dec. & Rimin. sen. Nat. *consil. 489. lib. 3.* ubi dicit, hanc opinionem non mediocri inniti æquitate, quia computatio justa est erroris causa, Bart. *in l. cum fideicommissis. ff. de confes.* & ita dicit etiam Rimin. jun. *consil. 338. numero quadragesimo septimo. libro*
tertio. Et procedit ista opinio etiamsi pluries calculatio facta † fuisset, quia nihil 64
sub prætextu erroris, quod iterum fiat, peti potest. Perus. *in dicto capitulo uni. de cler. ægrot.* & non obstat si diceretur, quod si pluries calculatio esset facienda, non daretur finis revisionis, & esset absurdum, ut dicit Pract. Pap. *in d. forma libelli, quo agitur, ut conventa & pacta serventur, in ver. discussis. in fin.* quia hoc dicere esset contra opinionem omnium Doctorum, *in d. l. uni.* expresse asserentium, pluries calculationem fieri debere, allegato errore, & absurdum potest removeri, quia potest adiri Iudex, qui dabit calculatores, & ejus calculationi erit standum donec contrarium probetur, ut dicunt Castren. & Ias. *in d. l. uni.* & post eos Rimin. jun. *d. consil. 338. num. 47. & num. 66. lib. 3.* & poterunt etiam remedia illa adhiberi, ex quibus, ut infra videbimus, revisio impeditur,

 & potest

& potest dici non esse absurdum, cum à jure permittatur, pluries peti posse calculationem etiam usque ad triginta annos, Bart. *in lege secunda*, C. *de jure fisci. libro decimo.* Ias. *in dict. l. uni. numero.* 1. Riminald. jun. *d. consil.* 338. *numero* 48. *libro tertio.*

65 Et hac opinione vera stante, quod pluries calculi † revisio fieri possit, dum factis binis calculationibus revisionem iterum fieri non debere tradit Mascard. *in tract. de probat. conclus.* 1256. *num.* 14. post Bursat. *consil.* 72. *num.* 5. *lib.* 1. ex traditis *in l.* Procula. *ff. de probat.* erit intelligendum eorum dicta procedere, non quod ex bina calculatione censeatur remissa revisio, sed quod intervenientibus requisitis secundum dispositionem. *d. l. Procula*, & tradita ibi per Dd. censeatur inducta remissio & donatio, & ita loquuntur citati à Mascard. & Bursat. nempe Alciat. *in tract. de præsumpt. regul.* 1. *præs.* 32. & Berous *consilio* 191. *numero* 41. *libro primo. & consil.* 163. *in fin. lib.* 2.

66 Et error calculi potest † proponi & allegari non solum principaliter petendo revisionem, sed etiam contra petentem summam calculatam, & potest id fieri etiam in causa appellationis, si non fuit factum in prima instantia, Ias. *in d. l. uni. sub num.* 2. *Cod. de errore calculi*, citat Castr. *in consil.* 34. *& est consil.* 36. *in antiq. & in novis est consil.* 10. *lib.* 2.

67 Et potest proponi & allegari etiam ab eo, qui prius † allegasset calculum fuisse factum, dummodo talis error ab allegante in continenti probetur, & per Castr. *in dict. consil.* 10. *libro secundo.* Sed de hoc dicto an per mendacium perdatur hoc beneficium videtur dubitare Ias. *in dict. l. uni. num.* 3. per ea, quæ ipse dicit *in leg. prima. Cod. de transactio.* Et mihi magis placet, quod non perdatur, quia hoc de jure cautum non reperitur, & quod probari possit intra debita tempora Iudicis arbitrio consideranda.

68 Etiam calculi revisio † peti potest allegato errore, si restitutio reliquorum post calculationem facta fuisset. Quia licet facta calculatione & facta restitutione reliquorum dicatur obligatio sublata, à qua socii vigore contractus societatis ad reddendum rationem & reliqua restituendum astringebantur, *§.* 1. *Instit. quibus mod. tol. oblig.* ubi dicit Glos. quod si obligatio tollatur, nunquam de cætero reviviscit, *l. qui res. §. arcam. ff. de solut. l. si alienis. ff. de noxal. & l. cum ex*
69 *causa. C. de solut. pignor.* tamen cessante obligatione † & actione provenienti ex societate datur condictio indebiti. *d. l. unic. & ibi Dd. C. de error. calculi.* Ruin. *consil.* 71. *num.* 4. *lib.* 4. Rimin. jun. *consil.* 484. *num.* 52. *lib.* 5. Cephal. *consil.* 562. *num.* 15. *lib.* 4.

[7]0 Opinio ista, quod calculi revisio † peti possit usque ad triginta annos, similiter non est perpetua, quia si facta calculatione fuit inter partes conventum, ut solum intra mensem possit revideri, amplius mense transacto, quod revideatur, peti non

non poterit, ut late probat respondendo ad contraria Thesaur. *decis.* 260. Similiter si scripturæ, cum quibus ratio † reddita fuit, & super quibus fuit positus cal- 71
culus, ab eo subtractæ fuissent, qui iterum revisionem petit, quia præsumeretur quod ad sui utilitatem scripturas accommodasset, non esset iterum revisio petita facienda, ut per Menoch. *consil.* 988. *n.* 7. *lib.* 10.

Et de quodam socio, qui vendiderat & tradiderat † alteri socio libros societa- 72
tis, cum nominibus debitorum in eis existentibus, quod socium emptorem cogere non possit ad edendum libros, & iterum reddendam rationem, tradit Rim. sen. *consil.* 300. *num.* 68. *lib.* 2. juxta ea, quæ habentur *in l. prætor ait.* §. 1. *in gloss. in ver. meum. ff. de edend.* Et quia revisio calculi sub erroris † prætextu petitur, ideo 73
error ab allegante erit probandus, & donec non erit probatus, non nocebit, Bald. *in consil.* 48. *lib.* 4. Dec. *consil.* 94. *in fin. lib.* 1. Gabriel. *consil.* 61. *num.* 12. *lib.* 2. Et error satis probatus dicitur, si apparebit in † calculo descripta omnia describenda, 74
& fuisse admissa non admittenda, & quando ex novo calculo constabit rem aliter se habere, Paris. *consil.* 131. *n.* 28. *lib.* 1. Hond. *cons.* 34. *n.* 6. *lib.* 2. Mascard. *in tract. de probat. conclus.* 253. Sed notandum est non sufficere docere † de modico erro- 75
re, quia calculus ex modico errore non vitiatur. *l. quamvis. ff. de condit. & demonstr.* Bald. *in l.* 1. *ad fin. C. si adver. solut. & in l. pro hereditariis. col.* 3. *C. de hered. act. & in c. si proponente, de rescript.* quem refert & sequitur Ias. *in d. l. unic. nu.* 2. *C. de errore calculi.* & Addent. ad Bart. *in l.* 2. *C. de jure fisci.* Ulterius in tribus casibus revisio calculi sub prætextu erroris peti non potest. Primo, si super † eo fuit ju- 76
dicatum. Secundo, si super eo fuit transactum. Tertio, si fuit appositum pactum de ulterius non petendo & facta quietantia, ita tradit Bart. *in l.* 2. *C. de jure fisci. lib.* 10. Berous *quæst.* 105. Socin. *consil.* 92. *num.* 4. *lib.* 4. Ruin. *cons.* 16. *in fin. lib.* 5. Thesaur. *decis.* 260. Menoch. *in tract. de arbit. jud. casu* 209. *num.* 37. Rimin. jun. *consil.* 338. *n.* 15. *lib.* 3. *& consil.* 484. *num.* 51. *lib.* 5. Bursat. *consil.* 104. *num.* 16. *lib.* 1. Thob. *consil.* 63. Cephal. *consil.* 562. *num.* 2. *lib.* 4. Borgn. *in tract. de tut. & curat. num.* 205. Hond. *consil.* 34. *num.* 75. *lib.* 2. Modern. Papien. *in tract. de Iuris & facti ignor. cent.* 1. *dist.* 94.

In primo casu, quando super calculo † fuit sententiatum, talis distinctio est 77
adhibenda. Aut error est expressus in sententia; aut in ea non est expressus. Primo casu sententia est ipso jure nulla, *l.* 1. §. 1. *ff. qui sentent. sine appellat. rescind.* Corn. *consil.* 62. *num.* 3. *lib.* 4. Secundo casu, si sententia erit relata ad acta, in quibus error continetur, & ipse error in sententia esse dicetur, erit invalida, & ista est magis communis opinio Alexand. *consil.* 127. *num.* 7. *lib.* 1. Quod tamen verum esse declaratur, dummodo relatio sit facta per modum causæ, & non per verba enunciativa. Dec. *in d. l. unic. sub num.* 11. *C. de errore calculi.* Si vero sententia erit lata simpliciter, siquidem de errore apparebit in illis actis,

ad quæ

ad quæ necessario sententia refertur, & ut est prima sententia in causa appellationis, & similiter talis error expressus in sententia dicetur, & erit nulla; si vero de errore apparebit in aliis actis, ad quæ necessario sententia non refertur, & errore error in sententia non dicetur expressus, & valida erit, ita tradit Barto. *in d. l. unic. C. de errore calculi.* & ibidem Dec. post eum. *vers. Tertia conclusio. & vers. Quarto & ult.* Et licet ipsi non dicant, videtur dicendum, quod si Iudex sententiat super calculatione sibi relata à calculatoribus, quod necessario dicatur se referre ad eam, & sic quod in sententia sit error, si sit in calculatione, & in relatione sibi facta.

78 In secundo casu etiam, quando super calculo fuit † transactum, non est absolute verum, quod calculatio non sit revidenda, sed secundum Dec. *in d. l. unic. num.* 12. post Bart. quatuor sunt considerandi casus. Primus casus est, quando erat contratio super errore calculi, & super ea fuit transactum, & hoc casu ulterius error transactione sequuta allegari non potest, Alex. *in d. l. unic.* qui ita intelligit illum textum, & ibi Dec. *num.* 12. dicit, quod iste intellectus indubitanter procedit, Ruin. *cons.* 71. *num.* 5. *in fin. lib.* 4. Secundus est casus, quando partes erraverunt in calculo, & cum tali errore transegerunt, non tamen erraverunt in forma & verbis transactionis. Exempl. in calculando fuit dictum, quod triginta & quadraginta fuerunt centum, & centum fuerunt petita, & super tali petitione fuit transactum, & hoc casu similiter error allegari non potest, & iste est intellectus communis *d. l. uni.* ut dicit ibi Ias. *num.* 10. *in fin.* & Dec. *num.* 12. *vers. secundus est casus.* Et ad Alex. qui hunc intellectum impugnat ex eo, quia *in d. l.* dicitur, quod promissio facta per errorē calculi possit revocari, respondet post Anton. de Alex. & Ias. quod dicta in promissione & stipulatione non procedunt in transactione, quia stipulatio ex causa erroris retractari potest, *l.* 2. *C. de condi. indeb.* sed non sic est in transactione, quæ fit, ut sit litium finis, *l. quamvis C. de transact.* & iustificetur eo ipso, quod receditur à lite, *l. in summa. in princ. ff. de condit. indebit.* Tertius est casus, quando error calculi fuit expressus in transactione, ut si dictum fuit in ipsa transactione, quod de centum, quæ petebantur, tertia pars essent quinquaginta, & pro quinquaginta fuit facta transactio, & hoc casu transactio non vitiabitur, sed rescinditur, quatenus fuit erratum, secudum Bartoli opin. *in d. l. uni.* rejecta opinione Iacobi de Ravenna. Quartus & ultimus est casus, quando tacite error in transactione continetur, ut quia petebantur centum, & fuit facta tansactio pro tertia parte, & non fuit facta computatio, in qua quantitate consisteret tertia pars. Et hoc casu similiter licet transactio non dicatur nulla, rescinditur tamen pro ea parte, in qua fuit erratum, Dec. post Bart. *in d. l. unic. num.* 12. *vers. quartus est casus.* Ruin. *consil.* 134. *num.* 12. *lib.* 1. & *consil.* 71. *sub num.* 4. *lib.* 4.

79 In tertio casu, quando post calculum fuit facta † quietatio, & appositum pactum

ctum de ulterius non petendo, opinio Bart. non transit sine difficultate, licet eam teneat Bero. *in d. quæst.* 105. dicendo, non esse differentiam inter pactum & transactionem, & deducendo Iura à Bart. citata probare ejus intrationem. Nam Anton. de Alex. & Ias. post eum *in d. l. unic. C. de errore calculi.* dicunt, Iura à Bartolo citata non probare ejus intrationem, & Bartoli opinionem solum procedere posse dicunt, si pactum fuerit factum non statim, sed ex intervallo. Imo Iason videtur affirmare, quod opinio Bart. non procedat, etiam si ex intervallo pactum appositum fuerit, ea ratione, quia confessio geminata etiam ex intervallo revocari potest, docto de errore, secundum opinionem Baldi & communem, *in d. l. unic. ut per Dec. ibi sub num.* 7. Et cum calculatio pluries facta, ut jam dixi, veniat retractanda, etiam facta solutione de reliquis, ut habetur *in d. l. uni.* secundum communem intellectum, certe creditur dici non posse, quod contra legis præfatæ dispositionem error pacto apposito ex intervallo etiam allegari non possit. Et dici potest, quatenus Bartolus de pacto loquitur, debere intelligi de pacto apposito non simpliciter super calculo, sed super errore calculi, nempe quod, dum disceptabatur super prætenso errore calculi, fuerit deventum ad pactum & ad quietantiam, ut dicit Ruin. *in dict. consil.* 71. *numero* 5. *lib.* 4. Etenim differentia est inter pactum appositum super calculo, & pactum appositum super errore calculi. Nam pactum super calculo fit non cognito errore, & ea intentione, quod summa calculata sit debita, & ideo demum errore cognito retractatur. Pactum vero super errore fit eo animo, ut de eo amplius tractari non debeat, & ideo quia semel placuit, & ut tollantur lites & contrationes, amplius non retractatur, ita considerat Ruin. in d. loco proxime citato.

Et quia paciscentes errorem non cognoscunt, & ea facilitate pactum apponere præsumuntur, qua approbaverunt calculationem. *l. doli mali.* §. *dicuntur. ff. de novat.* pacto non obstante & etiam stipulatione allegato errore calculationem esse revidendam, tenet Ruin. *consil.* 134. *sub num.* 12. *lib.* 1. *& cons.* 71. *n.* 4. *lib.* 4. Socin. *consil.* 159. *n.* 24. *lib.* 2. etiam si adsit clausula, *ex certa scientia.* Paris. *consil.* 89. *nu.* 39. *lib.* 1. Cephal. *consil.* 562. *n.* 15. *lib.* 4. Roland. *consil.* 49. *num.* 64. *lib.* 1. Rimin. jun. *consil.* 338. *num.* 65. *lib.* 3. *& consil.* 484. *num.* 52. *lib.* 5. Et dum ibi contrarium determinat, non obstat huic opinioni, quia in casu suo fuerat reddita ratio, & facta calculatio, & postmodum inter partes facta hinc inde remissione & transactione, fuerat renunciatum expresse exceptioni erroris & condictioni indebiti, apposito etiam juramento. Ex quibus omnibus colligitur, quod non simpliciter fecerint pactum & quietationem super calculo, sed fecerant transactionem etiam super errore, facta inde remissione, & ei renunciaverunt adhibito juramento. Dum etiam errorem allegari non posse † stante juramento dicit Menoch. *in tract. de arbitr. jud.* 80

casu 207.*num.*36. Maschard. *conclus.*253. *num.*22. Thesaur. *decis.*260. *in fin.* & Seraf. *in tractat. de Privilegiis juram privileg.* 90. animadvertendũ est, hanc opinionem non videri tutam, dum quis simpliciter jurat super pacto, nulla de errore mentione facta, quia juramentum debet habere tres comites, nempe justitiam, judicium & veritatem. *cap. quanto. de jurejur. c. animadvertendum.* 1.*q.*2. & justitia, ubi est error, & deficit consensus, esse non potest, Afflict. *decis.* 80. *nu.* 7. Et si promittentis promissio errore stante non valet, juramentum uti invalidum ex propria ejus auctoritate operari non potest, etiam de Iure Canonico, secundum magis communem opinionem, ut per Ruin. *consil.* 190. *colum. fin. lib.* 1. Et hanc opinionem, quod pacto & liberatione non obstantibus, & non obstante juramento, error allegari possit, tenet Ruin *d. consil.* 134. *num.* 10. *lib.*1. *& d. consil.*71. *num.*6. *lib.* 4. Paris. *consil.* 89. *num.*39. *lib.* 1. Rimin. jun. *d. consil.* 338. *num.*79. *lib.*3. Et dato etiam, sed non concesso, errorem ab eo, qui juravit, allegari non posse, poterit tamen Iudex ex ejus officio, constito sibi de errore, cogere partem adversam ad relaxandum juramentum, ita dicit Seraf. *in d. privileg.* 90. Et quod etiam boni Iudices faciant talia juramenta relaxare, etiam per capturam personæ, tradit Rimin. jun. *d. consil.* 338. *num.*78. *lib.* 3.

Secundo principaliter supradicta regula, quod ratio semel reddita iterum reddi
81 † non debeat, declaratur non procedere, quando reddita fuit imperfecte, non eo modo, ut reddi debebat, quia paria sunt, non reddere rationem, & reddere, sed non plene nec sufficienter, *argum. l. quoties. ff. qui satisd. cog. & l. qui pro salute. ff. de jurejur.* Socin. *consil.* 159. *num.* 11. *& consil.* 190. *num.* 3. *lib.*2. *& consil.*92. *num.* 8. *lib* 4. Bero. *consil.* 113. *num.*33. *lib.* 2. Rolan. *consil.*49. *sub num.*49. *lib.* 1. Riminald. jun. *consil.* 338. *num.* 40. *lib.*3. Henrichman. *consil.* 5. *num.* 17. *lib.* 1. Et iterato de omnibus capitibus in administratione contentis, & non de omissis solummodo ratio erit reddenda. *l. sed & si aliquis. ff. de negot. gestis.* Gabriel. *consil.*61. *num.*16. *&*
82 *num.* 17. *lib.*2. Tertio & ultimo, si ratio fraudulenter † & dolose reddita fuit, iterum reddenda erit, docto de dolo & fraude, Anchar. *consil.* 330. *Visa facti narratione.* Ias. *consil.* 219. *num.*2 *lib.*2. *& consil.*14. *col.*3. *lib.*3. Socin. *consil.*159. *& cons.*190. *lib.*2. *& cons.*92. *lib.*4. Paris. *consil.*89. *& cons.* 131. *num.*27. *lib.*1. Bero. *cons.*191. *num.*14. *& cons.*201. *lib.* 1. *& cons.* 113. *num.*33. *lib.* 2. Neviza. *cons.*94. *in fin.* Roland. *cons.*49. *lib.* 1. Henrichman. *cons.* 5. *lib.* 1. Bursat. *cons.* 104. *num.*17. *lib.* 1. *& cons.*258. *num.* 18 *lib.*3. Menoch. *in tract. de arbit. jud. casu* 209. ubi hac in re observandum esse dicit, hunc errorem dolosum esse claris atque perspicuis probationibus detegendum, ut per Dec. *in cons.*94. *num.*4. *vers. non obstat. lib.* 1. *& in d. l. uni. num.* 8. *in fin. C. de error. calculi.* & per Cravet. *cons.*198. *num.*3. *lib.*1. & non sufficere probare dolum præsumptum, sed opus esse dolum verum probare, ut sentit Socin. *d. cons.*92. *lib.*4. & Roland. *cons.*49. *num.* 22. *&* 23. *lib.* 1. Mascard. *concl.*253. *in fin.*

Etsi

Etsi pars, cui ratio † minus perfecte vel dolose reddita fuit, fateretur fuisse sibi 83
sufficienter rationes redditas, nihilominus talis confessio ei non noceret, quia rationum redditio factum requirit, *l. cum servus, ff. de cond. & demonstr.* & in his, quæ factum requirunt, & quæ non dependent à potestate confitentis, confessio confitenti non nocet, *l. confessionibus. ff. de interrog. act. l. inde Neratius. §. fin. ff. ad leg. Aquil.* Cravet. *consil.93. num. 1. lib. 1.* Rimin. jun. *cons.338. num.49. lib.3.* Et
eo magis confessio non esset † attendenda, si emanasset super impossibili, & super 84
inverisimili, ut si aliquo modo esset impossibile seu inverisimile rationem fuisse redditam, vel bene redditam. Angel. *consil.276.* Anchar. *cons.330.* Socin. *cons. 159. colum.3. & cons.190. colum.3. lib.2.* Roland. *cons.49. num.54. lib.1.* Menoch. *cons.731. lib.8.* Rimin. jun. *d. cons.338. num.39. lib.3.* Etiam si constaret de liberatione generali, & fuisset dictum reliqua restituenda non extare, & fuisset apposita
clausula, *ex certa scientia, sponte, &c.* nihilominus talis liberatio non noceret, quia 85
dolus in ea censeretur repetitus. Castren. *cons.62. col.1. lib.2.* Cravet. *cons.142. num. 13. lib.1.* Rimin. jun. *d. cons.338. num.65. in fin. lib.3.* & quando dolus inest liberationi non purgatur per ipsam liberationem, ut dicit Rolan. *in d. cons.49. num.60. lib.1.* Et etiam talis deliberatio non noceret, quia ea de causa fieret, quod rationes fuissent ligitime redditæ, & causa hac cessante, quod legitime redditæ non fuissent, liberatio suum effectum operari non possit, ut considerat Rimin. jun. *in d. consil.338. num.55. lib.3.* & considerat etiam Roland. *in d. cons.49. n.63. lib. 1.* quod clausula, *sponte & ex certa scientia*, nihil operatur, quando constat de veritate in contrarium.

Et si diceretur dolum de præterito, & dolum etiam de præsenti remitti posse, quando re ipsa inesse dicitur ob enormem læsionem, ut loquendo de dispositione *c. quamvis, de pactis in 6.* tradit Dec. & de communi testatur *consil. 181. vers. sed prædictis non obstantibus. lib.1.* Paris. *cons.16. num.76. lib.2.* Decian. *consil.6. num.49. lib.1.* Menoch. *cons.401. num.167. lib.5.* Respondetur ex Roland. *in d. consil.49. num.59. lib.1.* quod quando in manibus reddentis rationem aliquid remanet, dolus non censetur remissus, nisi sit facta expressa mentio doli, Bart. *in l. Aemilius. §. Cajus. ff. de liber. leg. & in l. si unus. §. illud. ff. de pactis.* Socin. *consil.159. col.4. vers. ex quibus. & consil.190. colum.3. vers. postremo. lib.2. & consil.92. colum.3. vers. non obstat tertia ratio. lib.4.* Paris. *consil.89. colum. pen. lib.1.* Rimin. jun. *d. consil.338. num.13. lib.3.* Et cessat etiam præsumptio remissionis & donationis, quia si non censetur remissus dolus, donatio facta præsumi non potest. Et non potest præsumi facta donatio, quia verba, quibus utimur in quietationibus & liberationibus, donationi non conveniunt, ut per Rimin. jun. *consil.293. num.34. lib.2.* & dicit Beccius *in consil.90. num.18.* quod quævis interpretatio capienda est potius, quam donationis, *l. cum de indebit. ff. de probat.* & quod potius præsumitur

error in facto proprio, & error Iuris, quam donatio, Ruin. *conf.* 167. *num.* 12. *& nume.* 19. *lib.* 2. Etsi, ubi solum error adesset, posset, ut dixi supra, secundum opinionem aliquorum valere liberatio, & hoc procederet etiam in minore, ut per Glo. quæ notabilis appellatur, *in l.* 3. *§.* 1. *in verb. liberationis. ff. de contr. & util. act. tut.* Menoch. *in tract. de arbitr. jud. casu* 209. *num.* 36. Rimin. junior *consil.* 484. *num.* 58. *& num.* 59. *lib.* 5. ubi etiam dicit, quod si minor deceptus juravit non venire adversus contractum seu transactionem, excluditur à beneficio restitutionis in integrum, licet ei expresse non renunciaverit, & non fuerit de tali beneficio
86 certioratus: tamen ubi dolus adest, quod † non valeat liberatio, etiamsi fuerit juratum, tenendum est. Quia licet juramentum excludat beneficium, *l.* 2. C. *de rescind. vend.* hoc fit ea ratione, quia consensus adest in contractu, & contractus non est nullus, sed ista ratio non militat, ubi adest dolus, & cessat consensus, ut per Ruin. *consil.* 134. *sub num.* 8. *& seq. lib.* 1. *& consil.* 71. *num.* 6. *& seq. lib.* 4. Paris. *consil.* 89. *colum. fin. lib.* 1. Rimin. jun. *d. conf.* 338. *num.* 75. *lib.* 3. ea ratione, quia juramentum debet habere tres comites, ut dixi supra, veritatem, justitiam & judicium, *c. etsi Christus, de jurejur.* & non debet esse vinculum iniquitatis. *c. inter cætera.* 12. *q.* 2. Et hujusmodi juramentum esse relaxandum, & contra eum concedendam etiam restitutionem, tradit Ruin. *d. consil.* 72. *n.* 7. *lib.* 4. Paris. *d. consil.* 89. *num.* 69. *& num.* 71. *lib.* 1. Rimin. jun. *d. consil.* 338. *num.* 76. *& seq. lib.* 3. Et ista procedunt, etiam si in liberatione fuisset appositum Iudicis decretum, ut per Paris. *d. consil.* 89. *num.* 58. *cum plurib. seqq. lib.* 1. & per Rimin. jun. *d. consil.* 338. *num.* 81. *lib.* 3. & faciunt tradita per eum, *consil.* 193. *num.* 38. *lib.* 2. Et istæ liberationes, ex quibus insurgeret donatio, parum sub hac Urbinatensi ditione attenderentur, quia inter decreta, maxima cum ratione & prudentia facta ad subditorum utilitatem, adest decretum donationis prohibitivum. Rimin. jun. *consil.* 193. *num.* 36. *lib.* 2.

CAPUT XXXIX.

De Divisione.

SUMMARIA.

1 *Divisio uno modo consideratur ad cognoscendum, quam quisque partem in societate habere debeat.*
2 *Divisio secundo modo consideratur circa res communes, inter socios dividendas.*
Divisio præsupponit communionem.
3 *Divisio fit de lucro, extracto prius capitali non communicato.*

4 De-

4 *Declaratur, quod capitale, si est in pecunia, extrahi debet, & debet restitui ante lucri divisionem, sed si sit erogatum in massaritiis necessariis pro societate, & in creditis, erit restituendum de dictis massaritiis & de creditis, pro quantitate posita ad ejus electionem.*

5 *Divisa bona minus sunt utilia, quam unita.*

Divisio viles facit familias, paupertatem inducit, & dignitatem minuit.

6 *In communione nemo stare cogitur.*

Communio parit discordias.

Divisionis effectus est sedare discordias.

7 *Divisio est actus necessarius.*

8 *Divisio peti potest, etiamsi unio durasset per tempus immemorabile.*

9 *Divisio est quid facti, & ab allegante probari debet.*

10 *Indivisa socios bona possedisse præsumitur magis gratia commodioris usus, quam divisionis titulo.*

11 *Divisio facta præsumitur, si separatim & divisim bona fructus percipiendo, & solvendo onera, possessa fuerunt, per decem annos inter præsentes, & viginti inter absentes.*

12 *Divisio non præsumitur ex locatione facta à socio.*

13 *Divisio prima facta non præsumitur, si deventum fuit ad secundam, etiamsi uulla sit.*

Quia voluntas declaratur etiam ex actu nullo.

14 *Divisio facta non præsumitur, si partes sunt inæquales.* num. 16.

15 *Multo magis si unus ex sociis totam rem possideret.*

16 *Ex primæva natura communionis socij tenentur dividere, ideo facile præsumitur obligationis executio, & divisio dicitur modici præjudicij.*

17 *Divisio est maximi præjudicii, stante inæqualitate, ideo facta non præsumitur.*

18 *Divisio, stante partium inæqualitate, facta non præsumitur, etiamsi dicatur recompensationem fuisse factam in pecunia.*

Solemnitas materialis non præsumitur.

19 *Divisio facta præsumi poterat, stante partium inæqualitate, si inæqualitas sit modica.*

20 *Divisio quod sit rescindenda, quando constat de inæqualitate ultra dimidiam, procedit, ubi constat factam fuisse divisionem, sed non procedit, ubi agitur de ea præsumenda.*

21 *Divisio non præsumitur facta, stante inhabilitate rerum & personarum.*

Divisio à minore facta sine decreto & sine juramento non valet.

22 *Nisi minor major factus tacuerit per decennium.*

23 *Divisio præsumitur facta ex libro æstimi, in quo res divisæ annotatæ apparent.*

24 *Divisio probatur per testes.*

25 *Divisio probatur ex confessione, si valida sit,*

26 *Divisio debet fieri Iudicis arbitrio.*
27 *Et non est vera opinio, quod ætate major, seu ille, qui diutius administravit, partes facere debeat, & minor, & ille, qui minus administravit, habeat electionem.*
28 *Intellectus* l. 1. C. de his qui si detul. lib. 10.
29 *Intellectus* c. 1. de Parroch.
30 *Peritorum judicio uti potest Iudex in divisione facienda.*
Peritorum judicium sequi & non sequi potest.
31 *Inspicere locum Iudex potest in divisione facienda.*
32 *Loci inspectio & visitatio qualiter in actis sit scribenda, &* numero 33. & 34.
35 *Iudicio sortis uti poterit Iudex, ut terminetur, quis prius eligere debeat.*
36 *Iudex potest in sententia cuilibet ex sociis partem suam assignare.*
37 *Iudex considerabit personas dividere volentes, & res dividendas.*
38 *Divisio est species alienationis.*
39 *Similis permutationi.*
40 *Similis venditioni.*
41 *Et est contractus innominatus.*
42 *Divisio à minore fieri non potest absque decreto.*
43 *Procedit non solum in rebus immobilibus, sed etiam in mobilibus positis in negociatione, & mercatura.*
44 *Mercatura & negociatio cum sit quid universale, inter immobilia computatur.*
45 *Fallit societate dissoluta, quia amplius in mercatura stare non dicuntur.*
46 *Annui fructus, & annui reditus sine decreto dividi non possunt.*
47 *Declaratur.*
48 *Divisio justa causa stante à minore fieri poterit.*
49 *Iusta causa erit, si minor ad divisionem provocetur.*
50 *Quia dicitur alienare ex necessitate, & non voluntarie.*
51 *Divisio prohibita ex necessitate fieri potest.*
52 *Cessio à minore fidejussori ex necessitate fieri debet, ideo non requiritur decretum.*
53 *Provocatio censetur facta disdicta societate.*
54 *Provocatio in dubio censetur facta à majore in divisione facta judicialiter, secus, si extrajudicialiter.*
55 *Divisio necessaria à minore fieri potest, sine decreto.*
56 *Non sic est in alienatione, & ponitur ratio differentiæ.*
57 *Divisio fieri potest à minore cum interventu tutoris, etiamsi adhuc non confecisset inventarium.*
58 *Et statuti dispositione stante, quod quædam solemnitates in contractu minorum requirantur. &* num. 59.
60 *Divisio etiam inter ipsos minores fieri potest, stante provocatione facta à majore.*

61 *Mino-*

88 Et

88 *Et non est verum, quod, si res non potest commode dividi, sit danda habenti in ea majorem partem.*

Solum qui habet majorem partem, est præferendus in pari licitatione.

89 *Si adsint mulieres, & minores, quando uni in totum res est aßignanda, quæ solemnitates requirantur.*

90 *Si res patiatur divisionem, Iudex licitatione uti non potest, quia cuique volenti pars in re ipsa dari debet.*

91 *Æstimatio de re aßignanda non debet fieri de parte solummodo aßignanda, sed de tota re.*

92 *Divisio erit facienda eo modo, in quo socij concordant.*

Sociorum omnium utilitas, & non unius solummodo erit attendenda.

Utilitas communis inter socios præfertur privatæ.

93 *Partes non erunt aßignandæ separate, sed unite & contigue.*

94 *Pars aßignari debet uni prope bona sua ibidem contigua.*

95 *Divisio cujuslibet rei non debet fieri, sed in grosso insimul poni debent, & facit contra peßimos socios, qui cujuslibet rei minimas partes facere cupiunt.*

96 *Res aliquando relinquuntur in communi, nec licitationi locus est. Datur exemplum in vestibulo.*

97 *Pacta circa divisionem faciendam inter socios sunt observanda.*

Pactum factum in uno casu dissolutionis non extenditur ad alium.

98 *Divisio cum absente, qui non reliquit procuratorem, qualiter facienda.*

99 *Credita existentia in persona cujuslibet sociorum, erunt exigenda communibus expensis, & communi periculo.*

Et si non erunt exacta ante divisionem, ceßione erit utendum.

100 *Debita si non sunt soluta ante divisionem, cautiones sunt interponendæ de servando socium idemnem.*

Si erunt soluta socio, qui solvit, erit satisfaciendum.

Et si socius tempore divisionis erat condemnatus ad solvendum, erit conservandus indemnis in divisione, non per cautionem, sed per solutionem.

Et si non erat condemnatus, sed de proxime condemnandus, & erat obligatus obligatione habente executionem paratam, similiter erit indemnis conservandus per solutionem.

101 *Servitus per partem alterius non censetur reservata in divisione, &* numero 102.

103 *Ideo cauti esse debent dividentes, ut reservent servitutes.*

Servitus proprie aliquando non dicitur reservata, sed sola facultas, & quædam personalis commoditas transeundi.

104 *Reservatio servitutis dicitur facta, apposita clausula, cum acceßibus & egreßibus suis usque in vias publicas.*

105 *Verba*

105 *Verba in reservatione servitutis concipi debent, ut respiciant futurum, & non præsens quia de præsenti tempore divisionis servitus non debetur.*
106 *Servitus si est continua, non est opus reservatione, quia res transit cum suo onere.*
107 *Dominium an in divisione transferatur sine traditione.*
108 *Communi dividundo agi potest, licet res non possideatur.*
109 *Resolutio contractus est ejusdem naturæ, cujus est contractus.*
Sicut dominium in societate transfertur sine traditione, ita transfertur in ejus resolutione, & sic in divisione.
110 *Procedit solummodo in societate universali, & in rebus, quæ erant sociorum ante societatem universalem.*

Divisio duobus modis considerari potest. Uno modo ad cognoscendum quam quisque partem † in societate habere debeat, tam in capitali, 1
quam in lucro; altero modo, qualiter, & quomodo divisio ipsarum rerum communium fieri debeat? De primo modo tractat Menoch. *in tract. de arbitr. jud. casu* 125. *& in consil.* 222. *lib.* 3. Decian. *consil.* 39. *lib.* 1. Cephal. *consil.* 483. *lib.* 4. & de eo plene dixi supra, dum egi, quam quisque partem in capitali habere dicatur *c.* 9. & dum egi, qualiter lucri & quæstus divisio inter socios sit facienda. *c.* 15. Nunc agendum est de secundo modo, nempe qualiter & quomodo divisio † rerum communium fieri debeat? Nam divisio præsup- 2
ponit communionem, ut per Decian. *cons.* 30. *n.* 15. *lib.* 1. ideo communione præsupposita, consequens fit, ut modo de divisione agatur. Et si capitale adesset in societate non communicatum, & adesset lucrum commune, prius ante lucri divisionem † capitale esset extrahendum. Cravet. *cons.* 433. *n.* 34. *lib.* 3. ubi loquitur 3
de socio ponente pecuniam, altero ponente operas, & vult, quod capitale prius extrahatur, ejus dictum intelligendum est, si capitale in pecunia positum reperiatur adesse in pecunia, sed si fuisset expensum in mercibus † societatis, & in mas- 4
saritiis necessariis pro societate, & adessent credita, tunc non esset ei restituenda pecunia, sed deberet suum capitale in quantitate posita percipere in rebus & massaritiis extantibus, & in creditis ad ejus electionem, ut per Bald. *in l.* 1. *vers. decimo tertio quæro. C. pro soc.* Pet. de Ubald. *in tract. de duob. fratr. part.* 11. *num.* 34. Et ita pluries observari vidi, nisi sit conventum, quod capitale, si non esset amissum, deberet restitui in pecunia, quia valet conventio, cum in ea neque usura, neque injustitia considerari possit, & non sit contra societatis naturam, *l.* 1. *§. si conveniat. ff. depositi.* & si in societate positi fuissent centum aurei in auro, & societas durasset per plures annos, & æstimatio aureorum crevisset, incrementum dividi non deberet, sed totum deberetur domino aureorum, quia hoc lucrum non censetur causatum à societate, cum, si retenti fuissent in capsa, idem lu-

 crum

crum eveniſſet. Com. conſil. 279. lib. 1.
5 Poſſet conſiderari, bona communia † non eſſe dividenda, maxime inter fra-
tres, quia bona diviſa minus ſunt utilia, quam non diviſa. Decian. conſil. 73. num.
9. lib. 2. & bonorum diviſio viles facit familias, paupertatem inducit, & dignita-
tem minuit. Cravet. conſ 895. num. 7. lib. 5. Decian. conſil. 7. num. 26. lib. 1. & con-
ſil. 46. num. 64. lib 2. Surd. conſil. 375. num. 13. lib. 3. Nihilominus veriſſima eſt con-
6 cluſio, neminem cogi † debere in communione ſtare. Hond. conſil. 59. num. 53. lib. 1.
& dicitur, quod communio parit diſcordias, Ioſeph. Lud. concluſ. 53. colum. fin. &
quod diviſionis effectus eſt removere diſcordias, Simon de Prætis Piſaurenſis vir
maximæ eruditionis in conſil. 199. Rimin. jun. conſil. 21. num. 20. lib. 1. Et quia nemo
7 cogitur ſtare † in communione, dicitur diviſionem eſſe actum neceſſarium, Si-
mon de Prętis conſil. 137. num. 149. Gabriel. conſil. 84. num. 10. lib. 1. Becc. conſil. 9.
num. 10. & conſil. 24. num. 8. & num. 30. ubi declarat, qualiter intelligatur. Et ſi
8 unio duraſſet per tempus † immemorabile, nihilominus diviſio peti poteſt. Hon-
9 ded. conſil. 59. num. 53. lib. 1. Ubi autem ageretur, an diviſio † facta inter aliquos
pręſumeretur, quia eſt quid facti, ideo ab allegante, quod facta fuerit, probari
debet. Honded. d. conſil. 59. num. 56. lib. 1. Maſcard. in tractat. de probat. concluſ. 526.
10 num. 1. Et potius pręſumitur ſocios † poſſediſſe gratia commodioris uſus, quam
diviſionis, ut per Tiraq. in tract. de præſcri. §. 1. gloſſ. 4. verſ. decimo quarto. parum ante
finem. ibi, ſunt autem. Maſcard. d. concl. 526. ſub num. 1.
11 Quod autem facta fuerit † diviſio, probatur, ſi ſeparatim & diviſim bona, fru-
ctus percipiendo & ſolvendo onera, poſſeſſa fuerunt per decem annos inter prę-
ſentes, & per viginti inter abſentes. Gloſſ. in l. penult. C. com. dividund. Tiraquel.
qui hanc dicit communiorem opinionem in d. tract. de præſcript. §. 1 gloſſ. 4. verſ. 14.
Maſcard. d. concluſ. 526. num. 2. Menoch. in tract. de præſumpt. lib. 3. præſump. 60. num.
3. & conſil. 87. num. 77. lib. 1.
12 Primo declaratur iſta opinio, ut non procedat, ſi ſocius † utendo re ad uſum de-
ſtinatum eam locet tanquam ſuam, quia id facere pręſumitur, non quia ſit facta
diviſio, ſed ratione communionis & juris, quod habet in re, ita dicit Menoch. d.
conſil. 87. num. 73. lib. 1.
13 Secundo declaratur non procedere, ſi ſit facta alia diviſio, etiam ſi nulliter † fa-
cta fuerit. Nam ſi fuit facta legitime, aut credendum eſt, quod prima præſumpta
facta non fuerit, aut à prima per contrarium actum dicitur receſſum. Ruin. conſil.
187. num. 12. lib. 2. Si vero nulliter facta fuerit, nihilominus erit argumentum,
primam præſumptam non fuiſſe factam, quia etiam ex actu nullo mens & volun-
tas agentium declaratur. l. ult. ubi Bartol. ff. de rebus eorum, ita tradit Menoch. d.
conſil. 87. num. 74. & 75. lib. 1.
14 Tertio declaratur, ut non procedat, quando partes † eſſent inæquales, ſcilicet,
quod

quod quisque non possideret partem dimidiam, seu aliam partem proportionabiliter sibi debitam. Tiraq. *in d. tract. de præscript. §. 1. Glo. 4. vers. 14.* Menoch. *d. præsumpt. 60. num. 6.* Mascard. *d. concl. 526. num. 8. & 9.* ubi dicit hanc esse communiorem & veriorem opinionem. Et multo magis † non procederet, si alter ex so- 15
ciis totam rem possideret. Ruin. *consil. 162. num. 14. lib. 3.* & Menoch. *d. præsumpt.*
60. sub num. 6. Mascard. *d. concl. 526. num. 12.* Et quod non præsumatur divisio † 16
stante inæqualitate, ea ratione fit, quia nemo præsumitur jactare suum. *l. cum de indebito. ff. de probat.* & sic non præsumitur, quod consentiens fuerit inæqualitati ille, qui minus possidet, & suum jactare voluerit. Prætera dicunt Dd. quod ideo præsumitur divisio, quia agitur de modico præjudicio. Et quia ex primæva natu-
ra communionis socii erant obligati ad dividendum, facile præsumitur † obliga- 17
tionis executio. Bald. *in l. 1. sub num. 14. vers. pone duo fratres. C. de fideicom.* Ruin. *dict. consil. 162. num. 18. lib. 3.* Mascard. *d. concl. 526. num. 3.* Et si præsumeretur divisio, stante inęqualitate, ageretur de magno præjudicio, ex quo partes non sunt æquales. Bart. *in quæst. Mulier habens magnum patrimonium. colum. ultim.* Mascard. *d. conclus. 526. num. 11. Menoch. d. præs. 60. num. 6. in fin.* & ageretur non de executione obligationis solummodo, sed etiam de inductione & probatione alterius obligationis, nempe donationis, quia socius, qui minus possidet, suum donasse censeretur.

Et ex his constat, non esse veram opinionem Salic. *in l. penult. colum. 1. C. com. divid.* quod pręsumatur divisio, licet † partes essent inæquales, ea ratione, quia 18
qui minus possidet, censetur recompensationem recepisse in pecunia. Nam non sequitur, potuit fieri recompensatio in pecunia: ergo facta fuit, Balb. *in tract. de præscript. part. 3. princ. quæst. 10. num. 44.* Si enim censetur facta divisio ex eo, quia constat quemlibet possidere, non potest censeri, datam pecuniam, si quod eam socius habeat ab altero socio sibi datam, non appareat, & est ista solemnitas materialis, quod fuerit facta recompensatio in pecunia, & ideo non pręsumitur. *§. pretium. Instit. de empt. & vendit.* Ruin. *consil. 162. num. 17. lib. 3.* Et etiam, ut ipse dicit, duo specialia simul ex eodem cursu temporis induci non possunt, quod fuerit facta divisio, & fuerit data pecunia.

Opinio Saliceti salvari potest, ut procedat, si inęqualitas † non sit magna, sed 19
tenuis & modica. Alex. *consil. 92. num. 4. lib. 2.* Alb. *consil. 11. num. 24. lib. 1.* Menoch. *d. præsumpt. 60. num. 8.* Et dum dicitur, quod ad hoc, ut divisio rescindatur,
debeat probari † deceptio ultra dimidiam, Simon de Prætis *consil. 137. num. 12.* 20
procedit in divisione, de qua constat vere factam fuisse, & non procedit, ubi est præsumendum eam factam fuisse.

Quarto declaratur supradicta opinio non procedere stante inhabilitate † 21
rerum seu personarum, quia in quolibet actu tacite pręsumendo cętera omnia

habilia requiruntur, ita tradit Decian. *consil.73. num.30. lib.2.* post Ruin. *consil. 29. num.4. lib.4.* Et quod divisio à minore facta non valeat sine Iudicis decreto, & non interveniente juramento, admittit Menoch. *d. præsumpt.60. num.4.* ubi ta-
22 men hoc non procedere declarat, si minor major factus † possidendo bona divisa tacuit per decennium, quia ex tali taciturnitate censetur inducta tacita & solemnis divisio, ita ut amplius retractari non possit, Bald. *consil.282. proponitur, quod minor.* Ruin. *consil.117. in fin. lib.3.* Bald. *d. tractat. de præscript. §.1. gloss.4. vers. 14.* Mascard. *d. conclus.526. num.4.* Et quod multæ sint res, quæ ex propria natura, & ex partium conventione, seu testatoris dispositione dividi non possunt, infra
23 videbimus. Divisionem etiam fuisse factam, probatur † ex libro æstimi seu catastri, si in eo res divisæ descriptæ apparent. Alex. *cons.92. nu.6. lib.2.* Mascard. *d. conclus.526. num.13.* Menoch. *d. præs.60. in fin.*

24 Potuit etiam probari † per testes, ita tenuisse Rot. Rom. & ex ea insurgere titulum habilem ad præscribendum, tradit Mascard. *d. concl.526. n.13.* Becci. *cons.*
25 *90. num 8. & num.21.* Præterea probatur divisio † ex confessione, si valida sit. Ruin. *cons.29. num.1. lib.4.* Mascard. *d. concl.526. in fin.* & faciunt ea, quæ dixi *in cap. præcedenti, num.83.* & tradita per Decian. *consil.15. lib.1.*

26 Constito igitur de communione, & non apparente, divisionem † fuisse factam, cum erit ad eam deveniendum, ut de Iure fieri posse permittitur, videndum erit, qualiter, & quomodo sit facienda, & quidem conclusio erit verissima & indubitata, quod sit facienda Iudicis arbitrio, ut est text. *in §. penult. Inst. de offic. Iud.* Petr. de Ubald. *d. tract. de duobus fratr. part.11. sub n.13.* Covar. *practic. quæst. cap. ult. sub num.3.* latissime hanc esse magis communem opinionem probat Tiraq. *in tract. de Iure primigen. quæst 60. num.10.* Cravet. *consil.733. num.15. lib.5.* Menoch. *in tract. de arbitr. Iud. casu 123.* Dominus Octavius Simoncellus Calliensis, vir nostra tempestate maxime eruditus, *in tract. de Decret. minor. lib. 2. tit. 4. num. 36.*

Et non est vera opinio existimantium, quod ætate major, seu ille, qui diutius
27 † administravit, partes facere debeat, & alter ætate minor, seu qui minus administravit, eligendi facultatem habeat. Etsi Abraham major natu fecit partes, & Loth minor natu elegerit, ut legitur *Genes. cap.13.* & tradit divus Augustinus de Civitate Dei *lib.16. cap.20.* tamen dicta dispositio non est pro lege habenda, quia non respicit mores, sed Iura & Iudicia, & ideo nos non astringit ad ejus observantiam. *§. his ita. distinct.6.* ita declarat Tiraq. *d. quæst.60. sub num:13.* & post eum Simoncel. *d. tit.4. sub num.35.* Etiam huic opinioni non obstant ea, quæ haben-
28 tur *in l.1. C. de his qui se detul. lib.10.* ubi dicitur, uxorem, quæ † se detulit, habere debere partem bonorum, & electionem, quia ibi id disponitur favore speciali ipsius mulieris, ut ibi Bart. declarat *num.3.* & Tiraq. *d. quæst.60. num.12.* Neque obstat

obstat text. *in cap.* 1. *de Paroch.* quia ibi non loquitur de majore & minori ætate, sed loquitur de eo, qui † diu administraverat, & loquitur de Iure speciali intro- 29
ducto favore fidei, ut per Tiraq. *in d. c.* 60. *n.* 11. Igitur cum Iudicis arbitrio divisio sit facienda, erit videndum, quid Iudex † agere debeat, ad hoc, ut ejus arbi- 30
trio recte usus fuisse dicatur. Poterit, inquam, in divisione facienda uti judicio peritorum, ut per Hieron. de Monte *in tract. de finib. regund. c.* 103. *num.* 2. Et poterit divisionem à peritis factam non approbare, & alio modo in sua sententia divisionem accomodare, ut per eundem Hieron. de Monte *in d. tract. cap.* 102. *in princ.* & si erit facienda mensuratio à peritis partes præsentes esse debent, ut per Surd. *cons.* 452. *n.* 35. *lib.* 3. Et quia ex loci inspectione maxime veritas manifestatur *§. fin. Inst. de grad. cognat.* loca dividenda † à Iudice respici solere tradit idem Hieron. de 31
Monte *d. tract. cap.* 101. ubi ita factum fuisse dicit in lite, quæ tunc temporis vertebatur inter Gualdenses & Fabrianenses, & sub hac forma, ut persæpe observatum vidi in actis loci, visitatio scribi debet.

Die tali, &c. Iudex partibus † instantibus, & una cum eis ad majorem caute- 32
lam, & pro majore ipsius certitudine, se contulit ad locum differentię, de quo agitur, & una cum prędictis partibus & pluribus aliis ibidem astantib. locum prędictum bene & diligenter inspexit, ut verius posset in causa hujusmodi pronunciare, & justitiam ministrare. Poterit etiam facere Iudex, quod in actis annotentur loci qualitates illę, quę ad causę diffinitionem pertinere possunt, ut tradit Hieron. de Monte *in d. c.* 101. *in fin.* Sed animadvertere debet, ne faciat † prout fecit 33
quidam Iudex penitus ignarus, qui in actis redigere fecit ea omnia, de quibus dubitabatur, ita quod declaraverit, qualiter esset judicaturus: fecit enim describere, quod aqua currebat naturaliter, & de hoc erat controversia, an curreret naturaliter, sive opere manufacto, ita inquam locorum visitationes non sunt scribendę, quia esset aperire & declarare ipsius Iudicis voluntatem, quod Iudici ante sententiam facere non licet; ne teneatur pœna falsi, ut habetur *in Directo. jud. c.* 4. *n.* 7. *vers. hinc Iudices.* Advertat etiam caute Notarius, ne scribat in actis visitationem fuisse † factam & scriptam parte pręsente & consentiente, si vere non fuit 34
pręsens, prout similiter factum vidi à quodam maligno Notario, qui alteri parti Iudice etiam consentiente favere volebat. Nam Notarius ita scribens gravi pœna falsi puniri debet *l.* 1. *cum simil. ff. de fals.*

Potest etiam Iudex facta divisione, si partes † non sunt concordes in eli- 35
gendo, uti judicio sortis; ut ille prius eligat, cui judicio sortis eligere posse contigerit, Bart. *in l.* 2. *num.* 6. *C. quando & quibus quarta pars.* Petr. de Ubald. *d. tract. de duobus fratr. part.* 11. *sub num.* 13. Tiraquell. *d. cap.* 60. *num.* 13. Covarru. *pract. quæst. cap. ult. in fin.* Menoch. *in d. tract. de arbitr. jud. casu* 123. *sub num.* 3.

36 Et ſorte relicta, poterit Iudex partibus accommodatis † in ejus ſententiam de-
clarare, cui ex ſociis quęlibet pars ſit aſſignanda, ut habetur *in d. §. penult. Inſt. de*
offic. Iud. & in l. hujuſmodi. §. fin. de ff. leg. 1. Petrus de Ubald. *d. part.* 11. *ſub*
num. 13. & Tiraq. *d. quæſt.* 60. *num.* 10. Pract. Papienſ. *in forma libelli pro hereditate,*
vel re ſingulari dividenda, in gloſſ. 1. *num.* 35. Et circa duo principaliter Iudex in divi-
37 ſione † facienda animadvertere debet, nempe ad perſonas dividere volentes, &
ad res ipſas, quę dividendę veniunt. Primo circa perſonas conſiderare debet, an in-
ter dividere volentes adſint minores, & an requirantur ſolemnitates, quę in alie-
38 nationibus minorum, & in eorum contractibus requiruntur. Nam diviſio eſt †
ſpecies alinationis. *l.* 1. *C. com. utr. jud. l.* 2. *ff. de fundo dotali.* Simoncel. *d. tract. de*
decret. minor. lib. 2. *tit.* 4. Menoch. *in tract. de arbit. jud. caſu* 171. *num.* 35. *& in conſil.*
80. *num.* 1. *& num.* 56. *lib.* 1. Rimin. jun. *conſil.* 244. *num.* 244. *lib.* 3. *& conſ.* 368. *nu.* 24.
lib. 4. *& conſ.* 625. *num.* 52. *lib.* 6. Gabriel. *conſil.* 84. *num.* 10. *lib.* 1. Beccius *conſil.* 24.
num. 8. *& num.* 30. *& conſil.* 9. *num.* 10. Surd. *conſ.* 308. *num.* 18. *lib.* 3. Decian. *conſil.*
39. *num.* 7. *lib.* 2.
39 Et ſimilis † permutationi, Burſat. *conſ.* 295. *num.* 18. *lib.* 3. Simoncel. *d. tract. lib.*
2. *tit.* 4. *num.* 17. Decian. *conſil.* 30. *num.* 14. *lib.* 1. *& conſ.* 55. *num.* 74. *lib.* 3. Rimin.
40 jun. *d. conſ.* 244. *num.* 246. *lib.* 3. Et quod ſit ſimilis † venditioni, tradit Cravet. *conſ.*
377. *num.* 6. *lib.* 3. & Simon. de præt. *conſ.* 169. *num.* 7. Et quod dicatur contractus
41 † innominatus, & quod adimpleta ex una parte, non ſit locus pœnitentiæ, tradit
Decian. *conſ.* 39. *num.* 102. *&* 103. *lib.* 2. & quod dicatur tranſactio, tradit *ibid.*
num. 104. *& in conſil.* 52. *num.* 12. *lib.* 1. Becc. *conſ.* 111. *num.* 33. Simon de Præt. *conſ.*
42 137. *num.* 70. Quare cum ex prædictis conſtet, quod dividere † ſit alienare, erit
à Iudice conſiderandum, diviſionem à minore fieri non poſſe abſque ejus decreto,
Menoch. *in tract. de arbit jud. caſu* 171. *num.* 34. Opi. *in l. filiusfamilias, §. divi. nu.* 112.
ff de leg. 1. Simoncel. *in d. tract. de decret. minor. lib.* 2. *tit.* 4. *num.* 16. *verſ. ſuperiori itaque.*
ubi infinitos citat, & de communi opinione teſtatur Lamberteng. *in tractat. de ſo-*
lemnitat. requiſit. in contract. mul. Gloſſ. 1. *num.* 30.
43 Ampliatur etiam, hanc opinionem non ſolum procedere in rebus † immobilibus,
ſed etiam in mobilibus, puta in mercibus in negociatione exiſtentibus. Socin.
conſil. 254. *col.* 1. *&* 2. *lib.* 2. Menoch. *d. caſu* 171. *ſub n.* 34. & Simoncel. *d. tit.* 4.
44 *num.* 14. & ea ratione moventur, quia mercatura † & negociatio, cum ſit quid
univerſale, & poſſit augeri, inter immobilia computatur. Cum enim poſſit auge-
ri, fortius dici debet, quod poſſit conſervari. Bart. *in l. cum pater. §. in cauſæ. ff.*
45 *de legat.* 3. Socin. *d. conſil.* 254. *num.* 1. *lib.* 2. Verum quia iſta ratio † perpetua non
eſt, dicendum eſt, quod ea ceſſante, merces etiam dividi poterunt abſque decre-
to, ut dividi poſſunt mobilia, quæ ſervando ſervari non poſſunt, ut ſupra dicam.
Nam poteſt eſſe, quod ſit diſſoluta ſocietas morte, vel alio modo abſque facto
minoris,

minoris, & quod res sint communes, & non sint in societate. Et quia cessante societate solummodo communione stante considerari non potest, quod favore minoris amplius augeri deberet, quia ex societate extincta amplius lucrum causari non potest, ideo lucri augmento cessante, & sic cessante causa, videtur dicendum, quod dictæ res amplius inter mobilia, quæ servando servari possunt, connumerari non possint, & per consequens, quod absque decreto dividi debeant.

Ampliatur ulterius dicta opinio, ut procedat † in fructibus & reditibus annuis, 46
ut dividi non possent sine decreto. Bald. *in l. ult. C. com. divid.* à quo non dissentit Socin. *in regul.* 329. *fol.* 1. & Barbat. apud Curt. sen. *consil.* 67. *num.* 20. & Menoch. *d. casu* 171. *sub num.* 34. ubi dicit, quod male horum immemor consuluit Socinus junior *consilio septuagesimo nono*, *num.* 7. *lib.* 1.

Si minor vellet dividere rem, ex qua fructus annui, & annui reditus proveniunt, Baldi opinio sequenda esset, quia ageretur de divisione rei immobilis seu connumeratæ inter immobilia, ut est annuus census. Si vero vellet dividere fructus annuos, sive pecunias provenientes † ex annuo censu, non video, quare id 47
facere non possit, cum inter mobilia connumerentur, & si non dividerentur, remanerent in totum penes socium cum minoris damno, & Socinus junior proprie loquitur, quod minor non potest dividere proprietatem sine causa, sed quod bene potest dividere fructus, & plures tenentes hanc opinionem citat, & eam *num.* 6. dicit esse communem, & ita post eum eam esse communem dicit Rolan. *consil.* 81. *num.* 33. *lib.* 1. & cum hac distinctione transit etiam Simoncel. *d. tit.* 4. *sub num.* 14. Supradicta opinio sic ampliata declaratur non procedere, si divisionis justa † 48
adsit causa; tunc enim divisio, justa causa stante, fieri poterit, *l. si convenerit. in fin. & l. seq. ff. pro soc.* Bart. *in l. inter pupillos. ff. de auct. tut.* Opiz. *in l. filiusfamilias. §. divi. num.* 112. *ff. de legat.* 1. & ita tenent omnes relati à Simoncel. *d. tit.* 4. *num.* 6.

Una justa causa erit, si socius, seu frater major † provocat minorem ad divi- 49
sionem, *d. l. penult. & ibi Gloss. & Dd. C. de præd. minor.* Menoch. *d. casu* 171. *num.* 36. Simoncel. *d. tit* 4. *num.* 23. Lamberteng. *d. tractat. gloss.* 1. *num.* 30. Et ea ratione opinio ista comprobatur, quia cum minor provocatur, dicitur alienare † ex 50
necessitate, & non facto suo, & lex loquens de alienatione intelligitur de voluntaria, non autem de necessaria, *l.* 1. *ff. de fundo dotal. l. alienationes. ff. famil. ercisc.* & actus ex necessitate factus non comprehenditur sub lege prohibente actum fieri, Roman. *consil.* 107. *num.* 2. *& consil.* 219. *num.* 7. *& cons.* 457. *num.* 3. & dicit Bald. *in l. quoties. C. de fideicommiss.* quod prohibitus alienare, si provocetur † ad 51
divisionem, poterit super tali re prohibita alienari transigere, quia talis transactio dicitur necessaria. Simoncel. *d. tract. tit.* 4. *num.* 25. ubi etiam sub *num.* 26.

subjun-

subjungit, quod statutum prohibens alienationem non habet locum, ubi quis cogitur ex necessitate laudi, ut per Curt. sen. *in cons.27. num.* 15. & per Paris. *cons.*
52 98. *nu.*29. *lib.* 1. Et si minor cedit fidejussori † Iura ex necessitate, ut habetur *in l.* 2. C. *de fidejuss.* quod non requiratur decretum, tradit Simoncel. *d. titul.* 4.
53 *n.*27. Quia communio potest † esse sine societate, *l. heredes. §. non tantum. ff. famil. ercis.* si fuerit à socio majore disdicta societas, cum adhuc res sint communes sine societate, quid erit dicendum, an dicatur per disdictam facta provocatio à majore, ut alia provocatione non sit necesse pro communium rerum divisione facienda? Credo alia provocatione non esse necesse, quia si res erant communes vigore societatis, videtur socius major, facta disdicta, declarare, quod non intendat, quod sint amplius communes, & non obstat, quod res communes esse possint absque societate, quia modo agimus de communione ex causa societatis, & quis removendo causam intelligi debet, quod ejus effectum removere intendat; juxta vulgarem regulam: *remota causa, removetur effectus. §. ergo non omnes. Inst. de nuptiis.*

54 Quid erit dicendum, si non constet, à quo fuerit † facta provocatio; an in dubio dicendum sit, eam factam fuisse à majore, seu à minore, duo casus distinguuntur. Primus est, quando divisio fuit facta judicialiter, adhibito prætoris decreto. Secundus est, quando fuit facta extrajudicialiter. In primo casu præsumitur facta provocante majore ea ratione, quia gesta prætore auctore præsumuntur solemniter gesta. In secundo casu non præsumitur facta provocante majore, ita distinguit Gabriel. *consil.* 36. *num.*42. *lib.*2. Menoch *in tractat. de præsumpt. lib.*3. *præsumpt.*61. & cum hac opinione videtur etiam transire Simoncel. *in d.*
55 *tract. tit.*4. *num.*32. *in fin.* Supradicta opinio, quod minor provocatus † à majore possit dividere ampliatur procedere, ut dividere possit etiam absque Iudicis decreto, ut est textus, & ibi Gloss. & Dd. *in d. l. penult.* C. *de præd. minor.* Simon de Præt. *consil.* 10. *num.* 38. Simoncel. *d. tit.*4. *num.*28. ubi dicit, quod est notatu
56 dignum, quia ex hoc resultat † quædam substantialis differentia inter alienationem & divisionem. Nam alienatio licet ex necessitate fiat, nihilominus requiritur Iudicis decretum *l. ob æs.* C. *de præd. min.* Et hoc ea ratione factum esse credit, quia cum minor provocatur ad divisionem, necesse habet rem illam solummodo dividere, & non aliam, quam communem habet, ideo non est necessarium Iudicis decretum ad rem eligendam, quæ dividi debeat; in alienatione vero requiritur Iudicis decretum ad hoc, ut rem distrahendum eligat, quæ sit pupillo minus damnosa. *l. magis puto, §. non passim. ff. de rebus eorum.*

57 Ampliatur secundo prædicta opinio, ut procedat, etiam si tutor † minoris adhuc tempore divisionis non fecisset inventarium. Roman. *consil.* 106. *in fin.* Si-
58 mon. de Præt. *cons.* 10. *num.*38. & etiamsi adesset statutum † imponens formam ser-

servandam in contractibus minorum, quia vult ipse, quod intelligatur secundum dispositionem Iuris communis, secundum Alex. *in consil.62. lib.2.* & quod non habeat locum † in contractibus gestis cum tutore secundum Angel. Aret. *in §. heres* 59
quoque vers. quærit. Bart. *Inst. de oblig. quæ ex quasi contr. nasc.* & Alex. *consil.189. num. 11. & seq. lib.7.*

Ampliatur tertio, ut procedat etiam inter ipsos minores † à majore provoca- 60
tos, quia etiam inter ipsos stante provocatione à majori facta divisio fieri poterit. Glo. *in l. inter pupillos. ff. de auct. tut.* & ibi Bart. Simoncel. vero *in d. tract. de decret. minor. tit.4. lib.2. num.29. & 30.* licet Dd. fuerint communiter hanc ampliationem secuti, quasi aves, aut oves imitati, quarum una quando volat, aut quo cursum dirigit, omnes aliæ sequuntur, eam omnino falsam esse arbitratur, motus ex quibusdam, quæ ibidem videri possunt, ego vero, cum sit communis, ab ea recedere non audeo. Censendum est enim, quod & maturitate, & judicio, & non natuli instinctu à gravissimis & prudentissimis viris fuerit approbata, & in rebus societatis videtur mihi, quod procedat sine difficultate, quia facta provocatione ab uno dissolvitur quoad omnes. *l. actiones. §. morte. ff. pro soc.* & omnes pariformiter sunt socii directe. *§. ex quibusdam. Institut. de pœna temere litigan.* Gloss. *in §. fin. Institut. de societ.* & cuique ex eis facta dissolutione pariformiter, & non in communi pars assignari debet causa communionis dissoluta.

Inter ipsos minores procedit, quod se ad invicem ad divisionem provocare † 61
non possint. Roman. *d. consil.105.* Simoncel. *d. tit.4. sub num.32. vers. Tertio declaratur.* Etiam minores dividere non poterunt, quando alia via esset † eis bonis in- 62
terdictum. Socin. *in suis regul. & fallent. reg.228. fallent.2.* Menoch. *d. casu 171. sub num.36.*

Secunda principalis causa deveniendi ad divisionem justa erit, si socius sit † rix- 63
osus, & si bona communia dilapidet, *l. si convenerit. in fin. ff. pro soc.* ita tenent longa serie relati à Simoncel. *d. tract. tit.4. nu.6.* & de communi testatur, & *num.7.* dicit, quod à Iudicis arbitrio † pendet, quando socius rixosus dici debeat, ex Me- 64
noch. *in d. casu 171. num.36. in fin.*

Et ratio hujus opinionis est, quia nimis videretur iniquum, si minor cogeretur
† stare cum socio rixoso, & damnoso, & ubi prohiberetur divisio favore mino- 65
ris, in ejus odium retorqueretur. Vel ratio est, quia socius rixosus inquietando & dissipando dicitur provocare, ponit has rationes Simoncel. *d. tit. 4. sub num.8.*

Verum ista opinio declaratur non procedere, ubi cum prohibitione legis † ad- 66
juncta esset etiam prohibitio testatoris, ita tradit Cuman. *in l. filiusfamilias. §. divi. in princ. ff. d. leg.1. & ibi. Alex. circa princ. & Ias. in 1. lect. num.23. & in 2. lect. num.34. & 66.*

& 66. Crott. *num.* 4. Ripa. *num.* 23. & Socin. jun. *num.* 64. dicens hanc opinionem magis communiter approbari, & in propria divisionis materia se alias consuluisse Pisis, dum ibi degeret, & est *consil.* 84. *lib.* 1. Menoch. *d. casu* 171. *sub num.* 38. & clarius *in consil.* 95. *num.* 124. *lib.* 1. moventur per text. *in §. sanctissimus. de alienat,*
67 *& emphyt.* & dicunt, quod ultra legis prohibitionem testatoris prohibitio † aliquid operari debet, ab hac opinione recedit eruditissimus Simoncel. *in d. tract. de decret. minor. lib.* 2. *tit.* 4. motus validissimis rationibus, ut penes eum videre licet, & ejus opinioni libentissime assentirem, si à communibus traditionibus recedere fas esset, sed inhærendo communi opinioni potest declarari, quod sit prohibita rei divisio, tamen poterit dividi ratione culturæ, & poterunt dividi fructus, seu quod fructus recipiantur alternis annis, & sic consulatur minorum indemnitati. Et cum hic de divisionis prohibitione mentio facta fuerit, quæro, an pa-
68 cto fieri possit, quod res † non dividatur? Pract. Pap. *in forma libelli pro hereditate, vel re singulari dividenda, in ver. domum unam. num.* 3. dicit, quod licet fuerit appositum pactum, quod res nullo tempore dividatur, tamen quod divisio fieri poterit, quia tale pactum est nullum, *l. in hoc judicium. §. si convenerit. ff. commun. dividund.* Sed secus esse, si alter alteri pactum faciat de non petendo partem suam, quia per illud inducitur remissio totius Iuris, quod quis habet in parte sua, *d. l. in hoc judicium. in fin. ff. com. divid.* Vera ipse loquitur in hac ejus distinctione, sed latius examinando materiam, tres casus considerari possunt.

69 Primus est casus, quando partes † convenerunt de non dividendo in perpetuum, & quia dictio, *in perpetuum*, intelligitur durante vita paciscentium. Glo. *in l.* 1. *ff. pro soc. & in c. si gratiose. in ver. perpetuo. & in c. fin. in verb. perpetuus. de rescript.* ideo tale pactum valet, sicuti valeret, si fuisset dictum, divisionem non debere fieri in vita paciscentium. Licet enim Socin. *cons.* 278. *lib.* 2. dicat, communem opinionem esse in contrarium, & idem dicat ejus auctoritate motus Marchabr. *consil.* 83. *num.* 11. *& seq.* tamen quod decipiatur Socin. & quod ista sit magis communis opinio tradit Grat. *consil.* 66. *numero* 12. *lib.* 2. & Seraf. *in tractat. de privileg. juramen. privileg.* 58. *num.* 14.

70 Secundus est casus, quando inter partes † fuit conventum, ne intra certum tempus dividatur, & pactum valere & esse servandum, tradit Salicet. *in d. l. in hoc judicium. §. si conveniat. ff. comm. divid.* Socin. *d. consil.* 278. *lib.* 2. & hunc casum dubium non habere tradit Grat. *cons.* 66. *num.* 12. *lib.* 2. & Seraf. *d. privileg.* 58. *num.* 15.

71 Tertius & ultimus casus est, quando partes convenerunt expresse † de nunquam dividendo, & pactum non valere dicendum est. *d. l. in hoc Iudicium. §. si conveniat. ff. commun. dividund. l. si fratres. §. idem respondit ff. pro soc.* Grat. *d. consil.* 66.

colum.

colum. 1. *lib.* 2. Roland. *consil.* 84. *lib.* 1. Simoncel. *d. tract. tit.* 4. *num.* 8. Sed iste tertius casus declaratur, si interveniat juramentum, quia pactum ipsius † juramenti 72
vigore erit observandum, ut late probat Serafin. *in d. privileg.* 66. *num.* 18. & ante eum Roland. *in consil.* 6. *num.* 55. *lib.* 1. ubi etiam ad Alex. *in consil.* 18. *lib.* 2. tenentem contrarium respondit, & bene, ejus dicta procedere posse in actibus dependentibus à mera voluntate jurantis, ut est constitutio Procuratoris facta cum juramento de non revocando, sed non procedere in pacto, in quo alteri est jus quęsitum, per tex. *in c. cum contingat. de jurejur. & in c. quamvis. de pactis in* 6. *& in auth. sacramenta puberum.* C. *si advers. vendit.* Et secundum hanc opinionem fuisse judicatum in Excellentiss. Subalpino Senatu, in quo semper sederunt gravissimi viri, testatur Add. ad Pract. Papiens. *in forma libelli, quo agitur pro hereditate, vel re singulari dividenda, in verbo domum unam, versicul. tale pactum.*

Declaratur ista limitatio † de juramento non procedere in universitate, quia 73
cum non habeat animam, in ea non cadit dispendium salutis æternæ, Corne. *consil.* 48. *num.* 2. *lib.* 3. Seraf. *d. privileg.* 58. *sub num.* 6. Declaratur etiam, ut procedat quando pactum † cum juramento de non dividendo fuisset factum de re particula- 74
ri, puta de claustro & puteo, & alia re particulari, ut loquitur Corn. *consil.* 13. *lib.* 4. Sed non procederet, ubi esset factum super omnibus bonis, quia tolleret liberam testandi facultatem, ut dixi supra *cap.* 32. *num.* 43.

Secundo principaliter circa personas dividere volentes Iudex † considerabit, 75
an adsint mulieres, quę ex statuti dispositione solemnitates quasdam observare tenentur; nam statuti solemnitatibus non servatis divisio fieri non poterit. Simon de Præt. *consil.* 169. *num.* 7. Lamberteng. *in tractat. de solemnit. requi. in contr. mul. Glo.* 1. *num.* 30. ubi sub *num.* 35. dicit, quod licet minores † cum causa, puta si sint pro- 76
vocati, dividere possint absque solemnitatibus, tamen quod id mulieres facere non poterunt, & rationem diversitatis esse dicit inter minorem & mulierem, quia minor dividit cum auctoritate tutoris, & persona mulieris à statuti solemnitatibus adjuvari debet.

Verum ad prędicta sciendum est, quod divisio maxime minori & mulieri † uti- 77
lis valida erit facta, etiam absque solemnitatibus. Dec. *consil.* 532. *colum.* 2. *lib.* 2. Tiraquell. *in tractat. de legibus connubial. gloss.* 8. *quæst.* 8. *num.* 89. Cravet. *consil.* 268. *in fin.* Menoch. *d. casu* 171. *sub num.* 37. Ab hac opinone recedit Simoncel. *in d. tractat. tit.* 4. *sub num.* 20. sed ab ea non est recedendum, quia quod sit magis communis, tradit Lamberteng. *in d. tractat. in fin. num.* 168.

Valida etiam erit, si facta fuerit à patre minoris † bonorum legitimo admini- 78
stratore, Simoncel. *d. tractat. lib.* 2. *tit.* 4. *num.* 18. *& lib.* 3. *tit.* 8. *inspect.* 1. Et erit valida stante statuto, quod major † decem & octo annis dicatur esse perfectæ ætatis. 79

Corn. *consil.* 118. *num.* 6. *lib.* 3. contrarium tenet Simoncel. *d. tract. lib.* 2. *tit.* 4. *num.* 19.

80 Iuramento etiam roborata † divisio valida erit, ut per Simoncel. *dict. lib.* 2. *tit.* 4. *num.* 21. Simon de Præt. *consil.* 137. *num.* 162. Socin. jun. *consil.* 53. *lib.* 1. Honded. *consil.* 34. *num.* 62. *& seq. lib.* 1. Iudex consideratis personis dividere vo-
81 lentium, postea etiam res ipsas, quæ † dividi debent, considerare debet. Primoque considerabit, an inter res dividendas adsint bona feudalia & emphyteutica, & Iura incorporalia, quia si dividi non poterunt res ipsæ, erunt dividendæ fructus, census, & eorum administratio facienda alternis annis. Covarru. *practicar. quæst. cap. fin.* Cravet. *consil.* 318. *lib.* 2: *& consil.* 895. *lib.* 5. Roland. *consil.* 81. *lib.* 1. Bursat. *consilio* 291. *numero* 127. *lib.* 3. Menoch. *in tractat. de præsumpt. lib.* 3. *præsumpt.* 60. *numero nono.* Decian. *consil.* 23. *num.* 37. *lib.* 1. Surd. *consil.* 308. *num.* 24. *& consil.* 382. *& consil.* 384. *lib.* 3. Corbul. *in tractat. de emphy. tit. de causa privat. ob alienat. irrequi. dom. fa. limit.* 7. Rimin. jun. *consil.* 57. *lib.* 1. *& consil.* 58.

82 Ita de Iure patronatus, quod pluribus in solidum † competit, quod dividi non possit, tradit Bald. *in l. familiæ. C. com. utr. jud.* Et quod inter patronos discordantes in prǫsentando sit commoditas prǫsentandi dividenda, habetur *in clemen.* 1. *de jur. patron.* tradit Ias. *in l. stipulationes non dividuntur. colum.* 5. *vers. extra Gloss. ff. de verbor. obligat.* Roland. *d. consil.* 81. *num.* 30. *lib.* 1.

83 De servitutibus etiam, quæ dividi † non possunt. *l. usus pars. ff. de usu & habit. l. stipulationes non dividuntur. ff. de verbor. obligat.* quod eorum commoditas sit dividenda, dicendum est. *l. via. ff. de servit.* Glo. *in l. si partem. in fi. ff. de servit. rust. præd.* Dd. *in l. stipulationes non dividuntur. ff. de verbor. obligat,* Socin. *consil.* 68. quod est duplicatum, *consil.* 165. *lib.* 2. Curt. sen. *consil.* 69. *col.* 8. Rolan. *consil.* 81. *num.* 29. *lib.* 1.

84 Similiter de via communi inter duas † civitates, quod dividi non possit, & quod sint dividenda pædagia, quæ ibi exiguntur, & quod in maleficiis, quǫ ibidem committuntur, habeat locum prǫventio, tradit Petr. de Ubald. *d. tract. de duobus fratr. part.* 11. *num.* 23. Sed de præventione in maleficiis videnda sunt ea, quæ novissime tradit Decian. *in suis tractat. criminal. part.* 1. *lib.* 4. *cap.* 20. Et de
85 rebus, quǫ dividi non possunt, stante † prohibitione, quod fructus dividi poterunt, testando de communi opinione, tradit Socin. jun. *consil.* 79. *colum.* 2. *lib.* 1. Roland. *d. consil.* 81. *num.* 33. *lib.* 1. Et quod etiam divisio fieri possit ratione commodioris culturǫ, tradit Alexand. *consil.* 25. *colum.* 3. *lib.* 5. Ruin. *consil.* 29. *colum. pen. lib.* 5. Decian. qui dicit, quod per talem divisionem non desinit fundus esse communis, & non efficiuntur plures fundi, *in consil.* 11. *num.* 22. *lib.* 1.

Secun-

Secundo considerabit, an res, puta fundus, commodam † patiatur divisionem, quod quando sit, declarat Bald. *in l. sancimus. C. de donat. & in c. 1. in princ. de duobus fratr. de nov. benef. invest.* & Decian. *consil. 15. num. 38. lib. 1.* & erit ista declaratio Iudici arbitraria, cum certa regula dari non possit. Et si videbit eam commodam † non pati divisionem, uni erit adjudicanda, à quo alteri suę partis pretium erit solvendum, ut per Bart. *in l. ad officium. C. com. divid.* ubi ponit libelli formam, quando agitur communi dividundo pro re singulari, & dicit, quod in ejus conclusione contineri debet, quod res dividi debeat, & terminari, vel uni ex eis assignari, alteri soluto pretio, prout Iudicis æquitati magis videbitur. Et dicit, quod Iudex suo arbitrio potest æstimationem facere, si vult, etiam partes non interrogando, pro quo pretio eam habere vellent. Et quod hoc potest facere interrogando partes, & admittendo etiam extraneos ad licitationem, ut *in d. l. ad officium* habetur & *in l. 1. & ibi Gl. C. eod tit.* etiamsi plures res dividantur, si non possit congrue fieri divisio, qui plus habebit, alteri, qui minus habet, pecunias reficere erit cogendus Petr. de Ubald. *d. part. 11. sub num. 13.* Contra hanc Bart. opinionem † faciunt tradita à Bald. *in l. sancimus. Cod. de donat.* nam vult, quod si res commode dividi non possit, præferatur ille, qui in re habet majorem partem. Verum à Bart. opinione non est recedendum, & est intelligendum Bald. loqui, quod in pari licitatione solummodo præferatur ille, qui in re majorem partem habet, ita tradit Tiraq. *in tract. de jure primigen. q. 60. num. 16.* Capic. *decis. 36.* Et si adesset minor seu mulier, quando uni res in totum † venit adjudicanda, quæ solemnitates requirantur, ponit Lambert. *in d. tract. de solemnit. requi. in contract. mul. Gl. 1. nu. 32.* Verum licet Iudex, ubi res commodam † non patiatur divisionem, possit, ut jam dictum est, uti licitatione, tamen hoc non procedit, si res patiatur divisionem, quia unicuique erit pars assignanda, & quod unus ex eis suę partis æstimationem accipiat, cogi non poterit *l. 1. & ibi Gl. Bart. & Bald. C. com. utr. jud.* Tiraq. *d. quæst. 60. sub n. 16.* Et æstimatio facienda de re, quæ † non patitur commodam divisionem, non debet fieri pro parte solummodo, quæ esset alteri assignanda, sed de tota re, quia major fit æstimatio de tota re quam de parte, ut dicit Gl. & post eam Bart. *in d. l. 1. C. com. divid.* Tertio considerabit Iudex, quod secundum Azonem *in sum. C. com. divid. §. in cæteris.* divisio erit facienda in primis eo modo, in quo † concordant socii; secundo, quod sociorum omnium utilitas, & non unius solummodo erit attendenda, quia communis utilitas est præferenda privatæ. *l. Iudicem. ff. com. divid. l. si convenerit. ff. de reg. jur. l. actione. §. Labeo. ff. pro soc.* & hanc Azonis opinionem refert & sequitur Petr. de Ubald. *d. tract. part. 11. sub n. 13.* Et considerabit, quod partes † non erunt assignandæ segregatę, uni videlicet in capite, & in medio, & alteri post principium, & in fine, sed quoad possibile est, unite, continuate, & congrue fieri debent. *l. venditor. & l. penult. §. fin.*

86 87 88 89 90 91 92 93

94 *fin. ff. de actio. empti.* Et si unus ex dividentibus † habet fundum prope fundum di-
videndum, & altero nihil ibidem possidente, pars possidenti assignari debet jux-
ta fundum suum. *l. 2. C. de act. empt. lib. 2.* facit *l. si fundus. ff de leg. 2.* ita tradit Petrus
de Ubald. *in d. tract. part. 11. sub num. 13.* Capic. *decis. 42.* Etiam considerabit, quod
95 non quælibet † res dividi debeat, sed quod simul in grosso poni debeat, Gl. *in l. 2.*
in ver. participibus. C. quando & quibus quarta pars lib. 10. quæ dicit ex illa lege notan-
dum esse argumentum contra pessimos & malevolos coheredes, qui propter uni-
us minimam portionem, vel alterius maximam invidiam minutatim, puta per
sulcos, hereditatem dividere, vel etiam per perticas cupiunt, & dicit pro hoc
facere text. *in l. 2. & quæ ibi not. ff. ad leg. falcid.* Anchar. Regien. *quæst. 40. lib. 3.*
96 Insuper etiam considerabit, quod aliquando res aliqua † in communi erit re-
tinenda, & divisioni, & æstimationi locus non erit, ut si duo socii habeant
domus contiguas, & ante domus habeant vestibulum, nam si non recipiat
commodam divisionem, nec æstimationi locus erit, quia unus ex dominis do-
morum vendito vestibulo, & sic deficiente sibi aditu, cogeretur etiam vende-
re domum, textus est *in l. arbor. §. de vestibulo, ff. com. divid.* & ibi Bald. Capit. *de-
cis. 63.*

97 Quarto Iudex considerabit etiam, pacta super † divisione à sociis inita esse ob-
servanda. *l. 1. §. si conveniat. ff. depositi. l. si non fuerint. ff. pro soc.* sed considerabit, an
pactum de divisione facienda societate finita uno modo observari debeat, socie-
tate finita alio modo? Et ratione æqualitatis servandæ dicendum est, quod serva-
ri debet. *§. illud. Inst. de societ. l. fin. Cod. de fruct. & lit. expens.* Anchar. *consil. 550. in
quæstione prædicta colum. 1. vers. quarto quia proventio.* Ubi autem inæqualitas ex tali
pacto insurgeret, aut dicendum est, quod non valeat, aut quod factum in uno
casu dissolutionis ad alium extendi non debeat, ut late probat Cravet. *consil. 173.
lib. 11.*

98 Quinto considerabit, si res cum absente † sit dividenda, qui procuratorem
non dimisit, & quid sit agendum, docet Bald. *in l. coheredibus. Cod. famil. ercisc.* ubi
dicit, quod formari debet libellus contra absentem, & debent citari in genere
ejus affines, cognati, & amici per edictum, & alio ex eis comparente defensorio
nomine, cum eo agendum erit, & si voluerit litem motam absenti denunciare,
erit ei concedendum, per text. *in auth. qua in provincia. C. ubi de crimin. agi oportet. &
in l. neque impuberes. in fin. ff. de in jus voc.* & si nemo comparuerit, & indefensus rema-
neat, & non speratur, quod de proximo sit rediturus, curator erit dandus bonis
absentis, & cum eo judicium experietur. *l. ab hostib. in princ. ff. quibus ex caus. majo.*
& hęc dicta Baldi refert Petr. de Ubald. ejus frater *in d. tract. part. 11. num. 26.* &
valet divisio favore absentis, si cadat in ejus utilitatem, Decian. *consil. 39. num.
146. lib. 2.*

Sexto

Sexto conſiderabit, quid circa actiones † & obligationes agendum ſit? Et qui- 99
dem circa credita exiſtentia in perſona cujuslibet ſociorum, communibus expen-
ſis erunt exigenda, & communi periculo, Alex. *conſil.* 131. *ſub num.* 8. *lib.* 1. Et ſi
ante exactionem erunt dividenda, ceſſione uti opus erit, & ille, cui competit
actio, non erit obligatus retinere actionem, & alteri ſolvere pecuniam, ſed dicitur
ejus debito ſatisfeciſſe cedendo actiones, & ſufficit, quod debitores eſſent ido-
nei tempore contractus, ita ut cum eis contraxiſſet quilibet diligens paterfa-
milias. *l. qui ſub conditione. §. fin. ff. de condit. & demonſtr.* Dec. *conſ.* 533. *nu.* 2. & 3.
lib. 2. Circa vero debita talis diſtinctio † adhibenda eſt. Aut adhuc non erant ſo- 100
luta, & in diviſione erunt interponendæ cautiones de ſervando ſocium indemnem
à debitis præfatis, & non poteſt ſocius, in cujus perſona debitum reſidet, quan-
titatem debitam tempore diviſionis extrahere de ſocietate, *l. cum. ſocii. ff. com. di-
vid. & l. omne æs. & l. ſeq. ff. pro ſoc.* Aut erunt jam ſoluta, & tunc erit ei in divi-
ſione ſatisfaciendum, *l. ſi ſocii. & ibi Gl. in ver. præſens. ff. pro ſoc.* ſic de expenſis fa-
ctis pro rebus ſocietatis, etiam ſi res ſit perempta, eſt text. *in l.* 4. *& in l. in ſum-
ma. ff. com. divid.* Simon de Præt. *conſil.* 142. *nu.* 25. Aut non erunt ſoluta tempo-
re diviſionis, ſed erat ſocius condemnatus ad ſolvendum, & erit indemnis con-
ſervandus non per cautionem, ſed per ſolutionem. Petr. de Ubald. *d. tract. de
duobus fratr. part.* 11. *num.* 32. per text. *in l. certum. Cod famil. erciſc.* Aut neque
etiam erat adhuc condemnatus, ſed de proximo condemnari debebat, vel erat
obligatus ex obligatione habente executionem paratam, & ſimiliter erit in divi-
ſione per ſolutionem indemnis conſervandus. Petr. de Ubald. *d. tract. part.* 8.
num. 13. ubi dat exemplum de inſtrumento habente clauſulam guarentigiæ, & de
libro mercatorum habente executionem paratam ex forma ſtatuti, & faciunt tra-
dita per Cyn. & Bald. *in l. certum. C. famil. erciſc.* & per eundem Bald. *in l. ſi pro ea.
in* 6. *quæſt. C. mand.* Alex. *conſil.* 72. *num.* 6. *lib.* 2. Iaſ. *in l. admonendi. num.* 54. *ff. de
jurejur.* Galeſ. *in tract. de clauſ. in for. cam. fol. mihi* 117. *num.* 5. Rota Genuenſ. *deciſ.*
28. *num.* 10.

Septimo conſiderabit, quid circa ſervitutes † agendum ſit. Nam quando fit 101
diviſio rei communis non cenſetur actum, quod quis habeat ſervitutem per
partem alterius. *l. via conſtitui. §. quicumque.* ubi Bar. Bald. Flor. & cæteri com-
muniter, qui dicunt hoc non procedere in legato, ſed bene procedere etiam in
venditione, idem tradit Iaſ. *in l. ſervum filii. §. fin. ff. de leg.* 1. Fabian. *in tract. de
empt. & vendit. q.* 6. *nu.* 17. *n.* 7. Bertaz. *in tract. de clauſul. clauſ.* 23. *Gloſ.* 1. *num.*
4. Capic. *deciſ.* 187. Et hoc eſſe utile ſcire, maxime inter fratres † dividentes do- 102
mum, dicit Petr. de Ubald. *in d tract. de duobus fratr. part.* 11. *num.* 9. ubi ponit exem-
plum de tribus fratribus, qui habebant domum commmunem habentem tria ſola-
ria, & venerunt ad diviſionem, & cuilibet fratrum aſſignatum eſt unum ſolarium,

& illi,

& illi, qui habebant solaria superiora, volebant transire per solarium inferius, alio fratre invito, prout transire ante divisionem soliti erant, & determinat hoc ab eis fieri non posse, & facultatem seu servitutem transeundi non censeri reservatam, per textum *in d. l. via constitui. §. quæcunque ff. de servitut. rust. præd.* Ad hoc,
103 igitur ne eveniat, ut unus † ex sociis dividentibus careat servitute, seu facultate eundi ad partem suam, erit à Iudice animadvertendum, & dicit Petrus de Ubald. *d. part.* 11. *sub num.* 9. quod fratres dividentes cauti esse debent, ut reservent expresse aditum ad partem in divisione assignatam. Idem tradit Socin. *consil.* 139. *lib.* 1. ubi docte declarat, quod ista reservatio respectu possidentium solaria inferiora non erit servitus, quia ipsi non habent directum dominium, cum non sint domini soli, sed tantum utile, sed quod erit solum facultas transeundi, & quædam personalis commoditas, per Glos. ut dicit ipse communiter approbatam *in l. si fundum sub conditione. §. qui fundum. ff. pro soc.* Et quod pro hac reservatione facienda
104 sufficiat, & facta dicatur, si in instrumento † fuerit apposita clausula cum accessibus & egressibus suis usque in vias publicas, tradunt Bart. & Dd. *in l. binas ædes. ff. de servit. urban. præd.* Petr. de Ubald. *d. part.* 11. *sub num.* 9. ubi tamen dicit cautius esse, si iter seu aditus exprimatur per talem locum reservatus. Et cavendum est,
105 quod in reservatione, quæ † fit de servitute, verba concipiantur ita, ut respiciant tempus futurum, non præsens, cum de præsenti servitus non competeret. Corn. *cons.* 146. *lib.* 4. Et si plures sunt reservandæ servitutes, omnes reserventur, quia si solum una reservaretur, cæteræ remissæ censerentur. Afflict. *decis.* 298. Bertaz. *in*
106 *dict. tract. de clausul. claus.* 23. *Glos.* 1. *sub num.* 4. si servitus erit continua, puta tigni † immittendi, & oneris ferendi, reservatione opus non erit, quia res transit cum tali onere, & servitute, Petr. *d. part.* 11. *sub nu.* 9. Capic. *decis.* 187. Bertaz. *d. claus.*
107 23. *Glos.* 1. *sub num.* 4. Quæro, an in divisione transferatur † dominium sine traditione? Ponit hanc quæstionem Gl. *in l. & ideo. ff. de condict. furt.* Nam *in d. l.* dicitur, quod si servus communis fuit furatus, & unus ex dominis provocat alterum ad divisionem servi, si erit servus non provocanti assignatus, provocans non poterit agere condictione furtiva, sed agit provocatus, cui servus fuit adjudicatus. Si vero fuerit assignatus provocanti, aget provocatus pro sua parte, quia non fuit translatum dominium in provocantem ex facto suo, sed ex necessitate, quia propter provocationem, ex qua inducitur alienatio necessaria coactus fuit transferre dominium. Ideo stante hac legis præfatę determinatione, Glos. *in ver. retineas.* quęrit, quomodo possit esse, quod fuerit translatum dominium, & sic opponit. Aut hujus rei, pro qua egimus communi dividundo, possessionem habemus, & tunc non potest agi condictione, quę possidenti non datur. *l. sive manifestus. ff. de cond. furt.* aut non, & tunc non potuit transire dominium de uno ad alium, post ea ponit tres resolutiones. Una est, quod dominium transferatur sine possessione,
per

per text. *in l. si fundum. ff. de fundo dotali.* Altera eſt, quod fur ſtatim ſervum adjudicatum ſocio tradidit. Tertia & ultima eſt, quæ facit ad preſentem tractatum, quod eſt ſpeciale in tribus judiciis familiæ erciſcundæ, communi dividundo, & finium regundorum, per text. *in §. 1. Inſt. de offic. Iud.* Et quia vidimus judicio † 108
communi dividundo agi poſſe, licet res non poſſideatur, ut habetur *in d. l. & ideo, & in l. item Labeo. §. fin. & in l. ſeq. ff. famil. erciſc.* licet *in d. §. 1. Inſt. de offic. Iud.* non dicatur acquiri dominium † ſine poſſeſſione, ut conſiderat Bart. *in d. l. & ideo ff. de* 109
cond. furt. ipſe tamen ſuſtinendo Gl. dicit, quod reſolutio contractus judicatur ejuſdem naturæ, cujus eſt contractus. Unde ſicut dolus dans cauſam contractui irritat contractum bonæ fidei, ita reſolutionem ipſius, *l. de tutela, & ibi not. C. de in integr. reſt. minor.* Ita cum in ſocietate ſit ſpeciale, ut dominium transferatur ſine traditione *l. 1. & 2. ff. pro ſoc.* & not. *in l. 1. in princip. ff. pro dote*, eadem ratione dicendum eſt, quod in ejus reſolutione transferatur dominium ſine traditione, & hanc Gloſ. & Bartol. opinionem approbat Caſtrenſ. *in conſil. 216. num. 2. in fi. lib. 1.* Anchar. Regien. *quæſt. 40. num. 22. lib. 3.*

Declaratur tamen, ut procedat ſolummodo in communione provenienti † ex 110
contractu ſocietatis, ex quo transfertur dominium ſine traditione, & non procedat in communione provenienti ex alia cauſa, ut dicunt Bart. & Caſtren. *in locis proxime citatis.* Et ſpecialius declarari debet, ut procedat ſolummodo in ſocietate omnium bonorum, & in rebus, quæ erant ſociorum ante contractam ſocietatem, & non procedat in cæteris ſocietatibus, & in rebus queſitis poſt contractam ſocietatem, quia in eis ſine traditione ſocietatis natura attenta dominium non transfertur, ut dixi ſupra *c. 9. n. 45. & c. 14. n. 5. & n. 39.*

N. 72. Rectè *Couvarruvius lib. 2. variar. reſolut. cap. 14. n. 1. verſiculo, quinto:* Juramentum non augere obligationem extrinſecus, ſed ei intrà ſuos limites manenti, addere religionis vinculum: huc uſque Couvar. Videatur *Sichard. ad l. 2. Cod. de reſcind. vend. lib. 4. tit. 44. n. 12.* qui idem eleganter probat. Et ſi ulterius extendatur, ita ut contractus de jure invalidos, validos reddat: quid aliud ſit quàm rete & laqueus quo capiatur jurans; imò verò ſummus tyrannus, ſuprà & contrà leges quaſcunque: nullo relicto refugio aut juris auxilio, quo miſer ille reſtituatur qui ſemel eo irretitus eſt; non minor, non impubis, & ne quidem in contractibus invalidis, adeò juramenta illa placuere interpretib. noſtris. vide *ſuperius cap. 5. n. 24.* & *Math. de Afflictis deciſio. 323.* Prudenter Anthonius Mathæus, contractum qui per ſe non ſubſiſtit, etiamſi jusjurandum adjiciatur, nihilo magis valere ait *theſi 21. diſp. de obligat.* Et *Imbertus in encheiridio juris Galliri §. jurisjurandi. Morib. ibi omnes jurisjurandi effectus abrogatos: quia, inquit, cum principalis contractus lege improbatus eſt, omnia quæ ex eo ſequuntur, irrita ſint. l. 5. Cod. de legib. l. 14. & in fine iſtius §. Porrò in bis omnib. jusjurandum ad alium finem non adhibetur, niſi ut proximus, dolum paſſus, ob damnum non poſſit, propter jusjurandum queri. Itaque inde maxima oritur injuria, unde jus æquum bonumque debuit proficiſci,* huc uſque Imbertus.

CAPUT XL.

Divisio facta an retractari possit?

SUMMARIA.

1 *Divisio semel facta retractari non debet.*
2 *Fallit, si sit facta ex falsa causa, & per errorem, &* n. 5.
Etiam si sit adhibitum juramentum.
3 *Etiam si fuerit erratum in jure, quia in divisione agitur de damno evitando.*
4 *Error, ubi tractatur de damno evitando, dicitur probatus, quando constat rem aliter se habere.*
6 *Divisio probat justam causam usucapiendi & præscribendi.*
7 *Divisio retractatur, sive error consistat circa res, seu circa personas.*
8 *Et procedit etiam si divisio fuit approbata in laudo à partibus emologato.*
Et si fuit approbata sententia Iudicis.
Quia sententia ob errorem juris etiam retractatur.
9 *Declaratur, si in judicio fuit super errore plene discussum.*
10 *Divisio confirmata decreto Iudicis etiam retractatur, quia Iudicis decretum non interponitur adhibita plena discußione.*
11 *Divisio facta per errorem neque in vim donationis sustineri potest, & procedit etiam, si divisio esset facta inter convinctos.*
12 *In vim donationis valere non potest, quia hæc verba non patiuntur.*
13 *Donatio non præsumitur, potius præsumitur error etiam in facto proprio.*
14 *Donatio facta etiam coram Iudice non præsumitur, stante decreti prohibitione.*
15 *Etiam si in instrumento divisionis fuisset apposita clausula,* ex certa scientia, *divisio errore facta non valet.*
16 *Confeßio proveniens virtute dictæ clausulæ non nocet, docto de errore.*
17 *Ista clausula errore apposita censetur, prout errore fit divisio.*
Præsumitur etiam apposita ex stylo Notariorum.
Etiam si fuit dictum, consulte, deliberate, & ex certa scientia, *&* numero 20.
18 *Et si fuit renunciatum condictioni indebiti, & sine causa.*
19 *Etiam si fuerit appositum juramentum sive assertorium, sive promissorium, &* num. 21.
Erit saltem concedenda absolutio.
Et Iudex cogere potest partem adversam ad relaxandum juramentum.
Iuramentum quando non sit observandum, distinguitur.
22 *Divisio quod non sit retractanda, stante juramento tenent aliqui.*
23 *Prima opinio probatur, petita tamen absolutione.*

24 *Divi-*

24 *Divisio retractatur, si cuique non fuit debita portio assignata.*
25 *Vel, si res aliqua indivisæ remanserunt.*
26 *Divisio dolosa retractatur, &* n. 27.
28 *Divisio ob inæqualitatem retractatur, si sit ultra dimidium. &* n. 39. & n. 44.
29 *In divisione quid uni datum fuerit, consideratur habita relatione ad partem alterius.*
30 *Evictio habet locum in divisione cum distinctione.*
31 *Evictio licet fuerit dictum quod non veniat in venditione, nihilominus venditor tenetur restituere pretium, non sic est in divisione, & quæ sit ratio diversitatis.*
32 *Non procedit, quando fuerunt assignata bona libera, & alteri bona obnoxia, & debetur evictio, etiam si sequeretur ex natura rei, & ex præordinatione auctoris.*
33 *Contraria opinio, quod non habeat locum evictio, si res obnoxia scienter fuit uni assignata, probatur, &* n. 34.
35 *Inæqualitas superveniens in divisione ex accedenti non consideratur, sufficit, quod fuerit observata à principio æqualitas.*
36 *Cessante evictione, si res scienter obnoxia acceptata fuit in divisione, non datur actio ad repetendum pretium, & ad repetendam rem datam.*
37 *Etiam si esset promissum de evictione, nisi fuerit dictum expresse, quod teneretur, si eveniret ex natura rei, & ex præordinatione auctoris.*
38 *Quem de evictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio, non habet locum in re restitutioni obnoxia scienter accepta.*
40 *Divisio etiam facta judicio sortis rescindi debet, si adsit læsio ultra dimidiam, adhibita distinctione.*
41 *Divisio stante læsione ultra dimidiam, quod non sit retractanda, adhibito juramento.*
42 *Remedium* l. 2. C. de rescind. vendit. *an tollatur, stante juramento. &* nu. 43.
44 *Divisio, quod sit retractanda, stante læsione in sexta parte etiam adhibito juramento probatur, &* n. 45.
Obtenta tamen absolutione.
46 *Signum societatis, societate dissoluta, penes quem remanere debeat.*
47 *Signum artificii.*
48 *Signum peritiæ.*
49 *Signum fiduciæ,* n. 50. 51. & 52.
53 *Libri societatis, dissoluta societate, apud quem remanere debeant.*

REgula est, quod divisio semel facta † retractari non debeat, sed quod 1
tantum, si quæ res indivisæ remanserunt, dividantur. *l. si major.* C. *com.*
divid. l. 4. §. hoc judicium. ff. eod. Glos. ult. in fin. in l. si soror. C. *de collat.* Beccius
consil. 90. num. 2. Menoch. *cons. 91. num. 28. lib.* 1. Fallit regula ista, si di-
visio ex falsa † causa & per errorem facta fuit, quia ubi error est, ibi non est consen- 2
sus.

sus. *leg. secunda, in princip. ff. de jud. l. nihil. consensui. §. fin. ff. de regul. jur. l. si per errorem. ff. de jurisdict. omn. judic.* Et nullius valoris esse ea, quæ ex falsa causa geruntur, late comprobat Menoch. *consilio nonagesimo primo. num. 40. cum plurib. sequentib. lib. 1.* ubi *num. 43.* dicit, quod etiam juramentum falsa de causa præstitum vitietur,
3 post Parif. *in consil. 90. num. 24. lib. 1.* Et sive sit error facti, sive juris † non nocet, quando, prout evenit in divisione, agitur de damno evitando. *l. juris ignorantia, & l. error. in fin. ff. de juris & facti ignor. l. non fatetur. ff. de confess.* Castr. *in l. post divisionem. C. de juris & facti ignor.* Beccius *cons. 90. num. 14.* Menoch. *cons. 91. num. 52. lib. 1.* Marchabr. *cons. 2. num. 28.* Rimin. jun. *cons. 193. num. 29. lib. 1.* Socin. jun. *cons. 50. num. 24. lib. 4.* Cravet. *cons. 425. num. 5. lib. 3.* Et de errore dicitur consta-
4 re, quando probatur † rem aliter se habere, quando tractatur de damno evitando. *l. de ætate. §. ult. ubi Gl. ff. de interrog. act. l. cum de indebito. ff. de probat.* Bart. *in l. sed si nec putem. ff. de cond. indeb. & in l. error. in fin. Cod. de juris & facti ignor. & in cons. 85. in quæstione Ioannis.* Bald. *cons. 99. in causa. lib. 1.* Alex. *cons. 102. lib. 1. & cons. 156. num. 10. lib. 6.* Ruin. *cons. 134. num. 5. lib. 1.* Ias. *in l. si post divisionem. n. 3. C. de juris & facti ignor.* Socin. *cons. 25. num. 3. & cons. 33. num. 5. lib. 4.* Balbus *in l. Celsus. nu. 27. de usucap.* Menoch. *d. cons. 91. num. 11. lib 1.* Beccius *d. cons. 90. num. 11.* Cravet. *cons. 188. nu. 9. lib. 1. & cons. 851. num. 12. lib. 5.* Franc. Vegg. *cons. 19. num. 17.* Dec. *cons. 408. sub n. 7. lib. 2.* Curt. jun. *cons. 92.* Mascar. *in tract. de probat. concl. 636. nu.*
5 *10, & concl. 641.* Quod autem divisio † errore facta, & ex falsa causa, retractari debeat, probatur *in l. cum putarem. ff. famil. ercisc.* ubi divisio facta cum aliquo, tanquam coherede, qui non erat, retractatur cognito errore, & *in l. si post divisionem. C. de jur. & facti ignor.* ubi similiter divisio per errorem facta retractatur, *in l. si soror. C. de collat.* ubi retractatur divisio, cognito quod plus ad unum, quam ad alterum pervenerit, & *in l. majorib. C. com. utr. jud.* ubi etiam majoribus subvenitur, si perperam per fraudem vel dolum divisio facta fuit, quia in bonæ fidei judiciis, quod inæqualiter factum esse constiterit, in melius reformabitur. Et probatur *in l. cum solus. ff. de usucap.* ubi Pomponius ait, illum, cui tanquam heredi tradita res est ab altero vero herede, non præscribere ex eo titulo, cum sit nullus. Hunc text. ad hoc probandum citat Menoch. *in d. cons. 91. num. 31. lib. 1.* sed quia agitur ibi de
6 † materia præscriptionis, & an divisio justam usucapiendi causam præbeat, pro ejus intelligentia quando sit, quod divisio non præbeat justam causam usucapiendi videnda sunt tradita ibi per Bart. & per Glos. & Dd. *in l. 1. C. com. utr. jud.* & per Balbum *in tract. de præscript. part. 1. partis principalis. quæst. 4.* Et hanc opinionem,
7 divisionem dolose vel erronee, & ex falsa causa factam † & per errorem, sive error sit in facto, sive in jure, si tractetur de damno evitando, etiam in lucro jam quæsito, sive error consistat in rebus sive in persona, retractari, tenent Bald. *in cons. 386. proponitur. lib. 1.* Castren. *cons. 123. dubitatur primo, an comes. n. 5. lib. 2.*

Anchar.

Anchar. consil.291. super pluribus. n.3. Alex. in l. si soror. in fin. C. de collat. in consil.
168. num.1. lib.1. Dec. in d. l. si soror. in 2. not. & in consil.408. num.1. & in consil.
525. num.5. lib.2. Socin. jun. consil.48. num.42. & cons.128. num.121. lib.1. Cra-
vet. cons.26. in fi. & cons.188. n.9. & cons.221. nu.8. lib.1. Menoch. cons.91. lib.1.
& cons.288. n.41. lib.3. & cons.320. n 18. lib.4. & cons.498. n.27. lib.5. & cons.813.
n.53. lib.9. Pancirol. cons.1. n.95. lib.1. Beccius cons.90. num.10. Bursat. cons.339.
n.22. lib.3.

Ampliatur ista conclusio, ut procedat, & vera sit, etiamsi laudo à partibus † 8
emologato divisio facta fuerit confirmata. Licet enim ex tali divisione fuisset
translatum dominium, attamen docto de errore translatio rescinditur. Menoch.
d. cons.91. num.58. & n.62. per tex. qui aperte loquitur in divisione facta ex laudo
arbitri, in d. l. si soror. in fin. C. de collat. & etiamsi facta fuerit à Iudice, quia sen-
tentia ob errorem etiam juris retractatur, Corneus cons.156. visa facti serie. col. ult.
vers. nam & si ex causa. Dec. cons.525. n.11. lib.2. Menoch. d. cons.91. n.59.

Declaratur tamen, ut ista ampliatio procedat, quando in judicio † non fuit ple- 9
ne discussum super prætenso errore. Si enim de eo fuit actum, & plene discussum
coram arbitro, & coram Iudice, amplius divisio retractari non posset, & ita in-
telligitur procedere text. in l. cum putarem. ff. famil. ercisc. ut declarat Menoch. in
d. cons.91. num.62. & clarius d. consil.320. num.26. lib.4. & in cons.119. num.21. &
22. lib.2. & cons.105. num.95. lib.1. Et ideo etiam divisio per decretum † Iudicis 10
approbata docto de errore retractatur, quia decretum non interponitur in judicio
contradictorio, & adhibita plena discussione, sed inter volentes, ut per Dec. con-
sil.351. num.7. vers. non obstat. lib.2. Menoch. dict. consil.320. num.26. lib.4. & consil.
105. num.95. libro primo.

Secundo ampliatur, quod talis divisio neque etiam in vim † donationis sustine- 11
ri potest, quia qui dividunt bona non dividenda, dicuntur facere actum nullum,
& per consequens nugatorium, qui quod valeat in vim donationis, si non valet in
vim divisionis, censeri non debet, ut per Rimin. jun. cons.193. num.32. lib.2. Et
procedit etiam, si esset facta divisio inter conjunctos, quia ad præsumendam inter
eos donationem multa requiruntur, ut declarando l. Procula. ff. de probat. tradit So-
cin. cons.25. num.10. lib.4. Menoch. in tract. de arbitr. jud. casu 88. num.16. & in d.
cons.91. num.53. lib.1. Etiam in vim donationis † valere non potest, quia facta ex- 12
pressione divisionis verborum significatio non petitur, ut fiat transitus in for-
mam contractus donationis, juxta doctrinam Bart. in l. ubi ita donatur. ff. de dona-
tio. caus. mort. & per Dec. in consil.293. in fin. lib.1. Rimin. jun. d. consil.193. num.34.
lib.2. Et dicit Beccius in d. consil.90. num.18. quod donatio † non præsumitur, 13
& quævis potius interpretatio capienda est, quam donationis l. cum de indebi-
to. ff. de probat. & quod potius præsumitur error in facto proprio, & error juris

quam donatio. Ruin. *conſ.* 167. *n.* 12. *& n.* 19. *lib.* 2. Et facta diviſione donationem
14 factam † modo aliquo cenſeri non poſſet, ſi adeſſent ſtatuta prohibentia fieri abſque inſinuatione, vel alia certa forma non ſervata, & hoc procedit etiam, ſi diviſio coram Iudice facta fuiſſet. Rim. jun. *in §.* 1. *n.* 157. *Inſt. de donat. & in d. conſ.* 193. *n.* 36. *lib.* 2.
15 Tertio ampliatur etiam, ſi in inſtrumento † diviſionis fuiſſet appoſita clauſula, *ex certa ſcientia*, quia cum diviſio ſortiri effectum non poſſit, ubi bona non ſunt communia, talis etiam clauſula, quæ reſpectu diviſionis apponitur, aliud operari, nempe donationem, quæ ex actu diviſionis reſultaret, dici non poteſt, ut ex Aret. *in conſ.* 14. *ſub num.* 8. *verſ. ſecundo, quia tradit.* Menoch. *conſ.* 91. *ſub num.* 52.
16 *lib.* 1. Et confeſſio proveniens † à tali clauſula non nocet, & dicitur erronea, quando poſtmodum probatur rem aliter ſe habere, Bald. *in l. ſed & ſi quis. §. ult. in fin. ff. ſi quis caut*, Socin. *conſil.* 159. *num.* 24. *lib.* 2. Ruin. *conſil.* 167. *num.* 19. *lib.* 2. Dec. *conſil.* 408. *num.* 7. Becc. *conſil.* 90. *num.* 19. Menoch. *conſil.* 91. *ſub num.* 52. *lib.*
17 1. Marchab. *conſil.* 2. *num.* 31. Et iſta clauſula cenſetur provenire † eodem errore, quo provenit diviſio, & ſicut corruit diviſio, ita etiam clauſula corruere debet. *l. doli. verſ. diverſum. de novat.* Bart. *in l. ult. §. idem quærit. ff. de condit. indeb.* Corn. *conſil.* 189. *numero* 12. *lib.* 1. Socin. *conſil.* 159. *num.* 24. *lib.* 2. Ruin. *conſil.* 167. *num.* 19. *& num.* 23. *lib.* 2. Menoch. *d. conſil.* 91. *num.* 54. *lib.* 1. Becc. *d. conſil.* 90. *ſub num.* 19. & de communi teſtatur, ubi etiam conſiderat, quod iſta clauſula potius ex ſtylo Notariorum, quam ex partium conſenſu apponi ſolet, ex Bart. communiter recepto *in l.* 1. *num.* 10. *de jure codicill.* Et ſi fuerit etiam dictum, *conſulte, deliberate, ex certa ſcientia, & non per errorem*, quod talis clauſula detecto errore nihil operetur, tradit Franc. Vegg. *conſil.* 19. *in fin.* poſt Socin. *conſil.* 214. *col.* 6. *lib.* 2. Et iſta
18 ſunt vera, etiam ſi fuiſſet renunciatum † conditioni indebiti, & ſine cauſa, &c. ut per Becc. *dict. conſil.* 90. *num.* 20. *verſic. non obſtat quartum.*
19 Quarto ampliatur etiam, ſi in † inſtrumento diviſionis cum dictis clauſulis fuiſſet appoſitum juramentum, quia ſi juramentum eſt aſſertorium de præterito, ut quia ſit juratum, omnia & ſingula eſſe vera, cognito eſſe falſa, & ſic detecto perjurio non obligat. Cyn. *in l.* 1. *C. de ſacroſ. eccleſ.* Bart. *in l. cum quis decedens. §.*
20 *Titio. ff. de leg.* 1. Si vero eſt promiſſorium † de futuro, quia juratum ſit non contravenire, ſimiliter docto de errore, diviſio erit retractanda, ea ratione, quia ea facilitate, qua ex cauſa erronea fuit facta confeſſio & diviſio, eadem etiam facilitate cenſetur appoſitum juramentum, & quia ubi eſt error, ibi non eſt conſenſus. *l. ſi per errorem. ff. de juriſd. omn. jud.* ita tradit Ruin. *conſil.* 167. *num.* 23. *lib.* 2. & non abſunt illa tria requiſita ad hoc, ut obliget, etiam juris canonici diſpoſitione inſpecta, nempe veritas, juſtitia & judicium. *c. animadvertendum.* 22. *quæſtio.* 2. Caſtr. *conſil.* 122. *ſub num.* 4. *lib.* 2. ubi conſiderat, quod etiam ſi tale juramentum obliga-

obligaret ipso jure, nihilominus esset concedenda absolutio, quia considerat ipse, quod licet sit observandum juramentum, quando ab utraque parte potest observari, sine peccato, tamen non debet observari, quando contineret peccatum, ex parte jurantis. *§. non enim. in auth. scenicas non solum fidejußiones.* Et debet concedi juranti absolutio, quando creditor recipiendo peccatum committeret, ut si fuit promissum solvere usuras, & juratum. Nam à juramento debet concedi absolutio, ne creditor cum peccato usuras recipiat. Cravet. *consil.* 192. *num.* 11. *lib.* 1. ita isti juranti in divisione per errorem debet concedi absolutio, ne alter cum peccato habeat, quod sibi non debetur, & constito de errore, quod Iudex cogere posset partem adversam ad relaxandum juramentum, tradit Seraf. *in tract. de privileg. jur. privileg.* 90. *in fin.* Et hanc opinionem, quod docto de errore † divisio 21
sit retractanda, etiam si adsit juramentum, tenet Ruin. *dict. consil.* 167. *num.* 22. *& seq.* ubi de communi *lib.* 2. Becc *consil.* 90. *num.* 20. Franc. Vegg. *d. consil.* 19. *sub num.* 14. *& seq.* Dec. *cons.* 408. *num.* 8. *& seq. lib.* 2. Socin. jun. *cons.* 50. *n.* 31. *& seq. lib.* 4.

Contra hanc opinionem faciunt † tradita à Seraf. *in d. tract. de privileg. jur. privil.* 22
90. ex doctrina Bart. *in l. ex hac scriptura. num* 12. *ff. de donat.* ubi dicit juramentum operari, quod error allegari non possit, ea ratione, quia quis jurando videtur velle, quod actus valeat omni meliori modo. Nam dicit Seraf. *sub num.* 9. dato, quod jurans propter errorem non obligetur, tamen propter juramentum de errore opponere non potest, & dicit, quod paria sunt, actum esse validum & legitime factum, vel invalidum, si de ejus invaliditate doceri non potest. *l. qui habebat. ff. de manumis. testam.* Fatetur tamen *num.* 14. quod si pars non contradiceret, & non appellaret, erroris probatio valeret, per ea quæ tradit Felin. *in cap.* 2. *num.* 27. *de probat.* Et admittit sub *num.* 14. quod error esset † attendendus, si de eo con- 23
staret per inspectionem, & lecturam instrumenti, vel per confessionem partis, etsi Iudex hoc faceret ex ejus officio. Ego sum in opinione, quod juramento non obstante, ubi non fuisset juratum de errore, non possit opponi, ut per Thesaur. *decis.* 260. *in fin.* quod error posset allegari & probari, quia non facit contra juramentum ille, qui jurando erravit, cum in errante, ut dixi, non adsit consensus. Et si actus virtute juramenti debet valere omni meliori modo, erit verum in actu ipso divisionis, quem jurans omni meliori modo, præsupposita communione, facere intendit, & non est conveniens, quod propter juramentum jurantis alter cognita veritate bona ad eum non spectantia retineat. Et quod ista sit opinio magis communis, & verior, tradit Rimin. *consil.* 192. *colum. fin. lib.* 1. tamen semper consulerem, quod absolutio ante erroris obligationem à Iudice ecclesiastico peteretur, quia semper tutior via in dubio eligenda est, & esse concedendam absolutionem tradit Castren. *d. con-*

d. conſil. 122. *lib.* 2. & Ruin. *d. conſ.* 157. *in fin. lib.* 2. Maſcar. *concl.* 531. *n.* 31.

Secundo principaliter non ſolum, ut jam dixi, diviſio ex falſa cauſa, & per er-
24 rorem † facta retractari debet, ſed etiamſi non congrue facta fuit, ut quia non
fuerit cuique habenti communionem debita portio aſſignata. *l. ſi ſoror. C. de collat. & l.* 3. *C. com. utr. jud.* Falſa enim cauſa & error in ſuperioribus dictis conſiderata
fuerunt, quando ad diviſionem ille admiſſus fuit, qui admitti non debebat, vel ſi
25 res aliquæ communes † indiviſæ remanſerunt, quæ diviſione non obſtante conferri
& dividi debent. Gloſ. ult. *in fin. in d. l. ſi ſoror. C. de collat.* Menoch. *conſ.* 91. *num.*
26 28. *lib.* 1. Et loquimur modo de diviſione facta inter eos, inter quos vere res †
erant dividendæ, ſed uni plus, quam alteri aſſignatum fuit, & quidem ſi in tali
aſſignatione dolus intervenit, procul dubio diviſio erit retractanda, quia bonæ
fidei judiciis dolus penitus contrarius eſt, ut habetur *in d. l.* 3. *& ibi Bart. C. com. utr. jud.* Franc. Vegg. *conſ.* 19. *ſub num.* 13. Menoch. *conſ.* 87. *ſub num.* 86. *lib.* 1. ubi
27 loquitur de aſſignatione doloſe facta † de bonis fideicommiſſo ſubjectis uni prole
carenti, ut redirent ad alterum habentem filios. Surdus *conſ.* 382. *num.* 51. *& ſeq. lib.* 3. ubi dicit non valere diviſionem tanquam fraudulentam, quando uni fratrum, qui prole caret, aſſignatur totum allodium, & fratri prolem habenti aſſignatur totum feudum, quia eo tendit, ut mortuo vaſallo cum prole dominus excludatur à ſucceſſione, & idem tradit *in conſ.* 384. *num.* 57. *lib. eodem.* Si vero pe-
28 tatur, quod diviſio † retractetur, quia ęqualiter facta non fuit, non ſemper inæqualitate ſtante erit retractanda, ſed tunc demum, quando inæqualitas erit ultra
dimidiam. Simon de Pretis *conſ.* 137. *num.* 2. quia diviſio eſt ſimilis permutationi,
& emptioni. *l.* 1. *& ibi Gloſ. C. com. utr. jud.* ideo, ſicuti fit in venditione, in diviſione conſideratur ut conceſſa cenſeantur ea omnia, quę ſunt intra fines
rei in diviſione aſſignatæ. Cravet. *conſ.* 377. *num.* 6. *lib.* 3. Et ſumpto argu-
29 mento † à prędicamentis ad aliquid, quemadmodum quid in venditione
fuerit comprehenſum conſideratur, habita relatione ad pretium, ita quid uni
pro parte datum fuerit conſideratur, habita relatione ad partem alterius. Cravet. *dict. conſil.* 377. *num.* 7. *lib.* 3. Menoch. *in tract. de arbitr. jud. lib.* 1. *quæſt.* 11. *num.* 16.
ex Socin. *in l.* 1. *num.* 8. *ff. de rebus dub. & in conſ.* 98. *in fin. lib.* 1. Cravet. *conſil.* 310. *num.* 3. *in fin. lib.* 2. Curt. jun. *conſ.* 80. *num.* 1. Evictio etiam † in diviſione locum
30 habet, quia eſt ſimilis permutationi & venditioni, ut dicit Gloſ. *in d. l.* 1. *Cod. com. utr. jud. & in l. heredes. §. item curare. ff. famil. erciſc. & in l. item quamvis. in fin. ff. com. divid.* Petr. de Ubald. *in tract. de duobus fratr. part.* 8. *n.* 23. Et talis diſtinctio adhiberi ſolet, ut per Gl. *in l. ſi familiæ. C. familiæ erciſc.* Aut convenitur, quod de evictione quis teneatur & tenetur. Aut nihil fuit conventum, & ſimiliter tenetur,
niſi quis ſcienter alienum recipiat. *l. fratres. C. com. utr. jud.* ubi accipiens ſcienter

rem

rem alteri obligatam de evictione agere non potest, nisi specialiter fuerit promissa. & *l. si fundum. Cod. de evict.* ubi non agit de evictione ille, qui scienter emit rem alienam, vel alii obligatam, nisi expresse de evictione sit stipulatus. Aut fuit conventum, quod non teneretur de evictione, & non tenebitur, ut habetur *in d. l. si familiæ. C. famil. ercisc.* Et quamvis in venditione, si fuit conventum † ne lo- 31
cum habeat evictio, nihilominus venditor tenetur ad verum rei pretium. *l. emptorem. §. fin. ff. de act. empt.* tamen hoc non procedit in divisione, quia in venditione solus emptor suscipit rei eventum, & in divisione uterque suscipit rei eventum, ita dicit Glos. per text. *in d. l. si familiæ*, ubi Bart. dicit eam esse singularem, &
menti tenendam. Hanc Glos. opinionem, ejus ratione † attenta, non procedere 32
declarat ibi Guido Suzar. ut refert ibidem Bald. sub *num.* 3. *vers. ista Glossa.* quando uni assignata fuissent omnia bona libera, & alteri omnia bona obnoxia, quia cessat ratio mutui periculi. Et hanc declarationem sequuntur, & eam procedere dicunt, etiam si evictio sequatur ex præordinatione auctoris, & ex natura rei. Alex. *in l. qui Romæ. §. duo fratres. num.* 34. *ff. de verb. oblig.* Alciat. *ibidem num.* 37. *& in cons.* 133. *superiorib. n.* 5. *& cons.* 138. *prima facie. n.* 3. *& cons.* 526. *fideicommis. ad fin.* Menoch. *cons.* 87. *n.* 84. *lib.* 1. qui *n.* 86. subjungit, quod nisi locum haberet evictio, magna inæqualitas sequeretur, quæ tamen inter fratres & socios maxime est evitanda.

Verum tenendum est, hanc Guidonis † declarationem non esse veram, quia 33
an quis teneatur de evictione provenienti ex natura rei, & ex præordinatione auctoris, non inspicitur, an res obnoxia fuerit uni in totum assignata, sed inspicitur, an dividentes talem rem esse obnoxiam scientiam habuerint, quia tunc ille, qui eam scienter in divisione accepit, de evictione agere non potest, quia non ignarus de æqualitate rei sibi imputare debet, si eam accepit. *d. l. si fundum sciens. C. de evict. & d. l. si fratres. C. com. utr. jud.* & ibi Odofr. Cyn. Alb. & cæteri, & hoc vult Glos. *in d. l. si familiæ. in fin. C. famil. ercisc.* de allegat. *d. l. si fundum sciens*, & eam sequuntur Odofr. Cyn. Alber. Bart. Bald. Angel. & cæteri, & communiter approbatam dicit Curt. sen. *consil.* 48. *memoriæ. sub num.* 39. Et hanc opi-
nionem, quod evictio locum non habeat, si uni in totum res † obnoxia, puta 34
supposita fideicommisso, vel feudalis, vel emphyteutica scienter assignara fuit, late comprobant scribentes in eadem causa, Rolan. *consil.* 51. *lib.* 4. & Becc. *consil.* 24. Surd. *consil.* 311. *num.* 27. *lib.* 3. Et ratio æqualitatis conservandæ in contrarium
considerata non obstat, quia sufficit ab initio † æqualitatem in divisione ex par- 35
tium consensu fuisse servatam, & inæqualitas superveniens ex accidenti non consideratur, Bald. *in d. l. si familiæ. in fin.* Bero. *consil.* 108. *in fin. lib.* 1. Becc. *d. consil.* 24. *num.* 37. Socin. jun. qui consuluit in casu Beroi. *consil.* 119. *in fin. lib.* 3. Rolan. *d.*
consil. 51. *in fin. lib.* 4. Neque secuta evictione danda est actio † præscriptis verbis, 36
 ad re-

ad repetendum data in divisione, ut fit in permutatione, cui similis est divisio. Neque ex eo, quod sit similis emptioni, datur actio ad repetendum pretium, quia ista cessant, quando res evincitur ex natura rei, & ex præordinatione auctoris, cum sciens quis talem rem obnoxiam in divisione accipiat. Curt. sen. *consil. 63. antiquissima. sub num.* 19. Becc. *d. consil.* 24. *num.* 38. Et est verum, etiam
37 si esset promissum † de evictione, quia talis promissio intelligitur secundum naturam rei, super qua interponitur, & ad hoc, ut ex tali promissione agi possit, oportet, ut sit in specie promissio facta etiam si sequeretur evictio ex natura rei, & præordinatione auctoris. Rolan. *d. cons.* 51. *n.* 19. *lib.* 4. & Beccius *d. cons.* 24. *n.* 32.

38 Et regula illa, quem de evictione † tenet actio, eundem agentem repellit exceptio. *l. vindicantem, & l. seq. ff. de evict. & l. cum à matre. Cod. de rei vendic.* non habet locum, quando res scienter assignata in divisione evincitur, ex natura rei, & ex prӕordinatione auctoris. Aret. *consil.* 3. *in princip.* Curt. sen. *cons.* 48. *sub n.* 15. *& sub num.* 79. Rolan. *d. cons.* 51. *n.* 19. *lib.* 4. & Becc. *d. cons.* 24. *n.* 36.

Et ut redeamus, unde abiimus, non tamen extra propositum, cum, ut dixi,
39 divisio sit † similis venditioni, quatenus ea rescindi debeat ob læsionem, erit dicendum, quod sicut emptio rescinditur, quando intervenit læsio ultra dimidium justi pretii, ita sit rescindenda divisio, quando adsit læsio ultra dimidium, ita tradit Glos. *in l.* 3. *in ver. vel perperam. C. com. utr. jud.* & Bart. ibi *in summario* dicit, quod in divisionibus subvenitur ei, qui est deceptus dolo adversarii, vel re ipsa ultra dimidium justi pretii, & subjungit *d. l.* valde esse notandum, quæ generaliter extendit. *l.* 2. *Cod. de rescind. vend.* ad omnes contractus bonæ fidei, & bene esse notandam d. Gl. *in ver. perperam*, Et hanc Glos. opinionem sequitur etiam Simon de Præt. *in cons.* 3. *n.* 32. *& cons.* 137. *n.* 12.

40 Procedit etiam ista opinio, si judicio sortis † cuique assignatio facta fuit, si enim adest lęsio ultra dimidiam rescindi debet, Petr. de Ubald. *d. tract. de duobus fratr. part.* 11. *sub num.* 13. ibi: *Bene tamen verum est, quod si uni ex ipsis fratribus judicio sortis dividentibus ex ipsius sortis infelicitate intollerabilis deceptio contingit, debet ipsa divisio in melius reformari*, ut concludit Bald. *in l. majoribus. C. com. utr. jud.* & subjungit, quod hoc non procedit, si divisio à Iudice facta fuisset, & ejus sententia in judicatum transiisset, quia ab ea appellandum erat, & de Iudicis sententia dixi supra *n.* 9. Bald. *consil.* 238. *lib.* 1.

Et hæc dicta de judicio sortis ita procedere declararem. Aut dividentes ignorant partium inæqualitatem, aut de ea notitiam habent. Primo casu, si judicio sortis cuique pars obveniat, cognita inæqualitate, dicerem eas esse reformandas. Secundo vero casu dicerem, non esse reformandas, quia si quilibet sciens inæqualitatem voluit se submittere judicio sortis, cum posset perdere, & lucrari; dico

quod

quod de socio, & de eo, qui fecit partes, conqueri non debet, & etiam minor de judicio sortis, cum posset lucrari, conqueri non potest, & petere restitutionem. In primo casu dicerem debere audiri, quia si ignorabat inæqualitatem, non videtur consensisse, ut sortis judicio tam magna inæqualitas veniret terminanda, & videnda sunt dicta supra *c.* 5. *n.* 35.

Quod sit retractanda divisio, non procedit, licet adsit inæqualitas † ultra di- 41
midiam, quando in divisione fuit oppositum juramentum. Nam si rescinditur divisio, quando adest læsio ultra dimidiam, quia est similis emptioni, & in ea militat dispositio. *l.* 2. C. *de rescind. vend.* secundum Glos. supra allegatam *in l.* 3. *Cod. com. utr. jud.* certe quod stante juramento divisio non sit retractanda, dicendum vi-
detur, quia remedium *dict. l.* 2. tollitur stante † juramento, ut per Bartol. *ibi num.* 42
9. Et istam esse communem Dd. opinionem, dicit Socin. *consil.* 136. *colum. fin. lib.* 1. Cagnol. *in d. l.* 2. *num.* 91. *& seq.* Et quod stante juramento non possit divisio retractari post Ias. *in l. post divisionem. Cod. de jur. & facti ignor.* tenet Simon. de Præt. *d. consil.* 137. *num.* 62.

Opinio ista redditur dubia, quia contraria opinio, quod stante juramento † de- 43
tur remedium *l.* 2. C. *de rescind. vend.* est magis communis, si adsit enormissima læsio, ut per Gabriel. *tit. de emptio. & vendit. conclus.* 1. *num.* 86. Rolan. *consil.* 60. *num.* 66. *& seq. lib.* 4. Ioseph. Lud. *conclus.* 73. *ampliat.* 2. Eugen. *consil.* 12. *num.* 62. ubi dicit, quod stante enormissima læsione, & etiam enormi, non procedit. *c. quamvis. de pactis, in* 6. saltem petita absolutione ad effectum agendi, & *nu.* 72. *&* 73. testatur esse magis communem opinionem non tolli per juramentum remed. *d. l.* 2. C. *de rescind. vend. & in cons.* 79. *num.* 57. Et tradita de rescindenda vendi-
tione non procedunt in divisione † rerum societatis, quia considerant Dd. in 44
venditione læsionem esse enormissimam, quando excedit dimidium justi pretii, & non sic est in societate, quia in ea divisio dicitur continere manifestam iniquitatem, quando adest læsio in sexta parte, ut probatur *in l. unde si Nervæ, & in. l. seq. ff. pro soc.* ubi probatur, quod uni de tribus partibus duæ datæ fuerunt, & alteri una, & quia erat danda dimidia, dicitur, divisionem continere manifestam iniquitatem, & ita ad hoc probandum dicta jura inducit Bartol. *in d. l. societatem. §. arbitrorum. num.* 25. *ff. pro soc.* & ab eo non dissentit Orian. *in c. quoniam contra. part. ult. quæst.* 14. *de probat.* & Raphael. Cuman. *consil.* 50. quos retulit Ferrat. *caut.* 8. & illis adhæret Ruin. *consil.* 81. *num.* 3. *lib.* 1. Decian. *consil.* 33. *num* 144. *lib.* 1. Menoch. *in tract. de arbitr. jud. casu* 73. qui licet velit in arbitris dictis esse Iudici arbitrarium, quę læsio enormis censeatur, tamen dicta jura, & dictam Bart. opinionem in societate procedere affirmat, quia est contractus bonæ fidei, & æqualitas arbitrio boni viri in ea est observanda. *l. si. non fuerint. ff. pro soc.* & ultra prædictos addo, quod hanc opinionem etiam tenet Castren.

in d. consil. 122. *viso puncto supradicto*, & aliis, de quibus in eis fit mentio sub *num.* 2. *libro secundo.* qui licet in libro meo dicat de læsione ultra septimam partem, credo quod hoc factum sit errore impressoris, & quod velit dicere ultra sextam, nam allegat *dict. l. unde si Nervæ.* quæ, ut supra ex Bart. deduxi, loquitur de sexta & non de septima.

45 Igitur ex eo, quod simpliciter juratum fuit, non erit sublata facultas † retractandi divisionem, si de lęsione fuerit doctum non solum in dimidia, sed etiam in tertia parte, saltem obtenta absolutione à juramento, & id confirmatur ex eo, quia divisio inter socios nihil aliud est, quam ratio inter eos composita, quia prius requirunt socii, quid sit in societate, deinde faciunt divisionem. Socin. *consil.* 25. *num.* 5. *lib.* 4. Menoch. *consil.* 91. *num.* 33. *lib.* 1. Et redditis & calculatis rationibus, si fuerit appositum juramentum, nihilominus eo non obstante, stante errore, calculatio revideri debet, nisi super ea fuerit judicatum, seu transactum, ut dixi supra *cap.* 38. *num.* 74.

46 Quæro societate divisa, apud quem ipsius societatis † signum remanere debeat, ponit hanc quęstionem Bart. *in tract. de insign. & armis.* Bald. *in l.* 1. *num.* 3. *C. pro soc.* & latius Petr. de Ubald. *in d. tract. de duob. fratr. part.* 11. *num.* 12. & eorum dicta considerando ita videtur posse distingui. Aut quęrimus de signo artificii, in quo principaliter operatur qualitas loci, datur exemplum de nobili Castro Fabriani, ubi plura sunt ædificia, in quibus chartæ conficiuntur, & chartæ habent sua signa, ex quibus cognoscitur, quo in ædificio seu artificio factæ fuerint. Aut quærimus de signo peritię, in quo principaliter bonitas artificii operatur, ut sunt signa, quę in ensibus, & gladiis, & aliis similib. rebus apponuntur, ex quibus opus cognoscitur esse illius magistri, qui tali signo utitur. Aut quærimus de signis fiduciæ, & credulitatis, quibus utuntur mercatores in eorum mercibus, de quibus dici solet, *che a i segni si conoscono le balle.* Bald. *in l. dos data. C. de donat. ante nup.* & alii quos citat Mascar. *concl.* 160. *in princ.*

Primum signum artificii nuncupatum remanere debet apud eum, apud quem
47 † remanet ædificium, sive jure proprietatis, sive conductionis, sive mala fide teneat, sive in totum, sive in partem, toto tempore, quo tenebit illud, tali signo uti prohiberi non poterit, sicut fit in cæteris juribus realibus. *l. via constitui. §. fin ff. de servit. rust. præd. & l.* 2. *§. fin. & l. seq. ff. si servit. vend. & l. usufructus. & l. seq. ff. quemad. servit. amit.* & quod idem sit in conductione talium ædificiorum, facit text. *in l. sed addes §. illud. & in l. videamus. §. item prospicere. ff. locati.*

48 Secundum signum peritię nuncupatum, licet durante societate omnes † stantes in eadem statione eo uti possint, quia hoc videtur permittere magister principalis. *§. nos autem. in auth. de tabell. in Glos. in ver. ipsis. in fin.* tamen si separentur, debet remanere apud ipsum magistrum, qui principalis erat in statione, *arg. l. fin. ff. de-*

ff. de fundo instructo. Et si omnes erant ęquales, si non sint concordes, sorte dirimitur, apud quem remanere debeat. *l. quæ cautiones. ff. famil. ercisc.* ita dicit Bartol. *in d. tract. num.* 12. *in fin.* Latius in hoc secundo signo dicendum videtur ultra Bart. quod si dicto signo magister principalis utebatur ante contractam societatem, quod eo uti debeat etiam ea dissoluta, quia suo utitur signo, & nemini damnum, & injuriam facit. Sic etiam si eo magister principalis uti cepit, statim contracta societate, quod eo uti debeat societate dissoluta, dicendum est, quia sicut societate durante ejus peritiam denotabat, ita quod eam denotet societate dissoluta nemini fit damnum, neque injuria, cum alii socii non essent ejusdem peritiæ, sed inferioris. Si vero omnes socii eodem signo utentes essent ejusdem peritiæ, videtur dicendum, quod omnes pariformiter eo uti possint, quemadmodum si plures habeant idem nomen, eo singuli uti possunt ad demonstrandum propriam personam. Et in hoc signo peritię, stante pari peritia in omnibus sociis, non potest considerari, quod unus sibi assumat signum, quod erat significatum totius societatis, ut infra dicam, sed debet dici, quod signo utatur significante eam peritiam, quam significabat societate durante. Nam etiam societate durante peritia repræsentata erat singulorum, & non erat quid commune, sed quęstus ex ea redacti communes efficiebantur, ut declaravi supra *c.* 9. & cum esset singulorum, certe ab eodem signo, quod repręsentari posset, etiam soluta societate non videtur denegandum.

Tertium est signum fiduciæ, & credulitatis nuncupatum, quo utuntur mercatores † socii, & dicitur signum societatis, de eo prius dicendum est non transire 49 ad heredes, quia societas ad heredes non transit. *l. verum. §. fin. ff. pro soc.* ita dicit Bart. *in d. tract. de insign. & armis. num.* 12. Quod etiam tale signum societatis ea dissoluta apud singulos socios remaneat, ęquum non esse dicit Bartol. *d. loco, num.* 12. & idem dicit Bald. *in l.* 1. *num.* 3. *C. pro soc.* quia cum ratione signi, quod notum erat, ostenderetur fides, qualitas & potentia totius societatis, valde injustum esset, si apud singulos remaneret, cum non tantæ fiduciæ & potentię possit esse unus solus, quantę erat totum corpus societatis, & sic populus lædi posset, si signum non destrueretur societate destructa seu dissoluta. Et apud quem remanere debeat quærendo, Bart. sub *d. num.* 12. utitur hac distinctione, siquidem aderat † in societate unus, qui erat capitaneus, & magister, sicut dicitur in simili *in l. pe-* 50 *culium. §.* 1. *ff. de leg.* 2. apud ipsum remanere debet, quia erat majoris honoris, *arg. l. fin. ff. de fundo instr.* & hoc placet Strach. *in tract. de mercat. part.* 2. *sub num.* 99. Si vero non aderat talis magister, remanebit penes eum, qui erat socius majoris quantitatis. *l. si quæ sunt cautiones. ff. famil. ercisc.* Si omnes erant ęquales, sorte erit dirimendum. *d. l. si quæ sunt cautiones.* & si aderat negotiator, apud eum remanere debet, & hoc ideo, quia aliorum non interest. Et quia quamvis societas dissoluta

soluta sit, tamen negotiatio remanet penes negotiatorem, & signum uti accessorium à negotiatione removeri non debet, *argum. l. possessorium. C. com. utr. jud.*

Verum videtur dicendum, quod ista Bart. dicta sustineri non possint, quia sig-
51 num, quod erat † commune inter omnes socios, contra naturam societatis esset, si uni solummodo assignaretur, & si denotabit fiduciam, & potentiam totius societatis, non est conveniens, quod fraudentur homines credentes signum esse societatis, & non unius solummodo. Posset salvari Bart. si principalis utebatur dicto signo ante contractam societatem.

Et ita dicendum est de socio, qui habebat majorem partem in societate, quia non per hoc sequitur, quod signo in totum uti debeat, & pro parte dividi non potest. De negotiatore etiam idem dicendum est. Quia licet ipse negotietur, tamen facit nomine proprio, cum sit extincta societas, & si accessorium sequitur suum principale, cum signum esset accessorium societatis, ea extincta, extinctum remanere debet. Et quod Bart. male loquatur in hac ejus distinctione, tradit Petr. de Ubald. *d. part.* 11. *num.* 12. *in fin.* & Strach. *d. tract. part.* 2. *sub num.* 99.

Sed etiam ad dicta Petr. de Ubald. *d. loco* animadvertendum est, & primo, dum
52 dicit, circa prædicta † esse observandam consuetudinem, & standum esse etiam judicio mercatorum, quid super signo sit disponendum, recte loquitur, Verum dum partium conventionem dicit esse observandam, penes quem signum dissoluta societate remanere debeat, quoad ipsos socios, quod recte loquatur, dici potest. Quo vero ad extraneos, ejus opinio non est sequenda, quia non est permittendum propter publicam utilitatem, quod unus solus eo signo utatur, quo utebatur tota societas, nisi verum sit, quod iste solus sit adeo potens, & fidelis, ut cum eo secure contrahi possit, quemadmodum poterat cum ipsa societate. Et etiam dum dicit, quod signum dividi potest per licitationem & recompensationem, similiter potest procedere inter ipsos socios, sed non quo ad extraneos, qui decepti remanerent contrahentes cum uno, dum crederent contrahere cum societate. Similiter si non in totum salvaretur societas sed aliqui solummodo ab ea recederent, & essent de opulentioribus & diligentioribus, superiores non deberent permittere, quod remanentes in societate eodem signo uterentur, si contrahentes cum eis, credentes contrahere cum societate tota, ut erat prius, damnum sentire possent. Non enim permitti debet, quod sub fide signi quis deceptus remaneat, sed deceptione cessante, & in hoc casu, & omnibus supra relatis parum esset elaborandum, apud quem signum remaneret, ita etiam admittit Strach. *d. tract. part.* 2. *sub n.* 99.

53 Quæro ulterius, societate dissoluta, apud quem libri societatis remanere † debeant. Attenta dispositione text. *in l. si quæ sunt cautiones, & in l. seq. ff. famil. ercisc.* dicendum est, quod debent deponi apud illum, qui habet majorem partem ratione ma-

ne majoris intereſſe, & ipſe cæteris tenetur deſcriptum & recognitum facere prę- ſtita cautione, quod illos ſemper, cum res exegerit, exhibebit, & ſi erunt pares in partibus, & non erunt concordes, apud quem deponantur, vel erunt deponendi in æde ſacra, & hoc caſu non eſt locus licitationi, ita tradit Petr. de Ubald. *d. tract. part.* 11. *n.* 36. & ſubjungit in hoc multum verſari arbitrium boni viri, ut provideat, quod ſcripturę ſtent apud perſonam fidam, quæ nullam in eis committere poſſit falſitatem, aut malignitatem, & quę poſſit neceſſitate ſuadente aliis copiam dare, & eos cautos reddere; & iſta procedunt in ſcripturis communib. & quæ cuique deſervire debent. Cæterum ſcripturæ, quæ reddita ratione ad unum ex ſociis ſolummodo pertinere debent eidem ſocio, cui ratio reddita fuit, dari debent, ut dixi ſupra *cap.* 38. *num.* 58.

*N.44. non ſic eſt in ſocietate. Imò idem eſſe in ſocietate tradunt Dd. communiter ad. *l.* 2.
Cod. de reſcindenda venditione. 4. 44. quando illam in omnibus bonæ fidei contractibus,
nulla adhibita exceptione obtinere volunt. *Sichard. ad. d. l.* 2. *n.* 4. Et D. Wiſſenbach
illi legi etiam expreſſè in diviſione bonorum locum tribuit in doctiſſimis illis commen-
tationibus *ad quatuor libros Codicis.* Itidem Gothefridus *ad l.* 1. *&* 3. *Cod. communia utri-
uſque judicij.* 3. 38. *litter. u. per dd. ll.* 1. *&* 3. Illæ autem leges unde *ſi Nervæ &
ſeq. ff. pro ſocio.* 17. *vel potius l.* 76. *ad* 80. quas auctor hîc adducit, non loquuntur de divi-
ſione, ſed de arbitrio boni viri: Societatem mecum coiſti eâ conditione ut Nerva ami-
cus communis partem ſocietatis conſtitueret. Nerva conſtituit ut tu ex triente ſocius
eſſes, ego ex beſſe, (id eſt tu ex quatuor ego ex octo partibus) quæris utrùm ratum id
jure ſocietatis ſit &c. Hæc ſunt verba legis. Ex quo apparet ibi diviſionis nullam eſſe
mentionem. Et certè hoc arbitrium cum diviſione componere mixtum ſit. Nam cum
hęc ll. etiam in cæteris contractibus locum habeant *Buſius ibi n.* 2. *Clariſſimus Cyprian.
ff. diſput.* 28. *de ſocietate in fine:* Nempe ut quidquid tertius conſtituit id in quibuſcun-
que contractibus conveniens eſſe debeat boni viri arbitrio, & vir bonus læſionem infrà
dimidium, iniquam judicaret, ut hîc ex dd. ll. apparet, ubi lęſio ſextæ partis arbitrio
boni viri corrigenda eſt: Conſequens eſt, ſi arbitrium Nervæ, vel cujuſcunque, cum ip-
ſo contractu componas ſuper quo eſt quæſtio, dictæ legi 2. *Cod. reſc. vend.* nunquam
eſſe locum. Nam ſi Nerva ex voluntate noſtra electus, e, c. ut conſtituat quæ res ex tuis
cum mea permutari debeant, & id arbitrio boni viri corrigatur ſi ego in ſexta parte ſim
læſus: Tùm ex dicta hypotheſi conſequens ſit ſi tu & ego eandem permutationem face-
remus abſque arbitrio Nervę, illam poſſe reſcindi, non ob læſionem ultrà dimidium,
quod vulgò obtinet, ſed ob leſionem ſextæ partis, quod quàm ineptum ſit quis non vi-
det? Idem de comparatione cujuſvis arbitrij cum contractu ejuſdem rei exiſtiman-
dum eſt.

C A-

CAPUT XLI.

De societatis renovatione.

SUMMARIA.

1 *Renovatio societatis est quid facti, ideo non præsumitur, & ab allegante probari debet.*
2 *Renovatio expresse fit verbis.*
3 *Renovatio tacite fit actibus, qui post societatem factam exercentur.*
4 *Renovatio ex actibus illis facta præsumitur, ex quibus à principio præsumitur contracta societas.*
5 *Quando heres utitur institutoribus, quibus utebatur defunctus, & quando negotia exercentur eo modo, ut prius exercebantur.*
6 *Quando socii apothecam communem inhabitant, sed hoc reprobatur.*
7 *Quando capitalia iterum conferuntur.*
8 *Quando facta fuit protestatio de societate continuanda, si capitale non fuit restitutum.*
9 *Protestationi dicitur acquiescere qui non contradicit.*
10 *Renovatio societatis præsumitur, quando socii sunt soliti eam renovare, & non constat de contraria voluntate.*
11 *Quando lucra iterum communicata fuerunt.*
12 *Quando capitale fuit dimissum penes socium, sed reprobatur, &* n. 13.
14 *Renovatio facta non præsumitur, stante inhabilitate personarum.*
15 *Neque cum pupillo facta præsumitur ejus favore, etiam jussu testatoris præcedente, etiam si major factus eam ratificare intendat.*
16 *Neque cum procuratore constituto à defuncto, duraturo post mortem.*
17 *Renovatio non præsumitur, si prima societatis forma fuit mutata.*
18 *Neque præsumitur facta nomine illius, qui non sit nominatus in inscriptione librorum, & si ille, qui inscribebatur socius, fuit inscriptus debitor.*
19 *Ex difformitate negotiationis excluditur præsumptio renovationis, et si facta sit inscio alio socio.*
20 *Neque præsumitur renovata, si socius à solito recesßit, ut quia esset solitus partiri lucrum, & non petiit.*
21 *Si non fuerunt petiti fructus pro subsequenti semestre, societas officii renovata non censetur.*
Fallit si postmodum recipiantur, etiamsi societas fuisset expresse revocata.
Quia per receptionem fructuum dicitur recessum à revocatione.

Quod

Quod tamen declaratur non procedere, si cum officiali fuit facta renuntiatio, & fructus fuerunt recepti à recognoscente bonam fidem.

22 *Renovatio non præsumitur, non adimpletis adimplendis. Adimplementum ex post facto fieri non potest.*

23 *Renovatio non præsumitur, si de ea erat conficienda scriptura.*

24 *Præsumptiones plures superant pauciores, & fortiores superant debiliores.*
Præsumptiones fortiores quæ dicantur, statur arbitrio Iudicis.

25 *Præsumptio illa prævalet, quæ propius ad veritatem accedit.*

26 *Præsumptio specialis prævalet generali, & minus speciali.*

27 *Præsumptio negativa pro reo profertur negative pro actore.*

28 *Renovatio societatis censetur facta cum illis pactis, modis, & temporibus, cum quibus à principio ordinata fuit, nisi aliter fuerit in ipsa renovatione conventum.*

29 *Renovatio circa tempus qualiter facta censeatur.*

30 *An pro eo, quod restabat.*

31 *An vero pro toto tempore, quod appositum fuerat. n. 32.*

33 *Pignora in renovatione repetita censentur, si sint apposita à contrahentibus: secus si ab extraneis.*

34 *Fidejussores non dicuntur obligati in renovatione.*
Fidejussores quod dicantur obligati in continuatione societatis officii, qualiter procedat.

35 *Renovatione facta censetur restitutum capitale, quod erat in prima societate, & censetur positum iterum in secunda.*

36 *Novatio etiamsi non dicatur ipso jure facta, dicitur facta, si contractus non sunt compatibiles.*

37 *Pœna non censetur repetita, quod declaratur.*

38 *Iuramentum non censetur repetitum in renovatione.*

39 *Quod censeatur repetitum.*
Verba necessaria ad jurandum non requiruntur.

40 *Relatum dicitur esse in referente, & expressa in relato dicuntur expressa in referente.*

41 *Iuramentum censetur repetitum in prorogatione.*

42 *Instrumentum in renovatione non censetur repetitum.*

VLtimo loco pro totius tractatus adimplemento, & ut præpositus ordo adimpleatur, videndum est de societatis renovatione, & primo videbimus, qualiter probetur renovationem fuisse factam. Secundo videbimus sub qua forma facta censeatur.

Et primo agendo de ejus probatione, indubitata conclusio constituenda est, societatis renovationem factam fuisse probari debere ab eo, qui eam allegat,

1 quia est quid facti, & † facta non præsumuntur, nisi probentur, *l. in bello. §. facta. ff. de capt. & post. rever.* Castren. *cons.73. in causa, quæ vertitur inter Gabrielem. colum. 1. lib. 1.* Corne. *cons.54. sub num.2. vers. & satis. lib.1.* Menoch. *cons.121. num.70 in fin. lib.2. & in tract. de Præs. lib.3. præs.57. num.1.* Bursat. *cons.220. num.2. lib.2.* Ioseph. Lud. *in suis concl. commun. concl.53. vers. & asserenti. fol.133.* Mascard. *in tract. de probat. concl.1310. num.9.* Et duobus modis societatis renovationem posse pro-
2 bari dicendum est. Uno modo expresse, id est, hoc verbis expressis † acto inter partes, quod societas renovetur, *l.4. cum l. seq. ff. pro soc.* Socin. *cons.87. num.9. in fin. lib.1.* Menoch. *d. consil.121. n.7. & d. præsumpt.57. n.2.* & faciunt dicta supra *c.* 10. ubi actum fuit, qualiter societas expresse contrahatur.

3 Secundo modo tacite, nempe tacito consensu, qui colligitur † ex actibus, qui post societatem factam exercentur, *l. plane. ff. pro soc.* Castren. *d. cons.73. col.1. vers. habeat ergo. lib.1.* Abb. *cons.87. n.2. lib.2.* Corn. *cons.54. n.2. lib.1.* Socin. *cons.87. lib.1.* Ias. *cons.33. ad fin. lib.3.* Paris. *cons.82. nu.35. lib.1.* Dec. *cons.212. sub n.7.* qui scripsit in eadem causa cum Paris. *lib.1.* Menoch. *d. cons.121. nu.72. & d. præsumpt.57. n.2.* Castrac. *in tract. de societ. offic. c.51.*

4 Primo, societas † renovata pręsumitur citra difficultatem ex actibus illis, ex quibus, ut dictum fuit supra *c.10.* contracta à principio pręsumitur, Rimin. jun. *cons.280. n.27. lib.3.* Bursat. *cons.220. n.2. lib.2.*

5 Secundo præsumitur renovata, quando filius, vel † alius heres, utitur eisdem institutoribus, quibus utebatur defunctus, & quando eodem modo exercetur & gubernatur societas, prout exercebatur & gubernabatur ante dissolutionem. Bald. *in l. mandatum. in 3. opp. vers. alii dicunt. C. mandati. & in cons.458. punctus, super quo. in fin. lib.4.* Petr. de Ubal. *in tract. de duob. fratr. part.11. n 33.* Alex. *cons.132. nu.13. lib.5.* Barba. *cons.10. col.7. vers. non obstat. lib.4. Addit. ad Bart. in l. adeo ff. pro soc.* Socin. *cons.8. num.14. vers. & hæc præsumptio, & vers. & confirmatur, & cons.160. nu.14 lib.2.* Cephal. *cons.475. num 26. lib.4.* Menoch. *d. cons.121. n.73. lib.2. & d. præs.57. n.4.* Decian. *cons.60 n.33. & cons.85. n.26. lib.2 & cons.22. lib.3.* Ioseph. Lud. *d. concl.53. vers. tacite renovatur. fol.133.* Mascard. *d. concl.1310. n.10.* Honded. *cons.85. nu 26. lib.1.* Et multo magis ex observantia formæ primæ societatis renovatio facta præsumitur, si etiam lucrum in communi positum fuit. Abb. *d. cons.87. lib.2.* Menoch. *d. cons.121. sub n.73.* Ioseph. Lud. *d. concl.53. vers. tacite autem.*

6 Tertio societas renovata † præsumitur, secundum aliquorum opinionem, quando socii ea dissoluta apothecam communem inhabitant, & ad hoc probandum citatur Castr. *cons.349. ex die col.1. lib.1.* Roman. *cons.168. ad fin.* Rimin. sen. *cons.175. n.2. lib.1.* Socin. *cons.160. col.3. lib.2.* Sed quia vere isti de hac præsumptione sic simpliciter considerata non loquuntur, ideo eam non esse sequendam tenen-

nen-

nendum est, ut per Menoch. *d. conf.* 121. *n.* 103. Mascar. *d. concl.* 1310. *n.* 11. Bene dici potest hanc conjecturam, si cum aliis juncta sit, operari posse, ut Iudicis animus trahatur ad credendum, societatem fuisse renovatam, ut dicit Ioseph. Lud. *d. concl.* 53. *vers. ista tamen conjectura. fol.* 134.

Quarto societas renovata presumitur, quando ea finita, & † rationibus expunctis, & tradita cuique parte sua capitalis, & lucri, iterum insimul paulo post capitalia conferuntur in eadem negotiatione, Castr. *d. cons.* 73. *lib.* 2. Menoch. *d. cons.* 121. *lib.* 2. *sub n.* 89. *& d. præs.* 57. *n.* 10. Cephal. *cons.* 475. *n.* 30. *lib.* 4. 7

Quinto præsumitur renovata societas, si non restituto † capitali, unus ex sociis protestatus fuit, societatem debere continuari, ponit hanc præsumptionem Menoch. *d. cons.* 121. *sub num.* 103. *in fin.* Et quamvis eam reprehendat, tum quia in casu suo non constabat de tali protestatione, tum etiam quia non sufficit protestatio unius, cum ad societatem contrahendam omnium sociorum consensus requiratur. *l. ut sit. ff. pro soc.* Petr. de Ubald. *d. tract. part.* 3. *sub n.* 16. Corn. *cons.* 54. *n.* 2. *lib.* 1. tamen videtur dici posse, hanc præsumptionem † esse verissimam, si socii protestationi non contradicant, quia consensus probatur ex non contradictione, cum non contradicendo protestationi acquiescere dicantur. *l. non solum. §. morte. ubi Ias. post alios. n.* 48. *ff. de oper. nov. nunc. c. cum tu. de const.* ubi Dec. *num.* 16. Rolan. *cons.* 69. *n.* 30. *lib.* 4. 8 9

Sexto præsumitur renovata societas, quando non apparet de contraria † voluntate, & constat, quod socii ea finita, eam renovare soliti erant, Castr. *d. cons.* 73. *n.* 1. *lib.* 2. Socin. *cons.* 160. *n.* 8. *& cons.* 162. *n.* 10. *lib.* 2. Menoch. *d. cons.* 121. *n.* 106. *lib.* 2. *& d. præs.* 57. *n.* 15. 10

Septimo, renovata præsumitur, si lucra iterum societate dissoluta † communicata fuerunt, Petr. de Ubal. *d. tract. part.* 3. *n.* 36. *in fin.* Socin. *cons.* 92. *col.* 3. *vers. confirmatur hoc. lib.* 2. Menoch. *d. præs.* 57. *nu.* 14. *& d. cons.* 121. *nu.* 105. ubi loquitur de creditis societatis ab uno ex sociis alteri socio exigendis assignantis, sed in casu suo recedit ab hac præsumptione, quia credita proveniebant à societate jam dissoluta. 11

Octavo & ultimo præsumitur renovata societas, ex dimissione † capitalis facta penes socium, etiamsi non constat de lucrorum communicatione, datur exemplum, si socius erat solitus suo solo nomine expresse negotiari, inscribendo libros rationum suo nomine solummodo, & dando literas ad negotia similiter solummodo suo nomine, communicando tacite lucra cum altero socio, & dissoluta societate, penes eum capitale relinquatur. Ex tali enim dimissione capitalis societatem revocatam præsumi, tenere citantur Petr. de Ubald. *in d. tract. part.* 5. *num.* 39. cum definit quæstionem de rustico retinenti vaccas ad socidam, quod finito tempore primæ socidæ censeatur renovata, & Alex. *in cons.* 12

in conf. 136. *num.* 4. *lib.* 5. & Socin. *in conf.* 89. *num.* 12. *lib.* 1. & Parif. *in conf.* 82. *num.* 36. *lib.* 1. & hanc opinionem dicit veriorem & communem Iofeph. Lud. *d. concluf.* 53. *verf. verior tamen. fol.* 133. & poft eum Mafcar. *d. concl.* 1310. *n.* 13.

13 In contrarium, quod focietas renovata † non cenfeatur, ex fola capitalis dimiffione, tenere citantur Caftren. *conf.* 415. *ifta focietas. in* 2. *dubio. lib.* 1. Crot. *conf.* 15. *num.* 15. Cephal. *conf.* 475. *num.* 58. *lib.* 4. Menoch. *d. conf.* 121. *num.* 87. *lib.* 2. *& d. præf.* 57. *num.* 7. Caftrac. *in d. tract. de fociet. offic. cap.* 51. *num.* 7. Decian. *conf.* 60. *num.* 33. *lib.* 2. Et ifta fecunda opinio mihi magis placet, per textum, quem citat Menoch. *in d. conf.* 121. *num.* 86. *in l. focium qui in eo. ff. pro foc.* ubi Iurifconfultus ait, focium retinentem pecuniam focietate diffoluta non acquirere focietati, fed tantum teneri ad ufuras. Si enim per dimiffionem capitalis effet renovata focietas, focietati acquireret, & lucra teneretur communicare, & non effet obligatus ad ufuras, & fi in dicto textu providetur, quid agendum fit remanente capital. penes focium, ejus difpofitio erit fervanda, & ut confulatur indemnitati focii, non eft ulterius inveftigandum, quod per talem dimiffionem cenfeatur renovata focietas. Et probatur ifta opinio ea ratione, quia in focietate requiritur fimultaneus confenfus fociorum, ut pluries dictum fuit. *l. ut fit. ff. pro foc.* & requiritur mutua collatio, five rerum, five operarum, ut dictum fuit fupra *cap.* 9. *num.* 19. & ex tali dimiffione capitalis, quod dicatur facta mutua collatio, & quod ea importet confenfum fimultaneum, ad focietatem, cum ex alia caufa facta dici poffit, cenferi non poteft, ut late probant Menoch. *in d. conf.* 121. & Decian. *in d. conf.* 60. qui in eadem caufa confuluerunt, in qua etiam pro contraria parte fcripfit Cephal. *in conf.* 475. *lib.* 4. Et cum Iofeph. Lud. *in d. concl.* 53. *verf. verior.* dicit, quod tunc focius retinens pecunias tantum teneretur ad intereffe, & non cenferetur renovata focietas, quando nulla præcefferit focietas, vel quando conftaret expreffe, quod nolint in focietate perfeverare, fed non procedere, quando vere præceffit focietas, & cum pecuniis retentis negotiatur, quia etfi negotietur nomine proprio, tamen præfumitur ut prius faciebat, negociari ad commodum focietatis. Facilis eft refponfio, quia fi eft diffoluta focietas, amplius dici non poteft, quod duret confenfus focietatis, & fi proceffit confenfus diffociatus, cum durare præfumatur, quod ad confenfum focietatis inductivum redierit, cenferi non debet. Eidemque Iofeph. Lud. atteftanti de communi non eft credendum, quia vere Dd. qui allegantur pro ejus opinione, loquuntur in diverfis terminis, ut fingulorum dicta confiderando optime demonftrat Decian. *d. conf.* 60. *num.* 33. 34. *&* 35. de cujus dictis, licet ea viderit, nullam mentionem facit ipfe Ludovicus, & attentis fupra citatis Dd. qui hanc fecundam opinionem expreffe tenent, dicendum eft, quod ea fit vera, communis, & fequenda. Præfumptiones, & etiam conjecturæ complures prædictis contrariæ, ex quibus deducitur, focie-

ſocietatem non fuiſſe renovatam, ubi de ea agendum eſt, à Dd. conſiderantur.

Primo, ſocietas renovata † præſumi non poteſt cum perſonis, quæ conſenſu 14
carent, ſeu ex defectu ætatis, ut ſunt infantes, ſeu ex defectu naturalis ſanitatis, ut furioſus, & ſimilis, & cum perſonis, quæ contrahere prohibentur ex diſpoſitione legis, ſeu ſtatuti, ut ſunt minores & mulieres, & aliæ perſonæ, de quibus late dictum fuit ſupra, dum actum fuit de cauſa efficienti, ita tradit Socin. *conſ.* 87. *n.* 2. *in fi. lib.* 1. Pariſ. *conſ.* 82. *ſub n.* 35. *lib.* 1. Dec. *conſ.* 212. *ſub n.* 7. *verſ. nam licet. lib.* 1. Cepha. *conſ.* 483. *n.* 15. *lib.* 4. Ioſeph. Lud. *concl.* 53. *verſ. & ſi adſunt minores. fol.* 133. *& verſ. ſeptima. fol.* 134. Menoch. *d. conſ.* 121. *n.* 101. *lib.* 2. Neque reſpectu pupilli † ſequenda eſt diſtinctio, quam ponit Cephal. *conſil.* 674. *num.* 56. *lib.* 15
5. nempe, quod non cenſeatur ſocietas renovata, quando lęderet pupillum, ſed quod cenſeatur renovata, quando agitur de ejus utilitate. Nam, ut probavi ſupra *cap.* 3. quicquid ſit de cæteris contractibus, ſocietas claudicare non poteſt. Et ibidem etiam probavi, juſſu teſtatoris pręcedente, ſocietatem cum pupillo continuari non poſſe. Neque placet, quod pupillus eam ratificare poſſit major factus, ut per Rimin. jun. *in conſ.* 280. *num.* 53. *lib.* 3. quia, ut ſimiliter dixi *in d. c.* 3. ſocietas hanc ratificationem non admittit, quia ſemper à principio ſocii ſtare debent ſub eodem periculo, ne ſequatur uſura, ſeu injuſtitia. Et dum Socii *in d. conſil.* 87. *in fin. lib.* 1. vult, quod cum procuratore † conſtituto à defuncto dura- 16
turo poſt mortem, poſſit ſocietas renovari, licet heredes ſint in pupillari ætate; hæc ejus opinio valde dubia redditur, quia, ut ibidem Socin. admittit *num.* 2. & poſt eum Gabriel. alios citans, *in tit. de procurat. concl.* 2. *n.* 14. ſi decedat ſine herede ille, qui procuratorem conſtituit, etiam ſi dixerit duraturum poſt mortem, extinguitur mandatum. Nam ſi mandatum ſuſtinetur ex eo, quia adſunt heredes, ſi erunt heredes ejus ætatis, ut contrahere non poſſint, certe neque etiam cum eorum procuratore non intervenientibus ſolemnitatibus requiſitis ſocietas poterit renovari, cum verum ſit, procuratorem ſine ſolemnitatibus requiſitis contrahere ſuper rebus minorum non poſſe, Simoncel. *in tract. de decret. minor. lib.* 2. *tit.* 5. *inſpect.* 4. *num.* 50. Secundo ſocietas renovata † præſumi non poteſt, ſi forma prima 17
ſocietatis mutata fuit, ut quia ſolebat ſocius communi nomine negociari, & incepit negociari proprio nomine, & ſolebat libros inſcribere communi nomine, & incepit inſcribere proprio nomine. Nam ex hac mutatione cenſetur mutata voluntas, & per conſequens colligitur, quod non intendat ſocietatem continuare, licet etiam negociaretur cum pecuniis communibus, ſeu cum pecuniis propriis illius, qui ſocius erat. Caſtr. *conſil.* 415. *in* 2. *dubio, lib.* 1. Alex. *conſil.* 132. *num.* 11. *lib.* 5. Cephal. *conſil.* 475. *num.* 31. *lib.* 4. Menoch. *d. conſil.* 12. *nu.* 16. *lib.* 1. *& d. conſil.* 121. *num.* 91. *&* 96. *lib.* 2. Et ſocietatis renovationem † non cenſeri factam 18
nomi-

nomine illius, qui non fuit expressus in intitulatione librorum, licet esset comprehensus in prima societate, sed tantum censeri renovatam quo ad nominatos, late probat Ruin. *consil.* 11. *n.* 6. *lib.* 1. Et de eo, qui solebat in libris inscribere socium, uti socium, si incepit inscribere post dissolutam societatem, uti creditorem, quod dicatur mutata forma, & mutatus consensus tradit Alex. *d. cons.* 132. *n.* 10. *lib.* 5. Dec. *cons.* 21. *sub n.* 6. *lib.* 1. Menoch. *cons.* 121. *n.* 96. *lib.* 2. Ioseph. Lud. *d. concl.* 53. *vers. tertia præsumptio.* Et cavendum est à dictis à Ioseph. Lud. *d. loc.*
19 *vers. intellige hoc. fol.* 134. dum videtur innuere, quod actus † isti difformes à prima societate fieri debeant, sciente & patiente altero socio, ut per Natt. *cons.* 100. *n.* 4. *lib.* 1. Nam dicta à Natta procedunt, ubi ageretur de societate dissolvenda, quia fieri non potest unius voluntate solummodo, & non procedunt in societate renovanda, quia in renovatione sufficit, quod unus dissentiat, & sufficit, quod non appareat socium consentire cum altero socio, cum, ut persæpe dictum fuit, in societate requiratur simultaneus consensus. *l. ut sit. ff. pro soc.* Tertio societas non
20 censetur † renovata, si ea finita in fine cujuslibet anni, pro quo durabat, petere solebat socius, quod redderentur rationes, & reliqua, & ita in fine anni non petiit: ex eo enim, quod à tali solito decessit, renovatio facta non censetur. Castr. *d. cons.* 73. *lib.* 2. Menoch. *d. cons.* 121. *sub n.* 97. *lib.* 2. Ioseph. Lud. *d. concl.* 53. *vers.*
21 *quinta præsumptio.* Et in societate officii, in qua fructus † pro primo semestre anticipate accipi solent, si non fuerunt exacti in principio subsequentis semestris, quod societas non censeatur renovata, seu potius continuata, tradit Castr. *in d. tract. de societ. off. c.* 51. *n.* 8. Sed ista ejus dicta declarantur non procedere, si fructus demum recipiantur, transacto principio semestris, etiamsi recipiantur post factam expressam revocationem societatis, quia quis fructus recipiendo censetur recedere à revocatione; & velle societatem continuare, ut per eundem Castr. *in d. tract. c.* 57. *nu.* 15. *& seq.* Verum censeo, quod si revocatio esset facta cum officiali, vel alio modo dissoluta societas, per talem fructuum solutionem factam ab eo, qui recognovit bonam fidem, societatem fuisse renovatam affirmari non posse, quia pecunia societate dissoluta non stat amplius sub periculo, & quia ad societatem renovandam etiam officialis consensus requiritur. Bo. *in tract. de societ. off. n.* 121. ubi vult, quod fructus soluti post dissolutam societatem computantur in
22 sortem. Quarto, societas renovata † non præsumitur, si aliquid erit adimplendum pro parte unius, & non fuit adimpletum. Nam non adimplendo videtur ejus esse voluntatis, ut societas dissoluta non renovetur, cum qui non adimplet adimplenda consensui renunciare dicatur. *l. Iulianus. §. offerri. ff. de act. emp.* Ita de eo, qui asserit locationem fuisse renovatam, quod teneatur docere adimplevisse adimplenda pro parte sua, tradit Alex. *cons.* 76. *n.* 7. *lib.* 5. Gozad. *cons.* 94. *n.* 5. Socin. *cons.* 87. *n.* 3. *& cons.* 127. *n.* 14. *lib.* 1. & de societate tradunt Decia. *cons.* 60. *n.* 44. *lib.* 2.

*lib.*2. & Menoch. *d. conſ.*121. *n.*99. *& ſub n.*100. ſubjungit non poſſe ſocium dicere velle poſtmodum ſe adimplere ea, quæ tenebatur adimplere à principio, ut per Caſtr. *conſ.*70. *n.*8. *lib.*1. Alex. *conſ.*237. *n.*13. *lib.*6. Cravet. *conſ.*248. *col. pen. verſ. non obſtat.* Ioſeph. Lud. *d. concl.*53. *verſ. nec poteſt ſocius.* Quinto & ultimo non
cenſetur renovata ſocietas, ſi pro ea renovanda † erat conficienda ſcriptura, ut di- 23
citur de locatione, in qua non cenſetur facta tacita reconductio ex ſola patientia, quando requiritur ſcriptura, Roman. *conſ.*103. *n.*5. Ruin. *conſ.*167. *n.*22. *lib.*1. Affl. *deciſ.*165. *n.*10. Boer. *deciſ.*284. *n.*14. Cravet. *de antiq. temp. p.*5. *prin. n.*14. & de ſocietatis renovatione tradunt Ruin. *conſ.*91. *in fi. lib.*1. Menoch. *d. conſ.*121. *ſub n.*101. Ioſeph. Lud. *d. præſ.*53. *verſ. ſeptima præſumptio.* Et quia contingere poteſt, quod in eodem caſu inſimul concurrant præſumptiones ſignificantes ſocietatem fuiſſe renovatam, & præſumptiones ſignificantes ſocietatem non fuiſſe renova-
tam, in præſenti etiam dicendum eſt, quod in tali præſumptionum † concurſu, 24
plures præſumptiones ſuperabunt pauciores, & fortiores ſuperabunt debiliores, *l. divus. ff. de in integ.* Iaſ. *conſ.*2. *col.*6. *verſ. ſexto facit. lib.*3. Rub. Utin. *conſ.*32. *n.*93. Verum, quod urgentiores prȩſumptiones dicantur, cum regula dari non poſſit; ideo Iudicis arbitrio terminandum relinquitur. Alb. *in c. cum R. ſeniorem, n.*5. *de elect.* Menoch. *in tract. de arbit. Iud. caſ.*472. *& in tract. de præſ. lib* 1. *q.*19. quib. in locis latiſſime docet, & doctiſſime more ſuo, quænam præſumptiones validiores dicantur, & quia apud eum videri poſſunt, ſolummodo quaſdam ex eis ad præſentem tractatum magis pertinentes exempli gratia referam.

Utique ſi ſocietate finita fuit dimiſſum capitale penes ſocium, qui formam negociandi mutavit, prȩſumptio mutationis formȩ negociationis erit præferenda prȩſumptioni provenienti ex dimiſſione capitalis, ut ſupra dictum fuit, ea ratione,
quia prȩſumptio † illa prȩvalet, quæ propius ad veritatem accedit, Menoch. *d.* 25
caſu 472. *num.*22. *& d. quæſt.*29. *num.*10.

Et prȩſumptio difformitatis propius accedit ad veritatem, quam faciat præſumptio inſurgens ex dimiſſione capitalis, quia illa neceſſario ſignificat diſſenſum, & iſta non ſignificat neceſſario ſocietatis renovationem, cum poſſit interpretari contra ſocietatem capitale penes ſocium dimiſſum fuiſſe, ita tradit Menoch. *d. conſ.*
121. *n.*92. *lib.*1. Etiam quia prȩſumptio ſpecialis non † ſolum prævalet generali, 26
ſed etiam minus ſpeciali, ut per Dec. *in c. quoniam Abbas. col.*4. *verſ. & hujus concluſionis, de offic. deleg.* Cravet. *in* 1. *reſpon. pro genero, n.*36. ideo in ſocietatis renovatione prȩſumenda dicitur, prȩſumptionem inſurgentem ex mutatione negotiationis præferri præſumptioni exſurgenti ex dimiſſione capitalis, quia illa dicitur ſpecialiter importare diſſenſum, & iſta non dicitur ſpecialiter importare renovationem, cum aliud etiam ſignificare poſſit, Menoch. *d. conſ.*121. *n.*93. *& ſeq.*
Ulterius, quia conjectura † negativa præfertur affirmativæ, & conjectura, quæ eſt 27
pro

pro Reo, præfertur conjecturæ, quæ est pro Actore, ut per Menoch. *d. q.29. n. 11. & n.13. & d. casu* 472. *n.25. & in fin.* ideo conjectura negativa, quæ est pro Reo, prevalet conjecturæ affimativę societatem fuisse renovatam, quæ ab Actore proponitur. Menoch. *d. consil.* 121. *n.95. lib.2.* Modo videndum est, cognito societatem fuisse renovatam, sub qua forma renovata censeatur, & an ea omnia,
28 quæ in prima † conventione continebantur, in ejus renovatione comprehensa dicantur? Regula est societatem renovatam censeri cum illis pacti modis & temporibus, cum quibus à principio fuerat ordinata, nisi aliter fuerit in ipsa renovatione conventum, Bal. *in consil.* 114. *punctus super quo. lib.2. & in cons* 458. *lib.4.* Pet. de Ubal. qui refert pręcisa verba Bald. *in tract. de duob. fratr. part.*11. *n.33.* Ruin. *cons.*91. *n.6. lib.*1. Socin. *cons.*87. *lib.*1. Dec. *cons.*547. *n.4. lib.2.* Tiraq. *in tract. de retract. lign. glo.* 10. *§.*1. *n.27.* Menoch. *cons.* 122. *n.* 51. *lib.2.* Bursat. *cons.*220. *n.*1. *lib.*2. Castrac. *in tract. de societ. off. cap.*51. *n.*13. Hond. *cons.*22. *n.*19. *lib.*3. Rota Genuen. *decis.*71. *n.*2. Circa tempus contractum in prima conventione, puta,
29 quia societas fuit † contracta ad quinquennium, dubitatur, an, si sit dissoluta durante quinquennio, puta morte unius, censeatur renovata pro tempore solummodo, quod de dicto quinquennio restabat, & an si sit dissoluta ob lapsum temporis, nempe quinquennio finito, pro alio quinquennio renovata censeatur? Bald. ut etiam refert Petr. de Ubald. *d. part.* 11. *sub n.33.* dicit, societatem dissolutam durante tempore censeri renovatam pro tempore, quod restabat, quia renovatio est quædam consequentia & reliquiæ prioris societatis, & quod à primordio tituli posterior formatur eventus, & quod tempus sicut summa est pars societatis. *l.*1. *§. diem. ff. de edend.* & dicit, quod licet in conductione in urbanis, quamdiu inquilinus inhabitavit, & in rusticis, ad annum culturæ censeatur facta reconductio, quia in conductione inspiciuntur fructus rei, quos natura annuatim producit, tamen non sic est in societate, quia magis in opera consistit, cui non potest assignari certum tempus, nisi illud quod à principio fuit conventum, & tunc est in fluxu & in fieri. Et quod si sit dissoluta, finito quinquennio pro alio quinquennio renovata censeatur, admittunt Dd. supra citati. Petr. de Ubal. *in d. part.* 1. *sub d.*
30 *n.33.* in renovatione societatis † dissolutæ durante quinquennio, cum Baldi opin. concurrit, quod renovata solum censeatur pro tempore, quod restabat, & sic ad temporis perseverationem. Si autem dissoluta fuit, quinquennio finito, tenet renovatam censeri ad id tempus, quod expedit societati, & non ad tempus, quod à principio fuerat expressum, per text. *in l. si convenitur. & in l. sed & socius. §. in societate autem. ff. pro soc.* & subjungit, in hoc boni viri arbitrium esse sequendum, quod in societate, ut persępe dicit *in d. tract.* plurimum operatur.
31 Ego huic opinioni Petri † non assentio, & si à Baldi opinione recedendum est, teneo renovationem censeri factam, si dissolvatur societas durante quinquennio,

non

non pro tempore, quod restat, sed pro alio integro quinquennio, quia non da-
tur continuatio temporis & societatis, societate dissoluta, & non potest conside-
rari, quod à primordio tituli posterior formetur eventus, ea ratione, quia in eo,
quod extinctum est, continuatio cadere non potest, *l. sed & si manente, & ibi gloss.*
communiter recepta ff. de precar. l.4. in princ. & ibi Bart. & Alex. ff. de dam. inf. l. con-
tinuus. ff. de verb. oblig. Gabriel late *in tit. de dilat. concl. 3.* Menoch. qui loquitur de
societate, *cons. 122. sub n. 51. lib. 2.* Et teneo, si societas sit finita † translacto quin- 32
quennio, quod pro alio quinquennio dicatur facta renovatio, ea ratione, quia,
ut dixi supra, etiam cum tempore apposito in ipsa societate renovatio facta cense-
tur, & stante temporis expressione facta in prima conventione, non intrat arbi-
trium Iudicis, pro quo tempore censeatur facta renovatio. Quia quemadmodum
non intrat in conventione, stante expressione à partibus facta, ita non debet in-
trare in renovatione, quia si in ea intraret, adderetur, seu detraheretur priori for-
mæ consentientis in tempore præfinito, quod in dubio factum dici non debet,
cum secundum primam formam renovatio facta præsumatur: Neque obstant *dd.*
ll. à Petro allegatæ, quia ipsarum legum dispositio loquentium de renunciatione
quemadmodum fuisset observanda in priori conventione, ita etiam admitto,
quod erit observanda in societate renovata. Quid dicendum, si fuerit tem-
pus intermedium inter finitam & renovatam societatem, in quo socius, qui
operabatur, factus sit diligentior, an societate renovata eam lucri partem ha-
bere debeat, quam habebat in prima, sive sit augenda? Et quod sit augenda
videtur dicendum, per ea quæ dicit Menoch. *in tract. de arbitr. Iud. casu 159.*
sed ejus opinio mihi non placet, & sibi imputare debet socius, si renovando
tacuit.

Circa pacta etiam, & alia accidentaliter posita in societate, ut sunt pignora,
pœnę, fidejussor, juramentum, † instrumentum, dubitatur, an in renovatione 33
repetita dicantur? Equidem de pignoribus dicendum est, quod in renovatione
repetita dicantur, ut habetur *in l. item quæritur. §. qui impleto. ff. locat.* & ibi per
Bart. & Castren. Bald. *in l. legem. C. locat.* Menoch. *in tract. de præs. lib. 3. præs. 85.*
n. 19. Sed est intelligendum de pignoribus appositis ab ipsis contrahentibus, quia
apposita ab extraneis, contrahentium favore, repetita non censentur, quia ipsi
in renovatione non interveniunt. Bart. *in d. l. item quæritur. §. qui impleto. n. 3. ff.*
locati. Menoch. *d. præs. 85. n. 50.* Caroc. *in tract. de locat. q. 22. fol. 156.* De fidejus-
soribus † etiam, quia in renovatione non interveniunt, dicendum est, quod eo- 34
rum obligationes non renoventur. Petr. de Ubald. *in d. tract. de duob. fratr. part.*
ult. n. 3. per text. *in l. cum Hermes. C. loc. & in fin. ff. de pact.* facit tex. *in l. si creditor.*
ff. de novat. & tradita per Specul. *tit. de fidejuss. §. 1.* & per Sim. de Præt. *in cons. 186*
Caroc. *d. tract. de locat. q. 23. fol. 157.* tenet Castrac. *in d. tract. de societ. offi.*

Qq q *c. 51.*

c. 51. ubi sub *n.* 20. dicit, quod fidejussor, prorogata societate officii, post sex menses, erit obligatus, quia se obligavit restituere sortem; & donec sors non sit restituta, liberatus dici non potest, ut dicitur de eo, qui Castrum per sex menses custodire, deinde restituere promisit. Si enim per tempus prolixius in eo remansit, non censentur liberati fidejussores dati pro restitutione facienda, donec jure facta non sit. Alex. *consil.* 72. *num.* 5. *lib.* 6. Credo ego, quod Castrac. vera loquatur in societate officii, quia prima obligatio ex pacto contrahentium durat, etiam post sex menses ad beneplacitum, & in hoc etiam fidejussores consentiunt. Et etiamsi esset dissoluta societas, essent obligati vigore obligationis jam contractæ, quia licet sit finita societas, tamen non est extincta obligatio & actio, *l. tamdiu* C. *pro soc.* Sed si societas esset extincta, & ageretur de obligatione provenienti ex societate renovata, dicta à Castrac. de restitutione capitalis pro-
35 cedere non possunt, quia facta renovatione † capitale restitutum censeatur. Nam præsumitur rediisse ad socium, qui eum posuit, deinde ab eo iterum positum fuisse in societate renovata, juxta tex. *in l. singularis. ff. si cert. pet.* Alex. *cons.* 136. *n.* 4. *lib.* 5. Et necessario dici debet, quod stante renovatione facta, prima societas sit extincta, & quod capitale, quod erat in prima, sit translatum in secunda, & sic quod corruptio unius fuerit generatio alterius, quia insimul stare non potest, quod duret prima, & sit facta secunda; nam capitale deserviret pro prima, & secunda fieri non potuisset, quia sine capitali fieri non potest, ut dictum fuit supra *c.* 9. *n.*
36 19. Ita videmus in simili, quod novatio ipso Iure de primo contractu † facta dicitur, etiam si non exprimatur, quando contractus ad invicem non sunt compatibiles. Bald. *in l. fin. col.* 1. C. *de novat. & in consil.* 38. *colum.* 2. *lib.* 1. Dec. *cons.* 400. *colum. fin. vers. ex his stantib. lib.* 2. Gabriel. *tit. de novat. concl.* 1. *n.* 60. Decian. *consil.* 11. *sub n.* 68. *lib.* 1.

37 De pœna apposita in societate † quod non censeatur repetita in renovatione, tradit Menoch. *d. præs.* 58. *n.* 22. Caroc. *in tract. de locat. q.* 28. *fol.* 158. Verum Ias. *in cons.* 49. *sub n.* 2. *lib.* 3. declarat, quod promissio pœnę, quando fuit limitata pro certo tempore, repetita non censeatur, & quod censeatur repetita, quando simpliciter promissa fuit; sed ego teneo, quod si societas fuit contracta pro certo tempore, & fuit promissa pœna, quod etiam pœna in renovatione dicatur repetita, quia tempus appositum in societate non operatur, quod societas non possit renovari cum pœna. Imo, quia pœna fuit apposita de consensu sociorum renovantium societatem, de eorundem consensu repetita censeri debet, stanteq; ut dixi supra, contenta in prima in secunda repetita censeantur, ut ultra supra citatos habetur etiam per Gabr. *tit. de dila. concl.* 2. *n.* 24. De juramento apposito in
38 societate † quod non censeatur repetitum in renovatione, tenet Bero. *q.* 100. *n.* 12. & Bursat. *in cons.* 220. *n.* 22. *lib.* 2. citat Bald. *in cons.* 436. *lib.* 1. & ita videtur tenere

nere Seraf. *de privileg. jur. privil.* 22. *n.* 77. *in fin.* Grat. *conf.* 16. *n.* 19. *lib.* 1. Caroc. *in tract. de locat. quæst* 24. *fol.* 158.

Verum, præsupposita † pro vera opinione illa, ad juramenti substantiam for- 39
malem, ejusque vim & effectum verba necessario non requiri, dummodo adsit animus & voluntas vocandi Deum in testem, qui est cordium scrutator, quam communem esse dicit Bursat. *d. conf.* 220. *sub n.* 26. post Galiaul. *in l.* 1. *col. fin. ff. de verb. oblig.* tenendem censeo etiam in renovatione juramentum repetitum dici debere, cum & ipsum ab ipsorum contrahentium consensu & voluntate dependeat. Et dum Bursatus considerat, quod de mente jurare volentis constare debet ex liquidis conjecturis, & quod ad hoc probandum non sufficiunt conjecturæ, quæ sufficiunt ad probandum renovatam fuisse societatem, dico conjecturas præfatas sufficere, quia sufficiunt ad præsumendum fuisse renovata pacta, quæ similiter ab animo & voluntate contrahentium proveniunt. Etsi quando ageretur de probando quem jurasse, posset dici, præsumptiones urgentissimas † requiri, tamen hoc dici non debet, quando, ut est in præsenti, habetur re- 40
latio ad juramentum jam præstitum, quia facilius præsumi debet, quod fuerit renovatum, quippe socii societatem renovantes dicuntur habere relationem ad primam societatem, & relatum dicitur esse in referente, cum omnibus suis qualitatibus vere & proprie, *l. asse toto. ff. de hered. instit.* & ea quæ in relato continentur expresse, etiam in referente contineri dicuntur, ut de societate, quod expresse contracta dicatur, si sit contracta habita relatione ad expressa contenta in testamento, dictum fuit supra *cap.* 10. *num.* 5. ex Socin. *in conf.* 4. *num.* 4. *lib.* 4. Et similiter dum idem Bursatus † considerat, quod facta pro- 41
rogatione alicujus actus non censetur prorogatum juramentum in eo appositum, non obstat, quia verior & magis communis opinio est in contrarium. Parif. *in conf.* 43. *num.* 2. *lib.* 1. Seraf. *in tract. de privileg. juram. privil.* 22. *num.* 83. Gabriel. *tit. de dilat. concl.* 2. *nu.* 11. Stipulatio etiam in renovatione non censetur repetita, quia pro forma requirit verba. Caroc. *in tract. de locat. quæst.* 25. *fol.* 158. De instrumento pro ipsa societate † probanda confecto, quia provenit à facto 42
alterius, nempe à Notario, quod repetitum non dicatur in societatis renovatione, tenendum est, & si ex dispositione statuti instrumentum haberet executionem paratam, pro obligatione & actione provenienti ex societate renovata, instrumentum à principio confectum, quando societas contracta fuit, talem executionem non mereretur, Bald. *in d. l. legem*, C. *locat.* Canar. *in tract. de execut. instru. q.* 44. Affl. *decis.* 365. *n.* 15. Boer. *decis.* 284. *sub n.* 14. Menoch. *in tract. de præsump. lib.* 3. *præs.* 85. *num.* 46. Caroc. *in tract. de locat.* 27. ubi loquitur etiam de clausula in forma Cameræ.

Et hæc sunt, quæ ex scriptis à patre meo, in hanc, quam vides formam, colle-

collegi, adiectis compluribus recentiorum auctoritatibus. Laus ſit Deo omnipotenti.

*N.*14. *&* 15. Hìc appoſitè quæritur, an conjugum ſuperſtes cenſeatur communionem cum liberis continuaviſſe vel renovaſſe, quam habuit omnium bonorum cum præmortuo: ſi inventarium non confecerit, aut alio modo voluntatem ſuam non declaraverit? Et dicendum eſt negantium opinionem juri eſſe conſentaneam, quo omnis ſocietas morte alterutrius ſociorum finitur, ut latè probat & ampliat *auctor cap.*32. Et videtur in hac idem obſervandum quod in alijs omnibus ſocietatibus, quandoquidem non minùs quam illæ, ſit privilegiata, ut tradit *Chaſſanæus ad conſuet: Burgond: tit. des droits & appartenances, § 2. in verbo particeps.* Præſertim cùm hæc bonorum ſocietas ſit quiddam incidens & tantùm ſequela ſocietatis quæ matrimonii cauſa initur: quare ſocietate matrimonii diſſoluta, diſſolvetur & bonorũ ſocietas. Hiſce adde, finiri communionem cùm finitur voluntas, quâ ſtetit communio; eam autem morte finiri, certum eſt. Tum ſolo unius conſenſu ut iniri ſocietas non poteſt, ita nec renovari. Neque ex communi victu aut ſola bonorum poſſeſſione ſocietas inducitur ut quæſita communia fiant *l.*60. *ff. pro ſocio.* 17. *& autor hìc n.*13. Et qui finita ſocietate uſus re communi aut pecunia fuerit, tantum tenetur ad uſuras *ut ibi d. l. vid. Corn. Bos duytſe conſult.*47. *derde Deel.* Quod tamen eatenus verum eſt, quatenus ſciri poteſt, quæ bona tempore præmortui conjugis fuerint, ut illorum debita portio cum fructibus cedat liberis. Hoc autem ſi nullo modo appareat; neceſſitas magis, quàm conſenſus hanc communionem bonorum continuare videtur, propter labyrinthum aliàs inextricabilem, cujus non alius exitus. Et hoc caſu partes incidere potiùs in hanc communionem, quàm illam inire dicendum eſt. *d. conſult.*47. *&* 171. *tweede derde deel in fine. Duytſe conſult.* 1. *deel* 105. *Et ita deciſum eſſe à Curia Hollandiæ, tradit ibidem Reynier van Amſterdam. Groeneweg. ad Grot: introd: lib.* 2. *cap.* 13. *Iuris conſultiſſimus Van Leeuwen paratit. juris noviſſim. lib.*4. 1. *deel cap.* 15. Ita in curia Friſiæ judicatũ refert *Sande lib.* 2. *tit.*5. *def.*9. Et probat *Lamb: Goris in adverſar. tract.* 1. *cap.*9. *n.*13. *in notis: cogita tamen ulteriùs.* Satutis tamen aut conſuetudine in variis locis hanc ſocietatis continuationem etiam poſt mortem introductam aſſerunt multi auctores. Ut in Hiſpania paſſim *Sans de diviſ: bonor. lib.*2. *cap.*5. Et in Gallia tamen non ubique, de quo videndus *Sande & item Goris dd. ll.* Item Antwerpiæ, Mechliniæ, Ultrajecti, in Tranſilvania, Gelria; *Goris & Sande dd. ll. Groenew: ad Grotium, & van Leeuwen dd. ll.* Non tamen hæreditates aut donationes vel legata, hoc caſu cum hæredibus prædefuncti ſunt communicanda: ſed quæſtus tantùm ex ipſa hæreditate vel bonis communibus provenientes. *Chriſtinæus ad ll. Mechlinienſes tit.*16. *art.*24. *Buſius ad l.*59. *ff. pro ſocio.* 17. *Zypæus not. juris Belgici tit: de jure dotis in verbo, communio.* Et hoc cum ſtatuto Delphenſi, Ultrajectenſi, Antwerpienſi convenire, & ita etiam in Tranſilvania obſervari tradit van Leeuwen d. l. Sed ibidem, ut & Groeneweg. d. l. de hâc & ſuperiori quæſtione ſtatuta allegat quædam particularia, quæ propriè ſpectant bona, quorum cura commiſſa eſt publicis orphanocomis **Weeſ-camer of Weeſ-meeſters.** Quæ tamen aliorum bona aut hæreditates, quarum adminiſtratio ipſis interdicta ſit, haud affectant. e. c. Leydæ aut Amſteldami, Brielæ, Alcmariæ & Edami, iſta bonorum communio etiam poſt mortem prędefuncti cum liberis continuatur: & hæreditates aut donationes ſuperſtiti obvenientes cedunt in communionem. Quod intelligendum tantùm quoad bona communia Orphanoçomis commiſſa; At quorum directio aut cura ipſis

non

non incumbit hâc lege orphanica vel pupillari non astringi putem, sed dispositioni juris civilis relinquenda. In quo viri docti & jurisconsultissimi nostrates quidam hallucinati videntur, quando statuta orphanica **van de Wees-camer**/ etiam ad alios, qui hujus curæ non subjacent, extendere satagunt. Ergò rectè dixeris neque Leydæ, neque Amsteldami e.c. superstitem teneri bona adquisita post mortem prædefuncti conjugis cum liberis partiri vi hujus legis orphanicæ vel pupillaris. Si nempe Orphanocomi, ut non rarò fit, testamento vel alio modo sint exclusi. Et ita sentit Ruijl dum viveret mortalium disertissimus & item juris consultissimus: ut & Mr. Dirk de Jong Patronus famosissimus *duyt se consult.* 171. *& ultrà.* Sed quamquam tota hęc disputatio ipsis juris fundamentis subnixa posset videri tamen ejus contrarium praxis hîc paulatim introduxit: nempè ut communio in pœnam non confecti inventarij continuata censeatur. Nam futuram malam fidem aut negligentiam facilè in superstite præsumi volunt. Titia ergò si ex prædefuncto Cajo liberos susceperit & vidua maneat in eâdem communione petentibus liberis ex personâ parentis sui semissis debetur: & si secundò nupserit, tantundem cum omni augmento & accessione: hoc est omnium bonorū quæ cum secundo marito communiter possedit, quarta pars, quæ prædictæ semissi par est; id enim est semis dimidiæ partis quod quarta totius, manente alterâ quartâ apud Titiam matrem. Nec enim liberi si secundò nubat melioris sunt conditionis quàm si vidua maneat. Matre autem defunctâ in secundo matrimonio, duas quartas obtinebunt & propriam & matris, & sic semissem omnium bonorum quæ cum secundo marito communia habuit mater. Vitrico autem vel ipsius hęredibus relinquetur altera semissis, cujus nulla pars ad liberos pertinet: ut pote qui non cum vitrico sed matre fuerunt in communione. Quamvis enim illa socia fuerit secundi mariti, tamen hic privignorum suorum non est socius. Quia *socius socij mei, socius meus non est. l.* 19. *ff. pro socio.* 17. *Costal. ad. d. leg. Papon lib.* 15. *tit.* 2. *arresto* 6. *&* 7. Hisce convenienter dicemus. Si Titia procreatis ex utroque matrimonio liberis, sola superstes sit, secundo etiam marito jam defuncto, bona esse dividenda, ut liberi primi & secundi matrimonij, suam quartam auferant singuli ex capite parentis sui prædefuncti, reliquis duabus quartis apud matrem. Titiam manentibus, unâ ex communione primâ quæ inter illam & Cajum fuit, alterâ ex secundâ communione quam habuit cum Męvio altero marito. Ergò verè cum habuerit diversos socios, liberos primi thori ab unâ parte, & item liberos secundi ab altera parte meritò in divisione cum singulis: duas partes feret, à singulis unam. Et hęc juri & rationi videntur consentanea: quanquàm Scabinis Gorinchemensibus aliter placuit: Cujus sententiam Curia provisionaliter approbavit in causa Maximiliani Ducè cum liberis, contrà Lyntien Coenen 31. Iulij 1664. in qua liberis prioris matrimonii actoribus adjudicarunt semissem omnium bonorum, quæ mater superstes & rea, cum defunctis utrisque maritis communiter possederat: & sic etiam propriam matris quartam quę ex bonis communibus cum priore marito ipsi competebat, ut superius diximus: ita ut jàm illa vivente, fruantur hæreditate, quam nisi post ejus mortem sperare non poterant. Tum si secundi matrimonii liberi, nam & illos habet hæc mater & diu est quod ipsorum bona paterna, jam plus quam octuagenaria absque inventario aut ulla divisione factâ posside, si illam itidem illi in jus vocent, & ipsis altera semissis adjudicetur, quia non sunt pejoris conditionis, secundi quàm prioris matrimonii liberi: an non misella vivens vidensque bonis omnibus exuta in mendicitatem prolabetur? Porrò, post ipsius obitum, primi liberi tanquam hæredes cum dictis secundi matrimonii filiis, bona materna divident capitatim: & si hinc inde numero sint pares, adhuc aliam

aliam quartam inferant, & sic ex tota hęreditate tres quartas vel dodrantem, relicta una quarta vel quadrante liberis secundi matrimonij, quæ ipsis sit pro bonis & paternis & maternis. Hæc quia rationi non sunt congrua vix est ut quis dictam sententiam approbet. Quare prior opinio quæ in neutram partem nimiùm exorbitat, ut æquior amplectenda videtur, quę & dicto arresto Parlamenti Parisiensi sexto comprobata est: ubi liberis prioris matrimonij, matre mortua & ejusdem hæredibus semisis attribuitur, altera verò semisis marito secundo superstiti, & consequenter ipsius hæredibus, si fortè diem ille antè objisset. Quanquam idem Parlamentũ Parisiense decimo post anno, aliam hoc casu divisionem aliâ sententiâ approbaverit & attribuerit tertiâ liberis primi thori, tertiam matri, tertiam vitrico. *Papon d. libr.* 15. *tit.* 2. *arrest.* 6. *in fine, à qua* sententia non planè abhorrere videtur *Goris in Adversariis, tract.* 1. *cap.* 82. *in notis n.* 15. *sub finem.* Sed cùm diverso casu iniqua sit hęc opinio nec usu recepta, non ulterius illi inhęrebimus.

FINIS.

INDEX

INDEX OMNIUM RERUM ET VERBORUM, QUÆ IN HOC SOCIETATIS TRACTATU CONTINENTUR, ordine alphabetico digestus.

Prior numerus caput, alter numerum marginalem, postremus vero folium denotat.

Actio-

Alie-

&

collata

 501

 Con-

Con-

Cul-

quod

D.

609

Dona-

Expen-

F.

G.

H.

I.

M.

Pacta

An id

Q.

ratio-

Non

643

T.

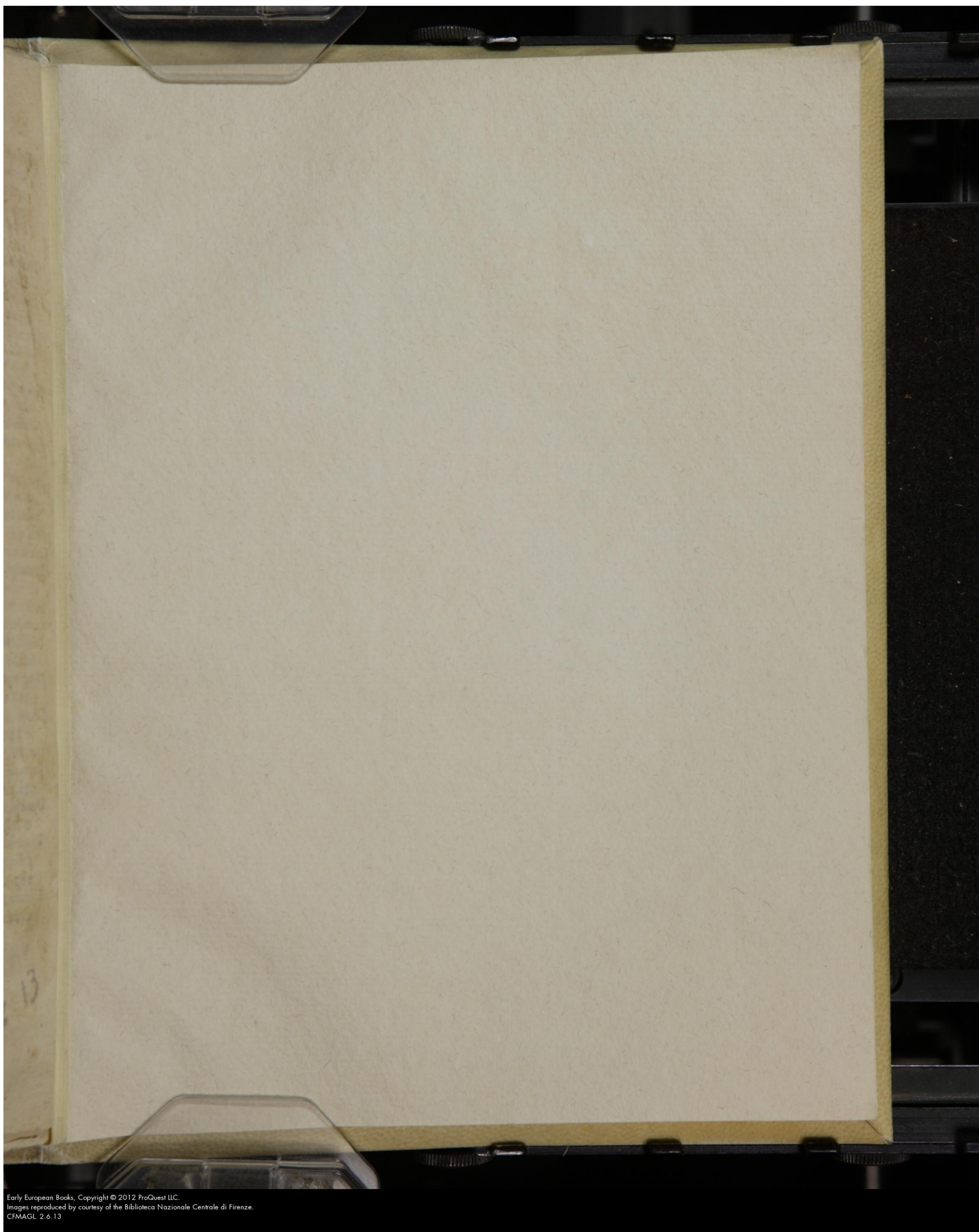
V.

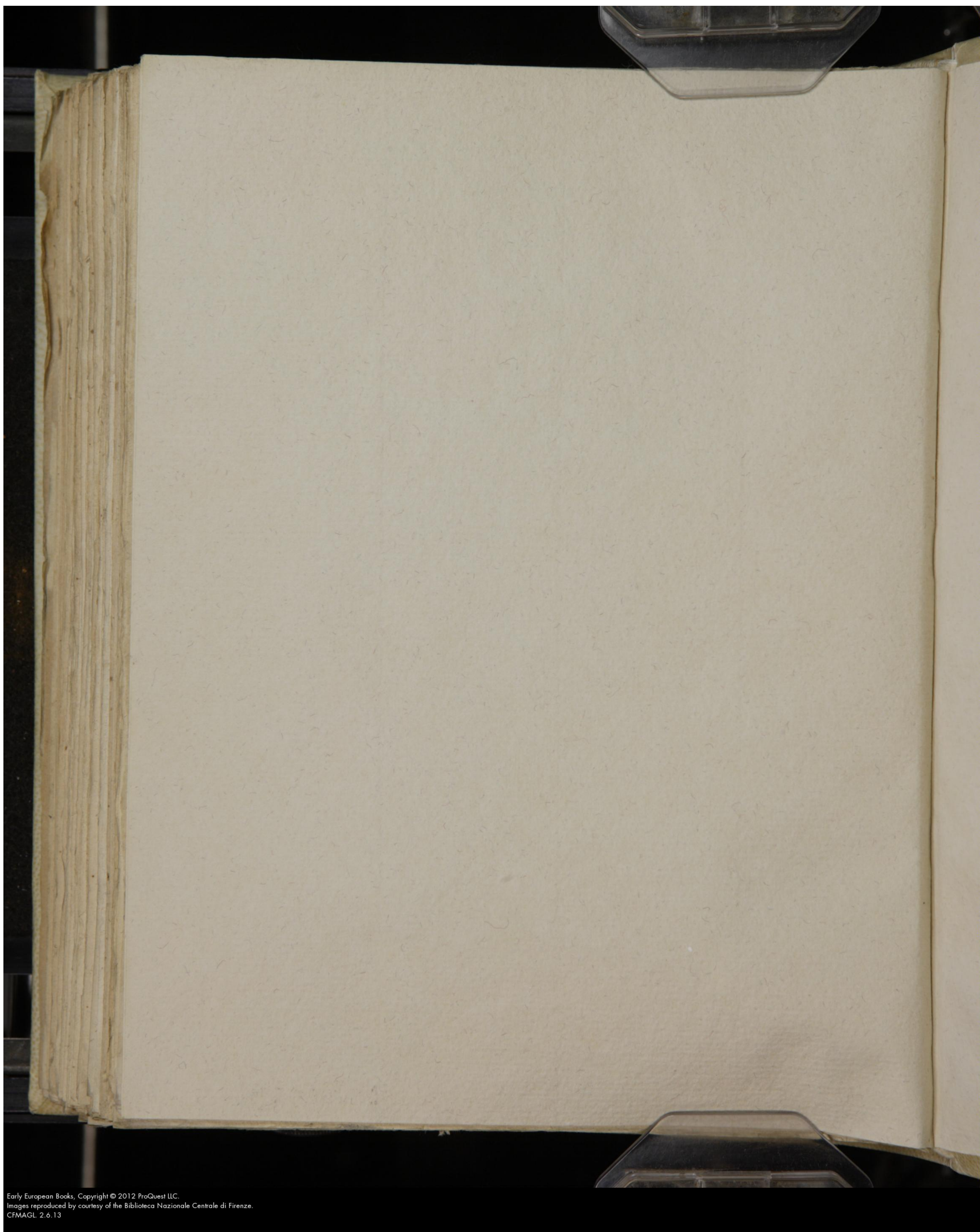
Ver-

FINIS.

Errata typographica ſic corrigentur.

Fol.4. n.21. pro demonſtrantia, lege, *devaſtantia.*
Fol.69. pro, eadem l.2. lege, *Cod. eodem, l.2.*
Fol.192. regula 8. lege, *quincunces.*
Fol.465. nu.72. lege, *impubes, Gallici.*
Fol.479. n.44: pro mixtum lege, *ineptum hæ ll.*
Fol.494. lege, *auferant.*

0056467 84

